

Vytautas
Mažiulis

I

PRŪSŲ KALBOS
ETIMOLOGIJOS ŽODYNAS

A-H

Витаутас
Мажюлис

ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ
ПРУССКОГО ЯЗЫКА

т. 1.

Vytautas
Mažiulis

ALTPREUSSISCHES ETYMOLOGISCHES
WÖRTERBUCH

Bd. 1.

Vytautas
Mažiulis

PRŪSŲ KALBOS ETIMOLOGIJOS ŽODYNAS

1

A-H

VILNIUS „MOKSLAS“ 1988

Recenzavo dr. A. Sabaliauskas

Mažiulis V.

Ma736 Prūsų kalbos etimologijos žodynas = Этимологический словарь прусского языка.— V.: Mokslas, 1988 —.

[T.] 1: A—H.— 428 p.— Lygiagr. antr. taip pat vok.— Dalis teksto rus., vok.— Bibliogr. sutrump., p. 16—28, ir pratarmės išnašose. ISBN 5-420-00110 (t. 1)

Leidinyje nagrinėjama prūsų kalbos žodžių, prasidedančių raidėmis A—H, kilmė bei jų etimologiniai ryšiai su lietuvių, latvių, taip pat slavų ir kitų indoeuropiečių kalbų atitinkamais žodžiais. Skiriamas mokslo darbuotojams, visiems, kas domisi lietuvių ir kitų baltų kalbų žodžių kilme.

BBK 81.2-4
4Λ(03)

M 4602030000—147
M854(08)—88 105—88

ISBN 5-420-00110-1 (t. 1)
ISBN 5-420-00109-8

© Leidykla „Mokslas“, 1988

PRATARMĖ

Prūsų tautos tragedija lėmė ir tai, kad jų rašto paminklai yra negausūs ir gana skurdūs. Tačiau iš tų paminklų kruopštaus tyrinėjimo vis dėlto galima ne tik nemažai sužinoti apie šią lietuvių bei latvių kalbų giminaitę, bet ir suvokti, kad prūsų kalba jos paminklų atsiradimo laikais (XIII/XIV—XVI a.) daugeliu atžvilgių bus buvusi archaiškesnė už kitas baltų bei visas indoeuropiečių gyvąsias ano meto kalbas. Štai kodėl prūsistika, vadinasi, ir prūsų etimologija turi ypač didelės reikšmės visai istorinei baltistikai, taip pat slavistikai bei indoeuropeistikai.

Nuo pat etimologijos (mokslinės), kaip lyginamosios istorinės kalbotyros disciplinos, atsiradimo (XIX a. pradžia) prūsų žodžių kilmę specialiai tyrinėja arba jais savo tyrinėjimuose remiasi šimtai daugelio kraštų kalbininkų. Prūsų etimologijos pažangai daugiausia nusipelnė R. Trautmannas, K. Būga ir visų pirma J. Endzelynas, iš vėlesniųjų mokslininkų — E. Fraenkelis ir ypač V. Toporovas. Yra išleista keletas prūsų etimologijos žodynų, iš kurių svarbiausi — F. Nesselmanno¹, E. Bernekerio², R. Trautmanno³ ir ypač J. Endzelyno⁴. Dabar yra leidžiamas V. Toporovo daugiatomis tezauro tipo veikalas „Prūsų kalba: Žodynas“⁵ — didžiausias ir vertingiausias prūsų kalbos etimologijos žodynas.

Taigi, nežiūrint prūsų kalbos paminklų skurdumo, viena iš sudėtingiausių baltistikos disciplinų — prūsų etimologija dabar yra jau gerokai pažengusi į priekį. Tačiau dideli darbai jos laukia ateityje. Pagrindiniai jų uždaviniai yra: a) su juvelyriniu atsar-

¹ Nesselmann G. H. F. Thesaurus linguae Frussicae. Berlin, 1873.

² Berneker E. Die preussische Sprache. Strassburg, 1896. S. 278—333.

³ Trautmann R. Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910. S. 295—466.

⁴ Endzelīns J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943. Lpp. 133—278.

⁵ Toporov V. H. Прусский язык: Словарь. М., 1975. Т. А—D.; 1979. Т. E—H; 1980. Т. I—K; 1984. Т. K—L.

gumu toliau studijuoti paliudytų prūsų žodžių grafofonetiką⁶ ir semantiką (reikšmių tikslinimą bei nustatymą) ir b) išsamiau (negu iki šiol) analizuoti svarbiausią prūsų etimologijos aspektą – pačią jos prūsistinę-baltistinę problematiką (remiantis vidine rekonstrukcija), kurią sudaro mažai iki šiol tyrinėta istorinė (žinoma, ir aprašomoji) prūsų (resp. baltų) žodžių daryba kartu su kitomis prūsų resp. baltų etimologijos analizės priemonėmis, skolintomis ypač iš fonetikos, morfo(no)logijos ir semantikos mokslų⁷.

Minėtus uždavinius, kurių sprendimas kaip tik lemia prūsų etimologijos tolimesnę pažangą, išsamiau nagrinėti pagal išgales ir mėginama „Prūsų kalbos etimologijos žodyne“, kurio pirmasis tomas (*A–H*) – ši knyga (bus dar du Žodyno tomai). Daugiau nei porą dešimtmečių rengiamo Žodyno tyrinėjimų objektas yra kilmė, aišku, ne vien prūsų kalbos žodžių, bet kartu ir daugelio lietuvių bei latvių, taip pat slavų bei kitų indoeuropiečių kalbų žodžių. Šitais tyrinėjimais, be to, stengiamasi užkirsti spragą Lietuvos baltistikoje, iki šiol neturėjusioje etimologijos žodyną.

Pereinant prie atskirų pastabų, pirmiausia reikėtų priminti, kad Žodyne vadinamaisiais vakarų baltais visur yra laikomi ne tik prūsai su jotvingiais, bet ir kuršiai⁸.

„Prūsų kalbos etimologijos žodynas“ atskirais straipsniais nagrinėja visus išlikusius bendrinius prūsų žodžius – iš Elbingo

⁶ Būtino didelio (pasakyčiau, endzelyniško) atsargumo su prūsų grafofonetika ir dabar pasigendama kai kuriuose (net moderniausiais metodais besiremiančiuose) tyrinėjimuose, o ypač šiuose straipsniuose: Smoczyński W. *Philologie und Sprachwissenschaft bei der Untersuchung des Altpreußischen //Linguistica e Filologia*. Milano, 1986. P. 515–524; idem: *Staropruskie lekcje i etymologie I // Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językownawczego*. Wrocław etc., 1986. Zesz. XL. S. 167–183.

⁷ Bendrosios kalbotyros aspektu dėl istorinės (diachroninės) žodžių darybos ir jos santykio su etimologija ir dėl aprašomosios (synchroninės) žodžių darybos žr. Urbutis V. *Žodžių darybos teorija*. V., 1978. P. 29 tt.

⁸ Dėl tokios nuomonės plačiau žr. Mažiulis V. *Apie senovės vakarų baltus bei jų santykius su slavais, ilirais ir germanais // Iš lietuvių etnogenezės*. V., 1981. P. 5 tt. (ir liter.).

žodynėlio (=E), S. Grūnavo žodynėlio (=GrG, GrA, GrF, GrC, GrH), iš visų trijų prūsų katekizmų (=I, II, III), iš fragmentinių prūsų tekstelių ir kitokių šaltinių⁹. Į Žodyną atskirais straipsniais įdėta ir šiek tiek prūsų tikrinių žodžių¹⁰ (iš lotyniškų ir vokiškų šaltinių¹¹): Prūsijos didvyrių vardai ir kai kurie kiti asmenvardžiai, prūsų krašto žemių (sričių) pavadinimai, vienu ar kitu atžvilgiu įdomesni gyvenamųjų (pilyš, kaimai) ir negyvenamųjų (upės, ežerai, kalnai ir pan.) vietų vardai. Žymiai daugiau tikrinių prūsų žodžių naudojama bendrinės leksikos etimologijai skirtuose Žodyno straipsniuose.

Prūsų katekizmų žodžiams bei jų formoms metrika Žodyne pateikiama dvejopai – pagal originalo paginaciją¹³ ir pagal Trautmanno¹⁴, pvz.: *gērbt* „sprechen – kalbėti“ III 121₁₄ [75₂₃], kur pirmieji skaitmenys (121₁₄) žymi originalo paginaciją, o antrieji (laužtiniuose skliaustuose) – Trautmanno. Lietuvos gyvenamųjų vietų vardų sutrumpinimai (pvz. Ds, Plt, Sd ir t.t.) ir daugelis kitų sutrumpinimų Žodyne yra tie patys kaip ir akademiniame „Lietuvių kalbos žodyne“. Parašymas „K-kamienis (žodis)“ reiškia „priebalsinio (konsonantinio) kamieno (žodis)“. Dėl Žodyne vartojamos prūsų žodžių (bei jų formų) fonetinės transkripcijos principų žr. PKP I 43–55, PKP II 250–254.

Dėl visų prūsų rašto paminklų ir jų žymėjimo sutrumpinimais, vartojamais Žodyne, žr. Prūsų kalbos paminklai (=PKP). V., 1966. T. 1. P. 27–33; 1981. T. 2. P. 48 (išn. 7), 62 (išn. 1, 5), 63 (išn. 7, 8), 64 (išn. 19).

¹⁰ Panašiai daro ir Endzelins l. c.

¹¹ Daugiausia pagal: Gerullis G. *Die altpreußischen Ortsnamen*. Berlin und Leipzig, 1922; Trautmann R. *Die altpreußischen Personennamen*. Göttingen, 1925.

¹² Šitaip (t.y. atskirais straipsniais) į Žodyną įdėti prūsų tikrinių žodžių veiktė ir tokia aplinkybė: jų (netiksliai užrašytų istorijos šaltiniuose!) prūsiškoji rekonstrukcija yra aktuali ne vien kalbininkams, bet ir baltų tautų istorijos tyrinėtojams.

¹³ Žr. PKP I 81–246 ir PKP II 65–240.

¹⁴ Trautmann R. *Op. cit.* S. 1–81.

Исчезновение пруссов – потеря
для человечества и человечности

В. Н. Топоров

ПРЕДИСЛОВИЕ

Трагическая история прусского народа предопределила немногочисленность письменных памятников прусского языка. Однако тщательное их изучение позволяет не только довольно много узнать об этом ближайшем родственнике литовского и латышского языков, но и установить, что в период создания этих памятников (XIII/XIV–XVI вв.) прусский язык во многих отношениях был архаичнее не только известных балтийских, но и всех прочих индоевропейских языков того времени. Вот почему пруссистику, а тем самым и прусская этимология, имеет столь важное значение как для всей исторической баллистики, так и для славистики и индоевропеистики.

Со времени возникновения этимологии как дисциплины сравнительно-исторического языкознания (начало XIX в.), происхождением прусских слов специально занимаются или на них в своих исследованиях опираются сотни лингвистов разных стран мира. Прогрессу в области прусской этимологии наиболее способствовали работы Р. Траутмана, К. Буги и особенно – Я. Эндзелина, а позднее – Э. Френкеля и особенно – В. Н. Топорова. Имеется ряд этимологических словарей прусского языка, из которых важнейшие – Ф. Нессельмана¹, Э. Бернекера², Р. Траутмана³ и, прежде всего, – Я. Эндзелина⁴. В настоящее время продолжается издание многотомной работы В. Н. Топорова „Прусский язык: Словарь“⁵ – самого большого

¹ Nesselmann G. H. P. Thesaurus linguae Prussicae. Berlin, 1873.

² Berneker E. Die preussische Sprache. Strassburg, 1896. S. 278–333.

³ Trautmann R. Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910. S. 295–466.

⁴ Endzelins J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943. Lpp. 133–278.

⁵ Топоров В. Н. Прусский язык: Словарь. М., 1975. Т. А–D; 1979, Т. E–H; 1980. Т. I–K; 1984. Т. K–L.

по объему и наиболее ценного этимологического словаря прусского языка.

Итак, несмотря на скудность памятников прусского языка, одна из сложнейших дисциплин баллистики – прусская этимология – достигла высокой степени развития. Однако перед ней все еще стоят очень важные задачи, связанные с необходимостью: а) продолжать с ювелирной осторожностью изучение засвидетельствованных прусских слов – их графофонетики⁶ и семантики (идентификация и уточнение значений) и б) более полно (чем это делалось до настоящего времени) исследовать саму пруссистику-баллистическую проблематику (с опорой на внутреннюю реконструкцию), которую составляет до сих пор мало исследованное историческое (как, конечно, и описательное) прусское (соотв. балтийское) словообразование наряду с прочими средствами анализа прусской и соотв. балтийской этимологии, заимствованными из фонетики, морфо(но)логии и семантики⁷.

Решению этих задач, определяющих дальнейший прогресс прусской этимологии, и посвящается наш трехтомный „Этимологический словарь прусского языка“, первый том которого (на литеры А–Н) представляется на суд читателей. В данном словаре, который создавался в течение более двух десятилетий, исследуется происхождение не только прусских слов, что разумеется само собою, но также со-

⁶ Этой необходимой (я бы сказал, эндзелиновской) осторожности в обращении с прусской графофонетикой все еще не хватает некоторым (даже и основывающимся на самые современные методы) исследованиям, что особенно видно, например, по статьям: Smoczyński W. Philologie und Sprachwissenschaft bei der Untersuchung des Altpreußischen // *Linguistica e Filologia*, Milano, 1986. P. 515–524; его же: Staropruskie lekcje i etymologie I // *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*. Wrocław etc., 1986. Zesz. XL. S. 167–183.

⁷ С точки зрения общего языкознания относительно исторического (диахронического) словообразования в его связи с этимологией и относительно описательного (синхронического) словообразования см.: Urbutis V. Žodžių darybos teorija. V., 1978. P. 29 сл. сл.

ответствующих слов литовского, латышского, славянских и других индоевропейских языков. Кроме того, создание этого словаря имеет цель заполнить пробел в литовской балтистике, до сих пор не имеющей этимологических словарей.

Переходя к отдельным замечаниям, следует прежде всего сказать, что западными балтийцами в Словаре повсеместно именуется не только пруссы с ятвягами, но и курши (корсь)⁸. В „Этимологическом словаре прусского языка“ отдельные статьи посвящены всем нарицательным именам прусского языка, дошедшим до нас из Эльбингского словаря (=E), словарика С. Грунау (=GrG, GrA, GrF, GrC, GrH), из всех трех катехизисов (=I, II, III), из фрагментарных прусских текстов и иных источников⁹. В отдельных статьях рассматривается также некоторое количество прусских имен собственных¹⁰ (по латинским и немецким источникам¹¹)¹²: имена героев Пруссии и ряд других антропонимов, названия прусских земель (областей), в том или ином отношении интересные ойконимы (названия крепостей, деревень) и топонимы (названия рек, озер, гор и т. п.). Значительно боль-

⁸ Подробнее об этом см. Mažiulis V. Apie senovės vakarų baltus bei jų santykius su slavais, ilirais ir germanais (О древних западнобалтийцах и их отношениях со славянами, иллирийцами и германцами) // Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981. P. 5 сл. сл. (и литер.).

⁹ Обо всех письменных памятниках прусского языка и об употребляемых в Словаре их сокращенных обозначениях см. Prūsų kalbos paminklai (=РКР). V., 1966. Т. 1. P. 27–33; 1981. Т. 2. P. 48 (сн. 7), 62 (сн. 1,5), 63 (сн. 7, 8). 64 (сн. 19).

¹⁰ Ср. Endzelins I. с.

¹¹ В основном по: Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922; Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925.

¹² Помешать таким образом (отдельными статьями) в Словарь прусские имена собственные побуждает и следующее обстоятельство: их прусская реконструкция (в связи с искажениями в исторических источниках!) актуальна не для одних только лингвистов, но и для исследователей истории балтийских народов.

шее число имен собственных использовано при этимологизировании нарицательной лексики.

Метрика на слова и их формы из прусских катехизисов дается двояко — следуя пагинации оригинала¹³ и по Траутману¹⁴, напр.: *gērbt* „sprechen — kalbėti“ III 121₁₄ [75₂₃], где первые цифры (121₁₄) указывают страницу и строку оригинала, а вторые (в квадратных скобках) — страницу и строку в издании Траутмана. Условные сокращения населенных пунктов Литвы (напр., Ds, Plt, Sd и т. д.) и целый ряд других сокращений в Словаре те же, что и в академическом „Lietuvių kalbos žodynas“. Написание *K-kamienis* „слово *K*-основы“ означает „слово с основой на согласный (консонант)“. Относительно принципов применяемой в Словаре фонетической транскрипции прусских слов (и их форм) см.: РКР I 43–55, РКР II 250–254.

¹³ См.: РКР I 81–246 и РКР II 65–240.

¹⁴ Trautmann R. Op. cit. S. 1–81.

VORWORT

Die Tragödie des altpreußischen Volkes bewirkte auch die Knappheit und Mangelhaftigkeit der altpreußischen Sprachdenkmäler. Eine eingehende Untersuchung dieser Sprachdenkmäler ermöglicht aber doch nicht nur vieles über diese mit dem Litauischen und Lettischen verwandte Sprache zu erfahren, sondern auch zu begreifen, daß die altpreußische Sprache in der Zeit der Entstehung ihrer Sprachdenkmäler (13./14.–16. Jh.) in vieler Hinsicht altertümlicher als andere baltische und alle lebendigen indoeuropäischen Sprachen der damaligen Zeit war. Deshalb hat die Prussistik, also auch die altpreußische Etymologie eine sehr große Bedeutung für die ganze historische Baltistik sowie für die Slawistik und Indoeuropäistik.

Von der Entstehung der (wissenschaftlichen) Etymologie als eines Faches der vergleichenden historischen Sprachwissenschaft (Anfang des 19. Jh.) werden die altpreußischen Wörter von Hunderten Sprachwissenschaftlern vieler Länder speziell etymologisch untersucht oder für ihre Untersuchungen verwendet. Für den Fortschritt der altpreußischen Etymologie haben sich R. Trautmann, K. Būga und vor allem J. Endzelin, von den späteren Wissenschaftlern E. Fraenkel und insbesondere W. Toporow am meisten verdient gemacht. Es sind einige altpreußische etymologische Wörterbücher herausgegeben, von denen die Wörterbücher von F. Nesselmann¹, E. Berneker², R. Trautmann³ und besonders das von J. Endzelin⁴ die wichtigsten sind. Jetzt wird das vielbändige thesaurusartige Werk von W. Toporow „Altpreußische Sprache

(Wörterbuch)“⁵ veröffentlicht – das ist das größte und wertvollste altpreußische etymologische Wörterbuch.

Ungeachtet der Mangelhaftigkeit der altpreußischen Sprachdenkmäler ist eines der kompliziertesten Forschungsgebiete der Baltistik, die altpreußische Etymologie, schon bedeutend fortgeschritten. Eine große Arbeit wartet aber auf sie in der Zukunft. Die wichtigsten Aufgaben sind: a) mit der Vorsichtigkeit eines Juweliers sich in die Graphophonetik⁶ sowie die Semantik (die Präzisierung und die Feststellung der Bedeutungen) weiter zu vertiefen, b) den wichtigsten Aspekt der altpreußischen Etymologie, ihre altpreußisch-baltistische Problematik selbst ausführlicher (als bisher) zu analysieren (gestützt auf die innere Rekonstruktion), die in der bisher wenig erforschten historischen (natürlich auch deskriptiven) altpreußischen (bzw. baltischen) Wortbildung besteht zusammen mit den anderen, von der Phonetik, Morpho(no)logie und Semantik geliehene Forschungsmitteln der altpreußischen bzw. baltischen Etymologie⁷.

Im vorliegenden Buch, dem ersten Band des „Altpreußischen etymologischen Wörterbuches“ (A–H), wird versucht, die oben erwähnten Aufgaben, deren Lösung den weiteren Fortschritt der altpreußischen Etymologie entscheidet, ausführlicher zu analysieren (es erscheinen noch zwei weitere Bände des Wörterbuches). Der Gegenstand der Untersuchungen des Wörter-

¹ Nesselmann G. H. F. Thesaurus linguae Prussicae. Berlin, 1873.

² Berneker E. Die preußische Sprache. Straßburg, 1896. S. 278–333.

³ Trautmann R. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910, S. 295–466.

⁴ Endzelins J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943. Lpp. 133–278.

⁵ Toporow W. H. Прусский язык: Словарь. М., 1975. Т. А–D; 1979. Т. Е–H; 1980. Т. I–K; 1984. Т. K–L.

⁶ Eine notwendige (ich würde sagen endzelinische) Vorsichtigkeit mit der altpreußischen Graphophonetik vermißt man auch jetzt in manchen (sogar sich auf die modernsten Methoden stützenden) Untersuchungen, besonders aber in diesen Aufsätzen: Smoczyński W. Philologie und Sprachwissenschaft bei der Untersuchung des Altpreußischen // *Linguistica e Filologia*. Milano, 1986. P. 515–524; idem. Staropruskie lekcje i etymologie I // *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*. Wrocław etc., 1986. Zesz. XL. S. 167–183.

⁷ Über die historische (diachrone) Wortbildung und ihre Beziehung zur Etymologie sowie über die deskriptive (synchrone) Wortbildung unter dem Blickwinkel der allgemeinen Sprachwissenschaft s. Urbutis V. Žodžių darybos teorija („Theorie der Wortbildung“). V., 1978. P. 29 ff.

buches, an dem schon mehr als zwei Jahrzehnte gearbeitet wird, ist selbstverständlich die Herkunft nicht nur der altpreußischen, sondern auch der vielen litauischen und lettischen sowie der slawischen Wörter und der der anderen indoeuropäischen Sprachen. Diese Untersuchungen sind ein Versuch, dem Mangel der litauischen Baltistik – dem Fehlen der etymologischen Wörterbücher – abzuweichen.

Vor dem Übergang zu einzelnen Bemerkungen muß vor allem darauf hingewiesen werden, daß man im vorliegenden Wörterbuch für sogenannte Westbalten überall nicht nur die Altpreußen mit Jatwingern, sondern auch die Kuren hält⁸.

Im „Altpreußischen etymologischen Wörterbuch“ werden in einzelnen Artikeln alle überlieferten altpreußischen Gattungsnamen aus dem Elbinger Vokabular (=E), dem S. Grunau's Vokabular (=GrG, GrA, GrF, GrC, GrH), aus allen drei altpreußischen Katechismen (=I, II, III), aus fragmentarischen kurzen altpreußischen Texten und anderen Quellen⁹ erforscht. Ins Wörterbuch sind auch manche altpreußische Eigennamen in einzelnen Artikeln aufgenommen¹⁰ (aus lateinischen und deutschen Quellen¹¹)¹²: Namen von altpreußischen Helden und manche andere Personennamen, Benennungen der altpreußischen

⁸ Mehr von dieser Meinung s. Mažiulis V. Apie senovės vakarų baltus bei jų santykius su slavais, ilirais ir germanais („Von den alten Westbalten und ihren Beziehungen zu Slawen, Illyrern und Germanen“) // Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981. P. 5 ff. (auch Lit.).

⁹ Über alle altpreußischen Sprachdenkmäler sowie über ihre Verkürzungen im vorliegenden Wörterbuch s. Prūsų kalbos paminklai (PKP). V., 1966. T. I P. 27–33; 1981. T. 2. P. 48 (Anm. 7), 62 (Anm. 1, 5), 63 (Anm. 7, 8), 64 (Anm. 19).

¹⁰ Ähnlich verfährt auch J. Endzelīns l. c.

¹¹ Meistens nach: Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922; Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925.

¹² Auch der Umstand, daß die altpreußische Rekonstruktion von diesen (in historischen Quellen nicht richtig aufgezeichneten!) Namen nicht nur für Sprachwissenschaftler, sondern auch für Forscher der Geschichte der baltischen Völker aktuell ist, zwang, manche altpreußische Eigennamen nämlich so, d.h. in einzelnen Artikeln, ins Wörterbuch aufzunehmen.

bischen Länder (Bezirke), in mancher Hinsicht interessantere Namen von Wohnorten (Burgen, Dörfern) sowie von Flüssen, Seen, Bergen u.ä. Viel mehr werden altpreußische Eigennamen in den Wörterbuchartikeln für die Etymologie der Gattungsnamen verwendet.

Wörter und ihre Formen der altpreußischen Katechismen werden im Wörterbuch zweifach angeführt – nach der Pagination des Originals¹³ und nach Trautmann¹⁴, z.B.: *gērbt* „sprechen – kalbėti“ III 121₁₄[75₂₃], wo die ersten Ziffern (121₁₄) die Pagination des Originals, die zweiten (in eckigen Klammern) die von Trautmann bezeichnen. Verkürzungen der Wohnorte von Litauen und andere folgen den entsprechenden Verkürzungen im akademischen „Lietuvių kalbos žodynas“. Die Schreibung *K-kamienis* (žodis) „K-(Wort)Stamm“ bedeutet „(Wort) des Konsonantenstammes“. Über die Prinzipien der phonetischen Transkription der altpreußischen Wörter (und ihrer Formen) s. PKP I 43–55, PKP II 250–254.

¹³ S. PKP I 81–246 und PKP II 65–240.

¹⁴ Trautmann R. Op. cit. S. 1–81.

SUTRUMPINIMAI

A. ŠALTINIAI¹⁵ IR LITERATŪRA

- Abajev Абаев В. Историко-этимологический словарь осетинского языка. М.—Л., 1958—1973. Ч. 1—2.
- ABSI Acta Baltico-Slavica. Białystok, 1964—.
- Alminauskis Alminauskis K. Die Germanismen des Litauischen. K., s.a. T. 1.
- AM Altpreußische Monatsschrift. Königsberg 1864—.
- Ambrasas Ambrasas V. Lietuvių kalbos dalyvių istorinė sintaksė. V., 1979.
- DIS Archivum Philologicum. K., 1930—1939. Kn. 1—8.
- APh Archivum Philologicum. K., 1930—1939. Kn. 1—8.
- Arumaa Ursl. Gr. Arumaa P. Urslavische Grammatik. Heidelberg, 1964—.
- AslPh Archiv für slavische Philologie. Berlin, 1876—1929. Bd. 1—42.
- Baltistica Baltistica. V., 1965—.
- B Lexicon Germanico—Lithvanicum et Lithvanico—Germanicum ... von Jacobo Brodowskij ... (apie 1713—1744 m.).
- BB Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen/Hrsg. von A. Bezzenberger. Göttingen, 1877—1906. Bd. 1—30.
- Benveniste Benveniste E. Origines de la formation des noms en indo-européen. Paris, 1935.
- Benveniste Benveniste E. Le vocabulaire des institutions indo-européennes. Paris, 1969. P. 1—2.

¹⁵ Žr. dar p. 14 (išn. 9).

- BER Български етимологичен речник / Съставили Вл. Георгиев, Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев. София, 1962—.
- Berneker PS Berneker E. Die preußische Sprache. Straßburg, 1896.
- Berneker SEW Berneker E. Slavisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1924. Bd. 1.
- Bezljaj ESS Bezljaj F. Etimološki slovar slovenskega jezika. Ljubljana, 1976—.
- Bezzenberger BGLS Bezzenberger A. Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache. Göttingen, 1877.
- BPTJ Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego.
- BL Baltic Linguistics / Ed. by Th. F. Magner and W. R. Schmalstieg. University Park and London, 1970.
- BrB Biblia tatau estis Wissas Schwentas Raschtas Lietuvischkai pergulditas per Janą Bretkuną... Karaliaucziue (1579—1590).
- BrP (ir BP) Postilla tatau estis Trumpas ir prastas ischguldimas Euangelium... Per Iana Bretkuna... Karaliaucziue... 1591.
- Brückner FW Brückner A. Die slavischen Fremdwörter im Litauischen. Weimar, 1877.
- Brugmann KGr. Brugmann K. Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. Berlin und Leipzig, 1922.
- Buck Dict. Buck C. D. A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages. Chicago, 1949.
- Būga I, II, III Būga K. Rinkiniai raštai / Sudarė Z. Zinkevičius. V., 1958—1961. T. 1—3.
- (Būga Aist. St. Būga K. Aistiški studijai. Peterburgas, 1908. D. 1
- Būga Kalbos dalykai Būga K. Kalbos dalykai (Quaestiones grammaticae). K., 1910.

- ChB Biblia litewska Chylińskiego. Nowy Testament. II, Tekst / Wyd. Cz. Kudzinowski, J. Otrębski. Poznań, 1958.
- CDP Codex diplomaticus Prussicus / Ed. J. Voigt. Königsberg, 1836—.
- Detschew Detschew D. Die thrakischen Sprachreste. Wien, 1957.
- Diefenbach-Wülcker Diefenbach-Wülcker. Hoch- und niederdeutsches Wörterbuch der mittleren und neueren Zeit. Basel, 1885.
- Donum Balt. Donum Balticum To Professor Christian S. Stang... / Ed. by V. Rūķe-Draviņa. Stockholm, 1970.
- DP Daukšos Postilė. Fotografuotinis leidimas. K., 1926.
- Eberts Reallexikon der Vorgeschichte / Hrsg. von M. Ebert. Berlin, 1924—.
- EC Enchiridion. Der kleine Catechismus... Königsberg. 1568. Enchiridions. Mārtiņa Lutera Mazais Katķisms. Rīgā, 1924.
- Eckert BSt. Eckert R. Baltistische Studien: Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philol.-hist. Klasse. Berlin, 1971. Bd. 115. H. 5.
- EH Endzelīns J. un Hauzenberga E. Papildinājumi un labojumi K. Mūlenbacha latviešu valodas vārdnīcai. Rīgā, 1934—1946. Sēj. 1—2.
- Endzelin Lat. Эндзелин И. Латышские предлоги. predl. Юрьев, 1905—1906. Ч. 1—2.
- Endzelin LeGr Endzelin J. Lettische Grammatik. Riga, 1922.
- Endzelīns Endzelīns J. Baltu valodu skaņas un formas. BVSF Rīgā, 1948.
- Endzelīns Endzelīns J. Darbu izlase. Rīgā, 1971—1982. Sēj. 1—4.
- DI Endzelīns LV žr. LV

- Endzelin SBE Эндзелин И. Славяно-балтийские этюды. Харьков, 1911.
- Endzelīns Endzelīns J. Latviešu valodas gramatika. LVG Rīgā, 1951.
- Endzelīns Endzelīns J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943. SV
- ESSJ Этимологический словарь славянских языков/Под ред. О. Н. Трубачева. М., 1974—. Вып. 1—.
- Étimologija Этимология. М., 1963—.
- Falkenhahn Falkenhahn V. Der Übersetzer der litauischen Bibel Johannes Bretke und seine Helfer. Königsberg und Berlin, 1941.
- Falk-Torp Falk H., Torp A. Norwegisch-dänisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1910—1911. Bd. 1—2.
- EW Filologu biedrības raksti. Rīgā, 1921—1940. Sēj. 1—20.
- FBR Festschrift Ad. Bezenberger. Göttingen, 1921.
- Festschrift Bezenberger
- Festschrift Kuhn Aufsätze zur Kultur- und Sprachgeschichte vornehmlich des Orients. Ernst Kuhn zum 70. Geburtstag. München, 1916.
- Festschrift Streitberg Festschrift für Wilhelm Streitberg. Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Heidelberg, 1924.
- Festschrift Vasmer Festschrift für M. Vasmer zum 70. Geburtstag. Berlin, 1956.
- Fick Fick A. Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen (4. Aufl.). Göttingen, 1890—1909. Bd. 1—3.
- Fraenkel Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1962—1965. Bd. 1—2.
- Friedrich Friedrich J. Hethitisches Wörterbuch. Heidelberg, 1952—1954. Bd. 1—2. 1957—1961. Ergänzungshefte.
- HW

- Frischbier Frischbier F. Preussisches Wörterbuch. Berlin, 1882–1883. Bd. 1–2.
- Frisk Frisk H. Griechisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1960–1970. Bd. 1–2.
- Gamkrelidze-Ivanov Гамкредидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Тбилиси, 1984. Т. 1–2.
- Georgiev Issl. Георгиев В. И. Исследования по сравнительно-историческому языкознанию. М., 1958.
- Gerullis ON Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922.
- Gerullis-Stang Gerullis J., Stang Chr. Lietuvių žvejų tarimė Prūsiose. К., 1933.
- GGA Göttingische gelehrte Anzeigen. Göttingen, 1739–.
- Glotta Glotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache. Göttingen, 1909–.
- Götze Götze A. Frühneuhochdeutsches Glossar. Bonn, 1920.
- Grimm Grimm J., Grimm W. u. a. Deutsches Wörterbuch. Leipzig, 1854–.
- Hermann Lit. Stud. Hermann E. Litauische Studien. Berlin, 1926.
- Hes. Hesichijus
- Heyne Heyne M. Deutsches Wörterbuch. 2. Aufl. Leipzig, 1905–1906. Bd. 1–3.
- Hilmarsson Stud. Hilmarsson J. Studies in Tocharian Phonology, Morphology and Etymology. Reykjavík, 1986.
- Holthausen Holthausen F. Gotisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1934.
- IF Indogermanische Forschungen. Strassburg, 1892–1916. Bd. 1–37; Berlin, 1917–.
- Jokl Stud. Jokl N. Studien zur albanischen Etymologie und Wortbildung. Wien, 1911.

- Ivanauskas Ivanauskas T. Lietuvos paukščiai. V., 1949 – 1957. Т. 1–3.
- Ivanov OPA Иванов Вяч. Вс. Общеиндоевропейская, праславянская и анатолийская языковые системы. М., 1965.
- Ivanov SBG Иванов Вяч. Вс. Славянский, балтийский и раннебалканский глагол. М., 1981.
- Ivanov-Torogov ISD Иванов В. В., Топоров В. Н. Исследования в области славянских древностей. М., 1974.
- Jēgers Verk. Bedeut. Jēgers B. Verkannte Bedeutungsverwandtschaften baltischer Wörter. Göttingen, 1949. (Cituoju pagal: Fraenkel)=Jēgers KZ LXXX(1966) 6–162.
- JR Svodbinė rėda Velūnyčiu Liėtūviu surašyta par Antaną Juškevičę 1870 metuse. Казань, 1880.
- Juška Литовский словарь А. Юшкевича съ толкованіемъ словъ на русскомъ и польскомъ языкахъ. Петроградъ, 1897–1922. Т. 1–3.
- K Fr. Kuršaitis (Fr. Kurschat) – jo žodynai.
- Kalbotyra Kalbotyra. V., 1958–.
- Kalima Kalima J. Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat. Helsinki, 1936.
- Kazlauskas Kazlauskas J. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. V., 1968.
- LKIG Kiparsky Kiparsky V. Die Kurenfrage. Helsinki, 1939.
- KF
- Klein Gr. ir Klein Comp. Pirmoji liėtuvių kalbos gramatika. V., 1957.
- Kluge Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 21. unveränderte Aufl./ Bearb. von W. Mitzka. Berlin, 1975.
- Kondratiuk ETB Kondratiuk M. Elementy Bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu Białostockiego. Wrocław etc., 1985.

- KSB Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung auf dem Gebiete der arischen, keltischen und slawischen Sprachen. Berlin, 1858–1876. Bd. 1–8.
- KSIS Краткие сообщения института славяноведения.
- Kudzinowski Indeks Kudzinowski Cz. Indeks-Słownik do „Daukos Postilė“. Poznań, 1977. T. 1–2.
- Kuryłowicz Idg. Gr. Kuryłowicz J. Indogermanische Grammatik. Bd. 2 Heidelberg, 1968.
- KZ Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, begr. von A. Kuhn. Berlin, 1852–1885. Bd. 1–27; Gütersloh, 1887–1907. Bd. 28–40; Göttingen, 1907–.
- Laumane Laumane B. Zivju nosaukumi latviešu valodā. Rīgā, 1973.
- Levin SE Levin J. F. The Slavic Element in the Old Prussian Elbing Vocabulary. Berkeley—Los Angeles—London, 1974.
- Lewy PN Lewy E. Die altpreußischen Personennamen. Breslau, 1904.
- Lex Matthias Lexers Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. 29. Aufl. Leipzig, 1959.
- Liet. etnogen. Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981.
- LF Listy filologické. Praha, 1874–.
- LK žr. EC
- Lyberis SŽ Lyberis A. Sinonimų žodynas. V., 1980.
- LKG Lietuvių kalbos gramatika / Vyr. red. K. Ulvydas. V., 1965–1976. T. 1–3.
- LKK Lietuvių kalbotyros klausimai. V., 1957–.
- LKŽ Lietuvių kalbos žodynas. V., 1941. T. 1; K. 1947. T. 2; V., 1956–. T. 3–.
- LKŽ I²—II² 2-asis leidimas V., 1968–1969. T. 1–2.
- LPosn. Lingua Posnaniensis. Poznań, 1949–.

- LPŽ Lietuvių pavardžių žodynas. V., 1985–. T. 1–.
- LV Endzelīns J. Latvijas PSR vietvārdi. Rīgā, 1956. D. 1., sēj. 1; 1961. D. 1., sēj. 2.
- Machek ESČ Machek V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha, 1971.
- Machek ESČS Machek V. Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha, 1957.
- Machek IR Machek V. Česká a slovenská jména rostlin. Praha, 1954.
- Mag. Magazin / Hrsg. von der Lettisch-Litterarischen Gesellschaft. Mitau, 1828–.
- Mayrhofer Mayrhofer M. Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen. Heidelberg, 1956–1980. Bd. 1–4.
- Mažiulis BS Mažiulis V. Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai (deklinacija). V., 1970.
- Mažiulis PKP žr. PKP.
- ME Mülenbachs K. Latviešu valodas vārdnīca/Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. Rīgā, 1923–1932. Sēj. 1–4.
- Meillet Introd. Meillet A. Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes. 8me éd. Paris, 1937.
- Meillet Slav. com. Meillet A. Le slave commun. 2me éd. Paris, 1934.
- MPH Monumenta Poloniae historica/Ed. A. Bielowski. Warszawa, 1960. T. 1.
- MLTE Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. V., 1966–1971. T. 1–3.
- MSL Mémoires de la société linguistique de Paris. Paris, 1868–.
- MT Margarita Theologica... Lituwiskai jra perguldita per Simona Waischnora... Ischspaus-ta Karaliaucziuię Prusu ... 1600,

- MTr Marienburger Treßlerbuch/Hrsg. von E. Joachim. Königsberg, 1896.
- Mž. Mažvydas. Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams / Spaudai parūpino J. Gerullis. K., 1922.
- NAWG Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philol.-historische Klasse.
- Neuphilol. Neuphilologische Mitteilungen / Hrsg. vom Mittel. Neuphilologischen Verein in Helsingfors. Helsingfors, 1899—.
- Непокупны Непокупный А. П. Балто-северо-славянские языковые связи. Киев, 1976.
- BSS
- Nesselmann Nesselmann G. H. F. Die Sprache der alten Preussen an ihren Überresten erläutert. Berlin, 1845.
- Spr.
- Nesselmann žr. Thes.
- Thes
- Otkupščikov Оtkupщиков Ю. В. Из истории индоевропейского словообразования. Л., 1967.
- Ist. slovoobr.
- Otrębski Otrębski J. Gramatyka języka litewskiego Warszawa, 1956—1965. T. 1—3.
- GJL
- Ozols Ozols A. Veclatviešu rakstu valoda. Rīgā, 1965.
- Veclatv. val.
- Palionis Palionis J. Lietuvių literatūrinė kalba XVI—XVII a. V., 1967.
- LLK
- Paul DW Paul H. Deutsches Wörterbuch. 7. Aufl. Halle (Saale), 1960.
- PBB Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur/Begr. von H. Paul und W. Braune. Halle a. S., 1874—.
- Pedersen Pedersen H. Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen. Göttingen, 1909—1913. Bd. 1—2.
- Vergl. Gr.
- Petersson Petersson H. Arische und armenische Studien. Lund, 1920.
- ArArmSt.

- PIJ Проблемы индоевропейского языкознания. М., 1964.
- Pisani Pisani V. Saggi di linguistica storica. Torino, 1959.
- Saggi
- PKP Mažiulis V. Prūsų kalbos paminklai. V., 1966—1981. T. 1—2.
- Pokorny Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern und München, 1959—1969. Bd. 1—2.
- Porzig Porzig W. Die Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets. Heidelberg, 1954. (Cituo-jama pagal: Порциг В. Членение индоевропейской языковой области. М., 1964).
- Poucha Poucha P. Institutiones linguae Tocharicae. Pragae, 1955. T. I.
- RKEndz. Rakstu krājums. Veltījums akad. prof. dr. Jānim Endzelīnam. Rīgā, 1959.
- RÉSI Revue des études slaves. Paris, 1921—.
- Rēza Rēza L. Lietuvių liaudies dainos. V., 1958—1964. T. 1—2.
- RFV Русский филологический вестник. Варшава, 1879—1918. T. 1—78.
- RS Rocznik Slawistyczny. Kraków, 1908—.
- Sabaliauskas Sabaliauskas A. Lietuvių kalbos leksikos raida // LKK VII 5—141.
- LLR
- Schmalstieg Schmalstieg W. R. An Old Prussian Grammar. University Park and London, 1974.
- OP
- Schmalstieg Schmalstieg W. R. Studies in Old Prussian. University Park and London, 1976.
- SP
- Schmid Schmid W. P. Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum. Wiesbaden, 1963.
- Verb.
- ScSl Scando-Slavica. Kopenhagen, 1955—.
- SGGJ Сравнительная грамматика германских языков. М., 1962—1964. T. 1—4.

- Skardžius Pr. Lietuvių kalbos žodžių daryba. V., 1943.
- ŽD
- Skok P. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, 1971–1974. Kn. 1–4.
- Sl. Occ. Slavia Occidentalis. Poznań, 1921–1948.
- Sławski F. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 1952–.
- Słown. Słownik staropolski. Warszawa, 1953–.
- Stpolsk.
- SPS Słownik Prasłowiański/Pod red. F. Sławskiego. Wrocław etc., 1974–.
- Specht UID Specht F. Ursprung der indogermanischen Deklination. Göttingen, 1947.
- SRP Scriptorum rerum Prussicarum. Leipzig, 1861–1874. Bd. 1–4.
- Stang LS Stang Chr. S. Lexikalische Sonderübereinstimmungen zwischen dem Slavischen, Baltischen und Germanischen. Oslo, 1971.
- Stang Opusc. Stang Chr. S. Opuscula linguistica. Oslo, 1970.
- Stang SBV Stang Chr. S. Das slavische und baltische Verbum. Oslo, 1942.
- Stang Vergl. Gr. Stang Chr. S. Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen. Oslo, 1966.
- StB Studi Baltici. Roma, 1931–.
- Stender-Petersen A. Slavisch-germanische Lehnwortkunde. Göteborg, 1927.
- SU Urkundenbuch des Bistums Samland. Leipzig, 1891.
- Suolahti H. Deutsche Vogelnamen. Strassburg, 1909.
- SzD (SzD¹) Szyrwid C. Dictionarium trium linguarum... Tertia editio... Vilnae, 1642; Quinta editio... Vilnae, 1713. [Pirmasis šio žodyno leidimas (apie 1629 m.) – SzD¹.]
- Szemerényi Einf. Szemerényi O. Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft. Darmstadt, 1970.

- SzPS Širwids Punktai sakimu / Hrsg. von Fr. Specht. Göttingen. 1929.
- Taivonen SES Taivonen Y. H. (et alii) Suomen kielen etymologinen sanakirja. Helsinki, 1955–1958. T. 1–2.
- Tarpt. konf. Tarptautinė baltistų konferencija: Pranešimų tezės. V., 1985.
- Thes Nesselmann G. H. F. Thesaurus linguae Prussiae. Berlin, 1873.
- Thomsen Ber. Thomsen V. Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) sprog. København, 1891.
- TiŽ Tauta ir žodis. K., 1923–1931., Kn. 1–7.
- Toch. jaz. Тохарские языки. М., 1959.
- Toporov PJ Топоров В. Н. Прусский язык: Словарь. М., 1975–.
- Trautmann AS Trautmann R. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910.
- Trautmann BSW Trautmann R. Baltisch-Slawisches Wörterbuch. Göttingen, 1923.
- Trautmann PN Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925.
- Trubačev DŽ Трубачев О. Н. Происхождение названий домашних животных в славянских языках. М., 1960.
- Trubačev IR Трубачев О. Н. История славянских терминов родства. М., 1959.
- Trubačev RT Трубачев О. Н. Ремесленная терминология в славянских языках. М., 1966.
- UEV Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas. V., 1963.
- Urbutis BEE Urbutis V. Baltų etimologijos etiudai. V., 1981.
- Vaillant Gr. comp. Vaillant A. Grammaire comparée des langues slaves. Paris–Lyon, 1950–.
- Walde- Walde A. Vergleichendes Wörterbuch der in-

- Pokorny dogermanischen Sprachen / Hrsg. von J. Pokorny. Berlin—Leipzig, 1928—1932. Bd. 1—3.
- Vanagas HD Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba. V., 1970.
- Vanagas HŽ Vanagas A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. V., 1981.
- Vasmer Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. М., 1964—1973. Т. 1—4.
- VE Enchiridion. Catechismus maszas ... per Baltaramieju Willentha... Ischspaustas Karalau-
czui... 1579.
- VJa Вопросы языкознания. М., 1952—.
- Vries Vries J. de. Altnordisches etymologisches Wörterbuch. Leiden, 1962.
- VSJ Вопросы славянского языкознания. М., 1954—1963. Вып. 1—7.
- Wackernagel-Debrunner Wackernagel J. Altindische Grammatik. Göttingen, 1896—1954. Bd. 1—3 (Bd. 3 — Debrunner A.)
- Watkins Idg. Gr. Watkins C. Indogermanische Grammatik. Heidelberg, 1969. Bd. 3. Т. 1.
- Windekens Tokh. confr. Windekens A. J. van. Le tokharien confronté avec les autres langues indo-européennes. Louvain, 1976. Vol. 1.
- WP Volfenbiutelio postilė (1573 m.).
- Wijk Apr. St. (ir AS) 1918.
- ZfdMa Zeitschrift für deutsche Mundarten.
- ZfSl Zeitschrift für Slawistik. Berlin, 1956—.
- Ziesemer Ziesemer W. Preußisches Wörterbuch. Hildesheim—New York, 1975. Bd. 1—2.
- Zinkevičius LD Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. V., 1966.
- ZslPh Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig, 1924—1950. Bd. 1—20; Heidelberg, 1951—.

B. KALBOS IR DIALEKTAI

- ags. — anglosaksų
- air. — airių, airiškai
- akad. — akadų, akadiškai
- alb. — albanų, albaniškai
- alb. geg. — albanų gegų tarmės
- alb. tosk. — albanų toskų tarmės
- angl. — anglų, angliškai
- arg. — argiečių, argietiškai
- ark. — arkadų, arkadiškai
- arm. — armėnų, armėniškai
- atik. — atikiečių, atikietiškai
- aukšt. — aukštaičių, aukštaitiškai
- av. — Avestos, avestiškai
- balt. — baltų
- bart. — bartų, bartiškai
- Bart. — Barta
- bažn. — bažnytinės (kalbės)
- bltr. — baltarusių, baltarusiškai
- bulg. — bulgarų, bulgariškai
- chorv. — chorvatų, chorvatiškai
- ček. — čekų, čekiškai
- dab. — dabartinės (kalbės)
- dak. — dakų, dakiškai
- dan. — danų, daniškai
- dard. — dardų
- dor. — dorėnų, dorėniškai
- dz. — dzūkų, dzūkiškai
- eol. — eolų, eoliškai
- est. — estų, estiškai
- fin. — finų
- fin.-ugr. — finų-ugrų
- frig. — frigų, frigiškai
- gal. — galų, gališkai
- germ. — germanų
- gld. — galindų (galindžių) galindiškai

Gld.	– Galinda
go.	– gotu, gotiškai
gr.	– graiku (= sen. gr.), graikiškai
hat.	– hatu, hatiškai
hebr.	– hebraju, hebrajiškai
het.	– hetitu, hetitiškai
homer.	– Homero, homeriškai
ide.	– indoeuropiečių
ilir.	– iliru, iliriškai
ind.	– indu, indiškai
ind.-iran.	– indu-iranenu
iran.	– iranenu
isl.	– islandu, islandiškai
ital.	– italu, itališkai
italik.	– italiku
jon.	– jonenu, joneniškai
jotv.	– jotving(i)u [jot(u)viu], jotvingiška [jot(u)viškai]
Jotv.	– Jot(u)va
kašub.	– kašubu, kašubiškai
kelt.	– keltu
kim(b)r.	– kim(b)ru, kim(b)riškai
korn.	– kornu, korniškai
kurš.	– kuršiu, kuršiškai
la.	– latviu, latviškai
lenk.	– lenku, lenkiškai
lyd.	– lydu, lydiškai
lie.	– lietuviu, lietuviškai
Liet.	– Lietuva
lig.	– liguru, liguriškai
lyv.	– lyviu, lyviškai
lo.	– lotynu, lotyniškai
luv.	– luviu, luviškai
luž.	– lužicu, lužiciškai
maked.	– makedonu, makedoniškai
mardv.	– mardviu, mardviškai

mkn.	– mikeniškai
nadr.	– nadruviu (nadruviu), nadruviškai (nadruviškai)
Nadr.	– Nadruva (Nadrava)
n(auj).	– nauju laikų, naujosios (kalbos)
nyderl.	– nyderlandu, nyderlandiškai
norv.	– norvegų, norvegiškai
nostr.	– nostratiškai
not.	– notangu, notangiškai
Not.	– Notanga
n.v.a.	– naujosios vokiečių aukštaičių (kalbos) – nhd.
oset.	– osetinu, osetiniškai
oset. digor.	– osetinu digoru (dialekto, tarmės)
oset. iron.	– osetinu ironu (dialekto, tarmės)
osk.	– osku, oskiškai
Pbt. vok.	– Pabaltijo vokiečių (kalbos)
pers.	– persų, persiškai
pgd.	– pagudenu, pagudeniškai
Pgd.	– Pagude
pmd.	– pamedenu, pamedeniškai
Pmd.	– Pamede
polab.	– polabu, polabiškai
pr.	– prusu, prusiškai
Pr.	– Prūsija, Prūsai
prakr.	– prakrito, praktiškai
pranc.	– prancuzu, prancūziškai
Ryt. Pr.	– Ryt. Prūsija (Prūsai)
rum.	– rumunu, rumuniškai
rus.	– rusų, rusiškai
s.	– senovės, senosios (kalbos)
saks.	– saksų, saksiškai
sansk.	– sanskrito, sanskritiškai
sél.	– séliu, séliškai
semb.	– sembu, sembiškai
Semb.	– Semba
sen.	– žr. s.
serb.	– serbu, serbiškai
serb.-chorv.	– serbu-chorvatu
skalv.	– skal(a)viu, skal(a)viškai

Skalv.	– Skal(a)va
skand.	– skandinavų
skit.	– skitų, skitiškai
sl.	– slavų
slovak.	– slovakų, slovakiškai
slovén.	– slovėnų, slovėniškai
sogd.	– sogdų, sogdiškai
s.sl.	– senovės slavų (kalbės)
sūd.	– sūduvių (sūdavių), sūduviškai (sūdaviškai)
Sūd.	– Sūduva (Sūduva)
suom.	– suomių, suomiškai
s.v.a.	– senosios vokiečių aukštaičių (kalbės) – ahd.
šumer.	– šumerų, šumeriškai
šved.	– švedų, švediškai
tadž.	– tadžikų, tadžikiškai
toch.	– tocharų, tochariškai
toch. A	– tocharų A (kalbės)
toch. B	– tocharų B (kalbės)
trak.	– trakų, trakiškai
umbr.	– umbrų, umbriškai
ukr.	– ukrain(iečių), ukrain(iet)iškai
v.	– vidurinių laikų, vidurinės (kalbės)
varm.	– varmių, varmiškai
Varm.	– Varmė
ved.	– vedų, vediškai
v(id).	– vidurinių laikų, vidurinės (kalbės)
v(ok).	– vokiečių, vokiškai
v.v.a.	– vidurinės vokiečių aukštaičių (kalbės) – mhd.
v.v.ž.	– vidurinės vokiečių žemaičių (kalbės) – mnd.
žem.	– žemaičių, žemaitiškai
žmg.	– žiemgalių, žiemgališkai

C. KITI SUTRUMPINIMAI

abl.	– ablatyvas
abstract.	– abstraktas
acc.	– akuzatyvas, galininkas
act.	– aktyvas, veikiamoji rūšis
adj.	– adjektyvas, būdvardis

adess.	– adesyvas
adv.	– adverbijas, prieveiksmis
all.	– alatyvas
avd.	– asmenvardis
anaphor.	– anaforiškas
aor.	– aoristas
ca.	– circa („apie“)
appell.	– apel(i)atyvas
caus.	– causativum
cas.gener.	– casus generalis
cnj.	– jungtukas, (conjunctio)
comp.	– komparatyvas, aukštesnysis laipsnis
conj.	– konjunktyvas
dat.	– datyvas, naudininkas
demonstr.	– demonstratyvas, parodomasis (įvardis)
dial.	– dialektinis, tarminis
dimin(ut).	– diminutyvas, mažybinis
dk.	– iš dokumentų, dokumentinė (lytis)
du.	– dualis, dviskaita
encl.	– enklitikas
ež.	– ežeras
fem.	– femininas, moteriškosios giminės
frequ.	– frekventatyvas
fut.	– futūras, būsimasis laikas
gen.	– genityvas, kilmininkas
grad.	– laipsnis (gradus)
gvv.	– gyvenvietė
ibid.	– ibidem („ten pat“)
idem	– idem („tas pats“)
ill.	– ilatyvas
imperat.	– imperatyvas, liepiamoji nuosaka
impers.	– beasmenis (impersonale)
impf.	– imperfektas
inact.	– inactivum
inchoat.	– inkoatyvas
indecl.	– nelinksniojamas (indeclinabile)

indic.	– indikatyvas
iness.	– inesyvas
inf.	– infinityvas, bendratis
inj.	– injunktyvas
instr.	– instrumentalis, įnagininkas
intens.	– intenzyvas
interj.	– interjekcija, išiktukas, šauktukas
interrog.	– interogatyvas, klausiamasis (įvardis)
intrans.	– intransyvas, negalininkinis
iter(at).	– iteratyvas, dažninis
kaln.	– kalnas
kat-mas	– katekizmas
K-kamienis	– konsonantinio (riebalsinio) kamieno
l.c.	– loco citato arba loco commemorato („cituo- toje arba minėtoje vietoje“)
liter.	– literatūrinė (kalba); literatūra
loc.	– lokatyvas, vietininkas
masc.	– maskulinas, vyriškosios giminės
mod.	– nuosaka (modus)
neutr.	– neutras, niekatrosios giminės
nom.	– nominatyvas, vardininkas
num.	– skaitvardis (numerales)
num. card.	– kiekinis skaitvardis (numerales cardinales)
num. ord.	– kelintinis skaitvardis (numerales ordinales)
op. cit.	– opus citatum („citotas; minėtas darbas“)
opt.	– optatyvas, geidžiamoji nuosaka
pan.	– panašiai
partic.	– participijas, dalyvis
partit.	– partityvas
pass.	– pasyvas, neveikiamoji rūšis
perf.	– perfektas
pl.	– pluralis, daugiskaita
plg.	– palyginti(na)
plk.	– pelkė
plqu.	– pliuskvamperfektas
posit.	– pozityvas, nelyginamasis (laipsnis)

poss.	– posesyvas, savybinis (įvardis)
postpos.	– postpozicija
ppr.	– paprastai (vartojamas)
praef.	– prefiksas, priešdėlis
praep.	– prepozicija, prielinksnis
praes.	– prezentas, esamasis (laikas)
praet.	– preteritas, būtasis (laikas)
pron.	– įvardis (pronomenas)
prtc.	– partikula, dalelytė
pvd.	– pavardė
refl.	– refleksyvas, sangražinis
relat.	– relatyvas, santykinis
resp.	– respektiviai, atitinkamai
ryt.	– rytų
sc.	– scilicet („būtent, tai yra“)
scom.	– substantivum commune
sg.	– singularis, vienaskaita
sk.	– skaityti(na)
subst.	– substanyvas, daiktavardis
subst. mob.	– substantivum mobile
suff.	– sufiksas, priesaga
sup.	– supynas, siekinys
superl.	– superlatyvas, aukščiausiasis (laipsnis)
s. v.	– sub. verbo („prie žodžio“)
trans.	– tranzityvas, galininkinis
up.	– upė
vak.	– vakarų
verb.	– verbas, veiksmažodis
voc.	– vokatyvas, šauksmininkas
vv.	– vietovardis
žr.	– žiūrėti(na)

A

ab- (E, III), **eb-** bei **ep-** (III), praef., paprastai verčiamas iš vok. *be-*, turi perfektyvią reikšmę, panašią į lie. *ap(i)-*, la. *ap-*, sl. *ob-*, pvz.: *absergīsnan* „(lie.) apsergėjimą“ = „(la.) apsargāšanu“ = „(rus.) охранение“, *ebimmai* „apima“ = „arņem“ = „обнимает“, *epmēntimai* „apmeluojame“ = „apmelojam“ = „облыгаем“ ir kt. Iš visų pr. kat-mų jis paliudytas tik III-me: *ab-* [3X, t. y. *absergīsnan*, *absignasnen* (ir *esignāsnan*), *absignātai* (ir *esignāts*)], *eb-* (11X) ir *ep-* (4X). E žodynėlio (XIII–XIV a.) šnekte šis praef. turi tik (3X) *a-* (žr. s. v. v. *aboros*, *abstocle*, *abstotten*), plg. (avd.) *Abdangs* (1357 m.), *Abdange* (1400 m.) ir pan., be to, lie. dial. (< kurš.) *ablingā* „apylinkė“ (Būga III 171). Pr. kat-mų, t. y. sembų šnėktos atitinkamu būdu atspindi dubletinę porą pr. **ab-/*eb-* (dėl **-b-* žr. toliau), atsiradusią vietoj senesnio pr. **ab-* (apie visa tai žr. s. v. *en*). Kada toji pora susidarė, nelengva pasakyti: pagal E (jis turi *ab-*, žr. anksčiau) išeitų, kad ji (ta pora) sembų šnektose atsirado maždaug XIV–XV a. (t. y. po E sukūrimo), betgi E šnekta nėra tas pats, kas pr. kat-mų šnėktos, be to, E žodynėlyje *ab-* paliudytas labai skurdžiai (tik 3X). Toliau – dėl (14X) *ab-/eb-* ir (4X) *ep-* (t. y. ne su *-b-*) rašymo, kurio tipiniai atvejai yra šie: 1) *absergīsnan* „apsergėjimą“ = **ap-serg-*, kur **ap-* (prieš duslųjį *s-*) šiaip jau gali būti tiek iš **ab-*, tiek ir iš **ap-*, 2) *absignasnen* (ir *esignāsnan*) = **ab-zign-* su **ab-*, irgi galinčiu būti tiek iš **ab-*, tiek iš **ap-*, 3) *epmēntimai* (1X) „apmeluojame“ ir *epwarīsnan* (2X), kur *ep-* eina prieš labialius (*m-* ir *w-*) ir dėl to kildintinas nebūtinai iš **ap-*, 4) *ebimmai* (1X) „apimame“ jau gana aiškiai vestinas iš **ab-*. Nuomone, kad pr. kat-mų tarmėje buvę du vienareikšmiai skirtingi praef. **ab-* ir **ap-* (Bezenberger BB XXIII 296, Berneker PS 288 t., Trautmann AS 330, Endzelīns SV 93), negalima tikėti (plg. ir Toporov PJ II 63). Čia turime ne du prefiksus, o du variantus vieno ir to paties prefikso **ab-*; suponuoti pr. **ap-* nelaidžia anksčiau pateiktieji pr. (bei kurš.) faktai ir, galų gale, štai koks klausimas (rodos, niekieno nekeltas): jeigu buvo pr. **ap-* (su dusliuoju *-p-*), tai kodėl jis rašomas *ab-/eb-* (14X) ir *ep-*

(4X), o praef. pr. *at-/et-* (su dusliuoju *-t-*) niekur nėra parašytas **ad-/ed-?* Taigi prūsai (taip pat kuršiai, žr. anksčiau) bus turėję praef. **ab-* (> *eb-/ab-* bei var. *ep-/ap-*), kuris kartu su sl. (praep. resp. praef.) **ob/*ob-* (**obi-*) suponuoja balt.-sl. (praef. < praep.) **abi* < ide. **obhi* > go. *bi* (su nykstamuuju žodžio pradžios apofon. laipsniu), s. ind. *abhi* (jame sutapo ir ide. **mbhi*) ir kt. (Pokorny I 287).

Yra buvęs ir balt.-sl. **api/*epi* [< ide. **o/epi* > go. *if-(tuma)* „darauffolgender“, s. ind. *ápi* ir kt., – Pokorny I 323 tt.], iš kurio atsirado ryt. balt. **api* (→ praep. lie. *apiē*, la. *ap* bei atitinkami praef.). Vadinasi, reikia manyti, kad praep. (praef.) balt.-sl. **abi* ir **api* (**epi*) → **ab(i)* resp. **ap(i)*, tarpusavy besikontaminuodami ir prarasdami senovinę papildomąją semantinę distribuciją (dėl judviejų pirmąsias reikšmės žr. Pokorny I 287 resp. 323), vak. balt. ir sl. „prokalbėse“ vėliau buvo suplakti į vieną **ab(i)*, o ryt. balt. „prokalbėje“ – į vieną **ap(i)*, plg. pvz. Vasmer III 96.

abasus „wayn (Wagen) – vežimas, ratai“ E 294 = **abazus* nom. sg., *abbas* „wagen – t. p.“ GrG 42 = **abazs* (ar be galūnės), *abbas* „wagin – t. p.“ GrA 63, *abbas* „currus – t. p.“ GrF 62. Pr. **abazus* resp. **abazs* (< **-as*) kartu su lie. *ābazas* „kariuomenės stovykla“ įprasta kildinti iš lenk. *obóz* „t. p.“ (gretinant ir su rus. *обоз* „gurguolė“), – Bezenberger GGA (1874) 1235, Trautmann AS 295, Endzelīns SV 135 (nurodantis dar ir lie. *abazēlis* „rogelės“). Betgi nepaaiškinama, kaip iš lenk. „kariuomenės stovyklos“ (ar iš rus. „gurguolės“) atsirado pr. „vežimas“. Visų pirma reikia pasakyti, kad lie. *ābazas* (*abāzas*) reiškia ne vien 1) „kariuomenės stovyklą“, bet ir 2) „būrį, gaują“, 3) „vežimą (kareiviams ar jų mantai vežti)“ LKŽ I 3. Iš panašios į pastarąją reikšmę, t. y. maždaug iš lie. *ābazo* 3 bus išriedėjęs ir lie. *abaz-ēlis* „rogelės (ant kurių uždedamas vežamo rąsto galas)“ (LKŽ I 3): „rogelės“ < „vežimėlis“, plg. Būga II 653, 689, kuris pateikia *abazēlī* „vaikų rateliai, vežimėlis“ Nm [bet tokios reikšmės nenurodo nei paties Būgos Žodynas (žr. Būga III 285), nei LKŽ I 3]. Taigi nagrinėjamajam pr. žodžiui artimiausi yra lie. *ābazas* 3 ir *abaz-ēlis*, kurie, be to, ir sutinkami, rodos, tik

Užnemunėje (buv. sūduvių krašte!) bei jos kaimynystėje (LKŽ I 3). Pagaliau ir lie. *ābazo* 2 reikšmė išriedėjo galbūt iš „vežimo“, plg. lie. *ābazas vaikū* = *vežimas vaikū* „būrys vaikų, daug vaikų“ Ds. Tiek pr. „vežimas, Wagen“, tiek ir panašios reikšmės lie. *ābazas* yra skolinys ne iš lenk. *obóz* „kariuomenės stovykla“, o iš lenk. (ar rus.) **oboz* „vežimas“ (plg. Būga l. c.). Pirmąsias žodžio vak. sl. (bei ryt. sl.) **oboz* < **obvoz* reikšmė galėjo būti maždaug „vežimas (nomen actionis)“, iš kurios atsirado: 1) „vežimas (nomen actionis)“ > „vežimas = Wagen“ (plg. lie. *vežimas* „das Fahren“ > *vežimas* „Wagen“) ir 2) „vežimas (nomen actionis)“ > „gurguolė“ > „kariuomenės stovykla“; pastarosios reikšmės slavizmas yra lie. *ābazas* 1. Prūsų lietuvių ir kaimyninėse žemaičių šnektose (žr. LKŽ I 3, čia nurodomi ir Daukanto raštai) sutinkamas dar *ābažas* (*abazo* 1 ir 2 reikšme), kurio -ž- yra turbūt pakeistas senesnis -z-. Vietoj pr. *abasus* E norėtųsi laukti **abas(i)s*, plg. ir lie. *ābazas*; Pauli'us (KSB VII 178) jį ir laiko o-kamieniu žodžiu. Tačiau pr. *abasus* galėjo būti u-kamienė inovacija (plg. lie. *abazausp* LKŽ I 3 s. v. *ābazas*) arba – iš tokių šnektų, kuriose -as > -us, plg. la. dial. *kaklus* (: *kakls*) ir kt., lie. dial. *bēržus* (: *bēržas*) ir kt., pr. *raugus* E (: lie. *rāugas*), žr. Endzelīns SV 135, LeGr 50, LVG 79.

abbai „beide – abu“ III 99₂₀ [63₈], 103₁ [63₃₄] nom. pl. [= (*dw*)-ai], *abbans* III 101₂₆ [= 63₃₁] acc. pl.: lie. *ab-ù*, la. *ab-i*, s. sl. *ob-a*, plg. go. *b-ai*, s. ind. *ubh-áu*; fleksijos – kaip ir pr. (*wijr*)-a, nom. pl. (masc.), (*wir*)-ans acc. pl. (masc.). Žr. Mažiulis BS 183 t.

abbaien „beides – ābeja“ III 113₁₉ [71₈] = **abajan* nom.-acc. sg. neutr.: lie. *ābeja*, la. *abaj(u)*, s. sl. *oboje*, plg. s. ind. *ubháyam* „ābeja“, av. *uvayam* „t. p.“. Pavartota tokiu atveju: *serrīpimai dijgi abbaien | en noūson gijwin bhe aulausennien* (III 113₁₈₋₂₀) „erfarens auch / beide / an vnserm Leben vnd Sterben (III 112₁₇₋₁₈)“, kur „beide ... vnd“ reiškia „sowohl ... als auch – ir ... ir“ žr. Grimm I 1364, Bezenberger BGLS 187, Endzelīns SV 135. Plg.: *te aug ābeie* [= *ābeja* „ir (kviečiai), ir (kūkaliai)“] *net ik piūti* DP 82₄₉.

aber „aber — bet“ I 11₁₆ [7₁₆] — vok. žodis, pavartotas (IX) matyt vietoj dažno pr. *adder* „aber — bet“ (žr.); II katekizme to paties vok. teksto žodis vok. *aber* (II 10₁₆) visai neverstas (žr. II 11₁₇).

abglopte, (var.:) *abklopte*, *abgloyte* [= **abglōbte*]: *setzen jir ein krantz auff mit einem weissen tuch benehet das heissen sie Abklopte* „uždeda jai [nuotakai] vainiką, baltu audiniu apsiūta, kurį jie vadina *Abklopte*“ MV 15, žr. dar Pierson AM VII 594, Thes 1, BB II 138, Endzelīns SV 135, Mažiulis PKP 31. Šis pr. žodis reiškė iš tikrųjų matyt „nuometą“. Pr. **abglōbte* (jeigu ši *-e* nėra vokiška galūnė) < **abglōbtē* (kur **-ē* galbūt jau buvo sutrumpėjęs) yra sufikso **-tē* vedinys iš verb. pr. **abglōb-* „apglobti, apgaubti“ (t. y. **abglāb-*), kurį sudaro *ab-* (žr. *ab-*) ir **glōb-* = lie. *glōb-ti* „gaubti“ (: *glēb-ti*), la. *glāb-t* „gelbėti, saugoti“ (: *glēb-t* „t. p.“); tos pačios šakniės yra ir pr. *poglabū* (tik čia *-a-* galėjo būti trumpas arba sutrumpėjęs), žr. s. v. Dėl pr. **abglōbtē* darybos plg. s. v. *abstotten*, *greanste*. Pr. **abglōbtē* [lietuviškai būtų **apglōbtē* „apgaubtė“] „tam tikras nuotakos galvos apdangalas“ < „apgaubimas“ reikšmės atžvilgiu galima palyginti su lie. *gaubtiūvės* „tam tikras nuotakos galvos apdengimas (vestuvinės apeigos)“ LKŽ III 160 (: *gaūb-ti* „globti, dengti“) ir kt., arba — su: *po vinčiaus namuose tėvų prie lanstų svočia apgaubia jaunąją* JR 100 (pagal LKŽ I 159 s. v. *apgaūbti*). Dėl paties nuotakos „gaubimo“ žr. pvz. Lietuvninkai, Vilnius 1970, 161 (E. Gisevius), E. Dulaitienė-Glemžienė, Kupiškėnų senovė, Vilnius 1958, 337 t., MLTE I 521 (s. v. *galvos danga*, — *nuometas*), III 724 (s. v. *vestuvės*, — *gaubtuvės*).

aboros „rofe (Raufe) — edžios“ E 228 = **abarō's* (t. y. **abarās*) nom. pl. fem. Manyta (Trautmann AS 295 ir liter.), kad jis, kaip ir lie. *abarā* „diendaržis, kiemas“, esąs paskolintas iš lenk. *obora* „tvartas“. Jeigu lie. *abarā*, be abejo, kildintinas iš lenk. *obora* (Brückner FW 66, Fraenkel 1), tai šitaip elgtis su pr. *aboros* rizikinga (žr. Endzelīns SV 135). Būga (I 305) šį pr. žodį etimologiškai siejo su lie. *ābrē* „didelė gelda, lovys“ (LKŽ I 11) ir la. *abra* „duonkubilis“ bei su lie. *ābrinas* „išskobtas indelis“ (LKŽ I 12). Bet tokia etimologija yra abejotina (žr. Mažiulis

PIJ 66), — jos vėliau nebesilaikė ir pats Būga (žr. Būga III 298 s. v. *abrē*). Laikydamas šį pr. žodį baltišku, Endzelynas (SV 135) manė, kad *aboros* = **abōrō's* < **abvōrō's* esąs iš *ab-* (žr.) ir **-vōr-* = lie. (*apý*)-*vor-*(*as*) „apkasas“ = la. (*sa*)-*vār-*(*i*) „Querstangen bei der Egge“, ir šį pr. **-vōr-* siejo su pr. *-wer-* (*etwēre*, žr.). Tokiai etimologijai reikia pritarti; tik pr. *aboros* greičiausiai yra ne **abōrō's* < **abvōrō's*, o **abōrō's* < **abvōrō's*, t. y. ne su ilguoju, o su trumpuoju **-ō-* (po lūpinio priebalsio), plg. pr. *wobse* E 789 = lie. *vapsà* (plačiau žr. Mažiulis PIJ 66). Kitaip sakant, į pr. *aboros* galima žiūrėti kaip į **abarō's* < **abarās* < **abvarās* (nom. pl. fem.) plurale tantum, plg. (dėl pl. tantum) lie. *ėdžios*, la. *kařkles* „ėdžios“, rus. *ясли* „t. p.“ ir kt. Taigi pr. **abarās* < **abvarās* „ėdžios“ = lie. *āparos* „virvelės ar siūlai kam (ap)verti“ (LKŽ I 146) < *āpvaros* „t. p.“ (ibid., 227 t.); reikšmių skirtumas rodo, kad šių pr. ir lie. žodžių daryba yra savarankiška, tačiau visiškai vienoda — iš to paties prefiksinio (su pr. *ab-* ir su lie. *ap-*) verb. **ver-*, plg. lie. *apnėš-*(*ti*) → *apnašà* (LKŽ I 202), *aptvēr-*(*ti*) → *aptvarà* (LKŽ I 222) ir kt. Į pr. (*aboros* =) **abarās* < **abvarās* bei lie. *āparos* < *āpvaros* labai panašūs yra ir slavų dariniai (sl. **abvarā* > **abarā*): rus. *обора* „āpara“ ir kt., rus. *обора* „aptvaras“, lenk. *obora* „tvartas“, ček. *obora* „draustinis“ ir kt. (Vasmer III 105 t.), plg. dar lie. *apivaros* „apkasai, sustiprinimas aplink miestą“ (LKŽ I 185) bei *apivaros* „aparas“ (ibid.). Baltų ir slavų kalbose yra tų pačių darinių ir su *o*-kameniū: lie. *āparas* „apara“, *apivaras* „t. p.“, bulg. *обор* „tvartas“ ir kt. (žr. Skok II 538). Minėti baltų ir slavų žodžiai yra savarankiškos darybos, — iš to paties (sufiksienio) verb. balt.-sl. **ver-*, kurio pirmą kartą reikšmė buvo maždaug „kišti (verti)“ (plg. Trautmann BSW 351), t. y. „už-, įkišti ↔ atkišti“ (dėl tokio reikšmės dualizmo žr. s. v. *etwēre*). Lie. *āpara* < *āpvara*, rus. *обора* „apara“ ir pan. yra išvesti iš (sufiksienio) verb. balt.-sl. **ver-* „įkišti ↔ atkišti“ (= „įverti ↔ išverti“), o lie. *apivaros* „apkasai, sustiprinimas aplink miestą“, rus. *обора* „tvartas“ ir pan. — iš balt.-sl. **ver-* „užkišti > užverti > uždaryti“ (žr. dar s. v. *etwēre*). Pastarosios reikšmės vediniu matyt laikytinas ir pr. *aboros* „ėdžios“ (< **ab-varās*), t. y. jis iš pradžių galėjo reikšti „ėdžias“ kaip

tam tikrą „apkišimą, aptvėrimą, aptvarą (iš lentų ar karčių, žagarų)“, žr. Mažiulis PIJ 67, plg. ir Endzelīns SV 135 (kitaip – Pauli KSB VII 180).

Abraham „Abraham – Abraomas“ III 93₁₃ [59₁₅] – vok. žodis.
abse „espe (Espe) – epušė, drebulė“ E 606 = **apsē* nom. sg. fem. : la. *apse* „t. p.“. Matyt buvo ir lie. **apsē* resp. **apsis* „t. p.“, kuris, veikiamas žodžio lie. *pušis*, išvirto į lie. *āpušē* (*ēpušē*) resp. *āpušis* (*ēpušis*), – Būga II 251, Fraenkel 14 (ir liter.). Šitokį virtimą lengvino ir tai, kad žodžio lie. **apsis* resp. **apsē* lūpinis *-p- prieš suminkštintą *-s- galbūt buvo nesuminkštintas (resp mažiau suminkštintas), t. y. šis lie. **aps-* galėjo būti tariamas **ap^hs^h*- [su bemoliniu labializacijos elementu *-(p)u- = su potencialiu anaptiksiniu *-(p)u-, plg. s. v. *asmus*]; čia galbūt plg. ir pr. *Apus-(wangen)* < **ap^hs^h*- (?) greta *Abs-(wangen)* Gerullis ON 7. Taigi lie. **ap^hs^h*- > (veikiant lie. *pušis*) **apus-* > *apuš-* = *āpušis* resp. *āpušē*; kildinimas lie. *apuš-* < **aps-uš-* (Endzelīns SV 136, plg. Bezenberger, BB XXIII 298) nėra patikimas (juo labai abejoja ir pats Endzelynas). Pr. *abs-e* slypi ir vietovardžiuose *Abs-medie* (dėl *-medie* žr. *median*), *Abs-owe* (su sufiksu *-owe*), *Abs-wangen* (dėl *-wangen* žr. *wangus*) Gerullis ON 7, lie. (< jotv.) *Aps-ingė* (up., Mrk.), *Aps-ingis* (ež., Mrk.), *Aps-uonà* (up., Krn.), plg. lie. *Āpušis* (up., Tt.), *Apušis* (ež., Tt.), *Apuš-óta* (up., Bb.) ir kt. (žr. Vanagas HD 30, 40, 168). Balt. **aps-* „epušė“ tolimesni giminaičiai: sl. **ops-ā* „t.p.“ > lenk. *osa*, *os-ina*, sorb. aukšt. *wosa*, *wos-yna*, sorb. žem. *wosa*, *wosa* „sidabrinis topolis“, ček. dial. *osa*, *osina*, rus. *ocuna* ir kt., s. v. a., s. saks. *aspa* „epušė“, s. v. ž. *espe* „t. p.“ ir kt. (turbūt su priebalsių metateze); be baltų, slavų ir germanų, kitose indoeuropiečių kalbose tokį žodį nelengva atstatyti (nors jis gal ir buvo). Apie visa tai plačiau (ir liter.) žr. Walde-Pokorny I 50, Fraenkel 14, Vasmer III 159, Vries 688 t., Stang LS 13, Toporov PJ I 51 t.

absėrgisnan „Schutz – apsergėjimas, apsaugojimas“ III 91₈ [57₂₃] = **apsėrgisnan* < **absėrgēsnan* acc. sg. fem. (= *apginima* VE 39₈ gen. sg.). Sufikso *-*snā* vedinys iš inf. kamieno **absėrgē-* = lie. *apsėrgė-(ti)* „apsaugoti, apginti, pasirūpinti“ (LKŽ XII 428). Tą pačią šaknį (su akūtu iš senovinio cirkumflekso, žr. to-

liau) turi ir pr. *-sargs* (žr. s. v. *butsargs*), lie. *sárgas*, la. *sařgs*, *sařgāt* „sergėti“, be to, lie. *seřga/siřgti* „sirgti; rūpintis“ (LKŽ XII 573 tt.) = la. *sērgu/siřgti* „sirg(uliuo)ti“ (ME III 845 t.), kurie visi suponuoja balt. **seřg-*/**siřg-* „saugoti“ (> „rūpintis“ ir pan.) resp. „būti saugomam“ (> *, „būti slaugomam“ > „sirgti“) < ide. **serg(h)-*/**sřg(h)-* „t. p.“ > rus. *copoza* „paniurėlis“ (< *, „susirūpinęs“), lenk. *srogi* „griežtas“ (< *, „susirūpinęs“), go. *saurga* „rūpestis“, toch. A *sārk*, B *sark* „liga“, s. air. *serg* „t. p.“ ir pan., plg. Trubačev VSJ III 125 t., Ivanov OPA 65 t., Toporov PJ I 52 (germ. ir kelt. žodžius kitaip aiškina pvz. Pokorny I 1051). Beje, pastarieji (t. y. sl., germ., toch., kelt.) žodžiai jau seniai gretinami su lie. *siřgti* = la. *siřgt* (pvz. Vasmer III 722 ir liter., Fraenkel 787 ir liter.), tik juos be reikalo atsiejant nuo lie. *sėrg-* = la. **serg-* „saugoti (sergėti)“, įprastai laikomo giminišku su sl. **sterg-* „t. p.“ (> s. sl. *strěgq* ir kt., – ME III 716 ir liter., Vasmer III 757 ir liter.), kuris nelabai seniai sugretintas dar su het. *ištark-* „sirgti“ < *, „saugoti“ (Trubačev l. c., Ivanov l. c., Toporov l. c.).

Pripažįstant nagrinėjamųjų baltų žodžių giminystę su visais anksčiau minėtų kitų kalbų žodžiais, krinta į akis ypač štai kas: panašumas tarp pr.-lie.-la. **serg-* „saugoti“ ir sl. **sterg-* „t. p.“ yra tiek akivaizdus, kad ne vienas baltoslavistas (pvz. Trautmann BSW 257 t.) net visiškai apeina klausimą, kaip gi atsirado dentalis *-t-* lytyje sl. **sterg-*, – tą probleminį klausimą, kuris iki šiol nėra išspręstas. Endzelyno (SBE 43, BVSF 52) spėjimu, kad balt. *s-* (**serg-*) < **ts-* resp. sl. *st-* (**sterg-*) < **ts-*, sunku patikėti (plg. ir Toporov l. c.). Hipotezės, siūlančios to sl. *-t-* kilmę aiškinti kontaminaciškai (žr. liter. in: Vasmer l. c.), tėra gryni spėliojimai, kuriais nelabai kas ir tiki (plg. pvz. Vasmer l. c., Fraenkel 776 t., plg. Pokorny I 1032). Hipotezei, pagal kurią sl. **sterg-* „saugoti“ net visiškai atskiriamas nuo balt. **serg-* „t. p.“ (pvz. Pokorny l. c.), irgi negalima pritarti: čia suponuotinas seniausias balt.-sl. **serg-* (dėl sl. **-t-* atsiradimo žr. toliau).

Kaip rodo s. lie. (1 sg. praes.) *sėrgmi* „saugau“, reikia atstatyti atematinį praes. balt. **sėrgmi* „saugau“ (akūtas – gal balt. dial.), kuris yra metatoniškai vestinas iš pirmykščio balt.-sl.

**seřgmi* „t. p.“ (su cirkumfleksine šaknimi), plg. tos pačios šaknies lie. *siřg-ti* „sirgti; rūpintis“ = la. *sirg-t* „sirg(uliuoti)“. Šito verb. balt.-sl. **seřg-mi* „saugau“ konjugacijos sistemoje aiškiai būta apofoniško supletyvumo (plg. Watkins Idg. Gr. III₁ 25 tt.), – pvz.: praes. lytys (1 sg.) **seřgmi* „saugau“ ir (1 pl.) **siřgme* „saugome“, kurios kildintinos iš seniausių balt.-sl. (1 sg.) **serg-mi* resp. (1 pl.) **srg-me* (tiksliau – matyt **sřg-me*). Šita balt.-sl. **srg-me* (ir kitos lytys su **srg-*) lengvai galėjo duoti balt.-sl. dial. (1 pl.) **strg-me* (dėl balt.-sl. **sr* > balt.-sl. dial. **str* žr. pvz. Vaillant Gr. comp. I 76 t.). Vėliau, išlyginant šaknies vokalizmą (singulario šaknies vokalizmo naudai), vietoj balt.-sl. dial. (1 sg. praes.) **serg-mi* – (1 pl. praes.) **strg-me* atsirado balt.-sl. dial. (1 pl. praes.) **sterg-me*, o kartu – ir (1 sg. praes.) **sterg-mi*; iš čia – sl. **sterg-*, kuris, pereidamas iš atematinės konjugacijos į tematinę, davė sl. **stergō* → **stergō* > s. sl. *stręgō* ir kt. Panašiai (tik savarankiškai) bus atsiradęs *-t-* ir žodyje het. *ištarkmi* „sergu“ = *starg-*. Su visais minėtais žodžiais būtų galima sieti ir gr. στέργω „mėgstu, myliu“, jeigu spėtume, kad jo dentalis *-t-* atsirado panašiai kaip aptartuose sl. ir het. žodžiuose; tačiau toks spėjimas dėl gr. kalbos (būtent dėl gr., o ne dėl balt., sl., germ. ir kai kurių kitų kalbų!) nėra nerizikingas.

Taigi balt., sl., germ., kelt., toch., het. (gal ir gr. ?) kalbų duomenimis rekonstruojamąjį ide. **serg(h)-* „saugoti“ geriausiai išlaikė balt. kalbos. Šitas ide. **serg(h)-* yra, be abejo, iš senesnio (maždaug tą pačią reikšmę turėjusio) ide. **ser-* > av. *har-aiti* „stėbi, saugo“, lo. *ser-vō* „stebiu, prižiūriu, saugau“ ir pan. (Pokorny I 910).

absignasnen, žr. *ebsignāsnan*.

absignātai, žr. *ebsignāuns*.

abskande „erle (Erle) – alksnis“ E 602. Vieni taiso į **alskande* (Bezenberger BB XXIII 297, Trautmann AS 295). Geriau taisyti į **aliskande* (t.y. su *ab-* vietoj **ali-*, rašant raidę *-i-* be taško, žr. Būga I 353, Endzelīns SV 136). Būga (l.c.), Trautmannas (BSW 6), Spechtas (UID 173), manydami, kad šio žodžio galas užrašytas teisingai, čia ieškojo sufikso *-d-*. Bet pati-

kimiau galvoti, kad šio žodžio galas užrašytas klaidingai, – žr. Bezenberger l.c., Endzelīns l.c., nors patys jūdvių (taip pat Bernekerio PS 280) taisymai yra abejotini, žr. Mažiulis PIJ 67 tt. Pr. **aliskande* esu linkęs taisyti į **aliskands* (plg. klaidingai parašytą *-e* vietoj *-s*: *arelie* – **arelis*, *geytye* – **geytys*, *naricie* – **naricis*) ir, toliau, – į **aliskants* (**-ds* vietoj **-ts* – dėl vokiečio raštininko kaltės). Pr. **aliskants* gali būti jau pačios prūsų kalbos faktas – su po sonanto *-n-* afrikuotu **-s*, plg. lie. dial. *akmeñts* (gen. sg.) = *akmeñs*, *giñts* (3 sg. fut.) = *giñs*, žr. dar toliau. Taigi egzistavo pr. **aliskans* – nom. sg. forma, kuri vestina greičiausiai iš pr. **aliksna*s. Virtimą **aliksna*s > **aliskans* nulėmė tai, kad išnyko *o*-kamenės nom. sg. (masc.) formos kamiengalio balsis **-a-*, t.y. **aliksna*s > **aliksna*s (plg. **kaukas* > *cawx*, **vēderas* > *weders* ir kt.). Tokia pr. **aliksna*s savaime turėjo išriedėti į pr. **aliskans*, nes a) pr. **-ŋ-* (**aliksna*s) vokalizavosi – virto į pr. **-an-*, t.y. **aliksna*s > **aliksna*s (plg. pr. **tikras* (: *tickran* acc. sg.) > **tikras* > *tickars*, žr. Endzelīns SV 32], o b) pr. **-ks-*, atsidūręs prieš balsį, turėjo pasikeisti į **-sk-* (metatezė!), t.y. forma **aliksna*s (nom. sg.) turėjo išvirsi į **aliskans* (nom. sg.), šalia kurios ir toliau egzistavo **aliksna*n (acc. sg.) ir kt. [dėl bendrabaltiškojo santykio *-ks-* (prieš priebalsį): *-sk-* (prieš balsį), plg. pvz. lie. *tvič-ks-ti*: *tvič-sk-ė*, žr. Endzelīns BVSF 53 t.]. Tiesa, turime pr. **aliskans* (nom. sg.) > **aliskants* (> **-ds* → *-de*, žr. anksčiau), bet pvz. iš pr. **avina*s (nom. sg.) > **avins* atsirado *awins* E, o ne kokias nors **awints* (E) ar pan. Šitokių skirtumą galėtume aiškinti tarmybėmis (jų yra E žodynelyje, žr. Endzelīns SV 9). Bet patikimiau galvoti, kad ir forma pr. **avins* (nom. sg.) turėjo afrikatinį **-s* (po *-n-*), tačiau jį morfonologiškai nesunku buvo suvokti kaip *-s* (t.y. kaip neafrikatinio *-s* variantą) dėl santykio **avin-s* (nom. sg.): **avin-an* (acc. sg.) = **kauk-s* : **kauk-an* = **vēder-s* : **vēder-an* ir t.t., – kiekvienas iš šių žodžių turėjo tą patį kamioną (**avin-*, **kauk-*, **vēder-* ir t.t.) visose paradigmos formose. Kitaip buvo su forma pr. **aliskan-s* (nom. sg.): ji turėjo kamioną **aliskan-*, kuris gerokai skyrėsi nuo **aliksna-*, buvusio visose kitose šio žodžio paradigmos formose. Vadinas, forma pr. **aliskan-s* (nom.

sg.) buvo supletyvi, ir dėl to morfonologiškai buvo sunkiau (ne-gu pvz. formoje pr. **avin-s* nom. sg.) suvokti tą, kad čia afrikatinis **-s* (t.y. **-ts*) yra neafrikatinio **-s* variantas. Dėl to formos pr. **aliskans* > **aliskants*, savo segmentu **-ants* asocijuojamos ir su pr. (partic. praes. act.) **-ants* (= *skell-ānts* „schuldig“ III), afrikatinis **-ts* (= neafrikatinio **-s* pozicinis variantas) ir buvo parašytas raidėmis **-ts* (→ **-ds* → *-de*, žr. anksčiau), o ne kaip nors kitaip.

Pr. **aliksna* yra *o*-kamienis žodis, o jo giminaičiai lie. *aliksni* (Būga III 409 t.) resp. (*aliksni* >) *alksnis* (*eļksnis*, žr. Būga l.c.), la. *ālsnis* – *jo*-kamieniai. Bet lie. *alksnā* resp. *ālsna* (*ēlksna*) „alksnynas“ (sutinkama Žemaičiuose ir Maž. Lietuvoje, žr. LKŽ I 86), la. *ālsna* „t.p.“ tam tikru būdu rodo, kad bent jau dalis rytų baltų galbūt irgi turėjo *o*-kamienį „alksnį“, plg. dar lie. *Alksnas* (kelių ežerų pavadinimas), *Alksnā* (kelių upių pavadinimas), la. *Ālsna* (Endzelīns LV I 20), žr. Mažiulis PIJ 68. Tuo, kad vietovardyje pr. *Alxwangen* (*Alexwange*) slypi pr. **alks(n)-* „alksnis“ (Būga I 421, Endzelīns SV 136) reikia abejoti (žr. Gerullis ON 9). Pr. **aliksna-* bei ryt. balt. **aliksna-/*eliksna-* resp. **aliksniā-/*eliksniā-* galėtų būti iš balt. **eliksna-* resp. **eliksniā-*, bet atsargiau galvoti, kad čia buvo balt. **e/aliksna-* resp. **e/aliksniā-*. Šios lytys turi greičiausiai įterptinį *-k-*, vadinasi, jos kildintinos iš balt. **e/alisna-* resp. **e/alisniā-*. Spėjant, kad jos turi vėliau prilipdytą sufixą **-na-* resp. **-niā-* (plg. pvz. lie. *liūgras* „valka, klampynė“ ir *liūgas* „t.p.“, *gluosnis* ir *gluosis*, – Sku. džiūs ŽD 217, 221), galima šioms balt. **e/alisna-* resp. **e/alisniā-* atstatyti pirmąsias balt. **e/alisa-* resp. **e/alisiā-* (žr. dar Mažiulis PIJ 68 t.), plg. sl. **e/alisā* > **jelbxa/*olbxa* resp. sl. **e/alisiā* > **jelbša/*olbša* (Trautmann BSW 6, Vasmer III 137 t., Skok I 772), s.v.a. *elira* (< **alizō*) ir kt. (Holthausen 5 t., Vries 686), be to, galbūt kelt. **alisa* (jeigu ji iš tikrųjų suponuoja pranc. *alise* „sorbus“), maked. *ἀλιζα* „baltasis topolis“ (Kretschmer, Glotta XV 305, XXII 104). Lo. *almus* „alksnis“ galėtų būti iš **alinos* ar **alsnos*, bet jis greičiausiai yra iš **alenos* (Specht UID 59); kaip ten bebūtų, bet lo. *almus* patikimiau laikyti lotynišku (o

ne praindoeuropietišku!) dariniu, nors jis savo šaknimi *al-*, kildinant ją iš ide. **al-* (Walde-Pokorny I 151), galbūt ir sie-tinas su dariniais balt. **e/alisa-* resp. **e/alisiā-* ir kt. (žr. anksčiau), turinčiais šaknį ide. **el-* (**ol-*), apie kurią žr. Walde-Pokorny I 151 t. (ir liter.), Vasmer III 137 (ir liter.). Vadinasi, pagal „alksnio“ darybą bei reikšmę baltai yra artimi slavams ir germanams; tik išlikęs baltų „alksnis“ yra masc. giminės, o slavų ir germanų – fem.: dėl panašaus giminių svyravimo medžių pavadinimuose plg. lie. *bēržas* = la. *berzs* (masc.), bet la. (kurš.) *berze* = pr. *berze* bei sl. **berzā* (fem.) ir kt. (žr. Vasmer I 154). Plg. dar Toporov PJ I 53 t.

abstocle „sturtcze (Stürze) – dangtis (puodo, katilo)“ E 354 = **apstoklē* (= **apstāklē*) nom. sg. fem. Dėl vok. *sturtcze* (E 354) reikšmės „Deckel auf einem Kochtopf“ žr. Trautmann AS 295 (plg. Lex 216). Pr. *abstocle*, būdamas prie „puodų-katilų“ (E 350–356), matyt ir reiškė „puodo, katilo dangtį“, plg. pr. *abstotten* (žr.), kuris, būdamas prie „kubilų-statinių“ (E 393–397), galėjo reikšti „kubilo (ir pan.) dangtį“. Pr. **apstāklē* yra iš *ap-* (< *ab-*, žr.) + **stāklē* < **stāg-* (žr. s.v.v. *stogis*, *steege*) + **klē* (plg. s.v. *gurle*). Dėl darybos plg. lie. *pastōklē* „stalo kojas jungianti lentelė“ (LKŽ IX 534) < *pastō-* (= *stō-ti*) + *-klē*.

abstotten „deckel (Deckel) – dangtis“ E 395; savo reikšme šiek tiek skyrėsi nuo *abstocle* (žr.). Tradicinis taisymas į **abstoclen* (Trautmann AS 295, Endzelīns SV 136, Toporov PJ I 55) nėra pagrįstas (plg. s.v. *batto*). Reikia skaityti *abstoclen* (taisymas *t* į *c*, ir atvirksčiai, nelaikytinas net taisymu, žr. s.v. *batto*) = **apstākten* (t.y. **apstokten*) acc. sg. (*ē*-kamieno, žr. Endzelīns l. c.): (nom. sg.) **apstāktē*. Yra iš **apstāg-* „apdengti“ (žr. s.v. *abstocle*) + **-tē*, plg. lie. *apdengtē* „arklio apdanga po balnu“ (LKŽ I² 189), *apklōtē* „užsiklojamas, apdangalas“ (op. cit. 239) ir kt., be to, pr. *abglopte* „nuometas“ (žr.). Darybinį santykį pr. **apstāk-tē* (suff. **-tē*): *apstāklē* (suff. **-klē*, žr. *abstocle*) plg. pvz. su lie. *mezg-tē* „mezgtas papuošalas“ (LKŽ VII 1005; iš **mezg-tē*): *mekslē* „kilpelė, ašėlė“ (op. cit. 1024; iš **mezg-klē*), lie. *au-tē* „kojinė“ (LKŽ I² 516): *aū-klē* „kojinė (be galvos ar trumpu riešu) ir kt.“ (op. cit. 474) ir pan. Tiesa, pr.

abstotten galėtų būti ir **apstāktan* nom.-acc. sg. neutr., plg. *pirsten* E 115 = **pirstan* (nors čia **-an* eina po skiemens su priedainės eilės balsiu!) nom.-acc. sg. neutr. (žr. *pirsten*); tokio pr. **apstāktan* (neutr.) darybinis santykis su pr. **apstāklē* (= *abs-tocle*) būtų panašus pvz. į lie. *aũ-tas* „Fußlappen“ (iš neutr.): *aũ-klē* „t.p. ir kt.“ (LKŽ I² 474) ir pan.

Adams „Adam — Adomas“ nom. sg. III 63₁₄ [43₁], esse *Adam* III 113₂₀ [71₈], 121₃ [75₁₅].

adder: 1) „oder — arba“ II 7₇ [11₂₃], III 29₈ [23₁₈], 33₁₀₋₁₁ [27₃], 35₁₋₂ [27₁₃], 35₁₂ [27₂₁], 35₁₉ [27₂₇], 37₄ [27₃₃], 43₁₇ [31₂₆], 45₁₁ [33₆], 57₂₁ [39₂₃], 59₁₄ [41₃], 61₁ [41₇], 67₇ [45₁], 69₈ [45₂₁], 69₁₉ [45₂₉], 69₂₀ [45₃₀], 69₂₁ [45₃₀], 69₂₁₋₂₂ [45₃₁], 69₂₄ [45₃₃], 69₂₆ [45₃₄], 73₁ [47₂₃], 73₂ [47₂₃], 77₁₇ [51₂], 79₇ [51₁₄], 79₂₅ [51₂₇], 81₇ [51₃₂], 91₂₅ [59₂], 95₁₈ [61₄], 99₁₂ [63₄], 103₁₂ [65₆], 103₁₃ [65₆], 111₅ [69₁₄], 117₁₉ [73₁₄], 117₂₃ [73₁₈], 117₃₁ [73₂₂], 119₁ [73₂₅], 119₂ [73₂₆], 119₂₉ [75₁₀], 121₂ [75₁₄], 121₃ [75₁₅], 121₄ [75₁₆], 121₁₀ [75₂₀], 123₉ [75₃₅], 123₁₀ [77₁], 125₃ [77₁₃], 125₆ [77₁₆], 125₈ [77₁₇], *ader* II 7₇ [5₂₄], III 117₁₉ [73₁₆]; 2) *adder* „aber — bet“ III 37₁₆ [29₆], 39₅ [29₁₄], 49₂₇ [35₁], 49₈ [35₆], 49₁₇ [35₁₄], 51₉ [35₂₆], 53₆ [37₇], 55₁₆ [37₃₄], 61₁₁ [41₁₅], 61₂₀ [41₂₁], 65₂₀ [43₂₆], 67₂₁ [45₁₁], 69₁₉ [45₂₉], 71₁ [47₂], 73₁ [47₂₂], 77₁₂ [49₃₄], 77₁₆ [51₂], 89₂₀ [57₁₁], 89₂₃ [57₁₃], 97₅ [61₁₅], 97₁₃ [61₂₂], 103₂₄ [65₁₅], 111₁₂ [69₁₉], 111₂₂ [69₂₆], 113₁ [69₂₉], 115₅₋₆ [71₁₉]. Iš vok. dial. *adder* „oder, aber — arba, bet“, žr. Trautmann AS 296 (ir liter.).

addle „tanne — eglė“ E 596 = **adlē* nom. sg. fem. Dėl vok. *tanne* (E 596) reiškės „eglė, Fichte“ plg. Ryt. Pr. vok. *Tanne* „t.p.“ (Frischbier II 393, Trautmann AS 296). Pr. **adlē* < **edlē* = lie. **edlē* > *ėglė* (> dial. *āglė*) = la. *egle*. Giminiuojasi su sl. **edlā* „eglė“ > bažn. sl. *jela*, serb.-chorv. *jěla*, s. ček. *jedla*, lenk. *jadła* ir kt., sl. **edli* > rus. *ель* ir kt. (Trautmann BSW 66, Fraenkel 117 t. ir liter., Vasmer II 17 ir liter.); galbūt ir su lot. *ebulus, ebulum* „šėivmedis“ (jeigu iš **edhlo-*), gal. *od-ocus* „t.p.“ (Vasmer l.c., Pokorny I 289 t.). Yra ide. **edh-* (iš kurios ir lie. *ad-yti*, la. *ad-īt* „stricken“, lie. *ād-ata*). Žr. dar Maček JR 35, Machek EŠČ 220, Toporov PJ I 56 t.

aen, žr. *an*.

æse, æsse „von — iš“, žr. *esse*.

æsse „bist — esi“, žr. *asmai*.

æst, žr. *asmai*.

agins „ouge (Auge) — akis“ E 80. Taisyтина į **akins* ne tik dėl pr. *ackis* III 83₈ [53₁₄] nom. pl., *ackins* III 41₄ [29₃₁], 95₁₁ [59₃₃] acc. pl., bet ir dėl giminaičių: lie. *akis*, la. *acs*, s. sl. *ok-o*, s.ind. *āk-ši* „akis“, gr. *ὄσσε* „akys“ (nom. du.) < **ok^hje*, arm. *akn*, lo. *oc-ulus*, toch. A *ak*, B *ek* „akis“ ir kt. < ide. **ok^h-* (Fraenkel 5, Vasmer III 128 t. ir liter., Pokorny I 775 tt.). Taisytas *agins* į **akins* yra visai galimas: prūsų raštuose pasitaiko skardžių ir dusliųjų priebalsių painiojimo atvejų; be to, čia galėjo veikti ir vok. *ouge* (E 80) su savo *-g-* (Endzelīns SV 137). Bernekeris (PS 267) ir Būga (Kalbos dalykai 49) manė, kad *agins*, taip pat *ausins* E 83 taisytini į **aknis* resp. **ausnis*. Bet tokiam taisymui prieštarauja tiek paties prūsų III katekizmo, tiek ir lietuvių bei latvių kalbų atitinkami faktai. Dėl panašių priežasčių nepagrindžiama ir Trautmanno (AS 240, 296, BSW 4) nuomonė, pagal kurią žodžiai pr. **akins* ir *ausins* E esą *n-*kamieniai perdirbiniai; dėl tokios nuomonės nepagrindžiamumo žr. dar Endzelīns l.c. Patikimiausia kartu su Mikkoła (Balt. u. Sl. 7) galvoti, kad *agins* E (**akins*) bei *ausins* E yra *i-*kamienės acc. pl. formos; taip manė ir Endzelīns l.c. [spėjęs, kad *agins* E 80 ir *ausins* E 83 ankstyvesnėje E redakcijoje (ar originale) galėję net abu greta būti], Fraenkel 5. Tos pat kilmės yra ir lie. *ak-is* „kiaura vieta liūne, akivaras“, la. *ac-is* „akivarai“ (plg. arm. *ak-n* „akis, skylė“, rus. *ок-но* „langas; akivaras“ < sl. **ok-* „akis“); turbūt tos pačios šakniės yra ir lie. *āk-as*, *ak-à* „eketė“, la. *ak-a* „šaltinis“, pagaliau, — lie. *ak-etis* resp. *ek-etis* (-ė, -ys) „eketė“, la. *ak-ata* (-e) „eketė ir kt.“. Plg. Būga III 359 t., Fraenkel 5, 120. Su šia *ak-* sietini dar pr. *Ak-itz* (ež., Nesselmann Thes 3), *Ak-icz* (ež., Gerullis ON 8) = **Ak-its* < **ak-itas* (plg. *ak-ytas*), lie. *Ak-is* ir kt. (ež., žr. Vanagas HD 3, 39, 145, 153), la. *Ac-is* (ež., žr. Endzelīns LV I, 4).

aglo „reyn (Regen) – lietus“ E 47 nom. sg. fem. = **aglā* (t.y. **aglv*). Linkstama skaityti **aglu* ir sieti su gr. ἀγλός „tamsa, debesis“, suponuojant ide. **aghlū*, – Pauli KSB VII 159; Walde-Pokorny I 41; Fraenkel Balt. Spr. 35; Meid IF LXIII 9; Hamp KZ LXXIV 127–9; Frisk I 202. Bet tokia etimologija yra abejotina (žr. Endzelīns SV 137, Mažiulis ZfSl XIX 212 tt.). Manau, kad pr. *aglo* yra *ā*-kamenis **aglā* (= **aglv*) nom. sg. fem. (plg. Endzelīns l.c.), kuris reiškė ne „lietu“ = „lijimą“ (tam buvo pr. *suge*, žr.), o greičiausiai „lietu“ = „smarkų (bei audringą) lietu“ (= „smarkų lijimą“); plg. greta lie. žem. *lytūs* „lietus“ = „lijimas“ egzistuojančius lie. žem. *bañgas* „lietus“ = „smarkus (bei audringas) lietus“ ir *bangā* „t.p.“, kurie (dėl etimologijos žr. Urbutis BEE 101 tt.) yra substantyvais (adjektyviniais abstraktais) virtusios atitinkamos (t.y. *o*- resp. *ā*-kamenės) lytys adjektyvo **bangā*- „smarkus, audringas“ = *bañgas* „audringas“ (LKŽ I² 645). Pr. **aglā* „smarkus lietus“ yra turbūt iš „smarkuma(s)“ (plg. lie.: *kad užėjo smarkumą* [sc. lietaus], *tai tuōj pėrlijo* „kad užėjo smarkus lietus, tai tuojau perlijo“ Ds) – substantyvu (deadjektyviniu abstraktu) virtusi fem. (t.y. *ā*-kamenė) lytis adjektyvo vak. balt. **agla*- „smarkus“ (plg. pvz. s.v. *garian*). Šitas adj. yra iš *(smarkiai) varytas, varomas – sufikso **la*- vedinys iš balt. **ag*- „varyti“ (resp. „smarkiai varyti“) (: s. ind. *ajirā*- „greitas, staigus“ < **agi-la*-, vedinys iš **ag*- „varyti“), plg. lie. *dėglas* = la. *dēgls* „t.p.“ [*<*„(tarsi) apdegintas“], s.sl. *gnilb* „supuvęs“ ir pan.; to paties balt. **ag*- „varyti“ vediniu laikytinas dar lie. *ag-nūs* „smarkus, greitas“ = la. *ag-ns* (kitaip Fraenkel 2 ir liter.). Balt. **ag*- „varyti“ < ide. **ag*- „t.p.“ > s.isl. *ak-a* „vežti“, s.ind. *āj-ati* „(jis) varo“, gr. ἄγ-ω „vedu, varau“, lo. *ag-ō* „varau, vedu“ ir kt. (Pokorny I 4–6). Iš to paties ide. **ag*- turime ir ide. **ag*- + **s*- > **aks*- „ašis“ > balt. **ašsi*- > **aši*- (žr. s.v. *assis*). Pastaruoju atveju šaknies ide. **ag*- „varyti ir pan.“ guturalio evoliucija baltų (ir ne vien baltų) kalbose nė kiek netrukdo nagrinėjamą balt. **ag*- (pr. **ag-lā*, lie. *ag-nūs* = la. *ag-ns*), turinčią neasibiliuotą ide. **g*-, vesti iš tos pačios ide. **ag*- „varyti

ir pan.“, žr. pvz. Georgiev Issl. 28–57. Pr. *aglo* etimologiją kiek kitaip aiškinau ZfS XIX 212–214.

***aidenikis** (?), žr. *wilenikis*.

***aygle**, žr. s.v. *ayculo*.

ayculo „nolde“ (plg. v.v.a. *nalde* „Nadel“ Lex 148) – „adata“ E 470 nom. sg. fem. = **aikulā* (t.y. **aikulv*); dėl tokio skaitymo plg. pvz. Fick WIS I 345, Meillet BSL XXIV 137, Vaillant RESI XXXIV 137 t., Vasmer II 115. Kiti pr. *ayculo* yra linkę taisyti resp. skaityti **aigulā*, siedami jį su sl. **igulā* (> lenk. *igla* „adata“ ir kt.), žr. Berneker SEW I 423, Trautmann BSW 3, Endzelīns SV 137, Mažiulis Kalbotyra XIV 101 t., Toporov PJ I 59. Čia pridera ir pr. *augle* „nolde“ GrG 75, *angle* „nolden“ GrA 86, *angle* „nolden“ GrF 87, kurio visi trys variantai skaitytini *angle* (taisymas *u* į *n* ir atvirkščiai nelaikomas net taisymu), o pastarasis taisytinas į **aygle* [žr. Endzelin ZslPh XVIII 104 tt., 124, Endzelīns SV 137, kitaip (neįtikinamai) Hermann NAWG, Nr. 6(1949), 162]; jis bus reiškęs „adata; spyglys“: tokią reikšmę rodo vok. (sg.) *nolde* „Nadel“ (GrG 75) bei (pl.) *nolden* „spygliai“ (GrA 86, GrF 87), plg. pvz. lie. dial. *ādata* „Nadel“ (sg.) ir *ādatos* „... spygliai“ (pl.) LKŽ I² 18. Šį pr. (Gr) **aygle* reikia identifikuoti su pr. (E) **aikulā*: a) galūnė (**aygl*)-*e* yra apvokietinta pr. **ā* ar (**ā*>) **ā*, b) raidės *-gl*- (**ay-gl-e*) gali atspindėti ne vien garsus **-gl*- < pr. **-gul*-, bet ir **-kl*- (gutturalis ante lateralem!) < pr. **-kul*-. Visiems žinoma, kad E (bei pr. katekizmų) žodžių skaitymas bei etimologizavimas patikimesnis yra dažniausiai tas, kuriame išsiverčiama be jokio taisymo. Ir pr. (E) *ayculo*, kaip man dabar atrodo, reikia ne taisyti į **aygulo* (žr. anksčiau pateiktą literatūrą) = **aigulā*, o skaityti **aikulā* „adata“. Pastarasis yra substantyvu (deadjektyviniu abstraktu) virtusi fem. lytis adjektyvo vak. balt. **aikula*- „tas (ta), kam būdingas dūrimas“ (plg. pvz. s.v. *aglo*) – sufikso *-ul*- vedinio iš verb. balt. **aik*- „(vibruojant) durti“ [plg. pvz. lie. adj. *gėd-ulas* „tas (ta), kam būdingas gedėjimas“ – vedinį iš verb. *ged-ėti*, žr. Skardžius ŽD 186], dėl kurio žr. s.v. *aysmis*. Tokios pat darybos yra ir sl. **igulā* (> **jbōla* > lenk. *igla* „adata“ ir kt.), tik čia slypi

verb. balt.-sl. **aig-/*ig-* „(vibruojant) durti“ (> lie. *aig-aras* „šapas“, *aig-ara* „t.p.“ LKŽ I² 34), dėl jo žr. irgi s.v. *aysmis*.

ainangeminton „eingebornen (eingeborenen)“ III 127₇₋₈ [77₃₃] — ne kompozitas, o du žodžiai *ainan geminton* „vieną gimdytą“ acc. sg. masc. partic. praet. pass. (= *wienatighi* „vienatinį“ acc. sg. masc. VE 61₁₃₋₁₄). Šis *geminton* yra greičiausiai vietoj **gaminton* (**ga-*, matyt nekirčiuotą, išvertė į *ge-* pagal vok. *geborenen* III 126₁₀) < **gamintan* (Mažiulis PKP II 252 t.); o ši forma (acc. sg. masc. partic. praet. pass.) suponuoja verb. (inf.) **gamin-tvei* „gimdyti“ [= lie. *gaminti* „(er)zeugen“ LKŽ III 92] — kauzatyvą, su sufiksu (-in-) ir šaknies balsio apofonija (plg. Schmalstieg BL 140) išvestą iš praes. **gem-* „gimsta“ (žr. s.v. *gemmons*), plg. lie. *talp-in-ti* (: *telp-a*) ir pan. Rodos, mažiau patikima spėti, kad čia slypi pr. **gemn-tvei* „gimdyti“ — sufiksinius kauzatyvas, išvestas iš praes. **gem-* „gimsta“ be šaknies balsio apofonijos.

ainangimmusin „eingebornen (eingeborenen) — vieną gimusį“ III 113₂₄ [71₁₁₋₁₂] acc. sg. masc. partic. praet. act. Čia yra *ainan gimmusin* „vieną gimusį“ (plg. lie. *viengimusį* bei la. *viendzimušu* „vienatinį“), kur *gimmusin* (= lie. *gimusį*) suponuoja pr. **gim-tvei* „gimti“ inf.; žr. dar s.v. *gemmons*.

ainaseilingi „einsam (einsam) — vienišas“ III 97₁₀₋₁₁ [61₂₀] — *ka-wida aina tickra widdewū bhe ainaseilingi ast* „welche eine rechte Widwe und einsam ist“ (= *kuri tikra naschle ir apleis-ta jra* VE 42₈). Pr. *ainaseilingi* yra turbūt adjektyvinis adv. (t.y. „vieniškai“) ar nom. sg. neutr. adj.; padarytas iš *aina-* (žr. *ains*) ir **seil-ing-* (žr. s.v. *seil-ins* „jausmas“ acc. pl.). Vadinasi, adj. pr. *ainaseiling-* galėjo reikšti maždaug „turintis vieną (vienišą) jausmą“ > „vienas jaučiantis“ („vienišas“). Dėl darybos plg. lie. *vienširdingas* „vieningas“ (Skardžius ŽD 120).

ainat „allezeit (allezeit) — nuolat, bet kada“ III 121₇₋₈ [75₁₈], adv. (= *wissada* VE 59₁₆). Adv. *ainat* „nuolat“, susidedantis iš *ain-* „vienas“ (žr. *ains*) ir sufikso *-at*, labai panašus į lie. adv. *wiēnat* „vien, tiktai“ (DP 141₃₇, 276₄₄); jūdviųjų réikšmės (pr. „nuolat“ — lie. „vien, tiktai“) irgi nėra tolimos, plg. lie. *jis nuolat dykinėja* = *jis vien (tiktai) dykinėja*. Ši s. lie. (DP) adv.

wiēnat (-t' su minkštinimo ženkleliu!) kildinu iš adv. **vienati* „vieninteliai“, kuris laikytinas senąja *i*-kamienio adjektyvo nom.-acc. sg. neutr. lytimi [plg. lie. senųjų raštų ir tarmių adv. *daūg-i* „daug, gausiai“ (< adj. nom.-acc. sg. neutr.) šalia adj. nom. sg. masc. *daūg-is*]; to adjektyvo reliktas — s. lie. *vienatis*, -ė „vienintelis, vienui vienas“ (MŽ 326₂₀). Turbūt ir pr. adv. *ainat* „nuolat“ panašiu būdu suponuoja adv. **ainati* „vieninteliai, vienodai, vienokiai“ — senąją nom.-acc. sg. neutr. lytį *i*-kamienio adjektyvo pr. **ainati-* „vienintelis, vienodas, vienoks“; dėl pr. *ainat* reikšmės „nuolat“ atsiradimo plg. lie. *vienodai* „vienodai; nuolat, bet kada“, *vienokiai* „t.p.“, la. *vienādi* „t.p.“, *vienmēr* „t.p.“. Tuo tarpu neliesime klausimo, kodėl *i*-kamieniai adjektyvai, tarp jų ir *i*-kamieniai sufikso *-at-* adjektyvai baltų kalbose yra smarkiai apnykę. Dėl pr. *ainat* žr. dar Skardžius ŽD 338, Toporov PJ I 59 t. ir liter.

ainawārst „einmal (einmal) — vieną kartą“ III 69₂₆ [45₃₄], *aina warst* „t.p.“ III 69₂₇ [45₃₅], adv. (= *wiena karta* acc. sg. VE 29_{10,11}). Plg. *ainan reisan* „ein mal“ III 69₂₅ [45₃₄], žr. s.v. *reisan*. Adv. *ainawārst* atsirado matyt ne iš sudurtinio substantivo, o iš samplaikos **ain-* „vienas“ + **varst-* „kartas“, plg. pvz. lie. *vienąkart, vienasyk* ir pan. Tik neaišku, ar tas pr. **varst-* buvo *o-* ar *ā-*kamienis substantivas ir koku linksniumi adverbializavosi ši samplaika. Adv. *ainawārst* šiaipjau galima būtų kildinti iš **ainavarsta* (kirčio vieta — skiemenyje *-var-*) < **aināvarstā* (skiemenų **nā-* ir **tā* balsiai, neturėdami kirčio, sutrumpėjo, žr. Mažiulis PKP II 251 t.) < **ainā *varstā*; tačiau, šitaip galvojant, reikėtų manyti, kad **varstā* buvo *ā-*kamienė resp. nom. sg. (fem.) lytis (plg. Toporov PJ I 60 ir liter.), o tai nėra nerizikinga (nom. sg. forma nėra linkusi adverbializuotis!). Labiau patikima spėti, kad adv. *ainawārst* atsirado iš tokios samplaikos, kurios abu nariai buvo *o-*kamienės resp. acc. (-nom.) sg. neutr. lytys, t. y. iš **aina *varsta* „vieną kartą“ arba jau iš **aina *varstan* „t.p.“ [galinio **n* atsiradimas (*i*)*o*-kamienėse nom.-acc. sg. neutr. lytyse nėra labai senas resp. bendrabaltiškas dalykas, žr. Mažiulis BS 84 tt. ir liter.]. Pr. **varstan* „kartas“ (nom.-acc. sg. neutr.) artimiausias giminaitis yra lie. *vařstas* „vienu kartu uži-

mamas arti lauko plotas (apie 100 žingsnių ilgumo), varsna, Pfluggewende“, atsiradęs matyt irgi iš neutr. Šių pr. ir lie. žodžių suponuojamasis balt. (dial.) **varsta-* (neutr.), kildintinas iš pirmykščio *, „vertimo, sukimo“, yra sufikso *-ta-* (ar *-sta-*?) vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš balt. **vert-* „versti, sukti, kreipti“ (žr. s. v. *wartint*), plg. lie. *tvártas* < **tvarta-* (neutr.) „(ap)tverimas“ (: *tvér-ti*) ir pan. Žr. dar Toporov l.c. ir liter.

ainawidai „gleich (gleich) – vienokiai“ III 65₁ [43₁₁] (= *ligey* „lygiai“ VE 26₁₁), 103₂₂ [65₁₄], 115₁₂ [71₂₄], *ainawijdei* III 45₁₅ [33₉], *ainaweydi* III 103₁₉ [65₁₁], *ainawydan* III 43₂₃ [31₃₀] adv. Pastaroji lytis yra adv. = adj. nom.-acc. sg. neutr. *-an*, plg. adv. s. sl. *malo* „mažai“, lo. *multum* „daug“ ir pan. Adv. *ainawid-ai* = lie. adv. *-ai* (*lab-ai*, *ger-ai* ir kt.). Šios dvi pr. adv. lytys suponuoja pr. adj. **ainavids* „vienoks“ < **ainavidas* < *aina-* (žr. *ains*) + **vida-* (Endzelīns SV 84, 92), kuris – giminė su la. *veīds* „išvaizda, būdas“, lie. *vėidas* „veidas; išvaizda“, rus. *eud* „išvaizda“, serb.-chorv. *vid* „matymas, išvaizda“ ir kt., gr. *Feīdoç* „išvaizda“ ir kt., žr. s. v. *widdai*; pr. **vida-* (subst.) reiškė greičiausiai „matymą“ > „išvaizdą“ (plg. Trautmann AS 297, Endzelīns SV 84, Fraenkel 1216), taigi pr. **ainavida-* buvo „kas vienõs (= vienokios) išvaizdos“ > „vienoks, panašus“, plg. la. *viēnveidfgs* „vienokias, vienodas“. Kaip minėta, greta pr. adv. *ainawidai* (iš *o-*kamienio adj.) yra paliudyta lytis pr. adv. *ainawijdei*. Jos formantas *-ei* yra matyt iš *-*ai* (t. y. iš *-*ai* su prieš jį einančiu minkštu priebalsiu) > *-*ei*, kuri bus turėję pr. adverbijai, kilę iš *jo-*kamienių adjektyvų (plg. lie. adv. *žaliai* ← adj. *žālias* ir pan.). Kitaip sakant, pr. adv. *ainawijdei* suponuoja a) arba *jo-*kamienę pr. kat-mų šnektų (XVI a.) lytį adj. **ainavīdis* (nom. sg. masc. < *-*īs*, žr. PKP II 251 t.), egzistavusią greta *o-*kamienės adj. **ainavīds* (nom. sg. masc. < *-*das*), b) arba – taip kur kas patikimiau galvoti – štai ką: *jo-*kamienius adjektyvus suponuojantis adv. *-*ei* (< *-*ai*) galėjo atsirasti ir *o-*kamienius adjektyvus suponuojančiuose adverbijuose (su *-ai*) dėl to, kad *o-* bei *jo-* ir net *i-*kamienių adj. bei subst. paradigmų formos pr. kat-mų šnektose (XVI a.) buvo jau gerokai sumišusios (apie tai reikėtų atskirai pakalbėti, tuo tarpu žr. PKP II 218, išn. 709).

Dėl šitõs priežasties *o-* resp. *jo-*kamienius adjektyvus suponuojantiems adverbijams (su *-ai* resp. *-ei*) galėjo atsirasti ir *i-*kamienius adjektyvus suponuojantis adv. *-i* (taip bus atsiradusi lytis pr. *ainaweyd-i*), plg. pr. (*i-*kamienį) *arw-i* (adv. = nom.-acc. sg. neutr., kaip ir pr. *ainawydan* adv. = nom.-acc. sg. neutr., žr. anksčiau), žr. s. v. *arwis*. Dėl tų pr. adv. *-ai*, *-ei*, *-i* kilmės plg. Trautmann AS 249 t., Endzelīns SV 92 t.; kitaip – Schmalstieg OP 117, Toporov PJ I 61.

ainawijdi „doch – vienok(iai), tačiau“: *sta ast ainawijdi kaulei* „das ist doch Bein“ III 101₁₈ [63₂₆] (= *tatai esti kaulas* VE 48₂₂). Šis *ainawijdi* yra adv. su *-i*, čia atsiradusiu vietoj senesnio *-*ai* = **ainavīd-ai* „vienokiai“ (žr. *ainawidai*). Dėl reikšmės plg. lie. adv. *vienõk(iai)* „tačiau“ (: lenk. *jednak* „t. p.“) ← adj. *vienõk(ia)s* „vienoks“ (: lenk. *jednaki* „t. p.“). Plg. Endzelīns SV 138 (ir liter.); kitaip – Trautmann AS 297, Schmalstieg OP 87, Toporov PJ I 61.

ainawidiskan III 45₁₈ [33₁₂] „vienoks“ adj. acc. sg.: *en tickrõmiskan ainawidiskan drūwien* „im rechten eynigen glauben“ (= *tikrõ ir vienõ wiero* „tikroje ir vienoje vietoje“ VE 17₁₉); čia originalo žodis (III 44₁₇) *eynigen* „vienintelis“ išverstas į pr. „vienoks“. Yra dar *ainawidisku* III 83₁₈₋₁₉ [53₂₁]: *ainawidisku siggit* „gleicher weise thun“ (= *tū budu dariti* VE 36₂₋₃) = „vienokiai daryti“. Trautmanno (AS 297) teiginiu, kad *ainawidisku* esanti adj. acc. pl. neutr. forma, negalima tikėti (plg. ir Endzelīns SV 139, Toporov PJ I 61). Šis *ainawidisku* – adverbijas, turintis inovacinę (gal net paties A. Vilio sukurtą) fleksiją *-u* vietoj senoviškos *-ai* (žr. PKP II 167). Pr. adj. **ainavīdiska-* „vienoks“ yra sufikso *-isk-* vedinys iš adj. **ainavīda-* „t. p.“ (žr. *ainawīdai*).

ainonts „jemand (jemand) – kas nors, vienas“ III 99₁₁ [63₃] nom. sg.; *ainontin* „einen“ III 103₁₂ [65₆] acc. sg., *ainontinreisan* „jemand (jemand)“ III 103₁₇ [65₁₀] acc. sg. (žr. *reisan*, be to, – dar *nai-nonts*); *ainontsi* „jemandes“ III 85₇ [53₂₉] gen. sg.; *ainontsmu* „jemandt (jemand)“ III 67₆ [43₃₄] dat. sg. Pr. *ainonts* = **ainunt-*: lie. *vienuntas* „vienintėlis“; pastarasis lie. žodis buvo vartotas, rodos, tik Pr. Lietuvoje (žr. Fraenkel, APh VII 32 tt.), kur būta

ir to paties sufikso (-unt-) adverbijų: *dienunta* „kurią nors dieną“, *kartunta* „kada nors“, *kiekunta* „kiek nors“ ir kt., žr. Fraenkel l. c., Skardžius ŽD 375. Be to, žr. Trautmann AS 297, Endzelins SV 139, Fraenkel 1241 (s. v. *vieniñtelis*), Toporov PJ I 61 t. (ir liter.).

ains – A. „ein (ein) – vienas“ num.: 1) nom. sg. masc. *ains* III 65₉ [43₁₇], 101₂₄ [63₂₉] (žr. dar s. v. *mensā*); acc. sg. masc. *ainan* III 69₂₃₋₂₄ [45₃₂], 101₁₄ [63₂₂], acc. sg. fem. *ainan* 69₂₅ [45₃₄]; gen. sg. fem. *ainassei* III 87₁₋₂ [55₁₀₋₁₁]; B. „allein – vienas, vienišas“ – nom. sg. masc. *ains* III 101₁₀ [63₁₉], *niains* „nicht allein – ne vien“ III 91₄ [57₂₀], 117₈ [73₇]; C. „einig (einzig) – vienas, vienintelis“ – acc. sg. masc. *ainan* I 7₁₂ [5₂₈], III 41₂₁₋₂₂ [31₁₀], *aynen* II 7₁₂ [11₂₇], dat. sg. masc. *ainesmu* III 131₁₉ [81₅]; D. „eygen (eigen) – nuosavas“ (turbūt klaida): *per ainan mukinsnan* „durch eygen Lection“ III 85₁₉₋₂₀ [55₄₋₅]; E. „jemandt (jemand) – vienas, kas nors“ pron. (kitur *ainonts*) – nom. sg. masc. *ains* III 69₁₈ [45₂₉]; „einander – vienas kitą“ *ains antersmu* III 107₁₀ [67₁₇], 107₁₀₋₁₁ [67₁₈], 107₂₁₋₂₂ [67₂₇], *ni kurteiti ains āntran* „irret euch nicht“ III 87₂₃₋₂₄ [55₂₇], *ains* ir *eins* PKP 31; F. „ein – vienas“ artikelis (nežym.) – nom. sg. masc. *ains* III 27₂ [23₂], 37₁₃ [29₃], 39₁₁ [29₁₉], 47₂ [33₂₀], 59₃ [39₂₇], 61₂₀ [41₂₁], 63₁ [41₂₄], 63₁₉ [43₄], 67₂₀ [45₁₁], 69₈ [45₂₁], 73₉ [47₂₉], 77₂₀ [51₅], 83₁ [53₉], 87₁ [55₁₀], 87₃ [55₁₂], 87₄ [55₁₂], 87₈ [55₁₆], 87₁₇ [55₂₂], 89₂ [55₃₄], 99₁ [61₃₁], 101₂₁ [63₂₈], 111₇ [69₁₅], 113₆ [69₃₃], 115₂₃ [71₃₂], 117₁₇ [73₁₃]; *ans* (sk. *ains*) III 73₃ [47₂₄]; nom. sg. fem. *ainā* III 61₂₁ [41₂₂], *aina* III 63₂ [41₂₅], 73₅ [47₂₅], 77₁₂ [49₃₃], 89₂₀ [57₁₁], 89₂₆ [57₁₅], 97₁₀ [61₂₀]; acc. sg. masc. *ainan* III 67₁₀₋₁₁ [45₃], 95₂₃ [61₈], 101₁₂ [63₂₀], 103₁₁ [65₅], 105₂₄ [67₆], 117₆ [73₅]; acc. sg. fem. *ainan* I 9₇ [5₃₅], 9₈ [7₁], III 45₄ [33₁], 57₉ [39₁₄], 69₂₂ [45₃₁], 99₇ [61₃₇], 101₁₀ [63₁₉], 101₁₅ [63₂₃], 107₁₅ [67₂₂], 123₁₇ [77₅], 127₁₉₋₂₀ [79₈], *aynan* II 9₇ [11₃₄], *ainan* III 127₂₀ [79₉], *einan* III 107₆ [67₁₅] (plg. pr. *eynrencke* „vienrankis“ APH VIII 11, bet ir ten ir čia balsis *e*- galėtų būti klaida); acc. sg. neutr. *ainan* III 45₆ [33₃], 45₂₃ [33₁₆], 91₁₆ [57₃₀], 127₂₁ [79₁₀]; neaiškiōs giminės *ainan* III 79₂₃ [51₂₆], 89₂₄ [57₁₄], 107₇ [67₁₆]; gen. sg. masc. *ainassei* III 115₂₇ [71₃₅]; dat. sg. *ainesmu* III 35₁₃

[27₂₂], 65₄ [43₁₃]. Žr. dar *erains*, *niains*, *terains*. Ar pr. *ains* < **ainas* yra iš **ainas*, ar iš **ain-as*, – jis giminiuojasi su ryt. balt. **ainas* (≧ lie. *v-ienas*, la. *v-iēns*, žr. Fraenkel 1239 t. ir liter.), got. *ains*, s. air. *óin*, lo. *oinos* > *ūnus* ir kt., žr. Walde-Pokorny I 101, Fraenkel l. c. Vasmer II 134, Pokorny I 286.

aysmis „spis (Spieß) – iešmas“ E 363 (turbūt *o*-kamienis) = **ais-* *m*'s < **aismas* < balt. **aišmas*, išverstas į ryt. balt. **eišmas* > lie. *iēšmas* = la. *iesms* (žr. toliau). Balt. **aišma-* < (ide.) **aikmo-* ar **aiksmo-* labiausiai panašus į gr. *αἰχμή* „ieties smailgalys, ietis“ < **aiksmā*: turi a) tą pačią šaknį ide. **aik-* (ar **aig-*); b) tą patį (jeigu balt. **aišma-* irgi iš **aiksmo-*) sufiksą *-*sm-*; skiriasi tik kamiengaliais. Abejojant šių balt. ir gr. žodžių panašumo nepriklausoma kilme, reikia manyti, kad jie suponuoja (*o-* resp. *ā-*kamienį) adj. ide. (dial.) **aiksmo-*, reiškusį maždaug („vibruojamas“ >) „vibruojant, sukant duriamas“ (žr. toliau); dėl tokios reikšmės vartimo į balt. „iešmas“ [= „įrankis mėšai uždurti (pasmeigti) ir jai ant ugnies sukioti“] bei gr. „ietis“ [= „vibruojant duriamas (smeigiamas), metamas daiktas“] plg. rus. *вертел* „iešmas“, ukr. *вертель* „gražtas; iešmas“ (< *, „sukant duriamas“ < *, „sukamas“), go. *wairþan* „mesti“ (< *, „sukti“) ir pan. Tas adj. ide. (dial.) **aiksmo-* laikytinas vediniu iš verb. ide. **aik-* („vibruoti ir pan.“ >) „vibruojant, sukant durti (smeigti)“ arba iš jam artimo sinonimo verb. ide. **aig-* „vibruoti ir pan.“ (ide. tarmėse irgi davusio „vibruojant, sukant durti“, žr. toliau). Šiuos du sinonimus bei kvazihomonimus toliau žymėsiu verb. ide. **aig/k-* „vibruoti; vibruojant, sukant durti“ [> s. ind. *éj-ati* „juda, dreba“ ir kt. resp. gr. *αἰχ-λοι* „ieties smaigalio kampai“ (Hes.) ir kt., žr. Pokorny I 13 (s. v. 3. *aig-* „(sich) heftig bewegen, schwingen, vibrieren“) ir 15 (s. v. *āik-*: *ik-*), kuris yra determinatyvo *-*g/k-* išplėstas senėnis ide. **ai-* „deginti, šviesti“ (dėl jo žr. Pokorny I 11 s. v. 4. *āi-*) – tas pats, kuris aptariamas ir s. v. *ennoys*. Reikšmių „deginti, šviesti“ ir „vibruoti; (vibruojant, sukant) durti (smeigti, mušti ir pan.)“ sąsają čia nesunku pagrįsti, žr. Urbutis BEE 60 t. Greta minėto verb. ide. **aig/k-* < **H₂aig/k-* egzistavo ir jo apofoninis variantas verb. ide. **H₂ig/k-* > **ig/k-* (plg. s. v. *ennoys*) > s. ind.

iñg-áyati „judina, purto, krato“ (su infiksu) ir kt. resp. gr. *ix-τέα* „ietis“ (Hes.), lo. *īc-ō* „užgaunu, sužeidžiu“ (su *ī-* iš senesnio **i-*) ir kt. (žr. Pokorny I 14 resp. 15). Verb. ide. **aig/k-* davė balt.-sl. **aiž-* „vibruoti“ resp. **aiš-* „vibruojant durti“, o iš verb. ide. **ig/k-* išriedėjo balt.-sl. **iž-* „būti vibruojamam“ resp. **iš-* „būti duriamam (vibruojant)“. Greta verb. balt.-sl. **aiž-/iž-* resp. **aiš-/iš-* atsirado ir verb. balt.-sl. (dial.) **eiž-* „vibruoti“ resp. **eiš-* „vibruojant durti“, kurie tam tikrose balt.-sl. tarmėse išstūmė senuosius balt.-sl. **aiž-* resp. **aiš-* (plg. s. v. *ennoys*). Šitaip atsitiko pvz. su verb. ryt. balt. **aiš-* „vibruojant durti“ → **eiš-* „t. p.“, o dėl to ir senasis balt. **aišmas* „vibruojant duriamasis įrankis“ = „iešmas“ buvo išverstas į ryt. balt. **eišmas* „t. p.“ (žr. anksčiau). Vėliau verb. balt.-sl. **aiš-/iš-* bei **eiš-* išnyko, perduodamas savo reikšmę sinonimui verb. balt.-sl. **aiž-/iž-* bei **eiž-* (žr. s. v. *eyswo*). Pagaliau yra pagrindo manyti, kad senovės balt.-sl. tarmėse kurį laiką greta sinoniminės porės verb. (balt.-sl.) **aiž-/aiš-* resp. **iž-/iš-* bei (inovacinės) balt.-sl. dial. **eiž-/eiš-* bus egzistavusi ir tos pačios kilmės bei panašios reikšmės sinoniminė pora verb. balt.-sl. **aig-/aik-* resp. **ig-/ik-* bei (inovacinė) balt.-sl. dial. **eig-/eik-* (t. y. su neasibiliuotu ide. **-g-* resp. **-k-*, plg. pvz. s. v. *aglo*). Iš čia turime pvz.: a) balt.-sl. **aik-/eik-/ik-* „vibruojant durti ir pan.“ → pr. **aik-ulā* (žr. *ayculo*), b) balt.-sl. **aig-/eig-/ig-* „vibruojant durti ir pan.“ → sl. **ig-ulā*, taip pat lie. dial. *áig-yti* „badyti, dai-gyti“ ir kt. (žr. s. v. *ayculo*).

aytegenis „kleinespecht (der kleine Specht) – mažasis genys“ E 745. Sudurtinis žodis. Sandas *ayte-* = **aita-* (ar **aiti-*), padarytas turbūt iš **ei-* „eiti“ + **-ta-* (ar **-ti-*), reiškė maždaug „apsukrus, greitas“, plg. lie. *ei-kl-ūs* „apsukrus, greitas“ (LKŽ II² 1059 t.), *ei-gl-ūs* „t. p.“ (LKŽ II² 1059), *ei-n-ūs* „t. p.“ (LKŽ II² 1068), taip pat substantyvus *ái-tas* „vaikštinikas, nenuorama“ (LKŽ I¹ 36), *eī-tena* „kas greitas“ (LKŽ II² 1069); *ayte-* = **aita-* galėtų būti tiek iš **ai-* (plg. lie. *áitas*, žr. anksčiau), tiek ir iš **ei-*. Antrasis sudurtinio pr. *aytegenis* sandas *-genis* = *-genīs* (ar **-genīs*) yra greičiausiai ne vardažodinis (dėl pr. *genix* „genys“, kuris nėra dīminutyvas, žr. s. v.), o veiksmazodinis – iš verb. pr. **gen-*

„mušti, kalti“ (žr. *guntwei*). Vadinasi, pr. **aitagenīs* (= *aytegenis*) reikšmė bus buvusi ne „greitas genys“, o „kas greitai kala“ = „greitakalys“ (nomen agentis), plg. lie. *greitavežjys* „kas greitai veža“ Ds, *niek(a)darjys* „kas niekus daro“, *varkaljys* „kas varį kala“ ir kt.; be to, *aytegenis* galėtų būti ir iš **aitagenas* (plg. *deywis* E iš **deivas*), plg. pvz. lie. *ritmušas* (Būga I 217). Pr. **aitagenīs*, kaip „greitai, apsukriai kalantis“ = „greitai, apsukriai atliekantis savo darbą (genys)“, pagal asociaciją „mažas ↔ apsukrus“ galėjo išriedėti į pr. *aytegenis* „kleinespecht – mažasis genys“. Apie visa tai plačiau žr. Mažiulis ZfSI XIX 215–218 (ten pat ir lie. *áitvaras* „aitvaras“, kildinamas iš **-greitai bėgančio*). Taigi prūsai šį genį pavadino pagal jo elgesį („greitai kalantis“), – panašiai kaip ir kitus genius (žr. *cracto*, *melato*). Dėl to hipotezė, siejanti *ayte-* (*ayte-genis*) su s. ind. *étas* „žvilgantis, margas“ (Būga Aist. St. 84; Trautmann AS 297), t. y. hipotezė, kad *aytegenis* reiškęs „margą genį“ (ne elgesio, o spalvos požymis!), yra labai abejotina, – plg. ir Endzelīns SV 139. Plg. dar Toporov PJ I 66 t.

aketes „egde (Egge) – akėčios“ E 255 nom. pl. fem. = **akētēs* < vak. balt. (nom. pl. fem.) **akētēs* (**ekētēs*): ryt. balt. (nom. pl. fem.) **akētīās* (**ekētīās*) > lie. *akėčios* resp. *ekėčios*, la. *ecēšas*. Pirmykštė šio balt. žodžio lytis buvo matyt (balt.) **aketā* (**eketā*) „akėčios“ (nomen collect.) < ide. dial. **oketā* „t. p.“ > germ.-kelt. **oketā* „t. p.“ (> s. v. a. *egida*, ags. *egede*, s. kimr. *ocet* ir kt., – Pokorny I 22), kuris yra turbūt substantyvų virtusi fem. lytis adjektyvo ide. dial. (balt.-germ.-kelt.) **ok-eto-* (plg. s. v. *garian* ir kitur), o pastarasis – sufikso **-eto-* (resp. **-etā-* fem.) vedinys iš ide. **ok-*, plg. gr. *κλειτός* „garsus, garbingas“ (< **κλεF-ετος*), *μεν-ετός* „laukiąs“, s. ind. *pac-atāh* „virtas“ (< **pek^h-etos*) ir kt. Kas buvo tas ide. **ok-* (ar adj., ar subst., ar verb.) ir kokią jis turėjo reikšmę, nelengva pasakyti. Patikimiau spėti, kad jis buvo šaknies verb. ide. **ak-* „durti, badyti“ (žr. s. v. *ackons*) variantas – verb. ide. (dial.) **ok-* „t. p.“, plg. visiems žinomą archetipą ide. adj. **ak-/ok-* „aštrus“ (jo būtent ir įprasta ieškoti balt.-germ.-kelt. ir pan. „akėčiose“, žr. Būga III 382, ME I 565, Trautmann BSW 68, Pokorny

I 22, Kluge 152, plg. Toporov PJ I 67, kitaip – Fraenkel 119), t. y.: jeigu variantas ide. adj. *ak-, kaip spėju, yra deverbatiškas (žr. s. v. *ackons*), tai ir šis ide. adj. *ok- gali būti deverbatiškas (žr. dar toliau). Tuomet išeitų, kad tas ide. dial. adj. *ok-eto buvo deverbatiškas ir reiškė „tas (ta), kuris duria, bado, duriantis ar pan.“, o deadjektyvinis subst. ide. dial. *oketā „akėčios“ atsirado maždaug iš *, „tai, kas turi dūrimo, badymo ypatybę“ (nomen abstractum) > *, „tam tikri dūrikliai, badikliai“ (nomen collect.), plg. (galbūt irgi deadjektyvą) sl. *bar-nā „akėčios“ (> rus. *борона* ir kt.): lo. *for-are* „gręžti“ ir kt. (Būga I. c.). Iš minėto ide. verb. *ak-/*ok- „dur(in)ėti, badyti“ bus išriedėjęs ide. dial. verb. *ak-/*ok- „akėti“ > balt. verb. *ak- „t. p.“, vėliau perdirbtas į balt. verb. *akē- „t. p.“ (> lie. *akē-ti* resp. *ekē-ti* = la. *ecē-t*), pagal kurį iš balt. *aketā „akėčios“ atsirado balt. *akētā „t. p.“. Šis dėl to, kad sutapo su balt. *akētā „akėta“ (partic. praet. pass.), tuoj pat buvo perdirbtas į fleksijos *-iā-vedinį – į balt. *akētīās „akėčios“ (pl. tantum, fem.), iš kurio turime ryt. balt. *akētīās (: *ekētīās) „akėčios“ ir vak. balt. (*akētīās→) *akētēs „t. p.“ (dėl *-iā- → *-ē- žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.) = pr. *aketes* (E).

ackis „akys“ (nom. pl.), žr. *agins*.

akiwijstī „öffentlichen (öffentlich) – akivaizdziai“ III 125₇ [77₁₇] adv.; *ackewijstin* „öffentlichen (öffentlich) – akivaizdus“ III 125₅ [77₁₅] adj. acc. sg. (su -e- = *-i-); *ackijwistu* „öffentlich (öffentlich) – akivaizdziai“ III 113₁₂₋₁₃ [71₃] adv., taisytiną į **ackiwijstu* (Trautmann AS 298, Endzelīns SV 139), kuriam, einančiam prieš pat *perarwisku* (žr.), iš pastarojo okazionaliai atsirado -u (Endzelīns I. c.; dėl pr. adv. -u žr. PKP II 167, išn. 372) vietoj -i = adv. *akiwijst-i* (III 125₇). Šis adv. *akiwijst-i* = **akivīst-i* turi inovacinį -i ir suponuoja adv. **akivīst-ai* resp. adv. **akivīst-an*, rodantį, kad buvo adj. (nom. sg. masc.) **akivīstas* „akivaizdus“, kurio morfologinis perdirbinytis yra adj. (acc. sg.) *ackewijst-in* (III 125₅), – apie visa tai plg. s. v. *ainawidai*. Pr. adj. **akivīstas* „akivaizdus“ yra hibridas iš lenk. *oczywisty* „t. p.“: lenk. *oczy-* pakeistas į pr. **aki-* (žr. *ackis*), žr. Trautmann I. c., Endzelīns I. c., Toporov PJ I 69. Tokios pat kilmės yra ir lie.

adj. *akivīstas* „smalsus“, adv. *akivīstai* „smalsiai“ (Būga III 362; LKŽ I¹ 59); plg. dar perdirbinį lie. adj. *akivīčnas* „aiškus“ bei adv. *akivīčnai* „aiškiai“ (LKŽ I¹ 59), žr. Skardžius ŽD 293.

aclocordo „leitseyl (Leitseil)“ E 313 = **aklakordō* (t.y. **aklakardā*) nom. sg. fem. Galima būtų spėti, kad vok. *leitseyl* „Leitseil“ (E 313) – „vadelės“, o ne „pavadis“: 1) žodis E 313 priklauso tematinei grupei „wayn (Wagen) – vežimas“ (E 294–315), kur turima galvoje taip pat kinkymas (jam reikia ir vadelių!), 2) pavadi galėtų reikšti žodis vok. *czogel* – pr. *nolingo* E 453 (žr. *nolingo*), priklausantis tematinei grupei „seteler (Sätteler) – balnius“ (E 440–453), kur turimas galvoje ne kinkymas, o balnojimas (jam vadelių nereikia!). Bet, rodos, geriau manyti, kad: 1) žodis vok. *czogel* „Zügel“ E 453 reiškė ir pavadi, ir vadeles (pavadis = „trumpos vadelės“, o vadelės = „ilgas pavadis“) – tai, ką ir dab. vok. *Zügel* („pavadis; vadelės“), 2) žodis vok. *leitseyl* „Leitseil“ E 313 reiškė atsają (*atsajā* = „Band, das die Achse mit der Gabeldeichsel verbindet“), – vežimas traukiamas ienomis (E 311), o atsajomis jis valdomas [plg. vok. *leit(seyl)* E 313: *leiten* „valdyti“!]. Pr. *aclocordo* = **aklakardā* (*-ār-balsio pailgėjimas – dėl cirkumflekso) yra turbūt iš **arklakardā* < **artlakardā* su disimiliaciškai išnykusiu pirmuoju *-r- (**artla-* > **arkla-* → **akla-*), plg. lie. *arklāvīrvė* „įtvara, arklavadišios – tam tikra drūta virvė“ (LKŽ I¹ 246) > *aklāvīrvė* „t. p.“ (LKŽ I¹ 61), *kiūmgraūža* (LKŽ V 843) > *kiūmgraūža* (LKŽ V 801) ir kt. Pr. **akla-* (= *aclo-*) < **arkla-* < **artla-* (o gal pr. *aclo-* tiesiog taisytiną į **atlo-* = **atla-* < **artla-*?) turbūt yra tai, kas ir [balt. **artla(n)* >] lie. *ārklas*, la. *afkls*, [sl. **ordlo* >] s. sl. *ralo* ir kt. Pr. *-*kardā* (= -*cordo*) galėtų būti identiškas su lie. *kardā* „iš kai kurių medžių žievės daroma juosta, vartojama kam pinti; karna“ (LKŽ V 271), plg. tos pačios reikšmės ir tos pačios šaknies lie. *karnā* (LKŽ V 299 t.); dėl šių dviejų lie. žodžių, kurie giminiuojasi matyt ir su pr. *kir-no* (žr.), etimologijos žr. s. v. *birgakarkis*. Taip galvojant, pr. **aklakardā* < **arklakardā* (**artlakardā*) iš pradžių galėjo reikšti „lie. **arklakardā*“, t. y. „arklo karninę virvę (juosta)“, vėliau, – „stiprią virvę (juosta)“, vartojamą ne vien arkliui ar jo įkinkymui, bet ir pvz. vežimo

(Wagen) atsajoms. Prie pastarosios reikšmės atsiradimo galėjo prisidėti ir desemantizacija: kai pr. *arklakardā (< *artlakardā) išvirto į *aklakardā (= aclocordo), šitoks pr. *akla- (*atla-) nebeteko semantinio ryšio su pr. *arklan (*artlan) „arklas“. Apie visa tai plačiau žr. Mažiulis ZfSI XIX 218 tt. Mažiau patikimos yra kitokios pr. aclocordo etimologijos. Bezenbergerio (BB XXIII 311) siūlytu šio sudurtinio pr. žodžio kilmės aiškinimu pagrįstai abejojo Endzelynas (SV 139), kuris pats, remdamasis Pottu (KSB VI 112 t.) ir Nesselmannu (AM VI 319), manė, kad aclo- esąs taisytnas į *auclo- (Endzelins l. c.); o sandą -cordo Endzelynas (kaip ir pvz. Trautmann AS 298) laikė skolinium. Tačiau ir tokia etimologija yra abejotinos vertės, nes, pirma, pr. -cordo gali ir nebūti skolinys (žr. anksčiau), antra, pr. aclo- taisyti į *auclo- neturime pamato. Tiesa, Endzelynas (l. c.), vesdamas aclo- iš *auclo-, remiasi pr. awilkis E 472, kildinamu iš *auvilkis. Betgi pastaruoju atveju pr. *-u- buvo prieš *-v- (= -w-), o ne prieš sprogstamąjį priebalsį (*-k-!)

accodis „rochloch (Rauchloch) – aukštinis, dūmalaidė“ E 214, kuris skaitytinas *atkadis arba *atkad's < *-das (nom. sg. masc.): a) -cc- taisytnas į -tc- = pr. *-tk- nėra konjektūra, b) raidė o po guturalių ir labialių neretai perteikia pr. *ǎ (= *o). Tačiau accodis įprasta skaityti *atkōdis, jo *-kōd- siejant su s. sl. (ir kt.) kad-iti „(iš)rūkyti“ ir pan. (žr. Trautmann AS 298 ir liter., Endzelins SV 139 t., Toporov PJ I 70); bet šitoks accodis etimologijos aiškinimas nėra patikimas (plg. ir Endzelins l. c., ypač Toporov l. c.) dėl to, kad jis darybiškai (vadinasi, ir semantiškai) nėra pagrįstas. Pr. accodis iš tikrųjų reikia skaityti ne *atkōdis (plg. ir PKP II 266), o *atkadis (žr. anksčiau), kuris laikytinas fleksijos vediniu iš adj. *atkada- (plg. pvz. lie. saūsis „sausumas“ ← adj. saūsas), o iš jo masc. lyties turėtume ir subst. *atkadas (jeigu accodis traktuotume kaip *atkadas, žr. anksčiau). Kaip pvz. lie. adj. ātlapas „palaidas, nesusegtas, atlėpęs“ (iš jo ir lie. subst. ātlapas bei ātlapa – LKŽ I² 393 t.) suponuoją lie. verb. atlep-, taip ir pr. adj. *atkada- suponuoją pr. verb. *atked- (žr. toliau; plg. ir s. v. ennoys). Su šiuo pr. subst. → adj. (: verb.) pagal darybinį bei semantinį modelį visiškai sutampa adjektyvinės

kilmės lie. substantyvai (tokią jų kilmę rodo masc. bei fem. lyčių dial. „dubletai“): ātdvasis „at(si)kvėpimas“ (plg. pr. subst. *atkadis) bei ātdvasė (fleksijų vediniai iš adj. *atdvasa- „at(si)kvėpiantis“: verb. at-dves-), minėtasis (subst.) ātlapas (plg. pr. subst. *atkadas, žr. anksčiau) bei ātlapa (iš adj. atlapa-: verb. at-lep-), ātramas ir atrama (iš adj.: verb. at-rem-) ir kt. (žr. LKŽ I² s. v. v.), taip pat (su kitais praef.) įtvaras bei įtvara (iš adj.: verb. į-tver-), prienaras bei prienara (iš adj.: verb. *prie-ner-) ir t. t. (žr. LKŽ s. v. v.). Tokie lie. substantyvai – jais virtę (bent jau pirmąsias jų tipas) adjektyvai, turintys šaknies balsį -a- (ne -o- < *-ā-!), savo modeliu yra archaiški, plg. pvz. gr. διαφωρος (masc., fem.) „įvairus“ (sc. „skirtingai nešantis“ adj.: verb. διαφερ-), σύμφωρος (masc., fem.) „naudingas“ (sc. „sunešantis“ adj.: verb. συμφερ-), (subst.) ἀπόστολος „pasiuntinys; siuntimas“ bei ἀποστολή „pasiuntimas“ (iš adj.: verb. ἀποστελ-) ir kt. Taigi reikia manyti, kad pr. adj. *atkada- suponuoją pr. verb. *atked-, t. y. *ked-. Šitas pr. *ked- bus reiškęs „skelti, skilti“ = „skleisti(s)“ = „skirti(s) darant tarpą“ (dėl lie. skleisti „skirti darant tarpą“ žr. LKŽ XII 974 s. v. 5. skleisti). Jo artimiausi giminaičiai – lie. ked-ėti „retėti, rigzti (kalbant apie austą ar ner tą daiktą)“ (< *skirtis, skleistis“), ked-ėnti „prieš karšimą pašyti (apie vilnas)“ (sc. „išskirstyti“) ir kt., taip pat lie. sked-ėrva „medžio atplaiša“ ir kt. (žr. Urbutis BEE 82 tt.). Kaip pvz. lie. tekėti yra vedinys iš balt.-sl. *tekti „bėgti“ (> la. tekt „t. p.“, rus. мечь ir kt.), taip ir lie. kedėti suponuoją balt.-sl. *kesti (: *ked-) „skelti, skilti; skirti(s), skleisti(s)“, t. y. balt.-sl. *(s)kesti [: *(s)ked-] „t. p.“ (plg. Urbutis l. c.), greta kurio bus buvęs ir balt.-sl. *(s)kasti „t. p. (intensyviai)“ [plg. balt. *besti „besti“: *basti „t. p. (intensyviai)“, žr. s. v. embaddusisi]. Iš balt.-sl. *(s)ked- „...skleisti(s)“ yra sl. *kēda- > sl. *čadъ „smalkės, dūmai“ (< *, „tai, kas sklaidosi, sukuriuoja“, plg. ide. *dhūmo- „dūmai“ < *, „besisklaidantis dalykas“), o iš balt.-sl. *(s)kad- „...skleisti(s)“ – sl. *kaditi „(iš)rūkyti“ (plg. lie. rōdyti – iš rāsti) < < *, „daryti, kad sklistų (dūmai)“; plg. lie. (Ds) pasakymą: suknėlė iškedėjus – kaip dūmas. Iš balt.-sl. *(s)kad- [ar (s)ked-?], tiksliau, iš vak. balt. *atkad- „atskleisti“ = *, „atskir-

ti darant tarpą“ buvo išvestas adj. **atkada-* „atskleistas, atskleidžiamas“ → subst. pr. **atkadīs* „atskleidimas“ > „tam tikra anga, skylė“ = *accodis* „aukštinis, Rauchloch“. Balt.-sl. **(s)ked-* „skelti (skilti) ir kt.“ < ide. **sked-* „t. p.“ (> gr. *σκαδ-ἀνυυμι* „skeliu“ ir kt.) yra determinatyvo **-ed-* išplėstas ide. **sk-*: **sek-* „kirsti, skelti“ (plg. Pokorny I 918 t.), apie jo kitokius vedinius baltų ir kt. kalbose žr. Urbutis BEE 68–84.

ackons „grane (Granne) – akuotas“ E 277 nom. sg. masc. Jo etimologizavimą sunkina tai, kad *ackons* gali būti skaitomas įvairiai – **akans* (pr. **a* po guturalių ir labialių neretai rašomas raide *o*) arba **akōns*, **akāns* (t. y. **akō'ns*) ir net **akuns* (pr. **u* neretai rašomas raide *o*); atrodo, kad iš tų skaitymų mažiausiai patikimas yra *ackons* = **akuns* (šitaip ir nėra niekas skaitęs). Visuotinai priimtą nuomonę, kad *ackons* segmentas *-ons* yra sufiksiniš (sufiksiniš-fleksiniš), matyt reikia laikyti geresne už tokį spėjimą: tas segmentas, jį skaitant **-ans*, gal yra *o*-kamienio subst., apie kurį žr. toliau, acc. pl. fleksija (plg. pvz. *ausins* E 83 acc. pl., žr. s. v.)? Visai aiškus dalykas čia yra tik tai, kad *ackons* „akuotas“ savo šaknimi **ak-* giminiuojasi su lie. *ak-uotas* „Granne“ = la. *ak-uōts* (*-uōts*) „t. p.“, lie. *ak-stis* (*ak-štis*) „smailus daiktas; iešmas“ (*āk-stinas* „Stachel“) = la. *ak-sts* „akstinas, smailus daiktas“ = sl. **ostb* (> rus. *očmb* „smailus daiktas, akuotas“ ir kt.), go. *ahs* „varpa“, *ahana* „pelai“, lo. *acus* (*-eris*) „pelai“, gr. *ἄκαινα* „smailuma, akstinas“, *ἄκωνη* „pelai“ (< **aksnā*) ir kt., *ἄκφος* „smailus“, lie. *ak-muō* ir kt., taip pat (su asibiluotu ide. **k*) lie. *aš-trūs*, *aš-menys* „Schneide“, s. ind. *aš-man-* „akmuo“ ir kt. (Pokorny I 18 tt.), – visi jie suponuoja ide. **ak-*, kurį įprasta laikyti adjektyvu „aštrus, smailas“ (pvz. Pokorny I. c.). Yra duomenų, leidžiančių galvoti, kad šis ide. **ak-* buvo ne adj., o verb., kurio reikšmė – maždaug „durti, badyti“, pvz. žodžio balt.-sl. **akstis* „akstinas ir pan.“ (> lie. *akstis* ir kt., žr. anksčiau) daryboje (sufikso **-sti-* deverbatyvas!) aiškiai prasišviečia verb. balt.-sl. **ak-* „durti, badyti“ (plg. Būga III 382) < verb. ide. **ak-* „t. p.“ (žr. dar s. v. *aketes*). Iš anksčiau minėtų keturių šio pr. *ackons* skaitymo variantų tinkamiausiais laikytini, kaip įprastai ir daroma, turbūt šie: **akans*

arba **akōns*, žr. Trautmann BSW 5, Būga III 382, Endzelīns SV 140, Skardžius ŽD 349, Toporov PJ I 70 t. Tiesa, K. Būga rašė: „Prūsiškasis akuoto vardas tesiskiria [nuo lie. *akiotas* = la. *akuōts*. – V. M.] viena tik galūne: *ackons*, kas būtų lietuviškai **akuonis*“ (Būga III 384). Vadinasi, K. Būga (jį sekdamas, ir Toporov I. c.) iš *ackons* skaitymo varianto **akōns* atstatė pr. **akōnis*. Toks atstatymas yra dvigubai nepagrįstas: 1) jeigu būtų buvęs pr. **akōnis*, tai jis E žodynyje būtų parašytas ne *ackons*, o **ackonis*, 2) lie. *akuo-tas* = la. *akuō-ts* < **akō-* negali eiti argumentu, kad pr. *ackons* turi **akō-* (pr. žodis nuo lie.-la. žodžio smarkiai skiriasi darybiškai!); dėl pastarosios priežasties ir pati prielaida *ackons* = **akōns* yra labai rizikinga. Taigi belieka manyti, kad patikimiausias iš visų minėtų keturių *ackons* skaitymų yra *ackons* = **akans*. Subst. **akans* < **akana-* „akuotas“, daug kuo primenantis go. *ahana* „pelai“, gr. *ἀκόνη* „galąstuvus“ ir pan., yra savarankiškas vak. baltų darinys. Jis kildintinas iš adj. vak. balt. **akana-* „duriantis, smailus“, kuris yra sufikso **-an-* vedinys greičiausiai iš *o*-kamienio subst. vak. balt. **aka-* „duriantis, smailus dalykas“, plg. lie. *vařg-anas* „vargingas“ (: *vařgas*), *rūkanas* „miglotas“ (: *rūkas*) ir kt. (Skardžius ŽD 226 t.). Iš to paties subst. balt. **aka-* „duriantis, smailus dalykas“ tik su kitu sufiksu buvo padarytas ir ryt. balt. adj. **ak-ōta-* „duriantis, smailus“ → subst. **ak-ōta-* „akuotas, Granne“ > lie. *akuo-tas* = la. *akuōts* (plg. Būga III 384 t., Skardžius ŽD 349). Tas subst. balt. **aka-* yra fleksinis vedinys iš verb. balt. **ak-* „durti, badyti“ < ide. **ak-* „t. p.“, plg. pvz. gr. *ἄκη* „smailuma, smaigalys“ – fleksijos **-ā* vedinį (deverbatyvą).

ilgas „lohns (des Lohnes) – algos“ III 87₁₈ [55₂₃] (= *algos* VE 37₁₆ gen. sg.), III 89₃ [55₃₃] (= *algos* VE 38₂) gen. sg.: lie. *algā*, la. *alga* „t. p.“, galbūt ir s. ind. *arghāh* „kaina, vertė“, gr. *ἀλφή* „pelnas“ ir kt.; žr. Walde-Pokorny I 91, Endzelīns SV 140, Mayrhofer I 50, Fraenkel 7, Benveniste Vocab. I 129 tt., Toporov PJ I 72. Nuo gr. *ἀλφή* žodį balt. **algā* atskiria Būga, siedamas jį su lie. *elg-tis*, *elg-eta*, la. *elg-ties* „prašyti, elgetauti“ ir kt. (Būga II 250 t.); plg. ir Fraenkel I. c., Frisk I 81 (gr. *ἀλφή* laikomas savarankišku vediniu).

algenikamans, žr. *deināalgenikamans*.

***aliskans**, žr. *abskande*.

alkīnisquai „kummer (Kummer)“ III 105₁₁ [65₂₉] = **alkīniskvai* dat. sg. fem.; čia *sen alkīnisquai* „mit kummer“ atitinka *wargei* VE 50₁₉ [= *vargiai* adv. ar *vargè* (loc. sg.) su pridėtu *-i* iš sekančio *isch*]. Originalo žodis *kummer* reiškė turbūt „vargą, sunkią padėtį“ (plg. Paul DW 353), o pr. **alkīnisku* < **-ū* < **-ā* (nom. sg. fem.) – „alkanumą, neturėjimą ko valgyti“ → „sunkią padėtį, vargą“, plg. lie.: *kaī vālgyt' jyr, tai dā ne vařgas* Ds.; šitaip reikia galvoti dėl to, kad pr. subst. (fem.) < adj. (fem.) **alkīnisku* yra sufikso *-isk-* vedinys iš adj. pr. *alkīns*, reiškusio matyt „alkanas“, žr. *alkīns*.

alkīns „nūchtern (nüchtern)“ III 87₂ [55₁₁] adj. nom. sg. masc. Originalo žodis *nūchtern* yra iš 1 Timotheus 3, 2, kur jis atitinka gr. *νηφάλτων* (acc. sg.) „blaivus, negirtas, negėres“ = lo. *sobrium* (acc. sg.) „t. p.“. Tą pačią vietą Vilentas verčia žodžiu *pagiringas* (VE 37₂), kuris irgi reiškia „blaivus, negirtas, negėres“ (žr. ir LKŽ IX 85). Bet iš to nesinorėtų daryti išvadą, kad pr. *alkīns* reiškė „blaivus, negėres“ [tam prieštarauja etimologija (Endzelīns SV 140), žr. toliau]. Čia kaltas yra pats originalo *nūchtern*, kuris adverbiskai reiškė „nevalgiusiai, tuščiomis“ (plg. dab. vok. adv. *nüchtern* „t. p.“), o adjektyviškai – „negėres, blaivus“ [plg. dab. vok. adj. *nüchtern* „t. p.“, bet – vok. *auf nüchternen Magen* „ant tuščio (nevalgius ir negėrus) skrandžio“ ir pan., plg. dar Paul DW 439], plg. Toporov PJ I 75. Dėl vertėjo (t. y. Abelio Vilio ar jo pagalbininko Pauliaus Mėgoto) kaltės matyt buvo pasigauta ne vok. adj. *nūchtern* „blaivus, negėres“, o vok. adv. *nüchtern* „nevalgiusiai“, bet išversta ne adverbiskai, o adjektyviškai – žodžiu (adj.) pr. *alkīns* „nevalgęs, alkanas“ (PKP II 173, išn. 405). O gal ir pats *alkīns* reiškė ne tik „nevalgiusį, alkaną“ (pagrindinė reikšmė), bet ir „negėrusį (nieko negėrusį)“, t. y. jis galėjo reikšti „nevartojusį jokio (nei valgomojo, nei geriamojo) maisto“ (valgomas maistas yra, aišku, pagrindinis), plg. lie. *ālk-ti* „trokšti valgyti“ ir la. *ālk-t* „trokšti gerti“ (ME I 68). Vadinasi, šiaip ar taip reikia manyti, kad *alkīns* reikšmė, bent jau pagrindinė, yra buvusi „alkanas, nevalgęs resp. geidžiantis (trokštantis) valgyti“. Šis

pr. žodis ir tos pačios reikšmės lie. *ālkanas*, la. *ālkans* turi šaknį *alk-*: lie. *ālk-ti* „alkti, geisti valgyti, geisti“, la. *ālk-t* „geisti gerti, geisti, ilgėtis“ (ME I 68), sl. **olk-* (> s. sl. *lak-ati* „geisti valgyti“, lenk. *lak-nać* „t. p.“ ir kt.), galbūt s. v. a. *ilgi* „badas“ (žr. Trautmann AS 298, BSW 6 t., Būga III 412, Endzelīns SV 140, Fraenkel 8 (ir liter.), Vasmer II 452, Toporov l. c.); ir prūsai bus turėję verb. **alk-tvei* „alkti“. Pr. *alk-īns* „alkanas“ = **alk-īna-* yra sufikso **-īn-* (žr. dar *gurīns*) vedinys iš nomen – gal iš adj. pr. **alka-* (ar **alku-*) „t. p.“ [plg. la. dial. *tuv-īns* „artimas“ (← adj. *tuv-s* „t. p.“) ir pan.] ← verb. pr. **alk-* „alkti“ arba tiesiog iš verb. pr. **alk-* „t. p.“ [plg. adj. la. dial. *tur-īns* „pasiturintis“ (← *tur-ēt* „turėti“) ir pan.]; dėl tokios darybos plg. Endzelīns LVG 319, Skardžius ŽD 268. Dėl lie. *ālk-anas* = la. *ālk-ans* darybos (sufiksas *-an-*) žr. Endzelīns LVG 293 t., Skardžius ŽD 227. Žr. dar *alkīnisquai*.

***alktvei**, žr. *alkīns*.

alkūnis „elboge (Ellenbogen) – alkūnė“ E 110 nom. sg. = (jo-kamienis) **alkūnīs* (ar **alkūn'is* < **alkūnas*, t. y. o-kamienis): lie. *ālkūnė* resp. *elkūnė* (*elkūnė*), *ālkūnas* (*elkūnas*) „t. p.“ (žr. LKŽ s.v.v.), la. (ryt.) *ēlkūne* „t. p.“ (Endzelīns SV 140), *ēlkuone* „t. p.“, *ēlkuonis* „linkis, alkūnė“, *ēlkuons* „t. p.“ (ME I 567 t.). Čia la. *-uon-* yra matyt vietoj senesnio **-ūn-* (plg. pvz. la. *pērkuūns* „perkūnas“, *pērkuūnis* „t. p.“, *pērkuūns* „t. p.“ ir net *pērkauns* „t. p.“, *pērkaunis* „t. p.“ – su *-uon-* resp. *-aun-*, apofoniškai pakeitusiu senesnę *-ūn-*, žr. s.v. *percūnis*). Ši ekskliuzyviai baltiška „alkūnė“ gali būti substantyvais virtęs tokio adjektyvo balt. **„tas (ta), kam būdingas linkis, (su)linkimas“* a) o-kamienis ir iš jo išvestas b) jo-kamienis resp. c) ē-kamienis dial. variantas: a) adj. **alkūna-/*elkūna-* (→pvz. lie. subst. *ālkūnas/elkūnas*) ir b) adj. **alkūnija-/*elkūnija-* (→pvz. la. subst. *ēlkuonis*) resp. c) **alkūnē-/*elkūnē-* (→pvz. lie. subst. *ālkūnė/elkūnė*), plg. pvz. lie. adj. *saldūnas* „saldinis“ ir adj. *saldūnis*, *-ē* „t. p.“ (LKŽ XII 70). Tų variantų pamatinis adj. balt. **alkūna-/*elkūna-* yra sufikso vedinys galbūt iš u-kamienio subst. (neutr.) balt. **alku/*elku* „linkis, linkimas“ = sl. **alku* „t. p.“ → **olkō-t-* „alkūnė“ (> s. sl. *lakō-tb* ir kt.). Manychiau, kad šis balt.-sl. **alku/*elku*

yra substantyvų virtusi neutr. lytis *u*-kamienio adj. balt.-sl. **alku-*/**elku-* „lenktas, (su)linkęs“ – fleksijos vedinio iš verb. balt.-sl. **alk-/*elk-* „lenkti, linkti“ (plg. pvz. s.v. *arrien*); iš jo panašiai galėjo atsirasti ir *o*-kamienis adj. balt.-sl. **alka-/*elka-* „lenktas, (su)linkęs“ → subst. la. *ēlks* „vingis, kampas“ [galbūt ir la. *ēlks* „stabas, dievaitis“, lie. *alkas/elkas* „t.p. ir kt.“ (lie. *alkā* „t.p.“ būtų iš *ā*-kamienio adj. balt.-sl. **alkā-*) ir pan., plg. Toporov PJ I 72–74]. Balt.-sl. verb. **alk-/*elk-* „lenkti, linkti“ <ide. dial. **el-k-* „t.p.“ turi formantą **-k-* ir suponuoja ide. **el-* „t.p.“ (žr. dar s.v. *alode*) → go. *al-eina* „uoletis“, s. air. *uilenn* „kampas“, bret. *ilin* „alkūnė“ (<**ol-īnā*), lo. *ulna* „alkūnės kaulas“ (<**ol-inā*) ir kt. (Pokorny I 307 tt., Toporov l.c. ir liter.). Žr. dar *woaltis*.

Alna 1251, *Alne* 1308, *Alle* 1415 (Gerullis ON 9) up., įtekanti į *Priėglių* „Pregel, Преголя“ (žr. *Pregora*) prie *Vėluvos* „Wehlau, Знаменск“ (žr. *Velowe*). Dk. (1251) *Alna* (su fleksija lo. -a!) bei (1308) *Alne* (su vok. -e!) nerodo, kokio kamiengalio čia turime pr. hidronimą. Greičiausiai jis buvo *ā*-kamienis – pr. **Alnā* [tikslus jo užrašymas būtų dk. (1251) **Alno*], kurį lietuviai vadino *Alnā* (LUEV 219), lenkai perdirbo į *Lana* (iš čia rus. *Лана*), vokiečiai – į *Alle*; plg. dar vok. *Allenstein* (>lenk. *Olsztyn* „Olštynas“), kuris yra gal iš pr. **Alnā-stab-* (ar **Alnās-stab-*) „Alnos akmuo ar akmenys“ (pr. *stabis* „Stein – akmuo“, žr.) arba iš pr. **Alnās-tein-* „Alnos užutekis“ (dėl galimo pr. **tein-* „užutekis ar pan.“ žr. Būga II 628 t.). Pr. **Alnā*=jotv. **Alnā* (>lie. *Alnā* Lzd., žr. Būga III 415) yra turbūt iš **-,besilankstanti, bevingiuojanti* – sufikso **-nā* (adj.) vedinys iš (balt.=) ide. **e/ol-* „lenkti (linkti)“ (dėl jo žr. s.v.v. *alkunis, aloade*), plg. Būga l.c. Šį vak. balt. **Alnā* vesti iš „tekančioji“ (su balt. **e/al-* „tekėti“ <ide. **e/ol-* „t.p.“, plg. Būga l.c.) yra galbūt mažiau patikima. Bandytas jį laikyti gyvūniniu vietovardžiu (pvz. Gerullis l.c., Toporov PJ I 77 t. ir liter.), man rodos, yra nepagrindžiamas (plg. Vanagas HŽ 40 ir liter.). Dėl pr. *Alna* žr. dar s.v. *Elbinc*.

alne „tyer (Tier) – žvėris“ E 647=**alnē* nom. sg. fem. Dėl lie. *ėlnė* „Hinde (Hindin)“ (ir pan.) ir pr. *swir-ins* „žvėris, Tier“

(III, acc. pl., žr.) norėtuši galvoti, kad pr. *alne*, kuriuo verčiamas vok. *tyer* (E), reiškė ne „žvėrį“, o „elnę“ (pvz. Toporov PJ I 77, plg. Endzelīns SV 140). Tiesa, vok. *tyer* (E) galėjo reikšti ir „elnę, Hinde“, bet jo pagrindinė reikšmė buvo aiškiai „žvėris, Tier“, plg. v.v.a. *tier* „Tier, bes. wildes Tier (spez. das Reh, Damwild, Hinde)“ (Lex 226). Kad *tyer* E 647 pagrindinė reikšmė buvo „žvėris“, rodo ir pats E kontekstas: čia *tyer* yra užvardinamasis žodis – pirmasis teminėje žodžių grupėje E 647–670, kurioje sudėti pavadinimai žvėrių – laukinių, o ne ir naminių (tam yra semantinė grupė E 671–686). Vadinas, vok. *tyer* E čia pavartotas ne reikšme „animal=apskritai gyvulys“ (kaip manė Trautmann AS 298 ir liter., plg. Endzelīns SV 140), o reikšme „Tier (wildes Tier!) = žvėris“. Pr. *alne* E negalėjo reikšti „elnę, Hinde“, svarbiausia, dėl to, kad šiam reikalui buvo žodis pr. (E) *glumbe* „elnė, Hinde“ (plg. ir Trautmann AS 298 ir liter.). Vadinas, lieka tik viena išvada: *alne* E reiškė ne „elnę, Hinde“ ir ne „elnę bei gyvulį“ (kaip spėjo Endzelīns l.c.), o „žvėrį, Tier (= *tyer* E 647)“. Tačiau *alne* E=**alnē* „žvėris“ yra, be abejo, iš senesnio pr. **alnē* <**elnē* „elnė, Hinde“ (= lie. *ėlnė* resp. *ėlnė*), greta kurio bus buvęs dar pr. **alnīs* <**elnīs* <**elnīas* „elnias, Hirsch“ (= lie. *ėlnis* resp. *ėlnis* ir *ėlnias* resp. *ėlnias*, la. *alnīs*), plg. šių aiškiai bendrabaltiškų žodžių giminaičius: sl. **alnī* „elnė“ (>lenk. *łani* ir kt.) ir sl. **elen-* „elnias“ (>s. sl. *jelenь* ir kt.); pastarojo skirtumas nuo balt. **eln-* (**el-nīas*) yra apofoniškas. Vėliau pr. šnektose – tose, kurias atstovauja E, „elniui“ ir „elnei“ atsirado kiti pavadinimai: žodis **ragingīs* „raguotasis“ virto į *ragingīs* „elnias“ (žr.) ir žodis **glumbē* „beragė“ – į *glumbe* „elnė“ (žr.). Dėl to senieji pr. **alnīs* „elnias“ ir **alnē* „elnė“ turėjo išnykti, tačiau žodis **alnē* (ne **alnīs*, žr. toliau) išliko, nes išsiplėtė jo reikšmė – iki „žvėris“ [plg. (reikšmės susiaurėjimą) ags. *déor* „žvėris“ >dab. angl. *deer* „elnias“], plg. lie.: *jo namai miškė*, – *teip ir gyvėna su stirnom* Ds (šiam posakyje *stirnos* reiškia ne vien „stirnas“, bet ir apskritai „žvėris“). Galbūt ir pats vok. (E) *tyer* „žvėris; ... elnė“ (žr. anksčiau) turėjo šiek tiek įtakos (tačiau ne lemiamos!) virtimui pr. **alnē* „elnė“ > „žvėris“. Šitaip atsitikus E šnektose,

naujasis žvėries pavadinimas, t.y. **alnē* (= *alne* E) „žvėris“ išstūmė senąjį bendrabaltišką **zvēris* „žvėris“ (= *swīr-ins* III, žr.). Iš to, kas pasakyta, nebesunku daryti išvadą, kad pr. katekizmų (bent jau III) šnektose (jos turėjo **zvēr-* > **zvīr-* = *swīr-ins* „žvėris“!) bus egzistavęs **alnē* (ar **alni* > **-i*) „elnė“ (ne „žvėris“!), vadinasi, – ir **alnis* „elnias“. Kad naujuoju E šnektų žvėries pavadinimu pasidarė ne pr. **alnis* (masc.), o pr. **alnē* (fem.), buvo kaltas pats pr. **zvēris* „žvėris“ (fem.), prie kurio savąja gimine prisiderino jo pakeitėjas – naujasis E šnektų „žvėris“. Kitaip sakant, tas faktas, kad „žvėris“ yra **alnē* E (o ne **alnis* E), minėta prasme gana aiškiai rodo, kad senovinis pr. **zvēris* „žvėris“, bent jau E šnektose, yra buvęs fem. (o ne masc.), žr. dar *swīrins*. Šio balt.-sl. **el(e)n-* (resp. **aln-*) artimųjų giminaičių randame armėnų (*el*, gen. *elin* „elnias“), graikų (ἔλαφος „elnias, -ė“ < **elḡ-*, gal ir ἔλλός „elniukas“ < *ἔλν-ος), kelt. (pvz. kimr. *elain* „elnė“ < **elāni*); apie visa tai plačiau bei tolimesnę šių žodžių etimologiją žr. Pokorny I 303 t., Frisk I 483 t., Toporov l.c. Primintina, kad n.v.a. *Elen* „briedis“ yra skolinys iš lietuvių kalbos (žr. pvz. Paul DW 153), bet turbūt ne iš prūsų.

aloade „haspe“ E 541. Originalo žodžio – vok. *haspe* reikšmę įprasta aiškinti: „Türband, mittels dessen die Tür in die Angeln gehängt wird“ (Bezenberger BB XXIII 297; Trautmann AS 299; Endzelīns SV 140, Fraenkel 120, Toporov PJ I 78). Taigi *aloade* būtų „vyris (durims į staktų kenges įstatyti)“. Bet Endzelynas (l.c.) priduria, kad *haspe* (E 541), esantis tarp *kethe* (E 540) ir *vesser* (E 542), galėtų reikšti dar ir „Türangel“, „Krampe“, „Klinkhaken“, „Garnwinde“. Būga III 429 *aloade* „haspe“ reikšmę aiškina lietuvišku *sukaviėlas*, bet jo reikšmės taip ir nenurodo. Lie. *sukaviėlas* iš tikrųjų turi ne vieną reikšmę: 1) „sukamoji durų skląstis“ Alks, Dbk, Kp, Ln, Rk, Slk, 2) „vyris“ Užp, Lp, 3) „bėgūnas (durų)“ Sl, 4) „grandinės sukutis (kuriuo ji gali suktis nesusisukdama)“ Ds, Sv, 5) „įrankis virvėms vyti“ Kp, Rk [plg. dar: *sukavėlas* „įrankis vytioms sukti“ Švnčn, „kiaulės snukiui bruzgulis, kad nežiegtų skerđžiama“ Lkm, Slk, Trgn], 6) „baslys (lede), prie kurio pritvirtinta kartis

su rogutėmis“ Tršk, 7) „sukčius“ Rk. Minėtam reikalui Būga (III 429) *sukaviėla* pavartojo turbūt antrąja arba pirmąja reikšme; šitaip *aloade* „haspe“ būtų „vyris“ ar „sukamoji skląstis“. Galima spėti, kad *aloade* iš tikrųjų verstinas žodžiu lie. *sukaviėlas*, bet galbūt jo ketvirtąja reikšme – „grandinės sukutis“; plg. ir tą faktą, kad *haspe* (E 541) eina po *kethe* „grandinė“ (E 540). Iš to, kas pasakyta, matome, kad *aloade* „haspe“ reikšmę nelengva nusakyti, o dėl to sunku paaiškinti ir pačią šio pr. žodžio etimologiją. Pr. *aloade* = **alv·dē* galėtų būti iš **alv·dē* = **alvādē* ar iš **alvadē* (plg. Endzelīns l.c.). Dėl to jį galima būtų gretinti su lie. *elvėdē* (ar *-ve-*?) „sūpuoklių kartelė“ (tik iš Miežinio žodyno, žr. LKŽ II² 1127), la. *elvede* „tam tikra vytišieliai rišti“ ME I 569, be to, – su lie. *alvytā* bei *alvytē* „susukta vytišieliai kam rišti“ (LKŽ I² 115) resp. *alvytos* „sūpuoklės, jų kartelės“ l.c., *elvytos* „t.p.“ (LKŽ II² 1127) bei *alvytės* „sūpuoklių kartelės“ (LKŽ I² 115). Žr. Bezenberger l.c., Trautmann l.c., ME I 569 (ir liter.), Būga III 429, Endzelīns l.c., Fraenkel l.c. Visais tais atvejais suponuotina ta pati šaknis balt. **alv-*/**elv-*, išplėsta sufiksų pr. **-ād-* (ar **-ad-*), lie.-la. *-ėd-* resp. *-it-*, dėl jų žr. Skardžius ŽD 100 resp. 356 (*mazg-ūt-ė* ir kt.). Ši balt. **alv-*/**elv-* galėtų būti balt. **alu-*/**elu-* „lenktas, (su)linkęs“ (adj.) ar „linkis, linkimas“ (subst.) – fleksijos vedinys iš verb. balt. **al-*/**el-* „lenkti, linkti“ (plg. balt. subst. resp. adj. **alku-*/**elku-* kilmę s.v. *alkunis*) < ide. **el-* „t.p.“ (dėl jo žr. taip pat s.v. *alkunis*), su kuriuo sieti pr. *al-oade* ir kt. yra linkęs ir Fraenkel l.c. (ir liter.). Šitaip galvojant, išeity, kad pr. *aloade* = **alv·dē* < **alv·dē*, t.y. **alv-ādē* buvo „sukaviėlas“ = „grandinės sukutis“ (žr. anksčiau), kitaip sakant, – „besilankstantis resp. lankstus daiktas“. Iš „lankstymosi ar lankstumo“ bus atsiradę ir minėti la. *elv-ede*, lie. *alv-ytā* ir kt. (žr. anksčiau).

altari III 73₉ [47₂₉] junginyje *steisei altari* „des Altars – to altoriaus“. Yra dar *altars* III 73₁₄ [47₃₃] junginyje *steise altars* „des Altars – to altoriaus“. Forma *altari*, anot Trautmanno (AS 299), esanti nom. sg. vietoj gen. (ar acc.) sg. Pagrįstai nurodydamas, kad po *steisei* sunku laukti nom., Endzelynas (SV 140) manė, kad *altari* arba esanti lo. *altarium* forma gen. sg., arba

taisytina į *altarī* = **altarin* (acc. sg.). Patikimesnis yra taisymo atvejis, bet ir čia yra abejotinų dalykų. Endzelynui pasiliko nežinoma, kad įprastinė bažnytinė lotynų lytis buvo ne *altarium*, o *altare* „altorius“ (plg. seną pačios mišių pradžios maldą: *Introibo ad altare Dei*). Prūsai žodį lo. *altare* galėjo išgirsti iš dvasininkų, kurie, ypač prieš Ordino sekularizaciją, bus kaišioję bažnytinius lotynų žodžius ir į savo (t.y. vokiečių ir prūsų) kalbą. Iš lo. *altare* (nom.-acc. sg. neutr.) prūsai galėjo lengvai pasidaryti ē-kamienį (XIII–XIV a.) **altarē* (nom. sg. fem., kirčio vieta – skiemenyje *-ta*) > (XV a. sembų šnektose) **altari* > (III kat-mo sembų šnektose) **altari*, kurio gen. sg. (fem.) forma buvo **altarēs* > **altaris* > (III kat-mo sembų šnektose) **altaris*, plg. ē-kamienį gen. sg. (fem.) *kīrkis* „bažnyčios“ (III 17₂₀) = **kīrkīs* (kirčio vieta – skiemenyje **kir-*) < **kīrkīs* < **kīrkēs*, kurio nom. sg. (fem.) forma buvo **kīrkē* (iš vok. *kirche*, kaip ir pr. **altarē* iš lo. *altare*) > **kīrkī* > (III kat-mo sembų šnektose) **kīrkī* (kirčio vieta – skiemenyje **kir-*). Junginyje *steisei altari* „des Altars“ (III 73₉) lytis *altari* taisytina į **altaris* (ē-kamieno gen. sg. fem.); čia *-s išleidimas yra okazionali klaida, atsiradusi dėl tam tikros tolimosios disimiliacijos: prieš *altari* einanti lytis *steisei* turi du s ir baigiasi ne s. Junginyje *steise altars* „des Altars“ (III 73₁₄) lytis *altars* yra klaidingai (iš asociacijos su vok. *Altars*, gen. sg.) parašyta vietoj **altaris* (ē-kamieno gen. sg. fem.). Lytis pr. *altari* ir *altars* kitaip aiškina Schmalstieg OP 70, Toporov PJ I 79.

alu „mete (Met) – midus“ E 392 nom.-acc. sg. neutr. Tos pačios kilmės, t.y. iš **alu* (nom.-acc. sg. neutr.) yra ir lie. *alūs* = la. *alus*. Buvo ir sl. **alu* > s. (bažn.) rus. *оль* „сіхеръ“ (tam tikras svaiginantis gėrimas)“, *олов-ина* „alaus mielės“, rus. *ол* „bet koks gėrimas su apyniais (išskyrus vyną); putros, alus, midus“, bulg. *олов-ина*, slovėn. *ōlov-ina* „alaus mielės“, *ōl* „alus“. Panašus ir germ. **aluþ* > s.isl. *ql* „alus; išgertuvės“, s.angl. *ealu* „alus“ ir kt. Būga teigė, kad lie.-la. **alu* paskolintas iš pr. **alu*, o pastarasis – iš gotų, taip pat ir sl. **alu* (bei suom. *olut* „alus“) esąs iš germanų (Būga II 86, III 426 t., plg. Stender-Petersen 131, 294 tt.). Tačiau yra ir kitokia nuomonė, pagal kurią

minėti baltų, slavų ir germanų žodžiai esą giminiški (Trautmann AS 299, BSW 7; Walde-Pokorny I 97; Endzelins SV 140, Fraenkel 8 t., Vasmer III 132, Stang LS 13), plg. dar oset. *aluton* „tam tikros darybos alus“ (Abajev IES I 129 t.). Ši nuomonė yra gal ir patikimesnė (bet ją pagrįsti irgi nelengva). Suponuojant žodžiui balt. **alu* pirmąją reikšmę „alus“, galima spėti, kad prūsiose balt. **alu* „alus“ > „svaiginamasis gėrimas (su apyniais)“ = „alus bei midus“ (plg. rus. *ол*, žr. anksčiau). Atsiradus žodžiui pr. *piwis* „alus“ (žr.), pr. **alu* reikšmė turėjo susiaurėti, t.y. pr. **alu* „alus bei midus“ > **alu* „midus“; matyt dėl to išnyko ir pr. **midu* „midus“ (→ lie. *midūs*). Žr. dar Toporov PJ I 79 tt. ir liter.

alwis „bley (Blei) – švinas“ E 527 : lie. *alvas* „t.p.“ (Daukša, Bretkūnas, žr. LKŽ I 94), la. *alvs* resp. *alva* „alavas, Zinn“ (ME I 69), taip pat sl. **ol(o)vb* (> rus. dial. *ловь*, lenk. *olów* ir kt.) bei **olovo* (> s.sl. *olovo*, rus. *олово* ir kt.). Be pr. *alwis*, yra žinomas dar pr. *elwas* „Zinnerz“ (Ziesemer I 103). Pr. *alwis* (E) mėginama laikyti i-kamieniu (Toporov PJ I 81), bet jis lengvai gali būti ir o-kamienis (plg. pr. E *deywis* < *-as). Visi jie – specifiniai baltų ir slavų žodžiai. Žr. Trautmann AS 299, BSW 7, Būga III 428, Fraenkel 6, Vasmer III 135 (ir II 509 s.v. *ловь*), Pokorny I 31, Toporov l.c. (ir liter.), Gamkrelidze-Ivanov II 783.

amen „amen“ I 9₁₁ [7₂], I 11₇ [7₁₁], II 9₁₁ [11₃₆], III 45₇ [33₃], III 57₁₂ [39₁₇], 57₂₀ [39₂₂], 57₂₀ [39₂₂], III 71₁₀ [47₉], III 71₂₁ [47₁₉], III 79₂₁ [51₂₄], III 83₁₇ [53₂₀], III 85₁₅ [53₃₄], III 109₁₈ [69₈], III 109₂₀ [69₉], III 119₈ [73₂₉], III 121₁₃ [75₂₂], III 129₂₀ [79₂₆], III 133₉ [81₁₆], III 133₂₀ [81₂₂]; *aman* III 109₂ [67₃₂]; *emmen* II 11₈ [13₁₀].

amsis „volcks (Volkes) – tautės, žmonių“ III 123₁₃ [77₂] gen. sg., *amsin* „volck (Volk) – tautą, žmones“ III 119₁₇ [75₂] acc. sg.; yra dar *amsin* III 59₁₄ [41₃] acc. sg. tokiame kontekste: *mukinaiti wissans amsin adder pogūnans* „lehret alle heyden“ III 59₁₄₋₁₅ [41₃]. Pastaruoju atveju pr. *amsin* (acc. sg.) „tauta, žmonės“ = „liaudis, valstiečiai, paprasti žmonės“ = „krikščionybės dalykų nemokantys žmonės, pagony“ (plg. Toporov

PJ I 82). Kontekstas III 59₁₄₋₁₅ rodo, kad *amsi-* buvo nomen collectivum bei singulare tantum (plg. Benveniste StB II 80, Fraenkel 9, Toporov l.c.). Iš pradžių buvo *jo-*kamienis neutr. – nom.-acc. sg. (neutr.) pr. **amžian* (Endzelin RFV LXXVI 308, Būga III 440) < balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **amžjā* (be **-n*, žr. Mažiulis BS 85 t. ir liter.) > ryt. balt. **amžjā* > lie. (nom. sg. masc.) *ámžias* „amžius, Lebensdauer“. Pr. *amsin* = **amzin* (III kat., acc. sg. ne neutr.) vietoj senesnio pr. **amžian* (acc.-nom. sg. neutr.) atsirado panašiai, kaip pvz. pr. *garrin* = **garin* (III kat., acc. sg. ne neutr.) – vietoj senesnio pr. **garjan* (acc.-nom. sg. neutr., žr. *garian*). Pr. III kat.-mo šnektoje šitai įvyko apie XIV–XV a. – atsirado inovacinės formos nom. sg. masc. **amzis* > **amzis* [= *jo-*kamienė lie. dial. nom. sg. masc. *ámžis* (LKŽ I² 125 s.v. I *ámžis*) = lie. (*mėd*)-*is*] resp. acc. sg. masc. **amzin*. Dėl to šis pr. žodis (singulare tantum!) labai priartėjo prie *i-*kamienės paradigmos (plg. *i-*kamienį lie. dial. *amžis* LKŽ I² 125 s.v. 2 *amžis*); XVI a. (t.y. III pr. kat.-mo šnektoje) jis buvo matyt jau *i-*kamienis (masc. ar fem.): acc. sg. **amzin* = (III 59₁₄, III 119₁₇) *amsin*, gen. sg. **amzis* = (III 123₁₃) *amsis* (dėl *i-*kamienės gen. sg. pr. *-is* žr. Mažiulis BS 271), nom. sg. (**amzis* >) **amzs* (plg. nom. sg. pr. III *soūns* = **sūns* iš **sūnus*, žr. l.c.). Atsižvelgiant į pr. **amžian* > **amž'an*, vietoj tų inovacinių *amsin* = **amzin* (acc. sg.) resp. *amsis* = **amzis* (gen. sg.) norėtųsi laukti **amschin* = **amžin* resp. **amschis* = **amžis*. Šitaip nėra dėl to, kad čia **-ž'* buvo pakeistas (adaptuotas) į **-z'*, nes a) tas **-ž'* inovacinėje (*i-*kamienėje) šio žodžio paradigmoje (singulare tantum!) niekur nėra prieš užpakalinės eilės balsį, b) prieš priešakinės eilės balsius prūsai šiaipjau neturėjo nei **ž*, nei **š* (pr. *schis* „šis“ yra su **š*- dėl to, kad čia paradigmoje buvo formų su **š'*- + užpakalinės eilės balsis!), c) priebalsis **ž* prūsams buvo labai retas (retesnis negu la. ar sl. kalbose ir dar retesnis negu vok. kalboje!). Plg. dar pvz. pr. *skrijsin* su *-s* = **-z-*, vietoj kurio šiaipjau norėtųsi laukti **-sch* = **-ž-* (žr. s.v. *skrijsin*).

Balt. **amžia* (nom.-acc. sg. neutr.) buvo „veiklumas“ > „pajėgumas, gyvenimas“ – substantyvų (nomen abstractum) vir-

tusi neutr. lytis adjektyvo balt. **amžia-* „veiklus, -i“, kurį buvus rodo dar subst. (*iā-*kamienis) lie. *ámžia* „amžius“ (LKŽ I² 123), kilęs iš to paties balt. adj. fem. lyties, plg. s.v. *garian*. Balt. adj. **amžia-* „veiklus, -i“ yra vedinys iš verb. (ar iš subst. → verb.) balt. **ámž-* „veikti (energingai)“ < [su determinatyvu balt. **-ž-* < ide. **-g(h)-*] ide. **omH-* „energingai veikti“ > s. isl. *ama* „varginti, įkyrėti“, s.v.a. *emiz* „nuolatinis“, s.ind. *ámī-ti* „reikalauja, primygtinai užtikrina, prisiekia“, gr. ὄμ-νυμι „prisiekiu“, toch. A *amiškāññe* „nepasitenkinimas“ ir pan. (Pokorny I 778 s.v. *omā-* „energisch vorgehen“). Dėl balt. **amžia* „veiklumas“ > „pajėgumas, gyvenimas“ > „amžius, Lebensdauer“ plg. lie. *viėkas* „pajėgumas, gyvenimas“ (: s.sl. *věkš* ir kt.) < „veiklumas“ (: lie. *veik-ti* ir kt., žr. s.v. *waix*). Pr. *amsis* „tauta, žmonės“ (gen. sg., nomen collectivum) atsirado iš: „veiklumas“ > „pajėgumas, gyvenimas“ > „gyvenimo laikas, amžius“ > „to paties amžiaus, kartos (generacijos) žmonės“ > „žmonės“ > „tauta, žmonės“; plg. arm. *azg* „liaudis, tauta“ (< **omz-k-*). Dėl panašios semantinės raidės paralelių žr. Lewy IF XXXII 160, ME II 681 (s.v. *mūžs*), Benveniste StB II 81. Tuo metu, kai pr. *amsi-* išvirto į „tautą, žmones“, pr. **tautā* „tauta, žmonės“ pasikeitė į „kraštą, Land“, žr. s.v. *tauto*.

an, praep. (su acc.), žr. s.v. *en*.

andeiānsts „verhindert“ III 93₉ [59₁₁] nom. sg. masc. išsireiškime: *iousā madlisna ni andeiānsts wirst* „ewer Gebet nicht verhindert werde“ (III 93₉) = μὴ ἐγκόπτεισθαί τὰς προσευχὰς ὑμῶν (I Petri 3, 7) = *non impediuntur orationes vestrae* (ibd.) = *yussu Maldas nebutu vschwoditas* VE 40₇ = *nebutu pertrauktas maldas iussu* Mž 33₈₋₉ = *maldos jusu nebutu perβkadtos* ChB 364₇₋₈. Pr. *andeiānsts* turi segmentą *-ānsts*, taisytiną į *-ānts* (*-s* prieš *-t* atsirado dėl sekančio *wirst*, žr. Endzelins SV 141), ir *an-*, kuris yra greičiausiai ne praef. *an-* (žr. s.v. *en*), o praef. *au-* „nu-“ (žr. *au-*; pr. raidės *n* taisymas į *u* arba *u* į *n* šiaipjau nelaikytinas net taisymu). Toks *andeiānsts* = **au-deiānts* yra partic. praes. act. (nom. sg. masc.; plg. *skell-ānts*, žr.). Čia grafinis segmentas *-dei-* atspindi pr. **-dī-* (trumpas ir

platus pr. *i neretai perteikiamas raide e); be to, šito *-ī- platėjimą dar veikė (asimiliaciškai) tai, kad skiemenyse, esančiuose prieš ir po *-dl-, buvo ne priešakinės eilės balsiai. Tas pr. *-dī- (nekirčiuotas: *andeiānsts!*) kildintinas iš pr. *-dī- (dėl nekirčiuotų pr. ilgujų balsių trumpėjimo žr. PKP II 251 t.) < *dēi- = la. *dēj-u* „dedu“ = s.sl. *děj-q* < balt.-sl. *dē- „dėti“ (žr. s.v. *senditans*). Taigi pr. *au-dēi-ants > *audījants > *audījānts (= *audeiānts III kat.) reikšmė buvo „nudedantis, atidedantis, sutrukdantis“. Vadinas, A. Vilis žodį vok. *verhindert* „sutrūkdytas“ (III 92₇₋₈) išvertė šiaipjau neprastai, bet su tokiomis gramatikos klaidomis: 1) reikėjo versti ne partic. praes. act., o part. praet. pass. lytimi (**audīts* „nudėtas, atidėtas, sutrukdytas“ < **audēta*-) arba partic. praes. pass. lytimi, 2) frazėje III 93₉ turėtų būti partic. ne masc., o fem. (nom. sg.) lytis. Pr. *audeiānsts* kitaip aiškina Trautmann AS 299 (ir liter.), Endzelins SV 141, Schmalsstieg OP 219, Toporov PJ I 84 t. (ir liter.).

ane „altmutter (Großmutter) – senelė (tėvo ar motinos motina)“ E 172 = **anē*, kuris galėtų būti vietoj senesnio **anīā* (dėl balt. *-iā → *-ē žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.), o pastarasis – vietoj pirmykščio balt. (fem.) **anī* „senelė (ar pan.)“ (plg. Trautmann BSW 9; ar fem. **anīs*, plg. Stang Vergl. Gr 203), egzistavusio greta (ir išvesto iš) balt. (masc.) **anas* „senelis (ar pan.)“, plg. lie. *vilkas* resp. *vilkė*, kurie suponuoja pirmykščius balt. **vilkas* resp. **vilkī* (Skardžius ŽD 71, plg. Stang l.c.). Iš to balt. **anī* „senelė“ yra išvestas ryt. balt. (dial.) **anī-tā* > **anītā* (> lie. *anīta* „vyro motina“), plg. sl. **vilkī-kā* (> s.sl. *vľbč-ica* „vilkė“ ir kt., žr. Skardžius l.c.). Ryt. balt. (dial.) **anīt-ā* buvo gal diminutyvas – maloninis subst., plg. lie. *vilk-yt-is* ir pan. Minėtas balt. **anas* „senelis (ar pan.)“ yra iš seniausio balt. **anas* = ide. dial. **anos* „senelis (ar pan.), senelė (ar pan.)“ (genus activum, dėl jo žr. Mažiulis BS 76 tt. ir liter.) < ide. **an-* „t.p.“ (vaikų kalbos žodis) > s.v.a. *ana* „(pro)senelė“, *ano* „(pro)senelis“, arm. *han* „senelė“, gr. ἀννίς: μητρός ἢ πατρός μήτηρ Hes., lo. *anus* „senutė“, het. *annaš* „motina“, *hannaš* „senelė“ ir kt. Žr. Trautmann AS 299, BSW 9, Endzelins

SV 141, Pokorny I 36 t., Fraenkel 10 t., Trubačev IR 74 t., Toporov PJ I 85 (ir liter.).

anga „ob – ar“ III 67₃ [43₃₂] (= *iey* VE 27₁₃), 67₄ [43₃₃] (= *iey* VE 27₁₃), 67₆ [43₃₄] (= *iey* VE 27₁₆), 67₇ [45₁] (= *iey* VE 27₁₇): lie. *angu* „ar, arba“ (žinomas iš WP ir BrB, žr. LKŽ I¹ 114), go. *an* „ar“, lo. *an* (klausiamoji partikula), gr. *živ* (modalinė partikula). Pr. (*an*)-*ga* = lie. -*ga* (*nesan-ga* „nes“ LKŽ VIII 694, *betai-ga* „bet“, *šis-ga* „va!“ ir kt., žr. Būga I 440, III 462), s.sl. -*go* (ir -*že* = lie. -*ge*, gr. γε). Dėl šios partikulos bei jos variantų žr. Hermann Lit. Stud. 103–333. Dar žr. Trautmann BSW 73 t., Walde-Pokorny I 541 t., Pokorny I 417, Vasmer II 39. Pr. *anga* nuo lie. *angu* skiriasi partikulos pr. -*ga* resp. lie. -*gu* vokalizmu; kad lie. -*gu* balsis -*u* būtų iš ide. *-ō (pastaruoju metu taip galvoja pvz. Pokorny l.c.), tuo reikia abejoti (plg. Būga I 442; Trautmann BSW 73 t.).

angis „slange (Schlange) – gyvatė, angis“ E 747 nom. sg.: lie. *angis* „gyvatė“, la. *uodze* (*uodzs*) „t.p.“, sl. *qžb* (lenk. *wąz* „žaltys“, rus. *як* „t.p.“ ir kt.) < balt.-sl. **angis* „gyvatė, žaltys“ < ide. **ang^{hi}-* „t.p.“ > s.v.a. *unc* „gyvatė, žaltys“, lo. *anguis* „gyvatė, angis“ ir kt. Žr. Būga III 459, Trautmann BSW 8, Walde-Pokorny I 63 t., Pokorny I 43 t., Fraenkel 10. Žodį lie. *angis* turi tik vak. aukštaičiai, o ryt. aukštaičiams ir žemaičiams yra *gyvātė* „angis“ (matyt eufemizmas); tik pietų rytų žemaičiai vartoja – kaip keiksmą žodį – žodį *aņginas* (LKŽ I¹ 111), žr. Būga II 510. Dėl pr. „žaltys“ žr. *anxdris*.

angle, žr. **aygle*.

anglis „kole (Kohle) – anglis“ E 34 : lie. *ānglis* (*āngli*), la. *uogle*, -(*i*)s „t.p.“, s.sl. *oglb*, s. ind. *āngāras* „t.p.“, pers. *angišt* „t.p.“. Žr. Trautmann BSW 8, Būga II 461, Endzelins SV 141, Fraenkel 10, Mayrhofer I 21.

angol „engil (Engel) – angelas“ GrA 39, „engel (Engel) – t.p.“ GrG 2, *angol* „angelus – t.p.“ GrF 30. Žodis (be galūnės) yra: 1) arba – kaip ir s.lie. *angiolas* (*angiolą* „aniola“ PK 36₁₃ acc. sg., *angiolus* „anioly“ PK 39₂₅ acc. pl.) – iš s. lenk. *angiol* (dar 1559 m., žr. J. Łoś, Gramatyka polska, I, Kraków 1922, 156, E. Klich, Polska terminologia chrześcijańska, Poznań

1927, 123 t.), 2) arba – jeigu *-ng-* (*angol*) reiškia *-n'* (tą galbūt reiškia *-ng-* žodyje *songos*, žr.) – iš lenk. *anioł* (> lie. *āniolas* „angelas“ LKŽ I¹ 114). Plg. Endzelīns SV 141. Kitaip galvojo Trautmann AS 300: jis šį žodį laikė ne prūsišku, o lenkišku. Žr. dar *engels*.

angstainai „des morgens (des Morgens) – anksti, rytą“ III 79, [51₁₀] (= *ritameta* VE 33₈), *angsteina* „morgens – t.p.“ III 77₂₂ [51₇] (= *ritameta* VE 33₆) adv. Pr. *angstain-* resp. *angstein-* giminiuojasi su lie. (žem.) adv. *ankstain-ais* „labai anksti“ (LKŽ I² 143), *ankstain-iais* „t. p.“ (l. c.), *ankstain-intais* „t. p.“ (l. c.), *ankstain-ai* „t. p.“ (l. c.), *ankstain-ais* „t. p.“ (l. c.), *ankstain-aičiais* „t. p.“ (l. c.), *ankstain-aitais* „t. p.“ (l. c.), *ankstain-yčiais* „t. p.“ (l. c.), *ankstain-ytais* „t. p.“ (l. c.), *ankstien-ais* „t. p.“ (op. cit. 144), *ankstien-ōs* „t. p.“ (l. c.). Adverbijams lie. *ankstain-*, *ankstein-* resp. *ankstien-* (+ atitinkamos fleksijos ar sufiksai su fleksijomis) nėra (ir matyt niekada nebuvo) kaitomų atitikmenų. Todėl reikia galvoti, kad šie lietuvių adverbijai yra adverbinės kilmės, t. y.: lie. adv. *ankstain-*, *ankstein-* resp. *ankstien-* atsirado matyt iš lie. adv. **ankstai* „anksti“, **ankstei* „t. p.“ resp. *ankstiē* (< **ankstei*) „t. p.“, juos išplėtus partikuliniu *-n-* (plg. Būga I 354, Fraenkel II ir liter.), kurio genezė, tiesa, neatrodo labai aiški (ir po Būgos I. c. bei Fraenkeliu samprotavimų). Šitaip atsiradusių adverbijų segmentai *-ain-*, *-ein-* resp. *-ien-* ėmė asocijuotis su sufiksais lie. *-ain-*, *-ein-* resp. *-ien-* (apie juos žr. Skardžius ŽD 286 tt.). Dėl pastarosios priežasties matyt ir įvyko metatonija adverbijuose (*ankst*)-*ain-*, *-ein-* resp. *-ien-*: fleksijos lie. adv. **(ankst)-ai*, **(ankst)-ei*, (*ankst*)-*iē* (< **-ei*), (*ankst*)-*i* (< **-i*, žr. Mažiulis BS 146; kitaip Būga, Tiž I 433) greičiausiai niekada nėra buvusios akūtinės (Mažiulis BS 146, 169 t.). Lie. *ankst-iē* < **-ei* (dėl gretiminės lyties *ankst-i* žr. Mažiulis I. c.) savo kilme yra adverbijas – „loc. (-instr.)“ sg. lytis (žr. I. c.) substantivo lie. **anksta* (nom. -acc. sg. neutr.) „ankstus laikas“ (plg. Būga I. c.), greta kurio bus egzistavęs ir adj. lie. **anksta* (nom.-acc. sg. neutr.), plg. lie. *aňkstas*, *-à* (LKŽ I² 143). Greta **ankst-ei* (> *ankst-iē*) galėjo būti ir adv. **ankst-ai* „anksti“, plg. *vėl-ai*, *žem-ai* (dėl kurių žr. Mažiulis BS 169).

Panašiu būdu ir pr. *angstainai* = **ankstainai* bei *angsteina* = **anksteina* suponuoja adv. pr. **ankstai* „anksti“ resp. **ankstei* „t. p.“, išplėtus *-nai* [su *-ai* = adv. **(ankst)-ai* „anksti“, (*deinenisk*)-*ai* „täglich“] resp. *-na* [su *-a* = adv. *ilga* „ilgai“, plg. rus. (*долг*)-*o* „ilgai“], plg. Fraenkel I. c. (ir liter.). Tolimesnė žodžio pr. *angst-* = lie. *ankst-* etimologija nėra aiški (latviai čia turi kitą žodį – *agri* „anksti“, *agrs* „ankstus“): mėginimai jį sieti su s. ind. *āñjah* „greit, staiga“, *aktā* „naktis“, go. *anaks* „staiga“, *ūtō* „apyaušris“ ir kt. (žr. pvz. Trautmann BSW 9, Būga III 468, Fraenkel I. c., Pokorny I 763) dar nelaikytini įrodytu dalyku, plg. Endzelīns SV 141, Mayrhofer I 15, 24.

angurgis „oel (Aal) – ungurys“ E 565, kur *-rg-* atspindi matyt jotacišką priebalsio pr. **-r'* minkštinimą pagal **angur'as* (gen. sg.), **angur'ai* (nom. pl.) ir pan., žr. Endzelīns FBR XV 97. Tai gi *angurgis* = **angur'is* (nom. sg. masc.) = lie. **anguris* → lie. *ungurys* (diftongui **an-* dėl sekančio skiemens balsio *-u-* asimiliaiškai išvirtus į *un-*, žr. pvz. Būga II 509); plg. dar hidronimą la. *Ēñgure*, kuris suponuoja kurš. **anguris* „ungurys“. Senovės balt.-sl. dialektuose egzistavo ne tik **anguris* < **anguriās* „ungurys“, bet ir **angeriās* „t. p.“ (> suom. *ankerias* „t. p.“ ir kt.), **angariās* „t. p.“ (: lenk. *węgorz* ir kt.). Šitie trys balt.-sl. „ungurio“ variantai yra balt.-sl. **-ja-* vediniai turbūt iš adj. (ar subst. < adj.) balt.-sl. **angra-* „panašus į angį, žaltį“, kuris išvestas iš balt.-sl. **angis* „angis, žaltys“ (žr. *angis*); iš to paties adj. balt.-sl. **angra-* matyt yra kilęs ir subst. sl. **angra-* (> lenk. *wągr* „inkštiras“ ir kt.) = subst. germ. **angra-* (> s. v. a. *angar* „Kornwurm“ ir kt.), plg. Vasmer IV 146 t., Pokorny I 44. Ar su tais balt.-sl.-germ. žodžiais giminiuojasi gr. *ἰμβηρις* „ungurys“ ir kt. (Pokorny I. c., Toporov PJ I 88 t.), nėra labai aišku. Žr. dar s. v. *anxdris*. Tuomet, kai iš adj. (ar subst. < adj.) balt.-sl. **angra-* „panašus į angį, žaltį“ buvo daromas subst. balt.-sl. **angr-* + **-ja-* > **angrija-* „ungurys“, pastarajame atsirado skiemėninis **-j-* (negalimas!), kuris pagal sufiksus **-ur-* : **-ar-* : **-er-* (apie jų funkcinius ir net genetinius ryšius žr. pvz. Skardžius ŽD 298 tt., 302 tt.) buvo perdirbtas balt.-sl. dialektuose į **-ur-*

(= *angurjas) resp. *-ar- (= *angarjas) resp. *-er- (= *angerjas). Kitaip — Hamp Baltistica VI 27 t.; žr. Toporov I. c. (ir liter.).

animts „genommen — paimtas“ III 105₁₆ [65₃₃] partic. praet. pass. nom. sg. masc. pasakyme *animts assai* I. c. (= *essi imtas* VE 51₁). Čia yra turbūt priešdėlis *an-* (žr. *en*) + *imts* (žr. *imt*). Todėl *animts* reikšmė — „įimtas“, greta kurios galėjo būti ir reikšmė „paimtas, genommen“ (kuria čia jis ir pavartotas), plg. veiksmažodį lie. *įimti*, reiškiantį ne tik „įimti“, bet ir „paimti“ (žr. LKŽ IV 82 s. v. *įimti*); tam pačiam reikalui plg. ir la. *ienemt* reikšmes (ME II 48 t.). Taigi *animts* į **auimts* (Trautmann AS 300, Endzelīns SV 146, Toporov PJ I 146) greičiausiai netaisytinas.

ankaitītai, žr. *enkaitītai*.

anctan „puttir (Butter) — sviestas“ E 689 ir (matyt su apvokietinta galūne) *ancte* „potter (Butter) — t. p.“ GrG 61 = *aucte* (t. y. **ancte*) „potter (Butter) — t. p.“ GrA 72 = *aucte* (t. y. **ancte*) „butyrum — t. p.“ GrF 71. Pr. *anctan* (o-kam. nom.-acc. sg. neutr.) yra sufikso *-ta-* (< ide. **-to-*) vedinys iš vak. balt. **ang-* „tepti“ < ide. **ong^h-* „t. p.“ > s. ind. *anák-ti* „jis tepa“ (*ak-táh* partic. perf. pass. < **ng^h-*), *áñj-ah* (neutr.) „tepalas“, lo. *ungu-o* „tepu“ (*unc-tus* partic. perf. pass.), *ungu-en* „taukai, tepalas“, air. *imb* „sviestas“ (**ng^hen-*), s. v. a. *ancho* „t. p.“ (< **ong^hen-*), žr. Trautmann AS 300 (ir liter.), Endzelīns SV 142, Walde-Pokorny I 181, Pokorny I 779. Į pr. *anctan* darybiškai panašus ir lie. *sviēstas* = la. *sviēsts* : ryt. balt. **sveista* (o-kam. nom.-acc. sg. neutr.) ← **sveid-* „tepti“ (plg. vak. balt. **ang-* „tepti“) + **-ta-* (= vak. balt. **-ta-*), žr. Mažiulis, Kalbotyra XIV 102 t.; žr. dar Būga II 314, Skardžius ŽD 325.

ancte GrG 61, žr. *anctan*.

anlausennien žr. *aulausennien*.

ans, žr. *ains*.

ansalgis „querder“ E 506. Žodis yra batsiuvio terminų skyriuje (E 496–512) ir eina po (vok.) *vorvús* „bato galva, avalynės viršus“ (E 504) bei *sole* „Sohle — padas (bato)“ (E 505), todėl manytina, kad *querder* (E 506) yra „rantas“ = „odos juostelė, jun-

gianti avalynės viršų su padu“ (plg. *querder* resp. *kerder* „wurm-förmiger Lederstreifen“ Götze 133, 172). Plg.: *querder* (E 506) = „Randeinfassung, ein schmaler Streif Sohlleder, der in die Kappe kommt“ Trautmann AS 300 (ir liter.), Ziesemer PBB XLIV 143 (ir liter.), Endzelīns SV 142. Taigi *ansalgis* yra greičiausiai „rantas“ = „odos juostelė, jungianti avalynės viršų su padu“. Jo raidės *-lg-* žymi jotaciškai suminkštintą pr. **-l'-* (plg. s. v. *an-gurgis*). Vadinasi, šis pr. žodis buvo *jo*-kamienis, ir jis, suponuojant *-s-* = pr. **-z-*, skaitytinas ne **anzal'is* (Endzelīns I. c.) ar **anzalis* (Toporov PJ I 91 t.), o **anzal'is* resp. **anzalis* (E ilgieji žodžio galo balsiai netrumpėjo, žr. Mažiulis PKP II 251). Šis **anzalis* „rantas“ = „siaurà odos juostelė kaip tam tikra priemonė sujungti avalynės viršų su padu“ yra kamiengalio **-ja-* vedinys iš **anzala-*, kuris buvo, rodos, substantyvus „kas siaura, susiaurinta“, o pastarasis — sufikso vedinys galbūt tiesiog iš verb. **anz-* „siaurinti; siaurėti, susitraukti“ (ar iš subst. < adj. **anz-* arba iš adj. < verb. **anz-*, plg. s. v. *ansonis*) < balt.-sl. **anz-* „t. p.“ (žr. s. v. *ansonis*); plg. lie. *āv-alas* „apavas“ (← *aū-ti*), *rāv-alas* „kas suravėta“ ir kt. (žr. Skardžius ŽD 171 tt., Endzelīns LVG 344 t.). Plg. Trautmann I. c., Endzelīns SV 142, Toporov I. c. ir liter. Tačiau bandymą pr. *ansalgis* sieti dar su lenk. *węzeł* „mazgas“ ir kt. < sl. **vęzľb* (Trautmann I. c., Endzelīns I. c., Toporov I. c.) reikia laikyti rizingu (žr. Vasmer IV 154, I 374): sl. **vęzľb* yra vedinys iš sl. **vęz-ati* (Vasmer I. c.), dėl kurio žr. Būga II 653; be to, žr. s. v. *winsus*.

Jeigu pr. *ansalgis* „rantas“ skaitytume ne **anzalis*, o **ansalis* < **ensalis* (?), tai jis galėtų būti iš „tam tikras įėjimas, įleidimas, įlindimas“ (plg. vok. *querder* E 506 reikšmę „Randeinfassung, ein schmaler Streif Sohlleder, der in die Kappe kommt“) < „įtekėjimas, įšokimas“ — vedinys iš verb. **ensal-* (ar **ensel-*) = **en-* „į-“ (žr. *en*) + **sal-* „tekėti ir pan.“ (žr. s. v. *salus*); plg. lie. *įrėžis* „įrėžimas“ (: *įrėž-ti*) ir kt.

ansis „hoke (Haken) — vaškaro vašas“ E 367. Šis *hoke* šiaipjau yra „lenktas vašas (kablys, vāgis)“, plg. v. v. a. *hāke* „jedes an der Spitze krumm gebogene Ding, woran sich etw. hängen od. woran

etw. gehängt werden kann, Haken“ (Lex 79). Atsižvelgdamas į tai, kad *hoke* (E 367) yra greta *kethe* (E 368) „grandinė“ ir pridera virėjo terminų grupei (E 346–381), Nesselmannas (Thes 6) *hoke* reikšmę linkęs patikslinti – „Haken, der den über dem Feuer hängenden Kessel hält“ = „važas pakabinti katilui viršum ugnies“, t. y. „važkaro važsas“; su tuo sutinka Trautmann AS 300 t., tam neabejodamas pritaria Endzelins SV 142. Pr. *ansis* įprasta sieti su lie. *ąsà* „Henkel; apskrita rankena; kilpa“, la. *ùosa, ùoss* „t. p.“, lo. *ansa* „t. p.“ (plg. lo. *ansātus* „su ąsomis“ ir lie. *ąsótas* „t. p.“, iš kurio yra lie. *ąsōtis*), s. isl. *æs* (fem.) „Schnurloch“ (< **ansjō*), v. v. ž. *ose* f. „apskrita rankena, kilpa“, v. air. *esi* (pl.) „vadelės“ (< **ansi*), gr. dor. *ἀνία* „t. p.“ (< **ανσιᾶ*), žr. Trautmann l. c., Walde-Pokorny I 68, Endzelins l. c., Pokorny I 48, Fraenkel 18, Vries 681, Toporov PJ I 92 t. Iš baltų skolinti yra suom. *ansa* „kilpa“, est. *aas* „ąsa, kilpa“ (Kalima 91). Sunku pasakyti, kokio kamieno buvo pr. *ansis*: *i-* (plg. la. *ùoss*) ar *įo-*kamienis; o gal jis buvo *o-*kamienis, plg. atsargų Endzelyno (l. c.) spėjimą ir tą dalyką, kad baltų (kaip ir kitų indoeuropiečių) *ā-*kamieniams daiktavardžiams nėra negalimi ir *o-*kamieniai atitikmenys (žr. pvz. Skardžius ŽD 43–45). Anksčiau pateiktoji etimologinė medžiaga verčia žodžiui balt. **ans-* rekonstruoti reikšmę „ąsa, kilpa bei panašios formos (t. y. smarkus) sulenkimas“, iš kurios bus išriedėjusi ir pr. *ansis* reikšmė (žr. anksčiau) – maždaug tokiu būdu: „kilpa (ąsa)“ > „smarkus (t. y. daugiau ar mažiau artimas kilpos resp. ąsos pavidaui) sulenkimas“ > „lenktas važsas“ > „važkaro važsas“.

anschautins, žr. *auschautins*.

anschautineckamans, žr. *auschautenikamans*.

ansonis „eche (Eiche) – ąžuolas“ E 590 nom. sg. Jo segmentas *ans-* = šaknis **anz-*, bet nelabai aišku, kaip skaityti segmentus *-on-* ir *-is*: a) *-on-* = sufiksas pr. **-ōn-* ar **-ǝ'n-* (< balt. **-ān-* = **-ǝ'n-*), ar (atsižvelgiant į raide *o* neretai E perteikiamą pr. **ū*) net **-ūn-* (dėl tokių trijų baltų sufiksų žr. Skardžius ŽD 272–285), b) *-is* = fleksija pr. **-is* < **-as* (*o-*kam.) ar **-is* (*i-*kam.) arba **-īs* (*įo-*kam.). Be to, ligšioliniai spėliojimai apie pr. bei lie-

-la. „ąžuolo“ kilmę neatrodo patikimi net ir tų spėliojimų autoriams (žr. Toporov PJ I 93 ir liter.).

Manychiau, kad patikimesnis iš tų skaitymų yra *ansonis* = pr. **anzōn's* (arba **anzō'n's* su **-ǝ-* iš senesnio nekirčiuoto pr. **-ō-*, žr. Mažiulis BS 21 tt.) < **anzōnas*, plg. Fraenkel 28 ir Toporov l. c. (segmentas *-on-* = pr. **-ōn-*) ir liter., Endzelins SV 142 ir liter. (segmentas *-o-* = pr. **-ō-* ir atsargiai spėjama, kad *-is* esąs vietoj senesnio pr. **-as*). Toks subst. pr. **anzōnas* „ąžuolas“ galėtų būti iš subst. **gumbuotas medis, der knorrig Baum* (plg. Fraenkel l. c. ir liter.) ir toliau – iš adj. vak. balt. **anzōna-* „gumbuotas, knorrig“ (kitaip Fraenkel l. c. ir liter.). Pastarasis laikytinas sufikso **-ōna-* vediniu iš subst. balt. **anža* ar **anžu* „gumbas, Knorren, Knoten“ (nom.-acc. sg. neutr.), plg. pvz. lie. (upė) *Berž-uonà* < **beržuota* (beržais apaugusi) upė“ ← adj. ryt. balt. **berž-ōna-* „beržuotas (beržais apaugęs)“, plg. Skardžius ŽD 284. Tas subst. balt. **anža* resp. **anžu* „gumbas“ (nom.-acc. sg. neutr.) yra iš **tai, kas susitraukę* = **siaurumas, ankštumas* – nomen abstractum iš adj. balt.-sl. **anža-* resp. **anžu-* „siauras, ankštas“ (plg. s. v. *arrien*). Šie du balt.-sl. adj. variantai (*o-* resp. *u-*kamieniai) galėjo egzistuoti abu – pagal papildomąją balt.-sl. tarmių distribuciją. Bet iš jų ar tik nebus senesnis adj. balt.-sl. **anžu-* (*u-*kamienis); jį rodo sl. **anžu-* (> s. sl. *ozb-ko* „siauras, ankštas“ ir kt.), germ. **angu-* (> s. v. a. *engi* „siauras, ankštas“ ir kt.) ir pan. (Trautmann BSW 11, Pokorny I 42) – vediniai iš verb., suponuojančio ide. **angh-* „siaurinti (siaurėti), su(si)spausti“ > gr. *ἀγγω* „sutraukiu, suspaudžiu“ ir kt. (žr. Pokorny l. c.), žr. dar s. v. *ansalgis*. Matyt panašios kilmės yra ir lie. *ąžuolas* = la. *uōzuōls* < ryt. balt. (subst.) **anzōlas* „ąžuolas“. Jis gali būti iš ryt. balt. (subst.) **gumbuotas medis* < adj. **anzōla-* „gumbuotas“ – sufikso **-ōla-* vedinys iš minėto subst. balt. **anža* resp. **anžu* „gumbas“ (nom.-acc. sg. neutr.), plg. pvz. lie. (upė) **Berž-uola* (→ *Berž-uōlė*) < **beržuota* (beržais apaugusi) upė“ ← adj. ryt. balt. **berž-ōla-* „beržuotas (beržais apaugęs)“. Pastarojo adj. santykis (darybinis) su adj. ryt. balt. **berž-ōna-* „t. p.“ (žr. anksčiau) nie-

kuo nesiskiria nuo santykio tarp minėtų adj. ryt. balt. **anz-ōla* „gumbuotas“ ir adj. vak. balt. **anz-ōna-* „t. p.“.

Atsižvelgiant į tai, kad baltų „ąžuolas“ yra greičiausiai iš „gumbuoto medžio“, K.-O. Falko iškelta įdomią slavų „ąžuolo“ etimologiją (ScSl IV 265–285) galbūt reikia patikslinti: sl. **dǫbъ* „ąžuolas“ < **dumbas* atsirado gal ne iš **„įdubimas, drevētumas, дуплиность“*, o iš **„(žievės) įdubimai“* = **„(žievės) gumbuotumai“*.

anterpinsquan, žr. *ny anterpinsquan*.

antars „ander – antras, kitas“ III 27₁₂ [23₁₀], 41₁₈ [31₈], *anters* „t. p.“ I 5₅ [5₄], II 5₅ [11₄], III 65₉ [43₁₈] nom. sg. masc.; nom. sg. fem. *antrā* III 49₁₃ [35₁₀]; dat. sg. *antersmu* III 59₁₈ [41₅], 103₂₇ [65₁₈], (žodžio *sklaitinsnan* pažyminy) 101₈ [63₁₆], *antersmu* junginyje *ains antersmu* „einander – vienas antram“ III 107₁₀ [67₁₈], 107₁₁ [67₁₈], 107₂₂ [67₂₇]; acc. sg. *āntran* junginyje *ains āntran* „vienas antrą“ III 87_{23–24} [55₂₇]; lie. *añtaras* (dial. ir s. rašt.) > *añtras* „antras, kitas“, la. *uotars* ir *uoters* (liaudies dainose) > *ùotrs* „t. p.“; pr. *antars* resp. *anters* galėtų būti iš **antr(a)s*, plg. *antrā* „antrą“ III 49₁₃ ir *tickars* resp. *tickers* (: lie. *tikras*). Turime balt. **antaras*/**anteras* „antras, kitas“ < ide. (dial.) **antero-*/**antoro-* „kitas (iš dviejų)“ > go. *anþar* „kitas“ (vok. *ander* „t. p.“ ir kt.), s. ind. *ántarah* „t. p.“, oset. *ændær* „t. p.“ ir kt. (žr. Trautmann BSW 10 t., Walde-Pokorny II 337, Fraenkel 12, Vasmer I 364 t. ir liter., Pokorny I 37, Toporov PJ I 94 t.). Su jais neretai siejama dar s. sl. *vstoro*/*vtorō* ir kt. (pastaruojų metu – pvz. Toporov l. c.), bet šitoks siejimas nėra visiškai aiškus (žr. pvz. Vasmer l. c., Pokorny I. c.).

āntersgimsennien „widergeburt (Wiedergeburt) – atgimimą“ III 63_{4–5} [41₂₇] – sudurtinis žodis acc. sg. su prieš jį stovinčiu *stesse* gen. sg. (= *Nauja atgimima* gen. sg. VE 25₁₇), žr. *antars* ir *gimsenin*. Šitokio sudurtinio žodžio, kur pirmasis sandas paimtas iš atributinio junginio nom. sg. **anters* **gimsenis* „antras (kitas, naujas) gimimas“ (= „atgimimas“), buvimu pačioje pr. kalboje galima abejoti (žr. ir Endzelīns SV 142). Plg. *etgimsannien* (žr.).

antis „ente (Ente) – antis E 720: lie. *ántis* (la. **uotis* > **uots* „antis“ seniai iškeistas į la. *pīle*), bltr. *ууб*, serb.-chorv. *јмѣа* ir kt., lo. *anas* (gen. *anatis*), s. v. a. *anut* „antis“, s. isl. *ǫnd* „t. p.“ ir kt., be to, – s. ind. *ātiḥ* „vandens paukštis“, oset. *āce*, iran. **āti-* „laukinė antis“, gr. *νῆσσα* „antis“ (< **νᾱτῖα*) ir kt. Walde-Pokorny I 60, Vasmer IV 174, Pokorny I 41 t., Toporov PJ I 95 t. (ir liter.).

anxdris „notir (Natter) – žaltys“ E 775. Trautmann AS 301 (ir liter.) taiso į **anxtris* ir jį sieja su lie. *ankštirai* „inkštirai“, *ánkštīros* „t. p.“, *ánkštāras* „t. p.“, *inkštīras* „t. p.“ (dėl šių ir kitų panašių lyčių žr. LKŽ I² 147–149 ir LKŽ IV 118), rus. *узорь* „t. p.“ ir kt., čia įžiūrėdamas tą pačią šaknį kaip ir pr. *angis* (žr.), žr. ir Vasmer IV 146 t., Pokorny I 44. Endzelīns SV 142 atsargiai taiso *anxdris* į **ankstirs* (plg. Fraenkel 185: *ankstirs*?), jį irgi siedamas su lie. *ankštirai* „inkštirai“ ir la. (< kurš.) *anksteri* „t. p.“. Endzelīnas toliau taip spėja: šitoks pr. **ankstirs* „žaltys“ < balt. **ankstīras* atsiradęs kontaminuojant lytį, etimologiškai atitinkančią s. v. a. *angar* „Kornwurm“ bei rus. *узорь* „inkštiras; ungurys“ ir kt. (žr. s. v. *angurgis*), su lytimi, atitinkančia lie. *inkštīras* resp. *inkštīras* „Trichine“, kuri turinti įterptinį *-k-* ir esanti giminaitė su s. lie. *insčios* < **inst-* „įsčios“ (Endzelīns DI I 199, SV 142, plg. Fraenkel 185 t., Toporov PJ I 96 ir liter.). Tačiau suponuoti šitokią kontaminaciją nėra nerizikinga (plg. Būga II 264, III 472, Vasmer l. c.). Čia greičiau buvo kitokia kontaminacija: iš lie. *ánkštīras* ir pan. atsirado lie. *inkštīras* resp. *inkstīras* ir pan. dėl minėto lie. **in(k)st-* poveikio. Esu linkęs manyti, kad lie. *ánkštīras* ir pan. yra ne bendrabaltiškas, o sufikso *-ira-* (ir pan.) ryt. balt. dial. vedinys iš žodžio, atitinkančio lie. *ánkštis* „Hülse, Schote“ (inkštīras iš tikrųjų primena ankštį-ankštelę). Įprastinei nuomonei, kad lie. *ánkštīras* ir pan. etimologiškai sietinas su lie. *ang-is* ir kt. (žr. *angis*), nelengva pritarti, nes sunku paaiškinti priebalsinio segmento *-š-* < **-s-* čia atsiradimą.

Dėl viso to man atrodo, kad pr. *anxdris* „žaltys“ (E 775) reikia skaityti ne **ankstirs* ar pan. (su taisymais!), o **angzdris* (be jokių taisymų!), kurį galima kildinti iš **angzris* (dėl **-zdr-* < **-zr-*

plg. pvz. lie. dial. *au-štr-à* < *au-šr-à*) ir toliau – iš **anzrīs* (dėl **gz-* < **z-* plg. pvz. lie. *šeř-kš-nas* < **šeř-š-nas*). Šitoks subst. pr. **anzrīs* „žaltys“ galėtų būti fleksijos (kamiengalio) *-ja-* vedinys iš adj. vak. balt. **anzra-* „siauras, siaurėjantis, susitraukęs, susitrauki(nėj)antis“ (plg. pvz. lie. *mārgis* < *-īs* iš adj. *mārgas* ir pan.), plg. subst. lie. *žal(k)tys* = la. *zāl(k)tis*, kuris yra turbūt irgi deadjektyvas – fleksijos *-ja-* vedinys iš adj. ryt. balt. **žal(k)-ta-* „žalias, žaliuojantis, pažaliavęs“ (plg. Fraenkel 1288 ir liter.). O tas adj. vak. balt. **anzra-* būtų sufikso *-ra-* vedinys iš verb. balt. (-sl.) **anz-* „siaurėti, siaurinti, su(si)trauk(inė)ti“ (žr. s. v. *ansalgis*, *ansonis*), plg. pvz. lie. *keṁbras* „sustingęs, sustingstantis“ – iš verb. *keṁb-ti* „stingti“. Šitaip spėjant, išeitų, kad pr. **anzrīs* „žaltys“ (→ *angzdrīs* „t. p.“ = *anxdriš* E) atsirado iš **„kas susitraukinėja“* (= **„kas eina susitraukinėdamas“* = **„kas šliaužia“*, plg. lo. *serpens* „gyvatė“ < **„kas šliaužia“*) arba **„kas siauras (ne platus ir ne storas, o ilgas)“* ar pan. Taigi išeitų, kad ne vien ryt. balt. „žaltys“ [**žal(k)tīs*], bet turbūt ir vak. balt. „žaltys“ (**anzrīs* → pr. *anxdriš*) – šie abu naujadarai (eufemizmai) neturi etimologinio ryšio su balt. **angis*, t. y. su pirmąsčiu gyvatės ir žalčio pavadinimu (žr. s. v. *angis*).

ape „vlys (Fluß) – upė“ E 62 = **apē*. Tiesa, įprasta (žr. pvz. Trautmann AS 301, Endzelīns SV 142, Toporov PJ I 97) žodį vok. *vlys* (E 62) versti į „Bach, kleiner Fluß“. Tačiau galima manyti, kad pr. *ape* bus reiškęs „upė“ (t. y. upė apskritai – tiek mažą, tiek ir didelę), žr. pvz. Būga II 321. Be *ē*-kamienio pr. **apē*, šnektose matyt egzistavo ir *i*-kamenis pr. **apis* (žr. s. v. *apisorx*), plg. lie. *upė* (= la. *upe*) ir lie. žem. *upis*, (gen. sg.) *ūpies*; plg. dar pr. *blusne* = lie. dial. *blužnė* ir lie. *blužnis* (žr. s. v. *blusne*) ir pan. Atsižvelgiant į tai, kad baltų tarmėse iš *ē*-/*i*-kamienių „dubletų“ paprastai būna senesnis *i*-kamenis, galima spėti, kad ir pr. **apis* „upė“ resp. lie. žem. *upis* „t. p.“ yra senesni už pr. **apē* „t. p.“ resp. lie. *upė* (= la. *upe*). Ta pati šaknis pr. *apslypi* dar žodžiuose *apewitwo*, *apisorx*, *apus* (žr.), taip pat vietovardžiuose (čia pateikiu juos iš Gerullis ON, – visus): *Ard-appen* 12, *Caymen-appe* 53, *Caupe-aps* 58, *Kirs-appen* 64, *Kirsn-appe* l. c. (plg. lie. *Juod-upė*), *Lauk-appe* 83, *Nyc-ape* 108, *Per-*

apien 119, *Rin-appe* 142, *Sar-ape* 152, *Ser-appin* 155, *Tatt-apis* 181 (plg. lie. *Tāt-upis*), *Wangr-apia* 195 (žr.), *Wogen-app* 205; žr. dar Thes 6. Iš tradicijos visuotinai galvojama, kad pr. *ape* giminiuojasi su s. ind. *āpah* (nom. pl.) „vandenys“, av. *āfš* (nom. sg.) resp. (acc. sg.) *āp-am* „vanduo“, het. *hap-* „upė, srovė“ (Friedrich HW Erg. II 11, Ivanov OPA 12), trak. (vv.) *Απ-ρος* ir kt., žr. Trautmann AS 301, Endzelīns SV 142 t., Toporov l. c., Walde-Pokorny I 46, Pokorny I 51 t., Mayrhofer I 74, Detschew 89; mėginama sieti ir su lie. *upė* (žem. *upis*) = la. *upe* (Trautmann AS 301, BSW 11 ir liter., plg. Fraenkel 1169). Ryt. balt. **upis*/**upē* „upė“ sieti su vak. balt. **apis*/**apē* „t. p.“, nežiūrint kai kurių tyrinėtojų didelių pastangų, yra aiškiai negalima (fonetiškai!); tačiau kyla abejonių ir dėl tradicinių pažiūrų į pačios pr. „upės“ (bent jau kaip tokio darinio) senumą resp. jos giminytę su s. ind. *āpah* „vandenys“: pr. *ape* yra matyt ne ide. ir net ne balt., o tik vak. balt. (ir turbūt kai kurių kitų periferinių baltų) darinys (žr. s. v. *apus*). Gana aiškiais pr. *ape* giminaičiais laikytini hidronimai (jų šaknis): kurš. (vak. balt.) up. **Ap-ōlē* (dabar – galbūt up. *Brūkis*) > lie. gvv. *Ap-uōlē*, (jotv. >) lie. up. *Ap-ytà*, (sėl. >) lie. up. *Ap-eikē* ir pan. (plg. Vanagas HŽ 44).

apewitwo „struchwyde (Strauchweide) – karklas“ E 605 = **apēvitwo* (ar **apīvitwo*?), t. y. **apēvitvā* nom. sg. fem. Santykį (*ape*)-*witwo* (fem.): *witwan* (ne fem.) plg. su lie. (*krikštā*)-*suolē* (fem.): *siolas* (ne fem.). Žr. *ape* ir *witwan*, be to, *apisorx*.

apisorx „ysenbart (Eisvogel) – tulžys“ E 772. Vok. *ysenbart* (E 772) atitinka XV amžiuje užfiksuotą v. ž. *isenbart* „Eisvogel“ (Suolahti 8 t.). Pr. *apisorx* yra sudurtinis žodis. Jo sandas *apisu-*ponuoja matyt *i*-kamenį pr. dial. **api-s* „upė“, kurio „dubletas“ buvo *ē*-kamenis pr. dial. **apē* „t. p.“ (žr. *ape*). Antrasis sandas *-sorx* yra greičiausiai **-sargs* < **-sargas*, tik neaišku, ar jis atsirado iš subst. pr. **sargas* (= lie. *sārgas*, la. *sařgs*), ar yra padarytas (remiantis balsių kaita) tiesiog iš verb. pr. **serg-* „sergėti, saugoti“ (žr. s. v. *absergīsnan*). Panašiai pasakytina ir apie pr. *but-sargs* (žr.) antrąjį sandą; žr. dar *sarxtes*. Taigi pr. *apisorx* „tulžys“ bus reiškęs „upės saugotoją“. Tokia reikšmė bus atsirad-

dusi iš to, kad tulžiai mėgsta tupėti „ant kokios nors ant vandens pasvirusios šakos arba ant stačio, iš vandens išsikišusio akmens, arba ant ramsčio, permesto per upelį. Iš ten jie tykoja savo grobio vandenyje [t. y. „stebi, sergsti upę“. — *V. M.*], o tas grobis — tai mažos žuvytės“ (Ivanauskas III 24). Net ir pabaidytas tulžys nesitraukiaš nuo upės (t. y. nepalieka jos = „sergsti upę“): jis „pasileidžia skristi palei patį vandenį, sekdamas visais upės vingiais“ (Ivanauskas I. c.). Tiesa, Trautmannas (AS 301 ir liter.) pr. *apisorx* sandą *-sorx* siejo su pr. *sarke* „šarka“ (žr.), bet toks siejimas nėra patikimas ne vien dėl to, kad *-sorx* formaliai artimesnis *-sargs* (negu žodžiui *sarke*), bet ir dėl to, kad tulžys tiek savo išvaizda, tiek ir elgesiu nėra panašus į šarką (plg. Endzelins SV 143).

*apse, žr. *abse*.

apus „borne“ E 64. Jo pagrindinė (ar bent jau senovinė) reikšmė buvo „šaltinis“ (PKP II 17), o tolimesnė (resp. vėlyvesnė) — „šulinys“ (tik ją pateikia pvz. Endzelins SV 143, Toporov PJ I 99), plg. (dėl vok. *borne* E 64) Paul DW 110 (s. v. *Brunnen* esantį *Born*). Pr. *apus*, visuotinai laikomas giminaičiu su pr. *ape* (žr.), pagal vieną hipotezę esąs sufiksiniis vedinys (iš pr. *ape*), pagal kitą — fleksinis vedinys.

Pirmosios hipotezės šalininkai, žiūrėdami į pr. *merguß* (GrA 88), lie. *up-ùž-ė* (: *ùp-ė*) ir pan. bei suponuodami, kad pr. *apus* esanti befleksinė lytis (vietoj parašymo **apuse*), šį *apus* skaito **ap-uz-ė* ir laiko jį sufikso **-uz-ė* vediniu (iš pr. *ape* „upė“) — diminutyvu „upelė, upužė“ (Trautmann AS 302 ir liter., plg. Toporov I. c. ir liter.). Tačiau manyti, kad *apus* — befleksinė lytis, nėra pagrindo: ji lauktina ne E, bet Gr žodynėlyje (plg. Endzelins I. c.); be to, *merguß* (GrA 88) yra greičiausiai ne pr., o lie. žodis (be fleksijos) = lie. *mergùžė* (žr. *merguß*). Taigi pr. *apus* „šaltinis“, laikantis šitos hipotezės, geriau būtų jau skaityti **apuss* (dėl *-s* < **-ss* plg. s. v. *ennoys*) < **apuzs* < **ap-uz-as* (plg. lie. *vaik-ùž-as* „vaikagalys“, *broł-ùž-is* Skardžius ŽD 391 t.) arba *apus* < **apuss* < **ap-us-as* (plg. lie. *broł-ùš-is* „brolio sūnus“, *tét-ùš-is* Skardžius ŽD 318). Tarkim sau, kad toks pr. **apuzas* (ar **apuzas*) buvo iš pr. **apē* „upė“ išvestas sufikso **-uz-*

(ar **-us-*) diminutyvas. Betgi jis, egzistuojamas greta pamatinio žodžio **apē* „upė“, būtų reiškęs ne „šaltinį“ (resp. „šaltinį; šulinį“), o tik „upelį“ (Endzelins I. c.). Be to, žodžiai, reiškiantys „šaltinį“ (arba „šulinį“), nei ryt. balt., nei sl., nei germ. kalbose savo kilme nėra susiję su žodžiais, reiškiančiais „upė“. Taigi hipotezės, kad pr. *apus* esąs sufikso vedinys iš pr. *ape* „upė“, negalima laikyti patikima (plg. ir Endzelins I. c.).

Antroji hipotezė yra: pr. *apus* segmento *-us* atžvilgiu lyginamas su pr. *salus*, *dangus*, *bebrus* (žr.) ir pan. (Endzelins FBR XIV 69, SV 143, plg. Toporov I. c.), implicite suponuojant, kad pr. *apus* esąs fleksijos (**-us*) vedinys iš pr. **apē* „upė“, t. y. iš subst., kuris buvo *ē*-kamienis, kaip minėta (žr. *ape*), atsiradęs matyt iš *i*-kamienio. Šitos hipotezės trūkumas yra tas, kad pagrindiniais jos ramsčiais einantys anie pr. *salus*, *dangus* ir pan. yra fleksijos vediniai ne iš subst., bet iš verb. (žr. *salus*, *dangus*); o pr. *bebrus* (ir pan.) nėra vedinys iš *ē*- ar *i*-kamienio subst. Bet šioje hipotezėje slypi racionalus grūdas: pr. *apus* belieka darybiškai lyginti tik su pr. *dangus*, *salus* ir kitais panašiais deverbatyvais (būtent su deverbatyvais!). O iš tokio lyginimo išplaukia vienintelė galimà išvada apie pr. *apus* kilmę: kaip pvz. pr. *dangus* yra fleksijos vedinys iš balt. verb. **deng-* (žr. s. v. *dangus*), taip ir pr. *apus* darybiškai suponuoja balt. verb. **ep-*, kuris reiškė turbūt „virtti“ — atsirado turbūt iš ide. dial. **ep-* „virtti“ (dėl pastarojo žr. Pokorny I 325); vadinasi, pr. *apus* „šaltinis“ savo darybine reikšme buvo visai panašus pvz. į lie. *versmė* „šaltinis“ (< **verd-smė* „tai, kas verda“!).

Pagaliau ir pr. **apis*/**apē* „upė“ (žr. *ape*) laikytinas fleksijos vediniu (su šaknies balsio apofonija) iš to paties balt. verb. **ep-* „virtti“ = „kunkuliuoti, veržtis (vandeniui) ir pan.“, plg. pvz. lie. *brandis*/*brándė* (LKŽ I² 993–994) < *,(su)brendimas“ — fleksijos vedinį (su šaknies balsio apofonija) iš lie. *brénd-* (*brėsti*). Taigi pr. **apis*/**apē* „upė“ yra iš *,(su)kunkuliuojimas, sūkuriavimas“ = **sraunus* tekėjimas“, plg. labai panašios darybos bei semantinės kilmės žodį ryt. balt. **upis*/**upē* „upė“ (žr. s. v. *ape*), kuris, būdamas greičiausiai fleksijos vedinys iš balt. **up-* „šaukti, rėkti“ (Būga II 321—322), yra iš *,(su)kriokimas, rėkimas, šniokš-

timas“ (Būga l. c.) = *„sraunus tekėjimas“ (žr. dar s. v. *wupyan*). Vadinasi, ryt. balt. „upė“ ir vak. balt. „upė“ yra greičiausiai palyginti neseni, t. y. savarankiški ryt. balt. resp. vak. balt. dariniai, – jų etimologijos gali apsieiti ir be s. ind. *āpah* ir pan. (plg. s. v. *ape*); ar pastarieji su pr. *ape* giminiuojasi (ir kaip giminiuojasi), ar ne, – tai jau atskirai tyrinėtinas klausimas.

arelie „are (Adler) – erelis“ E 709. Vok. *are* (E 709) plg. su v. v. a. *ar* „Adler“ (Lex 7). Pr. *arelie* taisytinai į **arelis* (plg. dar *geytye*, *naricie*) : lie. *erėlis*, dial. *arėlis*, la. *ereļi* (nom. pl., Evang. 1753 m., žr. Endzelīns LVG 244 t.) resp. *ērglis* < **erdlis* < **erlis* (su išnykusiu balsiu tarp *-r-* ir *-l-*, žr. Endzelīns l. c.), sl. **orělb* (lenk. *orzeł*, ček. *orel* ir kt.), go. *ara* „t. p.“ (*n-kam.*), kimr. *eryr* „t. p.“ (< **eriro-*), korn., bret. *er* (< **ero-*) „t. p.“, het. *ħarāš* (gen. *ħaranaš*) „t. p.“, gr. *ὄρνις* „paukštis“ ir kt. (Pokorny I 325 t.). Būgos (II 508) nuomone, pr. **arelis* (kaip ir lie. dial. *arėlis*) kildintinas iš balt. **erel-* (t. y. su **e-*) ir dėl to lygintinas pvz. su kimr. *eryr*. Su šiuo prūsišku erelio pavadinimu Kiparsky's (Neuphilol. Mitteil. XL 72 tt.) sieja vieno viduramžių prancūzų rašto minimą XIV a. vartotos Prūsuoje monetos (su erelio atvaizdu) pavadinimą *harelavt* (var.: *arelare*) ar (pl.) *harelaz* (var.: *arelars*).

arglobis „scheitel (Scheitel)“ E 76. Vok. *scheitel* (E 76) bus reiškęs „viršugalvi“, „(plaukų) verpetą“, „(plaukų) sklastymą“ (plg. Lex 181 s. v. *scheitel*). Pr. *arglobis* galėtų būti **arglubis* (ar **-as*) < **arklubis* < **artlubis*: a) **-t-* prieš lateralinį **-l-* (tiksliau – tarp dviejų lateralinųjų) E šnektose nevienur buvo virtes į **-k-* (plg. **tlo:kis* > *klokis* E 656), b) **-k-* tarp lateralinųjų **-r-* ir **-l-* virto į **-g-* (suskardėjo). Tas **artlubis* yra turbūt iš **antlubis*: **-n-* dėl tolimesnio **-l-* asimiliavosi (patyrė lateralizaciją) į **-r-*, plg. lie. dial. *aržuolas* „ažuolas“, žr. dar s. v. *arwarbs*. Tokį pr. **antlubis* galima laikyti prefikso **ant-* „ant-“ (= praep. **ant* „ant“ > *an*, žr. s. v. *en*) vediniu iš subst. pr. **luba-* „kiaušas, makaulė; galva“ = sl. **luba-* > **lbbō* „t. p.“ (> ček. *leb* „kiaušas, kaukolė“, lenk. *leb* „galva“ ir kt.). Taigi pr. **antlubis* „vieta viršų kiaušo resp. galvės“ = „viršugalvis“ (plg. lie. *añtvagis* „vietą viršų vagos“ = „viršuvagis“) išvirto į pr. **arglubis* (= *arg-*

lobis E 76) „viršugalvis“, kuris, veikiamas vok. *Scheitel* semantikos, galėjo gauti dar reikšmes „(plaukų) verpetas“, „(plaukų) sklastymas“ (žr. anksčiau). Tas vak. balt.-sl. **luba-* „kiaušas, makaulė; galva“ yra iš „kiaušas“ < *„tam tikras kiautas“ < *„žievė“ (žr. s. v. *lubbo*), plg. pvz. lie. *kiáušas* „kaukolė“ < „tam tikras kiautas“ (žr. s. v. *keuto*). Šiame pr. *arglobis* žiūrėti *-lobis* = pr. **lub-* (= sl. *lbbō* „kiaušas, galva“) labiau yra linkę taip pat Burda KSB VI 394, Trautmann AS 302, Endzelīns SV 143, Toporov PJ I 103 t. (ir liter.), tačiau jų visų argumentai dėl *arg-* kilmės yra visgi gana abejotini. Bezenbergerio (BB XXIII 315) hipotezė, pagal kurią pr. *arglobis* = **ar-* + **glāb-* „globti“, kelia abejonių dėl *ar-* kilmės aiškinimo ir ypač dėl semantinių sumetimų.

arcan „archa (Arche) – árka (Nojaus laivas)“ III 121₆ [75₁₇] acc. sg. (= *Archoye* „arkoje“ VE 59₁₅). Iš vok. kalbos (plg. vok. *archa* III 120₆) < lo. *arca* „t. p.“.

arrien „javai (Getreide)“ III 89₂ [55₃₄] = **aren* acc. sg. fem. pasakyme: *Beggi stwi bille stai peisālei tu turei stesmu kurwan kas arrien tlāku ni stan āustin perrēist* „Denn es spricht die Schrift/ Du solt dem Ochsen der da Dreschet / nicht das maul verbinden“ III 89₁₋₂ [55₃₃₋₃₄] = *Nesa bila raschtas | iauczui kulenczem ne vschrischi nasru* VE 37₂₄–38₁, = *Aesto tas Raxtez back | Thōw nhe buhs tham Weerscham | katteers tur strada | to Mutte ayβeth* LK 59₁₁₋₁₃. Šis pasakymas paimtas iš Pauliaus pirmojo laiško Timotėjui (5, 18): λέγει γὰρ ἡ γραφή· βούν ἀλωόντα οὐ φιμώσεις = *Dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti* = *Kalba nes Raftas: Kulanciamuy jauciuų neuzryby nasru* ChB (328₁₈). Toliau, šis pasakymas imtas iš Deuteronomo 25,4: *Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas*. Visi šie teksto lyginimai iš pirmo žvilgsnio nepadedą (bet žr. toliau) suvokti pr. *arrien* reikšmės, kuri bei jo etimologija daugiau nei šimtmetis mėginama visaip aiškinti (žr. Berneker PS 184 t. ir liter., Toporov PJ I 105 t. ir liter.). Tačiau visi tie aiškinimai nėra įtikinami, plg. ir Endzelīns SV 143, kur sakoma, kad pr. *arrien* esąs „ar nezināmu nozīmi“. Negalima pritarti ir nuomonei, kad pr. *arrien* verstas iš vok. *da* ir reiškiantis „ten; čia“ (To-

porov l.c.); vok. *da* katekizmuose visur verčiamas tik į pr. *stwi* arba (rečiau) *kāigi*, *kaden* ir (IX) *schan*; todėl reikia manyti, kad vok. *da* (III 88₂) pasiliko į pr. kalbą visai neverstas (katekizmuose vok. žodžių, neverstų prūsiškai, yra nemaža!). Taigi iš minėtų teksto lyginimų viena yra aišku: vok. *dreschet* „kūlia (javus)“ (III 88₂) išverstas dviem žodžiais – *arrien tlāku* (šitaip dažniausiai ir galvojama). Toks vertimas yra visiškai teisingas ir, be to, jau vienas pats rodo, kad pr. *tlāku* reiškė ne tiek „kulia (javus)“ = „drischt“, kiek „kulia (muša)“ = „schlägt“, plg. lie. *kūlti* „schlagen“, kurio tolimesnė reikšmė yra „dreschen“ (dėl pr. *tlāku* etimologijos žr. s.v., taip pat PKP II 283). Kaip žodį vok. *dreschen*, norėdami jį tiksliai (nedviprasmiškai) perteikti lietuviškai, verčiame ne *kūlti* (jis gali reikšti ir „mušti“), o žodžiais *javūs kūlti*, taip ir A. Vilis vok. *dreschet* „drischt“ išvertė ne į pr. *tlāku* (jis bus reiškęs ir „schlagen“, žr. *tlāku*), o į *arrien tlāku* „javus kulia“. Taigi visiškai drąsiai galima sakyti: pr. *arrien* (acc. sg.) buvo ne kas kita, o tik „javai“; plg. ir Būga II 93: pr. *kas arrien tlāku* esąs „kurs javus arba kūlę (kluoną) kulia“. Iš visų pr. *arrien* etimologinių aiškinimų geriausiu laikytinas Būgos (II 93 t., išn. 3). Jo aiškinimo teigiamybė yra ta, kad pr. *arrien* „javai“ (acc. sg.) etimologiškai siejamas su lie. *arūo-das*, pastarajame įžiūrint *aruo-* „javai“ bei jį vedant iš lie.-la. **aru-* „dirviniai“. Tačiau tas Būgos aiškinimas turi ir nemažų trūkumų: pr. *arrien* „javai“ kildinamas iš pirmykščio pr. **ari* „dirviniai“, jo visiškai nepagrindžiant darybiškai (morfologiškai), o pati Būgos suponuojamųjų lie.-la. **aru-* bei pr. **ari* reikšmė „dirviniai“ atstatyta ne iš baltų ar kitų artimiausiais giminiškų kalbų medžiagos, o iš lo. *arvum* „dirva“ ir pan. Iš čia galima suprasti, kodėl pr. *arrien* Būgos etimologijos nepalaikė ir pvz. Toporov PJ I 105 t. Pr. *arrien* = **aren* yra acc. sg. fem. forma, XVI a. prūsų šnektose egzistavusi greta archaiškesnės (bet nepaliudytos) acc. sg. fem. **arin* – i-kamienės (žr. toliau). Reikia manyti, kad pr. *arrien* „javai“ resp. lie. *arūo-das* suponuoja (plg. Būga l.c., žr. Mažiulis PKP II 275) pirmykščius substantyvus vak. balt. fem. **arī* (nom. sg.) resp. ryt. balt. neutr. **aru* (nom.-acc. sg.), kurie buvo adjektyviniai abstraktai

[abu reiškę **„javus“* < „tai (nauda), kas gaunama iš arimo (dirvos)“ < **„tai, kas susiję su arimu“*] – atsirado iš *u*-kamienio adj. lyčių vak. balt. fem. **ar-ī* [*< *ar-ūi* = s.ind. (*prth*)-vī] resp. ryt. balt. neutr. **ar-u*. Šis *u*-kamienis adj. balt. **ar-us* (: **ar-ī* < **ar-ūi* fem., **ar-u* neutr.), kuris yra labai senas vedinys iš verb. balt. **ar-* „arti“ (žr. s.v. *artoys*) ar net dar iš ide. **arH-* „t.p.“ (žr. toliau), reiškė (maždaug) **„susijęs su arimu“* (žr. Mažiulis l.c.). Šitas senovinis balt. adj. po to, kai iš jo atsirado minėti subst. abstracta, galėjo būti perdirbtas į (vak.) balt. adj. **arva-* „susijęs su arimu“ (plg. balt. adj. **lengu-* → lie. *leņgva-s*), plg. lo. adj. *arvus* (< **arvōs*) „skirtas arti, susijęs su arimu“ [lo. *arvum* „dirva“ (< adj. neutr. *arvum*) ir kt.], kuris atsirado irgi panašiai (tik nepriklausomai nuo balt. adj. **arva-*) iš italik. adj. **aru-*, o pastarasis (jis gali būti labai senas) – vedinys iš italik. **ar-* „arti“ ar net iš ide. **arH-* „t.p.“. Iš to vak. balt. adj. **arva-* „susijęs su arimu“ galėjo būti padarytas ir subst. pr. (**arvjas* →) **arvīs* (nom. sg. masc.) „tas, kuris aria (resp. kuriuo ariama)“ > **„arklys“* (žr. s.v. *arwaykis*), plg. lie. subst. balt. *bāltis* (< **-īs*) „baltas arklys“ (iš adj. *bāltas*) ir kt.

artoys „akerman (Ackermann) – artojas“ E 236 = **artājs* (t.y. **artōjs*): lie. *artōjas*, sl. **ortajb* „t.p.“ (> s.sl. *ratajb*, lenk. *rataj*, rus. *pamaū*, ir kt.). Pr. *artoys* = **artājs* < **artājas* yra sufikso **-tāja-* vedinys iš pr. **ar-tvei* „arti“ : lie. *ārti*, la. *āft*, s.sl. *orati*, go. *arjan*, v.air. *airim* „ariu“ (< **arjō*), lo. *arō*, gr. ἀρόω, het. *harš* – „arti“ ir kt. Žr. Walde-Pokorny I 78, Pokorny I 62 t., Vasmer III 447 (s.v. *pamaū*), 148 t. (s.v. *opamь*), Fraenkel 17, Ivanov OPA 170.

-artue, žr. *preartue*.

***artwei**, žr. s.v. *artoys*.

artwes „schifreise (Schiffreise) – žygis laivais“ E 413 = **art(u)-vēs* pl. tantum (fem.). Trautmannas (AS 302, plg. ir Endzeilins SV 144) patikslina vok. *schifreise* (E 413) reikšmę: „Kriegsfahrt zu Wasser“ – Grimm IX 92; žr. dar *karyago*. Pr. *artwes* (nom. pl.) = **art(u)vēs*, kuris turbūt kilo iš senesnio **ertvēs* (Trautmann BSW 105), yra sufikso **-t(u)vē-* [= lie. *-tūvė-*, plg. pr. *nur-tue* (žr.) ir pan.] vedinys iš pr. **er-* (> *ar-*) „irti,

rudern“ : lie. *irti* „t.p.“, la. *iřt* „t.p.“, s. ind. *ari-tār-* „irkluotojas“ (< **erH-*), gr. *ἔρξ-της* „t.p.“ (< **erH-*) ir kt., – Walde-Pokorny I 143 t., Fraenkel 187. Taigi pr. **ert(u)vės* savąja daryba galėtų būti panašus į lie. *lauktūvēs* (nom. pl.) „laukimas“ *išleistūvēs* „išleidimas“, *išgertūvēs* „išgėrimas“ ir pan. (dėl šių lie. žodžių žr. Skardžius ŽD 386); kitaip sakant, pr. **ert(u)vės* (nom. pl.) turbūt reiškė *,yrimą, plaukimą“ > „žygi laivais“.

arwaykis „volle – kumelaitis“ E 434. Vok. *volle* (E 434) reikšmė yra „ein junges Pferd männlichen Geschlechts“ (Töppen AM IV 683; Trautmann AS 302; Endzelins SV 144), plg. v.v.a. *vole*, *vol* „junges Pferd, männl. Fohlen“ Lex 294. Dar yra *vole* E 438, verčiamas į pr. *maldian*, bet jis reiškė „jauniklį“ = „kumelaitį bei kumelaitę“ (žr.). Anot Būgos (I 177), pr. *arwaykis* taisytinai į **arwaytis* (plg. Bezenberger BB XXIII 313: **aswaytis*). Tačiau šitoks taisyimas ne taip jau būtinas (plg. ir Endzelins l.c., Toporov PJ I 110), nors ir nėra negalimas (E žodynėlyje iš tikrųjų esama prieš priešakinės eilės balsius einančių priebalsių pr. **k* ir **t* „painiojimo“ atveju). Patikimiau galvoti, kad pr. *arwaykis* yra **arvaikis* (dėl *-is* žr. toliau) – turi diminutyvinės (ar panašios) darybinės reikšmės sufiksą **-aik-*, kuris yra arba fonetiškai kilęs iš **-eik-*, arba – geriau spėti – yra **-aik-*, egzistavęs greta **-eik-* bei **-ik-* (plg. lie. medžiagą – Skardžius ŽD 159 t.), plg. pr. ež. *Stoboix* = **Stab-aik-s* (Gerullis ON 174, 248) < *,akmeninis“ (diminut.), lie. ež. *Gáiliekas* < jotv. **Gail-eik-as* „baltasis“ (diminut.). Sunkiau pasakyti, ar pr. *arwaykis* galūnė *-is* yra **-is* (PKP II 251) < **-as* (plg. minėtus pr. ir jotv. ež. vardus), ar *-is* = **-is* (plg. pvz. lie. avd. *Jaun-eik-is* < **-is*). Šis pr. žodis yra minėto sufikso vedinys gal iš pr. **arvja-* „tas, kuris aria“ = „arklys“ (plg. lie. dial. *artūvas* „tas, kuris aria“ = „darbinis arklys“ LKŽ I² 322) ← pr. adj. **arva-* „susijęs su arimu“ (ar panašaus subst.) ← *u*-kamienio adj. **aru-* „t.p.“ (ar subst., plg. s.v. *arrien*), plg. pvz. lie. *kálvis* „tas, kuris kala“ (= la. *kalvis*), kuris irgi galėtų suponuoti adj. **kalva-* „susijęs su kalimu“ ← *u*-kamienį adj. **kalu-* „t.p.“ (vedinį iš verb. **kal-* „kalti“). Su pr. **arvja-*

„arklys“ gal sietinas sl. **orb* (> rus. *opb* „žirgas“ ir kt., žr. Vasmer III 155); jūdvių santykį plg. su lie. *kálvis* „Schmied“ : *kaljys* „t.p.“ (LKŽ V 140). Tokiai pr. **arvja-* „arklys“ semantikai tarsi prieštarauja *sweykis* „Pflugpferd“ E 422 (žr.), betgi šie du žodžiai matyt žymėjo skirtingų rūšių arklius arba atsirado skirtingose šnektose. Kitokių (taip pat ir Būgos l.c.) etimologinių šio pr. *arwaykis* aiškinimų kritiką žr. Endzelins l.c. ir Toporov l.c., bet ir šie du mokslininkai nepateikė racionalesnių hipotezių dėl pr. *arwaykis* kilmės.

arwarbs „langwyt (Langwiede) – pertraukas (ratų)“ E 301. Dėl vok. *langwyt* (E 301) Trautmannas (AS 302; plg. Endzelins SV 144 ir Fraenkel 1259) pateikia: v.v.a. *lancwit*, n.v.a. *langwiede* „langes Holz, das Vorder- und Hintergestell eines Rüstwagens verbindet“ (Grimm VI 185). Plg. v.v.a. *lancwit* „Langwiede, Hinterdeichsel“ Lex 121; n.v.a. *langwid* „Längsbalken unter dem Wagenkasten, der Vorder- und Hintergestell verbindet“ Götze 146; vok. *Langwiede* „Stange, die das Hintergestell eines Wagens mit dem Vordergestell verbindet“ Paul DW 360. Taigi pr. *arwarbs* iš tikrųjų turėjo reikšmę „pertraukas (ratų pasturgaliui su pirmgaliu sujungti)“. Pr. *arwarbs* = **arvarbs* galėtų būti kilęs iš **anvarbs* (su **-n-*, virtusiu į *-r-* dėl tolimosios asimiliacijos, plg. *arglobis*) < **anvarbas* ← **envarbas*, kuris yra turbūt fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš prefiksinio verb. pr. **enverb-* = **en-* „i-“ (žr. *en*) + **verb-* < balt.-sl. **uerb-/uירb-* „sukti, lenkti“ (< ide. **uerb-* resp. **uerbh-* „t.p.“, žr. Pokorny I 1153) > lie. *viřbas* „Gerte“, la. *viřbs* „Stöckchen, Stange“, s.sl. *vr̥ba*, s. rus. *вьрба*, lenk. *wierzba* „žilvitis, salix“, rus. *вороб* „(siūlų) lenktuvas“ ir kt., žr. Fraenkel l.c., plg. Bezenberger BB XXIII 319, Endzelins l.c., Vasmer I 293, 351 t., Toporov PJ I 110 (kitaip – Trautmann BSW 353, 360). Bent jau tuo metu, kai iš pr. **enverb-* „įsukti, įlenkti“ buvo padarytas pr. **envarbas* „Langwiede, pertraukas“, pastarasis reiškė matyt ne pertrauką-kartelę, o pertrauką-įsukalą, t.y. iš tam tikrų šakų ar virbų susuktą grįžtę (ratų pasturgaliui su pirmgaliu sujungti). Pagaliau „pertrauku-įsukalu (tam tikra grįžte)“ šis pr. žodis galėjo ir ilgai būti: jis pagal semantiką gerokai sutampa

su originalo žodžiu, t.y. su vok. *langwyt* „pertraukas“ (E 301), kuris bent jau asociaciškai galėjo būti suprastas kaip „pertraukas-įsukalas“, plg. v.v.a. *lanc* „lang, ilgas“ (plg. pr. *en-* „i“) ir v.v.a. *wit* „susuktų šakų grįžtė“ Lex 325. Burda (KSB VI 394) su pr. *arwarbs* siejo ir lie. *alvaras* „pertraukas“ (plg. dar Trautmann l.c.; Endzelīns l.c.). Šis lie. žodis yra pažįstamas tik Prūsų Lietuvai, tiksliau, – Nesselmannui (žr. LKŽ I² 114), kuris teigia, kad įprastai vartojamas ne *alvaras* „pertraukas“, o *pervaras* „t.p.“. Reikia manyti, kad šis lie. *alvaras* yra skolinys iš prūsų šnektų – iš pr. **arvara-* (ar **-r->-l-* disimiliavo prūsai, ar lietuviai, sunku pasakyti) < **anvara-* < **envara-* (plg. pr. *arwarbs* < **envarba-*, žr. anksčiau), kuris būtų fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb. pr. **enver-* = **en-* „i-“ (žr. *en*) + **ver-* < balt. **ver-* „kišti, verti“ (žr. s.v. *aboros*). Šitas verb. balt. **ver-* < ide. **uer-* „sukti“ nuo minėto ide. **uerb-* (**uerbh-*) „sukti“ skiriasi tik tuo, kad pastarasis turi determinatyvą **-b-* (**-bh-*), žr. Pokorny I 1150, Fraenkel 1229, 1259. Pr. **envara-* „pertraukas“ dėl darybos plg. su lie. *ivaras* (LKŽ IV 276), *pérvaras* „pertraukas“ (LKŽ IX 862) ir kt. Pr. **envarba-* → *arwarbs* „pertraukas“ ir pr. **envara-* → **arvara-* „t.p.“ (jeigu čia iš tikrųjų buvo ta pati reikšmė) laikytini atskirų pr. šnektų dariniais, plg. tai, kad pvz. lietuvių šnektose „pertrauko“ pavadinimai irgi ne visur vienodi. Pridurtina: spėjimu, kad pr. *arwarbs* turįs praef. *ar-* < balt. **ar-* resp. (praep.) **ar* (Trautmann BSW 353, Vasmer I 351, Endzelīns SV 144, Toporov PJ I 111), reikia labai abejoti (plg. ir Trautmann l.c., Endzelīns l.c.).

arwis „der ware (der wahre) – tikras“ III 73₁₅ [47₃₄] (= *tikras* VE 30₁₉), „gewiß (gewiß) – tikras“ III 87₉ [55₁₆] (= *tikras* VE 37₉) nom. sg. masc.; *arwi* „war (wahr) – tikra“ III 41₁₇ [31₇] (= *tiesa* VE 15₁₈), „t.p.“ III 43₂₆ [31₃₂] (= *tiesa* VE 17₃), „t.p.“ III 45₂₄ [33₁₇] (= *tiesa* VE 15₁₈), III 57₂₂ (2X) [39₂₃ (2X)] (= *ischtiesos*/ischtiesos VE 23₁₇), „war (wahr) – tikra“ III 63₁₀ [41₃₂] (= *tiesa* VE 25₂₂) nom. sg. neutr. Jis yra *i*-kamenis. Pirmiausia giminiuojasi (plg. Fraenkel 16; Arumaa Ursl. Gr. I 148) su lie. *arv-esnis* (gradus comp.), kuris paliudytas vieną kart (iš

Veliuonos apylinkių) Juškos žodyno (I 109) frazėje: *arvesnis čėsas apsidirbus rudenį ulevoti*. Juška (l.c.) iš *arvesnis* atstato (o gal ir žino) lytį *arvas*, *-a* „свободный, вольный, swobodny“. Bet šioje frazėje *arvesnis* iš tikrųjų reiškia ne „laisvesnį“ = „более вольный“, o „laisvesnį, tinkamesnį“; taigi iš jo atstatomas adj. *arvas* (ar *arvis*?) „laisvas, tinkamas (ne bet koks)“ ir savo reikšme yra gana artimas žodžiui pr. *arwis* „tikras“ = „ne bet koks“ [o gal lie. *arvas* (*arvis*?) yra skolinys iš prūsų arba jotvingių ar net iš kuršių?]. Šie pr. ir lie. žodžiai giminiuojasi su sl. **orvъnъ* „lygus, vienodas“ (> s.sl. *ravъnъ*, lenk. *row-ny* ir kt.), het. *arava-* „laisvas“, *aravaḥh-* „(iš)laisvinti“. Toporov PJ I 112, remdamasis rus. dial. adv. *орову* „lygiai taip, vienodai tiek“, iš jo atstato dar sl. **orvi-* (= pr. *arwi-*). Toliau giminystės ieškoma su av. *rav-ah-* „laisva vieta, erdvė“, v. air. *róe, róí* „lygus laukas“, toch. AB *ru-* „atverti, atidaryti“, s.v.a. *rūm* „erdvė, Raum“ ir kt., plg. Trautmann AS 303, BSW 14; Vasmer III 489, Pokorny I 874, Vries 453, Arumaa l. c., Toporov l.c. Tuos pr. ir lie. žodžius, tik be reikalo juos atskirdamas nuo slaviškųjų, Fraenkel 15 t. (ir liter.) sieja su lie. *ir-ti* „sich auflösen, -trennen“ = la. *iř-t* „t.p.“, *ēr-st* „išskirti“, lie. *ér-dėti*, *eř-tas*, „erdvus“, *eř-dvas* „t.p.“, *ēr-dvè* „Raum“, *ar-dýti*, s.sl. *or-iti* „išskirti, sugriauti“, s.ind. *ár-dati*, *ř-dāti* „išsisklaido“, *ř-dhak* „atskirai, ypatingai“ ir kt. Šią ir anksčiau pateiktą leksinę medžiagą įprasta suvesti ne į vieną ide. archetipą, žr. pvz. Pokorny I 874 (ide. **reyə-*: pr. *arwis*, sl. **orvъnъ*, av. *ravah-*, s.v.a. *rūm* ir kt.), 332 t. (ide. **er-*: lie. *irti* „sich auflösen“ ir kt., lie. *rėtas*, s.sl. *oriti*, s. ind. *řdhak*), 329 ir 334 (ide. **er-ed-*: s. ind. *árdati*, *řdāti*). Į šią sudėtingą problemą tuo tarpu plačiau nesileidžiant, pasakytina tiek: šiaip ar taip patikimiau visus minėtus indoeuropiečių kalbų žodžius suvesti į vieną archetipą (plg. ir Fraenkel l.c.) – į ide. **er-* (: **or-* : **ř-*) resp. (**er-* + *H*) **erH-*, reiškusi maždaug „išskirti“ (ir išriedėjusį iš senesnės šiek tiek kitokios reikšmės). Taigi čia nagrinėjamas pr. *arwis* ir kt. bus atsiradę taip: iš ide. **er-* „išskirti“ > balt.-sl. **er-* „t.p.“ matyt buvo padarytas (*u*-kamenis) adj. balt.-sl. **aru-* „išskirtas, atskirtas“ (plg. s.v. *arrien*), vėliau perdirbtas

į **arvi-* „t.p.“ (plg. lo. *levis* < **leg^hh-*ui-**, perdirbtą iš **leg^hh-u-*) resp. **arva-* „t.p.“ (plg. s.v.v. *arrien*, *arwaykis*). Šitaip turime: a) pr. *arwis* „tikras“ < **,* „ne bet koks“ < **,* „išskirt(in)as“, b) lie. *arvas* „laisvas, tinkamas (ne bet koks)“ < **,* „ne bet koks“ < **,* „išskirt(in)as“, sl. **orv-* „lygus, vienodas“ < **,* „vienodas, ne bet koks“ < **,* „išskirt(in)as“. Het. *araya-* reikšmė „laisvas“ bus atsiradusi panašiai (tik savarankiškai) kaip ir minėto lie. *arvas*. Pr. *arwis* „tikras“ dėl reikšmės plg. *tickars* (žr.).

arwiskai adv. „zwar (zwar, wahrlich) — tikrai“ III 49₁ [33₃₅] (= *vftiesas* „iš tiesos“ VE 19₁), „t.p.“ III 55₁₀ [37₂₈], „t.p.“ III 55₁₆ [37₃₄] (= *vftiesos* VE 22₁₁), „freilich — iš tikro“ III 77₁ [49₂₅] (= *vftiesos* VE 32₁₀), „gewißlich — tikrai“ III 121₂₀ [75₂₇]. Šis pr. adv. yra iš pr. adj. **arviskas* „tikras“ < *arwis* (žr.) + *-iska-*, plg. lie. adj. *svetim-iškas* „svetimas“ K 417, adv. *kantr-iškai* „kantriai“ MT 68 ir kt., žr. Skardžius ŽD 157. Žr. dar s.v.v. *isarwiskas*, *perarwiskai*.

as „ich — aš“ I 7₉ [5₂₆], I 9₆ [5₃₅], III 37₁₂ [29₃], III 37₁₈ [29₇], III 39₁₈ [29₂₆], III 41₂ [29₃₀], III 41₁₅ [31₅], III 43₁₀ [31₂₁], III 43₁₉ [31₂₈], III 45₃ [33₁], III 45₉ (2X) [33₅ (2X)], III 57₁₅ [39₁₉], III 67₁₄ [45₅], III 67₁₈ [45₉], III 67₂₀ (2X) [45_{10,11}], III 67₂₁ [45₁₂], III 67₂₃ [45₁₃], III 69₆ [45₂₀], III 69₁₀ [45₂₂], III 69₁₁ [45₂₂], III 69₁₂ [45₂₄], III 69₂₅ (2X) [45₃₄ (2X)], III 71₁₇ [47₁₆], III 79₁₁ [51₁₆], III 79₁₇ [51₂₁], III 81₁₁ [51₃₄], III 81₁₅ [53₂], III 81₁₇ [53₃], III 91₁₂ [57₂₇], III 101₁₀ [63₁₉], III 105₁ [65₂₀], III 105₉ [65₂₇], III 107₁₅ [67₂₂], III 107₂₂ [67₂₈], III 113₅ [69₃₂], III 115₁₆ [71₂₇], III 125₁₂ [77₂₁], III 125₁₆ [77₂₄], III 127₂ [77₂₈], III 127₆ [77₃₂], III 127₁₈ [79₇], III 129₂ [79₁₃], III 129₁₀ [79₁₈] — iš viso 46X; *es* „t. p.“ II 7₉ [11₂₅], II 9₆ [11₃₄]. Gen. sg.: *maisei* III 69₄ [45₁₈] iš pron. poss. *mais* (nom. sg.) „manas, meiner“ (derinama su sakinio subjektu). Dat. sg.: *mennei* „mir — (vok.) man“ III 41₃ [29₃₁], III 45₁₉ [33₁₃], III 45₂₂₋₂₃ [33₁₅], III 67₁₀ [45₃], III 67₁₅ [45₆], III 67₂₃ [45₁₃], III 81₁₄ [53₁], III 107₁₈ [67₂₄], III 125₆ [77₁₆]. Acc. sg.: *mien* „mich — mane“ III 27₇ [23₆], III 37₁₄ [29₄], III 37₁₇ [29₆], III 41₂ [29₃₀], III 43₁₃ [31₂₃], III 45₁₂ [33₇], III 45₂₁ [33₁₅], III 69₆ [45₁₉], III 79₁₃ [51₁₇], III 79₁₅ [51₁₉], III 81₁₃ [51₃₅], III 81₁₆ [53₃], *ėnmiem* III 81₂₀ [53₆], III 79₂₀ [51₂₃], *pōmien* III 131₁₃ [79₃₆], *pomien*

III 107₄ [67₂₁], *prēmien* III 113₃ [69₃₁]; susijęs su to paties sakinio subjektu: *mien* III 67₁₈ [45₉], III 69₇ [45₂₀], III 79₁₇₋₁₈ [51₂₁], III 81₁₇ [53₄]. Lytis: *sen maim* „mit mir — su manimi“ III 79₁₉ [51₂₈], *sen maim* „t. p.“ III 81₁₉ [53₅], (derinama su sakinio subjektu) *maim* „mir — (vok.) man“ III 107₁₅ [67₂₂]. Nom. pl.: *mes* „wir — mes“ II 11₄ [13₇], III 27₉ [23₈], III 27₁₆ [23₁₄], III 29₁ [23₁₆], III 29₁₁ [23₂₄], III 29₁₂ [23₂₅], III 31₁ [25₆], III 31₂ [25₇], III 31₁₀ [25₁₄], III 31₁₁ [25₁₅], III 31₁₉ [25₂₂], III 31₂₀ [25₂₃], III 33₇ [25₃₁], III 33₈ [27₁], III 33₁₈ [27₈], III 33₁₉ [27₉], III 35₉ [27₁₉], III 35₁₀ [27₂₀], III 37₁ [27₃₀], III 37₂ [27₃₁], III 39₃ [29₁₁], III 39₇ [29₁₆], III 47₉ [33₂₆], III 47₁₀ [33₂₇], III 47₁₁ [33₂₈], III 49₂ [35₁], III 49₆ [35₅], III 49₁₇ [35₁₄], III 49₂₁ [35₁₈], III 51₉ [35₆], III 53₆ [37₇], III 53₂₁ [37₁₉], III 55₁₇ [37₃₄], III 55₂₂ (2X) [39_{4,5}], III 57₅ [39₁₁], III 63₈ [41₂₉], III 63₂₄ [43₉], III 65₄ [43₁₈], III 65₁₈ [43₂₄], III 65₁₉ [43₂₄], III 65₂₁ [43₂₆], III 65₂₂ [43₂₇], III 83₁₅ [53₁₉], III 85₁₂ [53₃₂], III 89₅ [55₃₆], III 91₁₆ [57₃₀], III 109₁₁ [69₄], III 111₁₂ [69₁₉], III 111₁₃ [69₂₀], III 113₉ [69₃₆], III 113₁₇ [71₆], III 113₂₀ [71₈], III 113₂₁ [71₁₀], III 115₃ [71₁₇], III 117₁₈ [73₁₄], III 119₂₇ [75₉], III 123₁₈ [77₆], III 123₂₂ [77₈], III 131₉ [79₃₂], III 131₁₅ [81₁], III 133₁ [81₉] — iš viso 62X; *mas* „t. p.“ I 11₃ [7₉]. Gen. pl.: *nusun* „mūsų“ I 7₁₃ [5₂₈] (eina po: *sunun!*); *nuson* I 9₁₂ [7₃], I 9₁₃ [7₄], I 11₃ [7₉], I 11₄ [7₆], I 11₉ [7₁₃]; *nusan* I 9₁₇ [7₆] (pron. poss. ?); *nusen* I 13₃ [7₁₉] (eina po: *eden*), *naussen* BB II 138; *noūson* III 33₉ [27₁], III 33₂₀ [27₉], III 41₂₂ [31₁₀], III 47₁₋₂ [33₁₉₋₂₀], III 47₆ [33₂₄], III 49₁₇ [35₁₃], III 51₁₇ [35₃₂], III 51₁₉ [35₃₄], III 53₅ [37₆], III 53₈ [37₉], III 57₉ [39₁₄], III 59₁₂ [41₁], III 63₇ [41₂₉], III 71₁₈ [47₁₇], III 75₁ [49₅], III 83₁₂ [53₁₇], III 99₂ [61₃₂], III 113₁₁ [71₁], III 113₁₉ [71₈], III 113₂₅ [71₁₂], III 117₁₇ [73₁₃], III 121₁₅ [75₂₄], III 121₁₈ [75₂₅], III 123₂₀ [77₇], III 127₈ [77₃₄], III 129₁₄ [79₂₁], III 129₁₈ [79₂₄], — iš viso 27X; *noūsou* (sk. *noūson*) III 73₁₅₋₁₆ [47₃₄]; *nōson* III 79₈ [51₁₅]; *noūsan* III 131₈ [79₃₁] (eina po: *cixtisan!*); *noūsen* III 51₉ [35₂₆] (*noūsen madlan*, — pron. poss. ?); *nouson* II 7₁₃ [11₂₇], II 9₁₂ [13₁], II 9₁₃ [13₂], II 9₁₇ [13₄], II 11₃ [13₇], II 11₄ [13₈], II 11₁₀ [13₁₂], II 13₃ [13₂₀], III 47₉ [33₂₇], III 53₁ [37₃], III 53₈ [37₉], III 61₉ [41₁₃], III 65₁₉ [43₂₅], III 65₂₂ [43₂₈], III 81₈ [51₃₃], III 83₁₇ [53₂₀], III

85₁₀ [53₃₁], III 109₁₇ [69₇], III 115₂₇ [71₃₆], III 119₆ [73₂₉], III 119₂₂ [75₅], III 121₁₃ [75₂₂], III 121₂₃ [75₂₈], – iš viso 23X. Dat. pl.: *nūmans* III 111₁₇ [69₂₃]; *numons* I 11₁ [7₈]; *noūmans* III 49₁₀ [35₈], III 49₂₀ [35₁₇], III 51₁₄ [35₃₀], III 53₁₋₂ [37₃], III 53₆₋₇ [37₈], III 55₇ [37₂₆], III 57₁₉ [39₂₂] (klaidingai verstas vok. *uns*), III 75₁₆ [49₁₆], III 109₁₆ [69₇], III 117₁₅ [73₁₂], III 121₁₄ [75₂₃], III 121₂₀ [75₂₇]; *noumans* I 11₂ [7₉], II 9₁₅ [13₃], II 11₁ [13₆], II 11₃ [13₇], III 119₇ [73₃₀]; *naūmans* III 57₆ [39₁₂] (klaidingai verstas vok. *uns*); *nūmas* III 111₇ [69₁₅]; *noūmas* III 39₃ [29₁₁] (klaida – vietoj refleksyvinio acc.), III 53₂₀ [37₁₉], III 55₁₇ [39₁] (klaidingai verstas vok. *uns*) III 57₁₈ [39₂₁], III 73₁₇ [47₃₅], III 75₁₈ [49₁₈], III 113₂₃ [71₁₁], III 121₁₅ [75₂₃]. Acc. pl.: *mans* „uns – mus“ I 11₅ [7₁₀], I 11₆ [7₁₁], II 11₆ [13₈], II 11₇ [13₉], III 47₈ [33₂₆], III 49₈ [35₆], III 49₁₁ [35₉], III 51₁₈ [35₃₃], III 55₁₄ [37₃₂], III 55₁₉ [39₂], III 57₂ [39₉], III 83₁₅ [53₁₈], III 111₁₃ [69₂₀]; *ēnmans* III 63₁₅ [43₁], *en mans* III 55₁₂ [37₃₀]; *no mans* III 63₆ [41₂₈]; *prēmians* III 49₃ [35₁], III 49₁₈ [35₁₅], III 51₁₀ [35₂₇]; derinama su sakinio subjektu – *ēnmans* III 35₁₃ [27₂₂], *prēmians* III 33₁₁ [27₃], *prei mans* III 83₁₆ [53₂₀].

Nom. sg. *as* (I, III), *es* (II 2X) kartu su lie. *aš* resp. (dial. ir sen. rašt.) *eš*, la. *es* suponuoją balt. **ež* (< **ide*. **eg*): sl. **ež* (≧ *ēz* > s. sl. *jazъ* ir kt.) → **oz* (≧ **āz* > s. sl. *azъ* ir pan.), arm. *es*, go. *ik*, gr. *ἐγώ* (su **-ō*) ir kt. < *ide*. **eg* resp. **egh*, prie kurio buvo pridėti atitinkami formantai turbūt jau atskiruose *ide*. dialektuose (plg. Pokorny I 291); ar balt.-sl. **ež* „aš“ yra turėjęs kokį nors formantą, sunku pasakyti (plg. Stang Vergl. Gr. 247). Acc. sg. *mien* = **m'en*: sl. *mę*, s. ind. *mām*. Gen. sg. *maisei* – pron. poss. lytis (žr. s. v. *mais*) vietoj senosios **mene* = ryt. balt. **mene* (> lie. dial. *manè* ir kt.), sl. *mene*, av. *mana*. Dat. sg. *mennei* = ryt. balt. **men(e)i* (> lie. dial. *mānie*, *-i*, la. *man*) – padaryta iš **men-e* (gen. sg.). Instr. (sg.) *māim* (< **-mi*) = **manim* (?): lie. *manimi*, la. *manim*, žr. Endzelīns SV 88 t. Nom. pl. *mes* (II, III), *mas* (I – 1X) = pr. **mēs*: lie. (dial.) *mēs*, *mēs*, la. *mes*, arm. *mek'* „mes“ ir kt. (Endzelīns BVSF 163). Acc. pl. *mans* < **nāns* < **nōns*: ryt. balt. **nōns* (→ lie. *mus*, la. *mūs*, žr. Mažiulis Donum Balt. 335 t.); sl. *ny*. Gen. pl. **nū-sun* (**nūsan*) bei dat.

pl. **nū-ma(n)s̄-turi* **nū-* (= ryt. balt. **nū-* → lie. *mū-sy* ir pan.) < balt. **nō-* (žr. Mažiulis l. c.).

asy „reen (Rain) – ežia“ E 241 = **azi* (nom. sg. fem.): lie. *ežia* (dial. *ažia*) resp. *ežė* (*ēžė*) „ežia, riba; lysvė“, la. *eža* „t. p.“. Šį pr. žodį skaityti **azē* (pvz. Toporov PJ I 121) nėra pagrindo. Kad pr. *asy* yra matyt pr. **azī* [*i(jā)*-kamienis] < balt. **eži*, žr. Būga I 594 t., plg. Endzelīns SV 64, Schmid Verb. 18. Šis balt. **ež-* toliau giminiuojasi turbūt su arm. *ez-r* „pakraštys, riba“, o gal ir su sl. **jēz-* (> lenk. *jaz* „tam tikra užtvara žvejojant; užtvanka“, ukr. *яз* „užtvanka“, bltr. *яз* „t. p.“ ir kt.). Spėjama, kad visuose minėtuose žodžiuose (gal ir slavų) slypinti ta pati ide. **egh-* (: **ēgh-*), kurią turi ir pr. *assaran* (žr.) bei kiti jo giminaičiai. Žr. (ir liter.): Trautmann AS 304, BSW 73; ME I 572; Vasmer IV 549; Fraenkel 125; Sławski I 529; Arumaa Ursl. Gr. I 73, 103; Toporov l. c.

asilis „ezel (Esel) – asilas“ E 436. Yra matyt iš pr. **asilas*, kuris, kaip ir lie. *āsilas* „t. p.“, yra skolinsys greičiausiai iš sl. **osoblъ* (> s. rus. *осёлъ*, lenk. *osioł* ir kt.), o pastarasis kildintinas iš go. *asilus* (< lo. *asinus*). Žr. Būga II 89, III 764, 897; Fraenkel 18, Toporov PJ I 121 t. (ir liter.). Kitaip Endzelīns SV 145: jis manė, kad šie pr. ir lie. žodžiai galėję iš gotų ateiti tiesiai arba per slavus.

asmai I sg.: „bin – esu“ III 41₁₇ [31₆], III 43₂₀ [31₈], III 67₂₁ [45₁₁], III 67₂₃ – 69₁ [45_{13,15}], III 69₂ [45₁₆], III 69₄ [45₁₇], III 69₁₂ (2X) [45_{23,24}], III 69₂₇ [45₃₅], III 81₁₆ [53₃]; *asmau* III 37₁₂ [29₃]; *asmu* III 67₂₃ [45₁₃], III 69₃ [45₁₇]. 2 sg.: *assai* „esi“ III 67₄ [43₃₃], III 67₅ [43₃₄], III 67₆ [43₃₄], III 105₇ [65₂₅], III 105₁₆ [65₃₃], III 117₂₄ [73₁₉], III 119₁₀ [73₁₁], *assei* III 67₈ [45₂], III 79₁₄ [51₁₈], III 81₁₃ [53₁], III 131₁₇ [81₃]; *essei* III 47₆ [33₂₄], *asse* II 9₁₃ [7₄], III 105₁₇ [65₃₃], *asse* II 9₁₃ [13₂], *esse* APH VII 105 (= PKP I 30). 3 sg. *ast* „esti, yra“ I 7₁₀ [5₂₆], I 7₁₃ [5₂₈], I 13₈ [7₂₂], I 13₁₇ [7₂₇], III 17₁₇ [19₁₇], III 27₈ [23₇], III 27₁₅ [23₁₃], III 29₁₀ [23₂₃], III 29₂₀ [25₄], III 31₉ [25₁₃], III 31₁₈ [25₂₁], III 33₆ [25₃₀], III 33₁₇ [27₇], III 35₈ [27₁₈], III 35₁₉ [27₂₇], III 35₂₀ [27₂₈], III 37₂₀ [29₈], III 39₁₉ [29₂₆], III 41₁ [29₂₉], III 41₂ [29₃₀], III 41₅ [29₃₂], III 41₁₇ [31₇], III 41₂₃ [31₁₁], III 43₈ [31₁₉], III 43₁₄ [31₂₄], III 43₂₃ [31₃₁],

III 43₂₆ [31₃₂], III 45₈ [33₄], III 45₁₂ [33₇], III 45₂₄ [33₁₇], III 47₇ [33₂₅], III 47₉ [33₂₇], III 47₁₆ [33₃₃], III 49₁ [33₃₅], III 49₁₅ [35₁₂], III 51₇ [35₂₄], III 51₁₆ [35₃₁], III 51₂₀ [35₃₄], III 53₃ [37₅], III 53₁₂ [37₁₃], III 55₁ [37₂₁], III 55₁₅ [37₃₃], III 57₄ [39₁₀], III 57₁₄ [39₁₈], III 57₁₆ [39₂₁], III 57₂₀ [39₂₃], III 59₆ [39₃₀], III 59₇ [39₁₁], III 59₈ [39₃₁], III 59₁₀ [39₃₄], III 61₁₇ [41₁₉], III 61₁₉ [41₂₁], III 63₁ [41₂₄], III 63₆ [41₂₈], III 63₁₀ [41₃₁], III 65₂ [43₁₂], III 65₇ [43₁₆], III 65₁₈ [45₂₈], III 71₁₃ [47₁₂], III 73₁₃ [47₃₃], III 73₁₅ [47₃₄], III 75₅ [49₈], III 77₁₇ [51₃], III 85₁ [53₂₄], III 87₉ [55₁₇], III 87₁₈ [55₂₂], III 87₁₉ [55₂₄], III 89₃ [55₃₅], III 89₁₄ [57₇], III 89₁₈ [57₁₀], III 89₂₀ (2X) [57₁₁ (2X)], III 89₂₅ [57₁₅], III 91₂ [57₁₉], III 91₁₈ [57₃₂], III 93₂₄ [59₂₄], III 95₁ [59₂₆], III 95₂₄ [61₉], III 97₁₁ [61₂₀], III 97₁₃ [61₂₃], III 101₆ [63₁₅], III 101₉ [63₁₈], III 101₁₀ [63₁₉], III 101₂₁ [63₂₇], III 103₇ (2X) [65₂ (2X)], III 103₉ [65₃], III 103₁₇ [65₁₀], III 103₂₁ [65₁₃], III 103₂₃ (2X) [65_{14,15}], III 103₂₅ [65₁₆], III 103₂₉ [65₁₉], III 105₁₉ [67₂], III 105₂₁ [67₃], III 109₂ [67₃₂], III 111₇ [69₁₅], III 111₁₉ [69₂₄], III 113₄ [69₃₂], III 115₃ [71₁₇], III 115₁₀ [71₂₂], III 115₁₁ [71₂₃], III 115₂₃ [71₃₂], III 121₄ [75₁₆], III 121₂₁ [75₂₇], III 123₁₄ [77₃], III 127₄ [77₂₉], III 127₉ [77₃₄], III 129₁₉ [79₂₄], III 131₉ [79₃₂], III 131₂₂ [81₇], III 133₃ [81₁₁]; ta pati forma (*ast*) ir 3 pl. III 37₇ [27₃₅], III 57₁₆ [39₁₉], III 61₇ [41₁₂], III 65₁₃ [43₂₁], III 67₁ [43₂₀], III 73₃ [47₂₃], III 77₄ [49₂₈], III 87₁₆ [55₂₁], III 91₇ [57₂₂], III 97₁₇ [61₂₅], III 101₁₈ [63₂₅] (originale – sg.), – iš viso 123X; *asch* (sk. *asth*) I 7₇ [5₂₄]; *æst* II 7₁₃ [11₂₇], II 13₈ [13₂₃], II 13₁₇ [13₂₇]; *est* II 7₁₀ [11₂₅]; *hest* II 7₇ [11₂₃]; *astits* „ists“ III 61₂₁ [41₂₂], III 87₁₀ [55₁₇]. 1 pl.: *asmai* „esame“ III 55₅ [37₂₄], III 55₆ [37₂₅], III 63₉ [41₃₀], III 63₂₄ [43₉]. 2 pl.: *astai* „esate“ III 91₉ [57₂₄], III 103₂ [63₃₅], III 107₂₂ [67₂₇], III 123₉ [75₃₅], (imperat. reikšme) III 93₁₀ [59₁₂], (indic.) *asti* III 93₁₅ [59₁₆], III 93₁₆ [59₁₇], *estei* III 115₁₇ [71₂₈]. Optatyvo 2 sg.: *seisei* III 71₉ [47₈]; 2 pl.: *seiti* III 91₂₃ [57₂₀], III 93₂₃ [59₂₃], III 95₈ [59₃₁], III 97₂ [61₁₃], III 105₂₆ [67₇], *seiti* III 89₈ [57₃], III 91₂₃ [57₃₆]; žr. dar s. v. *emprijkisins*.

Pr. *as-mai* (praes. 1 sg.) ≤ **es-mi*: lie. *es-mi*, la. *es-mu* (žr. Mažiulis Baltistica I pr. 96 tt.), taip pat – s. sl. *jes-mb*, s. ind. *ás-mi*, gr. εἰ-μῆ, het. *eš-mi* ir kt.; (pvz. praes. 3 sg.) pr. *est (ast)* <

balt. **esti* > lie. *ėsti*: s. ind. *ásti*, het. *ešzi*, lo. *est*, go. *ist* ir t. t. Turime šaknių ide. **es-* resp. jos apofoninį var. **s-*: pvz. pr. *s-ei-sei* (žr. anksčiau) ir kt. Žr. Pokorny I 340 tt.

asmus „achte – aštuntas“ I 5₂₀ [5₁₇], II 5₂₀ [11₁₆], III 33₁₄ [27₅] nom. sg. masc.; *asman* III 119₁₃ [73₃₄] acc. sg. masc.: lie. *āšmas*, la. *asm-ite* „ein Raummaß, 1/8 Haken“ (ME I 144), s. sl. *osmь*. Balt.-sl. **ašmas* „aštuntas“ < **aštmas* (pagal analogiją su balt.-sl. **septmas* „septintas“ > sl. **sebdmas* „t. p.“ > s. sl. *sedmь* ir kt.): s. ind. *aštámáh*, av. *aštama-*, s. air. *ochtmad* „aštuntas“. Walde-Pokorny I 173, Fraenkel 20, Vasmer III 358. Pr. *asmus* yra galbūt **asm's* [su labializaciniu **(m)ʷ-*], t. y. **asms*; plg. dar s. v. v. *abse*, *auwerus*.

assa, *assæ*, žr. *esse*.

assanis „Herbst (Herbst) – ruduo“ E 14 = **asanis* (nom. sg.), kuris yra greičiau ne iš pr. **asenis*, o iš **esenis* (Būga I 312, 593, plg. Toporov PJ I 131) = sl. **esenb* „ruduo“ (> lenk. *jesień*, rus. *ocenb* ir kt. ESSJ VI 27 t.). Šis vak. balt.-sl. **esen-* „ruduo“ suponuoja matyt balt.-sl. **esen-* „javapjūtė, jos laikotarpis“ (plg. Stang LS 74) = „pirmosios rudens dalies pradžia (dar nepradėjus lapams raudonuoti, ruduoti ir pan.)“, kuris a) vak. baltų ir slavų tarmėse virto į **esen-* „ruduo“, o b) ryt. baltų tarmėse buvo išstumtas žodžio ryt. balt. **ruden-*, šiam iš „lapų raudonėjimo, rudėjimo ir pan. laikotarpis“ = „antrosios rudens dalies pradžia“ [jo darybą (sufiksas **-en-*) galbūt paveikė balt.-sl. **es-en-*] virstant į „ruduo“ (> lie. *ruden-*, *ruduō*, la. *rudenis*). Balt.-sl. **esen-* „javapjūtė, jos laikotarpis“ giminiuojasi su go. *asans* „javapjūtės laikotarpis“, s. v. a. *ar(a)n* „javapjūtė, Ernte“ ir kt. (Kluge 173). Balt.-sl.-germ. „javapjūtė, jos laikotarpis“ (plg. Schmid Verb 104, Stang LS 73–74) toliau giminiuojasi matyt su gr. ὀπώρα „vasargalis, javapjūtė“ (vedant jį iš **οπ-οσαρ-ā* su **οσαρ* < **osʷ* Frisk II 408) ir kt. (Pokorny I 343, žr. dar Toporov PJ I 130 t. ir liter.). Visi tie žodžiai suponuoja greičiausiai heteroklitą ide. **e/osʷ/n-* „javapjūtė“ (plg. Pokorny l. c.) – žodį, kuris buvo žemdirbystės terminas („javapjūtė“), o ne metų laikų pavadinimas (tikrieji metų laikų pavadinimai ide. prokalbėje bus buvę du – ide. **uesʷ/n-* ir **gheim-*, žr. s. v. *dagis*). Het.

zena-/zenant- „ruduo“, siejamas su minėtu ide. *e/osr/n- (plg. Benveniste BSL L 29 t.), nebūtinai rodo, kad šis ide. žodis būtų buvęs „ruduo“: het. „ruduo“ lengviausiai galėjo savarankiškų kelių išriedėti iš ide. *, „javapjūtės“.

assaran „see (See) – ežeras“ E 60 = *azaran (nom.-acc. sg. neut.), kuris yra matyt iš pr. *ezeran (Būga I 594, II 508): lie. *ēžeras* (dial. *āžeras*), la. *ezers* (dial. *ezars*), s. sl. *jezero*, rus. *озеро* ir kt. Bendras tik baltams ir slavams žodis [balt.-sl. *ežera(n)], – net ir tuomet, jeigu jis giminiuotųsi su gr., Ἀχέρων „Acheronas“, ἀχερ-ούσις ὕδατα ἐλώδη Hes. (t. y. „pelkės vandenys“), ilir. Ὀσερ-ιάτες (žr. Vasmer III 125 ir liter.); bet pastaroji giminytė nėra neabejotina, žr. Meillet BSL XXV 11 t., Vaillant BSL XIX 38 tt., plg. ir Fraenkel 125, Vasmer l. c. Žodžio balt. (-sl.) *ežera(n) senoji šaknis *ež-, kildinant ją iš ide. *egh-, mėginama sieti su lie. *ež-ia* ir kt. (žr. Fraenkel l. c. ir liter.; Sławski I 571 ir liter.), žr. *asy*. Pr. *azaran yra paliudytas ir kitais atvejais: *asere*, *azar*, *asore*, *asir* (Thes 9), plk. *Azara* (Gerullis ON 11), ež. *Preyd-azare* (op. cit. 134), ež. *Ring-azer* (op. cit. 142).

assegis „persk (Barsch) – ešerys (perca fluviatilis)“ E 572 (dėl reikšmės žr. Trautmann AS 305, Endzelīns SV 145) = *azegīs < *ezegja-, plg. pr. ež. *Asege-wad*, *Asige-wadde*, *Asege-wayde* (Gerullis ON 11) = lie. (jotv.) *Azāgis* (Lp). Pr. *ezegja- „ešerys“: lie. *ežegys* „pūgžlys, Kaulbarsch, acerina cernua“ (LKŽ II² 1167 t. – iš Pr. Lietuvos ir Užnemunės), *ežgys* „t. p.“ (LKŽ II² 1169 – iš Pr. Lietuvos, Užnemunės, Ignalinos raj.), *ežgė* „t. p.“ (l. c. – iš Užnemunės), *ežg-ūnas* „t. p.“ (l. c. – iš Ignalinos raj.), *ežg-iūtė* „pasipūtėlė mergaitė“ (l. c. – iš Varėnės raj.), plg. dar lie. ež. *Ažāgis* resp. *Ažagys* (Šeduvės apyl.), up. *Ažag-ēlė* (ten pat). Su pr.-lie. (dial.) *ež(e)gja- „ešerys; pūgžlys“ giminiuojasi vak. sl. *ēzgia- „t. p.“ (> lenk. *jażdż* „pūgžlys“, ček. *ježd-ik* „ešerys“). Šis balt. (dial.) *ež-(e)gja- bei sl. (dial.) *ēzgia- turi matyt tą pačią šaknį (balt. *ež-, vak. sl. *ež- ≧ *ēz-), kaip ir balt.-sl. *ežja- „ežys, Igel“ (> lie. *ežys*, la. *ezis*; lenk. *jeź*, rus. *еж* ir kt.), s. v. a. *ig-il* „t. p.“ ir kt. (< ide. *egh-), – Būga II 217, Fraenkel 118 (s. v. *egžljs*), Sławski I 535, 572 [pridursiu: kadangi tokį ežio pavadinimą (iš ide. *egh-) turi

visi ryt. baltai bei jų artimiausi giminaičiai slavai su germanais, tai matyt ir prūsai turėjo *ežja- → *ezis > *azis]. Taigi reikėtų sutikti su Būga (l. c.), kad balt. dial. *ež(e)gja- (bei sl. dial. *ēzgia-) iš pradžių bus reiškęs „dygliuotąją (žuvį)“, iš kurios ir turime pr. *ezegja- → *assegis* „ešerys“ (plg. ček. *ježd-ik* „t. p.“) ir lie. dial. *ež(e)gja- > *ež(e)gys* „pūgžlys“ (plg. lenk. *jażdż* „t. p.“): ir ešerys (Barsch), ir pūgžlys (Kaulbarsch) priklauso „dygliuotųjų“ rūšiai – vienai ir tai pačiai ešerinių žuvų (percidae) rūšiai; vadinasi, ir dėl to žodį pr. *assagis* nėra reikalo versti „pūgžliu, epui“, kaip yra mėginęs daryti, rodos, tik vienas Būga I 594, II 155.

assis „achze (Achse) – ašis“ E 298 = *asis : lie. *ašis*, la. *ass*, s. sl. *osb*, lo. *axis*, s. air. *aiss* „vežimas“ (< *aksi- „ašis“ – galbūt: „ašis“ > „ratas“ > „vežimas“, plg. pvz. lie. *rātai* „vežimas“), s. v. a. *ahsa*, gr. ἄξων, s. ind. *ākṣaḥ* ir kt. < ide. *aks- (šaknis ide. *ag- „varyti, kreipti, sukti“), – Walde-Pokorny I 37, Vasmer III 167 t. (ir liter.), Fraenkel 19.

astin „ding – dalyką, atlikimą, būseną“ III 61₁₅ [41₁₇] (= *daiktus* „dalykus“ VE 25₆ acc. pl.), „t. p.“ III 75₂₄ [49₂₃] (= *daiaktus*, sk. *daiktus* „dalykus“ VE 32₄ acc. pl.), „handlung – atlikimą, būseną, dalyką“ III 125₅ [77₁₅] acc. sg. Jo kilmė yra turbūt tokia: asocijuojant su -ti- sufikso substantyvais, substantyvuota lytis pr. *esti (3 sg. praes.) „yra, esti, būna, (šiuo metu) atsitinka“ (žr. s. v. *asmai*) į lytį pr. *estis (nom. sg.) „būseną, atsitikimas“ > „atsitikimas, dalykas, reikalas“, plg. lie. *dēstis* „atsitikimas, dalykas“ (LKŽ II² 432) – iš 3 sg. *dēsti* „deda“ bei 3 sg. (reflex.) *dēstis* „dedasi, atsitinka“. Dar plg. rus. *cymb* „esmė“ (: *cymb* < *sonti „yra, esti“ 3 pl.), be to, lie. (šaknies *es-* darinius) *es-imas* „buvimas, būseną“ (LKŽ II² 1153), *es-ybė* „būtybė“ (l. c.) ir pan. Plg. santykį – lie. *būtis* „buvimas“ (LKŽ I¹ 1000) : *buvimas* = pr. *estis : lie. *esimas*. Būga (I 163) 1908 m. bandė pr. *asti-* (kaip „Handlung“) sieti su umbr. *ahti-* „actio“ [tiksliau pasakyčiau, – su umbr. *ahtimem* „ad caerimonium“ Tab. Iguv. I B 12 resp. *ahtisper* „pro caerimoniis“ Tab. Iguv. III 24, 29], t. y. kildinti pr. *as-(ti) iš balt. *až- < ide. *ag- „varyti, veikti“. Bet vėliau Būga nepatvirtino šios savo etimologijos, ir jai, rodos,

niekas nepritarė. Šiaipjau įprasta pr. *asti-* gretinti tik su s. ind. *svasti-* „laimė“ < **su-esti-* „Wohlsein“ (Berneker PS 281, Trautmann AS 305, Endzelīns SV 145); taip galvojant, s. ind. *-asti-* būtų tipologinė darybos paralelė žodžiui pr. *asti-*.

aswinan „kobilmilch (Stutenmilch) – kumelės pienas“ E 694 nom. acc. sg. neutr. Turbūt subst., bet aišku, kad iš adj. – *aswinan* (sc. *dadan*) „kumėlinis (sc. pienas)“. Su sufiksu *-ina-* iš pr. **asvā* „kumelė“ (= **asvǝ**, būtų E **aswo*), plg. lie. *áuksinas* „auksinis“ ← *áuksas*, *vārinis* „varinis“ ← *vāris* ir kt. (Skardžius 240 tt.). E žodynėlio šnekte žodis *aswinan* buvo matyt išvirtes substantyvų (tai, be kita ko, rodo ir faktas, kad senasis pr. **asvā* „kumelė“ jau buvo išstumtas žodžio pr. *kaywe* „t. p.“ E), plg. pvz. lie. subst. *áuksinas* „tokia moneta“ iš adj. *áuksinas* „auksinis“ (Skardžius l. c.). Pr. **asvā* = lie. *ašvā* (ir *ešvā* BrB Sir 33, 6) „kumelė“ LKŽ I² 349, II 1164 (plg. lie. žem. *ašv-ienis* „darbinis arklys“) < balt. **ešvā* „t. p.“, jis (resp. balt. **ešvas* „arklys“) slypi ir vietovardžiuose: pr. up. *Assw-ene*, ež. *Assu-enus*, *Assw-in* (Gerullis ON 12), lie. up. *Ašvā*, *Ašv-ijā*, *Ašv-inė* (UEV 9), la. up. ež. *Asva* (LV I, 45). Baltai matyt turėjo ir žodį **ešvas* (< ide. **ekuos*) „arklys, kumelys“ (žr. pvz. Skardžius ŽD 13, 568) greta **ešvā* (< ide. **ekyā*) „kumelė“, plg. jūdviejų giminaičius: s. ind. *ašvas* ir *ašvā*, lo. *equus* ir *equa*, s. saks. *ehu-skalk* „arklių tarnas“, s. angl. *eoh* „arklys“, s. isl. *jór* „t. p.“ (< **ehwaR*), s. air. *ech* „t. p.“ ir kt., žr. Walde-Pokorný I 113, Fraenkel 20.

at-, **et-** praef., kuris savo reikšme artimas lie. -la. *at-* bei sl. *ot-*; pvz.: *attrātwei* (žr.) „(lie.) atsakyti“ = „(la.) atbildēt“ = „(rus.) ответить“, *etwerreis* (žr.) „atverk“ = „atver“ = „открой“, *etlāikusin* (žr.) „atsilaiko“ = „atturas“, *etgimsannien* (žr.) „atgimimą“ = „atdžimšanu“ ir kt. I kat-me yra: (5X) *at-* (*attskiwuns*, *atskisenna*, *atwerpeis*, *atwerpimay*, *atwerpsannan*) resp. (1X) *et-* (*etwerpsannan* I 9₉), plg. (visais atvejais – 6X) *assa* (žr. s. v. *esse*), (8X) *an* resp. (3X) *en* (žr. s. v. *en*). II kat-me: (visur – 6X) *et-*, plg. (1X) *æsse* / (1X) *æse* / (1X) *hæse* resp. (1X) *assa* / (1X) *assæ* (žr. s. v. *esse*), (9X) *en* / (1X) *æn* resp. (2X) *an* (žr. s. v. *en*). III kat-me: (71X) *et(t)* – resp. (8X) *at-* [inf. (1X) *attrātwei* | imper. (7X) *attrāiti*, bet (1X) *ettrāi* / (42X) *ettrais*],

plg. (3X) *ab-* resp. (11X) *eb-* / (4X) *ep-* (žr. s. v. *ab-*), (133X) *en* (*ēn*) resp. (1X) *an* (žr. s. v. *en*), (56X) *esse* (žr.) (62X) *sen* (*sēn*) (žr.). Visai aišku, kad ieškoti postpozicijos pr. *-at* lytyje *kayat* GrG 94 [Hermann NAWG, Nr. 6 (1949), 164] yra per daug rizikinga (plg. PKP II 59).

Tie pr. *at-/et-* rodo, kad a) egzistavo dubletinė pora pr. **at-/et-*, kurios variantus atspindi pr. kat-mų šnėktos, ir b) ši pora yra vietoj senesnio pr. **at-* (praef.) = **at* (praep.), – apie visa tai žr. s. v. *en*. Toks (senesnis) pr. **at-* kartu su lie. *at-*, la. *at-* (dial. ir *at*), sl. *ot-* yra iš balt.-sl. (praep./praef.) **ata* (> lie. dial. *ata-*, la. dial. *ata-*), kuris reiškė, t. y. nurodė nutolimą (nuo ko) ↔ artėjimą (prie ko) ir pan. (plg. Toporov PJ II 101), žr. dar s. v. *na*. Lie. dial. *ati-* yra matyt lietuvių naujadaras (žr. Endzelīns DI I 361, LVG 645, Trautmann BSW 16); sl. *otb* (*otb-*) galinį -b reikia laikyti ne atsiradusiu iš sl. *-os (šitaip dėl s. ind. *āt-ah* „nuo ten“ dažniausiai spėjama) ir pan., o perimtu iš sl. *pod-b* „po“ (*podb-*), t. y. pastarajam veikiant sl. **ot/ot-* (dėl poveikio vieno praep./praef. kitam praep./praef. plg. s. v. *en*).

Tas balt.-sl. **ata* (**ata-*) atsirado turbūt vietoj senesnio balt.-sl. **ati* (matyt tos pačios reikšmės kaip ir balt.-sl. **ata*) pagal balt.-sl. **anta*: tuo metu, kai senieji (praep., praef.) **anta* „ant (į kur)“ ir **anti* „ant (kur)“ persiformavo į vieną balt.-sl. **anta* „ant (į kur)“; ant (kur)“ (žr. s. v. *en*), senasis balt.-sl. **ati* buvo perdirtas į (praep., praef.) balt.-sl. **ata*. Šitas balt.-sl. **ati* (dėl jo reikšmės žr. anksčiau) gali būti (apofoniškai) iš seniausio balt.-sl. **eti* (plg. balt. **ažō* < *ežō*, žr. s. v. *esse*) < ide. **eti* „tolyn, toliau, dar, ir (ir pan.)“ (< **et* + **i*) > gr. ἔτι „dar“, s. ind. *āti-* „per-, per daug (ir pan.)“ ir kt. (plg. Pokorný I 344).

atskisenna „aufferstehung (Auferstehung) – atsikėlimas“ I 9₉₋₁₀ [7₂] nom. sg. fem. (vietoj čia laukiamo acc. sg.). Sufikso *-*senā* (žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš **atski-* „atsikelti“ (su prefiksu *at-*), žr. *etskiūns*, *etskišnan*.

attolis „gromot (Grummet) – atolas“ E 284, turbūt iš **atālas* (= **ato-las*) nom. sg. masc.: lie. *atólas* (yra ir lie. *atólis* LKŽ I² 408), la. *atāls*. Turime balt. **atāla-* (anot Thomsen Ber. 92, 159, iš čia esąs suom. *ätelä* „atolas“ ir kt.), dėl kurio kilmės yra sukur-

ta keletas hipotezių (žr. literatūrą in: ME I 149, Fraenkel 22, Vasmer III 169, Toporov PJ I 139 t.). Iš jų patikimesne laikytina Endzelyno hipotezė: anot jos, remiantis la. *atāl-ētiēs* „atsigauti“, balt. **atāla* – reikėtų vesti iš „atsigavimas, ataugimas“ resp. čia ieškoti šaknies balt. **al-* „augti“ = go. *al-an* „t. p.“, lo. *al-ō* „maitinu, auginu“, gr. *ἄλ-μυ* „ūgis, atžala“ ir kt. (ME I 149, žr. ir Toporov l. c.). O gal pr.-lie.-la. „atolas“ yra iš **nu-* pjautos žolės atsikėlimas (ataugimas) – **atsitiesimas* [plg. lie. (Ds): *tik nupjoviau, o atolas jau greit atsitiesė* „... atolas jau greitai ataugo“], t. y. balt. **atālas* „atolas“ būtų fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš prefiksinio verb. pr. **atel-* < **at-tel-* „at(si)tiesti“ = **at-* „at-“ (žr. *at-*) + **tel-* „tiesti, ausbreiten“ (žr. s. v. *talus*)?

attrātwei „antworten – atsakyti“ III 125₇ [77₁₅] inf.; praes. 3 pl. (sg.) *ettrāi* „(sie) antworten – atsako“; imperat. 2 sg. *ettrais* „antwort – atsakyk“ III 27₈ [23₇], III 27₁₅ [23₁₃], III 29₁₀ [23₂₃], III 29₂₀ [25₄], III 31₉ [25₁₃], III 31₁₈ [25₂₁], III 33₆ [25₃₀], III 33₁₇ [27₇], III 35₈ [27₁₈], III 35₂₀ [27₂₈], III 37₁₀ [29₁], III 37₂₀ [29₈], III 43₉ [31₂₀], III 45₈ [33₄], III 47₇ [33₂₅], III 47₁₆ [33₃₃], III 49₄ [35₃], III 49₁₅ [35₁₂], III 49₁₉ [35₁₆], III 51₇ [35₂₄], III 51₁₂ [35₂₈], III 53₃ [37₅], III 53₁₀ [37₁₁], III 55₁ [37₂₁], III 53₁₅ [37₃₃], III 57₄ [39₁₀], III 57₁₄ [39₁₈], III 59₆ [39₃₀], III 59₁₁ [39₃₄], III 61₂ [41₇], III 61₈ [41₁₂], III 61₁₅ [41₁₇], III 63₁₃ [41₃₄], III 63₂₂ [43₇], III 65₇ [43₁₆], III 63₁₆ [43₂₂], III 71₁₄ [47₁₃], III 73₁₄ [47₃₃], III 73₂₀ [49₁], III 75₁₅ [49₁₅], III 75₂₅ [49₂₃], III 77₁₀ [49₃₂]; imperat. 2 pl. *attrāiti* „atsakykite“ III 125₁₁ [77₂₀], III 125₁₅ [77₂₃], III 127₁ [77₂₇], III 127₅ [77₃₁], III 127₁₇ [79₆], III 129₁ [79₁₂], III 129₅ [79₁₅]. Pr. *attrātwei* „atsakyti“ yra prefikso *at-* (žr.) vedinys turbūt iš pr. **rā-tvei* „sakyti“ (plg. lie. *at-sakýti*, la. *at-bildēt* „t. p.“, rus. *от-вѣтумъ* „t. p.“ ir pan.) resp. (praes.) **rāj-*, kuris giminiuojasi matyt su la. *rā-t* „barti, peikti“ resp. (I sg. praes.) *rāj-u*, lie. *roj-óti* „giedoti (apie gaidį) netvarkingai, netinkamu laiku“ (plg. lie. *kēt-óti* ← *kēsti*), rus. dial. *раямъ* „skambėti, aidėti“, *паў* „at-skambis, dundesys, aidas“ ir pan.; žr. Endzelins FBR II (1922) 10, SV 146, Jēgers KZ LXXX 68 tt., plg. Toporov PJ I 141. Taigi pr. **rātvei* „sakyti“ būtų maždaug iš „kalbėti“ < **aidėti*,

skambėti“, plg. la. (*at*)*bildēt* „(at)sakyti“ = lie. *bildēti* „trinkėti, skambėti“, lie. dial. *dudēnti* „kalbėti“ = *dudēnti* „dundėti, bildėti, trinkėti“, žr. dar Endzelins FBR II 10, plg. s. v. *billit*. Anuos la. *rāt* ir kt. mėginama toliau sieti su lie. *riēti* „barti, uiti“ = la. *riēt* „loti“, s. ind. *rāy-ati* „loja“ (jei *r-* < ide. **r-*) ir kt. (Trautmann BSW 242 t., Vasmer III 436, Fraenkel 732 t.), tačiau žr. Endzelins l. c., ME III 498, 549, Toporov l. c.

Kiti šiame pr. *attrātwei* ieško pr. **trā-*, giminiško su lie. *tař-ti* ir pan. (Nesselmann Thes 10, 190, Berneker PS 326, Trautmann AS 305, BSW 314, plg. Fraenkel 1059, Schmalstieg OP 208); tačiau tokia hipotezė yra abejotina, kadangi nė vienoje indoeuropiečių kalboje nėra **trā-* „sakyti ar pan.“ (Endzelins FBR II 10, Toporov l. c.). O gal šitoks pr. **trā-* sietinas su kamienu lie. (dial.) *tāro* „taria“ (3 praes.) < **tarā*, žinomu greta *tāria* „t. p.“ (žr. s. v. *tārin*), abiem atvejais esant inf. lie. *taryti* (dėl šių lie. lyčių žr. Būga II 454, Skardžius ŽD 481); plg. lie. *atā-taras* „atsakymas dialogo dainose“ LKŽ I² 360. Dėl kamiengalių santykio pr. **trā-(twei)* : lie. *tary-(ti)* (*tāro*) plg. pr. *laikū-(t)* < **laikā* : lie. *laiký-(ti)* (*laiko*). Bet, šitaip galvojant, norėtuši vietoj pr. *attrā-twei* laukti **attarā-twei*. Pastaroji lytis gal ir egzistavo, atsižvelgiant štai į ką. Prūsai greta *at-* anksčiau bus turėję ir senesnį **ata-* (žr. s. v. *at-*) – ypač prieš danti- niu priebalsiu prasidedančias šaknis, plg. lie. (Ds): *atvėžti* (*atā-vežė*), bet *atatempti* (*atātempė*). Taigi galėjo būti pr. **ata-tarā-tvei*, kuri, nykstant alomorfa (prefiksinei) pr. **ata-* resp. įsigalint alomorfa pr. *at-*, bus virtusi į pr. **at-tarā-tvei* > **atarā-tvei*, o pastaroji (be to, gal su nekirčiuotu prefiksu), vėl atsiradus į benykstantį alomorfa pr. **ata-* panašiam garsų junginiui [t. y. **ata-(rātvei)*], dekomponuota (desemantizuota) į **atrā-tvei*. Plg. Skardžiaus (ŽD 427) nurodytus žodžių pakitimus, iškritus jungiamajam balsiui: *botkotýs* (< **botaga-kotys*) ir pan. Gal santykis tarp pr. **(at)-tr-(ātwei)* ir lie. *tař-(ti)* yra apofoninis (?), žr. Trautmann AS 305, Fraenkel l. c.

attskiwuns, žr. *etskiuns*.

attwerpsannan, žr. *etwerpsannan*.

atwerpeis, žr. *etwiēpt*.

au- praef. „nu- resp. nuo-, ab-, weg-“ = ryt. balt. **au-* [jis gal slypi lytysė adv. la. *aũ-maļām* „im Überfließ“ (<*, uferlos“), lie. *au-liñk* „paskiau, ilgainiui“ ir kt. Fraenkel 24 ir liter.; dėl lie. *aũmoniom* „be nuomonės“ žr. Būga II 643] : sl. *u* „prie“ resp. *u-* „nu-“, s. ind. *áva* „herab, weg von“, lo. *au-* (*au-ferre*), het. *u-* (*ue-*, *ya-*) „hierher“ ir kt. (Pokorny I 72 t.).

aubillintis, žr. *niaubillintis*.

aubirgo „garbreter (Garkoch) – virėjas“ E 347. Čia reikšmė „virėjas“ patikslintina ta prasme, kad vok. *garbreter* (E 347) buvo matyt „Garkoch, wer gekochtes Fleisch feil hat“ (Grimm IV₁ 1340 t., Trautmann AS 306), plg. v. v. a. *garbræter* „Garkoch“ Lex 53. Pr. *aubirgo* (= *-ɔ) = **aubirgā* (scom., nom. sg. masc.) yra fleksijos vedinys iš verb. pr. *aubirg-* „išvirti, -kepti“ ar pan. (žr. toliau) ir laikytinas tam tikra kalke iš vok. *garbreter* „Garkoch“ (sc. „kas turi gatavai paruoštą virtą ar keptą valgį“): pastarojo a) segmentas *gar-* (plg. v. v. a. adv. *gar* „gatavai“), suvokus jį kaip savotišką perfektyvios reikšmės prefiksą, buvo perteiktas perfektyviu reikšmės prefiksą pr. *au-* „nu-, iš-“ (plg. pvz. *au-gauns* „iš-gavęs“, žr.), o b) segmentas *-breter* „Koch (virėjas)“ dėl jo santykio su verb. vok. *braten* „kepti“ verčiant buvo darybiškai susietas su verb. pr. **birg-* „virti, kepti“. Šis pr. verb., kurį suponuoja dar ir pr. subst. (nom.-acc. sg. neutr.) **birgan* „virimas“ (žr. s. v. *birgakarkis*), yra iš verb. balt. **birg-* „kunkuliuoti, birgzti, šnypšti ir pan.“ → lie. *biřg-alas* (-*elas*, -*ilas*) „prastas alus“ [t. y. toks alus, kuris, atidarius statinę, tik birzgia (šnypščia), o ne trykšta, plg. pvz.: *čia ne alūs, o biřzgalas – tik biřzgia (šnypščia)* Ds], la. *biřga* „tvaikas, garai“ (iš **birg-* „garuoti“ < *, kunkuliuoti, šnypšti ir pan.“) ir kt. Gal tą patį balt. **birg-* „...birgzti ir pan.“ turi ir pr. vv. *Wosebirgo* (kitaip Būga I 435, dar kitaip Gerullis ON 208): [**(V)ɔzē-birgɔ* =] [**(V)āzē-birgā* „ožkos mekenimas“ < *, „...birzginas“ (plg. *karvė biřzgia* „...mūkia“ LKŽ I² 843).

Balt. **birg-/berg-* „kunkuliuoti, birgzti, šnypšti ir pan.“ suponuoja ide. (dial.) **bherg-* (: **bhr̥g*) „smarkiai judėti, kunkuliuoti“ (< **bher-* „t. p.“) > lo. *fer-go* „kepu“ (→ s. lo. *ferc-tum* „sakralinis pyragaitis“), s. ind. *bhr̥jāti* „(jis) spirgina, čirškina“

ir kt. Žr. resp. plg. Trautmann AS 306, 312, Endzelīns SV 146, 151, Fraenkel 44, Pokorny I 137 (ir 132 t.: s. v. 2. *bher-*), Mayrhofer II 520 t., Frisk II 1046 t., Toporov PJ I 143 t. (ir liter.). Žr. dar *Bartha*.

audāt sien „geschehen – atsitikti, nusiduoti“ (*sien titet audāt* „also geschehen“) III 57₂₂₋₂₃ [39₂₃] (= *stotisi* VE 23₁₇₋₁₈) inf.; praes. 3 sg. *audāst sien* „geschichte (geschieht) – atsitinka“ III 49₄ [35₃] (= *stoiesi* VE 19₄), III 49₁₉ [35₁₆] (= *stoiesi* VE 19₁₉), III 51₈₋₉ [35₂₅] (= *nūssidūst* VE 20₇), III 51₁₂ [35₂₈] (= *stoiesi* VE 20₁₀), *sien audāst* „geschehe – atsitinka“ III 51₁₀₋₁₁ [35₂₇] (= *nūssidūtu* VE 20₉), *audāsin* „geschehe – (te) atsitinka“ III 51₅ [35₂₃] (= *buk* VE 20₄) [turbūt iš **audāstsin* Wijk IF XLVII 158, Schmid Verb. 49; kitaip Bezenberger KZ XLI 110, Specht KZ LV 179]; opt. 3 sg. *audasei* „teatsitinka“ III 71₁₇ [47₁₆] (= *testoiese* VE 30₁), *audasseisin* „geschee (geschehe) – t. p.“ I 9₁₆ [7₅], *audaseysin* „geschehe – t. p.“ II 9₁₈ [13₄]. Iš *au-* „nu-“ + **dāt*, plg. lie. *nusiduoti* „atsitikti“ (LKŽ II² 887 t.), ček. *udāti* „t. p.“, žr. Trautmann AS 306; Endzelīns SV 146; Mažiulis Kalbotyra XIV 103 t.

augauuns „gewonnen – išgavęs, laimėjęs“ III 43₁₅ [31₂₄] (= *ischwadawa* „išgavo, laimėjo“ VE 16₁₇); *auganimai* „(wir) gewinnen – išgauname, laimime“ III 55₂₃ [39₅]. Suponuoja **au-gautvei* „išgauti“ < *au-* „nu-, iš-“ + **gautvei* (žr. *gauuns*), plg. lie. *nugūti* „išgauti, laimėti“ (LKŽ III 180).

auginnons „gezogen – auginęs“ III 69₁₂ [45₂₃] (= *auginau* VE 28₂₁₋₂₂). Suponuoja pr. **augintvei* „auginti“: lie. *auginti*, *augti*, la. *aūdzin-āt*, *aūg-t*, go. *auk-an* „gausinti, didinti, auginti“, lo. *augeo* „auginu“, gr. αὔξω „didinu, auginu“, s. ind. *ój-as* „jėga“, toch. B *auks-*, A *oks-* „augti“ ir kt., žr. Walde-Pokorny I 22 t., Fraenkel 24.

-**augis**, žr. *dagoaugis*.

augle, žr. s. v. *ayculo*.

āūgus, žr. *ni āūgus*.

aukis „grif (Greif) – grifas“ E 708. Nesselmannas (Thes 6) galvojo, kad čia *grif* „Greif“ reiškęs „Geier (maitvanagis), Geieradler“. Bet, Trautmanno (AS 306) nuomone, žodis *grif* (E

708), būdamas prieš *are* „Adler“ (E 709), negalįs reikšti „Geier“, o esąs „der fabelhafte Vogel Greif“, t. y. „Greif – grifas“; tam priitarė Endzelīns SV 146. Pr. *aukis* = **auk'is* (ar **aukis'?*) < **aukas* yra fleksijos vedinys, suponuojantis verb. pr. **auk-* „išduoti tam tikrą balsą, garsą“ (plg.: palšėjo grifo balsas esąs panašus į asilo bliovimą – Ivanauskas II 219), plg. pvz. lie. *mařm-as* (Šmn) „kas vienas šneka, plepa“ (← *marm-ėti* „plepėti, šnekėti“). Panašią šaknį turi ir: lie. *áuk-sėti* „amsėti, loti iš reto“ (LKŽ I² 481), *áuk-terti* „sukaukti, suaiksėti“ (LKŽ I² 496), *úik-ti* „šaukti (apie pelėdą)“, *úik-as* „pelėda, apuokas“, la. *aūk-a* „vėtra“ (dėl reikšmės plg. la. *kaūka* „t. p.“ su la. *káuk-t* = lie. *kaūk-ti*), la. *úk-šuoť* „šaukti“, be to, sl. *uk-* (> rus. *ук-амь* „t. p.“ ir kt.), go. *auh-jōn* „triukšmauti“ ir kt. Visi šie žodžiai, galų gale, yra onomatopėjinės kilmės, plg. pvz. lie. (interj.) *áũ, ũ*. Žr. Trautmann I. c., Endzelīns I. c., Fraenkel 14 (s. v. *apiokas*), 1160 (s. v. *úkaiti*), Vasmer IV 156 (s. v. *укамь*), Walde-Pokorny I 187, Pokorny I 1103, Toporov PJ I 148.

auklextes „oberker (Oberkehricht) – nuoklastos, nuovėtos“ E 280 = **auklēkstēs* (nom. pl. fem.), turintis įterptinį *-k-* (prieš *-s-*), galėtų būti fleksijos vedinys iš verb. pr. **auklest-* [plg. lie. *núotrūkė* „atspėjamas, laisvas laikas“ (Ds) ← *nu-trūkti*] = *au-* „nu-“ + **klest-* = lie. *klēsčia klēsti* „(nu)šluoti varpas, pelus nuo grūdų“. Tačiau šis pr. subst. galėtų būti ir sufikso *-(s)jtē-* vedinys iš verb. pr. **auklet-* = *au-* „nu-“ + **klet-* „(nu)šluoti varpas, pelus nuo grūdų“ [plg. lie. *apmaūtė* „apmova“ (Ds) ← *apmáu-ti*] = lie. *klet-*, t. y. *klēč-ia klēt-ė klēsti* „(nu)šluoti varpas, pelus nuo grūdų; daryti sklasytą“ (LKŽ VI 59 tt.) greta *klēsčia (klēsčia) klēstē klēsti* „t. p.“ (I. c.), kuriameriebalsis *-s-* (praes. ir praet.) yra turbūt antrinės kilmės. Iš to verb. lie. *klet-* atsirado *-st-* sufikso frekventatyvas lie. *klāsto klāstē klastýti* „(nu)šlavinėti varpas, pelus nuo grūdų“ (LKŽ V 970 tt.), plg. lie. *beř-ti* → *bar-stýti*. Su pr. *auklextes* savo reikšme visiškai sutampa tos pačios šaknies žodis lie. *núoklastos* (žinomas, rodos, tik maždaug vak. Lietuvai bei Užnemunei), kuris yra matyt ne sufikso *-(s)ta-* vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš lie. *nuklet-* (*nu-klēsti*), o fleksijos vedinys iš lie. *nu-klast-ýti*, plg. lie. *núovēt-os* (← *nu-vēt-yti*), *núo-*

kul-os (← *nu-kul-ti*). Verb. pr.-lie. *klet-* (žr. *klextō*) < balt. **sklet-* „atskirti ką nuo ko“ atsirado iš balt. **skel-*, žr. s. v. *scolwo*. Plg. Trautmann AS 306, Endzelīns SV 146.

auklipts, žr. *ni auklipts*.

auclo „halfter (Halfter) – apynasris“ E 451 = **auclō*, t. y. **auclā*. Yra priesagos **-klā* vedinys iš pr. **au-* „auti, mauti“: lie. *aū-ti*, la. *áu-t*, s. sl. *ob-u-ti* „apauti“, lo. *ex-uo* „ištraukiu, išvelku“ ir kt., žr. Trautmann AS 307, Endzelīns SV 147, Fraenkel 27 t. (ir liter.), Vasmer II 109, Pokorny I 346. Dėl darybos plg. la. *aukla* „raištis, virvelė“, lie. *aūklē* „virvelė naginei (vyžai) priišti; virv(el)ė; autas“ (LKŽ I² 474). Taigi pr. **auklā* „apynasris“ iš pradžių galėjo reikšti „tam tikrą (arklio galvos) apmautę“, plg. lie. *aūti* „mauti batus, kelnes ir pan.“ (LKŽ I² 516).

auckstimiskan „obrigkeyt (Obrigkeit) – vyresnybė, valdžia“ III 89₁₆ [57₈] acc. sg. fem. (= *wirausibe* VE 38₁₄₋₁₅ acc. sg.). Čia *auckst-*, anot Trautmann AS 307, visiškai sutampąs su lie. *áukšt-as (áugštas)* = la. *aūgsts*. Bet visais kitais atvejais yra ne *auckst-* = **aukst-* „aukštas“, o *auckt-* (*aukt-*) = **aukt-* „t. p.“ [net ir tame pačiame puslapyje (III 89) po *auckst-* (III 89₁₆) toliau 4X yra *aukt-* resp. *aukt-*]. Dėl to reikia manyti, kad *auckstimiskan* yra klaida – vietoj *aucktimiskan*: čia *-s-* (prieš *-t-*) atsirado veikiant *-s(k)-*, žr. Nesselmann Thes 11, Endzelīns FBR XV 101 t., SV 147. Toliau žr. *aucktimmiskū*.

aucktairikijskan III 53₁₅ [37₁₅] acc. sg. fem. atliepia originalo žodį *oberherrn* „die Oberherren – aukštieji ponai“, bet iš tikrųjų jis yra abstraktas ir reiškia „aukštąją ponybę; vyresnybę“ (sinonimas žodžiui *aucktimmiskū*). Jeigu *-ij-* nėra **-i-* [kontrakcija iš **-i(j)i-* ar **-ij(i)-*], tai *-ij-* galėtų būti taisoma į *-iji-* (plg. *rikijiskai*), – Endzelīns SV 147. Endzelynas (I. c., žr. ir Fraenkel 25) linkęs taisyti ir *aucktai-* į **aucktan-* arba **auckta-*. Bet šitaip daryti turbūt nereikėtų. Sandas *aucktai-* čia galėtų būti adv. pr. **aucktai* „aukštai“ – vertinys iš vok. *ober-* (*oberherrn*). Arba *aucktairikijskan* (acc. sg. fem.) atsirado iš *aucktairiskai* (nom. sg. fem.) = **aucktai* „aukštà“ (nom. sg. fem.) ir **rikiskai* „ponybė“ (plg. *aucktimisikai* = **aucktimiskai* nom. sg. fem.). Pastaruosius du žodžius (nom. sg. fem.) suprantant kaip vieną – sudurtinį

žodį, greta **auktairikiskai* (nom. sg. fem.) bus atsiradusi ir **auktairikiskan* (acc. sg. fem.); bet šitokia (acc. sg.) lytis matyt buvo ne pačios pr. kalbės, o A. Vilio padaras (plg. tai, kas pasakyta apie *āntersgimsennien*). Pr. subst. nom. sg. fem. **rikiskai* < **rikijiskai* resp. **rikijiskā* (> **-kū*) „ponybė“ yra abstraktas, atsiradęs iš adj. (su fem. **-ai* resp. **-ā*) **rikijisk-* „poniškas“ (žr. *rikijiskai*), o pastarasis – sufikso *-isk-* vedinys iš pr. **rikijas* „ponas“ (žr. *rikijis*). Pr. adv. **auktai* „aukštai“ arba adj. nom. sg. fem. **auktai* suponuoja pr. adj. **aukta-*, **-ā* „aukštas, -a“ < **aug-* (žr. *auginnons*) + **-ta-* (**-tā*): lie. *áugtas* resp. la. *aúgtas* (partic. praet. pass. iš lie. *áug-ti* resp. la. *aúg-t*), lo. *auctus* „pagausintas, padidintas“; plg. lie. *augùs* „augalotas, aukštas“ LKŽ I² 473. Žr. dar *auckstimiskan*, *aucktimmien*, *aucktimmiskū*. Pr. **aukta-* „aukštas“ slypi ir pr. vietovardžiuose (žr. Gerullis ON 12 t.): kaln. *Auctacops* (*Auctukape*), ež. *Aucte* (plg. lie. ež. *Áukštasai* LUE 10), gv. *Auctigarbin* (plg. lie. kaln., ež. *Aukštā-kalnis* MLTE I 120 t., la. gv. *Aukstkalne* Endzelins LV I₁ 51: lie. *aukštākalnis* LKŽ I¹ 485), gv. *Auctigirgen* (plg. lie. gv. *Aukštagirė* MLTE I 119), gv. *Auctowangos*; žr. dar Nesselmann Thes II t.

aucte GrA 72, žr. *anctan*.

aucktimmien III 91₂₅ [59₁₋₂] acc. sg. masc. – frazėje *stesmu aucktimmien* „tam aukštuoliui; tam aukštajam (vyriausiajam, viršininkui)“ (= *wirsausamūjem* VE 39₂₇ dat. sg.), atliepiančioje originalo *den obersten* „den Obersten – vyriausiesiems, viršininkams“ (= *thems Wuerßenekems* LK 61₁₁ dat. pl.). Turime pr. **auktim'an* „aukštuolį; aukštąjį“ (acc. sg. masc. < **auktimjan* „t. p.“) resp. (nepaliudytą lytį) **auktimis* „aukštuolis; aukštasis“ (nom. sg. masc.), t. y. *jo*-kamienį subst. (mob.) – fleksijos vedinį iš adj. pr. **auktima-* (**auktimā-*) „aukštas“ (žr. pvz. Trautman n AS 307), plg. pvz. lie. subst. (mob.) *júodis* „juodasis (arklys ir pan.)“ (*jo*-kamienis) ← adj. *júodas*.

Adj. pr. **auktima-* (**auktimā-*) „aukštas“ (plg. dar s. v. v. *kodesnimma*, *kuilgimai*) įprasta laikyti sufikso **-ima-* (**-imā-*) vediniu iš adj. pr. **aukta-* „aukštas“ (dėl jo žr. s. v. *auctairikiskan*), panašią darybą suponuojant ir adjektyvams lie. *dītimas* „nah“

(: adj. *aītas* „t. p.“), *tūlimas* „dažnas, mancher“ (: adj. *tūlas* „t. p.“) ir kt., be to, adjektyvams [turintiems **-īma-* (**-īmā-*)] lie. (dial.) *dītymas* „artimas“ (: *aītas* „t. p.“), la. dial. (*tīveims* =) *tuvīms* „artimas“ (: *tuvs* „t. p.“) ir pan., žr. Endzelins LVG 332, SV 47, 147, Skardžius ŽD 209, 211. Tačiau šitokių adjektyvų (bent jau jų dalies) kilmė gali būti šiek tiek kitokia: pvz. adj. pr. **auktima-* gali būti vedinys ne tiesiog iš adj. pr. **aukta-* (žr. toliau).

Reikia manyti, kad sufikso balt. **-ima-* (**-imā-*) adjektyvus suponuoja ir substantyvai lie. *siaur-imas* (masc.) „siauruma“ // *siaur-imā* (fem.) „t. p.“ (LKŽ XII 480) ir pan., t. y. jų morfologinės gretybės: tokie lie. substantyvai bus išriedėję iš sufikso **-ima-* / **-imā-* adjektyvų – iš jų neutr. lyties **-ima-* (= **-ima* nom.-acc. sg.) resp. iš fem. lyties **-imā-* (= **-imā* nom. sg.), plg. pvz. s. v. v. *garian*, *goro*.

Pats adjektyvinis balt. **-ima-* (**-imā-*) atsirado iš pirmykščio substantyvinio kamiengalio **-i-* + **-ma-* (**-mā-*), plg. Skardžius ŽD 209. Kitaip sakant, sufikso balt. **-ima-* (**-imā-*) adjektyvai laikytini sufikso balt. **-ma-* (**-mā-*) vediniais iš *i*-kamienių substantyvų – tokių, kurie, man rodos, buvo nomina abstracta, vadinasi, singularia tantum resp. (iš pradžių) neutra. Tokios kilmės adjektyvas gali būti pvz. pr. **auktima-* (**auktimā-*) „aukštas, aukštuminis“ – sufikso balt. **-ma-* (**-mā-*) vedinys iš subst. (*i*-kamienio) vak. balt. (pr.) **aukti-* „aukštumas, aukštis“ ← adj. pr. **aukta-* „aukštas“ [plg. pvz. lie. subst. *drūtis* „tai, kas drūta, drūtumas“ (*i*-kamienį) ← adj. *drūtas*, s. sl. subst. *zōlb* „tai, kas pikta, piktumas“ ← adj. *zōlb* „piktas“]. Panašiai bus atsiradę ir sufikso balt. **-uma-* (**-umā-*) adjektyvai (juos suponuoja substantyvų lie. *kartūmas* // *kartumā* ir pan. morfologinės gretybės): pvz. adj. lie. **kartuma-* (**kartumā-*) „kartus, kartuminis“ gali būti sufikso balt. **-ma-* (**-mā-*) vedinys iš subst. (*u*-kamienio nomen abstractum, sg. tantum) balt. **kartu-* „kartumas“ (= **kartu* nom.-acc. sg. neutr.) ← adj. (neutr.) **kartu-* „kartus“ (plg. pvz. s. v. *dolu*). Tačiau pvz. adj. pr. **auktuma-* (**auktumā-*) „aukštas, aukštuminis“, kurį suponuoja pr. avd. *Auctume* (žr.), yra ne sufikso **-ma-* (**-mā-*), o jau sufikso **-uma-*

(**umā-*) vedinys iš subst. (*o*-kamienio neutr.) pr. **aukta-* „aukštumas“ ← adj. (neutr.) **aukta-* „aukštas“ arba tiesiog iš adj. pr. **aukta-* (**auktā-*) „aukštas“. Adjektyvinių sufixų balt. **-ima-* (**-imā-*) bei **-uma-* (**-umā-*) istoriją plačiau kita proga aptarsiu (nepalikdamas, aišku, ir adj. sufixų balt. **-īma-*/**-īmā-* kilmės klausimo).

aucktimiskū „obrigkeit (Obrigkeit) — vyresnybė, valdžia“ III 89₂₀ [57₁₁], *aucktimisikai* (su nereikalinga *-i-* tarp *-s-* ir *-k-*) „t.p.“ III 89₁₉ [57₁₀] nom. sg.; acc. sg. *aucktimiskan* „t.p.“ III 89₁₇₋₁₈ [57₉], *aucktimiskan* „t.p.“ III 89₂₁₋₂₂ [57₁₂]. Čia turime pr. **auktimiskū* (nom. sg. fem.) < **-ā*, kuris yra subst. abstraktas (plg. lie. *sausà* „sausybė, sausra“, Skardžius ŽD 37) iš adj. **auktim-isk-* (plg. lie. *svetim-iš-kas*, Skardžius ŽD 157), toliau, kildintino iš adj. **aukt-ima-* (žr. s.v. *aucktimien*). Atvejo *aucktimiskū* (nom. sg.) raidės *-ū* ilgumo ženklas, anot Bezenbergerio (KZ XLI 77, žr. ir Endzelīns SV 147), galįs būti klaidingai padėtas; bet galima spėti, kad šiuo atveju kirčio vieta buvo galūneje, plg. lie. *jauniškė* „jaunystė“ (Skardžius ŽD 159).

Auctume (SRP I 99, 429, Trautmann PN 15), vardas (dk. avd.) Prūsijos didvyrio — Didžiajame prūsų sukilime (1260—1274 m.) pagudėnų (žr. s.v. *Pogusania*) vado, kurį lietuviškai įprasta vadinti *Auktūmas*.

Šis avd. pr. (dk.) *Auctume* suponuoja greičiausiai ne pr. **Auktumas*, o pr. (*īo*-kamienį) **Auktumīs* (lietuviškai būtų *Auktūmis*) < appell. (subst. mob.) pr. **auktumīs* „aukštuolis“ — fleksijos vedinį iš adj. pr. **auktuma-* „aukštas“ [plg. pr. subst. (mob.) **auktimīs* „aukštuolis“ ← adj. pr. **auktima-* „aukštas“, žr. s.v. *aucktimien*], dėl kurio kilmės žr. s.v. *aucktimien*.

aulāikings „messig (mässig) — nuosaikus, susilaikantis“ III 87₂ [55₁₁] (= *miernas* VE 37₂₋₃) — sufixo *-ing-* vedinys iš **aulaik-* „nulaikyti, nuturėti“ (plg. la. *attur-īgs* „susitūrįs, nuosaikus“, žr. dar s.v. *brewingi*) = *au-* (žr. *au-* „nu-“) + **laik-* (žr. *laik-ūt*), plg. lie. (Ds) pasakymą: *kad tik tūrī* [pinigų], *taī ir išlėidžia*, — *ānas pīrkti tāī jau nenulaikomas* „nesusilaikantis, nenuosaikus“. Dėl darybos plg. dar lie. *numald-ingas* „galintis numaldy-

ti“ [(LKŽ VIII 892): *numald-yti*], *numan-ingas* „numanus“ [(l.c. 893): *numan-yti*].

aulausennien „Sterben — numirimas, mirtis“ III 113₁₉₋₂₀ [71₈], III 117₁₁₋₁₂ [73₉], *anlausennien* (sk.: *aulausennien*) „t.p.“ III 43₁₉ [31₂₈] acc. sg. (= *smertimi* VE 16₁₉) = **aul'ausen'an* (ar **aulausen'an*). Sufikso *-sen-* (žr. s.v. *bousennis*) vedinys (nomen actionis) iš *aulāu-t* (žr.).

aulāut (gal: **aulāūt*) „sterben — numirti“ III 63₁₆ [43₃] inf.; partic. praet. act., nom. sg. masc. *aulauuns* „gestorben — numiręs“ III 127₁₁ [79₁], *aulauuns* „t.p.“ II 7₁₇ [11₂₉], III 43₁ [31₁₄], *aulauuns* „t.p.“ I 7₁₇ [5₃₀]; acc. pl. masc. *aulauunsins* (sk.: *aulauusins*) „die toden (die Toten) — numirusius“ II 9₅ [11₃₃], *aulauūsins* (sk.: *aulāūsins*) „todten (Toten) — t.p.“ III 45₂₂ [33₁₅], *aulausins* „t.p.“ III 43₇ [31₁₈], III 127₁₆ [79₄₋₅], *aulauwussens* „die toden (die Toten) — t.p.“ I 9₅ [5₃₄]. Lytis *aulausē* III 97₁₄ [61₂₃] posakyje: *sta ast giwāntei aulausē* „die ist lebendig todt — ta yra gyvenančiai numirusi“ (III 97₁₃₋₁₄ = *ta giwa bebudam numirusi esti* VE 42₁₀₋₁₁); šita *aulausē* yra partic. praet. act. — turbūt [nom. sg. fem. lytis **aul'au(u)sē* [ar **aulau(u)sē*], turinti *ē*-kamienę **-ē* (kirčiuotą) vietoj taisyklingos nekirčiuotos *ī*-kamienės **-i* (< **-ī*), kurią, formaliai sutampančią su nekirčiuota *ē*-kamienne **-i* (< **-ī* < **-ē*), A. Vilis (ar P. Mėgotas) okazionaliai ištarė su kirčiu — okazionaliai (klaidingai) perdirbo į *ē*-kamienę **-ē* (kirčiuotą), plg. Wijk Apr. St. 12 t. (plg. Toporov PJ I 155 ir liter.; kitaip — Endzelīns SV 129, 147, Fraenkel 362). Pr. **aul'au-* (ar **aulau-*) „numirti“ = *au-* „nu-“ + **lau-* (ar **lau-*) „mirti“: lie. (*l'au-*) = *liáu-ti(s)* „nustoti, baigti; baigtis, nustoti buvus; mirti“; (LKŽ VII 395 tt.) = la. *laū-tiēs* „liautis; kam atsiduoti“ (< **ljau-* < **lēu-*), lie. *lav-ónas* „Leichnam“ (< **lau-*) resp. *lev-ónas* „t.p.“ (< **leu-*), taip pat rus. dial. *лу-на* „mirtis“, bltr. *лу-нуць* „žūti, prapulti“, ukr. *лів-уму* „silpnėti“, go. *lēw-jan* „palikti, išduoti“ ir kt. (Walde-Pokorny II 405, Vasmer II 533, Fraenkel l.c., Pokorny I 682 t.) < ide. **(s)leu-* (: **-ou-*) „sugleb(in)ti, at(si)leisti“ (plg. Pokorny I 682, 962). Iš to nesunku atstatyti balt. **lēu-* (: **lau-*) > **ljau-* „suglebti, atsileisti; liautis, baigtis“

>pr. *ljau- „t.p.“, kuris, išstumdamas (dėl tabu) pirmykštį pr. *mir- „mirti“, davė pr. *ljau- „mirti“ > *l'cu- = au-lāut „nu-mirti“ (plg. lie. dial. *nusiliāuti* „...baigtis“ LKŽ VII 396); dėl „atsileisti (suglebti)“ > „mirti“ plg. lie. (Ds): *žiūriū, kad ānas jau ātsilēides (suglēbēs)* „žiūriu, kad jis jau miręs“. Plg. Toporov PJ I 154 tt. ir liter.

aulinis „schaft (Stiefelschaft) — aulas“ E 503. Yra įo-kamienis (ar o-kamienis, plg. *deywis*) — sufikso*-inja- (ar *-ina-) vedinys iš *aulis* „blauzdikaulis“ (žr.). Taigi *aulinis* yra „tas, kuo apmaunamas blauzdikaulis“ > „aulas“, plg. pvz. lie. *blauzd-inė* „tas, kuo apmaunama blauzda“ > „kojinė be galvos“ (LKŽ I² 893).

aulis „schene (Schienbein) — blauzdikaulis“ E 141. Jeigu ne įo-kamienis, tai jis yra iš *aulas (plg. *deywis*): lie. *aūlas* „Stiefelschaft“, la. *aūle* „t.p.“ (jie du buvo asocijuojami ir su lie.-la. *au-* „auti“), matyt ir lie. žem. *aulys* „avilyš“ (gal < kurš., žr. Būga III 708), la. *aūlis* „iš eglės žievės ar išpuvusio rąstgalio padarytas avilyš spiečiams gaudyti“, lie. aukšt. *avilyš* „Bienenstock“ (turbūt perdirbtas iš *aul-, žr. Savukynas LKK III 299), sl. *ulbjь „avilyš“ (>rus. *улеū*, lenk. *ul* ir kt.), gr. αὐλόος „vamzdis, vamzdiškas (kiauraviduris) daiktas“ ir kt., žr. Walde-Pokorny I 25 t., Fraenkel 25 t. Šitaip galvojant, nesunku suprasti, kaip iš balt. *aul- „tuščiaaviduris pailgas (vamzdiškas) daiktas bei į jį panašus išdubimas (įdubimas)“ atsirado pr. *aulis* „blauzdikaulis (=tam tikras vamzdiškas daiktas)“, lie. *aūlas* „Stiefelschaft“ ir kt. Žr. dar Toporov PJ I 157.

auminis „betrūbt (betrūbt) — nusiminęs, liūdnas“ III 73₂ [47₂₃] (=vβsmutiti „užsmūtyti, liūdni“ VE 30₈ nom. pl. masc.). Yra nom. sg. masc. partic. praet. act., t.y. taisytina į *auminis = *auminis (Bezenberger KZ XLI 116, Trautmann AS 307, plg. Schmalstieg OP 83). Neatmesdamas šios nuomonės, Endzelynas (SV 148) pasiūlė tokią hipotezę (ją palaiko Toporov PJ I 157 t.): jis, remdamasis kontekstu *kawīdai ... auminis adder enkaitītai ast* „welche ... betrūbt vnd angefochten sind“ (III 73₁₋₃), labai atsargiai spėjo, kad *auminis* galįs būti pluralinė (u-kamienė nom. pl.) lytis. Tačiau *auminis* yra labai toli nuo *kawīdai* (nom. pl.), o *enkaitītai* yra pluralinė dėl to, kad

prie originalo *angefochten* čia pat yra pluralinė *sind* „yra“ (jos nėra prie *auminis*!). Vadinas, *auminis* reikia laikyti pažodišku originalo *betrūbt* vertimu — nom. sg. masc. partic. praet. act. lytimi *auminis, kuri suponuoja verb. *auminī- < *auminē-tvei „nusiminti“ (plg. Endzelīns l.c.) = au- + *minē-tvei (žr. s.v. *minisnan*); plg. lie. *nusimiñti* „verzagen“.

aumūsnan „abwaschung (Abwaschung) — nuplovimą“ III 119₂₅ [75₇] acc. sg. fem. (=apmasgoghima VE 57₆ gen. sg.) — sufikso *snā (nom. sg. fem., žr. s.v. *bousennis*) vedinys (nomen actionis) iš inf. *aumū- = au- „nu-“ (žr.) ir *mū- „plauti, maudyti“; šita pr. inf. lytis (kartu su kitų baltų faktais, žr. toliau) matyt suponuoja balt. inf. *mū- „t.p.“ greta balt. praet. *muv- (*mū-), praes. *māv- (*māu-) ar ir (dial.) *muv- (*mū-), plg. Kazlauskas LKIG 358. Iš čia lytis (su tam tikrais apofoniniais apibendrini- mais): lie. *māu-dyti(s)* „(sich)baden, prausti(s)“ (padaryta iš lie. *māu-ti=), la. *maū-t* „panerti, plaukti“, la. *mau-dāt(iēs)* „plaukti, maudyti“, *mū-dātiēs* „t.p.“ ir kt. Giminiuojasi su sl. *mū- „prausti, plauti“ (>rus. *мы-ть*, lenk. *my-ć* ir kt.), v.v.ž. *mū-ten* „prausti (veidą)“, s.ind. *mū-tram* „Harn“, v.air. *mū-n* „t.p.“ ir kt. Žr. Fraenkel 417, Vasmer III 26, Walde-Pokorny II 249, Toporov PJ I 158 t.

aupaickēmai „abspannen (abspenstig machen) — nuviliojame“ III 37₄ [27₃₃] praes. 1 pl. (=atwilotumbim „atviliojame“ VE 13₁₁) = au- (žr. au-)+paickēmai (žr. *paikemmai*); dėl vok. *abspannen* (III 36₄) reikšmės „abspenstig machen — nuviliojame“ žr. Heyne I 40, Götze 4. Manyti, kad *aupaickēmai* yra verstas ne iš vok. *abspannen*, o iš vok. *abdringen* III 36₄ (Trautmann AS 307, Endzelīns SV 148, Schmalstieg OP 170, Toporov PJ I 159), negalima dėl keleto priežasčių: 1) tekste yra vok. *abspannen* — pr. *aupaickēmai* ir vok. *abdringen* — pr. *auschpāndimai*, 2) pr. *aupaickēmai* yra aiškiai susijęs su „nuviliojimu, apgavimu“ (žr. *paikemmai*), 3) su pastarąja reikšme susijęs ne vok. *abdringen* (žr. s.v. *auschpāndimai*), o *abspannen* „abspenstig machen“.

aupallai, t.y. *sien ... aupallai* „sich ... befindet — randasi“ III 69₁₉ [45₂₉] (= *rastusi* „rastūsi“ VE 29₄), „findet — rañda“ III 107₆

[67₁₅], III 107₆₋₇ [67₁₅₋₁₆], (opt. reikšmė) III 81₂₀ [53₈] (= randa VE 51₂₀) ir *aūpallai* III 79₂₀₋₂₁ [51₂₄] praes. 3 sg.; partic. praet. act. nom. pl. masc. *aupallusis* „radę“ III 117₂₈ [73₂₀]. Pr. **aupal-* = *au-* ir **pal-*, kuris reiškė turbūt „pulti, kristi“ (žr. jo sinonimą *krūt*) ir giminiuojasi su lie. *púol-u* „t.p.“, la. *puol-u* „t.p.“. Visi jie galėtų suponuoti balt. praes. **pal-*, praet. **pól-*, inf. **pal-* (ar **pul-* su **-ul-* < **-l-*): visoms šioms lytims ryt. baltai vėliau apibendrino **pól-*, o vak. baltai – **pal-*, plg. Kazlauskas LKIG 353. Balt. **pal-* (praet. **pól-*) giminaičiai: s.v.a. *fallan*, arm. *p'ul* (< **phōlo-*) „Fall“, *p'l-anim* „krintu“, – Trautmann AS 308, Endzelīns SV 148, Fraenkel 666, Walde-Pokorny II 103. Pr. **aupal-* „rasti“ dėl reikšmės plg. su lie. *papūlti* (irgi su praef.!) pasakyme: *tamsù, negālim net dūrų surāsti*, – *va, jau papūoliau duris* („pataikiau, atradau duris“) Ds; arba lie. *papūlti* „pataikyti“ ir *patāikyti* „t.p.; atrasti“. Dar plg. vok. *er verfiel auf die Idee* „jis aptiko (atrado) idėją“.

ausaudisnān, žr. *auschaidīsnan*.

auschantnikamans, žr. *auschautenīkamans*.

auschaidīsnan „zuversicht (Zuversicht) – pasitikėjimą“ III 47₁₁₋₁₂ [33₂₈₋₂₉] (= *nūssitikieghimu* VE 18₁₃), „trew (Treue ir Vertrauen, žr. Götze 55) – ištikimumą, pasitikėjimą“ III 107₁₆₋₁₇ [67₂₃], *ausaudīsnan* (turbūt taisytina: **auschaidīsnan*) „t.p.“ III 107₉ [67₁₇], *auschaidisinan* (sk. *auschaidisnan*) „hoffnung (Hoffnung) – pasitikėjimą, viltį“ III 97₁₁ [61₂₁] (= *nussitikieghima* VE 42₈₋₉ acc. sg.) acc. sg. fem. Yra **-snā* (nom. sg. fem., žr. s.v. *bousemmis*) vedinys iš *auschaidī-twei* (žr.).

auschaidītwei „vertrauen – pa(si)tikėti“ III 27₁₁ [23₉] (= *nūssitikietī* VE 9₁₀), *auschaidijt* „t.p.“ III 39₈ [29₁₆] (= *nūssitikietī* VE 14₁₂₋₁₃) inf.; praes. 3 sg. *auschaidē* „trawet (traut) – pasitiki“ III 61₁₈₋₁₉ [41₂₀] (= *tyk* „tiki“ VE 25₁₁). Šis *auschaid-* (ī-twei) < **aušaud-* (ētvei) yra *au-* „nu-“ (plg. *nūssitikietī* „pasitikėti“ VE) + **šaud-* < **sjaud-*, kuris laikytinas sufikso *-d-* vediniu iš pr. **sjau-* < balt. **šjau-* „kišti, stumti“ (su **-jau-* < **-ėu-*) greta balt. **šau-* „t.p.“ (dėl reikšmės žr. pvz. Trautmann BSW 300): lie. žem. *šiau-* (*tuvas*) „šau-tuvas“ resp. lie. *šau-ti* „kišti.

stumti“ (plg. *duris už-šauti* „užkišti, -stumti“, *dūona į pėčių šauti* „kišti, stumti“), la. *šau-t* „t.p.“ (plg. *šaut māizi krāsni*) resp. dial. *šau-t* „šauti“ [ryt. balt. reikšmė „šauti, schießen“ atsirado iš **-smarkiai stumti (mesti)*“]. Su šiuo balt. žodžiu aiškiai giminiuojasi sl. **šau-* (plg. lie. dial. *šāv-ė* „šovė“) > **sou-* „kišti, stumti“ (> rus. *cob-amb*, lenk. *su-nać* ir kt.). Formos santykį tarp pr. *-schaidīt* (*-ī-* < **-ē-*) ir la. *šaut* (: lie. *šauti*) plg. su lie. *skėldėti* : *skėlti*. Taigi pr. *auschaid-* „pa(si)tikėti“ (plg. *nūssitikietī* „t.p.“ VE) iš pradžių bus reiškęs matyt **-nukišti resp. pakišti* > „pateikti (duoti), patikėti kam ką“, plg. lie. *pakišti* reikšmė „patikėti kam ką“ [pvz.: *ne bet kam pakiši* („patikėsi“) *šitą darbą*, – *nemokės dirbti* Ds]. Iš pr. **aušau-* „pateikti (duoti), patikėti kam ką“ bus atsiradęs ir pr. **aušau-* „skolinti“, kurį rodo *auschautins* (žr.), plg. lie. *dūoti* reikšmė „skolinti“. Dėl visa to apie *auschaidītwei* resp. *auschautins* plg. Būga II 98, Endzelīns SV 148 t., Fraenkel 969. Tas verb. balt.-sl. *šau-* resp. *šjau-* (< **šėu-*) „kišti, stumti, mesti“ yra iš ide. **skeu-* „mesti, smarkiai stumti“, dėl kurio žr. Pokorny I 954 (s.v. 5. *skēu-*). Senoji hipotezė, šį pr. **šau-* < **sjau-* siejanti su s.sl. *čuti* „jausti“ ir kt. (žr. Trautmann AS 308 ir liter., Vasmer IV 390) bei kildinanti iš ide. **keu-* resp. **skeu-* „stebėti“ (žr. pvz. Pokorny I 587 t.), neatrodo patikimā. Plg. Toporov PJ I 162 t. (ir liter.).

auschaidīwings „gewiß – patikimas“ III 57₁₅ [39₁₉] adj. nom. sg. masc. (= *tikrai* „tikrai“ VE 23₁₂); acc. sg. *auschaidīwingin* „trewe (treue, pl.) – (sg.) ištikimas, patikimas“ III 53₁₄₋₁₅ [37₁₅] (= *wierni* VE 21₁₂); acc. pl. *auschaidīwingins* „getrewe (getreue) – t.p.“ III 53₁₇ [37₁₇] (= *wierni* VE 21₁₄). Pr. adj. **aušaudiving-* „patikimas, ištikimas“ yra sufikso **(i)ving-* [< **-(i)v-* + **-ing-*] vedinys iš **aušaudī-tvei* (žr. *auschaidītwei*).

auschautenīkamans „Schuldigern – skolininkams“ III 53₂₁₋₂₂ [37₂₀] (= *kaltiemus* VE 21₁₈), *auschautinekamans* (sk.: *auschautenīkamans*) „t.p.“ II 11₁₋₅ [13₈], *auschantnikamans* (sk.: *auschautenīkamans*) „t.p.“ III 11₄ [7₉₋₁₀] dat. pl. Sufikso **-enīk-* vedinys iš **aušauti-* „skola“ (žr. *auschautins*).

auschautins „schulde (Schulden) — skolas“ I 11₃ [7₉], *āuschautins* „t.p.“ III 53₂₀₋₂₁ [37₁₉] (= *kaltes* VE 21₁₇), *anschautins* (sk.: *au-*) „t.p.“ II 11₃ [13₇] acc. pl. Matyt *i-kamienis* (subst.) — **aušauti-*, laikytinas *-ti-* sufikso vediniu iš *aušau-* „skolinti“ (žr. *auschaiditwei*); ši **aušauti-* „skolinimas“ > „skola“ plg. pvz. su lie. *prapultis* „prapuolimas“.

auschpāndimai „abdringen — nu(si)traukiame, pa(si)veržiamo“ III 37₄₋₅ [27₃₃] praes. I pl. (= *attrauktumbim* „atitrauktume“ VE 13₁₁) = *au-* (žr. *au-*) + **špand-*, kurį vesti iš vok. *spannen* „(i)tempti, (už)traukti“ (Trautmann AS 308, Bezzenberger KZ XLIV 302, Endzelīns SV 149) nėra būtina (ypač dėl pr. *-d-*). Ši **špand-* geriau laikyti perdirbiniu (pagal fonetiškai ir semantiškai panašų vok. *spannen*) iš pr. **spand-* „spannen, ziehen“ (plg. Toporov PJ I 166 t. ir liter.), giminiško su lie. *spānd-yti* „dažnai spęsti; įtempti (lanką)“ (LKŽ XIII 318), *spęsti* „spannen, ziehen, Fallstricke legen“, *spąstai* „Falle“, la. *spuōsts* „t.p.“, (kurš.) *spanda* „das Strickwerk, womit man den Pflug spannet“ (Būga III 184) ir pan. Visi jie suponuoja šaknį balt. **spend-* „tempti, traukti“ (žr. dar *spanstan*), be to, egzistavusią ir pavidalu balt. **pen-* (: **pin-*): lie. *pīn-ti* = la. *pī-t*, pr. *pen-tis* „Ferse“ (žr.), lie. *pėn-tis* „Ferse; Beilrücken“, la. *piēt-s* „Rückseite des Beils“, lie. *pán-tis* „Spannstrick“ ir pan. (žr. Fraenkel 865 t. ir liter.). Balt. < ide. **(s)pen(d)-* „tempti, traukti“ > s.sl. *pędb* „Spanne“, *pęditi* „spausti, varyti“, *pę-ti* „spannen“ (*pęnq*), *pę-ta* „pentis, Ferse“, *pę-to* „pantis“, go. *spinnan* „verpti“ (< ide. **spenū-*), s.v.a. *spannan* „spannen“, gr. *πέν-ουμι* „stengiuosi“ (< **tempiuosi*“), arm. *hanum* „audžiu“, galbūt alb. *pendë* „jungas, Paar Ochsen“ (< **pen-tā*) ir kt. Žr. Vasmer III 292, 402, 412, 422 t., Pokorny I 988, Kluge 720, 728.

Taigi pr. *auschpāndimai* (≪ **au-spand-*) bus reiškęs „nu(si)tempia-me (nutampome), nu(si)traukiame, (nutraukome)“ = „pa(si)veržiamo“ ir yra verstas iš originalo (vok.) žodžio ne *abspannen* (taip visi galvoja, žr. ir Toporov l.c.), o iš *abdringen* „paveržiamo“, žr. dar *aupaikēmai*. Kad šitaip bus buvę, matyti ir iš paties konteksto: (vok.) *abdringen oder abwendig machen* (III 36₄₋₅), kur vok. *oder* „arba“ rodo, kad *abdringen* reiškia maž-

daug tai, ką ir pasakymas *abwendig machen* (dėl jo žr. s.v. *enwertinnewingi*), žr. PKP II 117.

ausin, žr. *ausis*.

ausins „ore (Ohr) — ausis“ E 83, acc. pl. (žr. dar s. v. *agins*); acc. pl. *āusins* „Ohren — ausis“ III 41₄ [29₃₁]: lie. *ausis*, la. *āuss*, lo. *auris* (< **ausis*), s. sl. *uši* nom.-acc. du. (< **ausī*, bet *s-kamienis* sg. ir pl., t. y. *ux-o, ušes-*), go. *aus-ō* nom. neutr. (*n-kamienis*) ir kt., žr. Walde-Pokorny I 18, Vasmer IV 179. Dėl pr. (*āus-*)*ins* bei kitų baltų *i-kamienės* acc. pl. fleksijos kilmės, susijusios su kitų kamienų acc. pl. fleksijos evoliucija, žr. Mažiulis BS 297, 185–202.

ausis „golt (Gold) — auksas“ E 523 nom. sg. (< **ausas*); acc. sg. *ausin* „goldt — t. p.“ III 43₁₆ [31₂₆] (III kat-mo šnekteje nom. sg. bus buvęs **auss*, iš senesnio **ausas*, plg. PKP II 218, išn. 709): lie. *āusas* „t. p.“ (Lkm; šis *aus-* paliudytas dar iš M. Lietuvos, žr. LKŽ I² 501 s. v. *aus-inas*, *-a*, 505 s. v. *aus-kalis*), *āuksas* (turbūt su įterptiniu *-k-*), lo. *aurum* (= sabin. *ausom*). Tolimesnė etimologiją nelengva paaiškinti. Lie. *āu(k)sas* gal yra skolinsys iš pr. **ausa-*, o pastarasis — (prekybos keliais) iš italik. **auso-m*, žr. Kretschmer Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache, 1896, p. 150, Pisani, Baltistica IV 11 (ir liter.). Kitaip jo kilmę aiškina Pokorny I 86 t., dar kitaip — Ivanov Baltistica XIII 233 (lytis lie. *āuksas* esanti senesnė už pr.-lie. *aus-* „auksas“). Žr. Toporov PJ I 168 tt. (ir liter.).

auskandinons, žr. *auskandints*.

auskandinsnan „sündflut (Sintflut) — nuskandinimą“ III 119₁₀ [73₃₁₋₃₂] (= *audra* „tvanas, potvynis“ VE 58₁₈), „t. p.“ III 121₁₋₂ [75₁₃₋₁₄] (= *audra* „tvanas, potvynis“ VE 59₁₁ acc. sg.), *auskandinsnan* (su nereikalinga *-t-*) „sindflut (Sintflut) — t. p.“ III 119₂₄ [75₇] (= *patwana* VE 59₆ gen. sg.), — *ā-*kam. acc. sg. fem. Yra sufikso **-snā* (nom. sg., žr. s. v. *bousennis*) vedinys (nomen actionis) iš **auskandin-twei*, žr. s. v. *auskandints*.

auskandints „erseufft (ersäuft) — nuskandintas“ III 63₁₆ [43₂] (= *nuskandintas* VE 26₃) partic. praet. pass. nom. sg. masc.; partic. praet. act. nom. sg. masc. *auskandinons* „erseufft (ersäuft) — nuskandinęs“ III 119₁₆₋₁₇ [75₂] (= *paskandinai* VE 58₂₃ praet.

2 sg.). Yra pr. (inf.) **auskandintvei* = *au-* + **skandint-* „skandinti“ (= lie. *skandinti*) caus. iš pr. **skend-* „skęsti“, žr. *auskiėndlai*.

auskiėndlai „ersaufe – tenuskęsta“ III 121₂ [75₁₄] (= *paskandint* „paskandinta“ VE 59₁₁) opt. 3 sg. Iš **auskėnd-* „nuskęsti“ (inf. **auskenstvei*) = *au-* + **skeėnd-* = lie. *skeėnd-o* (*skęsti*) < balt. **skend-* „skęsti“, kurio etimologija iki šiol nėra aiški (tik bandoma jį sieti su gr. *σχιυθός* „neriantis“), žr. pvz. Fraenkel 803, Pokorny I 930, Toporov PJ I 171. Esu linkęs manyti, kad šaknis balt. **skend-* „skęsti“ turi infiksiniį *-n-* (plg. pvz. la. *jūg-t* = lie. *jūng-ti* < **jug-*) ir atsirado iš senesnės balt. **sked-* (gal jos reliktas yra lie. dial. *skėd-o* „skendo“ LKŽ XII 842 tt.). Ją galima laikyti formanto **-ed-* išplėsta balt. **sk-/*sek-* = ide. **sek-/*sk-* (plg. gr. *σχιυθός* „neriantis“ – su kitokiu formantu), kuri reiškė turbūt ne tik „leistis žemyn (vandeniui)“ (> lie. *seėka sėkti* „t. p.“ ir kt., žr. Fraenkel 772 t., Pokorny I 894 t.), bet ir „leistis žemyn (vandenyje)“ (plg. gr. *σχιυθός* reikšmę „neriantis“). Plg. homoniminę balt. **sked-*, atsiradusią iš balt. **sk-/*sek-* = ide. **sek-/*sk-* „skelti, skirti“ (apie tai plačiau žr. Urbutis BEE 82–84).

āustin „maul (Maul) – snukis, nasrai“ III 89₂ [55₃₄] acc. sg. (= *nasrų* „nasrų“ VE 38₁ = lo. *os* „burna, snukis“ Timoth. I 5₁₈), *austo* „munt (Mund) – burna“ E 89 (**austō* =) **austā* (matyt nom. sg., žr. toliau): lie. *uostas* „(upės) žiotys; uostas“, *uostā* „t. p.“ bei la. *uosts*, *uosta* „uostas“ (dėl reikšmės plg. lie. *žiōtys* „Fluśmündung“ ir „nasrai“) < **austa-* (galbūt neutr.) resp. **austā* (dėl lie.-la. *uo* < *au* žr. Mažiulis BS 43 tt.). Pr. (III) *āustin* suponuoja senesnį *o-*kamienį gal neutr. **austa-*, kat-mų šnektose išvirtusį į masc. (nom. sg.) **austs* (plg. pr. III **auss* nom. sg. – *ausin* acc. sg., žr. *ausis*), arba – senesnį *jo-*kamienį pr. neutr. **austja-* (plg. sl. neutr. **aust(i)ja*, žr. toliau), kat-mų šnektose perdirtą į masc. (nom. sg.) **austis* > **austis* (dėl **-is* > **-is* žr. PKP II 251 t.). Čia matyt pridera ir lie. *āuscēioti* „paskalas skleisti, tauzyti, tauškėti“ (LKŽ I² 500), la. *āūśāt* „plepėti“ (Trautmann AS 308 t., Endzelīns SV 149, Fraenkel 26 t., Walde-Pokorny I 168, ir kt.), juos kildinant iš ryt. balt. **austjā* „žiotys“ (plg. lie.

burnōti „piktai kalbėti“ ← *burnā*), kuris galėtų būti **-jā* fleksijos vedinys iš balt. **austā* resp. **austa-*, plg. sl. (neutr.) **aust(i)ja* [> rus. *ycmbe* „(upės) žiotys“ ir kt.] ir **austā* [> rus. *ycma* „burna“ ir kt. (nom. pl., žr. toliau)]. Pats santykis tarp balt.-sl. **austā* ir **austa-* aiškintinas tuo, kad balt.-sl. **austā* buvo matyt sufikso **-ā* vedinys – nomen collectivum, iš kurio išriedėjo: a) pluralizacijos būdu lytis sl. **ustā* (nom. pl., žr. Vasmer IV 172) ir b) lytis lie. *uostā* = la. *uosta* bei pr. *austo*, kurioms turbūt abiem galima spėti ne pluralizaciją, o evoliuciją iš pirmykščių nomina collectiva į naujuosius *ā-*kamienius nomina collectiva. Su balt.-sl. **austa-* (gal neutr.) resp. **austā* giminiuojasi s. ind. *ośt-*ha-** (masc.) „lūpa“, av. *aošta-* „t. p.“ (masc.) ir galbūt dar kiti žodžiai, žr. Walde-Pokorny I. c., Fraenkel I. c., Vasmer I. c., Toporov PJ I 172 tt.

austskandinsnan, žr. *auskandinsnan*.

autre „smede (Schmiede) – kalvė“ E 514: *wutris* (žr.).

auverus „sindir“ E 529. Žodis vok. *sindir* (E 526) yra „Metallschlacke – gargažė“ (Heyne III 623, Trautmann AS 309, Endzelīns SV 149, Fraenkel 1263) arba „Matallschlacke – gargažė, Hammerschlag – (kalamos geležies) nuodegos“ (plg. Lex 195 s. v. *sinder*). Pr. *auverus* yra fleksijos vedinys iš pr. **auvir-* (*tvei*) = *au-* „nu-“ + **vir-* (**ver-*) „virtti, kunkuliuoti“ = lie. *vir-ti* (*vėr-da*) „t. p.“, la. *viř-t* (*veř-d*) „t. p.“ (lie. *var-ūs* „lengvai suverdantis“ ir kt.), taip pat s. sl. *vbr-ěti* „virtti, kunkuliuoti“, *var-iti* ir kt. Tolimesni balt.-sl. žodžių giminaičiai, kuriuos pateikia pvz. Pokorny I 80–81, nėra visai aiškūs (žr. ir Walde-Pokorny I 269); iš jų čia pridera galbūt toch. A *wratk* (< ide. **ur-*) „virtti“ (Schneider IF LVII 200 t., LVIII 46; Poucha I 311) ir alb. *vorbë* „virimo puodas“ (Jokl Stud. 97, bet žr. Pokorny I 1166), plg. Walde-Pokorny I. c., Fraenkel I. c., Vasmer I 273 (jis sieja net su arm. *varēm* „uždegu“ ir kt.). Balt.-sl. **uir-* (**uer-*) „vir(in)ti, kunkuliuoti“ ir kiti čia minėti žodžiai greičiausiai sietini su ide. **uer-* „deginti (degiti), kaitinti“ (> het. *uar-* „degiti“ ir kt.), plg. Pokorny I. c. Taigi pr. *auverus* pagal savo darybą (iš pr. **auvir-* „nuvirtti“ : lie. *nuvirti* „t. p.“) yra labai panašus į lie. *nuoviros* „skystimas, kuriame kas nuverda; kas iškyla

į paviršių verdant, nešvarumų putas“ LKŽ VII 972. Tačiau iš to panašumo negalima teigti, kad pr. *auwerus* būtų buvęs *ā*-kamienis (nom. pl., kaip spėjo Paul KSB VII 179), plg. Endzelīns SV 149. Tuo, kad jis būtų buvęs *u*-kamienis (Endzelīns FBR XIV 75), irgi nelengva patikėti: *u*-kamienių substantyvų, išvestų iš priešdėlėtų verbų, nėra nei pr. kalboje (tiksliau, – jos rašto paminkluose), nei (arba jų labai reta) kitose baltų kalbose; pagaliau, žr. ir patį Endzelyną (SV 175), kuris pr. *gandams* E 716 atstatymu į *u*-kamienį **gandarus* abejoja vien dėl to, kad triskiemeniai *u*-kamieniai substantyvai (pr. *auwerus* – taip pat triskiemenis!) baltams yra didelė retenybė. Patikimiau galvoti: tiek pr. *gandams* = **gandarus* yra **gandar^{us}* = **-ars* [su įspraustiniu **(ar)^u(s)*, žr. *gandams*], tiek ir pr. *auwerus* yra **-r^{us}* = **-rs* [plg. pvz. *caux* E, t. y. be *-i-* (prieš *-s*), kaip *deyw-i-s* ir kt.] < **-ras* (*o*-kam. nom. sg.); be to, *auwerus* raidė *-e-* žymi turbūt balsį (ne **-ē-*, o) **-ī-*. Taigi pr. *auwerus* interpretuotinas kaip *o*-kamienis **auvirs* (nom. sg. masc.) < **au-viras* „tai, kas nuvir(in)ta, tam tikros nuoviros“, plg. lie. nom. sg. *nūo-viras* LKŽ VIII 972, be to, ir pr. *auwirpis* (matyt iš **auvirpas*, žr. s. v.). Turint galvoje tokią pirmykštę šio pr. žodžio reikšmę, nesunku suprasti, kad *auwerus* (= **auvirs*) galėjo reikšti arba (resp. ir) „gargažė“, arba (resp. ir) „(kalamos geležies) nuodegas“; čia jį, kaip kalvystės terminą, dėl reikšmės „(kalamos geležies) nuodegos“ plg. su kalvystės pasakymu lie. *gēleži virinti* „geležį laikyti liepsnoje“.

auwirpis „flutrinne (Flutrinne) – nuleistuvus (vandens), latakas“ E 320; dėl vok. *flutrinne* (E 320) plg. *flutrinne*, *fludrinne* „cata-dupa (kriokliai)“ Diefenbach-Wülcker 584, *flutryne* „Mühlenfließ“ MTr 4, 11, žr. ir Trautmann AS 309. Pr. *auwirpis* yra (jeigu ne iš **auvirpiā-*) iš **auvirpa-s* [plg. pr. *deywis* (žr.), *auwerus* (žr.) ir pan.] < *au-* „nu-“ + **virp-* „leisti“ (žr. *etwiēript*, *crauya-wirps*); dėl darybos plg. lie. *nūolaidas* „žemai nuleista stogo dalis“ (LKŽ VIII 934), *nūorašas* „nurašymas“ (op. cit. 949), *nūotakas* „nutekėjimas“ (op. cit. 963) ir kt.

awilkis „fadem (Faden) – siūlas“ E 472 nom. sg. yra **auwilkis* ir, toliau, – (jeigu ne iš **auvilkiā-*) iš **auvilkas* (nom. sg. masc.), laikytino fleksijos vediniu iš verb. **auvilk-* (plg. *auwirpis*, *auwerus*,

žr.) = *au-* „nu-“ + **vilk-*, kur pr. **vilk-* sietinas su lie. *vilk-ti* (*velk-a*) „traukti, tempti“, la. *vilk-t* (*vèlk-u*) „t. p.“, sl. **velk-ti* „t. p.“ (> s. sl. *vlešti* ir kt.), av. *varək-* „traukti“, *frā-varč-aiti* „nutempia“ ir pan. < ide. **uelk-* (: **u|k-*) „traukti“, žr. Trautmann AS 309, BSW 349 t., Endzelīns SV 149, Fraenkel 1253, Vasmer I 342, Pokorny I 1145, Toporov PJ I 178. Pr. **au-vilkas* „siūlas“ yra turbūt iš **īveriamasis* (į adatą) – vedinys iš verb. pr. **au-vilk-* „ištraukti“ bei (tolimesnė reikšmė) **īverti* (siūlą į adatą) jo pastarąja reikšme, plg. serb.-chorv. (**au-vilk* „nu-, ištraukti“ > *uvući* „t. p.“ ir) *uvući nit* „įverti siūlą (į adatą)“ ir pan. (žr. Toporov l. c.). Plg. atvirkštinį dalyką: vok. *einfädeln* „įverti (siūlą į adatą)“ yra vedinys iš *Faden* „siūlas“. Ar la. *vèlki* „metmenys, apmatai“ (t. y. tam tikri siūlai), turintis tą pačią šaknį kaip ir la. *vilkt* (*vèlku*) „traukti“, yra iš „(i)vērimo“ ar iš „traukimo“, nelengva pasakyti (šiam terminus technicus reikia etnografinio tyrinėjimo). Pr. *awilkis* „siūlas“ (žr. dar *schumeno*, *schutuan*), taip pat lie. *siūlas* „t. p.“ ir la. *diēgs* „t. p.“ yra palyginti neseni dariniai, pakeitę balt. „siūlą“, kuris buvo matyt **nīti-* „siūlas“ (> suom. *niisi* „t. p.“ ir kt.) = balt.-sl. **nīti-* „t. p.“ > lie. *nýtys* „die Hevelte“ (jau specializuota siūlų reikšmė), la. *nīts* „t. p.“, sl. **nīb* „siūlas“ (Trautmann BSW 199, Fraenkel 505, Pokorny I 973), žr. dar s. v. *etnistis*.

awins „ster [v. v. a. *stēr* „Widder“ Lex 210] – avinas“ E 679, t. y. **avins* < **avinas* = lie. *āvinas*, la. *avins* < balt. **avinas* (> suom. *oinas* ir kt.) = sl. **oуѣнъ*. Balt.-sl. **avinas* yra sufikso **(i)na-* vedinys iš balt.-sl. **avis* „avis“ (plg. lie. *āit-i-nas* „Enterich“ – iš *āntis* „Ente“) < ide. **oуis* „t. p.“: lie. *avis* la. *avs*, s. sl. *ovъ-(ca)*, go. *awi-(str)* „avių tvartas“, s. ind. *āvī-* „avis“, luv. *hawī-* „t. p.“ ir t. t., žr. Pokorny I 784. Be abejo, ir prūsai turėjo žodį **avis* „avis“, kuris vėliau (bent jau E šnektose) buvo pakeistas žodžiu *camstian* (žr.).

awis „ōme (Oheim) – dėdė (motinos brolis)“ E 177; dėl vok. *ōme* „Oheim“ žr. Diefenbach-Wülcker 788, Heyne II 1057 (dar Kluge 520 s. v. *Oheim*: v. v. ž. *ōme* „t. p.“). Plg. *thewis* „dėdė (tėvo brolis)“ (žr.). Pr. *aw-is*: lie. *av-jnas* „dėdė (motinos brolis)“ bei *av-jn-ienė* „avyno pati“ (šie du lie. žodžiai žinomi iš Pr. Lie-

tuvos, iš Pgg, Vlkš, Slmn, Vl, žr. LKŽ I² 527, 528), *av-a* „teta (motinos sesuo)“ (VI – tik iš: Juška I 179), taip pat – sl. **au-ia-* „dėdė (motinos brolis)“ (> lenk. *wuj*, rus. *yū* ir kt.) bei sl. **av-ā* (> sorb. *wowa* „senelė“), lo. *av-a* „senelė“, *av-ia* „t. p.“, *av-us* „senelis“, go. *aw-o* „senelė“ (*en*-kamienis), s. air. (*h*)*áue* „nepos“ (< **au-jo-*, Pedersen Vergl. Gr. I 55), bret. *eontr* „dėdė“ (< **au-en-tro-*) ir kt., žr. Trautmann BSW 21, Fraenkel 28, Trubačev IR 81 tt., Pokorny I 89, Benveniste Vocab. I 223 tt., Toporov PJ I 179 t. Reikia pritarti nuomonei, kad visi tie žodžiai yra galų gale išriedėję iš pirmykščio *o*-kamienio subst. – iš ide. „*HeuHos* (Benveniste l.c.) > **aṃos* (Pokorny l.c.): iš jo gana vėlai – jau atskiruose ide. dialektuose – buvo išvestas *ā*-kamienis **auā* (fem.), *jo*-kamienis **aujo-* (masc.) ir pan. Lie. dial. *ava* = sorb. *wowa* rodo, kad egzistavo balt.-sl. dial. (fem.) **auā*, o kartu ir senasis balt.-sl. (masc.) **auas* (plg. lo. *ava* : *avus!*). Pastarojo fleksiniu vediniu laikytinas balt.-sl. dial. **auja-* (masc. > sl. **auja-*, žr. anksčiau), kuris baltuose galėjo išvirsti ir į (**aujas*→) **avis* (nom. sg., **avin* acc. sg., ryt. balt. **aujā* resp. vak. balt. **aujas* gen. sg. ir pan.). Galvoti, kad minėtasis lie. *avýnas* (resp. *avýn-ienė*) darybiškai suponuojąs *ī*-kamienį **avī-* (Specht UID 90, 158, Arumaa Ursl. Gr. I 126, Walde-Pokorny I 20, Pokorny l.c., Toporov l.c.), negalima, – šis lie. žodis turi sufiksą *-yna-* (o ne *-na-*!): lie. *av-ýnas* (ne *avý-nas!*) pirmykštė reikšmė buvo matyt „dėdelis“ (diminutyvas → maloninis subst., plg. lo. *avunculus* „motinos brolis“), plg. lie. dial. *bern-ý-nas* „berniokas“ (: *bérnas*), *diev-ýnas* „dievaitis“ (: *diévas*), *žmog-ýnas* „žmogėnas, žmogelis“ (: *žmogùs*), la. dial. *kuoc-íns* „medelis“ (: *kùoks* „medis“) ir kt. [žr. Būga I 583 (dėl lie. dial. *mót-yna*), Skardžius ŽD 287, Endzelīns LVG 318 t.]. Lie. *av-ýnas* pamatinis žodis buvo arba *o-*, arba *jo*-kamienis: galbūt labiau patikima spėti, kad jis buvo *o*-kamienis, plg. lie. dial. (fem.) *ava* (ne **auja!*), kuris, kaip sakyta, suponuoja balt. (masc.) **avas*. Į tai atsižvelgiant ir turint galvoje prūsų bei kitų baltų kalbų archaizumą, atsargiai spėtina, kad pr. *awis* „dėdė (motinos brolis)“

yra ne (*jo*-kamienis) **avis* (taip įprasta galvoti, žr. pvz. Trautmann l.c., Pokorny l.c., Toporov l.c.), o **av'is* < **avas* (*o*-kamienis) – archaiškoji šio žodžio lytis.

B

ba, žr. I *bhe*.

babo „bonen (Bohnen) – pupos“ E 263 = **babō* (= **babā*), kur vok. *bonen* – plur., taigi pr. *babo* – galbūt nomen collectivum (*ā*-kam. nom. sg. fem.), žr. ir Endzelīns SV 149. Panašus į lo. *faba* „pupa“ (< **bhabhā*), sl. **bobъ* „t. p.“ (> lenk. *bob* ir kt.), gal germ. **babnā* (su spirantiniais **b*) „t. p.“ (jeigu jį suponuoja s. v. a. *bōna* ir kt., žr. Kluge 89). Šiais atvejais galima atstatyti ide. **bhabh-*, bet toks atstatymas galbūt yra daugiau formalus: šita **bhabh-*, kaip darinys, galėtų būti atskirų ide. tarmių padaras – onomatopėjinės kilmės reduplikuota šaknis, plg. (nereduplikuotą) alb. *bathē* „pupa“ (< **bha-kā*), gr. *φα-χός* „lęšis (toks jėvas)““. Žr. Pokorny I 106. Taigi turime tam tikru būdu sugramatintą onomatopėjinį vaikų kalbos žodelytį ide. **bha* resp. **ba* (plg. Pokorny l.c.), kuris, nesunku suprasti (vaikų kalbos fonetika!), galėjo būti tariamas ir su dusliaisiais priebalsiais (t. y. **pha*, resp. **pā*) bei su kitokiais balsiais (pvz. **bhu* resp. **bu*, **phu* resp. **pu*). Šitas žodelytis, be kitokių reikšmių, galėjo vaikų kalboje turėti reikšmę „pampti, aufschwellen“, ir jis toks gali slypėti žodžiuose pvz.: a) lie. *pañp-ti* „aufschwellen“ (= la. *pāmp-t* „t. p.“) resp. *bañb-ti* „t. p.“ (LKŽ I² 636) – matyt sugramatintas vaik(ų) ž(odelytis) **pa* (**pha*) resp. **ba* (**bha*), tiksliau, – reduplikacinis **pa-pa* [(**pha-pha*), plg. lie. *pāpas* „krūtis“], resp. **ba-ba* (**bha-bha*), iš tokio būtų pr. *babo* „pupos“ ir kt. (plg. lie. *pupā*, žr. toliau), b) lie. *puñp-ti* „aufschwellen“ (= la. *puñp-t* „t. p.“) resp. *buñb-ti* „t. p.“ (LKŽ I² 1162) matyt suponuoja vaik. ž. **pu-pu* (**phu-phu*), iš čia lie. *pupā* „Bohne“ = la. *pupa* „t. p.“, *paup-t* „pampti“ (opofonizuota) resp. **bu-bu* (**bhu-bhu*). Dėl visa to plg. Fraenkel (ir liter.) 535 t. (s. v. *pañpti*), 538 (s. v. *pāpas*

1.), 670 t. (s. v. *pupà* 1.). Plg. Sabaliauskas RKEndz. 236 tt., Toporov PJ I 181, ESSJ II 148 t.

-baddusisi, žr. *embaddusisi*.

bah, žr. I *bhe*.

-baiint, žr. *pobaiint*.

baytan „zeeb“ E 346. Šis vok. *zeeb* reiškia turbūt ne „ein Gebäck — kepsnį (kažkokį)“ (taip įprasta spėti, žr. Trautmann AS 310, Endzelins SV 149, plg. Toporov PJ I 183), o „Sieb — sietą“ (Ziesemer PBB XLIV 144 t., Marchand — BL 113). Dėl to *baytan* matyt taisytinas į **saytan*, kur raidė *b-* = **l-* [plg. *a-b-skande* = **l(i)-*] yra vietoj *s-* (plg. *palasa-ll-is* = **-ss-*). Pr. **saytan* „sietas“ (nom.-acc. sg. neutr.), t. y. **saitan* giminiuojasi, aišku, su lie. *sietas* = la. *siēts* < (ryt.) balt. **seitā* (nom.-acc. sg. neutr.) = sl. **seitā* „t. p.“ (> lenk. *sito* ir kt.); pr. **saitan* galėtų būti ir iš (vak.) balt. **seita(n)*. Balt.-sl. **sēitā* (nom.-acc. sg. neutr.) yra sufikso **-tā-* vedinys iš **sēi-* „sijoti“, plg. lie. *sij-óti*, la. *sij-át* ir kt. (Trautmann BSW 254, Pokorny I 889). Žr. Mažiulis Baltistica XI 85, PKP II 28, kitaip — Toporov I. c.

Balga 1326 (SRP I, 60, 62, 63) — Varmės (žr. *Warmia*) prūsų pilis aukštame Aismarių kranto iškyšulyje (vok. *Balga*, dab. gvv. *Beceloe*); žr. dar Gerullis ON 15. Šis dk. *Balga* (su lo. *-a!*) yra greičiausiai prūsiskos kilmės žodis (plg. Būga I 422, žr. Toporov PJ 185; kitaip — Gerullis I. c.), atspindintis pr. **Balgā* [galbūt *ā-*kamienį (plg. s. v. *Drusin*); aplietuvinant — *Bāлга*], kuris gali būti iš pelkės (Balgą iš dviejų pusių supo Aismarės, iš trečiosios — pelkė) ar upelės vardo pr. **Balgā*, o šis — iš adj. pr. **balg-ā-* „balzganoji, balsvoji“ (fem., **balg-a-* masc. ir neutr.) = lie. *bālg-anas* „balsvas, balzgas“ = la. *bālg-ans* „t. p.“ (dėl šių lie.-la. žodžių etimologijos žr. ME I 253, Fraenkel 32 s. v. *bālti*). Dar žr. Toporov I. c. ir liter.

balgnan „satel (Sattel) — balnas“ E 441 nom.-acc. sg. neutr.: lie. *balgnas* (tik Bretkūno, — gali būti iš pr., žr. Falkenhahn 203), lie. *balnas* — turbūt iš **balgnas*. Šitie pr.-lie. žodžiai suponuoja pr.-lie. **balgna(n)* (nom.-acc. sg. neutr., dėl neutr. plg. ir sl. **sedblo* resp. **sedblo* „balnas“), kuris yra sufikso *-na-* vedinys (bei su šaknies apofonija) iš balt. **belg-* „brinkti, pustis (schwel-

len), pastorėti“ < ide. **bhelgh-* „t. p.“, iš kurio turime ir (ide. **bhelgh-*) balt. **belž-* „t. p.“ [dėl ide. **g(h)* > balt. **ž* resp. **g* ir ide. **k* > balt. **š* resp. **k* žr. Būga I 436, II 221, Georgiev Issled. 30 tt.]: pr. **balz-* = lie. *balž-* ir kt., žr. s. v. *balsinis*. Taigi pr.-lie. **balg-na(n)* „balnas“ < *,tai, kas pasipute“.

balgninix „seteler (Satteler) — balnius“ E 440 = **balgniniks* (nom. sg. masc.) yra sufikso **-inik-* vedinys iš *balgnan* (žr.), plg. lie. *baln-inỹkas* „balnius“ (B, SD 337) resp. *baln-iniňkas* (R II 299), M I 19, žr. LKŽ I² 599).

balsinis „kussen (Kissen) — pagalvė“ E 490 = **balz-in's* < **-nas* (ar *jo-*kamienis **balzinis*) nom. sg. masc.: lie. *balž-ienas* „akėčių, rogių skersinis“ (LKŽ I² 628) = la. *bālz-iēns* „rogių balžienas“ (ME I 260) resp. lie. *balž-ienā* „balžienas“ (LKŽ I² 627) = sl. dial. **bolz-ina* (> slov. *blaz-ina* „pagalvė, patalai; rogių balžienas“, serb.-chorv. *blāz-ina* patalai, pagalvė“ ir kt.) ir sl. dial. **bolz-yno* (> kašub. *bloz-no* „rogių balžienas“, rus. dial. *болоз-но* „žagrės lenta“ ir kt.). Taigi turime balt.-sl. **balž-(e)in-*, kurio šaknis **balž-* suponuoja balt.-sl. verb. **belž-* „brinkti, pustis, pastorėti“ < ide. **bhelgh-* „t. p.“ (greta ide. **bhelgh-* „t. p.“ > balt. **belg-* „t. p.“, žr. s. v. *balgnan*): s. isl. *belgr* „kailis, išnara; dump-lės; pilvas“, s. v. a. bei s. v. ž. *balg* „kailis, išnara; dump-lės“, go. *balg-s* „Schlauch“, av. *bar^oz-iš* „pagalvė“, s. ind. *upa-bārh-aṇam* „antklodė, pagalvė“, air. *bolg-aim* „brinkstu, pučiuos“ ir kt. [šitą ide. **bhelgh-* (toliau kildinamą iš **bhel-*), t. y. ją su **-gh-* turi balt.-sl.-germ.-indoiran.-kelt. kalbos], žr. Pokorny I 125 t. Balt.-sl. **balž-(e)in-* galėtų būti substantyvais virtę adjektyvai — sufikso *-(e)in-* vediniai iš verb. (pasiremiant ir apofonija) balt.-sl. **belž-* „pūstis, pastorėti“ [jeigu jie darybiškai nesuponuoja subst. balt.-sl. **balža-* (ar su kitokiu kamiengaliu) „tam tikras pastorėjęs daiktas“], plg.: a) pr. **balz-in-* = sl. dial. **bolz-bn-* su (adj. resp. subst. < adj.) lie. *maiš-inas* „sumišęs, drumzlinas“ (LKŽ VII 751, iš *mūš-ti*), *milž-inas* (iš **milž-ti* = la. *milzt* „tvinkti, pūstis“) ir kt., toliau, lie. *brad-inỹs* „tam tikras tinklas“ (iš **bred-* „bristi“), *čiuž-inỹs* „Bettsack, Matratze“ (LKŽ II² 189, iš *čiuž-ėti*) ir kt., b) lie. *balž-ien-* = sl. dial. **bolz-in-* su (subst. < adj.) la. *ēd-iēns* „valgis“ (iš **ēd-* „valgyti“) ir kt. Tai, kad subst. < adj.

(: **bhŷ-*) „kunkuliuoti ir pan.“ (žr. dar s. v. *aubirgo*), dėl jo (ide. **bher-* „t. p.“) žr. Pokorny I 132 t. (s. v. 2. *bher-*). Žr. dar *Birdaw*.

Iš to paties ide. **bher-* „kunkuliuoti ir pan.“ = „tam tikru būdu, panašiu į virimą, judėti (judinti)“ galbūt išriedėjo ir balt.-sl. [**ber-* „t. p.“ → (verbum intensivum) **bar-* „t. p.“ >] **bar-* „šėlti ir pan. ant ko“ (> lie. *bár-ti* „schelten, schmähen, in Ver-ruf bringen“, s. sl. *bra-ti* „kovoti“ ir kt.), taip pat kitų kalbų žodžiai – tie, kuriuos pateikia Pokorny I 133–135 s. v. 3. *bher-*. Bet visa tai yra jau atskirai ir plačiau nagrinėtini klausimai.

Taip galvojant, pr. up. **Bartā* (> pr. žemė **Bartā* „Barta“) bei lie. (< kurš.) up. *Bártuva* savo pirmykšte reikšme (*„kunkuliuojanti, verdanti, sukuriuojanti“) yra panaši į lie. (< kurš.) up. *Várduva* (su *Vard-* iš **verd-* „virtti, kunkuliuoti, sukuriuoti“), kuri ir teka netoliese nuo lie. *Bártuva*.

batto „stirne (Stirn) – kakta“ E 77 nom. sg. fem. = **kaktā* (t. y. **kaktō*). Šį *batto* nuo Bezenbergerio GGA (1874) 1237 įprasta taisyti į **ballo* ir sieti su alb. *ballë* „kakta“, s. ind. *bhālam* „t. p.“ (įrašuose ir „spindesys“), taip pat lie. dial. *bālas* „baltas“ ir kt.; žr. Trautmann AS 310, BSW 29 t., Endzelīns SV 150, Fraenkel 32, Walde-Pokorny II 176, Pokorny I 119, Mayrhofer II 496 t., ESSJ II 81, Toporov I 187. Tačiau žr. Vasmer I 149 (s. v. *beabū* yra ir alb. *ballë*, bet nėra pr. žodžio), Būga RR Rodyklės 295 (visai neliečiamas pr. *batto*). Iš tikrųjų nėra pamato taisyti pr. *batto* į **ballo*: a) E nuoraše nėra nė vieno patikimo atvejo, kur vietoj *l* būtų parašyta *t* ir atvirkščiai [*abstotten* (žr.), *krumstus* (žr.) nebūtina taisyti į **abstoclen* resp. **krumslus*], b) raidžių *t* ir *l* rašyba anuomet, sprendžiant iš E nuorašo, buvo labai skirtinga, c) *batto* raidžių *tt* geriau netaisyti, t. y. interpretuoti *ct* arba *cc* ar *tc* (taisymas *t* į *c* bei *c* į *t*, kaip prūsistams žinoma, nelaikomas net taisymu). Niekas neatkreipė akių į tai, kad Elbingo žodynėlio raidė „b“ (mažoji), parašymu primenanti mūsiškę „B“ (didžiąją), yra gana panaši į didžiąją „C“ (sutinkamą tik žodžio pradžioje!), kuri parašymu primena mūsiškę „E“ (resp. rusiškąją „Ė“): juk ir mūsiškę „B“, atitinkamas jos atkarpos parašius gerokai ploniau, be didesnio išžiūrėjimo

galima sumaišyti su „E“; panašumas tarp tų „b“ ir „C“ buvo matyt dar didesnis Elbingo žodynėlio originale negu išlikusiame jo nuoraše. Trumpai sakant, *batto* (E 77) taisytiną į **Cacto* = **kaktā* „kakta“ (t. y. **kaktō*), kurio giminaičiai – lie. *kaktā* „t. p.“, *kāktas* „kakta; kambarys trobos gale; alkierius“ (LKŽ V 97), la. *kakts* bei *kakta* „die von zwei Seiten gebildete Ecke, der Winkel“ (ME II 139), žr. PKP II 277. Šių visų žodžių etimologija nėra išaiškinta (Fraenkel 206). Reikia manyti, kad jie suponuoja adjektyvinius abstraktus balt. **kaktā* „išsikišimas“ (fem.) resp. **kaktā* „t. p.“ (neutr.) – substantyvais virtusias fem. resp. neutr. formas adjektyvo (tiksliau sakant, partic. praet. pass.) balt. **kakta-* „išsikišęs“ = „(iš)kištas“ (plg. s. v. *garian*), kuris yra *-*ta-* vedinys iš verb. balt. **kak-*, reiškusio maždaug „kišti“. Šitas balt. **kak-* davė a) *„kišti“ > (*„ranką kišti“ >) *„siekti (reichen)“ (žr. s. v. *kakint*) > *„pasiekti (erreichen)“ [> lie. (*pa*)*kakti* „ausreichen“] bei „pasiekti, vykti“ (> lie. *kakti* „vykti; pasiekti“, la. *kakt* „zu Ende kommen“ ir pan.). Turime seną balt.-sl. **kak-* „kišti“, greta kurio bus egzistavęs ir balt.-sl. **kek-* „t. p.“ [plg. balt.-sl. **bad-* ir **bed-*, žr. s. v. *embaddusisi*] > sl. **kek-* „t. p.“; jo vedinys (plg. Stang Opusc. 73 tt.) – sl. **ček-ati* „kaišioti“ [> bulg. *чекaм* „k(a)iš(io)ti“, žr. ESSJ IV 36] bei sl. **ček-ati* „laukti“ (l. c. ir liter.), kilęs irgi iš *„kaišioti“ (> *„siekti, geisti“ > „laukti“, plg. lie. *geisti* < *„laukti“, žr. s. v. *gēide*), plg. ESSJ IV 13 t. (ir liter.). Manychiau, kad balt.-sl. **kek-* (: **kak-*) „kišti“ savo reikšme nėra inovacinis, ir jis suponuoja ide. **kek-* (: **kog-*) „kišti“, greta kurio bus egzistavęs ir ide. dial. **keg-* (: **kog-*) „t. p.“; iš čia yra pvz. germanų: [ide. dial. **keg-* (: **kog-*) > germ. (apofon.) >] s. v. a. *hak-o* „vāgis, kablys“ (< *„išsikišimas“), šved. dial. *hök* „kampas, išsikišimas“, ags. *haca* „sklāstis“ (< *„užkišimas“), s. v. a. *hecchen* „durti“ (< *„kišti“) ir kt. Tolimesnės tų balt.-sl.-germ. žodžių giminytės klausimai yra jau atskirai nagrinėtina problema.

baude (*bawde*) „Scharwerk – baudžiava“ (Nesselmann Thes 16) = **baudē* (ar kitokio kamiengalio) = „prievarinis raginimas“ < *„raginimas (intensyvus)“ – fleksijos vedinys iš pr. verb. **baud-*

„raginti (intensyviai)“ (žr. s. v. *etbaudinnons*), plg. lie. *kūlē* „kūlimas“ (← *kūl-ti*). Plg. lie. *baūdziava* „Scharwerk“ < *, „raginimas (intensyvus)“ — sufikso *-(i)ava* vedinį iš lie. *baūsti* „raginti“ (žr. s. v. *etbaudinnons*), plg. lie. *pýliava* „javų supylimas, duoklė“ (← *pil-ti*).

-baudinnons, žr. *etbaudinnons*.

baulai, žr. *būton*.

baūsei, žr. *būton*.

bausennien žr. *bousennis*.

baūton, žr. *būton*.

baūuns, žr. *būton*.

bbe, žr. I *bhe*.

be, žr. *bēi*.

bebbint „spotten — pašiepti“ III 87₂₄ [55₂₈] inf. (= *iūka dariti* VE 37₂₁); *bebinnimai* (originale nėra atitinkmens) III 29₃ [23₁₈] praes. 1 pl. (VE 9₁₆ nėra atitinkamo žodžio). Pr. **bebin-* „pašiepti“ < < „mėgdžioti(s)“ yra sufikso *-in-* vedinys iš reduplikacinės interj. pr. **be-be*, plg. interjekciją lie. *bē-bē* resp. (nereduplikacinę) *bē* „mė-mė resp. mė (avies bliovimui žymėti)“ [: lie. *tēbti* „bliauti (apie avi)“, *bēbioti* „rėkti bē-bē, bliauti“ — LKŽ I² 706, 705], vartojamą ir mėgdžiojimui (si) resp. pasityčiojimui reikšti; su pr. *bebbint* plg. labai panašų verb. (sutinkamą kartais ypač vaikų kalboje) lie. *bēbinti(s)* „sakyti bē-bē, mėgdžioti(s), pašiepti, tyčiotis“ Ds. Plg. dar — panašios kilmės bei turinčius menkinamąją reikšmę — la. *bebināt* „mėgdžioti(s), spotten“ (Kuršo šnektose), lie. *bebėnti* „neaiškiai kalbėti“, *bebekėnti* resp. *bebekūoti* „t. p.“ (*bēbas* resp. *bēbē* „kas mikčioja; vėpla, žioplys“ ir pan., žr. LKŽ I² 705 t.), la. *bebelēt* „greitai ir neaiškiai kalbėti“ ir pan., žr. Endzelīns DI III₁ 117, SV 150, Fraenkel 38, Pokorny I 91.

bebrus „bewer (Biber) — bebras“ E 668 (*u*-kam. nom. sg.) ir vv. *Bebir-lauken*, *Bebir* ir kt. Gerullis ON 20 (Būga I 325 spėjo, kad pr. *Bybir* ir pan. suponuoją pr. **bibrus*, bet žr. Gerullis ON 20). Giminiuojasi su lie. *bebrūs*, *bēbrus* resp. *bēbras*, *bēbras* (LKŽ I² 706) ir *babrus* resp. *bābras* (LKŽ I² 539), la. *bebrs*, sl. **bobrǫ* resp. **bebrǫ* (> lenk. *bobr*, s. rus. *бообръ* resp. *беобръ* ir kt.) ir galbūt **bbbrǫ* [bent jau serb.-chorv. *dābar* „t. p.“, su *d-* iš *b-*, plg. lie.

(tik iš K) *debrūs*, *dēbras*, *dābras* „bebras“, s. v. a. *bibar* „t. p.“ ir kt. (< ide. **bhebhru-*), av. *bawra-* „t. p.“, kelt. **bibros* resp. **bibrus* ir **bebrōs* (vietovardžiuose), lo. *fiber* „t. p.“, žr. Trautmann BSW 28 t., Endzelīns SV 150, Fraenkel 38, Pokorny I 136 t. Turime ide. **bhebh-* (**bhobhr-*, **bhībhr-*) — reduplikuotą šaknį iš ide. **bher-*: lie. *bēr-as* „tamsiai rudas (apie arkli)“, la. *bērs* „t. p.“, s. ind. *babhr-ūh* „rausvai rudas“ (redupl. šaknis) ir kt., žr. Pokorny l.c. Žr. Toporov PJ I 203 tt. (ir liter.).

***bed-** „besti“, žr. *embaddusisi*.

begeyte resp. *begaythe* „lauft — bėkite“ (ir kiti var., žr. BB II 138, PKP I 31, Toporov PJ I 206) imper. 2 pl. = **bēg-*: lie. *bēg-ti*, la. *bēg-t*, sl. **bēg-ǫ* „bėgu“ (> rus. *беэы* ir kt.), hind. *bhāg-* „bėgti“, gr. *φέβ-ομαι* „baidausi, bėgu“ (< ide. **bheg^u-*), toch. A *pkānt* (*pkāt*) „nutolintas, atskirtas“, žr. Pokorny I 116.

beggi „denn — nes (aiškinamiesiems sakiniams pradėti)“ III 55₆ [37₂₄] (= *nesa* VE 21₂₂), III 57₈ [37₂₇] (= *nesa* VE 22₄), III 57₁₇ [39₂₁] (= *nesa* VE 23₁₃), III 61₁₉ [41₂₀] (= *nesa* VE 25₁₁), III 67₂₂ [45₁₂] (= *nesa* VE 28₁₀), III 75₂₀ [49₁₉] (= *nesa* VE 32₅), III 77₁₃ [51₃] (= *nesa* VE 33₃), III 79₁₇ [51₂₁] (= *nesa* VE 34₁), III 81₁₇ [53₃] (= *nesa* VE 35₁), III 85₁ [53₂₄] (= *nesa* VE 36₄), III 87₁₇ [55₂₂] (= *nesa* VE 37₁₅), III 89₁ [55₃₃] (= *nesa* VE 37₂₄), III 89₁₁ [57₅] (= *nesa* VE 38₁₀), III 89₁₄ [57₇] (= *nesa* VE 38₁₂), III 89₁₈ [57₁₀] (= *nesa* VE 38₁₇), III 89₂₄ [57₁₄] (= *nesa* VE 38₂₀), III 91₇ [57₂₂] (= *nesa* VE 39₅), III 91₁₈ [57₃₁] (= *nesa* VE 39₁₆), III 93₂₄ [59₂₄] (= *nesa* VE 40₂₁), III 97₄ [61₁₄] (= *nesa* VE 42₂), III 103₁₇ [65₉] (= *nesa* VE 49₂₁), III 103₂₁ [65₁₃] (= *nesa* VE 50₂), III 105₁₆ [65₃₃] (= *nesa* VE 51₁), III 105₂₁ [67₄] (= *nesa* VE 51₈), III 113₄ [69₃₁] (= *nesa* VE 60₁₀). Partikulos *-gi* (žr.) išplėstas **be*: lie. *bē* „nes“ (šiaur.-ryt. Lietuva, žr. dar LKŽ I² 703 s. v. 2 *bē* — reikšmė 3) resp. *bā* „t. p.“ (piet. ir ryt. Lietuva), sl. *bo* „t. p.“ (> s. sl. *bo* ir kt.), žr. I *bhe*. Žr. Toporov PJ I 207 t.

bēi „war — buvo“ III 107₄ [67₁₄], *bei* „t.p.“ III 107₄ [67₁₃], *bhe* (taisoma į *be*) „t.p.“ III 93₁₄ [59₁₅] praet. 3 sg. Pr. *bēi* (*bei*) yra iš senesnio **bē* (= *bhe*) „t.p.“: lie.-la. **bē* „t.p.“ (žr. Kazlauskas LKIG 395), sl. **bē* „t.p.“ < *bhyē*, kuriame slypi formanto

*-ē išplėsta ide. *bhū->balt. *bū- „būti“, žr. būton. Plg. Toporov PJ I 208 tt.

bela, žr. *billit*.

belats, žr. *billit*.

berse „birke (Birke) – beržas“ E 600 = *berzē, kuris slypi ir vv. pr. *Bers-in*, *Bers-e-laukin*, *Bers-io-weytigen*, *Bers-nicken* (Gerullis ON 19, 232). Pr. *berzē = kurš. *berzē „t.p.“ [Būga III 204, gal ir lie. (Šts) *béržė* „beržas svyruoklis“] yra matyt fleksijos vedinys iš balt. dial. *berzā „beržas“, egzistavusio greta balt. dial. *beržas „t.p.“: lie. *béržas*, la. *bērzs* ir (dial.) *bērza*, sl. *berzā (> serb.-chorv. *brěza*, rus. *бе́реза* ir kt.), s.isl. *björk* „t.p.“ (< germ. *bergō < *bhergā) ir kt., s.ind. *bhūrjáh* „viena beržų rūšis“ (plg. la. *biřz* „beržynas“), oset. digor. *bærzæ* „beržas“, oset. iron. *bærz* „t.p.“ (< *barza) ir kt. Šis balt.-sl.-germ.-indoiran. žodis (gal dar dak. vv. *Bers-ovia*) suponuoja subst. ide. dial. *bherHg- (: *bhγHg-) „beržas“ ← adj. *bherHgo- (masc.) resp. *bherHgā- (fem.) „šviesus, baltas“, plg. go. *bairhts* „šviesus“, alb. *barth* „baltas“ ir kt. Trautmann BSW 32, Fraenkel 40 t., Vasmer I 154, Pokorny I 139). Žr. dar Toporov PJ I 212 t.

betten, žr. *bītas*.

I bhe „und – ir“ (conjunctio) II 7₁₁ [11₂₆], II 7₁₇ [11₂₉], II 9₅ [11₃₃], II 9₁₀ [11₃₆], II 13₅ [13₂₁], II 13₆ [13₂₂], II 13₇ [13₂₂], II 13₈ [13₂₂], III 13₁₄ [13₂₆], II 13₁₆ [13₂₇], III 17₁₃ [19₁₃], III 17₁₅ [19₁₅], III 17₁₉ [19₁₉], III 27₁₀ [23₉], III 27₁₀ [23₉], III 29₁ [23₁₆], III 29₄ [23₁₉], III 29₆ [23₂₀], III 29₁₂ [23₂₅], III 29₁₃ [23₂₅], III 29₁₅ [23₂₇]; ir t.t. (dėl *bhe* III 41₁₅ [31₅] žr. Bezenberger KZ XLI 69) – 410X; *bbe* (sk.: *bhe*) III 65₁₁ [43₁₉], III 81₁₆ [53₃], III 119₃₁ [75₁₂]; *bhc* (sk.: *bhe*) III 63₈ [41₃₀]; *hhe* (sk.: *bhe*) III 107₇ [67₁₆]; *bke* (sk.: *bhe*) III 71₂₀ [47₁₈], III 105₂₅ [67₇], III 119₁₅ [75₁]; *bhæ* II 5₁₂ [11₉], II 7₁₁ [11₂₆], II 11₂ [13₆], II 11₅ [13₈], II 11₁₃ [13₁₄], II 11₁₄ [13₁₄], II 11₁₅ [13₁₄], II 11₁₆ [13₁₅], II 13₁₅ [13₂₆]; *bha* I 5₁₂ [5₁₀], I 9₅ [5₃₄], I 11₂ [7₈], I 11₅ [7₁₀], I 11₁₂ [7₁₄], I 11₁₃ [7₁₅], I 11₁₄ [7₁₆], I 13₆ [7₂₀] (2X), I 13₇ [7₂₁], I 13₁₄ [7₂₅], I 13₁₅ [7₂₅], I 13₁₆ [7₂₆]; *ba* I 9₁₀ [7₂]; *bah* (gal sk.: *bha*) I 7₁₁ [5₂₇], I 7₁₁ [5₂₇], I 7₁₇ [5₃₀]. Minėtais atvejais turime pr. *be „ir“ resp. *ba „t.p.“:

lie. *bè* „t.p.; ar; nes“ (LKŽ I² 703; žr. dar pr. *beggi*) resp. *ba* „ar; nes“ (LKŽ I² 536), la. *ba* „stipr(inamoji) part(ikula)“, sl. *bo* „stipr. part. ir kt.“ (> s.sl. *bo*, lenk. *bo* ir kt.) resp. *ba* (> lenk. *ba* „taigi“ ir kt.), go. *ba* „kondicionalinė part.“, av. *ba* „stipr. part.“ ir t.t. < ide. *bhe (*bho) – partikula, reprezentuojama daugumoje ide. kalbų. Žr. Trautmann AS 311, BSW 22 t., Endzelins SV 150, Pokorny I 113. Žr. Toporov PJ I 214 tt. (ir liter.).

II bhe „on (ohne) – be“ III 49₁₇ [35₁₃] praep. (su acc.): lie. *be* „ohne“, la. dial. *be* „t.p.“ (ME I 276), turbūt ir la. *be-z* „t.p.“, sl. *be-zě* „t.p.“, gal dar s.ind. *bah-ih* „už, lauke“; žr. Trautmann AS 311, BSW 28, Endzelins SV 150, Fraenkel 38, Pokorny I 112 t., Toporov PJ I 217 tt.

III bhe (III 93₁₄), žr. *bēi*.

biāsnan „Furcht – bijojimas, baimė“ III 95₉ [59₃₂] acc. sg. fem. = *bijāsnan – sufikso *-snā (nom. sg.) vedinys iš inf. *bijā- (žr. *biātwei*), plg. lie. *žirg-snā* „žergimas, t.y. ėjimas greitais, bet smulkiais žingsniais“ ← iš *žirg-ti*, *žerḡ-ti* (žr. Skardžius ŽD 220). Plg. Toporov PJ I 218 t.

biātwei „fürchten (fürchten) – bijoti“ III 27₁₀ [23₉], III 29₁ [23₁₆], III 29₁₂ [23₂₅], III 31₂ [25₇], III 31₁₁ [25₁₅], III 31₂₀ [25₂₃], III 33₈ [27₁], III 33₁₉ [27₉], III 35₁₀ [27₂₀], III 37₂ [27₃₁], *biātwei* „t.p.“ III 39₃ [29₁₂] inf.; *bia* „fürchten (sie fürchten) – (jie) bijo“ III 85₈ [53₃₀] (su acc.) praes. 3 pl. Pr. *bij-ā-tvei (resp. *bij-ā): lie. *bij-ó-ti(s)*, la. *bij-ā-t(iēs)* „t.p.“, *bī-tiēs* „t.p.“, taip pat (apofoniškai) pr. (causat.) *po-bai-int* (žr.), lie. *bai-dyti* „scheuchen“, la. *baī-dīt* „t.p.“, s.sl. *boj-ati se* „bijoti(s)“, s. ind. *bhāy-ate* „jis bijo“, *bhitāh* „bijas, išsigandęs“. Taigi turime balt.-sl.-indoiran. šaknį < ide. *bhī- (ir apofon. variantai), kurio refleksai kitose ide. kalbose nėra labai aiškūs. Žr. Trautmann AS 311, BSW 24, Vasmer I 204, Pokorny I 161 t., Toporov PJ I 219 tt. (ir liter.).

bietes, žr. *bītas*.

byla, žr. *billit*.

bile „axe (Axt) – kirvis“ E 533 = *bilē (nom. sg. fem.); *bila* „peil (Beil) – kirvis“ GrG 71 = *byla* „beil (Beil) – t.p.“ GrA 76,

„beil, bipennis — t.p.“ GrF 75. Skolinys iš v.v.ž. *bīle* „kirvis“, iš kurio ir lie. *bylĕ* „plačiais ašmenimis kirvis (dažniausiai — tašyti); skliutas“ (žodis — Pr. Lietuvos ir jos kaimynystėje, žr. LKŽ I² 818).

billisna „bylojimas, pasakymas“: *delli billisna* „etlicher sprüche (etlicher Sprüche) — šiek tiek pasakymų“ III 85₁₇ [55₂] (= *nekurū kalbesiu* VE 36₁₈ gen. pl.); atsižvelgiant į vok. *etlicher sprüche* (gen. pl.), atsargiai spėjama, kad *billisna* taisytinai į **billisnā* = **billisnan* gen. pl. (Trautmann AS 312, Endzelīns SV 151). Manyti, kad čia *delli* turįs genityvo reikšmę (Endzelīns l.c.), nereikėtų, nes jis yra turbūt adv. „(šiek) tiek“ (žr. *delli*), pagal savo formą neatitinkantis originalo žodžio *etlicher* (gen.!). Ir po *delli* einantis *billisna* nebūtinai turėtų būti gen. (pl.) lytis. Ši *billisna* ar tik nėra nom. sg. lytis, pavartota vietoj nom. pl. okazionaliūs **billisnai* (plg. *gennai*), — klaidingai dėl to, kad okazionali *ā*-kamenė nom. pl. *-ai* (greta *-as*) sutapo su *ā*-kamenė nom. sg. *-ai* (< **-āi*), turėjusia ir alomorfinę (*ā*-kamenę) nom. sg. *-a* (< **-ā*). Dar yra *billijsnans* „sprüchen (Sprüchen) — bylojimus, pasakymus“ III 73₄ [47₂₄] acc. pl. (= *kalbesiu* VE 30₉ gen. pl.). Šis pr. žodis yra sufikso **-snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš *billit* (žr.).

billit „sprechen — byloti“ III 67₁₆ [45₆] (= *apsakitumbei* VE 28₉₋₄), „sagen — t.p.“ III 81₄ [51₃₀] (= *bilodams* VE 54₁₁), „spreche (imp. 2 sg.) — byloti“ III 107₁₃ [67₂₀], *billit* (sk. *billit*) „sagen — byloti“ III 79₄ [51₁₂] (= *bilodams* VE 33₉), *billit* „sprechen — t.p.“ III 83₇ [53₁₃] (= *biloti* VE 27₂₂), *billitwei* III 67₁₃ [45₄] (= *biloti* VE 27₂₂), *billitwei* „sagen — t.p.“ III 71₈ [47₇] (= *tebila* VE 29₁₇), „t.p.“ III 131₁₀ [79₃₃], *billitwei* „sprechen — t.p.“ III 83₂₀ [53₂₂] (= *biloti* VE 36₉) inf.; partic. praet. act. (nom. sg. masc.) *billiuns* „gesagt — bylojęs“ III 117₂₄ [73₁₉] (= *kalbeyes* VE 58₉), „heissen (heißen, inf.) — t.p.“ III 101₂₀ [63₂₇] (= *wadinta* VE 48₂₈ nom. sg. fem.); partic. praet. pass. (nom. sg. neutr.) *billiton* „bylota“ pasakyme: *ka ast sta billiton* „was ist das — kas yra tai pasakyta“ (= *kas per tatai issimanose* VE) — III 27₈ [23₇], III 27₁₅ [23₁₃], III 29₁₀ [23₂₃], III 29₂₀ [25₄], III 31₉ [25₁₃], III 33₆ [25₃₀], III 33₁₇ [27₇], III 35₈ [27₁₈], III 35₂₀ [27₂₈],

III 37₂₀ [29₈], III 41₁ [29₂₉], III 43₈ [31₁₉], III 47₇ [33₂₅], III 47₁₆ [33₃₃], III 49₁₅ [35₁₂], III 51₇ [35₂₄], III 53₁ [37₅], III 55₁₃ [37₃₃], III 57₄ [39₁₀], III 57₁₄ [39₁₈], *billicon* (sk. *billiton*) III 31₁₈ [25₂₁], *billiton* III 45₈ [33₄], III 55₁ [37₂₁]; praes. 1 sg. reikšme *billi* „spreche — byloju“ III 107₃₃ [67₂₉]; praes. 3 sg. *billā* „sagt — byloja“ III 37₈ [27₃₆] (= *kalbā* VE 13₁₄), „t.p.“ III 37₁₁ [29₂] (= *kalba* VE 13₁₅), „spricht — t.p.“ III 107₅ [67₁₄] (= *bila* „byloja“ VE 51₁₈), *billa* „t.p.“ III 103₄ [63₃₇] (= *bila* „byloja“ VE 49₁₀), *billē* „heist (heiBt) — byloja“ III 53₉ [37₁₀] (= *wadin* „vadina“ VE 21₇), „spricht — byloja“ III 61₉ [41₁₃] (= *bila* „byloja“ VE 25₁), „sagt — t. p.“ III 63₃ [41₂₆] (= *bila* „byloja“ VE 25₁₆), „spricht — t.p.“ III 63₂₄ [43₈] (= *bila* „byloja“ VE 26₁₀), „sie sagen — t.p.“ III 77₇ [49₃₀] (= *saka* „sako“ VE 32₁₆), „spreche — byloja“ (opt. reikšme) III 111₆ [69₁₄], *bille* „spricht — byloja“ III 59₁₂ [41₁] (= *bila* „byloja“ VE 24₇), „t.p.“ III 89₁ [55₃₃] (= *bila* „byloja“ VE 37₂₄), *billi* „spreche — byloja“ (opt. reikšme) III 69₉ [45₂₁] (= *tebila* VE 28₁₉), „t.p.“ (opt. reikšme) III 71₁₆ [47₁₅] (= *tesaka* VE 29₂₄); praes. 1 pl. *billēmai* „(sie) sagen — bylojame“ III 131₁₅ [81₁₋₂]; imperat. 2 pl. *billitei* „sprecht — bylokite“ III 131₁₈ [79₃₆]; praet. 1 sg. reikšme *billai* „sprach — bylojau“ III 105₉ [65₂₇] (= *bilodams* VE 50₁₈); praet. 3 sg. *billa* „sprach — bylojo“ III 101₉ [63₁₈] (= *tare* VE 48₁₄), „t.p.“ III 101₁₇ [63₂₅] (= *biloiā* „bylojo“ VE 48₂₁), „t.p.“ III 105₁ [65₂₀] (= *kalbeia* VE 50₁₀), „t.p.“ III 105₆ [65₂₅] (= *biloiā* „bylojo“ VE 50₁₅), *byla* „t.p.“ II 11₁₁ [13₁₂], *bela* „t.p.“ I 11₉ [7₁₃], *billē* „hies (hieB) — vadino“ III 93₁₄ [59₁₅] (= *wadindama* VE 40₁₂), *billāts* „sprach — bylojo“ III 75₄ [49₇] (= *bilodams* VE 31₆), „t.p.“ III 75₉ [49₁₁] (= *bilodams* VE 31₁₁₋₁₂), „t.p.“ III 105₂₅₋₂₆ [67₇] (= *tare* VE 51₁₂), „t.p.“ III 113₂ [69₃₀] (= *tare* VE 60₉), *belats* „t.p.“ I 13₇ [7₂₁], „t.p.“ I 13₁₅ [7₂₅], *bylacz* „t.p.“ II 13₇ [13₂₂], *bilats* „t.p.“ III 13₁₅ [13₂₆]. Parašymai pr. *bill-* (III kat-mas) ir *bel-* (I kat-mas) rodo, kad čia turime **-ž* (o ne **-ī-!*), kuris, būdamas nekirčiuotas, kilo turbūt iš senesnio **-ī-* (PKP II 251 t.), plg. lie. *byl-ōti* bei (su akūtine šaknimi!) *bil-ti* „kalbėti, byloti“, la. *bił-st* „sakyti, byloti“. Formos pr. praes. *billē* (ir pan.) resp. *billā* (ir pan.) atsirado iš **bilēja* resp. **bilāja*

(praes. 3 sg., pl.), plg. la. *guod-ēju* „tausau, gerbiu“ resp. *guod-āju* „t.p.“ ir kt. (žr. Endzelīns SV 112 ir liter.). Greta inf. su *-īt* (< **-ēt-*) atsirado ir *i-* ar *ījo-*kamienių praes. lyčių (*billi* ir pan.), žr. Endzelīns l.c. Žr. dar s.v.v. *quoitā, stallit*. Pr. **bīl-* „byloti“, be minėtų tos pačios šaknies lie. ir la. žodžių, giminiuojasi dar su la. *bīl-dēt* „sakyti, byloti“ (*at-bīl-dēt* „atsakyti“), lie. *byl-à* „kalba, kalbėjimas; teismo procesas“, *bal-sas* = la. *bāl-ss* ir pan. Balt. **bīl-* < **bīl-* / **bel-* (**bal-*) yra bendrabaltiškas reikšmės „sakyti, kalbėti“ žodis. Bet šita jo reikšmė matyt yra išriedėjusi iš kitokios – senesnės reikšmės „trinkėti, bildėti, aidėti“ (dėl semantikos plg. pvz. lie. *dudėnti* „bildėti, trinkėti“ ir „kalbėti“, žr. LKŽ II² 791), kurią ir dabar rodo iš tos pačios šaknies išvesti žodžiai: lie. *bil-dėti* „trinkėti“ (plg. la. *bīl-dēt* „sakyti, byloti“), *bél-sti*, la. *beł-zt* „trenkti“, lie. *bál-dyti* „trankyti“, *bal-dà* (*bál-da*) „trankymasis“ (LKŽ I² 589) ir kt. Balt. **bel-* (**bīl-*, **bal-*) „trinkėti“ (> „sakyti, kalbėti“) yra matyt iš ide. **bhel-* „aidėti, trinkėti“ (greičiausiai onomatopėjinės kilmės), iš kurio vedinių turi dar germanai (s. isl. *byl-ja* „dundėti, trinkėti“ ir kt.) ir matyt kai kurie kiti indoeuropiečiai, žr. Trautmann BSW 25, Vasmer I 190 (s. v. *болтать*), Fraenkel 32, 39, Pokorny I 123 t., Stang LS 14. Žr. dar *emprijkin billi*, *niaubilintins*, *perbilliton*, *preibillisnai*. Pr. *billit* sinonimai: *gērbt* „kalbėti, sakyti“ (žr.) ir *gerdaut* „sakyti“ (žr.), *waitiāt* „kalbėti“ (žr.); be to, žr. dar *atrātwei*.

Birdaw ež. (Gerullis ON 21). Atsargiai galima atstatyti **birdavan* (nom. sg. neutr., kaip *assaran*) ir jį laikyti-sufikso *-ava-* vediniu [subst. – turbūt iš adj. neutr., plg. lie. *lapāvas* „lapinis (medžio lapo spalvės)“ ir kt., žr. Skardžius ŽD 379 tt.] iš nomen (ar verbum) pr. **bird-*, kuris mėginamas sieti su lie. *bird-à* „skystas purvas ant kelio“ bei la. *bird-a* „dulksna (rieselnder Staubregen), smulkus snigimas (feiner Schnee)“ (Gerullis ON 21, Fraenkel 40) ir, toliau, – su lie. *bird-ėnti*, *bir-ėnti*, *bir-ti* = la. *biř-t* (Fraenkel l.c.) bei *bir-d-inti* „daryti, kad birtų“, la. *biř-d-ināt* „t. p.“. Šį pr. vietovardį Būga siejo tik su lie. *birdà* (žr. anksčiau) ir lenk. *bardlic* „purvinti“, s. rus. *брьние* „molis, purvas“ < **bīrd-nije* (Būga I 305; plg. Vasmer I 212 s. v. *брение*). Pr. *Birdaw* kilmę

dar kitaip aiškina Walde-Pokorny II 201, Pokorny I 164. Atrodo, kad tame pr. **bird-* ir pan. slypi greičiausiai verb. balt. **bir-/ber-* „smarkiai judėti, kunkuliuoti“, dėl kurio žr. s. v. *aubirgo*, *Bartha*.

birgakarkis „kelle“ E 358, kur vok. *kelle* – „ein größerer Schöpf-löffel“ (Grimm V 510; Trautmann AS 312), t. y. „kaušas, samtis“. Sudurtinis žodis – iš *birga-* (< **birgan* „virimas“, žr. *aubirgo*) ir *karkis*, kurį skoliniu iš vok. žem. *karke* „taurė, Becher“ (Bezenberger KZ L 151) ar iš lenkų kalbos (Brückner AslPh XX 497, Trautmann l. c., Milewski SlOcc. XVIII 32, plg. Toporov PJ I 227 t. ir liter.) laikyti nėra didelio reikalo, žr. Endzelīns SV 151. Šį pr. *karkis* Endzelynas (l. c.) kildina iš **karikis* ir jį etimologiškai sieja su sl. *korъcb* „kaušas, samtis, Schöpfkelle“. Esu linkęs manyti, kad pr. *karkis*, kuris greičiausiai ir reiškė „kaušą, samtį“ (taigi *birgakarkis* – „virimo kaušas, samtis“), yra iš **kartis* (dėl palatalizuotų pr. **t* ir **k* painiojimo plg. pvz. lie. dial. *šilkis* – *šiltis* „ugnis“, *kiltas* „tiltas“ ir kt. Zt.). Šitokio pr. **kartis* „kaušas“ artimiausias giminaitis (ar skolinys iš pr. resp. jotv. kalbos?) būtų lie. dial. *kařtis* (*jo-kam.*) „saikas (javams seikėti)“ (Užnemunė, LKŽ V 342). Dėl reikšmių „kaušas“ ir „saikas“ plg. tos pačios šaknies žodį sl. *korъcb* (jį su lie. dial. *kařtis* sieja Fraenkel 225, Sławski II 505), kuris sl. kalbose, be reikšmės „kaušas“ (ir kt.), turi ir reikšmę „saikas (javams seikėti)“. Sl. *korъcb* sietinas su sl. *kor-a* „žievė, luobas“ ir kt., taip pat su lie. *kar-nà* „medžio žievė, lunkas“, *kar-dà* „t. p.“, *kér-ti* „atsilupti, sich loslösen“, žr. Sławski II 505 (s. v. *korzec*, 471 s. v. *kora*), Būga III 950 tt., Fraenkel l. c. Dėl visa to nebesunku spėti, kad sl. *korъcb* iš pradžių reiškė tam tikrą luobinį įrankį bieriems daiktams semti (iš čia „kaušas“) bei seikėti (iš čia „saikas“). Matyt panašios semantinės raidos yra ir pr. **kařtis* „kaušas“ = lie. dial. *kařtis* „saikas“, kurių vienas ir kitas iš pradžių bus reiškęs „(medžio) žievę, luobą“ (plg. tos pačios šaknies ir panašios reikšmės vedinius lie. *kar-dà*, *kar-nà*): jiedu yra iš **ker-* „at(sil)upti“ (= lie. *kér-ti*) + *-ti-* (→ **tija-*) > pr. **kartis* = lie. dial. *kař-tis* (plg. lie. *deng-* „dengti“ + *-ti-* > *daņg-tis* „dengimas; įrankis dengti“), t. y. jiedu reiškė „at(sil)u-

pimą“ > *, „kas atlupta (atsilupe)“ > „(medžio) žievė, luobą“. Taigi pr. **kartis* „kaušas, samtis“ = lie. dial. *kaftis* „saikas“ yra išriedėję matyt iš „tam tikro luobinio įrankio – tam tikro kaušo (biriems daiktams semti bei seikėti)“ (plg. lie. *luobas* „luobas; į medį įkeliamas avily; lovelis kiaušiniams risti“ LKŽ VII 689). Iš čia darosi suprantamiau, kodėl pr. **kartis* yra determinuotas žodžio *birga-* „virimas“, t. y. kodėl turime pr. (*birga-karkis* <) **birga-kartis* „virimo kaušas – virtuvinis kaušas“ (žr. anksčiau), o ne pr. (**karkis* <) **kartis* „t. p.“. Minėtas „kaušas“ turbūt slypi ir lie. dial. frazeologizme (Užnemunė, iš čia – su tam tikromis transformacijomis – jis galėjo ir kitur paplisti): *lįja kaip iš kárties* „lyja smarkiai, čiurkšlėmis“ (LKŽ V 341), kuris anksčiau galėjo reikšti „lyja kaip iš kaušo, samčio“ [plg. lie. dial. pasakymą: *lįja kaip iš viėdro* (= lie. liter. *lįja kaip iš kibiro*) „lyja smarkiai, čiurkšlėmis“]; šitas lie. *kaftis*, dėl aiškios deetimologizacijos siejamas su lie. *kártis* „dünne Stange“, galėtų būti tas pats lie. dial. *kaftis* „kaušas“, tik (dėl to siejimo) pakeitęs intonaciją bei išlaikęs *i*-kamiengalį (*io*-kamenis lie. *kaftis* yra galbūt iš *i*-kamenio, žr. anksčiau). Čia nagrinėto pr. **kartis* (ir kt.) turima balt. **ker-* resp. **kir-* (dėl jos žr. Būga l. c., Pokorny I 940) slypi dar pr. žodžiuose (žr.) *aclo-cordo*, *kirno*. Žr. Mažiulis ZfSl XIX 218 tt., Baltistica XI 84 t.

biskops „bischoff (Bischof) – vyskupas“ III 87₁ [55₁₀: *biskops*] nom. sg. masc. (= *biskupas* VE 37₁); acc. pl. *biskopins* „(den) bischoffen (dat. pl.) – t. p.“ III 85₂₃ [55₈] (= *biskupams* VE 36₃₃ dat. pl.) = **biskap-* [po **k-* (gutturalis!)] parašyta *-o-*, – gal dar ir grafiškai veikiant žodžiui vok. *bischoff*] ar **biskup-*; *o*-kamenis žodis, kuris yra skolinys iš v. v. ž. *bischof* „t. p.“ (> la. *biskaps* „t. p.“ ME I 304) arba iš lenk. *biskup* „t. p.“ (> lie. *býskupas* „t. p.“ LKŽ I² 853).

bitai „abends – vakare“ III 77₂₂ [51₇], III 81₁ [51₂₉] adv. (< subst. „loc.“, žr. Mažiulis BS 127 tt.), žr. *bitas*.

bitas (gen. sg.) *idin* (acc. sg.) „abendmal (Abendmahl) – vakaro valgis (vakarienė)“ III 75₈ [49₁₀] (= *weczeres* VE 31₁₀₋₁₁ gen. sg.); *bitans ydi* „t. p.“ II 13₁₃ [13₂₅] – vietoj **bitas ydin* (Bezenberger BB XXIII 289), kur *bitans* iš prieš jį esančių *kelkan pos-*

tan gavo *-n-*; *bytis ydi* „des Altars – t. p.“ II 13₂ [13₁₉] su *ydi* turbūt vietoj **ydi* = **ydin* (Trautmann AS 312, Endzelīns SV 151); *bietis eden* „t. p.“ I 13₂ [7₁₈]; *betten eden* „abendmal (Abendmahl) – t. p.“ I 13₁₃ [7₂₄], kur *betten* (acc. sg.), veikiamas prieš jį einančių *kelkan phostan* (acc. sg.) ir ypač po jo einančio (anticipacija!) *eden* (acc. sg.), yra vietoj **bettis* (gen. sg.). Visais atvejais turime sudurtinį žodį (pagal vok. *abendmal* „Abendmahl“, žr. Toporov PJ I 233), artimą samplaikai pr. „vakaro“ (gen. sg.) + „valgi“ (acc. sg., dėl jo žr. *idis*); tą artimumą rodo ir minėtas *betten eden* (savotiška samplaika), kuris, kaip sakyta, yra klaida vietoj **bettis eden* (sudurtinis žodis). Forma gen. sg. *bitas* (III) yra *o*-kamenė (plg. *bitai*, žr.) ir senesnė už gen. sg. *bietis* I resp. **bettis* I, plg. pvz. acc. sg. pr. *wijran* (*o*-kamenė) greta inovacinės formos acc. sg. *wjrin* (žr. *wjrs*). Pr. „vakaro“ kilmė yra neaiški, žr. Trautmann l. c. („Unklar“), Endzelīns l. c. („Šā varda cilme ... nav droši noskaidrojama“), Toporov PJ I 230 tt. („Проблема этимологического объяснения этого слова имеет длинную историю и принадлежит к числу наиболее запутанных“). Žodžio pr. „vakaras“ (*o*-kamenio), kuris buvo matyt neutr. (plg. Trautmann l. c.), etimologijos neaiškumą lemia tai, kad iki šiol neturime tinkamo atsakymo į klausimą, ar pr. „vakaras“ yra iš pirmykščio pr. **bētan* (nom.-acc. sg. neutr.), ar iš pr. **bitan* (nom.-acc. sg. neutr.). Šio neaiškumo svarbiausia priežastimi laikau tą, kad grafonetinis tokio klausimo aspektas iki šiol nebuvo kruopščiau tyrinėtas. Pr. „vakaras“ yra greičiausiai ne iš pr. **bitan*, o iš pr. **bētan*, kadangi: a) šis pr. žodis, katmuose (I, II, III) paliudytas 7X (įskaitant ir adv. *bitai*), niekur nėra parašytas **beit-* ar pan. (plg. pvz. pr. *geiwin*, žr. *giwei*), b) pr. *betten* I = **bīt-* grafonetiškai paaiškinti yra kur kas sunkiau (žr. toliau) negu pr. *betten* I = **bēt-*, kurį gali atspindėti ir lytis pr. *bietis* I [jos raidė *-i-* (prieš *-e-*) gali būti paprasčiausias priebalsio palatalizacijos ženklas], c) vv. pr. *Bētin* rodo irgi tą patį **bēt-* (Gerullis ON 7, Toporov PJ I 231). Subst. pr. **bētan* „vakaras“ (nom.-acc. sg. neutr.) yra iš „temimas, prieblanda, sambrėškis, Dämmerung“ ← partic. praet. pass. neutr. = adj. (neutr.) **bētan* „sutemęs, temstantis“ bei „blizgantis, švitintis“ ←

verb. **bē-* „temti; blizgėti, švitėti“ < balt.-sl. **bē-* (: **bā-*) „blizgėti, švitėti“ (> s. sl. *bē-lb* „baltas, šviesus“ ir kt.), kuris savo kilme susijęs su įprastai atstatomu ide. **bhā-* „blizgėti, žibėti, švitėti“ > s. ind. *bhā-ti* „(jis) šviečia“ (žr. pvz. Trautmann BSW 29 t., Fraenkel 32, Pokorny I 104 t.). Plg. Endzelīns SV 152, Toporov l.c. (ir liter.). Dėl reikšmės „blizgėti, švitėti“ > „temti, tamsėti“ plg. lie. *brėkšti* „švisti, šviesėti“ (aukšt.) ir „temti, tamsėti“ (žem.), s. ind. *chāyā* „blizgėjimas“ ir „šešėlis“, vok. *Morgen* „rytas“ ir s. sl. *mrakō* „tamsa“ ir kt. (žr. dar Endzelīns SV 152, Toporov l.c.). Pr. **bētan* „vakaras“ yra vak. baltų naujadaras, pakeitęs senesnį pr. žodį, atitinkantį lie. *vākaras* = la. *vakars* bei sl. *večerō* (tas pakeitimas – gal dėl tabu, plg. Mažiulis Kalbotyra XIV 104 t.). Pr. vv. *Bēten* (Gerullis ON 7, *Bethen* ibd. 20) atsirado matyt iš pr. up. **Bētā* (ar su kitokiu kamiengaliu) ← partic. praet. pass. fem. = adj. (fem.) **bētā* „blizganti, švitinti“ (plg. lie. up. *Švitinỹs* < *, „švitintis“, žr. Vanagas HŽ 338); pr. up. **Bētā* vediniu laikytinas pr. vv. *Pobeti|Pobeten* (Gerullis ON 126) „vieta prie up. **Bētā*“, kuris lietuviškai būtų **Pabėčiai* (anksčiau esu kitaip galvojęs, žr. PKP II 241). Kildinant pr. *bīta-* „vakaras (III) ne iš pr. **bētan*, o iš pirmykščio pr. **bītan* (žr. ir Mažiulis Kalbotyra l. c.), susiduriama su pr. *betten* I, kurį skaityti **bīt-* nėra taip jau lengva, kaip galvojo Endzelīns l. c. (ir, juo sekdamas, Mažiulis l. c.), pagrindiniu tokio skaitymo ramsčiu laikydamas pr. *rekis* I bei *rekian* I. Iš tikrųjų manyti, kad pėstrosios dvi lytys (dėl jų žr. dar s. v. *rikis*) liudijančios apie *betten* = **bīt-*, yra labai rizikinga: a) pr. kat-moose nėra atvejų (bent jau aiškių), kuriais balsis pr. **i* būtų parašytas raide *e* (ja kartais parašomas tik pr. **i*), b) formos acc. sg. *rekian* I = **rīkan* (baritoninės!) balsis *-*ī* (kirčiuotas – vietoj *-*i*-) bus atsiradęs pagal nom. sg. *rekis* I = **rīkīs* (oksitoninė forma – su galinio skiemens kirčiuotu *-*i*- resp. su pirmojo skiemens nekirčiuotu *-*ī*- iš nekirčiuoto *-*i*-, žr. PKP II 292), c) baritoninei acc. sg. *betten* I (perdirbtai iš baritoninės gen. sg. **bettis*, žr. anksčiau) buvo ne oksitoninė, o baritoninė nom. sg. forma. Mėginant pr. *betten* I kildinti iš **bīt-*, man rodos, belieka tik viena išeitis – remtis tokia labai abejotinos vertės hipoteze: a) arba šio *betten*

raidė (resp. atitinkamas balsis) -*e-* (po *b-*) atsirado atrakciškai pagal -*e-* (prieš -*n*) bei pagal po *betten* einantį *eden* I, b) arba *betten* yra **bīt-*, okazionaliai atsiradęs iš nekirčiuoto **bīt-* (plg. PKP II 291 t.), t. y. spėjant, kad šis *betten* frazėje buvo ištartas proklietiška arba enklitiška. Dėl kitokių pr. „vakaro“ kilmės hipotezių, kurios atrodo dar mažiau patikimos, žr. Toporov PJ I 230 tt. ir liter.

bitte „bene (Biene) – bitė“ E 787 = **bitē* nom. sg. fem.: lie. *bitė* (ir *bitis*), la. *bite* „t. p.“. Žodis, kaip toks, būdingas tik baltams. Žr. Trautmann BSW 34, ME I 301, Fraenkel 45, Vasmer III 416, Pokorny I 116.

bke, žr. I *bhe*.

bleusky „schilf (Schilf)“ E 286. Dėl jo reikšmės Endzelynas abejoja: „Schilf (arundo vai scirpus?)“ (Endzelīns SV 152), plg. ir Toporov PJ I 234. Tačiau vok. *schilf* (E 286), vadinasi, ir pr. *bleusky*, reiškę matyt ne „nendrę“ (jai yra vok. *ror* E 285!), o „meldą“. Pr. *bleusky* „meldas“ = **bl'auskī* yra *i-*(*iā-*)-kamienis žodis (plg. Schmid Verb. 17 tt., Toporov PJ I 235). Jis turbūt giminiuojasi su lie. *bliuš-* (*bliuš-*) „bliūškėti (bliūškėti), plonėti, minkštėti“ (LKŽ I² 926 t.) = *bl'ušk-* (*bl'ušk-*); šis dėl -*l'*- (palatalizuotas) matyt suponuoja buvus ir verb. lie. **bl'aušk-* < **bl'jaušk-* „bliūškinti, ploninti, minkštinti“ (ar pan.) < verb. balt. (dial.) **bleusk-* „t. p.“ > verb. vak. balt. **bleusk-* „t. p.“, iš kurio galėjo būti padarytas *u*-kamienis adj. **bleusku-* „subliūškęs, plonas, minkštas“, o iš jo lyties fem. (**bleuskvī* > *)*bleuskī* „subliūškusi, plona, minkšta“ (nom. sg.) bus atsiradęs ir subst. **bleuskī* „tai, kam būdingas subliūškimas, plonumas, minkštumas“ > **bl'jauškī* > pr. **bl'auskī* „meldas“ (dėl visa to plg. s. v. *arrien*). Dėl pr. „meldas“ < *, „subliūškęs, minkštas dalykas“ plg. lie. *mėlda(s)*, la. *meldi*, kurių reikšmė („meldas“) išriedėjo taip pat iš *, „minkštas daiktas“ (Būga II 167). Tas verb. balt. (dial.) **bleusk-* „bliūškinti (dünn, weich, schlapp machen)“, atmetus formantą *-*sk-* (ar *-*s-* + *-*k-*), gali būti iš balt. **bl(e)u-* „pūsti(s), iš(si)pūsti, (sich) aufblasen“ < ide. **bhl(e)u-* „t. p.“ > gr. φλέ(φ)-ω „esu gausus, pilnas ko nors“ ir kt. (žr. Pokorny I 158 t.). Raida „pūsti(s), iš(si)pūsti“ > „(su)bliūškėti, bliūškinti“

nėra negalima, plg. pvz. lie. *pūstis* resp. *išsipūsti* „įeinant orui temptis, didėti“ = „sich aufblasen“ ir „išeinant orui trauktis, plonėti, minkštėti“ = „bliūkšti“ (plg. Būga I 477 t.). Kadangi panašūs enantioseminiai dalykai yra didžiai seni (žr. Būga l. c.), tai galima spėti, kad net ir ide. **bhl(e)u-*, bent jau dialektuose, turėjo reikšmę ne tik „pūsti(s), iš(si)pūsti“, bet ir „bliūkšti“. Trautmann AS 312 (ir liter.) su pr. *bleusky* „meldas“ siejo rus. *блѹиць* „gebenė, Efeu“ (ir kt.), kuris galėtų būti iš sl. **bleuskja-*; tam prieštaravo Endzelīns l. c. (žr. ir Vasmer I 179) dėl to, kad nerado tertium comparationis tarp „meldas“ ir „gebenė“. Tačiau rus. (ir pan.) „gebenė“ galima vesti irgi iš tam tikro „subliūškimo“ (pvz. dėl to, kad gebenės, kaip vijoklinio augalo, stiebas yra ne standus, o lankstus, liaunas – „subliūškęs“), plg. Toporov l. c. Iš tam tikro „išsipūtimo“ ar „subliūškimo“ panašiai galėjo atsirasti ir gr. *φλέως* „Schilf, Röhricht“ (< **bhleu-*). Hipotezė, kad pr. *bleusky* = **pleusky* (Endzelīns l. c. ir liter., plg. Toporov l. c.), jau vien dėl paties taisyms yra mažai patikima; o spėjimas, kad greta balt.-sl. (dial.) **bleusk-* egzistavo ir balt.-sl. (dial.) **pleusk-* (Endzelīns l. c. ir liter.), yra atskirai nagrinėtina problema, kurios vienoks ar kitoks išsprendimas, rodos, negali iš esmės prieštarauti anksčiau išdėstyta mano hipotezei.

blingis „bleye“ E 577. Šiam vok. *bleye* [= v. v. ž. *bleie* (Kluge 83), v. v. a. *bleie* (Lex 23), n. v. a. *Blei(h)e* = *Blei* „karšis, Abramis brama L.“ (esąs vok. žem. žodis, – Kluge l. c.)] priskirti reikšmę „Blei [Blei(h)e] – karšis“ (Nesselmann Thes 19, Bernerker 283, Pokorny I 125, Toporov PJ I 235) nederėtų, nes „karšį“ greičiausiai reiškia (žr. ir Trautmann AS 371, Endzelīns SV 205) E 562 žodis (žr. s. v. *locutis*) vok. *bresme* [= vid. vok. *brēsme*, v. v. ž. *brēssem*, n. v. a. *Brasse(n)* „karšis“ (Kluge 94)]. Fraenkel 48 vok. *bleye* (E 577) – pr. *blingis* aiškina žodžiu *Bleier* (kuris reiškia „karšį“ – Frischbier I 88, 107 t.), nenurodydamas, ką gi tada galėtų reikšti vok. *bresme* (E 562) – pr. *locutis* (Fraenkelio Etimol. žodyne šio žodžio nėra). Vok. *bleye* (E 577) reikšmė nebuvo aiški Endzelynui, kuriam čia tik – „kažkokia žuvis“ (Endzelīns SV 152). Frischbieras (I 88, 107 t.,

232) Ryt. Pr. vok. *Blei* reikšmę aiškina žodžiu *Bressem* „karšis“, taip pat – *Gieb*, kuris esąs „Cyprinus Gibelio (Gm.) – sidabrinis karosas“, „Blicca Bjoerkna (L.) – plakis“. Pastarąją reikšmę Trautmannas priskiria ir žodžiui vok. *bleye* (E 577) – „Blicke, Giebe, Abramis Bjoerkna – plakis“ (Trautmann AS 312); tam pritarė Būga (II 470). Taigi vok. *bleye* (E 577), vadinasi, ir pr. *blingis* galėjo reikšti „plakį“ (jeigu ne „sidabrinį karosą“, žr. anksčiau, – Frischbier l. c.). Pr. *blingis* yra *jo-* (**blingīs*) ar *o-* kamienis žodis – fleksijos vedinys iš verb. pr. **bling-* (iš čia ir *bling-o*, žr.), kuris kartu su lie. *bling-inti* „blizgėti“ (tik iš Bretkūno) galėtų būti skoliniai iš vok. *blink-en* „blizgėti“ (plg. Fraenkel l. c., LKŽ I² 919). Jeigu jiedu nėra skoliniai (o gal tik lie. žodis – skolinys?), tai giminiuojasi su la. (kurš.) *blēndz-ēt* „bastytis, klajoti“ (iš **šviesti*, *blizgėti*“, plg. lie. *švaistyti* „šviesti, blizginti“ ir *švaistytis* „bastytis“), vok. *blink-en* „spindėti, blizgėti“, *blank* „blizgantis“ ir kt. (Endzelīns l. c., plg. Trautmann l. c.); šita balt.-sl.-germ. šaknis yra matyt iš (nazalizuotos) ide. **bhleg-* „degti, šviesti“ (Pokorny I 124 t.). Minėtam žodžių būriui turbūt pridera ir šie lie.-la. žodžiai [kur vietoj *-g-* yra *-k-*, tiesa, atitinkamais atvejais galintis būti net ir iš *-g-* (Būga Aist. Stud. 149, Endzelīns l. c.)]: lie. *blink-sėti* „blikseti; trinksėti; svaidyti“ [LKŽ I² 920; reikšmė „trinksėti“ (> „svaidyti“) – gal iš „žaibo blykstelėjimo“ (kuris susijęs su griausmo trinksėjimu!)], (apofon.) *bleik-ti* „sviesti“ (LKŽ I² 900), *blank-ūs* „pabalęs, išblyškęs“, la. *blīk-š(k)ēt* „trinksėti“ ir kt. (žr. Fraenkel 50). Iš visa to matyti, kad pr. *blingis* „plakis“ (ar „sidabrinis karosas“), ar jis būtų savas, ar skolintas žodis, šitaip (t. y. „blizgančiu“) yra pavadintas dėl šios žuvies spalvos (plakio šonai – melsvi, sidabrinio atspalvio, pilvas – baltai sidabrinis). Tuo pačiu požymiu pasirėmė prūsai, pavadindami „blizgę, saulažuvę“ – pr. *blingo* (žr.), plg. lie. *blizgė* „saulažuvė“ (LKŽ I 933), kuris – fleksijos vedinys iš *blizg-* „blizgėti“. Iš verb. pr. **bling-* išvestų pr. (*blingis* =) **blingja-* (ar **blinga-*): (*blingo* =) **blingā* santykį plg. su iš verb. lie. *pliaušk-* „pliauškėti, pliauškėti“ išvestų lie. *pliauškis* „pliauškis“ (*pliauškas* „t. p.“): *pliauškā* „t. p.“ santykiu.

blingo „mutterlosen“ E 580 = *blingō, t. y. *blingā nom. sg. fem. Čia vok. *mutterlosen* yra matyt tas, kas ir Ryt. Pr. vok. *mutterloseken* „Moderlieschen, Leucaspius delineatus (Heck) – blizgė, saulažuvė“, žr. Frischbier II 69, Trautmann A 313, Būga II 470, Endzelīns SV 152 (pateikia: „esliš?“), Fraenkel 48, taip pat Nesselmann Thes 19. Dėl *blingo* toliau žr. s. v. *blin-gis*.

blusne „milcze (Miltz) – blužnis“ E 127 = *bluznē nom. sg. fem.: lie. (dial.) *blužnė* (LKŽ I² 957), *blužnis* (fem.), la. dial. *bluzne*, *blužna* „blužnis“ (iprastinis – la. *liēsa* „t. p.“). Suponuoja balt. **bluzni-* (*i*-kamienį), kuris, kaip toks, yra specifinis baltų žodis. Jo tolimesnė kilmė nėra aiški. Pagal seniai žinomą hipotezę, pagerintą ypač Vaillant'o (žr. VJ 1960, Nr. 6, p. 66 t.), išeity, kad: balt. **blužni-* < **bulžni-* < **bl̥žni-* < ide. **sp̥l̥gh(e)n-* „blužnis“ > av. *sp̥arəzan-* „t. p.“, sl. **sp̥l̥žen-* > **silžen-* (→ **sblezen-* > serb.-chorv. *slezèna* „blužnis“ ir kt.) ir kt. (plačiau žr. Toporov PJ I 237 ir liter.). Nors ši hipotezė ir verta dėmesio, tačiau iki šiol ji dar nėra tinkamai išaiškinusi suponuojamosios raidės ide. **sp̥l̥gh(e)n-* → balt. **blužni-* visų fonetinių aspektų. Balt. **blužni-* panašia kilme netikėjo Būga II 553, ir kitiems ji nėra labai aiški, žr. pvz. Trautmann BSW 256, Vasmer III 594 t. ir liter., Fraenkel 52 ir liter., Pokorny I 987, Frisk II 770.

bnttas waispattin „haußfrawen (dat. pl., Hausfrau) – buto (namų) viešpati“ III 95₂₀ [61₆] (= *wieschpaczoms* VE 41₁₆), kur *bnttas* (gen. sg.) skaitytinas *buttas*, o *waispattin* (acc. sg.) yra vietoj **waispattins* (acc. pl.). Žr. *buttan* ir *waispattin*. Plg. s. v. *butta tawas*.

boadis „stych (Stich) – dūris (bedimas, dūrimas)“ E 164 = **bōdis*, t. y. **bādīs* (turbūt *jo*-kamienis, nom. sg. masc.). Yra fleksijos vedinys (su pailgintu šaknies balsiu) iš verb. pr. **bad-* „besti, durti“ (žr. s. v. *embaddusisi*), plg. lie. *nėšis* „nešimas“ (LKŽ VIII s. v. *nėšis* 3.) – fleksijos vedinį (su pailgintu šaknies balsiu) iš lie. *neš-* „nešti“.

boklusmans, žr. *poklusman*.

bordus „bart (Bart) – barzda“ E 101 = **bōrdus*, t. y. **bārdus* iš (su cirkumfleksiškai pailgintu *-ā-) pr. **bařd-us*. Šaknimi **bard-*

giminiuojasi su la. *bārd-a* „t. p.“, lie. **bard-ā* [spėjant, kad jis, kontaminuojamas su lie. žodžiu, panašiu į sl. **bořzda* „vaga“, davė lie. *barzdà* = la. dial. *bārzda* (Endzelin BB XXVII 507); arba pastarieji yra iš **bard-(ā)* + *dā* (Skardžius ŽD 99); žr. dar Fraenkel 36], sl. *bořd-a* [> serb.-chorv. *bráda* (acc. sg. *brādu*), rus. *бopодá* ir kt.], s. v. a. *bart* „t. p.“ ir kt. (vak. germ. žodis, – Kluge 54), lo. *barb-a* (asimiliuotas iš **farba* < **bhardhā*), gal dar ilir. asmenv. (Σκρηνό)-βαρδος (Krahe, Glotta XXII 126, Porzig 302) ir kt. (Pokorny I 110). Atsižvelgiant į tai, kad lie.-la. ir sl. žodžiai „barzda“ yra *ā*-kamieniai (fem.), galima spėti (plg. Mažiulis ZfSI XXIX 167, prielaida Nr. 4), kad ir prūsai turėjo *ā*-kamienį **bařdā* (= **bōrdō*), kuris būtų **bordo* E. Kad yra ne **bordo* E, o *bordus* E, šitaip galėjo atsitikti dėl to, kad: a) arba E autorius (vokietis) pagal asociaciją su (tuoj po *bordus* E 101 einančiu) *u*-kamieniu *winsus* (E 102, žr.) klaidingai parašė *bordus* vietoj **bordo*, b) arba pr. **bařdā* (= **bōrdō*) yra pačioje E šnektoje dėl kažkokių priežasčių [gal dėl barzdotas vietas reiškiančių pr. **skalus* „smakras“ (= *scalus* E, žr.) bei pr. **vinzus* „kaklas“ (= *winsus* E) įtakos?] perdirbtas į pr. **bařdus* = *bordus* E (plg. tai, kad ir lie. *barzdà* = la. dial. *bārzda* yra perdirbinys – tik kitoks, žr. anksčiau), plg. Endzelīns FBR XIV 75. Žr. dar Toporov PJ I 340 tt. ir liter.

boūlai, žr. *būton*.

bousai, žr. *būton*.

boūse, žr. *būton*.

boūsei, žr. *būton*.

bousennis „standt (Stand) – padėtis, būseną“ III 105₂₁ [63₃] nom. sg. masc. (= *sthanas* „stonas“ VE 51₅ nom. sg.); acc. sg. *busen-nien* „stand (Stand) – t. p.“ III 99₆ [61₃₆], III 99₉ [63₁], *bōusen-nien* „standt (Stand) – t. p.“ III 103₂ [63₃₅], *bousennien* „standt (Stand) – t. p.“ III 69₁₈ [45₂₈] (= *stana* VE 28₃ acc. sg.), *bausen-nien* „t. p.“ III 67₂ [43₃₁] (= *stana* VE 27₁₂ gen. sg.), „stand (Stand) – t. p.“ III 101₁₋₂ [63₁₁], „t. p.“ III 103₂ [63₃₆], (= *stha-na* VE 49₈₋₉ gen. sg.), „t. p.“ III 103₂₉ [65₁₉] (= *sthana* VE 50₉ gen. sg.), „wesen (Wesen) – buvimas (su kuo)“ III 125₁₈ [77₂₅] (= *draugistes* VE 61₇ gen. sg.); acc. pl. *bousenniens* „stende

(Stände) – padėtis, luomas“ III 85₁₈ [55₃] (= *stanu* VE 36₁₉ gen. pl.). Turime *jo*-kamenį pr. **būsenis* „padėtis, buvimas“ (kirčiuotas skiemo – **bū-*) < **būsenis* „buvimas“ (su nekirčiuotu **-ī-*) = šaknis **bū-* „būti“ (žr. *būton*) + sufiksas (su fleksija) **-senis* (nom. sg. masc.); laikytinas fleksijos vediniu iš adj. **-sena-* (neutr. ar masc.), plg. pvz. lie. *verdēnis* „versmė“ (< „virimas“) sufiksą **-enis*, išvestą iš adj. **-ena-* (žr. Skardžius ŽD 235, 228 t.). To paties adj. pr. **-sena-* lytis fem. **-senā* (nom. sg. adj.) davė subst. pr. **-senā* (nom. sg.; pvz. *atski-senna* I 9₉₋₁₀). Ši pr. *-sen-*, kurio vietoje kartais parašoma *-san-*, kildinti iš **-sjan-* = la. *-šana-* (Skardžius ŽD 234) negalima: iš pr. **-sjan-* būtu atsiradęs ne pr. *-sen-* (pvz. *bou-senn-is*), o pr. **-schan-* (**bouschann-is*) arba **-schian-* ir pan. Endzelynas mano, kad pr. *-sen-* esąs iš **-sjen-*, o lie. *-sena* (*bū-sena* ir kt.) galįs būti iš **-sjenā*, tačiau didelėje tarmių dalyje – tiek iš **-sjenā*, tiek ir iš **-sjonā* (Endzelins SV 47). Su tuo, kad baltų tarmėse šis sufiksas turėjo du alomorfus, reikia sutikti. Tačiau Endzelyno rekonstrukciją **-sjenā* / **-sjonā* (ide.!) reikia taisyti į (**-sjenā* >) **-sena* / **-sjanā* (balt.): šis sufiksas jau vien dėl savo struktūros laikytinas ne praindoeuropietišku, o baltišku padaru. Hipotezė, kad **-sjanā* (> la. *-šana*) genetiškai skaidytinas į **-sja-n-* ir šio sufikso lytis esančios substantyvais virtę futur. pass. participijai (Endzelins LVG 297, plg. Skardžius l. c.), turi racionalų grūdą (žr. toliau), bet jį užgožia dideli jos trūkumai: a) tokių participijų niekur baltų šnektose nėra paliudyta, b) ši hipotezė neaiškina ir negali paaiškinti, iš kur atsirado sufiksiniis alomorfas **-sen-*, kuris (bent jau prūsams) tikrai negali būti iš **-sjan-* (žr. anksčiau).

Kaip sakyta, nagrinėjamas balt. sufiksas iš pradžių buvo adjektyvinis (ne participinis!), t. y. adj. balt. (**-sjena-* >) **-sena-* resp. **-sjana-* (masc., neutr. ir **-senā-* resp. **-sjanā-* fem.). Jį genetiškai reikia skaidyti ne į **-se-na-* resp. **-sja-na-* (plg. Endzelins l. c., Skardžius l. c.), o į **-s-ena-* resp. **-sī-ana-*, kurio vediniai pvz. adj. balt. **būs-ena-* resp. **būsī-ana-* atsirado iš futūro (matyt dar iš protofutūro, žr. Kazlauskas LKIG 365–372 ir liter.) kamieno **būs-* (nebūtinai iš **būsi-*) resp. **būsi-* (arba – gal dar geriau – iš **būs-* resp. **būs’-*, žr. Kazlauskas l. c.) +

adj. sufiksas balt. **-ena-* resp. **-ana-* (apie seną šio sufikso „dubletiškumą“ žr. Endzelins LVG 293 tt., Skardžius ŽD 227, 230). Pastaba: pr. *-san-* (pvz. *attwerp-sann-an* I), šiaip jau vestinas iš **-sen-* (žr. pvz. Endzelins SV 47), kai kur pr. šnektose gal buvo ir iš adj. **-sana-* < **-s-* (futūro kamiengalis) + adj. **-ana-* (o ne adj. **-ena-*)?

Adj. sufiksas balt. **-ena-* / **-ana-* (< ide. **-eno-* / **-ono-*), kaip žinoma, iš kilmės sietinas su adj. balt. **-na-* (< ide. **-no-*), žr. pvz. Skardžius ŽD 228. Panašiai, kaip adj. balt. **-sena-* / **-sjanā-*, tik daug seniau – gal net dar ide. laikais – bus atsiradęs adj. balt. **-sna-* < ide. **-sno-*: protofutūro (žr. Kazlauskas l. c. ir liter.) kamiengalis ide. **-s-* + adj. sufiksas ide. **-no-* > ide. **-sno-* > balt. **-sna-*; iš čia turime pvz. pr. **lauk-snā* „žvaigždė“ (subst. ← adj. fem., žr. *lauxnos*) ir kt. (daugiau baltų ir kitų kalbų pavyzdžių žr. Skardžius ŽD 219 t.). Tas modelis ide. **-s-* + **-no-* > balt. **-s-* + **-na-* ilgiausiai iš visų baltų kalbų egzistavo pr. kalboje: ji turi ne tik **lauk-snā* „žvaigždė“ (← adj. fem. **lauk-snā* ← verb. lytis **lauks-* + adj. **-nā*) ir pan., bet ir **krikstī-snā* „krikštijimas“ (žr. *crixtisna*) ir pan. greta **krikstī-sen-* „t. p.“ (žr. *crixtissennien*) ir pan., tačiau pvz. lie. kalboje yra tik *liep-snā* (← adj. fem. **liep-snā* ← verb. lytis **leips-* + adj. **-nā*) ir pan. greta *rašy-sena* ir pan., bet nėra **rašy-sna* „t. p.“. Pridurtina, kad substantyvai lie. *bū-sena*, *rašy-sena* ir pan. bei la. *bū-šana* ir kt. dabar funkcionuoja kaip vediniai iš inf. kamieno, tačiau jų reikšmių modalumas aiškiai rodo, kad jie iš kilmės susiję su senovinio sigmatinio futūro, kuriam ir dabar būdingas gana didelis reikšmių modalumas (plg. Kazlauskas l. c.), kamienu. Sigmatinio futūro kamiengalis *-s-* slypi ir formante pr. (opt.) *-sai* / *-sei* (ir pan.), žr. s. v. *būton* (dėl *bousai*, *boūsei* ir pan.). Žr. dar s. v. v. *audāt sien* (dėl *audasei*), *postāt* (dėl *postāsei*) ir pan.

boūt, žr. *būton*.

boūns, žr. *būton*.

braydis „elint (Elch) – briedis“ E 650 = **braidis* (nom. sg. masc.). Vok. *elint* (E 650) matyt atitinka Ryt. Pr. vok. *Elend* „Elen – briedis“ (Frischbier I 173). Pr. **braidis* galėtų būti iš **breidīs* (Endzelins FBR XIV 102 t., Kazlauskas Baltistica IV 127),

kuris kartu su lie. *briedis*, (lie. dial. *briedys* =) la. *briēdis* „elnias“ (< *,*briedis*“, žr. Bērtulis, Latviešu leksikas attīstība, – Zinātniskie raksti. 86. sēj., 1968, 168) suponuojā (turbūt *īo*-kamieni) balt. **briedīa-* „briedis“. Iš rus. *ябредь* „skėrys“ ir pan., skiemenį *ja-* laikant prefiksu, išvedamas sl. **braidi-* „briedis“ (dėl reikšmės plg. pvz. la. *briedītis* „ein schwarzer Käfer“), žr. Vasmer IV 540 ir liter., Toporov PJ I 244 ir liter. Pr. *braydis* bei lie. *briedis* laikyti skoliniais iš la. *briēdis* ir ši vesti iš balt. **brendis* < ide. **bhrendis* (Bezenberger BB XXIII 299, Walde-Pokorny II 205, Porzig 310, Pokorny I 169) nėra jokio pamato (žr. Endzelīns FBR XIX 215 t., Specht UID 120, Fraenkel 57, Toporov PJ I 246). Balt.-sl. **breid-* (: **braid-*) „briedis“ yra galbūt iš *,*aštriaragis*“ < *,*raižytojas*“ – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **breid-* „raižyti, rėžti“ (su formantu **-d-*) ← ide. **bhrei-* „t. p.“ (> sl. *bri-ti* „rasieren“ ir kt., žr. Pokorny I 166 t. s. v. *bhrēi-*) ← ide. **bh(e)r-* „raižyti, rėžti“ (+ **-ei-* resp. **-i-*) < **bher-* „t. p.“ (Pokorny I 133 t. s. v. 3. **bher-*), plg. pvz. lie. *skledė* (*skiesti*) < **skeid-* ← **skei-* ← ide. **sek-* „pjauti“ (žr. Urbutis BEE 83 t.). Tas pats verb. ide. **bher-* (: **bhṛ-*), išplėstas kitokių formantų (sufiksu), slypi ir žodžiuose norv. (su *-g-* iš **-d-*) *bringe* „briedis“ (< **bhr-entós*), *brund* „elnias“ (< **bhr-ntós*), mesap. βρ-ένδον (< *βρ-εντον) „elnias“ (< **bhr-ento-*), alb. *brī*, *brīni* „ragas, elnio ragai“ (< **bhṛ-no-*) ir kt. (žr. Pokorny I 168 t.). Atrodo, kad tas pats ide. **bher-* „raižyti, rėžti“ → ide. **bhr(e)i-* „t. p.“ > balt.-sl. **br(e)i-* „t. p.“, išplėstas formantų **-s-* + **-g-*, slypi dar lytyje lie. *brizg-o* *brizgti* „spurti, irti, plyšti“ (Fraenkel 59 jį sieja su sl. *bri-ti* „rasieren“ ir kt., dėl kurių žr. anksčiau). Žr. dar s. v. v. *brisgelan*, *brewinnimai*.

-brandisnan, žr. *pobrandisnan*.

brast (*brasta*, *braste*) „Furt – brasta“ – Ryt. Pr. vok. šnektų prūsizmas (Nesselmann Thes 21, Ziesemer I 768, plg. ir Frischbier I 104), pr. vv. *Balkom-brast-um* (Gerullis ON 15), *Ginthe-brast* (op. cit. 41), *Chucum-brast* (op. cit. 75), *Singur-brast* (op. cit. 157), *Stabo-brast* (op. cit. 171) ir kt. suponuojā pr. **brasta-* (gal neutr.) ar **brastā* (**brastē*?) „brasta“ = lie. *brastas* (LKŽ I² 1005: iš Pr. Lietuvos, – gal prūsizm.) resp. *brastà* „t.p.“

(l.c.). Šis specifinis pr.-lie. žodis yra priesagos *-(s)ta-* resp. *-(s)tā* vedinys iš pr.-lie. = balt. **bred-* „bristi“: lie. *brėd-a* „brenda“ (LKŽ I² 1056), *brad-yti* „braidyti“ (LKŽ I² 983), *brādas* „žvejojimas ir kt.“ (LKŽ I² 982), la. *brad-īt*, *brad-āt* „bristi“, *brasls* „brasta“, sl. **bred-* „bristi“ (> rus. *бреды* ir kt.), alb. *breth* „(per) šoku“, gal ir toch. B *prešciye* „purvas“, – čia visur yra ide. **bhred(h)-* „bristi“, kuris turbūt slypi taip pat trakų ir keltų vietovardžiuose. Žr. Endzelīns SV 153, Fraenkel 58, Walde-Pokorny II 201 t., Toch. jaz. 103, Pokorny I 164.

brāti „brolis“ III 67₁₀ [45₃] nom. sg. (voc. sg. reikšme) = **brāti* < **brātī* < **brōtī* = *brote* „bruder (Bruder) – t.p.“ E 173 (plg. *bratrikai*, žr.) – iš balt. **brātē* < **brātēr* (nom. sg.) resp. **brāt(e)r-* (ne nom. sg.): lie. *broter-ėlis* „brolelis“ (LKŽ I² 1074), *bróter-auti* „broliauti“ (l.c.), la. *brātar-ītis* „brolelis“, s.sl. *bratrō*, go. *brōþar*, s. ind. *bhrātā* (< *-ār*), s. air. *brāthir*, lo. *frāter* ir kt. (bendraindoeuropietiškas žodis, – ide. **bhrātēr*). Žr. Pokorny I 163 t.

bratrikai „bruder (Brüder) – brolyčiai“ III 89₅ [55₃₆] nom. pl. (voc. pl. reikšme) [= *broliai* VE 38₃ nom. pl. (voc. pl. reikšme)] = **bratrikai* < **brātrikai* yra mažybinio-maloninio sufikso *-ik-* vedinys iš pr. **brāt(e)r-* „brolis“ (žr. s.v. *brāti*), plg. lie. *brolyk-as* „brolio sūnus“, *av-jk-a* „avelė“ ir kt. (Skardžius ŽD 131, 571).

brendekermnen III 105₂₋₃ [65₂₁] pasakyme: *tou sen brendekermnen postāsei* „du schwanger wirst – tu nėščia pastosi“ (III 105₂₋₃) (= *nesczia busi* VE 50₁₁₋₁₂). Pr. *sen brendekermnen* iš tikrųjų reiškia ne „nėščia“, o „su sunkiu (nėščiu) kūnu“: *brende-* „sunkus (nėščias)“ (žr. s.v. *po-brend-ints*) + *-kermnen* „kūnas“ (acc. sg.) = **kerm(e)n-* (žr. *kermens*), žr. Mažiulis Baltistica VII 216 t., plg. Eckert BSt. 56 tt. Yra turbūt (su *-de-* gal vietoj **-da-*) kompozitas subst. **brenda-kerm(e)n-* „sunkus (nėščias) kūnas“ (plg. lie. *baltāmiškis* „baltas miškas“, *šaltāžemis* „šalta žemė“), suponuojantis adj. pr. **brenda-* „sunkus (nėščias)“; bet greičiau jis yra (su *-de-* = **-d'a-*) subst. **brend'a-kerm(e)n-*, suponuojantis adj. pr. **brendu-* „sunkus (nėščias)“ (plg. lie. *sunkiā-žemis* „sunki žemė įdirbti“ Ds : *sunkūs*) = lie. dial. *brendūs* „brendęs,

brandus“ (LKŽ I² 1030); šis lie. dial. adj. pagal verb. lie. *brėndo brėsti* perdirbtas iš lie. *brandūs*. Pr. adj. **brendu-* yra matyt irgi panašaus tipo perdirbinys iš adj. pr. **brandu-* („sunkus, nėsčias“ < *, „išsipūtęs“ < *, „brendęs, brandus“), kuris – fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb. pr. **brend-* „sunkėti“ < *, „pūstis“ < *, „brėsti“ (žr. s.v. *pobrendints*). Žr. dar Toporov PJ I 249 t. ir liter.

brewingi „förderlich (förderlich) – padedančiai, pagelbinčiai“ III 35₁₅ [27₂₃] (= *padetumbim* „padėtume“ VE 13₂₋₃) = **br'avingi* adv. Jis savo forma (dėl -i žr. s.v. *ainawidai*) suponuoja adj. pr. *br'avinga-* „padedantis, pagelbstintis“ (ar *jo*-kamienį), atsiradusį galbūt iš **br'avininga-* (haplogogija), kuris – sufikso -ing- vedinys iš verb. pr. **br'avin-* „padėti, pagelbėti“ (žr. *brewinnimai*), plg. lie. dial. *bar-ingas* „besibarąs, linkęs bartis“ (iš *bár-ti-s*) ir kt. (žr. Skardžius ŽD 118 tt.). Plg. pr. *aulāikings* (žr.).

brewinnimai „fördern (fördern) – padedame, pagelbėjame“ III 31₁₄ [25₁₇] = **br'avinimai* praes. I sg. Pr. (inf.) **br'avin-tvei* „padėti, pagelbėti“ yra sufikso -in- vedinys – frekventatyvas ar kauzatyvas (plg. *wartint*, žr.) iš verb. pr. **br'au-*, kuris reiškė matyt „stumti priekin“ (žr. toliau) = lie. dial. *briáu-ti(s)* „stumti(s) priekin, spausti(s)“ resp. *bráu-ti(s)* „t.p.“ (LKŽ I² 1037 t. resp. 1019 t., abi lytys pažįstamos, atrodo, labiau Ryt. Prūsijos ir kaimyninėms lie. šnektoms). Pr. *, „stumti priekin“ > „padėti, pagelbėti“ evoliucijai akstinas bus buvęs pačioje pr. kalboje, plg. semantinės neutralizacijos atveją pvz. lie. pasakymuose: *pastùm-k, árkliui bus lengviaũ* „pastumk, arkliui bus lengviau (išvežti įklimpusį vežimą)“ ir *padėk (pagėlbėk), árkliui bus lengviaũ* „t.p.“ Ds. Tačiau tą pr. semantinę evoliuciją nulėmė įtaka žodžio vok. *fördern* (III 30₁₃) „priekin stumti, varyti“ > „padėti (pagelbėti)“ (Paul DW 198).

Pr. **br'au-* „stumti priekin“ = lie. *briáu-/bráu-* „t.p.“ (akūtas – turbūt vietoj pirmykščio cirkumflekso) suponuoja balt. **breu-* (: **brau-*) „iš(si)kišti“ < „aštriai kyšoti“ (iš čia lie. *briau-nà* „ko nors aštruma, kampas“) < ide. **bhreu-* (: **bhrou-*) „būti (iš)raižytam“ ir „raižyti, rėžti“ → lie. *braũ-kti* „streichen, reiben“ =

la. *bràu-kt* „streichen, abstreifen“, lie. *braũ-žti* „ritzen, streifen“, la. *bru-žât* „reiben“, s.sl. *br̃-sel̃b* „šukė“, serb.-chorv. *brú-siti* „galasti“, s. isl. *brióta* „laužti“ ir kt. ir t.t., žr. Pokorny I 169 tt., plg. Fraenkel 54 t.; plg. dar Toporov PJ I 251 t. (ir liter.). Ide. **bhreu-* (: **bhrou-*) „raižyti, rėžti“ yra sufikso **-eu-* (: **-u-*) vedinys iš ide. **bher-* „t.p.“ (plg. Pokorny l.c.). Žr. dar s.v.v. *braydis*, *brigelan*, *brokis*, *brusgis*, *wubri*.

brigelan „czom (Zaum) – kamanos“ E 450 nom.-acc. sg. neutr. = **brizgilan* (nekirčiuotas **-gi-* parašytas *-ge-*): lie. *brizgilas*, *-ai* (resp. *brizgilos* pl. tantum) „žąslas, -ai; apinasris su žąslu; kamanos“ (LKŽ I² 1063 t.), kuris sutinkamas Žemaičių, Užnemunės bei Ryt. Prūsijos lie. šnektose ir dėl to gali būti laikomas kuršių-jotvingių-prūsų, t.y. vak. baltų (žr. Mažiulis ZfSl XXIX 166 t. ir liter.) substratinio reliktu (plg. l.c.). Vak. balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **brizgila(n)* (> pr. **brizgilan* = *brigelan* E), kaip rodo (vak. balt. >) lie. dial. *brizgilas* (jo pirmoji reikšmė – ne kokia nors kita, o „žąslai“, žr. anksčiau), iš pradžių bus reiškęs matyt ne „kamanas“, o „žąslus; kamanas“ < „žąslus“ = „žabojamąsias geležis“ ir dar seniau – „žabojamąjį šakalį, žabą, žagarą“ (plg. žodžių lie. *kāmanos* ir *žabóti* etimologijas, žr. Būga II 295), atsiradusį iš *, „šakalys, žabas“ < *, „atraiža, atplaiša“ (žr. toliau). Nors jį, siejant su lie. *brizg-o brigzti* „spurti, irti, plyšti“ (Scheftelowitz IF XXXIII 168, Skardžius ŽD 181, Toporov PJ I 253), kildinti iš „то, что мотается, треплется“ (Toporov l.c.) ir nėra patikima, tačiau jo, kaip sufikso **-il-* vedinio „atraiža, atplaiša“, pamatinis žodis šiaip jau galėtų būti verb. balt. **brizg-* „raižytis, rėžtis, plyšti“ (> lie. *brigzti* „spurti, irti, plyšti“, žr. s.v. *braydis*). Bet, atsižvelgiant į tai, kad tarp vak. baltų ir slavų esama ekskliuzyvių bendrybių (žr. Mažiulis l.c.), o sl. „žąslai“ yra vedinys iš verb. **bruzd-* (žr. toliau), nėra negalimas ir toks spėjimas: vak. balt. **brizgila-* „žąslai, kamanos“ < „žąslai“ buvo perdirbtas (plg. Endzelīns SV 153, Fraenkel 60) iš vak. balt. **bruzdila-* „žąslai“ (< *, „šakalys, žabas“ < *, „atraiža, atplaiša“), jo šaknį (vokalizmas **-u-*!) susiejant su šaknų verb. balt.-sl. **bruzd-/bruzg-* (vokalizmas **-u-*!) sinoniminiu (ir ne vien sinoniminiu) variantu – su šakni-

mer l.c.). Balt.-sl. **re/aisas* buvo matyt „riešutas; riešutmedis“ (žr. dar s.v. *laxde*), o jis galėtų būti iš pirmykščio balt.-sl. **riešutmedis* < **lankstus, sukruš medis* – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **reis-/*rais-/*ris-* „sukti(s)“ (žr. s.v. *perrēist*) < ide. dial. **ureis-* „t.p.“ < ide. **yer-* „t.p.“ (Pokorny I 1152 tt.). Plg. Trubačev *Ētimologija* 1968, M. 1971, p. 65, plg. Urbutis *Baltistica* VIII 210. Dėl **lankstus, sukruš medis* > „riešutmedis“ plg. pvz. pr. *witwan* „žilvitis“ < **lankstus, sukruš medis*“ (žr. *witwan*). Žr. dar s.v.v. *rancko, rānctwei, reddau, redo, warsus, wartint, wirbe*. Bandomai baltų ir slavų riešuto pavadinimų kilmę kitaip aiškinti (Vasmer III 151 t. ir liter., Fraenkel l.c. ir liter., Pokorny I 61, Toporov l.c. ir liter.) nėra patikimi (plg. ir Urbutis l.c.).

bucawarne „holckro (Eichelhäher) – kėkštas“ E 723 nom. sg. fem. = **bukavarnē*. Vok. *holckro* (E 723) yra iš *holec* „medis“ + *kro* „varna“ (plg. v.v.a. *krā* „Krähe, varna“ Lex 114). Panašios darybinės reiškės yra ir pr. **bukavarnē* (E 723) – iš **bukas* „bukas (buko medis)“ (žr. *bucus*) + **-varnē* „varna“ (žr. *warne*). Pats pr. **bukavarnē* reiškė varnų šeimos paukštį – „kėkštą (garrulus glandarius)“ (dėl šio paukščio žr. Ivanauskas III 88 tt.); taip manė (daugiau ar mažiau abejodami): Nesselmann Thes 23, Trautmann AS 315, Endzelīns SV 154. Vadinasi, kėkštas prūsams buvo „buko varna“, t.y. varnų šeimos paukštis, mėgstantis buką (taip pat ažuolą, lazdyną) dėl jo gilių resp. riešutų (žr. Ivanauskas III 90). Bet ne mažiau giles bei riešutus mėgsta ir kitas varnų šeimos paukštis (panašus į kėkštą!) – riešutinė, arba juodasis kėkštas (*Nucifraga caryocatactes* L.; žr. Ivanauskas III 93); be to, prūsai turi žodį *sarpis* „nusbickel“ (žr.), kuris galėtų reikšti „riešutinė“ arba „kėkštą“. Kad *sarpis* buvo „riešutinė“, o *bucawarne* – „kėkštas“, leidžia spėti E kontekstas: *holckro* (E 723) yra varnų šeimos paukščių pavadinimų skyriuje (E 721–726), – paukščių, žmonėms daugiau pažįstamų (dažniau matomų) už tuos paukščius, tarp kurių pavadinimų yra atsidūręs varnų šeimos paukščio pavadinimas *nusbickel* (E 746); kėkštas žmonėms pažįstamas (matomas) yra daugiau nei riešutinė (juodasis kėkštas), žr. Ivanauskas

III 89, 93. Taigi reikia manyti, kad *holckro-bucawarne* (E 723) reiškia „kėkštą“, o *nusbickel-sarpis* – „riešutinė“.

bucus „buche (Buche) – bukas (medis)“ E 592 nom. sg. masc., galbūt = **buk^{us}*, t.y. **buku* < **bukas* (plg. *auverus*, žr.), plg. ir *bucca-(reisis)*, *buca-(warne)* [dėl fleksijos pr. (*buc*)-us kitokią spėjimą atsargiai pateikia Endzelīns SV 154, plg. Toporov PJ I 262]. Tiesa, vietoj pr. **bukas* ar ne geriau rašyti pr. **būkas* Tai, kad *bucca-(reisis)* čia rodąs trumpąjį pr. **-u-* (Būga II 92, Endzelīns l.c.), ne visai lengva pagrįsti: yra *buca-(warne)* bei *bucus* ir tokių atvejų (nors ir retų!), kuriais po ilgo balsio einantis priebalsis parašytas geminatiškai. Pr. **būkas* yra skolinys arba iš lenk. *buk*, arba iš atitinkamos anų laikų vok. lyties; panašus skolinys yra ir lie. *būkas* resp. *būkas* (LKŽ I² 1137). Plg. Trautmann l.c., Endzelīns l.c., Fraenkel 63, Toporov PJ I 262 t. ir liter.

būrai „schüchter – baugščiai“ III 93₁₆ [59₁₇] adv. (= *pabaiditas* VE 40₁₄₋₁₅ nom. pl. fem.)=(I Petri 3, 6) gr. φοβούμενοι = lo. *pertimentes* = *nesibijot* ChB (I Petri 3, 6). Vok. (III 93₁₆) *schüchter* adj. „baugštus“ bei adv. „baugščiai“ (dėl reikšmės plg. Paul DW 536) išverstas adverbiskai – adv. *būrai* „baugščiai“ (PKP II 185), o ne lauktina adj. nom. pl. fem. lytimi „baugščios“, kurią čia randa Trautmann AS 315, Toporov PJ I 264, plg. Endzelīns SV 154. Tame pačiame III kat-mo puslapyje netoli (už trijų eilučių) nuo vok. (III 92₁₅) *schüchter* „baugštus; baugščiai“ – pr. (III 93₁₆) adv. *būrai* „baugščiai“ yra vok. (III 92₁₈) *schew* „baikštus; baikščiai“, išverstas į pr. (III 93₁₉) adj. (nom. pl. masc.) *dūrai* „baikštūs“ (žr.). Kadangi pr. *būrai* ir *dūrai* (hapax legomena!) yra labai panašūs (leksiskai ir fonetiškai), tai *būrai* mėginamas taisyti į *dūrai* (Brückner KZ 332, Schmalstieg OP 83, plg. Endzelīns l.c., Toporov l.c., Nesselmann Thes 24). Tačiau niekas neatsakė į klausimą: „bet kā izskaidrot *b* gaidāma *d* vietā?“ (Endzelīns l.c.); o dėl to ir „вопрос о *būrai* – *dūrai* остается запутанным“ (Toporov l.c.). Manychiau, kad pr. *būrai* yra iš tikrųjų klaida vietoj *dūrai*, atsiradusi štai dėl ko: a) pr. adj. **dūra-* „baikštus, baugštus“ (žr. *dūrai*) bus buvęs A. Viliui neįprastas resp. iš Pauliaus Mėgo-

to išgirstas žodis – pr. kalboje „baukštus“, „baikštus“ ir pan. bus buvę reiškiami įprastai šaknies *bī-/*bai- „bijoti“ (žr. *biātwei*) vediniais (plg. pvz. lie. Ds šnektą, kurioje šiam reikalui yra tik *baikštūs*, *bailūs* ir pan.), b) visa tai ir ypač minėtų vedinių pradinis *b- galėjo būti akstinas teksto fragmentui *tijt *dūrai* (-t + *d-) okazionaliai disimiliuotis į (-t + b-) *tijt būrai* (III 93₁₅₋₁₆). Kitokie pr. *būrai* kilmės aiškinimai (dėl jų žr. Toporov l.c. ir liter.) yra mažiau patikimi.

burwalkan „hoff (Hof) – kiemas, ūkis“ III 41₇ [29₃₄] acc. sg. (= *dwaru* „kiemas, ūkis“ VE 15₈ instr. sg.), „t.p.“ III 53₁₃ [37₁₃] acc. sg. (= *dwaras* „kiemas, ūkis“ VE 21₁₀ nom. sg.). Panašų žodį pažįsta Bretkūnas – *burwalkas* „priemiestis“ [: *dvarus*, *burwalkus* (acc. pl.), žr. LKŽ I² 1204], kuris gali būti skolinys iš pr. kalbos (Falkenhahn 203). Vadinas, pr. **burwalka-* gal bus reiškęs ne vien „kiemą, ūkį“, bet ir „priemiestį“; plg. v.v.a. *vorwerc* „kiemas, ūkis; priemiestis“ (Lex 295). Pr. **burwalka-* yra skolinys iš lenk. (plg. s. lenk. *forwalk* „villa cum praedio maiori...“, *forwark* „t.p.“, *folwark* „t.p.“ ir pan. < vok. *Vorwerk* „ūkis...“) arba iš vok. *Vorwerk* „ūkis...“ (su *r...r* → pr. *r...l* ir kitokiais perdirbimais). Plačiau (ir liter.) žr. Toporov PJ I 268.

būton „sein – būti“ III 87₁ [55₁₀], *boūton* „t.p.“ III 35₁₀ [27₂₄], *bouton* „t.p.“ III 69₂₈ [45₃₆], *baūton* „t.p.“ III 105₅ [65₂₃] inf. (sup.); inf. *boūt* „t.p.“ III 41₁₆ [31₆], III 57₁₅ [39₁₉], III 73₆ [47₂₆], III 113₂₃ [71₁₁], III 115₅ [71₁₈], III 115₂₅ [71₃₄], *bout* „t.p.“ III 105₅ [65₂₄], III 131₁₂ [79₃₅]; partic. praet. act. (nom. sg. masc.) *boūms* „gewest (gewesen) – buvęs“ III 67₆ [43₃₄], III 69₂₆₋₂₇ [45₃₅], (nom. pl. reikšme) III 101₂₃ [63₂₉], (nom. sg. masc.) *baūuns* III 69₄ [45₁₇]; 3 sg. (pl.) opt. *boūsei* „sey (sei) – tebūna“ III 89₁₇ [57₉], III 91₂₂ [57₃₅], III 93₁₂ [59₁₄], III 101₁₁ [63₂₀], *bousei* „t.p.“ III 91₂₄ [59₁], III 103₁₄ [65₇], III 103₂₀ [65₁₂], *bousai* „t.p.“ III 95₁₇ [61₄], *baūsei* „t.p.“ III 79₁₉ [51₂₃], III 81₁₉ [53₅], *boūse* „t.p.“ III 133₁₆ [81₂₀], *bouse* „t.p.“ III 105₁₀ [65₂₈], *baulai* „t.p.“ III 103₁₀ [65₆], *boūlai* „were (wäre) – būtų“ III 113₂₇ [71₁₃]. Pr. *bū- kartu su lie. *bū-ti* bei la. *bū-t*, taip pat s.l. *by-ti*, go. *bau-an* „(ap)gyventi“, s.ind. *bhāv-ati* „tampa, atsiranda, bū-

na“, (aor.) *á-bhūt* = gr. *ἔ-φῶ* „(jis) tapo“, lo. *fu-ī* < s.lo. *fū-ī* „esu buvęs“ ir t.t. yra iš ide. **bheu(H)*- „būti, atsirasti, tapti ir pan.“ (Pokorny I 146 tt.). Žr. dar *bousennis*, *buwinanti*, *prabutskas*, *bēi*, *buttan*, be to, *asmai*. Žr. Toporov PJ I 271 tt. ir liter.

butšargs „haußhalter (Haushalter) – buto (= namo, namų) sargas, šeiminkas“ III 87₃ [55₁₂] nom. sg. masc. (= *užweyždas* ChB Tit. 1, 7 = *οὐκόννομος* = *dispensatorem*, acc. sg.). Iš *but-* < **buta-* „namas“ (žr. *buttan*) + **sargs* < **sargas* „sargas“ (žr. s. v. *ab-serg-isnan*), plg. lie. *nāmsargas* (*nūm-*) „namų saugotojas, sargas“ LKŽ VIII 536 (896). Plg. dar *butta tawas* ir pan.

buttan „hūs (Haus) – butas (= namas, namai)“ E 193 nom. sg. neutr. = *buttan* „hauß (Haus) – t. p.“ III 53₁₃ [37₁₃] (= *namai* VE 21₁₀ nom. pl.); acc. sg. *buttan* „haws (Haus) – t. p.“ I 7₃ [5₂₁], „hauß (Haus) – t. p.“ III 35₇ [27₁₇] (= *hukia* VE 12₁₇ gen. sg.), „hause (Hause, dat. sg.) – t. p.“ III 35₁₂ [27₂₁] (= *namus* VE 12₂₀ acc. pl.), „haus (Haus) – t. p.“ III 41₆₋₇ [29₃₄] (= *namais* VE 15₈ instr. pl.), „hause (Hause, dat. sg.) – t. p.“ III 87₆ [55₁₄] (= *namus* VE 37₆ acc. pl.), „t. p.“ III 97₂₁ [61₂₉], *butten* „haws (Haus) – t. p.“ II 7₃ [11₂₀]. Žr. dar s. v. *buttantāws* ir pan. Pr. **butan* (neutr.): lie. *būtas* „namas“ (Užnem., Žem., Vak. Liet. bei Ryt. Pr. – LKŽ I 1212) resp. (fem.) *butà* „t. p.“ (Žem. bei Vak. Liet. – op. cit. 1211 t.). Pr.-lie. **buta(n)* (nom.-acc. sg. neutr.) yra sufikso *-ta- vedinys iš balt. **bu-* < ide. **bhu-* < **bh(e)u-* „būti ir pan.“, egzistavusio greta balt. **bū-* < ide. **bhū-* „t. p.“ < **bh(e)uH-* (žr. s. v. *būton*), plg. lie. *bū-ta* „gewesen“ (neutr.), s. ind. *bhūtá-* „t. p.“, *bhūtám* „buvimas“, s. isl. *búð* „butas“ ir kt. greta kimr. *bod* „butas“ (< **bhūtā*), gr. *φου-τόν* „augalas ir kt.“ ir kt. (Pokorny I 146 tt.). Žr. Trautmann AS 315, Būga II 613, Endzelīns SV 155, Toporov PJ I 274 tt.

butta rikians „haußherrn (Hausherrn) – buto (namo, namų) viešpats (ponas)“ III 95₁₉ [61₆] = **butarikijans* (ar **butariķans*) acc. pl. (= *wieschpatims* VE 41₁₈ dat. pl.) iš **buta-* (žr. *butta tawas*) ir **rik-* (žr. *rikijans*).

buttas tapali „haußtafel (Haustafel) – buto (= namų) lentelė“

III 85₁₆₋₁₇ [55₁₋₂] = **butastapali* nom. sg. (= *toblicza hukia* VE 36₁₈) iš **butas-* gen. sg. (žr. *butta tawas*) ir *tapali* nom. sg. (< vok. *tafel*) su *-i* < **-ī* < **-ē* (*ē*-kamienas), plg. *ē*-kamienius lie. *býbelės* nom. pl. (< vok. *bibel*), *leiterė* „vežimo gardė“ (< vok. *leiter*, žr. Alminauskis I 78).

butta tawas „haußuater (Hausvater) – buto (= namo, namų) tėvas“ III 47₂ [33₂₀] nom. sg. masc. (= *hukinikas* VE 18₅₋₆ nom. sg.), *buttantāws* „t. p.“ III 59₃ [39₂₇] (= *hukinikas* VE 23₂₀), *buttas taws* „t. p.“ III 73₉₋₁₀ [47₂₉₋₃₀] (= *hukinikas* VE 30₁₄), *buttas taws* „hausuater (Hausvater) – t. p.“ III 77₂₀ [51₅] (= *hukinikas* VE 33₅), „haußvater (Hausvater) – t. p.“ III 83₁ [53₉] (= *hukinikas* VE 35₆), *butte tawas* „haußuater (Hausvater) – t. p.“ III 39₁₁₋₁₂ [29₁₉₋₂₀] (= *hukinikas* VE 14₁₅), *butti tāws* „t. p.“ III 27₃ [23₃] (= *hukinikas* VE 9₂₋₃). Lytis *butta tawas* yra **butatāvas* iš **buta-* (žr. *buttan*) + **tāvas* (žr. *tāws*), t. y. su jungiamuoju balsiu **-a-*; tokį pat **butatāvas* atspindi matyt ir *butte tawas*. Bet *butti tāws* = **butitāvs* turi jungiamąjį balsį **-i-* vietoj senesnio **-a-*, plg. lie. *raštigalis* greta senesnio *raštāgalis* (žr. Skardžius Festschrift Vasmer 504 tt.); dėl *butti tāws* (= **butitāvs*) plg. dar *cixiti lāiskas* (žr.). Lytis *buttastaws* bei *buttas taws* yra **butastāvs* su **butas-* (gen. sg.), plg. *Wilkaskaymen* (su **vilkas-* gen. sg., žr. Endzelīns SV 42). Pr. *buttantāws* turi nom. sg. lytį *buttan-* (= *buttan*, žr.), kuri čia klaidingai pavartota dėl vok. *haußuater* (su *hauß-* = *Haus* nom. sg.!) įtakos. Plg. Endzelīns SV 155, Toporov PJ I 276 t. Žr. dar *buttas waispattin*.

buwinanti „wonet (wohnet) – gyvenkite, būkite“ III 93₅ [59₈] imperat. 2 pl. (= *giwenket* VE 40₄), taisytinas į **buwinayti* (Endzelin ZslPh XVIII 107, Endzelīns SV 155) = **buvinaiti*. Suponuoja inf. **buvin(ā)tvei* resp. 3 praes. **buvinā* „gyvena“ (ar **buvinā*), sufikso *-in-* vedinį iš **buv-* = **bū-* „būti“ (žr. s. v. *bū-ton*); plg. lie. *būvinti* „raginti dar pabūti“ (Lš – LKŽ I² 1225) bei *būvintis* „pasilikti ilgesnį laiką, apsibūti“ (Užnemunė – I. c.), *buvin-ėti* „vienur kitur pabūti, pagyventi“ (I. c.).

Ch

chelmo (GrA), žr. *kelmis*.

Chricstus „Christus – Kristus“ II 11₁₀ [13₁₂], II 13₃ [13₂₀] nom. sg. = **Krikstus* [su įterptiniu *-k-* pagal **kriksta-* „krikštas“ (žr. s. v. *cixiti lāiskas*) bei *cixititwi*], *Christs* „t. p.“ III 59₁₂ [41₁] = **Krists* [be kamiengalinio *-u-*, plg. *soūns* (žr.) < **sūnus*], *Christus* „t. p.“ I 11₉ [7₁₃], I 13₃ [7₁₉], III 43₁₀ [31₂₁], III 61₉ [41₁₃], III 65₂ [43₁₂], III 75₁ [49₅], III 103₇ [65₁], III 103₂₂ [65₁₄], III 113₁₁ [71₂], III 121₁₅₋₁₆ [75₂₁] nom. sg.; acc. sg. (lo.) *Christum* „Christum – t. p.“ II 7₁₂ [11₂₆], III 41₂₁ [31₁₀], III 45₁₀ [33₆], III 63₇ [41₂₉], III 79₁₂ [51₁₇], III 81₁₂ [51₃₅], III 85₁₃ [53₃₃], III 109₁₇ [69₇], III 113₂₆ [71₁₂], III 119₅₋₆ [73₂₈], III 121₁₃ [75₂₂], III 127₇ [77₃₃], III 133₉ [81₁₆], *Chistum* (sk. *Christum*) „t. p.“ III 83₁₇ [53₂₀], *Christon* „t. p.“ III 45₁₇ [33₁₁], III 115₇ [71₂₀], III 119₂₃ [75₆], III 129₁₈ [79₂₁] (su *-on*, rodos, = pr. **-un*, kitaip Trautmann AS 316, Endzelīns SV 155), *Christū* „t. p.“ I 7₁₂ [5₂₇] (sk. *Christum*; ar pr. **Kristun*?); gen. sg. (lo.) *Christi* „Christi – Kristaus“ III 71₁₈ [47₁₇], III 73₁₆ [47₃₅], III 95₁₃ [61₁], III 109₁₀ [69₃], III 111₁₀ [69₁₇], III 115₂₈ [71₃₆], III 117₁₇ [73₁₁], III 123₁₁ [77₁], III 129₁₅ [79₂₁], III 131₈ [79₃₂]; dat. sg. *Christu* „Christo“ III 117₄ [73₃], III 131₂₀ [81₆] (su *-u* gal iš *Jesu*), (lo.) *Christo* „Christo“ III 63₂₄ [43₉], III 73₁₈ [47₃₆], III 95₁₀ [59₃₃], III 103₂₄₋₂₅ [65₁₅], III 123₈ [75₃₁], III 131₆ [79₃₀].

christiānans, žr. *cixitianai*.

christiāniskan, žr. *cixitiāniskan*.

Dėl žodžių su *c-* = **k-* žr. K.

D

dabber „noch – dar“ III 41₅ [29₃₃] adv. (= *dabar* „dar“ VE 15₆) = **daber* ar **dabar* (su nekirčiuotu **-ar* > *-er*): lie. *dābar* „dar, noch“ resp. (*dābar* >) *dār* (> *dā*) „t. p.“ ir *dabař* „jetzt“ resp. (*dabař* >) *dař* „t. p.“ (LKŽ II² 198 tt.); jų akcentinio skirtumo kilmės, rodos, niekas nėra išaiškines. Pr. *dabber* = lie. *dā-*

bar „noch“ vedu iš adj. neutr. (nom.-acc. sg.) **dābarā* (gal buvo ir **dāberā*, žr. toliau) = adv. **dābarā* „(pa)tinkamai“ = „tiek (iki tiek, iki tol), kiek (pa)tinka“ = „tiek, kad būtų ganà (tiñkama)“ [= lie. adv. (*gēr*)-a = rus. adv. (*xopou*)-o ir pan.] > „dar, noch“, plg. pvz. lie. (Ds): *dá* [< *dār*] *nepriválgiau* „tinkamai [tiek, kad būtų ganà (tiñkama)] nepriválgiau“. Iš tos pačios formos adv. **dābarā* vesti lie. *dabař* „jetzt“ (jo kirčiuotas skiemuo – ne pirmasis!) negalima. Jis savo kilme suponuoja pirmykštį subst. (adjektyvinį abstraktą, vadinasi, sing. tantum) neutr. **dabara* „(pa)tinkamumas“ (nom.-acc. sg.), išvestą iš adj. neutr. **dābarā* „(pa)tinkamas“, plg. jo slaviškąjį giminaitį pvz. rus. subst. (neutr.) *до́бро* „gerumas, tinkamumas“ ← adj. (neutr.) *до́бро* „geras, (pa)tinkamas“ [plg. lie. subst. *gēras* (iš neutr.) ← adj. *gēras* (iš neutr.), lo. subst. (neutr.) *bonum* ← adj. (neutr.) *bonum* ir t. t.]. Iš to subst. (balt.) **dabarā* (neutr., nom.-acc. sg.) „(pa)tinkamumas“, tiksliau sakant, iš jo instr. sg. **dabarō* „(pa)tinkamumu“ (ar iš kitokios jo formos, turėjusios kirtį ne žodžio pradžioje) atsirado adv. **dabarō* „(pa)tinkamu laiku“ = „(pa)tinkamam laikui atėjus“ > **dabarū* „dabar“ > lie. *dabař*, plg. pvz. lie. (Ds): *gerai, kad dabař, o ne iš rýto atėjai – turėsma čėso paskalbėť* „...kad tinkamu laiku, o ne iš ryto atėjai – turėsime laiko pasikalbėti“. Adj. balt. **dabara-* „(pa)tinkamas“ bei **dabera-* „t. p.“ (gal net *-ar-* čia atsirado iš **-er-*, žr. Skardžius ŽD 303) santykiuoja su savo giminaičiu s. sl. *dobro* „geras, tinkamas“ taip, kaip pvz. *kaūparas* „kauburyš“ (subst. – iš adj.) su *kaūparas* „iškilimas, kupra“ (subst. – iš adj.). Adj. balt. **dabara-* bei adj. sl. **dabra-* (> s. sl. *dobro* ir kt., žr. ESSJ V 47 t.) galėtų būti fleksijų vediniai iš *r*-kamienio subst. balt.-sl. **dab(e)r-* (ar net *r/n*-kamienio, plg. Toporov PJ I 282), reiškusio „tinkamas sudėjimas“ (matyt neutr.), greta kurio egzistavo ir sinonimas balt.-sl. **dabā* „tinkamas būdas“ > lie. *dabā* „būdas, prigimtis“ = la. *daba* „t. p.“, lenk. *doba* „momentas, tinkamas laikas“ (ir kt. < sl. **doba*, žr. ESSJ V 38 t.) ir pan. Tą pačią šaknį turi lie. *dab-inti* „puošti“ (< **daryti* tinkamu“), s. sl. *po-dob-iti* „tinkamu daryti“, go. *ga-dab-an* „tikti“, lo. *fab-er* „amatininkas, menininkas“ (< **kas* tinkamai sudeda“), gal arm. *darbin* „kalvis“ (< **dhabh-*

r-) ir pan. < ide. **dhabh-* „tinkamai sudėti“ (Pokorny I 233 t., Fraenkel 79, Endzelins SV 155, Toporov l. c.). Įprasta manyti, kad šitam ide. **dhabh-* „tinkamai sudėti“ čia ir baigiasi jo etimologija [žr. Pokorny (l. c.) ir kt.]. Nėra negalima, kad čia buvo ne ide. **dhabh-* „tinkamai sudėti“ (Pokorny l. c.), o ide. **dhHb(h)-* „t. p.“ – apofoninis variantas archetipui ide. **dheHb(h)-* > **dhēb(h)-*, kuris, atmetus formantą (determinatyvą) **-b(h)-*, suponuoja ide. **dheH-* (: **dhH-*) > **dheH-* > **dhē-* „dėti, sudėti“ (žr. s. v. *senditans*). Iš pastarojo gana seniai atsirado semantinių homonimų (kai kurie gal tik atskiruose ide. tarmių arealuose): ide. **dheH-* (: **dhH-*) > **dhē-* „statyti, daryti“ (< **su-* „dėti“), ide. **dhē-* < **dheH-* (: **dhH-*) „tvoti“ [< **kq* smarkiai daryti“ < **smarkiai* dėti“, plg. pvz. lie. *dėti* „legen, setzen“ reikšmę „tvoti, mušti“ (LKŽ II² 443 t.), kurią labai sena reikia laikyti, žr. s. v. *debica*]. Iš ide. **dhH-* (: **dheH-* > **dhē-*) „dėti“ (> **palengva* dėti“ > **tinkamai, gražiai* sudėti“) + **bh-* turime ide. **dhHbh-* „tinkamai sudėti“ (→ pr. *dabber* ir kt., žr. anksčiau). Iš ide. **dhē-* < **dheH-* / **dhH-* „dėti“ (> **smarkiai* dėti“ > **smarkiai* daryti“ > **tvoti*“) + **-b(h)-* atsirado ide. **dhēb(h)-* < **dheHb(h)-* / **dhHb(h)-* „tvoti“ (žr. s. v. *debica*). Eventualus patikslinimas: tas ide. **dhHb(h)-* [: **dheHb(h)-* > **dhēb(h)-*] turbūt galėjo duoti ir balt.-sl. **deb-*, iš kurio dėl apofonijos ar kitokių priežasčių lengvai galėjo atsirasti tas pats (t. y. minėtas) balt.-sl. **dab-* (→ pr. *dabb-er* ir kt., žr. anksčiau).

dadan „milch (Milch) – pienas“ E 687 (žr. dar s. v. *ructandadan*) nom. sg. neutr. dėl jo giminystės su s. ind. *dādhi* (nom.-acc. sg. neutr.) resp. *dadh(á)n-* „rūgštus pienas, išrūgos“ ir alb. *djathë* „sūris“ bei gr.-alb. *dithë* [< **de-dh-*, žr. Jokl, Sitzungsberichte der österr. Akad. Wiss. 168 (1911) 1. Abh., 15 t.] įprasta laikyti turinčiu reduplikacinę šaknį iš ide. **dhē-* „žindyti, žįsti“ (pvz. Pokorny I 241, plg. Toporov PJ I 284 tt. ir liter.) < **dheH-* / **dhH-* „t. p.“. Šitaip galvojant, pr. *dadan* „pienas“ (*o*-kamienis neutr.) < **žindamas* (žindimu geriamas) dalykas“ būtų fleksijos (**-ā* → **-an*) vedinys iš verb. vak. balt. **dad-* ar **ded-* „žįsti, žindyti“ < ide. (dial.) **dhedhH-* „t. p.“ (redupl. šaknis) < (ne-redupl. šaknis) **dheH-* „t. p.“ > **dhē-* „t. p.“. Tačiau pr. *da-*

dan < *..žindamas dalykas“ galėtų būti sufikso *-*da-* (dėl jo žr. Skardžius ŽD 99 tt.) vedinys (neutr.) iš verb. vak. balt. **da-* resp. **de-* „žįsti“, atsiradusio iš ide. **dhH-* „t. p.“ (: ide. **dheH-* „žįsti, žindyti“ > ide. **dhē-* „t. p.“), dėl kurio *-*H-* virtimo į (vak.) balt. **-e-* resp. *-a-* plg. s. v. v. *dabber*, *debica*. Plg. lie. *pienas* = la. *piēns* < ryt. balt. **pēinā* (neutr., kaip ir vak. balt. „pienas“) – irgi sufikso (*-*na-*) vedinį iš verb. (balt. **pēi-* / **pī-*, dėl jo žr. Pokorny I 793 t.). Ar pr. *dadan* laikysime fleksijos, ar sufikso vediniu, vistiek patikimiau galvoti, kad jis yra ne praindoeuropietiškas, o vak. balt. veldinys – toks žodis, kuris, nors giminiuojasi su s. ind. *dādhi* ir kt. (žr. anksčiau), bet nuo jų darybiškai atsiskiria. Pr. *dadan* laikyti ryt. germ. skoliniu (Szemerényi KZ LXXV 181) nėra reikalo (plg. Toporov l. c.).

dagagaydis „somerweyse (Sommerweizen) – vasarkvietis“ E 260 nom. sg. = **dagagaidīs* (įo-kamienis) = **daga-* (žr. *dagoaugis* ir *dagis*) + **gaidīs* (žr. *gaydis*).

dagis „somer (Sommer) – vasara“ E 13 nom. sg. = **dagīs* < **da-gas* (tai aiškiai rodo *daga-*, žr. *dagagaydis*) – fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš pr. **deg-tvei* „degti“ = lie. *dėg-ti*, la. *deg-t*, sl. **deg-* [> **geg-ǫ* > s. sl. *žeg-ǫ* „deg(in)u“ ir kt.]: s. ind. *dāh-ati* „dega“, alb. *djek* „deginu“ (< **degō*) ir kt. < ide. **dheg^hh-* „degti“ (Pokorny I 240 t.). Pr. **dagas* „vasara“ = lie. (*dėg-ti* →)dial. *dāgas* „degi(ni)mas, (vasaros) kaitra“ (LKŽ II² 208), plg. germ. [**deg-* „(degti >)šviesti“ →] **daga-* „diena“ (> go. *dags* „t. p.“ ir kt.), s. ind. [*dā(g)h-* „degti“ →] *dāhaḥ* „degimas, karštis“, *ni-dāghāḥ* „karštis, vasara“ ir pan.

Lie. dial. *dāgas* „degi(ni)mas, (vasaros) kaitra“ ir ypač „derlius, branda, pjūtis“ (taip pat lie. dial. *dagà* „t. p.“, plg. dar *dagóti* „imti, valyti derlių“ bei *dagúoti* „t. p.“, žr. LKŽ II² 208–212) – tokių (ar pan., bet ne kitokių!) reikšmių žodis lie. dial. *dāgas* (resp. *dagà*), sutinkamas buvusių vak. baltų (= prūsų-jotvingių-kuršių, žr. Mažiulis – Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981, p. 6) teritorijose ar jų kaimynystėje, yra matyt vak. baltų substrato (arba ir adstrato) reliktas (plg. Mažiulis ABSI IX 67 t.), t. y. skolinys iš vak. balt. **dagas* „vasara, jos karštis“ (resp. **dagā* „t. p.“), turėjusio ir tolimesnių reikšmių: „vasaros karštymečio

darbai“ → „vasaros darbymetis“ → „javapjūtė“ → „derlius“. Tas pats vak. balt. **dagas* turbūt slypi ir žodyje lie. dial. *atúodogiai* „Sommerrogen“ (bei jo perdirbiniuose lie. dial. *atúodaugiai* „t. p.“, *atúodugiai* „t. p.“, LKŽ I 443), kuris sutinkamas irgi maždaug tose pačiose teritorijose kaip minėtų reikšmių lie. *dāgas* resp. *dagà* (taip pat minėtieji lie. dial. *dagóti*, *dagúoti* ir pan.); šis nelabai aiškiškas darybos lie. dial. *atúodogiai* galėtų būti iš *,tą pačią vasarą (tais pačiais metais po sėjimo) subręstantys rugiai“ (plg. lie. dial. adv. *atúodiena* „toj pačioj dienoj“ LKŽ I² 443) – prefikso *atúo-* vedinys iš vak. balt. **daga-* „vasara, jos karštis“. Kaip ten bebūtų, tačiau manyti, kad pr. **dagas* „vasara“ dėl lie. dial. *atúodogiai* esąs bendrabaltiškas vasaros pavadinimas (Eckert LKK VIII 148), negalima (plg. ir Toporov PJ I 286 t.). Iš lie. *vāsara* – *pavasaris* bei la. *vasara* – *pavasaris* spėti, kad greita pr. **dagas* „vasara“ (> *dagis* E) buvęs ir pr. **padagīs* „pavasaris“ (Toporov l.c.), taip pat nėra pamato.

Jau pats ryt. balt. (= lie.-la.) **pavasaris* „pavasaris“ = „metas prieš ateinant vasarai“ (Urbutis Baltistica III 234; plg. slavų tipologines paraleles, žr. Eckert LKK VIII 151 tt.) kartu su savo pamatiniu žodžiu ryt. balt. **vasarā* „vasara“ aiškiausiai rodo, kad visai neseniai čia egzistavo vienas žodis – ryt. balt. **vasarā* „pavasaris – vasara“ (plg. ir Toporov PJ I 286 t.). Jis visais atžvilgiais (ir semantiniu!) yra, be abejo, archaiškas (ne inovaciškas!) – bendrabaltiškas žodis, kilęs iš balt. **vaserā* „pavasaris – vasara“ (dėl *-*er-* plg. lie. dial. *pavāseris* „pavasaris“ ir kt., žr. Būga III 853, Skardžius ŽD 303, Eckert LKK VIII 145 t.) < balt. **veserā* „t. p.“. Kai iš vak. balt. **dagas* „degi(ni)mas, (vasaros) kaitra“ (= lie. dial. *dāgas* „t. p.“) atsirado vak. balt. **dagas* „vasara“, tuomet vak. balt. (**veserā* >) **vasarā* „pavasaris – vasara“ išvirto į vak. balt. **vasarā* „pavasaris“ (jeigu pvz. E autorius jį būtų užfiksavęs, turėtume pr. **wassaro* „pavasaris“ E); plg. sl. **vesnā* „pavasaris – vasara“ (žr. toliau), kuris, atsiradęs naujam vasaros pavadinimui (davusiam pvz. rus. *verno* „vasara“ ir pan.), virto į sl. **vesnā* „pavasaris“. Balt. **veserā* „pavasaris – vasara“ ir sl. **vesnā* „t. p.“ suponuoja heteroklitą balt.-sl. **veser* (nom.-acc.

sg. neutr.) / *vesn- „t. p.“ – nomen abstractum, prie kurio buvo prilipdytas ano meto balt.-sl. abstraktų darybai būdingas formantas (sufiksas) *-ā; tai įvyko greičiausiai dėl to ir tada, kai pirmykštis balt.-sl. *žeim / žeim- „žiema“ [< ide. *gheim / *gh(e)im-, dėl jo žr. s. v. v. gaylis, gēide, semo] buvo išplėstas to paties formanto *-ā, t. y.: balt.-sl. *žeim / žeim- „žiema“ + *-ā > žeimā „t. p.“. Balt.-sl. *veser/*vesn- „pavasaris – vasara“ yra matyt perdirbtas iš senesnio balt.-sl. *vesir/*vesn- „t. p.“ < ide. *uesr/*uesn- „pavasaris – vasara“ (įprasta jam atstatyti kitokią reikšmę – „pavasaris“, žr. pvz. Pokorny I 1174) > gr. ἔαρ „pavasaris“, arm. garun „t. p.“ (< *uesr-) ir kt. (žr. Pokorny I c.), kurių reikšmė „pavasaris“ atsirado (iš „pavasaris – vasara“) panašiai kaip ir minėtiems vak. balt. *vasarā „pavasaris“, sl. *vesnā „t. p.“.

Reikia pabrėžti, kad ne tik ide. prokalbėje, bet dar ir balt.-sl. prokalbėje metų laikams pavadinti bus buvę ne keturi žodžiai (atskiri!) – „žiema“, „pavasaris“, „vasara“ (jo aiškiai nebuvo), „ruduo“ (jis reiškė ne „rudenį“, o „javapjūtę“, žr. s. v. assanis), o tik du: a) „žiema“, tiksliau, – „metų laikas, prasidedantis atšalimu bei snigimu“ (žr. s. v. semo) ir b) „pavasaris – vasara“, tiksliau, – „metų laikas, prasidedantis atšilimu (pavasariu)“. Ide. *uesr/*uesn- „metų laikas, prasidedantis atšilimu (pavasariu) – saulės šildančiu (t. y. nebe žemišku) švietimu“ iš kilmės laikytinas nomen abstractum „šildantis švietimas“ (iš čia pvz. s. ind. vāsar-āḥ „morgendlich leuchtend; diena“) – formanto *-r/n-vediniu iš verb. ide. *(a)u(e)s- „šildančiai šviesti“, kurio veldiniai yra het. auš-zi „jis žiūri“ (< *, „šviesti“), lie. (*aus- >) aūš-ti „hell werden (vom anbrechenden Tag)“, s. ind. ucchāti „aūšta, švišta“, lie. (*aus- >) auš-rā „Morgengröte“, lo. aur-ōra „t. p.“ ir t.t. (plg. Pokorny I 1174, 86 t.). Ir antrasis ide. metų laikų pavadinimas – ide. *gheim / gh(e)im- „metų laikas, prasidedantis atšalimu bei snigimu“ atsirado iš *, „švietimas“, tačiau ne iš *, „šildantis švietimas“, o iš *, „šaldantis švietimas“ < *, „spindintis švietimas“ (žr. s. v. v. gēide, semo).

dagoaugis „somirlatte (Sproß, wie er in einem Sommer wächst) – vasarūgis (vasaros ūgis)“ E 638 nom. sg. (dėl vok. somirlatte

E 638 plg. v. v. a. *sumerlatte* „t. p.“ Lex 217) = *dagoaugis (jo-kamienis) ar *dagoaugas (o-kamienis) < *daga- (žr. *daga-gaydis* ir *dagis*) + *-aug- (žr. *auginnons*). O gal *dagoaug- = *dag-ug-, t. y. *dagāug- (PKP II 324) < *daga-aug-? Plg. lie. dial. *vasaraugis* „t. p.“ = la. *vasaraūdzis* „t. p.“ (ME IV 484), *wasarugi* „vāsarūgi“ (acc. sg. DP 604₁₉); dar plg. lie. *mētūgis*, *mētūgē* (LKŽ VIII 124).

dāiai „Gabe – dovana“ III 111₁₆ [69₂₂] nom. sg. fem. = *dājai; acc. sg. *dāian* „t. p.“ III 117₂₀ [73₁₆]; acc. pl. *dāians* „t. p.“ III 45₁₃ [38₈], III 83₁₅ [53₁₉]. Minėtas *dāiai* yra frazėje: *etnistis bhe dāiai ... madlit* „um Gnade und Gabe ... bitten“ = „malonės ir dovanos ... prašyti“. Šią *dāiai* Trautmann AS 317 (ir Schmalstieg OP 60) laiko dat. sg. fem. (vietoj gen. sg.) lytimi, o Endzeilīns SV 156 (plg. Toporov PJ I 289) taiso į *dāias (gen. sg.) arba *dāian (acc. sg.). Bet *dāiai* yra greičiausiai taisyklinga nom. sg. fem. lytis *dājai (greta senesnės *dājā); tik ji pavartota klaidingai: nom. sg. (vietoj lauktino gen. sg.) čia atsirado dėl originalo formos *Gabe*, suprastos kaip nom. sg. (fem.), įtakos. Pr. *dājā „dovana“ < „davimas“ yra sufikso *-jā vedinys iš pr. *dā- „duoti“ (žr. *dāt*), plg. lie. (*klóti* →) *klojā* „klojimo vyksmas“ (LKŽ VI 142 t.), (*sě-ti* →) *sējā* „sėjimas“ ir pan.; plg. dar s. ind. *dāyah* „dovana“, be to, s. sl. (verb.) *daj-ati* „duoti“ ir kt., žr. Toporov PJ I 290.

dais, žr. *dāt*.

dāiti, žr. *dāt*.

dais, žr. *dāt*.

daitz, žr. *dāt*.

dalptan, „durchslag (Meißel) – káltas“ E 536 nom. sg. neutr. = *dalptan yra sufikso *-ta- vedinys iš verb. pr. *delb- „mušti, kalti“ = lie. *delb-ti* „mušti, smogti; akis (ir pan.) žemyn leisti“ (LKŽ II² 391) = sl. *delb-ti „mušti, kalti“ (ESSJ IV 205); lie. *dilb-ti* „smeigti“ (LKŽ II² 546 s. v. 2 *dilbti*) = sl. *dɛlb-ti „mušti, kalti“ (ESSJ V 206), ags. *delf-an* „kasti“ ir pan.; be to, – lie. *dálb-a* „Brechstange“ = la. *dalb-a* „Stange zum Stoßen“ ir t. t. (Fraenkel 81, Toporov PJ I 291 tt.). Turime verb. ide. dial. *dhelbh-, kuris, įprastai laikomas balt.-sl.-germ. izoleksa (Trautmann

BSW 54, Fraenkel l. c., Pokorny I 246, Stang LS 17. bet žr. Toporov PJ I 293), reiškę matyt ne „kasti, išduobti“ (Trautmann l. c., Pokorny l. c.), o „dubti, mušti, kalti“, t. y. jis balt. ir sl. kalbose išlaikė turbūt archaiškesnę reikšmę nei germ. kalbose. Pr. *dalptan* sutampa su sl. **dolbto* (> ček. *dláto* „kaltas“ ir kt.) resp. **delbto* (> bulg. *дѣмѡ* „t. p.“ ir kt.). Plg. tokį pat vedinį (tik iš kito žodžio – sinonimo) ryt. balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **káltā* „kaltas“ (> lie. *káltas* = la. *kalts*) – iš ryt. balt. **kal-* „kalti, mušti“ (> lie. *kál-ti* = la. *kal-t*), žr. Skardžius ŽD 320, Jėgers BL 81 tt. Dėl pr. *dalptan* žr. dar Toporov PJ I 291–294.

dambo „grunt“ E 29 nom. sg. fem. Žodį vok. *grunt* (E 29) Nesselmannas (Thes 26) verčia „niedrig gelegenes Terrain zwischen Hügeln“. Plg. v. v. a. *grunt*, kuris, be kita ko, reiškia „Vertiefung, schmales tief eingeschnittenes Tal, Schlucht“ (Lex 77). Taigi *dambo* „grunt“, kuris ir taisytinai matyt **daubo* (žr. toliau), galėjo reikšti „daubą, įdubą“. Pr. *dambo* *į *daubo* taisyti yra mėginęs ne vienas, pvz.: Brückner KZ XIV 332, Benveniste StB II 81, Endzelīns SV 156. Tačiau tokiam taisymui, rodos, tik Endzelīnas (l. c.) pateikė išsamesnę grafinę argumentaciją – konjektūrinę grandinę: *dambo* ← **dābo* (su nazalio abreviatūriniu brūkšniu) ← *danbo* ← **daubo*. Tiesa, šios grandinės narys **dābo* nėra būtinas, nes galima paprasčiau spėti: originale buvo parašytas žodis **daubo*, kuriame nurašinėtojas įžiūrėjo **danbo* ir, jį skaitydamas, iš savo tarimo (t. y. **-nb-* asimiliuodamas *į *-mb-*!) užrašė *dambo*. Reikalą taisyti *dambo* *į *daubo* (Brückner l. c., Benveniste l. c., Endzelīns l. c., Toporov PJ I 294 t.) matyt remia ir tai, kad po *dambo* (E 29) tuoj pat eina *padaubis* „Tal – slėnys“ (E 30). Pr. **daubō* (→ *dambo*) „dauba“: *padaubis* „slėnys“ plg. a) dėl darybos su lie. *daubā* „dauba, slėnys“: *padaubys* (*pādaubis*) „vieta palei daubą“ (LKŽ IX 38), b) dėl reikšmės – su la. *leja* „slėnys“: *paleja* „t. p.“ (Endzelīns l. c.), lie. *slėnys*: *paslėnys* „vieta prie slėnio; slėnys“ (LKŽ IX 506); mažiau patikima, kad pr. *padaubis* būtų buvęs vedinys (su šaknies apofonija) iš pr. verb. **pa-dub-* „padubti“ (= lie. *pa-dub-ti* „pasidaryti truputį dubiam“) greta pr. **daubo* = **daubā* (= lie. *daubā*) – vedinio (su šaknies apofonija!) iš pr. verb.

**dub-* „dubti“ (= lie. *dub-ti*, la. *dub-t*). Šitaip spėjant, pr. *padaubis* būtų „padubimas“ > „slėnis“, t. y. mažesnis (ne tiek staugus) įdubimas negu pr. **daubā* „dauba“. Kiti tos pat šaknies žodžiai: pr. ež. *Daub-en* (Gerullis ON 26) = lie. up. *Daub-(as)*, pr. *Dob-en* (Wasserstellen, Gerullis ON 29) = **Dūb-* (Mažiulis BS 44) = lie. up. *Dūb-(ė)*, lie. *duob-ė*, la. *dūob-e*, s. sl. *dōno* „dugnas“ (< **dūb-no* < **dub-na* = lie. **dub-na-* > *dūgnas*), go. *diup-s* „gilus“ ir t. t. (Fraenkel 108, Pokorny I 267 t.). Jeigu pr. *dambo* laikytume tiksliai užrašytu žodžiu (bet tuo reikia labai abejoti, žr. anksčiau), tai jis gal būtų sietinas su la. *dam-b-ra(va)* „pelkė“, *daūb-rains* „drėgnas“ (Endzelīns l. c.); dėl kitokių (dar mažiau patikimų) aiškinimų (Trautmann AS 317; ir kt.) žr. liter., pateiktą Endzelīno (l. c.). Žr. dar Toporov l. c.

dangus „gomurys“, žr. toliau.

dangus „hemel (Himmel) – dangus“ E 3 nom. sg.; *dangus* „gume (Gaumen) – gomurys“ E 95 nom. sg.; acc. sg. *dangon* „him(m)el (Himmel) – dangus“ I 7₁₁ [5₂₇], I 9₁ [5₃₂], I 9₁₄ [7₄], I 9₁₇ [7₆], III 39₁₉ [29₂₇], „t. p.“ III 43₄ [31₁₆], III 47₆ [33₂₄], III 49₈ [35₆], III 51₅₋₆ [35₂₃], III 55₃ [37₂₂], III 57₁₂ [39₁₆], III 57₁₆ [39₂₀], III 65₁₄ [43₂₁], III 95₂₃ [61₉], III 107₂ [67₁₂], III 127₄ [77₃₀], III 127₁₃ [79₃], *dangon* II 7₁₀₋₁₁ [11₂₆] bei *dengon* II 9₁ [11₃₁], II 9₁₄ [13₂], *dangan* III 57₆ [39₁₂], *dengan* II 9₁₇ [13₄], III 133₈ [81₁₅]; *an dangonsv^en* „in coelis“ APh VII 104 t. (= **dangunsun* < pr. **dangusu*, žr. Mažiulis BS 224 t.). Matyt visais minėtais atvejais galūnė *-on* yra **-un*. II kat-mo lytys *dangon*, *dengon*, *dengan* turi **-en-* vietoj **-an-* turbūt iš verb. pr. **deng-*, plg. lie. *dengūs* (Klp, Pr. Liet. – LKŽ II² 408); III kat-mo *dengan* (hapax legomenon) galėtų būti klaida – vietoj *dangan*, dėl prieš jį esančio *en* perdirbto *į dengan*. Iš „dangus“ = „skliautų pavidalo žemę supanti erdvė“ = „tam tikras lenkimas“ atsirado pr. *dangus* „gomurys“ = lie. *dangūs* „gomurys; krosnies vidaus viršus“ (Pr. Liet., Užnem., Žem., Brsl, Dkšt, žr. LKŽ II² 262), plg. Rytpr. vok. *Himmel* „gomurys“ (Frischbier I 289), rus. *небо* „gomurys“ (greta rus. dial. *небо* „dangus“). Pr. *dangus* „Himmel“ = lie. *dangūs* „t. p.“ yra aiškiai iš „lenkimas“ (kitaip – Toporov PJ I 298) – fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb.

balt.-sl. **deng-* „lenkti“ (dėl jo reikšmės žr. Būga II 304, plg. Trautmann BSW 44 t.) → pr. *dongo* „lankas“ (žr.), kurš. **dangā* „t. p.“ (> la. dial. *daŋga* „kampas“), sl. **doga* „lenkimas, lankas“ (ESSJ V 98 t.) ir pan. (žr. dar s. v. *dongo*). Lie. *deŋg-ti* „(be)decken, einhüllen“ (iš jo yra lie. *dangà* „Decke, Hülle“ ir pan.), turintis inovacinę (iš balt.-sl. kalbų tik lie. kalbai būdingą) reikšmę, atsirado irgi iš **„tam tikru būdu ką nors (ap)lenkti“* < balt.-sl. **deng-* „(ap)lenkti“ (Būga l.c.), iš kurio matyt yra dar pr. *po-ding-ai* „gefalle – patinka“ [< **„kam kas linksta (kas prie ko linksta)“*, žr. *podingai*], la. dial. *sa-dingt* „peršalti, sustirti“ (< **susiriesti, susilenkti“*, žr. Trautmann l. c., ME III 610 t.), lie. dial. (su metatoniiniu akūtu) *dėng-ti* „smarkiai bėgti ir pan.“ = la. *diēg-t* „t. p.“ [< **„ką nors (ap)lenkti (bėgant ir pan.)“*] ir kt. (plg. Fraenkel 88 t. ir liter.), sl. **dega* [> rus. dial. *дѣга* „diržas“ (< **„tai, kuo apsijuosiamas, t. y. apsilenkiama“*) ir kt., žr. ESSJ V 24] ir pan.

Pr.-lie. **dangus* „Himmel“ < **„lenkimas“* yra greičiausiai substantyvų virtęs adj. (masc.) **dangus* „lenktas“ (dėl tokio adj. plg. s. v. *arrien*), savo gimine priderintas prie subst. balt.-sl. (masc.) **deivas* „dangus“ = „giedras dangus“ (< „šviečiantis“, žr. s. v. *deivas*). Lie. *debesis* < **nebes-* „debesis“, la. *debess* < **nebes-* „dangus“ bei sl. (*nebo* nom.-acc. sg. neutr. :) *nebes-* „t. p.“ suponuoja balt.-sl. (**nebas* nom.-acc. sg. neutr. :) **nebes-* „debesis“ resp. („didelis debesis“ ir – plurališkai – „daug debesų“ =) „apsiniaukęs dangus“. Beirstančios balt.-sl. „prokalbės“ laikais (maždaug nuo V a. pr. m. e., žr. Mažiulis, Liet. etnogen., 8) – tuomet, kai balt.-sl. **deivas* „neapsiniaukęs (giedras) dangus“ (bei „dangus“) virto į balt.-sl. **deivas* „dievas“ (žr. s. v. *deivas*), pasidarė štai kas:

a) vienur balt.-sl. **nebes-* „debesis; apsiniaukęs dangus“ virto į balt.-sl. dial. **nebes-* („apsiniaukęs dangus“ >) „dangus“ → sl. **nebes-* „t. p.“ (> rus. *небес-* „t. p.“ ir kt.) resp. ryt. balt. dial. **nebes-* „t. p.“ (> la. *debes-* „t. p.“), o dėl to atsirado sl. **abvalka-* „debesis“ (> s. sl. *oblakъ* „t. p.“ ir kt.) resp. ryt. balt. dial. **mākōn-* „t. p.“ (> la. *mākuōnis* „t. p.“) ir pan.

b) kitur dangui pavadinti atsirado naujas žodis – ryt. balt. dial. **dangu-* „dangus“ (> lie. *dangùs* „t. p.“) bei vak. balt. **dangu-* „t. p.“ (> pr. *dangus* „t. p.“, matyt buvo ir kurš. **dangus* „t. p.“), o dėl to balt.-sl. **nebes-* „debesis; apsiniaukęs dangus“ čia išlaikė (resp. ilgai išlaikė) senovinę savo reikšmę, plg. lie. *debes-is* „debesis; apsiniaukęs dangus“ greta naujadaro (resp. sinonimo) lie. dial. *dangulys* „debesis“ ir pan. (dėl lie. *debesis* sinonimų žr. Lyberis SŽ 79); greičiausiai egzistavo ir pr. (bei kurš.) **nebes-* „debesis; apsiniaukęs dangus“ greta inovacinio (sinoniminio) pr. dial. **up-jan* „debesis“ (žr. *wupyan*). Minėtas verb. balt.-sl. **deng-* (: **ding-*) „lenkti“ suponuoja ide. dial. **dhengh-* „tam tikru būdu (gal spaudžiant) lenkti“ (plg. Pokorny I 250) > s. isl. *dyngia* „mėslo krūva ir kt.“ (< **„krūva, kaip tam tikras išlenkimas“*), s. air. *dingid* „unterdrückt“ (< **„tam tikru būdu prilenktas“*) ir kt. (Pokorny I. c.).

dantimax „czanflejš (Zahnfleisch) – dañtenos“ E 93 nom. sg. = **dantimaks* < **dantimakas* – sudurt. žodis iš **danti-* „dantis“ (žr. *dantis*) ir **makas* (matyt „makštis“) = lie. *mākas* „kapšelis, (sėklos) makštis“ (LKŽ VII 773), la. *maks* „kapšelis, maišelis“, lie. *mak-štis*, la. *mak-sts* „makštis“; taip pat sl. **moš-yna* (> ček. *mošna* „kapšelis, piniginė“ ir kt.) < **moks-*. Bandoma toliau sieti su s. v. a. *mag-o* „skilvys, skrandis“, ags. *mag-a* „t. p.“, – Vasmer II 667 t., Pokorny I 698 (bet žr. Trautmann BSW 166, Fraenkel 399); čia priskiriama dar kimbr. *meg-in* „dumplės“ (< **mak-inā*), – Pokorny l. c. Plg. Toporov PJ I 299.

dantis „czan (Zahn) – dantis“ E 93 nom. sg.: lie. *dantis*, s. v. a. *zand* (< germ. **tanþ-* < ide. **dont-*), s. ind. *dan* (nom. sg., *dānt-am* acc. sg.), s. air. *dēt*, lo. *dens* (nom. sg., *dentis* acc. sg.) ir kt.; galbūt čia pridera ir sl. **dešna* „dantenos“, vedamas iš sl. **deť-snā*. Visais atvejais yra ide. **(e/o)dont-* (resp. **-en-*: **-ŋ-*) – nomen iš verb. ide. **ed-* „valgyti“ (žr. s. v. *ist*). Fraenkel 82, Pokorny I 289, Toporov PJ I 299 t.

darg- asmenvardžiuose *Darg-e*, *Darg-ute*, *Darg-use*, *Darg-el*, *Darg-il* ir pan. (Trautmann PN 135) resp. lie. (asmenv.) *Dārgis*, *Dārgutis*, *Dārgēlis* ir pan. slypi turbūt adj. pr.-lie. **darga-* < balt.-sl. **darga-* > la. *dārgs* „brangus“, sl. **dorgō* „t.p.“

(>rus. *дѡпор* „t.p.“ ir kt.), žr. Bezenberger AM XIII 414, Lewy PN 46, Trautmann BSW 45, Endzelins SV 156, Toporov PJ I 301. Tačiau to adj. balt.-sl. **darga-* reikšmė bus buvusi ne „brangus“ (taip įprasta manyti), o „išlaikantis, tvirtas, stiprus ir pan.“ [jis yra sufikso -g- vedinys iš verb. balt.-sl. **der-* „išlaikyti, tvirtai laikyti“ <ide. **dher(H)-* „t.p.“ – Pokorny I 254], kuris į „brangus“ išvirto ne pr. ir lie., o tik sl. ir la. kalbose (plg. pr. *tēmpran* „brangus“ kilmę, žr. *tēmpran*).

dāsai, žr. *dāt*.

dāse, žr. *dāt*.

dassumptin „Zehnte – dešimtinė“ (Bezenberger Festschrift Kuhn 259) yra (jeigu *-in* = pr. **-in-*) pr. **des'umtin-* < **des'im-tin-* (plg. greta lie. *dešiūntas* pasakomą ir lie. *deš'umntas* Ds): lie. *dešimtin-ė*. Žr. *dessimts*.

dāst, žr. *dāt*.

dāt „geben – duoti“ III 89₁₂ [57₆], III 91₇ [57₂₂], (*ni*) *dāt* (*kumpint*) „(nicht) lassen (verrucken) – (ne)duoti, (ne)leisti (kenkti)“ III 109₁₄ [69₆], *dat* (*bout*) „(sein) lassen – duoti, leisti (būti)“ III 131₁₂ [79₃₅], *dātwei* „geben – duoti“ III 33₁₅ [27₆], *datwei* „t.p.“ III 55₈ [37₂₇] inf.; inf. (sup.) (*sien skellānts*) *dātunsi* „(sich schuldig) geben – (kaļtas) duotis“ III 65₁₈ [43₂₃₋₂₄] (= *dūtisi kalti* VE 27₆), *daton* (*perēit*) „(kommen) lassen – duoti, leisti (ateiti)“ III 51₁₆ [35₃₁]; partic. praet. act. *dāums* „gegeben – davęs“ III 41₅ [29₃₂], „lassen – davęs, leidęs“ III 69₂ [45₁₆], „gegeben – davęs“ III 69₁₄ [45₂₅], „t.p.“ III 69₁₇ [45₂₇], „t.p.“ III 103₈ [65₂], III 121₁₇ [75₂₄], „lassen – davęs, leidęs“ III 131₉ [79₃₂], *dauns* „geben – davęs“ III 45₂₄ [33₁₆]; partic. praet. pass. *dāts* „gegeben – duotas“ III 75₅ [49₈], „t.p.“ III 75₂₀ [49₁₉], *dats* „t.p.“ I 13₉ [7₂₂], *daeczt* „t.p.“ II 13₉ [13₂₃] = **dāts*, nom. sg. neutr. *dāton* „t.p. – dūota“ III 75₁₇ [49₁₆]; 2 sg. praes. *dāse* „gibst – duodi“ III 83₈ [53₁₄]; 3 sg. praes. *dāst* „gibt – duoda“ III 53₄ [37₆], „t.p.“ III 61₁ [41₇], „t.p.“ III 61₄ [41₉], „t.p.“ III 79₂₅ [51₂₇] „gibet (gibt) – t.p.“ III 85₃ [53₂₆], „t.p.“ III 85₄ [53₂₆], „gibt – t.p.“ III 113₁₃ [71₃], *dast* „t.p.“ III 49₂₁ [35₁₈], „t. p.“ III 97₅ [61₁₅], „lasse – duoda, leidžia“ III 53₇ [37₈], „lesst (läßt) – t.p.“ III 87₂₄ [55₂₇]; 3 sg. praet. *dai* „gabs

(gab) – davė“ III 75₃ [49₇], „gab – t.p.“ III 75₈ [49₁₁], „ließ – davė, leido“ III 101₁₂ [63₂₀], *daitis* „gabs (gab) – davė“ I 13₆ [7₂₀], „gab – t.p.“ II 13₁₄ [13₂₆], *daitz* „t.p.“ I 13₁₄ [7₂₅], *dayts* „gabs (gab) – t.p.“ II 13₆ [13₂₁]; imperat. 2 sg. *dais* „gib – duok“ I 11₁ [7₈], „t.p.“ III 53₁ [37₃], „lasse – duok, leisk“ III 69₂₈ [45₃₈], *days* „gib – duok“ II 11₁ [13₆], 2 pl. *dāiti* „gebet – duokite“ III 91₂ [57₁₉], „t.p.“ III 93₆ [59₉], „gebt – t.p.“ III 107₁₀ [67₁₈], „lasset – duokite, leiskite“ III 111₁₇ [69₂₃], „last (lasst) – t.p.“ III 113₂ [69₃₀], *daiti* „gebet – duokite“ III 91₈ [57₂₈], „last (lasst) – duokite, leiskite“ III 95₁₄ [61₂], „t.p.“ III 117₁₅ [73₁₂], „duokite“ III 119₇ [73₃₀], „last (lasst) – duokite, leiskite“ III 121₁₄ [75₂₃]; optat. 3 sg. *dase* „gebe – te-duoda“ III 99₁₄ [63₅], „t.p.“ III 109₁₉ [69₉], *dāsai* „t.p. III 133₁₈₋₁₉ [81₂₁]. Pr. **dā-* „duoti“ yra iš pr. **dō-* < **dō-* (žr. Mažiulis BS 23 t. ir liter.): lie. *dūo-ti*, la. *duō-t*, s.sl. *da-ti*, s.ind. *dā-dā-mi* „duodu“, gr. *δί-δω-μι* „t.p.“ ir kt. (Pokorny I 223 tt.). Dėl šaknies balt.-sl. **dō-* dar žr. Mažiulis LKK II 7 tt., Ivanov OPA 82, Toporov PJ I 305 t.

-daubis, žr. *padaubis*.

daug- asmenvardžiuose *Daug-is*, *Daug-il*, (**Daug-kant->*) *Daw-kant* (Trautmann PN 135, Toporov PJ I 307 t.). Nelengva pasakyti, kas jų darybos (be to, visiškai skirtingos!) metu buvo ta **daug-*: ar adj. „didelis (padidėjęs), stiprus“, ar verb. „didinti (didėti), stiprinti (stiprėti)“, ar net subst. „didumas, stiprumas“ (dėl tų reikšmių žr. toliau). Pr. *Daugis* = (galbūt *įo-kamienis*) **Daugīs* (= lie. *Daūgis*), jeigu jis nesuponuoja *įo-kamienio* adj. pr. **daug'a-* „didelis, stiprus“ < balt. **daugja-* „t.p.“, galėtų būti fleksijos vedinys iš adj. pr. **daugi-* „t.p.“ < balt. **daugi-* „t.p.“ (*i-kamienio*, žr. Būga II 441), iš kurio lyties **daugi* „t.p.“ (nom.-acc. sg. neutr.) atsirado adv. ryt. balt. **daugi* „didžiai, stipriai“ > lie. dial. *daūgi* (*daūgia*) „daug“ (> lie. *daūg* „t.p.“) = la. *daūdž* „t.p.“. Iš tos pat lyties (nom.-acc. sg. neutr.) adj. balt. **daugi* (ar **daugja*) prūsams irgi buvo adv. „didžiai, stipriai“, bet jis nevirto į „daug“ (tam reikalui buvo panaudotas kitas žodis, žr. *tūlan*). Tą pačią šaknį turi lie. *dāug-inti*, *dāug-sinti* „dauginti, didinti“ (LKŽ II² 324 t.), *dūg-sinti* „t.p.“,

duk-slūs (*duk-šlūs, dūk-šlas*) „erdvus (apie drabužį, apavą“ (LKŽ II² s.v.v.; žr. Būga I 274), la. *pa-dūg-t* „pajėgti, įstengti“ (Fraenkel 84 ir liter.); žr. dar Kazlauskas Donum Balt., 254 tt. (taip pat PKP II 179). Toliau – sl. adj. **dužьbъ* „didelis, išaugęs, stiprus ir pan.“ (> lenk. *duży* „didelis, išaugęs“ *dužo* „daug“, rus. dial. *дыжуи* „stiprus, tvirtas“ resp. *дижуи* „t. p.“ ir kt.), laikomas vediniu iš sl. subst. **dugъ* (> ček. *duh* „stiprumas“ ir kt., žr. ESSJ V 167, 150). Jis kartu su minėtu balt. **daug-* (: **dug-*) suponuoja verb. balt.-sl. **daug-* (: **dug-* : **deug-*) „didinti (didėti), stiprinti (stiprėti)“ < ide. **dheugh-* (: **dthough-* : **dhugh-*) „pūsti(s), didinti (didėti)“, kuriam, tiesa, įprasta suteikti reikšmę „berühren (sich gut treffen), drücken, melken, reichlich spenden“ (pvz. Pokorny I 271). Kad jo reikšmė bus buvusi kitokia, t.y. maždaug „pūsti(s), didinti (didėti) ar pan.“, man rodos, liudija štai kas: a) tas ide. **dheugh-* (: **dhugh-*) yra greičiausiai formanto (sufikso) **-gh-* vedinys iš ide. **dheu(H)-* „sūkuriuoti(s), pūsti(s) ir pan.“ (žr. s.v. *dumis*), b) baltų-slavų kalbos, kurios yra ypač archaiški (!) indoeuropiečių dialektai, turi balt.-sl. **daug-* (: **dug-* : **deug-*) „didinti (didėti) ir pan.“ (žr. anksčiau); dar plg. lie. *daūg* „daug“ (= la. *daūdz* „t.p.“) < **daug-* „didėti (didinti)“ < „pūstis (pūsti)“ su pr. *tūlan* „daug“ < **tū-* „didėti, pūstis“ < „pūstis“ (žr. *tūlan*). Iš ide. **dh(e)ugh-* „pūsti(s), didinti (didėti)“ bus atsiradę ir germ. **d(a)ug-* [> pvz. s.isl. *duga* „tinkamam būti, tikti“ < „tinkamai padidėjusiam (padidintam) būti“ < „didėti“, plg. toliau einančius air. ir gr. pavyzdžius], air. *dūal* „tinkamas“ (< **dhughlo-*), gr. *τυγχ-άνει* „atsitinka, įvyksta“ (< „tinkamu laiku pasidarą“) ir pan. (plg. Pokorny l.c.). Su jais įprasta sieti dar s.ind. *dógh-dhi* „(jis) melžia, išmelžia“ (: *dugh-*) ir kt. < indoair. **daugh-* / **dugh-* „melžti(s)“ [plg. Pokorny l.c., Mayrhofer II 66 („nicht sicher“)], kurio semantinė raida iš ide. **dh(e)ugh-* „pūsti(s), didinti (didėti)“ galėjo būti maždaug tokia: ide. „pūsti(s) ir pan.“ > „pūstis“ > „išsipūtusiam būti tešmeniui (krūtims)“ > „pienui savaime rodytis, tekėti“ > „melžtis“ > „melžti(s)“.

dauris „grosthor (Großtor) – dvivėriai vartai“ E 211; vok. (E 211) *grosthor* = „das grosse zweiflügelige Hoftor zum Passieren

der Fuhrwerke – dvivėriai vartai“ (Nesselmann AM VI 321, Trautmann AS 318, Endzelīns SV 157), jeigu *grosthor* – *dauris* (E 211) resp. *thóre-warto* (E 210) netaisyti ni į *grosthor* – *warto* resp. *thóre* – *dauris* (plg. pvz. E 581–582, žr. PKP II 37). Pr. *dauris* „grosthor“ (E 211) yra greičiausiai arba klaida vietoj **duaris* = **dwaris* (Endzelīns FBR XI 182, Endzelīns SV 157, Fraenkel 112, Toporov PJ I 309 ir liter., PKP II 22, 323) arba neklaida – metatezė pr. **daur-* iš **dvar-* [plg. s. slovėn. *dauri* (Bezlaž ESS I 122) – iš **dvari* < **dṽri*, žr. Berneker SEW I 241, Fraenkel l.c.]. Turime matyt *i*-kamenę nom. pl. (plurale tantum, plg. Trautmann l.c.) lytį pr. **dvaris* (gal pluralizuotą nom.-acc. du. **dvarí*?) greta turbūt pr. (E) **dvarins* (acc. pl.) vietoj senosios (*K*-kamenės) nom. pl. balt.-sl. **dvares* „durys, vartai“ greta **durins* (acc. pl.) → ryt. balt. **durís* (acc. pl.) > lie. *duris* greta **dures* (nom. pl.) > lie. dial. *dūres*) vietoj senesnės ryt. balt. **dvares* (nom. pl.). Taigi šaknį balt.-sl. **dvar-* / **dur-* „durys, vartai“, kilusią iš ide. **dh̥yor-* / **dhur-* [> s.ind. (nom. pl.) *dvārah*] (acc. pl.) *dūrah* (*durāh*) ir pan.], vak. baltai (prūsai) unifیکavo į **dvar-*, o ryt. balt. – į **dur-* = sl. **dur-* → **dyr-* (plg. gr. **θυρα-ιος* > *θαίρος* „durų vyris“) > **dvir-* (> s.sl. *dṽrb* „durys“ ir kt., dėl jų žr. ESSJ V 171 t.). Matyt šio balt.-sl. **dvar-* (: **dur-*) „durys, vartai“ fleksiniai vediniai yra ryt. balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **dvarā* (resp. **dvarīā*) > la. *dvars* (resp. *dvarš*) „eine Art Pforte, welche aus schiebbaren, liegenden Stangen besteht“ (ME I 537), lie. *dvāras* „kiemas (aikštė prie gyvenamojo namo)“ (šia reikšme vargu ar slavizmas) = s.sl. *dvorъ* „αὐλή“ ir kt. < sl. (nom.-acc. sg. neutr.) **dvaran* (: s.ind. *dvāram* „durys, vartai“) < **dvarā* (žr. Mažiulis BS 86 t.); šitaip galvojant, pr. *dauris* = **duaris* (= **dwaris*) laikyti *o-* arba *io-* kamieniu žodžiu (neutr.) yra rizikinga (būtų E parašyta ne *dauris*, o **dauran* arba **daurian*). Lie. dial. *dṽer-ti* (*dṽera, dṽero*) „stebulės ir pan. kiaurymeį paplatėti“ (LKŽ II² 952) yra turbūt archaizmas (plg. Endzelīns FBR XIX 198, Fraenkel 112, Pokorny I 279, ESSJ V 170), suponuojantis verb. balt.-sl. **dver-* (: **dur-*) „at(si)verti, at(si)daryti“ < verb. ide. **dh̥yer-* / **dhur-* „t.p.“ → subst. ide. **dh̥yor-* /

**dhur-* „durys, vartai“, iš kurio, be minėtų balt.-sl. ir indoir. substantyvų, turime dar: s. isl. *dyrr* „durys“ (nom. pl. < **dhures*), go. *daúr* „vartai“ [< **dhuro(m)*], kimr. *dor* „durys“ (< **dhurā* ar **dhūrā*), lo. *forēs* „dviverės durys“ (nom. pl. iš *K*-kamienės *dhūores*), gr. *θύρᾶ* „durys“ ir t.t. (Pokorny I 278 t.). Žr. dar Benveniste Vocab. I 311 tt.

daūsin, žr. *dusi*.

debica „gros (groß) – didelis“ GrA 20, GrG 48, GrF 40 adj. nom. sg. (galbūt neutr., plg. Endzelins SV 157); acc. sg. (fem. – gal visais atvejais) *debikan* „grosse – t. p.“ III 55₂₁ [39₁], „t.p.“ III 75₂₄ [49₂₂], *debijkan* „grossem – t.p.“ III 115₂₀ [71₃₀], „grossen – t.p.“ III 119₁₄ [73₃₄], *debeikan* „grosse – t.p.“ III 61₁₄₋₁₅ [41₁₇], *debbikan* „t.p.“ III 73₁ [47₂₂], *debijkun* „grosser – t.p.“ III 113₁₄ [71₄]. Pr. adj. **debika-* „didelis“ (*o*-kam.) yra priesagos *-ik-* vedinys iš pr. **deb-*, tik sunkiau pasakyti, kokiai kalbos daliai pastarasis priklausė, turbūt – subst. Tuomet čia turėtume (plg. tai, kas pasakyta s.v. *delljks*) greičiausiai *i*-kamienį [plg. sl. **dobb* (ESSJ V 49 t.) < balt.-sl. **dab-*, žr. s.v. *dabber*] subst. **debi-* „didumas“ < *, „stiprumas, standumas“ < *, „tai, kas smūgiais prispausta, primušta“ < *, „(pri)mušimas“ (plg. Toporov PJ I 310 tt.), kilusį iš verb. balt.-sl. **deb-/*dēb-* „daryti stiprų, standų“ < *, „mušti, tvoti“ < ide. **dhHb(h)-/*dheHb(h)-> *dhēb(h)-* „t.p.“ (žr. s.v. *dabber*), kurio vokalizmo evoliucijos (plg. Karaliūnas DonumBalt. 241–246) tuo tarpu plačiau neliesiu. Darybos ir semantinės evoliucijos aspektu ši pr. adj. **deb-ik-a-* < subst. **debi-* plg. su sl. **vel-ik-* „didelis“ (> s.sl. *vel-ik-* *o*), kildintinu galbūt irgi iš *i*-kamienio subst. **veli-* „didumas“ (plg. s.sl. adv. *velmi* „labai, daug“ < instr.), kuris galėjo išriedėti iš *, „standumas, tvirtumas“ < *, „suspaudimas“ (< ide. **uel-* „suspausti“, žr. Pokorny I 1138); to sl. subst. **veli-* „didumas“ vedinys yra ir s.sl. *velijb* „didelis“. Iš minėto balt.-sl. verb. **deb-* (: **dēb-*) „daryti stiprų, standų“ turime sufikso *-el-* vedinį adj. s.sl. *deb-elb* „storas“ (plg. ESSJ IV 202 t.) < *, „tas (ta), kas stipriu, standžiu padarytas“, plg. lie. adj. **kep-ela-* „tas (ta), kas keptas“, kurio neutr. forma **kepelā* (nom.-acc. sg.) išversta į subst. (adjektyvinį abstraktą)

**kepelā* „tai, kas kepta“ (neutr., nom.-acc. sg.) > lie. dial. *kē-pelas* „kepalas“; plg. dar lie.-la. adj. **did-ela-* → **didelja-* > lie. *didelis*, la. *dideļš* (dėl jo etimologijos žr. Urbutis BEE 52).

Dėl pr. *debica* ir pan. žr. dar Toporov l.c.

***degtvei**, žr. s.v. *dagis*.

dei, žr. *din*.

deyen „tag (Tag) – diena“ GrA 91, *deigen* „tagk (Tag) – t.p.“

GrG 85 (*deytu* „dies – t.p.“ GrF 92 yra vietoj **deyen*) = **deifen*, suvokietinta iš pr. **dein-* (Endzelins SV 157), žr. *deinan*.

deyg(i), žr. *digi*.

dēigiskan „milden (freigebig) – dosnus“ III 83₁₆ [53₁₉] adj. acc. sg. (neutr.) pasakyme: *esse twaian dēigiskan labban* „von deiner milden Güte“ (= *isch tawa dosnos geribes* VE 35₂₃). Kad originalo žodis *milden* III 82₁₄ [52₁₈] bus reiškęs „dosnus“, plg. Götze 160 (s.v. *mild* „freigebig“), Paul DW 404 (s.v. *mild*). Endzelyno (SV 157 t.) spėjimui, kad *dēigiskan* taisytinai į **dēngiskan* bei sietinas su pr. *dengan* (žr.), pritarti negalima, – tą gražiai parodė Toporovas (VSJ III 114–116). Pastarasis mokslininkas (l.c.), abejojamas savo paties atsargiai suponuojamam kildinimui pr. *dēig-* iš ide. **dheigh-* „molį minkyti, lipdyti“, labiau linkęs pr. *deig-* laikyti skoliniu iš vok. žem. tarmių; bet ir tą pagrįsti nelengva (žr. ir patį Toporovą l.c.). Žr. dar Toporov PJ I 314 t. (ir liter.). Iš tikrųjų niekas nekliaudo galvoti, kad *dēigiskan* yra savas (ne skolintinis) žodis. Pr. *dēigiskan* „milden“ pagrindine reikšme laikyti „mild, švelnus“ (Endzelins l.c., Toporov l.c.) vargu ar derėtų, – pagrindinė jo reikšmė buvo matyt „freigebig, dosnus“ (žr. anksčiau). Tam, kad šio pr. žodžio reikšmė „dosnus“, suponuojanti turbūt senesnę „švelnus“ (žr. toliau), būtų išriedėjusi iš seniausios *, „maišyti molį“ → *, „minkštas“ (Toporov l.c.), nepritaria ne vien dalykai, nurodomi paties Toporovo (l.c.), bet ir kitų baltų bei slavų kalbų žodžiai „dosnus“ (ne iš „minkštas ir pan.“!): a) lie. *dosnūs* = la. *dāsns* „dosnus“ ir *devīgs* „t.p.“ atsirado iš „*duoti*“, b) s. rus. *уедръ* „dosnus“ ir kt. < sl. **ščedrō* ← **sked-* yra iš *, „skelti“ (Pokorny I 918 t., plg. Vasmer IV 499); abejojant tuo, kad čia tertium comparationis buvusi reikšmė *, „vergeudend, sein Gut zersplit-

ternd“ (Pokorny l.c.), suponuotina tokia minėto sl. žodžio „dosnus“ semantinė raida: *„skelti→*„trupinti“→*„smulkinti“ (plg. sorb. aukšt. *šćed-rić* „trupinti“)→*„smulkus“→*„švelnus“→ „dosnus“; plg. ir germ., pvz. – patį n.v.a. *mild* „dosnus“ (III 82₁₄), kilusį iš *„trinti“ (Kluge 478)→*„trupinti“→*„smulkin-ti“→*„smulkus“→„švelnus“→„dosnus“. Į tai atsižvelgiant, galima spėti, kad pr. *dēigiskan* yra vienas iš tokių atvejų, kuriais prūsų kalba, atsiskirdama nuo kitų baltų kalbų, priartėja prie slavų (ir germanų) kalbų. Kitaip sakant, pr. žodžio „dosnus“ semantinė raida galėjo būti panaši į slaviskąją (ir germaniškąją): pr. *dēigiskan* „dosnus“, jam suponuojant taisyką **deigiskan* arba metatoniją, yra sufikso *-isk-* vedinys iš *o*-kamienio (ar kitokio kamienio) adj. pr. **dēiga-* (ar **deiga-* < **dēig-*) „t. p.“ (plg. *deiwūtiskan* „selig“: *deiwuts* „t.p.“), o šis būtų fleksijos vedinys iš verb. pr. < balt. **dēig-* resp. **dīg-* „smeigti, smaigstyti“ (žr. s.v.v. *digno*, *deickton*), t.y. pr. **deiga-* „dosnus“ gali būti kilęs iš *„smaigstyti“→*„trupantį daiktą smaigstyti“→*„trupinti“ [plg. lie. pasakymą: *nemóki atričkti* (duonos) – *prismaigstei trupinių* (t.y. „pitrupinai“) Ds]→*„smulkinti“→*„smulkus“→ „švelnus“ → „dosnus“.

deickton „stet (Stätte) – vieta“ III 101₁₄ [63₂₂] acc. sg. – iš **deicktan* [PKP II 252 t.; dėl vok. *stet* „Stätte – vieta“ (III 100₁₃) žr. pvz. Götze 208 (s.v. *stet* „Stelle“), Kluge 741 (s. v. *Statt*)]; acc. sg. *deicton* „statt (Statt) – t.p.“ III 115₂₇ [71₃₆] (dėl šio vok. *statt* „Stelle – vieta“ žr. Götze 206 s. v. *stat* „Ort, Stelle“), *deicktan* „t.p.“ III 125₆ [77₁₆], *deickton* „etwas – kas nors“ III 99₁₃ [63₄]; gen. sg. *deicktas* „t.p.“ III 103₁₃ [65₆] (= *ko kita* VE 49₁₇). Pr. **deikta-* (neutr. arba masc. iš neutr., žr. toliau) reikšmė „etwas – kas nors“ (pronominalizuota!) iš tikrųjų buvo matyt „dalykas“ (žr. ir Būga II 624: pr. *deickta-* „предмет, место“), plg. šio pr. žodžio giminaitį lie. *dáiktas* pasakyme: *daug daiktų apie tau girdėjau* „daug dalykų (daug ką) apie tave girdėjau“ Ds. Pr. **deikta-* „vieta; dalykas“: lie. *dáiktas* „vieta; dalykas, objektas“ (Būga II 392, 624, LKŽ II² 218 tt. ir *daiktas*), la. *daikts* „dalykas, daiktas, įrankis“ (ME I 431). Pr. *deikta-*: lie.-la. *daikta-* plg. su lie. *kiėmas*; *káimas* ir kt.

(Būga II 624). Nagrinėjamas pr. ir lie.-la. žodis yra sufikso *-ta-* vedinys iš balt. **dēig-* „smeigti“ (resp. **dīg-* „t.p.“, žr. s. v. *digno*), žr. Trautmann AS 318, Walde-Pokorny I 832 t., Fraenkel 79, Pokorny I 244, plg. ir Endzelīns SV 158; šitokia etimologija labai abejojo Būga (II 252, plg. ir Skardžius ŽD 322, Trautmann BSW 49 t.), bet toms abejonėms nėra pamato (žr. Fraenkel l.c., Toporov PJ I 316, plg. Endzelīns l.c.). Balt. **de(a)ig-ta-* → **de(a)ikta-* buvo abstrakčios reikšmės substantivas – *„tai, kas smeigta, smeigiama“ (> *„tam tikras taškas“ > „vieta“, plg. pvz. lo. *punctum* „smeigimas, taškas“ > pranc. *point* „taškas; vieta; dalykas“, žr. dar Toporov l.c. ir liter.); taigi jis buvo matyt neutr., plg. panašų vedinį pvz. lie. *tiltas* = la. *tilts* (< balt. **til-* „patiesti, -kloti“ + **-ta-*), kilusį iš neutr. (ryt. balt.) **tilta* „patiesimas, -klojimas“ > „tiltas“, žr. s.v. *tilte*. Balt. **de(a)ikta* (neutr.) reikšmės *„smeigimas“ > „tam tikras taškas“ pėdsakai ir dabar atsekami pvz. tokia lie. pasakyme: *išvairščiojau visuį tą viētą* („vieta, место, lieu“) ir *atradaū dáiktą* („tam tikras taškas, точка, point“), *katraim pinigis buvaū pamėtes* Ds. Šalia balt. **de(a)ikta* reikšmės „(*smeigimas > tam tikras taškas >) vieta“ nesunkiai galėjo atsirasti ir reikšmė „(*smeigimas > tam tikras taškas >) objektas, dalykas“.

Deim 1400 (SRP II 518), *Deyme* 1450, (vėliau vok.) *Deime-Fluß* (Gerullis ON 26 t.) up. „Deimena (Deime-Fluß, Дейма)“ – Priegliaus (žr. *Pregora*) šaka nuo Tepliuvos „Тарпiau, Гвардейск“ (žr. *Tapiow*) iki Kuršmarių prie Labguvos „Labiiau, Полеск“ (žr. *Labiow*), = pr. **Deimē* „Deimena“, šalia kurios buvo ir pr. (dial.) **Deimenā* „t.p.“; šitai liudija iš čia atsiradęs lietuviškas tos pačios upės pavadinimas – du jo variantai: *Deimė* „Deimena“ ir *Deimenā* „t.p.“ (K). Tie Deimenos vardo variantai rodo, kad jis iš pradžių buvo *n*-kamienis: pr. **Deimē* < **Deimēn* (nom. sg.) resp. pr. **Deimen-* (acc. sg. ir kt.), plg. variantų lie. *smulkmė*/smulkmena ir pan. kilmę (žr. Skardžius ŽD 206).

Šis pr. **Deimen-* yra sufikso *-men-* vedinys turbūt iš balt. **dei-* „žibėti, šviesti“ = ide. **dei-* „t.p.“ (dėl šio ide. **dei-* žr. Pokorny

I 183 tt.); taip galvojant išeina, kad pr. **Deimen-* „Deimena“ yra iš „(vandens paviršiaus) žibėjimo, švytėjimo“ (plg. panašios semantinės kilmės pvz. lie. up. *Švitinỹs*, Vanagas HŽ 338). Apie kitokias nuomones dėl *Deimenos* vardo kilmės žr.: Gerulis l.c., Endzelīns FBR III 113, Būga III 143 (taip pat Vanagas HŽ 83 ir liter.), Toporov PJ I 317 („в целом **deim-* далеко от ясности“; čia kažkodėl visai neminima Būgos l.c. nuomonė).

deināalgenikamans „taglōnern (Tagelōhnern) – dienos samdiniam (algininkams)“ III 95₆₋₇ [59₂₉] dat. pl. (= *samdinikams* VE 41₄₋₅) – sudurtinis žodis (nusižiūrint į vokiškąjį) iš **deinā-* „diena“ [= lie. *dienō-(galis)* „dienos (galas)“, žr. s.v. *deinan*] + *algenika-* „samdinys, algininkas“ = **algenika-* (: lie. *alginỹkas* resp. *alginĩnkas* „samdininkas“ LKŽ I² 97, plg. la. *aldzinižks* „t.p.“ ME I 66), kuris yra sudėtinio sufikso **-enika-* (:lie. *-inyka-*) vedinys iš pr. **alg-ā* (nom. sg. > **algū* III), žr. *ālgas*. Žr. dar Toporov PJ I 317 t.

deynayno „morgenstern (Morgenstern) – ryto žvaigždė, aušrinė“ E 5 = **deinainō-* (nom. sg. fem.), t.y. (subst.) **deinainā* < adj. (fem.) **deinainā* „rytinė“ resp. (masc.) **deinainas* „rytinis“ – sufikso **-ain-* vedinys iš pr. **deinā* (žr. *deinan*), plg. adj. la. *celm-ain-s* „kelmuotas“, lie. *aviž-aĩn-is* „avižinis“ ir kt. (Skardžius ŽD 286 t.). Pr. (subst.) **dein-ainā* „ryto žvaigždė, aušrinė“ < adj. **dein-ainā* „rytinė“ bei pr. **deinā* „diena“ liudija, kad prūsai rytą ir visą dieną, t.y. laikotarpį nuo saulės tekėjimo iki vakaro (dėl jo žr. s.v. *bītas*) vadino vienu ir tuo pačiu žodžiu – pr. **deinā*, o tai yra archaizmas, kartu su atitinkamais kitų baltų faktais rodantis, kad balt. **deinā* buvo „rytas bei visa diena“ (t.y. neegzistavo atskiro žodžio balt. „rytas“). Žr. Mažiulis Kalbotyra XIV 105, Toporov PJ I 318, plg. ESSJ V 214 (s.v. *db̃ñnica* „aušrinė“).

deinan „Tag – diena“ acc. sg. I 5₉ [5₈], I 11₂ [7₈], III 29₈ [23₂₂] III 43₃ [31₁₅], III 45₂₁ [33₁₄], III 53₂ [37₄], III 79₁₅ [51₁₉], III 81₁₃ [51₃₅], III 97₁₂ [61₂₂], III 127₁₂ [79₂], *deynan* „t.p.“ II 5₉ [11₇], II 7₁₉ [11₃₀], II 11₂ [13₆], *deinam* „t.p.“ I 7₁₉ [5₃₁] (taisyтина į *deinan*, kuri originale buvo turbūt **deinā* [= *-an*], plg. Endze-

Iins SV 158); acc. pl. *deinans* „t.p.“ III 123₂₀ [77₇]. Yra paliudyta ir nom. sg. *deina* (Klein Gr. 19), kuri prūsistikoje iki šiol buvo nežinoma (į tai mano dėmesį atkreipė Schmalstieg). Žr. dar *deyen*. Pr. **deinā* (nom. sg.) = lie. *dienā* = la. *diena* < balt. **deinā*, kuris šaknies vokalizmo bei kamiengalio atžvilgiu, t.y. kaip toks, būdingas tik baltams, nors šiaip giminaičių turi daug: go. *-tein-* (= *sin-tein-s* „täglich, kasdieniškas“) < **dein-*, sl. **din-* „diena“ [= s.sl. *db̃ñb* (gen. sg. *db̃ne* < **dines*), rus. *день* ir kt.], s.ind. *din-am* „diena“, lo. *-din-um* [= *nūn-din-um* „kas devintą dieną esanti turgaus diena“ < **noven-* (= *novem*) + **dinom*] resp. *-din-ae* (= *nūn-din-ae* „nūndinum“), alb. *gdhijnj* „manche Tag“ (< **-din-īō*) ir kt. (Pokorny I 186, Toporov PJ I 319 ir liter.) < ide. **d(e)in-*, kurioje slypi ide. **d(e)i-* „šviesiti (skaidriai spindinti)“ (žr. s.v. *deiwas*); pastarosios reikšmės atspindžių galima atsekti ir pačiame balt. **deinā*, kuris nelabai seniai dar buvo „šviesusis paros metas (nuo saulės tekėjimo iki vakaro)“ = „rytas bei visa diena“ (žr. s.v. *deynayno*). Šiame balt. **deinā*, išplėstame formanto **-ā* (kaip ir pvz. balt. **veser-ā* „pavasaris – vasara“ bei balt. *žeim-ā* „žiema“, žr. s.v. *dagis*), slypi konsonantinės deklinacijos subst. balt.-sl. **din-/*dein* „šviesus paros metas“ < „šviesumas“ (nomen abstractum resp. neutr., plg. tai, kas pasakyta dėl balt.-sl. **vesir/*vesn* resp. **žeim*, žr. s.v. *dagis*): nom.-acc. sg. (neutr.) **din/*dein*, gen. sg. **din-es* (> s.sl. *db̃n-e* ir kt.), dat.-,loc.“ sg. **din-ei/*dein-i* ir kt. (dėl šaknies ir fleksijų vokalizmo apofoniškos „lygsvaros“ žr. Mažiulis BS 147, 247, 248–250), plg. seniausią (irgi konsonantinės deklinacijos) paradigmą balt.-sl. **žeim-/*žim-* (žr. s.v. *semo*). To balt.-sl. **din-/*dein-* paradigmos apofoniškas supletyvizmas vėliau buvo panaikintas: a) slavai apibendrino alomorfa **din-* (neutr.) > s.sl. *db̃ñb* (masc.) ir kt., b) baltai pasirinko alomorfa **dein-* (neutr.), išplėsdami jį formantu **-ā*. Taigi slavai tuo atžvilgiu, kad jie čia nepanaudojo darybinio formanto (**-ā*), yra archaiškesni už baltus.

***deineniskas** – taisytinasis iš *dineniskas* „teglich (täglich) – kasdieniškas“ III 53₉ [37₁₀] adj. nom. sg. masc. (= *dienischka* VE 21₅₋₆ acc. sg.); acc. sg. *deineniskan* „tegliche (täglich) – t.p.“

III 63₁₅ [43₁₋₂]; adv. *deineniskai* „täglich (täglich) – kasdien“ III 41₁₀ [31₁] (= *ant koβnos dienos* VE 15₁₀₋₁₁), *deinenisku* „t.p.“ III 45₂₀ [33₁₃] (= *koβnā dienā* VE 17₂₁), „t.p.“ III 63₁₈ [43₄] (= *ant koβnos dienos* VE 26₅), *deininisku* „t.p.“ III 55₈ [37₂₇] (*koβno dieno* „kožnoj dienoj“ VE 22₄), *deininiskan* „täglich (täglich) – t.p.“ III 113₁₈ [71₇]. Pr. **deininiska-* (Toporov PJ I 320 ir liter.: **deineniska-*) „kasdieniškas“ (plg. lie. *diēn-iškas* „dieninis, kasdieniškas“ = la. *dien-isks* ME I 483 bei lie. adv. *dien-iškai* „kasdieniškai, kasdien“ LKŽ II² 510) yra sufikso *-isk-* vedinys iš adj. pr. **deinina-* (žr. *deinennin*), plg. pvz. s.v. *ainawidiskan*. Dėl adv. *deinenisku* resp. (adv.) *deininiskan* formantų *-u* resp. *-an* žr. pvz. s.v.v. *ainawidiskan* (adv. *ainawidisku*) resp. *ainawidai* (adv. *ainawydan*). Dėl adv. *deinenisku* formos kitaip galvoja (nors ir atsargiai!) Toporov l.c.

deinenisku, žr. **deineniskas*.

deinennin „teglich (täglich) – dieninis, kasdieninis“ III 53₁ [37₃], *deinennien* „t. p.“ III 53₄ [37₆], III 53₈ [37₉] adj. acc. sg. (= *wisu dienu* VE 20₂₀ gen. pl.), atsižvelgiant į pr. *deininan* (žr.) ir į pr. kat-mų šnektose neabejotinai egzistavusį *o-/[jo-]i-*kamienų mišimą (žr. pvz. s. v. *ausis*), laikytinas greičiausiai *o-*kamieniu, t. y. **deinina-* (= s. sl. *дын-ьнъ* „dieninis, kasdieninis“ ir kt.) – sufikso **-ina-* vediniu iš pr. **deinā* (žr. *deinan*), plg. lie. *auks-inas* „auksinis“ ir kt. (Skardžius ŽD 240 tt.). Lie. adj. (*jo-*kamienis) *diēn-inis* „dieninis; kasdieninis“ (LKŽ II² 510) yra iš senesnio (*o-*kamienio) **dien-ina-* „t. p.“ (juk **inja-* yra *-ina-* vedinys – Skardžius ŽD 245 tt.) = pr. **dein-ina-*. Pr. *deinennin* (*-ien*) kamiengalį, rodos, kitaip suvokia Toporov PJ I 320 (ir liter.).

deininan „teglich (täglich) – dieninis, kasdieninis“ I 9₁₇₋₁₁ [7₆₋₇], *deyninan* „t. p.“ II 11₁ [13₆] = **deininan* adj. acc. sg.; čia pr. **deinina-* yra aiškiai sufikso *-ina-* vedinys (iš pr. **deinā*); žr. *deinennin*.

deininisku, žr. **deineniskas*.

-deirīt, žr. *endeirīt*.

deytu, žr. *deyen*.

deīwa deīwūtskai „gotseligst (gottseligst)“ III 133₆ [81₁₃] adv. (klaidingai rašo Toporov PJ I 321: *deīwa deīwūtskai*) = **deivadei-*

vūtskai < **deivadeivūtskai* (sudurtinis žodis, plg. pvz. **butatāvas*, žr. *butta tawas*), kurį laikyti reduplikuotos šaknies superlatyvu adv. (Trautmann AS 319, Toporov l.c., plg. Endzelins SV 158) arba spėti, kad čia buvo remtasi tam tikru baltišku modeliu, negalima. Juk pr. (adv.) **deivadeivūtskai* yra paprasčiausia kalkė, be to, netiksli – ne iš vok. (gradus superl.) *gotseligst* (III 132₆), o iš vok. (gradus positivus) *gotselig* „gottselig“ (sudurtinis žodis!) → pr. **deiva-* „gott-“ (žr. *deīwas*) + **deivūtskai* „-selig“ (žr. *deiwūtskan*). Vadinasi, kalkės pr. adv. **deivadeivūtskai* reikšmė buvo ne „pamaldžiausiai“ (PKP II 239), o „pamaldžiai, dievotai“. Plg. teisingą vertimą: vok. *gotseligkeit* „Gottseligkeit – dievotumas, pamaldumas“ (III 90₁₆) → pr. *deiwutiskan* „t. p.“ (III 91₁₇, žr. *deiwūtsku*).

deīwas „Gott – dievas“ III 99₁₄ [63₅], *deīws* „t. p.“ III 37₈ [27₃₆], III 37₁₂ [29₃], III 37₁₃ [29₄], III 39₁ [29₁₀], III 41₂ [29₃₀], III 43₁₁ [31₂₁], III 47₈ [33₂₆], III 51₁₃ [35₂₉], III 53₄ [37₆], III 55₁₆ [37₃₄], III 55₁₈ [39₁], III 71₉ [47₈], III 79₅ [51₁₃], III 81₅ [51₃₁], III 87₂₄ [55₂₇], III 97₄ [61₁₄], III 101₉ [63₁₈], III 101₁₂ [63₂₀], III 101₁₅ [63₂₃], III 103₂₈ [65₁₈], III 105₁ [65₂₀], III 105₆ [65₂₅], III 105₂₂ [67₄], III 105₂₅ [67₇], III 107₃ [67₁₃], III 107₁₈ [67₂₄], III 109₂ [67₃₂], III 109₁₉ [69₉], III 115₆ [71₁₉], III 131₇ [79₃₁], *deywis* „got (Gott) – t. p.“ E 1 (matyt iš **deīwas*), *dewes* „Gott – t. p.“ GrG 1 (= **deīwas* ar **deivⁱs*) resp. *dewus* „goth (Gott) – t. p.“ GrA 1, „deus – t. p.“ GrF 7 (= **deīwas* ar **deīws*) nom. sg.; gen. sg. *deīwas* „Gottes – dievo“ I 5₇ [5₅], III 27₁₃₋₁₄ [23₁₁], III 43₅ [31₁₇], III 49₁ [33₃₅], III 49₅ [35₄], III 49₇ [35₅], III 49₉ [35₇], III 49₁₁ [35₈], III 49₁₆ [35₁₃], III 51₈ [35₂₅], III 51₁₅ [35₃₀], III 59₈ [39₃₂], III 59₉ [39₃₂], III 59₁₁ [39₃₄], III 61₆ [41₁₁], III 61₈ [41₁₂], III 61₁₇ [41₁₈], III 61₁₈ [41₂₀], III 61₁₉ [41₂₀], III 61₂₁ [41₂₂], III 67₁₆ [45₆], III 69₁₂ [45₂₃], III 69₁₇ [45₂₈], III 71₁₃ [47₁₁], III 87₃ [55₁₂], III 89₂₂ [57₁₃], III 89₂₆ [57₁₅], III 91₇ [57₂₂], III 95₁₃ [61₁], III 97₇ [61₁₇], III 99₉ [63₁], III 99₁₀ [63₂], III 101₃ [63₁₃], III 101₅ [63₁₄], III 103₂ [63₃₅], III 103₄ [63₃₆], III 105₂₃ [67₅], III 107₂₄ [67₂₉], III 111₁₅ [69₂₁], III 113₄ [69₃₂], III 113₅ [69₃₃], III 113₁₀₋₁₁ [71₁], III 113₁₆ [71₅], III 113₁₈ [71₇], III 113₂₂ [71₁₀], III 113₂₅ [71₁₂], III 123₁₂ [77₂], III 127₁₄ [79₃], III 129₁₀ [79₁₈],

deiuas „t. p.“ I 9₂ [5₃₂], *deywas* „t. p.“ II 5₆₋₇ [11₅], II 9₂ [11₃₁₋₃₂]; acc. sg. *deiwān* „Gott – dievā“ III 27₉ [23₈], III 27₁₆ [23₁₄], III 29₁₁ [23₂₄], III 31₁ [25₆], III 31₁₀ [25₁₄], III 31₁₉ [25₂₂], III 33₇ [25₃₁], III 33₁₈ [27₈], III 35₉ [27₁₉], III 37₁ [27₃₀], III 39₁₈ [29₂₆], III 43₁₁ [31₂₁], III 63₂₀ [43₅₋₆], III 65₁₁ [43₁₉], III 65₁₃ [43₂₁], III 65₁₇ [43₂₃], III 67₁₈₋₁₉ [45₉], III 71₅ [47₅], III 89₁₉ [57₁₁], III 89₂₀ [57₁₁₋₁₂], III 91₁₉ [57₃₂], III 97₁₂ [61₂₁], III 101₅ [63₁₅], III 105₂₀ [67₃], III 107₂₁ [67₂₆₋₂₇], III 115₂₆ [71₃₅], III 115₂₆₋₂₇ [71₃₅], III 117₂ [73₂], III 123₂₃ [77₉], III 127₃ [77₂₉], *deiuān* „t. p.“ I 7₉ [5₂₆], *deywan* „t. p.“ II 7₉ [11₂₅]; voc. sg. *deiwe* „Gott – dieve“ III 83₁₄ [53₁₈], III 109₆ [67₃₅], *deiwa* „t. p.“ III 67₂₁ [45₁₁], III 117₂₈ [73₂₁], *deiwis* „t. p.“ (= nom. sg.) III 85₁₂ [53₃₂], III 117₁₆ [73₁₃], III 119₉ [73₃₁], III 131₁₄ [81₁]; acc. pl. *deiwans* „götter – dievus“ I 5₃ [5₃], II 5₃ [11₃], III 27₆ [23₆]. Pr. **deivas* = lie. *diēvas* (LKŽ II² 515 tt.) resp. *deivas* [MT 53, BB Moz 23₂₄ (gai prū-sizmas?) – LKŽ II² 379, plg. *deivis* (*deivys*) „dievaitis“ (LKŽ II² 380), *deivė* „dievaitė“ (LKŽ II² 379) ir kitus su *deiv-* (LKŽ II² 379)], la. *dievs*. Yra iš balt. **deivas* „dievas“ < *, „dangus“ (> suom. *taivas* „t. p.“ ir kt.) < *, „šviesus (neapsiniaukęs) dangus“ (žr. s. v. *dangus*) < ide. **deiuos* „tas, kuris šviečia, šviečiantis“ > s. isl. *tívar* „dievai“ (< **deiuōs*), s. ind. *devāh* „dangiškas, dieviškas, dievas“, lo. *deus* „dievas“, *divus* „dieviškas“, s. air. *dia* „dievas“ ir kt. (Pokorny I 185 t., Toporov PJ I 323 t. ir liter.). Ide. **deiuos* buvo matyt adj. – fleksijos vedinys iš ide. **deiu-/*dieu-* „tai, kas šviečia, šviesu“ (plg. Benveniste Origines 59, 150), iš kurio atsirado ir s. ind. *dyauh* „dangus; diena“, gr. *Ζεύς* „Dzeusas“ (personifikuotas „dangus“), lo. (**djēus* >) *diēs* „diena“ ir kt. (Pokorny I 184 t.). Šis ide. **deiu-/*dieu-* yra sufikso *-(e)u- vedinys iš verb. ide. **dei(H)-/*di(H)-* „šviesti (skaidriai spindinti)“ > s. ind. *dī-de-ti* „(jis) šviečia“, gr. *δέξτο* (< **δετ-*) „rodėsi“ (< *, „švietėsi“) ir kt., žr. Pokorny I 183 t., Urbutis BEE 48–62 (ir liter.). Žr. dar s. v. *deinan*.

deywis (E), žr. *deiwis*.

deiwiskai „göttlich (göttlich) – dieviškai“ III 51₂ [35₂₁] adv. = **deiviskai*: adj. pr. **deiviska-* „dieviškas“ – sufikso *-iska-* vedinys iš **deiva-* (žr. *deiwis*), kaip ir lie. *diēviškas* (LKŽ II² 520) =

la. *dievīks* „t. p.“ (ME I 485) resp. lie. *deiviškas* (LKŽ II² 380). Žr. dar *nideiwiskan*.

deiwis, žr. *deiwis*.

deiwūtai, žr. *deiwuts*.

-deiwūtint, žr. *epdeiwūtint*.

deiwūtiskan „göttlicher (göttlicher) – dieviška“ III 41₁₂₋₁₃ [31₃], „göttlicher (göttlicher) – t. p.“ III 99₅ [61₃₅], „t. p.“ III 111₁₃ [69₂₀], „seligen – palaimingā“ III 117₁₃ [73₁₀], „t. p.“ III 119₂₄ [75₆₋₇], (= *ischganitingoia* „išganytingojo“ VE 59₅₋₆), *diwūtiskan* (taisytina į *deiwūtiskan*) „seligs (seliges) – t. p.“ III 57₉₋₁₀ [39₁₄] adj. acc. sg.; adv. *deiwutiskai* „seliglich – palaimingai“ III 99₁₀ [63₂]. Žr. dar *deiwa deiwūtskai*. Adj. pr. **deiwūtiska-* „dieviškas, palaimingas, išganingas“ yra sufikso *-iska-* vedinys iš adj. **deiwūta-*, žr. *deiwuts*.

deiwūtisku „seligkeyt (Seligkeit) – išganymas“ III 75₂₂ [49₂₀₋₂₁] subst. nom. sg. fem. (= *ischganimas* VE 32₆₋₇); nom. sg. fem. *deiwutiskai* „t. p.“ III 75₁₉₋₂₀ [49₁₉] (= *ischganimas* VE 32₄); acc. sg. fem. *deiwūtiskan* „seligkeyt (Seligkeit) – palaima“ III 17₁₈ [19₁₈], „t. p.“ III 43₂₂₋₂₃ [31₃₀] (= *ischganime* VE 17₁ iness. sg.), „t. p.“ III 61₅ [41₉] (= *ischganima* VE 24₁₇₋₁₈ acc. sg.), *deiwutiskan* „gottseligkeyt (Gottseligkeit) – dievotumas“ III 91₁₇ [57₃₁] (= *pabaβniste* VE 39₁₅ iness. sg.). Pr. **deiwūtiskū* „išganymas, palaima, dievotumas“ (nom. sg. fem.) < „dieviškumas“ yra substantyvų vartojimo *ā*-kamenis adj. (fem.) **deiwūtiskū* „dieviška“ (< **-ā* nom. sg.), žr. *deiwūtiskan*.

deiwuts „selig – palaimingas, išganytas“ I 11₁₅ [7₁₆], „t. p.“ III 61₁₁ [41₁₄] (= *ischganitas* VE 25₃ nom. sg.), *deywuts* „t. p.“ II 11₁₇ [13₁₆] adj. nom. sg. masc.; adv. *deiwūtai* „selig – palaimingai, išganytai“ III 115₁₄ [71₂₅]. Adj. pr. **deiwūta-* < **deiwūta-*, kuris iš tikrųjų bus reiškęs „dieviškas, dievotas, palaimingas, išganytas“ (dėl reikšmės plg. s. v. v. *deiwa deiwūtskai*, *deiwūtiskan*, *deiwūtisku*), yra sufikso **-āta-* vedinys iš **deiva-* (žr. *deiwis*): lie. *dievótas* „pamaldus“ (LKŽ II² 522) ir „geras“ (l. c.) bei *dievotas* (LKŽ II² 380), plg. lie. *dievótis* „atsisveikinti“ (žem.) resp. *deivóti(s)* (LKŽ II² 380), la. *deivātiēs* „prisiekti“ (Skardžius ŽD 344).

delli „etlicher – šiek tiek, keli“ III 85₁₇ [55₂], sutinkamas (hapax legomenon) frazėje *stas buttas tapali delli billisna* „die Haußtafel etlicher Sprüche“ (III 85₁₆₋₁₇, žr. dar s. v. *billisna*) = *toblicza hukia nekurū kalbesiu* (VE 36₁₈). Savo dalimi *-elli* = **-eli* matyt sietinas su lie. *(k)-eli* „kiek, wie viele; šiek tiek, etliche“ bei s. sl. *(k)olb* „kiek“ ir, toliau, – su s. ind. *(kāt)-i* „kiek“ resp. *(tāt)-i* „tiek“, lo. **(quot)-i* (> *quot*) „kiek“ resp. **(tot)-i* (> *tot*) „tiek“ (Specht KZ LII 90, plg. ir Endzelīns SV 158); vadinasi, ir lie. *(kel)-i* iš pradžių galėjo būti nekaitomas žodis – adv. **(k)-eli* [= s. sl. *(k-ol)b*, plg. ir Fraenkel 236], t. y. su **-i*, kurią vėliau pakeitė galūnė *-i* (= *kit-i* < **-ie* < **-ei*). Matyt toks nekaitomas žodis – adv. yra ir pr. *delli* = **-eli* (su neišnykusiu *-i* – pagal kitus adv., turinčius *-i*). Ši *delli* Bezzenbergeris (BB XXIII 289) mėgino taisyti į **kelli* (= lie. *keli*). Tokiam taisymui, kur nepaaiškinamas raidės *d-* vietoj *k-* atsiradimas, pamatuotai prieštaravo Endzelynas (SV 158), kuris pats atsargiai spėjo [žr. ir Fraenkel IF L 101, Fraenkel 85 (s. v. *dāžnas*), 236 (s. v. *keli*)], kad pr. **deli* atsiradęs kontaminuojant pr. **keli* su pr. **dezna-* [randamu žodyje *kodesnimma* (žr.)]. Bet ir toks spėjimas nėra pagrindžiamas. Jau geriau spėti, kad pr. *delli* yra vietoj **telli* (plg. pvz. *boklusmans*, žr. *poklusman*) = adv. pr. **teli* „tiek“, kuris suponuotų buvus ir adv. pr. **keli* „kiek“ (= lie. **keli* „t. p.“ > *keli* „kiek, wie viele“, žr. anksčiau), kaip kad greta adv. s. sl. *kolb* „kiek“ (= pr.-lie. **keli* „t. p.“) yra ir adv. s. sl. *tolb* „tiek“ (= pr. **teli* „t. p.“). Balt. **keli* bei sl. **kali* (> s. sl. *kolb*) laikytini formanto **-li* vediniais iš tos pačios balt.-sl. **ka/e-* < ide. **k^ho/e-* „kas“ (žr. s. v. *kas*), o pr. **tel* bei sl. **tali* (> s. sl. *tolb*) – vediniais iš balt.-sl. **ta/e-* < ide. **to/e-* „tas“ (žr. s. v. *stas*). Taigi pr. **teli* būtų vienas iš tokių atvejų, kuriais prūsų kalba, atsiskirdama nuo lietuvių (ir latvių) kalbos, artėja prie slavų kalbų. Tiesa, pr. *delli* = **teli* atitinka originalo žodį *etlicher* (gen. pl.) „etliche, šiek tiek“, ir dėl to čia vietoj adv. pr. **teli* „tiek“ norėtųsi laukti adv. pr. **keli* „kiek“ (pronom. interrog.), lengvai galėjusio reikšti ir „šiek tiek, etliche“ (pronom. indefin.), plg. lie. *keli* „kiek; šiek tiek“, s. ind. *kāti* „kiek; šiek tiek“. Pr. **keli* reikšme „šiek tiek“ (pronom. indefin.!) galėjo priartėti

prie pr. **teli* „tiek“ [plg. lie. pasakymus pvz. tokiu atveju, kai dalyvių skaičius nedidelis: *būvo te kiek* („šiek tiek“) *svečiū* (Ds) ir *tiek* („nekas, nedaug, šiek tiek“) *te svečiū būvo* (Ds)]. Dėl to, o gal ir dėl paties A. Vilio neapsižiūrėjimo (turint galvoje, kad prieš priešakinės eilės balsius einantiems *k/t* pr. šnektose iš tikrųjų buvo „painiojimo“ atveju) galėjo vietoj adv. pr. **keli* būti pavartotas adv. pr. **teli* = *delli*. Tačiau, atrodo, patikimiau pr. *delli* laikyti formanto **-li* vediniu iš (vak.) balt. **de-* (plg. minėto balt. **keli* kilmę, žr. anksčiau), t. y.: ide. **de/o* = **de* → ide. dial. **de-* (žr. s. v. *din*) > vak. balt. **de-* + **-li* > **deli* (= pr. *delli*), plg. antrąją (ne pirmąją!) Toporovo (PJ I 327 t.) hipotezę. Dėl kitokių spėjimų (mažiau patikimų!) apie pr. *delli* kilmę žr. dar Toporov 1. c. (ir liter.).

dellieis „theile (teile) – dalyk“ III 87₂₃ [55₂₆] 2 sg. imperat. (= *tenūdaliy* VE 37₁₉) pasakyme: *stes dellieis stesmu* „der theile... dem“ = *κοινωνεῖτω ... τῷ* = *communicet ... ei* (Galat. 6, 6). Lytis pr. *dellieis* = **deliāis* ar **deliēis* (Endzelīns SV 120 t.), suponuojanti pr. (inf.) **deli-tvei* (žr. dar *dellijks*): lie. *daly-ti*, la. *dalt-t* „t. p.“, lie. *dalis* resp. *daliā*, la. *daļa*, lenk. *dola*, s. ind. *dāl-ati* „skyla, plyšta“, gr. *δαίδαλος* „meniškai padarytas“ (< **δάλ-δάλ-*), lo. *dolō* „apdoroju, apkapuju“ s. air. *fo-dāl-im* „discerno, sejungo“, v. v. a. *zol(l)* „(medžio) trinka“ (< germ. **tuln-*) ir kt.; čia turime ide. **del-* „skelti (dalyti)“, žr. Pokorny I 194 tt. Dar žr. Toporov PJ I 328 (ir liter.). Žr. ir s. v. *doalgis*.

dellijks „Artickel – dalis, dalykas“ III 39₁₆ [29₂₄] nom. sg. (= *sanaris* VE 14₁₇ nom. sg.) = *dellijeks* „t. p.“ III 41₁₈ [31₈] (= *sanaris* VE 15₁₉), *delliks* „t. p.“ III 45₁ [31₃₄] (= *sanaris* VE 17₄), *-delliks* „stück (Stück) – t. p.“ (žr. *galwasdelliks*); acc. pl. *dellikans* „t. p.“ III 65₈ [43₁₇] (= *dali* VE 26₁₉ acc. du.). Pr. **deliks*, kuris yra matyt iš senesnio neutr. **delikan* < **delika* (Mažiulis BS 84–87), savo reikšme bei daryba sutampa su lie. *dalykas* „dalis, dalykas“ (LKŽ II² 243 t.). Pr. **deliks* bei lie. *dalykas* yra turbūt senoviniai adjektyviniai abstraktai, t. y. subst. neutr. (nom.-acc. sg.) **delikā* resp. **dalikā* „priklausomumas daliai“ (plg. s. v. *dabber*) < adj. neutr. (nom.-acc. sg.) **delikā* resp. **dalikā* „priklausomas daliai“ (plg. tai, kas pasakyta dėl balt. < ide.

*-ik- vedinių, Skardžius ŽD 130) — sufikso -ik- vediniai, rodos, iš i-kamienių subst. pr. *deli- resp. lie.-la. *dali- „dalis“ (= s. rus. доля „dalis“, s. ind. daliḥ „žemės luistas“) < *, „atskėlimas“ (plg. s. v. debica), iš kurių yra išvesti ir verb. pr. *delītvei (žr. s. v. dellieis) resp. lie. dalýti = la. dalīt (plg. Skardžius ŽD 534). Plg. Toporov PJ I 328 t. (ir liter.).

*deng- „lenkti“, žr. s. v. dangus.

dengan, žr. dangus.

dengenennis „himlische (himmlische) — danginis, dangiškas“ III 49₂₀ [35₁₇], (= danguisis VE 19₁₉), „himlischer (himmlischer) — t. p.“ III 81₁₁ [51₃₄] (= danguisis VE 34₁₇), dengnennis „t. p.“ III 49₁₁ [35₉] (= danguisis VE 19₁₂), „t. p.“ III 83₁₄ [53₁₈] (= danguisis VE 35₂₁), dengnennissis „t. p.“ III 79₁₁ [51₁₆] (= danguisis VE 33₁₅) adj. nom. sg. masc. Čia visur slypi lytis matyt *dengininis < *dangininis (nom. sg. masc.), atsiradusi remiantis (žr. Endzelīns FBR VIII 134) lytimi *danginin-in (įvardžiuot. adj. acc. sg.), egzistavusia greta (neįvardžiuot.) *danginin „dangini“ (acc. sg., žr. s. v. dengniskas) — sufikso -in- vedinio iš dangus (žr.). Minėta dengnennissis (< *dengininis-) yra arba klaida (vietoj *dengnennis, plg. steiseisei III 85₆), arba pronominalizuota būdvardžio pr. *dengininis (įvardžiuot. adj. nom. sg. masc.) lytis. Plg. Endzelīns SV 159.

dengenenniskans „himlischen (himmlischen) — dangiškas“ III 131₂₂ [81₇] adj. acc. pl. = *dengininskā- (< *dangininiskā-) yra/sufikso -iska- vedinys iš adj. (įvardžiuot.) *dengin-in-is (žr. dengennennis).

dengniskas „himlischen (himmlischen) — dangiškas“ III 119₃ [73₂₇] gen. sg.; acc. pl. dengniskans „t. p.“ III 117₇ [73₆]. Yra pr. *denginiskā- (< *danginiskā-), sufikso -iska- vedinys iš adj. *dengin- < *dangin- (: lie. danginis), o pastarasis — sufikso -in- vedinys iš dang-us (žr. dangus). Žr. dar dengennennis.

dereis „sihe (sieh) — žiūrėk“ III 107₄ [67₁₄] imperat. 2 sg. Endzelīnas (FBR XII 169, Endzelīns SV 121, plg. ir Toporov PJ I 330) mano, kad dereis esanti disimiliuota *deireis < *dir-. Tačiau, suponuojant dereis < *dir-, ta disimiliacija nėra būtina: dereis lengvai gali būti *dir^eis = *dirīs, kur *dī- vestinas iš ne-

kirčiuoto *dī- (PKP II 251 t.), kirčiuotam esant skiemeniui *-rīs (plg. endiris III 67₂). Žr. endeirīt.

dergē „hassen — neapkenčia“ III 37₁₄ [29₄] praes. 3 pl. (= nekentcz „nekenčia“ VE 14₁); partic. praet. act. nom. sg. dergēuns „gehasset — neapkentęs, dergęs“ III 103₁₈ [65₁₀] (= neapikantoie neapykantoje“ VE 49₂₂). Pr. dergē kamiengalis -ē yra iš *-ēja (plg. lie. dial. dērgēja, la. derdzēja-s), dėl to ir dėl -ē- lytyje dergē-uns žr. Endzelīns SV 111, 128, 159 (ir liter.); žr. dar erdērks. Yra pr. (inf.) *derg-ītvei (III) „nekešti, niekinti; gadinti, dergti, teršti“ < *derg-ētvei „gadinti, dergti, teršti; niekinti, nekešti“ = lie. dērg-ēti „gadinti, derg-ti, teršti“ (LKŽ II² 413 t.), la. deřdz-ētiēs „zanken, streiten“ (ME I 456; sc. „žodžiais bjaurotis“): lie. dērg-ti „gadinti, teršti; bjauroti, niekinti; darganoti“ (LKŽ II² 415 tt.), la. derg-tiēs „kelti pasibjaurėjimą“, lie. dirg-ti „(su)gesti; dergiamam būti, šlapti; nekešti“ (LKŽ II² 581), dārg-anā „bjaurus, lietingas ir šaltas, su šlapdriba oras“ (sc. „sudergtas oras“) ir kt., s. rus. no-đopoz-a „Unwetter, dargana“ ir pan. (plg. Toporov PJ I 331 ir liter.). Iš čia galima atstatyti verb. balt.-sl. *derg- (: *dirg-) „gadinti(s), dergti(s), teršti(s)“, kuris galėtų būti maždaug iš *, „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ < ide. *dher(H)gh-/*dhregh-/*dhrgh- „t. p.“ > gr. θράσσω „verwirre, beunruhige“ ir pan., balt.-sl.-germ. „mielės, Hefe“ (< *, „dribsniai“, žr. s. v. dragios), lie. drėg-ti „feucht, naß werden“ < ryt. balt. *drėg- „t. p.“ (→ lie. drėg-nas = la. drēg-ns „t. p.“) ir pan. Plg. Fraenkel 103, Pokorny I 251, Frisk I 680. Šis ide. *dher-(H)gh- „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ yra iš senesnio ide. *dher(H)- „t. p.“, iš kurio matyt atsirado ir pvz. ide. (*dhr- + *-ebh- >) *dhrebh- „t. p.“ (žr. s. v. v. dirbinsnan, drimbis).

-dērks, žr. erdērks.

-desnimma, žr. kodesnimma.

dessimpts „zehen (zehn) — dešimt(is)“ II 5₇ [11₁], dessempts „t. p.“ I 5₁ [5₁], dessimton „t. p.“ III 27₁ [23₁] nom. sg.; acc. pl. dessimtons „t. p.“ III 67₃ [43₃₁], III 79₂₄ [51₂₈]. Dėl dessimton = *-tan ir dessimtons = *-tans žr. Endzelīns SV 73, PKP II 252 t. Lytys dessimpts (II) ir dessempts (I) yra *desimts < *desimtis (i-kamienis), kurio kamiengalis *-i-, kaip ir nom. sg. formoms o- bei u-

kamiengaliai *-a-* resp. *-u-*, pr. kat-mų (ne E!) šnektose buvo jau išnykęs. Pr. **desimtis* = lie. *dešimtis* [la. **desimti-* > *desmit(s)*] = s. sl. *desętb* (ir kt.) suponuoja balt.-sl. **dešimtis*, kuris turėjo ir *K*-kamielių lyčių, plg. pvz. gen. pl. lie. *dešimtū* = s. sl. *desętb*. Dėl pastarosios priežasties *i*-kamieniam pr. **desimtis* šnektose (benykstančios pr. kalbės!) galėjo atsirasti ir *o*-kamielių lyčių pvz. – acc. sg. **desimtan* [plg. lie. dial. gen. pl. *akmenū* (*K*-kamienis) ir acc. sg. *ākmeni|ākmenq* ir pan.]; be to, ši pr. num. card. (subst.) veikė dar ir (adj. =) num. ord. pr. **desimts* „dešimtas“ (žr. *dessimts*), plg. adjektyviškai pavartotą šio num. card. lytį *dessimtons pallaipsans* „dešimtis (acc. pl.) paliepiamų“ (III 67₃, 79₂₄), plg. Endzelīns l. c., kitaip – Toporov PJ I 332 t. Pagal santykį pvz. acc. sg. pr. **laban* (adj. *labban*, žr. *labs*): acc.-nom. sg. neutr. pr. **laban* (subst. *labban*, žr.) = acc. sg. pr. **desimtan* (adj. = num. ord.): acc. sg. **desimtan* (subst. = num. card.), žr. anksčiau benykstančios pr. kalbos šnektose galėjo nesunkiai atsirasti ir acc.-nom. sg. neutr. pr. **desimtan* (subst. = num. card.) = *dessimton* (kitaip – Endzelīns l. c., Toporov l. c.); šitaip, be to, dar buvo stengiamasi pašalinti lyčių nom. sg. pr. (**desimtis* >) **desimts* (num. card.) bei nom. sg. pr. (**desimtas* >) **desimts* (num. ord.) homonimiją. Ši *i*-kamienė balt.-sl. *dešimti-*, kilusi iš *K*-kamienės balt.-sl. **dešimt-*, turi prie pirmykščio balt.-sl. **dešim* (< ide. **dekni* > s. ind. *dāsa*, gr. *δέξα*, lo. *decem* ir kt.) prisilipdžiusi formantą **-t-*, plg. go. (*taihun*)-*tēhund* „šimtas“ (= „dešimt dešimčių“), s. ind. *daśāt* resp. *daśati* ir kt. (Pokorny I 191 t.), žr. Mažiulis VJa 1956 (Nr. 4) 53–59, Toporov l. c. (ir liter.).

dessimts „zehende (zehnte) – dešimtas“ III 35₁₆ [27₂₅], *dessimts* „t. p.“ I 7₄ [5₂₂], *dessimpts* „t. p.“ II 7₄ [11₂₁] = **desimts* num. ord. nom. sg. masc.; acc. sg. *dessimton* III 87₁₈ [55₂₃], III 111₁₉ [69₂₄] = **desimtan*. Turime pr. **desimts* (nom. sg. masc.) < **disimtas* = lie. *dešimtas*, la. **desimta-* > *desmitais*, s. sl. *desętb*: go. *taihunda*, gr. *δέκατος*, toch. A *škānt*, B *škante*, *škañce* ir pan., žr. Pokorny I 192, Toporov PJ I 334 (ir liter.). Žr. *dassumptin*, *dessimpts*.

***dētvei**, žr. *senditans*, *andeansts*.

dewes (Gr.), žr. *deiwās*.

-dewisin, žr. *nādewisin*.

dewus (Gr), žr. *deiwās*.

-di, žr. *din*, *wirsti*.

dien, *diens*, žr. *din*.

dīgi „auch – taip pat, taipogi“ III 65₁₈ [43₂₄], III 71₁₂ [47₁₁], III 91₆ [57₂₂], *dīgi* „t. p.“ III 39₇ [29₁₆], III 43₁₂ [31₂₂], III 49₃ [35₁], III 49₆ [35₅], III 35₁₈ [35₁₄], III 51₁₀ [35₂₇], III 53₄ [37₆], III 55₆ [37₂₅], III 55₁₁ [37₂₉], III 65₄ [43₁₃], III 69₃ [45₁₇], III 71₂₋₃ [47₃], III 75₇ [49₁₀], III 75₂₁ [49₂₀], III 83₁₈ [53₂₁], III 91₁₈ [57₃₂], III 95₂₃ [61₈], III 103₁₄ [65₇], III 103₂₅ [65₁₆], III 103₂₇ [65₁₈], III 107₅ [67₁₅], III 113₁₇₋₁₈ [71₇], III 113₁₉ [71₇], III 115₄ [71₁₇], III 115₈ [71₂₀], III 115₁₀ [71₂₂], III 117₈ [73₆], III 117₁₀ [73₈], III 121₄ [75₁₆], III 121₁₄ [75₂₃], III 121₁₉₋₂₀ [75₂₆], III 123₂₂ [77₉], III 133₆ [81₁₃], *dīgi* „t. p.“ III 65₁₈ [43₂₄], III 91₅ [57₂₁], III 107₁₉ [67₂₅], *dēigi* „t. p.“ III 51₆ [35₂₃] (taisytinas į *deīgi*), *deigi* „t. p.“ III 79₁₅ [51₁₉], III 95₂₁ [61₇], *deygi* „t. p.“ II 13₁₂ [13₂₅], *deyg* „t. p.“ I 13₁₂ [7₂₄], *dei* „t. p.“ III 111₁₆ [69₂₂] (gal vietoj *deig*; įprasta taisyti į *deigi*), *kaigij gi* „wie auch – kaip taip pat“ III 115₃ [71₁₆] (taisoma į *kaigi dīgi*). Pr. **dīgi* yra enklitiko *-gi* (žr.) išplėsta **dī* (žr. *-din*); plg. rus. *мо-же* „taip pat“.

digno „gehilcz – (kalavijo) rankena“ E 427 nom. sg. fem. = **dignō*, t. y. **dignā*; dėl *gehilcz* (E 427) plg. s. v. a. *gehilze* „Schwertgriff, Heft – kalavijo rankena“ (Lex 57). Yra sufikso **-nā* (dėl jos plg. Skardžius ŽD 218 t.) vedinys iš pr. **dīg-* „smeigti“ = lie. *dýg-ti* „smeigti; keimen (< hervorstechen)“ = la. *dīg-t* „keimen“ resp. pr. **deig-* „smeigti“ (žr. s. v. v. *deigiskan*, *deickton*) = lie. *dieg-ti* „smeigti; einpflanzen“ = la. *diēg-t* „smeigti“. Dėl pr. **dīg-nā* reikšmės „daiktas, į kurį kas (kalavijo ir pan. geležtė) įsmeigiama“ > „(kalavijo) rankena“ plg. lie. pasakymą: *indýk peilį kótan* „įsmeik (įstatyk) peilio geležtę į jo kotą (rankeną)“ Lp (LKŽ II³ 530); plg. dar vok. *heften* „prisegti, prismeigti“: *Heft* „(peilio, kalavijo ir pan.) rankena, kotas“. Pr. < balt. **dīg-* resp. **deig-* „smeigti, durti“ (< ide. **dhīg^h-* resp. **dhēig^h-* „t. p.“) giminaičių randame tik italikų (lo. *fig-o* „smeigiu“,

umbr. *fik-tu* „fig-ito“ ir kt.) ir germanų [ags. *dīc* „pylimas, griovys“ ir kt. < * „kasti“ < * „smeigti“, — Kluge 125 (s. v. *Deich*), Vries 76 (s. v. *diki*)] kalbose, žr. Pokorny I 243 t. Plg. Trautmann AS 321, Endzelīns SV 159 t. Sieti pr. **dīg-nā* su lie. dial. *dignā* „drignė, vaivorykštė“ ir pan., rus. *дѣла* „diržas“ ir kt. (Toporov PJ I 338) negalima: lie. *dignā* (žr. Fraenkel 105), rus. *дѣла* ir pan. yra kitokios kilmės, žr. s. v. v. *dangus, dongo*.

dijlapagaptin „werckzeug (Werkzeug) — įrankis“ III 93₇ [59₉₋₁₀] acc. sg. (= *indui* VE 40₅ dat. sg.) — sudurtinis žodis (pagal vok. *werckzeug*) **dilapagapt-* „darbo įrankis“ = **dila-* (žr. *dilas*) + **-pagapt-* (žr. *pagaptis*).

dilants „Arbeiter — darbininkas“ III 87₁₈ [55₂₂], III 89₃ [55₃₅] nom. sg. = **dilants*, kuris iš tikrųjų yra „dirbantis, darantis“ — partic. praes. act., suponuojantis verb. pr. **dil-ātvei* < **dēlātvei* „dirbti, daryti“, turbūt giminišką su sl. **dělati* (Endzelīns SV 160, Toporov PJ I 339). Šį pr. verb. kiti laiko skoliniu iš lenk. **dělati* (> *działac*): Bezenberger KZ XLI 96, Trautmann AS 321, Milewski Sl. Occ. XVIII 35, Zabrodzki ibd. 371. Žr. dar *dilas*.

dilas „wercks (Werkes) — darbo“ III 89₈ [57₂] gen. sg. (= *pro-cies* VE 38₇ gen. sg.); acc. sg. *dilan* „werck (Werk) — darbas“ III 79₂₃ [51₂₅] (= *darbob* VE 34₆ all. sg.); gen. pl. (ar acc. sg.) *dijlan* „wercken (Werken) — darbų“ III 125₁₄ [77₂₂] (= *darbu* VE 61₅ gen. pl.); acc. pl. *dilans* „wercken (Werken) — darbus“ III 33₂ [25₂₆], „t. p.“ III 69₃ [45₁₇] (= *darbūsu* VE 28₁₄ iness. pl.), *dilins* „t. p.“ III 67₇ [45₁] (= *darbais* VE 27₁₇). Čia yra turbūt **dils* (nom. sg. masc.) iš senesnio **dilan* < **dēlan* (nom.-acc. sg. neutr.) < **dēla* (dėl šios neutr. lyties žr. Mažiulis BS 84 tt.), kuri Endzelynas (SV 160) laiko giminaičiu su s. sl. *dělo* „darymas“ ir *dělja* „dėl“ bei lie. *děl* (*dėliai* ir pan.), la. *dēl* (žr. dar Endzelīns LVG 652, ME I 463). Sieti s. sl. *dělo* su praep. s. sl. *dělja, dělma*, lie. *děl*, la. *dēl* ir čia visur ieškoti šaknies balt.-sl. **dē-* < ide. **dhē-* „dėti“ — šitaip galvoti iš tikrųjų yra įprasta, žr. Trautmann BSW 48, Vasmer I 497, 496, Fraenkel 87, Sławski I 147, 190, Pokorny I 238, BER I 338, Skok I 412 t.

Tiesa, šitaip galvojant, nėra lengva paaiškinti darybinį subst. balt.-sl. (nom.-acc. sg. neutr.) **dēla* (jeigu ir pr. **dēlan* < **dēla* laikysime baltišku, žr. anksčiau) santykį su minėtomis balt. ir sl. prepozicijomis. Šios galbūt suponuoja pirmąją substantivo balt.-sl. **dēla* „dėjimas“ > * „tai, kas dedasi (darosi)“ > * „darymas“ lytį balt.-sl. „loc.“ (-dat.) sg. **dēli* „dėjime (dėjimui)“ (apie o-kamienę fleksiją balt.-sl. *-i žr. Mažiulis BS 145 tt.), kurios fleksija, šiai lyčiai virstant į praep., balt. ir sl. tarmėse buvo įvairiai perdirbinėjama [ją gal dar išlaikė lie. *děl-i-(g)* „dėl“ DP 315₄₃, s. sl. *děl-b-(ma)* „t. p.“]; dėl reikšmės „dėjimė“ (balt.-sl. **dēli*) > „dėl(iai)“ plg. lie. žem. *to dėjes* „to dėliai“ (plg. ir Fraenkel 87). Būga (I 436, II 487) siejo s. sl. (ir kt.) *dělo* su lie. *dail-ě* (ir pan.), t. y. čia suponavo balt.-sl. **dail-*. Šios šaknies apofoniniu variantu mėginama laikyti ir pr. *dil-* = *dila-* resp. jo *-i-* kildinti iš pirmąją *-i- (Jēgers Verk. Bedeut. 79 t. ir KZ LXXX 84 tt., Toporov PJ I 339–340). Tačiau tokia pr. *dila-* kilmė yra abejotina jau vien pr. kat-mų rašybos sumetimais (niekur nėra parašyta **deil-* greta *dil-* ir pan.); plg. ir Schmid Verb. 29. Kitų tyrinėtojų nuomone, pr. *dila-* < **dēla-* esąs skolinys iš lenk. **dělo* (> *dzieło, działo*): Berneker PS 286, Brückner AslPh XX 481, Trautmann AS 321, Milewski Sl Occ. XVIII 35, Zabrocki ibd. 371, Schmid l. c. Žr. dar *dilants, dijlan-pagaptin, dilinai, dilnikans*.

dilinai „wircket (wirkt) — (pa)veikia, daro“ III 61₃ [41₃] 3 sg. praes. (= *dara* VE 24₁₆) yra iš (su analogiškai prilipdytu *-i*) **dēl-ina* (plg. pr. *muk-inna*) su inf. **dēl-intvei* (plg. inf. lie. *-inti*) arba *dīlinai* < **dēl-ināi* < **dēl-ināja* [plg. la. *-inā(i)*, žr. Endzelīns LVG 840 tt.] su inf. **dēl-inātvei* (plg. inf. la. *-ināt*). Pr. **dēl-intvei* ar **dēl-inātvei* yra nesenas darinys, atsiradęs iš pr. **dēla-* „darbas“ (žr. *dilas*) greta senojo pr. **dēl-ātvei* „dirbti, daryti“ (žr. s. v. *dilants*) pagal modelį, panašų a) į lie. *klamp-óti* „eiti, bristi per purvus ir pan.“: *klamp-inti* „t. p.“, *iešk-óti* „suchen“: *iešk-inti* „t. p.“ (LKŽ III 14) ir pan. resp. b) į la. *cil-āt* : *cil-ināt* (plg. lie. *kil-óti* : *kil-inėti*, *iešk-óti* : *iešk-inėti* ir kt.) ir pan. Kitaip sakant, pr. **dēl-intvei* (ar **dēl-inātvei*) atsirado kaip iteatyvas-kauzatyvas (plg. atitinkamą lie. ir la. medžiagą, žr. En-

dzelīns BVSF 200 t.); dėl to pr. *dilinaī* (III 61₉) yra ne „dirba“ (tam buvo pr. **dēl-āŗvei* „dirbti“, žr. s. v. *dilants*), o „(pa)veikia“ < **dažnai daro (dirba), kad būtų dirbama“*.

dīlnikans „Arbeitern (dat. pl.) – darbininkus“ III 95₇ [59₃₀] acc. pl. (= *dirbeims* „dirbėjams, darbininkams“ VE 41₅) su nom. sg. **dīlniks* < **dēl-niks* (plg. lie. *bit-nykas* „bitininkas“ LKŽ I² 858) < **dēl-inikas* (plg. lie. *bit-inykas*) ar **dēl-enikas* [plg. *auschaut-enik-amans*, lie. *-enyk-* (žr. Skardžius ŽD 141)], kuris yra sufikso (daraūs!) **-inik-* resp. **-enik-* vedinys iš **dēla-* „darbas“ (žr. *dilas*) panašiai, kaip s. sl. *děl-tnikъ*, lenk. *dział-nik* (plg. Endzelīns SV 160), plg. lie. *darb-inykas* (: *dāŗbas*, žr. Skardžius ŽD 141 tt.). Pr. *dīlnik-ans* laikyti skoliniu iš lenk. (pvz. Trautmann AS 321, Milewski Sl Occ. XVIII 35, 55) vargu ar reikėtų, žr. ir Toporov PJ I 341.

-din „jī“ (pron. encl. anaphor.) I 13₄ [7₁₉], II 13₄ [13₂₁], „jn (ihn) – jī“ III 89₁₈ [57₁₀], 93₁₄ [59₁₅], *prēidin* „zu ihm – prie jo“ III 115₁₅ [71₂₈], *pērdin* „jn (t. y. für ihn) – per jī“ III 125₄ [77₁₅] acc. sg. masc.; acc. sg. fem. *-din* „sie—jā“ III 101₁₇ [63₂₄], *dien* „t. p.“ III 101₂₀ [63₂₆]; acc. pl. (masc.) *dins* „sie – juos“ I 11₁₂ [7₁₅], III 89₈ [57₂], *-dins* „t. p.“ III 113₇ [69₃₄], III 113₈ [69₃₅], *prēidins* „zu jnen (zu ihnen) – prie jų“ III 105₂₆ [67₇], *nodins* III 113₇₋₈ [69₃₄], *-diens* „sie – juos“ II 11₁₄ [13₁₄]. Yra iš vok. *man* „tai“ verčiamas pr. *-di (dei IX): turedi* „sol man (soll man) – tūri tai“ III 65₁₅ [43₂₂], *turridi* „t. p.“ III 65₁₇ [43₂₃], *wirsti* „man wird“ (< **wirst + di*) III 101₁₉ [63₂₆]; *kāidi* „das man (daß man) – kad tai“ III 65₉ [43₁₇], III 65₁₀ [43₁₈], *kāidi* „man (t. y. daß man) – t. p.“ III 115₁₄ [71₂₆], *kai dei* „das man (daß man) – t. p.“ 91₁₂ [57₂₇].

Šio *i*-kamienio enklitiko formos *-dien* = **-den* (acc. sg.) ir *diens* = **-dens* (acc. pl.) yra inovacinės – atsirado dėl to ir tuomet, kai *i*-kamieniams subst./adj. atsirado inovacinės **-en* (acc. sg.) resp. **-ens* (acc. pl.). Dėl pr. *-di* ir *dei* – tiek dėl formos statuso, tiek ir dėl kilmės yra keletas nuomonių (žr. pvz. Trautmann AS 266, Endzelīns SV 82 ir liter., Stang Vergl. Gr. 234, Schmalstieg OP 140, Toporov PJ I 342 tt. ir liter.), tačiau nė viena iš jų nėra pagrįsta ir, būtent, – štai dėl ko. Niekas neatkreipė tinkamo dė-

mesio į tokius akivaizdžius dalykus: a) pr. *dei* (III 91₁₂) yra vers-tas iš vok. *man* (o ne pvz. iš vok. *sie!*) ir egzistuoja junginyje *kai dei* „das man (daß man)“, visiškai panašiai (!) į minėtą *kāi-di*, b) šiame *kāidi* enklitikas *-di* buvo nekirčiuotas, o *kai dei* turėjo kirčiuotą *dei* (jis dėl to ir parašytas atskirai). Iš čia nebesunku daryti išvadą: ir pr. *-di* „(vok.) man“, ir pr. *dei* „t. p.“ suponuoja senesnę pr. (encl.) **dī* „t. p.“ (žr. dar *dīgi*, be to, s. v. *delli*) < vak. balt. (encl.) nom.-acc. pl. neutr. **dī* (= av. *dī* acc. pl. neutr.), kuris išstūmė vak. balt. (encl.) nom.-acc. sg. neutr. **dī* (plg. av. *dit* acc. sg. neutr.) bei gavo reikšmę „(vok.) man“ tuomet, kai nyko trumpieji žodžio galo balsiai. Beje, pr. *-di* kildinti iš **-dī* (o ne – kaip įprasta galvoti – iš **-dī*) reikėtų jau vien dėl to, kad pr. *-di* (encl.!) nė vienu atveju nėra parašytas **-d* (ar **-t*).

Taigi vakarų baltams galima rekonstruoti tokią šio *i*-kamienio enklitiko „jis“ paradigmą: nom. sg. masc. fem. **dis*, nom.-acc. sg. neutr. **di* (plg. av. *dit* acc. sg. neutr.), acc. sg. masc. fem. **din* (= av., s. pers. *dim* acc. sg. masc. fem.), nom. pl. masc. fem. **dis* (= av. *dīš* acc. pl. masc. fem.), nom.-acc. pl. neutr. **dī* (= av. *dī* acc. pl. neutr.), acc. pl. masc. fem. **dins* [galbūt iš senesnės **dīs* (= av. *dīš*, žr. anksčiau), dėl fleksijos **-īs* → pr. *-ins* žr. Mažiulis BS 297 tt.], nom.-acc. du. masc. fem. **dī* (ir neutr., žr. l. c.). Ši baltų ir iranėnų kalbų medžiaga rodo egzistavus enklitiką ide. dial. **di-* „jis, ji“ ← ide. (encl.) **di* (vienafoneminė šaknis **d-* ir kamiengalis **-i*), greta kurio buvo (tos pačios šaknies, bet kitokio kamiengalio – tematinio) ide. (encl.) **de/o* (plg. pvz. ide. **k^hi-* „kas“ ir **k^he/o-* „t. p.“) → ags. *tō* „zu“, lo. *dē*, gr. *-δε* ir t. t., žr. resp. plg. Pokorny I 181 tt., Benveniste StB III 121 tt., Toporov l. c. ir liter. Iš to ide. (encl.) **de/o* = **de* → ide. dial. (encl.) **de-* galėjo atsirasti vak. balt. **de-* + **-li* > **deli*, žr. s. v. *delli*.

dineniskas, žr. **deineniskas*.

-dingai, žr. *podingai*.

-dingausnan, žr. *podingausnan*.

dīnkama, žr. *dīnkaut*.

dīnkaumai, žr. *dīnkaut*.

dinkausegīsnan „dancksagung (Danksagung) – dėkui sakymą“ III 91₁₄ [57₂₈] acc. sg. fem. (= *dekawoghimai* VE 39₁₂ nom. pl.), sc. „dėkui darymą“ (= *dekudarymey* ChB 325₁₃ nom. pl. = *gratiorum actiones* Timoth. 1, 2) laikytinas lenk. *dziękczynienie* vertiniu – sudurtiniu žodžiu: a) jo pirmasis sandas (plg. lenk. *dzięk-*) yra pr. **dīnkau* „dėkui“ – sutrumpėjusi lytis 1 sg. praes. **dīnkauja* (žr. *dīnkaut*), o b) antrasis sandas (plg. lenk. *czynienie*) – *segīsnan* „darymas“ (žr. *segīсна*), plg. Endzelīns SV 160, Toporov PJ I 345 (ir liter.).

dīnkansnan „danck (Dank) – dėkojimą“ III 131₁₀ [79₃₃], *dīnckausnan* „dancksagung (Danksagung) – dėkojimą“ III 53₇ [37₈] acc. sg. fem. – sufikso (nom. sg. fem.) *-*snā* (dėl jo žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš *dīnkaut* (žr.).

dīnkaut, t. y. *preidīnkaut* „zu dancken (danken) – dėkoti“ III 41₁₅ [31₅] inf. (= *dekawoti* VE 15₁₆); 1 sg. praes. *dīnckama* „dancke (danke) – dėkoju“ III 79₁₁ [51₁₆] (= *diekawoiu* VE 33₁₅) bei *dīnkama* „t. p.“ III 81₁₁ [51₃₄] (= *diekawoju* VE 34₁₇) – abiem atvejais turime matyt **dīn(c)kauia* = **dīnkauja*; 1 pl. praes. *dīnkaumai* „dancken (danken) – dėkojame“ III 85₁₂ [53₃₂] (= *dekawojem* VE 36₁₄), *dīnkauimai* „t. p.“ III 29₆ [23₂₀] (= *dekawotumbim* VE 10₂); 2 pl. praes. (imperat. reikšme) *dīnkauti* „dancket (danket) – dėkojate (dėkokite)“ III 85₁ [53₂₄] (= *dekawoket* VE 36₄); 3 sg. praet. *dīnkowats* „dancket (dankte) – dėkojo“ I 13₅ [7₂₀], *dīnkowatz* „t. p.“ I 13₁₄ [7₂₅], *dīnkauts* „t. p.“ III 75₃ [49₆] (= *dekawoia* „dėkojo“ VE 31₅), *dīnkauts* „t. p.“ III 75₈ [49₁₁] (*dekawoia* „dėkojo“ VE 31₁₁), *dīnkautzt* „t. p.“ II 13₅ [13₂₁], *dīnkaucz* „t. p.“ II 13₁₄ [13₂₆]. Turime pr. inf. **dīnkautvei*, praes. **dīnk-aija*, praet. **dīnkauā* (plg. *dīnk-owa-ts* ir kt., žr. anksčiau) < **dīnkauā* [čia dėl *-ā > *-ā plg. pr. *galw-as* (gen. sg.) = *-ās < *-ās]: lie. (*úog*)-*áuti*, -*áuja*, -*ávo*, plg. ir lie. *dėk-úoti* „dėkoti“, -*úoja*, -*ávo* LKŽ II² 390 (dėl lie. -*uoti* santykio su lie. -*auti* žr. Skardžius ŽD 502 t.). Įprasta manyti, kad šis pr. verb. esąs iš lenk. *dzięk-ować* (kirčio vieta – ne šaknyje!) su perdirbtu sufiksu (žr. Brückner AslPh XX 489, Bezenberger KZ XLI 85, Trautmann AS 321, Endzelīns SV 160, Milewski Sl. Occ. XVIII 41, 53, Schmalstieg OP 194, Toporov PJ I

146). Bet, šitaip galvojant, norėtuši laukti pr. (III) **dīnk-āut* (ar **dīnk-āūt*), o ne *dīnk-aut*, kuris yra aiškiai baritonas (šakninio kirčiavimo žodis), kaip ir subst. (nom. sg. fem.) pr. (III) **dīnku* „(pa)dėka“ (baritonas, žr. s. v. *dīnckun*). Todėl pr. *dīnk-aut* laikytinas tokiu lenk. *dzięk-ować* sufiksiniu perdirbiniu, kuris rėmėsi modeliu pr. **dīnkā* (> *-ū, nom. sg. fem.): x = pr. **grēka-* (irgi baritonas, žr. *grikan*): **grēk-aut-* (žr. *grik-aut*) ir kt. (plg. lie. *úoga* : *úog-auti* ir pan. Ds), iš kur x = **dīnk-aut* > *dīnk-aut*.

dīnckun „danck (Dank) – (pa)dėką“ III 131₁₅ [81₂] = **dīnckun* (acc. sg. fem.) – vietoj **dīnkan* (acc. sg. fem.), išvirtusios į **dīnckun* dėl formos (nom. sg. fem.) **dīnku* (III, t. y. su *-ū) < **dīnkū* [baritonas, dėl to nekirčiuotas *-ū davė pr. (III) *-ū, žr. PKP II 251 t.] < **dīnkā* – skolinys iš lenk. *dzięka* „(pa)dėka“. Kad pr. **dīnkū* < **dīnkā* buvo baritonas, rodo šio pr. žodžio originalas – lenk. *dzięka* (kirčiuotas, aišku, šaknyje), kuris kartu su *dziękować*, kaip seniai žinoma, yra germanizmai (iš vok. kalbos).

dirbinsnan „zittern (Zittern) – drebėjimą“ III 95₉ [59₃₂] acc. sg. fem. (= *drebeghimu* VE 41₇₋₈ instr. sg.) galėtų būti (žr. Endzelīns SV 160, Fraenkel 102) vietoj **dribinsnan* [plg. raidžių perstatymus: *swaain* (žr. s. v. *swais*), *teikūnus* (žr. s. v. *teickut*), *tuo* (žr. s. v. *tu*) ir kt.] – sufikso *-*snā* (žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš **dribin-tvei* „drebinti, drebėti“ (kauzatyvas-intenzyvas), plg. la. *dribin-āt* „drebinti“ resp. *drebin-āt* „t. p.“ ir lie. *drėbin-ti* „t. p.“ resp. *dribin-ti* „daryti, kad dribtų“. Pr. **dribin-tvei* yra vedinys iš pr. (inf.) **drib-tvei* „drebėti; (ap)dribti“ (= lie. inf. *drib-ti*), turėjusio praes. **dreb-* resp. **dremb- / *drimb-* (= lie. praes. *dremba / driimba*, žr. s. v. *drimbis*), plg. lie. *brid-inti* „vartyti, kad bristų“ (LKŽ I 1040) – vedinį iš *bristi* „waten“, turintį praes. *brėda* resp. *brėnda / briūda* (LKŽ I² 1056). Lie. *drib-ti* ir pan. etimologiškai atskirti nuo lie. *dreb-ėti* = la. *drebe-ēt* ir pan. (pvz. Fraenkel 102, 104, Pokorny I 204, 274) vargu ar reikėtų (žr. ir Toporov PJ I 347 t. ir liter.): pr. **drib-* „drebėti, virpėti; (ap)dribti“ = lie. *drib-ti* „(ap)dribti“ atsirado greičiausiai vietoj balt. **dreb-*, plg. lie. *bristi* = la. *brist* vietoj balt. **bresti* „bristi“. Tas balt. **dreb-* (inf., praes., praet.), reiškęs matyt „krėsti (kristi), drėbti (dribti), virpinti (virpėti) ir

pan.“, vėliau davė: a) **dreb-* (inf., praes.) ir **drēb-* (praet., pagaliau ir inf.) „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“ > lie. *drėbia drėbė drėbti* „krėsti (tam tikrą masę), kristi; šlapiai snigti; negražiai mesti; smogti, trenkti“ = la. *drēbt* „šlapiai snigti“, b) **dremb-* (praes.) **drib-* (praet., inf.) „tam tikru būdu virpėti“ > lie. *dreim-ba (driimba) driba dribti* „kristi (tam tikrai masei); griūti; glebti; šlapiai snigti“. Su balt. **drēb-* „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“ turbūt giminiuojasi rus. *дрѣбѣ* „liūnas, pelkė“ (< *, „tai, kas virpa“ < *, „tai, kas drimba“) ir kt. (plg. Toporov l.c.), s. sl. *drob-iti* „(su)trupinti, (su)daužyti“ ir kt. (plg. lie. *drėbti* „... smogti, trenkti“), go. *ga-draban* „iškalti, iškirsti“ ir kt. < ide. (dial.) **dhrebh-* „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“ (> ide. dial. *, „sudaužyti, sukulti“, plg. Pokorny I 272) ← ide. **dher-* (: **dhr-*) „t.p.“ (žr. s.v.v. *dergė, dragios, drimbis*).

-dirisna, žr. *endirisna*.

-dyritwei, žr. *endeirit*.

dirsos gínthos „ein gut man (ein guter Mann) – geras(is) žmogus, vyras“ GrG 97, *dyrsosgyntos* „fromman (frommer Mann) – šaunus, geras, drąsus žmogus, vyras“ GrA 80, *dyrsosgintos* „bonus vir“ GrF 79 nom. sg. masc. Dėl vok. *from* (GrA 80) plg. v.v.a. *frum, from* „tüchtig, brav, gut, tapfer“ Lex 300, n.v.a. *from, frum* „tüchtig, brav“ Götze 91 (plg. ir Trautmann AS 321), plg. dar vok. *fromme* acc. pl. (III 52₁₂), verčiamą į pr. *labbans* acc. pl. (III 53₁₄), bei vok. *gute* acc. pl. (III 52₁₃), verčiamą irgi į tą patį pr. *labbans* acc. pl. (III 53₁₇). Kad samplaika *dyrsosgyntos* (GrA) = *dyrsos gyntos* yra ne nom. pl. fem. (kaip teigia Trautmann l.c., Endzelīns SV 160, Toporov PJ I 349), o nom. sg. (masc.), rodo „ein gut man“ (GrG 97), „bonus vir“ (GrF 79). Šioje samplaikoje slypi matyt (nom. sg. masc.) **dirsus* **gintus* (ar **gintas*?) „šaunus, drąsus žmogus“ su pr. adj. **dirsus* (u-kam.) „drąsus“ (Būga Aist. St. 149). Spėti, kad pr. *dirsos* yra **dirsus* (o ne **dirzus*), norėtūsi dėl to, kad šis pr. žodis sietinas turbūt su pr. avd. *Dirs-une* 1292 m. (Trautmann PN 25), o pastarasis – su lie. avd. (< kurš. ar pr.) *Dirs-ūnas* (žr. Gerulis ON 28, Endzelīns l.c.), plg. lie. *drąs-ūnas* „drąsuolis“ (Skardžius ŽD 279). Pr. *dirsos* = **dirsus* naudai liudija ir lie.

drąsūs = la. *drūošs*, vestinas iš lie.-la. verb. **drens-* (= lie. *drės-a* „drįsta“), atsiradusio (galbūt apibendrinant infiksą *-n-*, plg. Trautmann BSW 60) iš **dres-*, kurio santykis su pr. **dirsus* (= **dirsus-us*) būtų panašus į lie. *prėk-ė* : *pišk-ti* ir pan., plg. dar lie. *plet-* „plečia“ (: *plat-ūs* = la. *plāšs*) su gr. *πλατύς* < **pl̥t-* ir kt. Pagaliau, pr. *dirsos* skaitymui **dirsus* (ne **dirzus*) neprieštarauja ir jo giminaitis sl. **dbrzъ* „drąsus“ (> s.sl. *drzъ* ir kt.), kil-dintinas irgi iš senesnio sl. **dirsus* (Trautmann l.c., Vasmer I 503 t., ESSJ V 228 t.): prūsų kalba (archaiškiausia baltų kalba!) šito *-s-* neišvirtimo į *-z-* atžvilgiu lengvai galėjo būti archaiškesnė negu slavų. Vak. balt.-sl. **dirsus* „drąsus“ giminaičiai – gr. *δραστός* „t.p.“, s.ind. *dhṛṣṇūh* „t.p.“, *dhṛṣú-* „t.p.“, s. pers. *adarš-nauš* „jis drįso“, go. *ga-dars* „išdrįstu“; žr. dar *dirstlan*.

Pr. *gyntos* = **gintus* „žmogus“ galima vesti iš „giminaitis (giminės žmogus)“ ir sieti su lie. *gentis* „giminaitis“ (i-kam.!): abu turi tą pačią (apofoniškai besiskiriančią) šaknį balt. **gen-* (resp. **gin-*) < ide. **gen-* (resp. **gṇ-*) „gim(dy)ti“ (dėl pr. **gin-* resp. lie. *gen-* vietoj pr. **zin-* resp. lie. **žen-* žr. Fraenkel 147 ir liter.; be to, atsižvelgtina, kad baltų kalbose yra ne vienas „kentumiškumas“) ir sufiksus pr. **-tu-* resp. lie. *-ti-*, kurie čia galėjo būti sinoniminiai, t.y. šie pr. resp. lie. vediniai iš pradžių galėjo būti abstraktai neutra – **gintu* resp. **genti* (nom.-acc. sg. neutr.) „gimimas → giminė“ (plg. inf. pr. **-tu-* resp. lie. *-ti-*, apie juos žr. Mažiulis Baltistica III 40–42, žr. dar idem BS 262 tt.), vėliau pasidarę ne neutra; panašios darybos yra ir s.ind. *jantūh* „tvartinys, žmogus“ (: pr. **gintus*, plg. Būga Aist. St. 149) resp. lo. *gens* „giminė, padermė“ (: lie. *gentis*), kurie iš pradžių (bent jau darybinio modeliu) irgi galėjo būti neutra. Kaip iš „giminės (padermės)“ atsirado „giminaitis“ (ir pan.), šitai nebesunku paaiškinti, plg. pvz. lie. *giminė* „padermė; giminaitis“ (LKŽ III 309). Plg. Endzelīns SV 160 t. (ir liter.), Toporov PJ I 350 (ir liter.).

dirstlan „statlichen“ III 117₁₂ [73₁₀] adj. acc. sg. fem. Iš paties konteksto galima spėti, kad pasakymo *dirstlan emprijki stallisnan siggit* „statlichen widerstandt thun“ (III 117₁₂) pamatinė reikšmė bus buvusi „tvirtą (kietą) pasipriešinimą daryti“, t.y. „tvirtai

(kietai) priešintis“ (plg. pvz. lie. *tvirtai, kietai priešinasi*); dėl vok. *statlichen* (III 116₁₀) plg. n.v.a. *statlich* „gründlich (esantis su pamatu, tvirtas)“ Götze 207. Plg. dar: *dirstlan* „statlich, kräftig“ Nesselmann Thes 31. Iš pr. *dirstlan* pamatinės reikšmės „tvirtas, kietas“ minėtame pasakyme nebesunku išvesti ir tą (abstraktesnę!), kuri artima dab. vok. *stattlich* reikšmei („žymus, nemenkas, didelis“). Pr. *dirstlan* „tvirtas, kietas“ (acc. sg. fem.) yra greičiausiai **dirzla-*, kurio, išstarto matyt paties P. Mėgoto, pereiginėje artikuliacijoje tarp **(r)z-* ir **-l-* A. Viliui (prūsiškai mokėjusiam prasčiau negu vokiškai!) galėjo pasigirsti epentetinis priebalsis [gal čia paveikė ir vok. *statlichen* (III 116₁₀) turimas *-tl-*] – silpnas dantinis sprogstamasis (A. Vilio ir perteiktas raide *-t-*). Pr. **dirzla-* yra sufikso **-la-* vedinys iš pr. **dirz-* = lie. *dirž-ti* „standėti, kietėti, tvirtėti“ (LKŽ I² 591 t.): lie. *dirž-nas* „diržingas, tvirtas“ (LKŽ I² 591), *dirž-as* „Riemen, Gürtel“, *dirž-ingas* „kietas, stiprus, tvirtas“ (LKŽ I² 590 t.), la. *dirž-a* „(lederner) Gürtel, Riemen“, av. *dar^oz-ra-* „stiprus, tvirtas, žymus“, *dar^oz-aye^ti* „riša, tvirtina“, s.ind. *dṛh-yati* „(pri)tvirtina“ (< ide. **dhrgh-*), plg. Vasmer I 504 (ir liter.), Fraenkel 102, Pokorny I 254. Pr. **dirz-la-* „tvirtas, kietas, standus“ (: pr. **dirz-* „diržti“) darybiškai plg. su lie. *āk-las* = la. *ak-ls* (: lie. *āk-ti*), lie. *kūš-las* „menkas, prastas (apie augalus)“ = la. *kus-ls* „sustyręs, nerangus; gležnas“ (: la. *kus-t* „silpti, tirpti“), s.sl. *gni-lb* „supuęs“ ir kt. (žr. Skardžius ŽD 163). Pr. **dirzla-* „tvirtas, kietas“ : lie. *diržnas* „diržingas, tvirtas“ = lie. *leilas* „laibas, plonas“ : *leinas* „plonas, laibas, silpnas“ = la. *kuřls* „kurčias“ : *kuřns* „t.p.“ (= s.rus. *кѣрнѣ* „sužalota nosimi, ausimi“) ir kt. Tiesa, pr. *dirstlan* yra mėgintas sieti su pr. *dysros* (kitajp aiškinant ir pačio *-tlan* kilmę), – Trautmann AS 322, BSW 60, Endzelins SV 161, Pokorny I 259, Toporov PJ I 351, plg. Fraenkel l.c. Bet šitaip daryti nėra būtina, be kitų sumetimų (žr. anksčiau), ir dėl to: žodžio *statlichen* (III 116₁₀ = *dirstlan* III 117₁₂) reikšmę „gründlich (esantis su pamatu, tvirtas)“ resp. „stattlich (žymus, nemenkas, didelis)“ išvesti iš „drąsus“ (tokią senesnę reikšmę žodžiui pr. *dysros* iš tikrųjų dera suponuo-

ti, žr. *dysros*) yra sunkiau negu iš „tvirtas, stiprus, standus, kietas“ (žr. anksčiau).

diseitiskan „hantierung (Hantierung) – verslas, amatas, užsiėmimas“ III 87₅ [55₁₃] acc. sg. fem. Įprasta taisyti į **dileitiskan* (Nesselmann Spr. 95, Trautmann AS 322) ir toliau – į **dilentiskan* = **dilatiskan*, pastarąjį laikant sufikso *-isk-* (adj. → subst.) vediniu iš *dilants* (žr.), žr. Endzelins SV 161, Schmalstieg OP 62, Toporov PJ I 352 („испорченный вариант *diseitiskan* тяготеет к предыдущему слову, связанному с ним, – *niteisingiskan*“). Tačiau *diseitiskan* galėtų būti **diseitiskan* ir skaitomas **diz^eitiskan* < **dizitiskan* (subst.) ← adj. **dizitisk-*, kuris – vedinys (su *-isk-*) iš adj. = partic. praet. pass. **dizi-ta-* (plg. panašios kilmės adj. *prābutskas*, žr.), suponuojančio pr. (inf). **dizi-tvei* „tam tikro amato darbą atlikti“ < *, daryti ką iš molio; plūkti molio aslą, krosnį ar pan.“ < *, plūkti, minkyti molį“ < *, minkant plūkti, mušti“ (iterativum), atsiradusį iš pr. **diz-tvei* „minkant plūkti, mušti“ = lie. *djž-ti|diež-ti* „mušti, perti, plakti“ < balt. **diz-|*deiž-* „mušti, plakti (molį, tešlą ir pan.), minkyti“ < ide. **dheigh-* „t.p.“ (plg. Pokorny I 244 t., Būga I 306) > sl. **daiž-jā* „indas, kuriame kas mušama, plakama, minkoma“ (> **dēža*, žr. ESSJ V 23 t.), go. *daigs* „tešla“ (ir kt.), lo. *fiŋg-ō* „masei suteikiu tam tikrą pavidalą“, gr. *τεῖχος* „mūras, siena“, s. ind. *deh-ī* „pylimas“, *deg-dhi* „(jis) užglaisto“ ir t.t. (Pokorny l.c.); žr. dar *seydis*. Taip išeitų, kad pr. *diseitiskan* = **dizitiskan* „verslas, amatas, užsiėmimas“ (acc. sg.) atsirado iš *, puodžiaus verslas (amatas)“ ar *, krosnininko verslas (amatas)“, ar pan. Tam neprieštarauja ir pats originalo žodis – vok. *hantierung* (III 86₄), kuris buvo greičiausiai ne tiek „užsiėmimas, darbas“ (= „занятие, работа“ Toporov l.c.), kiek „verslas, amatas, užsiėmimas“ (plg. Paul DW 275 s.v. *hantieren*). Tiesa, vok. *hantierung* (III 86₄) yra frazėje *nicht unehrliche hantierung treiben* (III 86₄₋₅), kurią (Titus 1, 7) atliepia gr. *μη ἀίσχροκερδῆ* = lo. *non turpis lucri cupidum*; tačiau plg.: *zu seiner Hantierung* (Matthaeus 22, 5) = ἐπι τῆν ἐμπορίαν αὐτοῦ = *ad negotiationem suam* „prie savo verslo (amato, užsiėmimo)“.

-ditans, žr. *senditans*.

Diwanus dictus *Clekine* (SRP I 120), vardas (avd.) Prūsijos didvyrio – bartų (žr. s.v. *Bartha*) vado, kuris Didžiajame prūsų sukilime (1260–1274 m.) narsiai kovojo ir nuo priešų strėlės žuvo (ca. 1271 m.) Kulmo krašte. Kaip šį vardą (dėl pravardės dk. *Clekine* žr. toliau) tarė patys prūsai ir kokia jo kilmė, iki šiol nebuvo nagrinėta.

XIII–XV a. dokumentuose randame daugiau to paties vardo prūsų (ne vien bartų), žr. Trautmann PN 25. Pirmiausia minėtinos yra XIV–XV a. pradž. (t.y. iki XV a. pradžios!) šios to vardo dk. lytys (pagal Trautmann l.c.): *Dywans* (1368), *Dywan* (1378, 1388, 1389, 1399, 1403, 1408), *Dywon* (1361, 1398, 1407), *Dywone* (1380, 1419), *Diwone*; be to, dk. lytys (pagal Gerrullis ON 29) – avd. *Dywon*, vv. *Dywons* (ca. 1400), vv. *Dywone-lauken* (1390). Šio asmenvardžio prūsiškajam tarimui nustatyti ypač svarbi yra XV a. gale (ne pradžioje!) užfiksuota lytis (žr. Gerullis l.c.) vv. dk. *Diewan* (1493) – iš Sembos.

Visos tos dk. lytys atspindi pr. **Dīwān-* (ne **Dīwān-* = **Dīwān-*!), kadangi:

a) balsį pr. **-ī-* (ne pr. **-i-*!) rodo tai, kad visais atvejais rašoma tik raidė dk. *-i-* resp. *-y-* (jeigu čia būtų buvęs pr. **-i-*, jis būtų perteiktas ne vien raide dk. *-i-* resp. *-y-*, bet ir dk. *-e-*!); dk. (vv.) *Diewan* (1493) jau visai aiškiai atspindi pr. **-ī-*;

b) balsį pr. **-ā-* (ne pr. **-a-* = **-ā-*!), einantį po pr. **-y-* (labialis!), rodo tai, kad yra dk. lyčių ne vien su raide dk. *-o-*, bet ir (!) su dk. *-a-* (jeigu čia būtų buvęs pr. **-a-* = **-ā-*, jis būtų perteiktas tik raide dk. *-o-* resp. *-oa-*); dk. (vv.) *Diewan* (1493 m., Semb!) dar aiškiau rodo pr. **-ā-*, t.y. ne pr. **-a-* (= **-ā-*), nes XV a. gale semb. šnektose balsis pr. **a-* (= **ā-*) po labialų jau buvo išvirtęs į pr. (semb.) **ū* (ir čia būtų ne dk. *Diewan*, o dk. **Diewan*). Lytys dk. (žr. Trautmann l.c.) *Dziwan* (1292), *Ziwan* (1298), *Sywan* (1295) irgi atspindi tą patį pr. **Dīwan-*, kuriame pr. **Dī-* išverstas į lenk. **Dzi-*, o pr. **ān-* priderintas prie sufikso lenk. *-an-* (produktyvaus!).

Pr. **Dīwan-* = **Dīwanas* (ar *Dīwanis*?) yra iš appell. pr. **dīwanas*. Šį laikau sufikso **-an-* vediniu iš adj. pr. **dīv-* „greitas, greitai judantis ir pan.“ [arba iš (adj.>) subst. pr. **dīv-*, plg. sufikso *-an-* lie. vedinius, žr. Skardžius ŽD 226–228], o pastarąjį (adj.) – sufikso **-v-* vediniu iš verb. pr. < balt. **dī-/*dei-* „greitai judėti“ (>la. *diê-t* „šokinėti, šokti, dainuoti“ ir kt.) < ide. **dei-/*dī-* „t.p.“; apie šios šaknies žodžius baltų kalbose žr. Urbutis BEE 48–52. Vadinasi, pr. (apell.) **dīwanas*, iš kurio yra pr. avd. **Dīwanas* (aplietuvinant – *Dýwanas*), reiškė „greituolis ar pan.“.

Bartų vado Dývano pravardė dk. *Clekine* (*Diwanus* dictus *Clekine* – SRP I 120) yra greičiausiai vietoj dk. *Clokine* (raidė e iš rašybos anuomet bus buvusi gana panaši į raidę o) = pr. **Klō·kinis* ar **Klō·kīnas*. Jis yra iš šaknį pr. **klō·k-* (t.y. **klāk-*) „lokys“ (žr. *clokis*) turėjusio appell. pr. **klō·kinis* „lokinis“ ar **klō·kinas* „t.p.“ arba iš **klō·kīnas*, reiškusio galbūt „lokiukas, lokio vaikas“ (plg. sufikso *-in-* panašios reikšmės lie.-la. vedinius, žr. Skardžius ŽD 267). Vadinasi, garsiojo barto Dývano pravardę pr. **Klō·kīn-* (t.y. **Klākīn-*) lietuvininti reikia į (lie.) *Lokinis* (arba *Lokynas* „Lokiukas“).

dīwūtiskan, žr. *deiūwūtiskan*.

dmskins „orsmalcz (Ohrenschmalz) – ausies siera (nešvarumai)“

E 84 acc. pl. Be abejo, klaidingai parašytas žodis. Iš keleto galimų taisyčių paprasčiausias (taigi ir patikimiausias) atrodo šitoks: *dmskins* taisytinai į **druskins* (Bezenberger BB XXIX 247 t., Trautmann AS 322, plg. Endzelins SV 161 t., Pokorny I 275), čia ieškant šaknies pr. **drus-*, kuri arba taisytinai į **trus-* (pr. raštuose vietoj dusliosios priebalsės parašoma neretai ir skardžioji!), arba, greičiau, laikytina tarminiu šaknies pr. **trus-* variantu (plg. lie. *klišti||glišti*, *kriaūnos||griaūnos*, *krýtis||grýtis* ir kt., žr. Būga I 448). Šita pr. **trus-* (resp. **trus-/*drus-*) sietina su la. *trus-t* „pūti, trešti“, *trus-êt* „t.p.“, *trus-ls* „trapus, aptriušęs, supuęs“, *trāus-ls* „t.p.“, lie. *traušti* „lūžti, trupėti“, *trauš-ūs* „trapus“ ir kt., s. rus. *mpyxō* „suplėkęs, sutrešęs“ ir kt. (Būga I 489, II 313, 632, ME IV 226 t., 248 t., Fraenkel 1114, Vasmer IV 111) < balt.-sl. **trus-* (: **traus-* : **treus-*) „trupėti, lūž-

ti; trešti, pūti“ [dėl *-s->lie. (*traū*)-š-(*ti*) žr. Karaliūnas Baltistica I 116 t.], dėl jo reikšmės dar žr. toliau. Taigi pr. **truskins* „ausies siera (nešvarumai)“ gali būti iš **trupantys* puvėšiai“ = „puvėšiai“ – vedinys iš verb. pr. **trus-* „trupėti; pūti“. Pr. *dmskins* = **truskins* (resp. **druskins*) laikytinas acc. pl. lytimi. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad jis yra sufikso **-kja-* (*jo*-kamienis) vedinys iš minėto verb. pr. **trus-* (resp. **drus-*), plg. lie. *sūs-kis* „niežas; nususėlis“ (: *sūs-ti*), *trūp-kis* „smulkmena“ (: *trup-ėti*) ir kt. (Skardžius ŽD 124). Tačiau yra pamato galvoti, kad *jo*-kamienė acc. pl. **-ins* (greta **-'ans* < **-jans*) buvo galima tik kat-mų epochos pr. šnektoms (XVI a.), o E epochos pr. šnektos (XIII–XIV a.) turėjo tik (*jo*-kamienę) **-'ans* (< **-jans*). Vadinas, pastarosiose to meto pr. šnektose turėjo būti ne **truskins* (= *dmskins* E), o **truskans* (= **dmskians* E); tai reiškia, kad **truskins* (= *dmskins* E) buvo *i*-kamienis (acc. pl.). Atsižvelgiant į tai, kad baltų kalbose nėra sufikso **-ki-* (o tik **-kja-*), reikia **truskins* (= *dmskins* E acc. pl.) kildinti iš **trusti-* (*i*-kamienis); dėl pr. **t* (+ **i*) > **k* žr. pvz. s.v. *birgakarkis* (pr. **trusti-* > **truski-* bus veikę ir disimiliacijos faktoriai). Šitas pr. **trusti-* (subst.) etimologiškai santykiuoja su la. *trust* „pūti, trešti“ (= pr. **trus-* „trupėti, lūžti; pūti, trešti“) < **trusti* (inf., iš **-ti-* sufikso subst. abstract., neutr., plg. Mažiulis BS 288), kaip lie. *gaištis* „gaišimas“ (subst.) su *gaišti* (inf.), *mirtis* „mirimas“ (subst.) su *mirti* (inf.), *sutartis* „sutarimas“ (subst.) su *sutařti* (inf.) ir t.t. (žr. Skardžius ŽD 326 tt.). Iš pr. **trusti-* „trupėjimas; puvimas“ nesunkiai galėjo atsirasti konkretnė reikšmė „(trupantys) puvėšiai“ (dėl *-ti-* sufikso darinių reikšmės konkretėjimo žr. Skardžius l.c.), kurią rodo ir tai, kad pr. **trustins* (= *dmskins* E) yra acc. pl. – matyt plurale tantum. Taigi pr. *dmskins* = **truskins* < **trustins* (acc. pl.) „ausies siera (nešvarumai)“ iš tikrųjų buvo „(trupantys) puvėšiai“, plg. tai, kad lietuvių tarmių senosios kartos atstovas į klausimą, kaip jis vadinęs čia nagrinėjamąjį dalyką (t.y. „Ohrenschmalz“), atsako, kad tai esą: (sc. ausų) *puvėšiai; trąšos; mėšlas; purvai; kuř žvirblių tupėta* (sc. „jų priteršta vieta“); ir pan. [visi šie pavyzdžiai – iš vieno asmens (mano

tėvo) Ds]. Pr. **trustis* „trupėjimas; puvimas“ galėtų kartu su lie. dial. *strustis* „тростниковый зуб бёрда“ (reikšmė pagal: Būga II 313) < **trustis* = s.sl. *tręstb* „nendrė“ (plg. Fraenkel 1133 ir liter., Vasmer IV 106, 111) suponuoti balt.-sl. **trusti-* „trupėjimas, trupumas“ – sufikso vedinį iš verb. balt.-sl. **trus-/ *traus/-*treus-* „trupėti, trupinti“, o šis yra formanto **-s-* išplėstas verb. balt.-sl. **tru-/ *trau-/ *treu-* „t.p.“ < ide. **tr(e)u* „t.p.“ < **ter-* „trinti“ (kitaip Pokorny I 1026); žr. dar Urbutis BEE 85 tt. (dėl lie. *truņpas* etimologijos) ir s.v. *trupis*. Apie pr. *dmskins* kitokius skaitymus bei etimologijas žr. Trautmann l.c., Endzelins l.c. (ir liter.), Toporov PJ I 352 tt.

doacke „star (Star) – varnėnas“ E 732 = **dōkē*, t.y. **dākē* (nom. sg. fem.): s.v.a. *taha* „kuosa“, dėl reikšmių santykio plg. lie. *varnėnas* „Star“ ir (dial.) *varnėlė* „kuosa“ Žr. Pott KZ VI 113, Nesselmann Thes 31, Trautmann AS 322, Endzelins SV 162, Stang LS 19, 71, Toporov PJ I 354. Šis pr. žodis galėtų būti onomatopėjinės kilmės (t.y. atsiradęs nepriklausomai nuo minėto s.v.a. žodžio) – fleksijos vedinys iš verb. **dāk-*, padaryto remiantis varnėnų tam tikrų garsų, primenančių *dā...dā*, pamėgdžiojimu (plg. lie. dial. *kvāk-ė* „kas kvaksi“ kilmę), plg.: „besišaukdami jie (varnėnai. – V. M.) kelia gana tylų čežamą garsą, kažką panašų į *dže...dže...*“ (Ivanauskas III 98). Plg. rus. *квопеу* „varnėnas“ (ir kt.), kurio kilmė turbūt irgi susijusi su garsų pamėgdžiojimu (Vasmer IV 637); plg. dar vok. *Star* „t.p.“ (ir kt.) kilmę (Kluge 739 t.).

doalgis „senze (Sense) – dalgis“ E 546 nom. sg. = **dōlgis*, t.y. **dālgis* < **dālgis* (Mažiulis PKP 46): lie. *dālgis* „t.p.“ (fem. ir masc.), *dālgė* ir *dālgė* „t.p.“ (LKŽ II² 240 resp. 239); šios lie. lytys tarsi rodytų, kad ir pr. žodis galėjo būti fem. bei *i*-kamienis. Toliau giminiuojasi (plg. Fraenkel 81 ir liter., plg. dar Pokorny I 247) su lie. *dālg-yti* (*dālg-o*, *-ė*) „diliginti“ (LKŽ II² 241), *dālg-ūs* „dilgus, dagus“ (l.c.), *nu-dēlg-ti* „smarkiai nudiegti, suskausti“ (LKŽ II² 393), *dilg-a* „dilgė“ resp. *dilg-ė* (*dilg-ė*) „t.p.“ (LKŽ II² 548), *dilg-ėti* (*dilg-a*, *-ėjo*) „perštėti“ (LKŽ II² 549), *dilg-sėti* „tvinksėti, smilksėti“ (LKŽ II² 551), *dilg-t* „bast, durst (apie skausmą)“ (l.c.), *dilg-ti* „sopėti nuo dilginimo; dil-

ginti“ resp. *dilg-ti* „smelkti“ (LKŽ II² 551–552), *dilg-ūs* „dalgus, aštrus“ (LKŽ II² 552), plg. dar lie. pasakymus: *notrė dālgō* „duria, bado“ (LKŽ II 241), *kaip sužnybė pirštą, tai tik nūdelgė nūdelgė* „nudiegė“ Sb (LKŽ II² 393), *dilgt* „durst“ *kōjon kážno kās Ds* (LKŽ II² 551), *kažin ką primyniau, tai kad sū-dilgė* „nusmelkė, nudiegė“ (LKŽ II² 552) ir t.t. Iš čia nesunku išvesti balt. (dial.) **delg-* (: **dilg-* : **dalg-*) „aštriai, pjaunamai durti (dursčioti), bestti (badyti)“, t.y. jis reiškė maždaug „kirsti“ resp. „kertamai pjauti“, plg. lie.: *nors ir nepriprātes prie dālgio, ale didelė gābalq* (sc. rugių, javų lauko resp. pievos plotį) *nubādė* (Ds), kur pastarasis pejoratyviai reiškia „nukirto, nupjovė“. Plg. dar lie.: *šieną, rugiūs, javūs kiřsti* (LKŽ II 855 s.v. *kiřsti* 3). Tiesa, kertami yra paprastai rugiai ir pan., o šienas ir pan. – pjaunamas (žr. l.c.), bet šitokia žodžių lie. *kiřsti/pjauti* semantinė distribucija šnektose nėra visuotinė (žr. l.c.) ir, be to, ji negali būti sena, žinant, kad: a) rugiai ir pan. seniau (dar net ir visai netolimoj praity!) buvo pjaunami pjautuvu (ne dalgiu!), o b) šienas ir pan. buvo pjaunamas dalgiu (ne pjautuvul), ir c) žodyje lie. *pjautuvas* (plg. ir pr. *piuclan* „pjautuvas“) aiškiai slypi semema „pjauti“ (ne „kirsti“!); iš čia darytina išvada: senovėje baltų gentys a) „pjovė“ rugius ir pan., o b) šieną ir pan. „kirto“. Kitaip sakant, reikia manyti: kaip lie. *pjautuvas* resp. pr. *piuclan* yra išvesti iš balt. **pīdu-* „pjauti“ < **pēu-*, taip lie. *dālgis* (gal ir la. *dalgs* „dalgis“, plg. ME I 434 t.) = pr. *doalgis* gali suponuoti balt. **delg-* „kirsti, rėžti“ (žr. anksčiau), dėl darybos plg. pvz. lie. *brāndis* „(priebrendusi) ankštis“ fem. ir masc. (LKŽ I¹ 994) ← *brėnd-* (*brėsti*) arba (be apofonijos) *kāndis/kandis* „Motte“ (< **kandikė*) (LKŽ V 204), žr. Mažiulis Baltistica XIV 95. Balt. verb. **delg-* „kirsti, kertamai pjauti“ < ide. **delgh-* (: **dīgh-*) „skelti (skilti), rėžti“ > s.isl. *telgja* „apkapoti, apgenėti“, *talga* „pjovimas, pjaustymas“, ags. *telga* „šaka“, v.v.a. *zelga* „t.p.“, s. air. *dlongid* „jis skelia“, *dluige* „skėlimas“ (< **dlog-īo-*), serb.-chorv. *dlaga* „lūžusiai kojai tvarstyti lentelė (skala, skiedra)“ (ir kt.), ind.-iran. **darghas* (> mardv. *tarvas* „pjautuvas“) ir pan. Šitas verb. ide. **delgh-* yra formanto **-gh-* vedinys iš verb. ide. **del-* (žr. s.v. *dellieis*).

Žr. resp. plg. Fraenkel 81 (ir liter.), Pokorny I 196, Toporov PJ I 355 t. (ir liter.).

dochti „tochtir (Tochter) – duktė“ GrA 23, *docki* „tochter – t.p.“ „GrG 54 (vietoje **dockti*), *dochti* „filia – t.p.“ GrF 14 nom. sg. fem. atspindi pr. **duktī* ar (**duktī*>) **dukti* (žr. s.v. *duckti*), kur garsai resp. raidės *-och-* atsirado matyt veikiant atitinkamam vok. žodžiui resp. jo rašybai.

dolu „galle (Galle) – tulžis“ E 135 nom.-acc. sg. neutr. Bezenberger BB XXIII 310 mano, kad originale buvęs **golu*, o nuorašė tas **g-* buvęs pakeistas į *d-* dėl *dumsle* (E 134), plg. ir Endzelīns SV 162; bet čia galėjo būti ir šiek tiek kitaip: paties E originalo autorius (vokietis!) galėjo vietoje **golu* parašyti *dolu* iš asociacijos su *dumsle* pradiniu *d-*, kartu turėdamas instinktyvų nusistatymą, kad žodis „tulžis“ vokiškai ir prūsiškai skamba kitaip (betgi pr. **golu* = **ga-lu* ir vok. *galle* skambėjo iš tikrųjų gana panašiai!), žr. ir Toporov PJ I 360. Pr. **golu* = **galu* (su **-a-* po guturalio), yra matyt tos pačios šaknies, kaip ir pr. *gel-atynan* „geltonas“ (žr.), lie. *gel-tonas*, *gel-tas* „t.p.“, *gel-tà* „geltonligė“, *gel-sti*, la. *dzel-tāns* „geltonas“, *dzel-ts*, sl. (**gil->*) **žbl-tb* (> rus. *жел-мышь* ir kt.), suponuojantieji ide. verb. **ghel-* „blizgėti, mirgėti“, iš kurios kilusių žodžių išliko beveik visoje indoeuropiečių kalbose: s.v.a. *gėl-o* „geltonas“, n.v.a. *gel-b* „t.p.“, s.isl. *gal-l* „tulžis“, s.ind. *hār-i-* „šviesus, geltonas ir kt.“, av. *zar-i-* „geltonas“, s.pers. *zār-a-* „tulžis“, gr. *χόλα-ος* „t.p.“ (*χλ-ωρός* „žalias, geltonas“), lo. *fel* „tulžis“, kimbr. *gel-l* „geltonas“ ir t.t., taip pat „satėminiai“ balt.-sl. žodžiai – lie. *žėl-ti* „grünend wachsen“ = la. *zēl-t* „t.p.“, lie. *žāl-ias*, *žolė* = la. *zāle*, pr. *sālin* „žolė“ (žr.), lie. dial. *žėl-tas* „auksiniai geltonas“, la. *zēl-ts* „auksas“, pr. *seal-tmeno* „volungė“ (žr.), s.sl. *zel-enb* „žalias“, *zla-to* „auksas“ (< sl. **zol-to*), *zlb-čb* „tulžis“ (< sl. **zbl-čb*) = rus. *жел-чб* „t.p.“ ir pan. (Pokorny I 429 tt.). Tiesa, kai kas (pvz. Fraenkel 145) minėtais atvejais nori įžiūrėti ne tik ide. **ghel-* (> lie. *žėl-ti* ir t.t.), bet ir jo variantą ide. **g^hhel-* (> lie. *gel-tas* ir t.t.); tačiau toks variantas, atsižvelgiant į dabartinį „kentumiškumo-satėmiškumo“ supratimą, neatrodo suponuotinas (Pokorny l.c., Toporov l.c.). Be to,

ši ide. **ghel-*, t.y. **ghl-* atspindi ir la. *zul-(k)ts* „tulžis“; lie. *tulžis* galbūt yra – tabuistiškai (?) – perdirbtas (pagal *tulž-ti* „naß, weich werden, anschwellen“) resp. metatezuotas irgi iš lie. **zul-tis* = la. *zul(k)-ts* (plg. Niedermann TiŽ II 443 t., Fraenkel 1138). Vak. balt. **galu* „tulžis“ yra matyt iš „geltonumas, žalsvumas“ – iš substantyvų (nomen abstract. neutr.) virtusios lyties adj. neutr. **galu* (nom.-acc. sg.), suponuojančios *u*-kamienį adj. vak. balt. **galu-* „geltonas, gelsvas, žalsvas“, kuris išvestas iš verb. balt. **gel-* „būti geltonam, gelsvam, žalsvam ir pan.“ (dėl visa to plg. pvz. s.v. *arrien*) < ide. **ghel-* „blizgėti, mirgėti“ (žr. anksčiau), žr. Mažiulis Baltistica XIV 96 t. Plg. Endzelīns l.c., Fraenkel 1138, 1297, Vasmer II 43 t., 45, Pokorny l.c., Toporov l.c. (ir liter.).

dongo „refe (Reifen) – lankas“ E 403 nom. sg. fem. = **dʌngʷ*, t.y. **dāngā* < **dañgā* (dėl diftongo žr. PKP 46). Originalo žodis *refe* (E 403) yra v. v. ž. lytis vietoj *reife* „lankas“ (= v. v. a. *reif* „t. p.“, žr. Paul DW 474 s. v. *Reif*), plg. pvz. *schede* (E 425, žr. s.v. *sarxtes*) – v. v. ž. lytį vietoj *scheide* (=v. v. a. *scheide* Lex 180). Pr. **dangā* „lankas“ kartu su kurš. > la. dial. *dañga* „kampus“ (plg. kurš. > la. dial. *dañdzis* „die aus einem Stück bestehende Radfelge“) bei sl. **doga* > rus. *dyza* „lankas; vaivorykštė“ ir kt. suponuoja vak. balt.-sl. **dangā* „lankas, lenkimas“ (žr. dar Mažiulis Liet. etnogen. 6, idem ZfSl XXIX 166), kuris yra fleksijos vedinys iš balt.-sl. verb. **deng-* „lenkti, krūmen“ (žr. s. v. *dangus*); tokios pat darybos ir lie. *dangà* „apden-gimas“, bet jis arba neteko senovinės reikšmės [„(ap)lenkimas“], arba buvo išvestas iš lie. verb. *deng-* „dengti“ (< *, „lenkti“). Žr. dar Mažiulis Baltistica XIV 52 t., PKP II 30, 285.

Tiesa, egzistuoja visų priimta tradicinė nuomonė, kad vok. *refe* (E 403), vadinasi, ir pr. *dongo* buvo kažkoks „padėklas, pastovas“: „wahrscheinlich ein in der Küche befindliches Gestell zum Aufstellen der Gläser, Teller u. dergl., ein Gläser- oder Tellerbrett“ (Nesselmann Thes 31), „wahrscheinlich Gestell für Schenkeräte, Gläser- oder Tellerbrett“ (Frischbier II 219), „wohl Gestell für Trinkgeschirre, Gläserbrett“ (Trautmann AS 322), „Gestell für Trinkgeschirre?“ (Endzelīns SV 162); Trautman-

nas (l. c.) šiam reikalui net pateikia v. v. ž. *ref* „Gestell zum Tragen von Lasten auf dem Rücken“ (čia paminėčiau dar ir v. v. a. *ref* „Stabgestell zum Tragen auf dem Rücken“ Lex 165, taip pat n. v. a. *Reff* „Gestell aus Stäben oder Brettern“ Paul DW 472), „...обозначает подставку для посуды“ (Топоров PJ I 361). Šitiems spėjimams, kad vok. *refe* (E 403) reiškęs kažkokį padėklą ar pastovą, vienas iš svarbiausių argumentų yra štai kas: vok. *refe* (E 403) eina po *glas* „stiklas“ (E 401) ir *becher* „taurė“ (E 402), – Frischbier l. c., Trautmann l. c., Toporov l. c.; betgi čia užmirštama, kad a) E žodynylyje yra ne vienas atvejis, kai trūksta griežtesnės žodžių išdėstymo tvarkos pagal jų reikšmių asociacinius ryšius, b) vok. *refe* (E 403) bei pr. *dongo* įdėtas į E 382–403 grupę, kurioje yra kubių (E 393, 394) bei statinės (E 397) ir jų dalių (E 395, 398, 399) pavadinimai. Jau vien dėl šių dalykų reikia galvoti, kad vok. *refe* (E 403) – pr. *dongo* buvo ne „padėklas, pastovas“, o kubilio bei statinės dalis – „lankas“, žr. anksčiau (ir Mažiulis l. c.).

dragios „heuen (Hefen) – mielės“ E 386 = **dragʷs*, t. y. **dragʷās* < **dragjās* (nom. pl. fem.). Čia pridera prūsizmu laikytinas lie. *dragės* „mielės“, kurį šalia įprastinio lie. *mielės* Bretkūnas Biblijos vertime yra sporadiškai du kartus pavartojęs: *dragges* (acc. pl.) BrB Iz 51,¹⁷ (*dragges* išbraukta, viršuje parašyta *mieleš*), *su dragemis* (instr. pl.) BrB Ps 75,⁹ (*dragemis* išbraukta, viršuje parašyta *mielėmis*); iš pr. kalbos kildintinas ir Prūsijos lie. *drāgēs* (gen. *drāgiū*) „nuosėdos, susidarančios iš stintų varant riebalus“, užfiksuotas Tovės (į šiaurę nuo Labguvos) žvejų šnektoje (Gerullis-Stang 82). Žr. Bezzenberger BGLS 281, Falkenhahn 205 ir ypač Žulys Baltistica I 151 t. (ir liter.). Dėl kamiengalio plg. pr. *crasios* ir Prūsijos lie. *kraušēs* „kriaušės“, kuris yra matyt irgi prūsizmas (žr. s. v. *crasios*), plg. dar lie. *mārios* : *mārēs* ir kt. La. *dradži* „lydytų taukų nuosėdos“ (ME I 488) laikytinas kuršizmu (Būga III 260); šis žodis kuršiams galėjo būti irgi *iā*-kamienis (ar *ē*-kamienis), latvių išverstas *īo*-kamieniu (plg. santykį lie. *viřkšćios* „Erbsenstrauch“: *viřkšćiai* „t. p.“ ir pan.). Vak. balt. (pr.-kurš.) **dragjā-* „mielės, nuosėdos“ (plur. tantum), imant baltų-slavų dialektų arealą, laikytinas vak. balt.-sl. izoleksa (dėl

vak. balt.-sl. izoleksų bei izoglosų žr. Mažiulis Liet. etnogen. 6 t. ir liter., idem ZfSl XXIX 166 t.), t. y. suponuotinas ir sl. *dragiā- „t. p.“ (plg. Trautmann BSW 58), kuris dėl kontaminacijos su sl. verb. *drazg- (apie jį žr. ESSJ V 128 s. v. *drozmati) ar pan. buvo perdirbtas į sl. *drazg(i)iā- „mielės, nuosėdos“ (> rus. *дрожжи* „mielės“ ir kt.); o gal šis sl. *drazgiā- „mielės, nuosėdos“ yra sl. dial. lytis, egzistavusi greta sl. dial. *dradžiā- „t. p.“, kuri dėl minėtos kontaminacijos būtų perdirbinys iš sl. *dradiā- „t. p.“, asimiliaciškai (plg. sl. *gego „degu“ < *dego) atsiradusio iš sl. *dragiā- „t. p.“. Apie kitokius sl. „mielių“ kilmės aiškinimus žr. ESSJ V 128 t. ir liter. Vak. balt.-sl. *dragiā- „nuosėdos, mielės“ yra turbūt iš *„dribsniai, nuokritos“ – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. *dreg- „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ < ide. *dher(H)gh-/*dhregh- „t. p.“ (žr. s. v. *dergē*). Tas pats ide. *dhregh- [: *dher(H)gh-] slypi ir germ. (dial.) *dragjā „mielės“ (> s. isl. *dregg* „t. p.“ [pl. *dreggiar*] ir kt.), alb. *drā* „aliejaus nuosėdos ir kt.“ (< *dragā). Dėl pr. *dragios* ir pan. kilmės plg. Toporov PJ I 364 t. ir liter.

drastus „wanst (Wanst) – storas pilvas“ E 130 nom. sg. Vok. *wanst* (E 130) reikšmė „pilvas“ bus buvusi ne neutrali, o ekspresyvi, t. y. jis reiškė „storą (riebų) pilvą“ (plg. Paul DW 723). Panašią reikšmę bus turėjęs (arba bent jau E žodynelyje panašia reikšme vertėjo-prūso buvo pavartotas) ir pr. *drastus* (E 130), t. y. jis reiškė „storą pilvą“ = „pilvą, kaip pasipūtusį dalyką“. Kad šitaip yra buvę, t. y. kad pr. *drastus* turėjo ekspresyvią reikšmę, rodo pr. *weders* „pilvas“ E 122 resp. „skrandis“ E 132 – ne ekspresyvios, o neutralios reikšmės žodis (žr. s. v. *weders*). Primintina, kad balt. *vėdera- (plačiau žr. s. v. *weders*) bus turėjęs tokias sememas: I „pilvas, Bauch“ (gyvulio, žuvies, paukščio, žmogaus), II „skrandis, Magen“ (gyvulio, žmogaus), III „skilvys, Vogel Magen“ (paukščio „skrandis“ gerokai skiriasi nuo gyvulio ar žmogaus skrandžio). Žodžio balt. *vėdera- reikšmė vėliau baltų tarmėse siaurėjo – atitinkamoms jo sememoms atsirado nauji žodžiai. Pavyzdžiu imkime Dusetų apylinkių šnektą: čia balt. *vėdera-, išlikdamas II-ąja semema (*vėdaras*; tiesa, žmogaus skrandis vadinamas: *vėdarėlis*), neteko I ir III sememos, nes atsi-

rado nauji žodžiai *pilvas* (I semema) ir *skilvys* (III semema). Žodis lie. *skilvys* resp. *skilvis* (III semema) laikytinas senesniu už lie. *pilvas* (latviai irgi pažįsta žodį *škilvis* „skilvys“, bet jie turi ne **pilvs*, o *vēders* „pilvas“!), o pastarasis – senesniu už lie. *skrañdis* [jis (II semema) nepažįstamas ne tik latviams, bet ir daugeliui lie. šnektų!]. Iš čia išplaukia, kad ryt. balt. tarmėse žodžio balt. **vėdera-* reikšmė siaurėti pradėjo ne nuo kurios nors kitos jo sememos (t. y. ne nuo I ar II), o nuo III-iosios – nuo to, kad pirmiausia būtent pastarajai sememai atsirado atskiras naujas žodis. Matyt panašiai buvo ir vak. balt. tarmėse: balt. **vėdera-* reikšmė prūsuose, jį išlaikiusiuose I-ąja ir II-ąja semema, siaurėjo nuo to, kad jo III sememai atsirado atskiras naujas žodis, kuriuo ir laikytinas pr. *drastus* (E 130). Kitaip sakant, tiesioginė žodžio pr. *drastus* reikšmė buvo „skilvys“ (paukščio), šalia kurios nesunkiai galėjo atsirasti ir šalutinė reikšmė „gūžys, Kropf“. Iš „skilvys, gūžys“ lengvai išriedėjo „prikimštas skilvys, gūžys“ → „storas skilvys, gūžys“ → „storas paukščio pilvas“ ir pagaliau – ekspresyvi reikšmė „storas pilvas“, atsiradusi minėtą reikšmę perkeliant nuo paukščio į gyvulį ar žmogų. Dėl visa to plg. lie. pasakymus: *žąsys pririję – jų skilviai taip prikimšti, kad net pilvai žemė eina* (Ds), *ánties skilvys prikimštas lig pažiūnių, – anà net nebepaeina* (Ds), *žąsys taip pririjo, kad net kaklį nebepàsuka* (Ds). Plg. dar: *prisivalgiau (prisikimšau ir pan.) kaip žąsis (žąsinas, ántis ir pan.) „prisivalgiau kiek lenda“* (Ds), *prisivalgiau (prisikimšau ir pan.) kaip žąsinas, – nebepaliū pilvo panėšt* „prisivalgiau kiek lenda, iki soties“ (Ds), *vaikai prisivalgę kaip žąsiðkai, – net nebepàjuda* „vaikai prisivalgę kiek lenda“ (Ds); lie. palyginimai dėl prisivalgymo „kiek lenda“ (ne dėl kitokio prisivalgymo!) yra susiję ne su koku nors kitu gyviu, o su žąsimi (žąsinu, antimi ir pan.), plg. kad ir tą: pasakymo *prisivalgiau (prisikimšau ir pan.) kaip žąsis (žąsinas, ántis ir pan.)* negalima transformuoti į *prisivalgiau (prisikimšau ir pan.) kaip arklýs – (kàrvė, kiaulė ir pan.)*, – juk pastaruoju atveju turime ne „prisivalgymą kiek lenda (pripampimą, pilvo išsipūtimą nuo tokio valgymo)“, o kitą – „sugebėjimą daug, gausiai (resp. kitaip) suvalgyti“ [t. y. „arkliškai“ (resp. „karviškai“ ir kitaip) suvalgyti]. O gal pr. *drastus*

„storas pilvas“ turėjo reikšmes „(paukščio) skilvys“, „skilvys“, „skilandis“, „storas pilvas“ bei „storapilvis“, plg. lie. *skilvỹs / skilvis* „(paukščio) skilvys; skilvys; skilandis“ (LKŽ XII 896 t.) bei *skilándis* „skilandis; skrandis; storapilvis“ (LKŽ XII 882). Pr. *drastus* „storas pilvas“ (= „prikimštas pilvas“!) ← „skilvys“ galima interpretuoti **draz-tus* (su **-z-*, asimiliuotu į **-s-* prieš **-t-*) ir sieti su lytimi lie.-la. inf. **dražti* „drožti, lupiti, trinti“ resp. praes. **dražja*, kurios pagal lie.-la. praet. **drāžē* (> lie. *dróžē*, la. *drāzu*) vėliau išvirto į lie.-la. inf. **drāž-ti* (= lie. *dróžti*, la. *drāzt*) resp. praes. **drāžja* (= lie. *dróžia*, la. *drāžu*), dėl tokio virtimo plg. Kazlauskas LKIG 351; kad čia būta šaknies lie.-la. **draž-* (su trumpuoju **-a-*!), apofoniškai rodo ir pvz. lie. *drėž-enos* „skutai, čeženos“ (LKŽ II² 693) < „sudrožti, sutrinti, suplėšyti dalykai“. Taigi pr. *drastus* = **draz-tus* „(paukščio) skilvys“ laikytinas sufikso *-tu-* vediniu iš pr. verb. **draz- / *drez-* „drožti, trinti, plėšti“, plg. lie. pasakymus: *skilvỹs* (paukščio) *net akmeniokūs sudróžia* (Ds), *skilvỹs* (paukščio) *trina, m̃ala, plėšia* (Ds) ir pan. Pr. **draz-tu-* „(paukščio) skilvys“ < **-drožimo* (trinimo) įrankis“ bus atsiradęs iš **-drožimas* (trynimas)“ (subst. abstract.): jo santykis su pr. inf. **draz-tu / *drez-tu* „drožti, trinti, plėšti“ (+ **-ei* > *-twei*, žr. Mažiulis BS 272 t. ir liter.) yra toks pat, kaip pvz. lie. *gaištis* „gaišimas“ (subst.) su *gaišti* (inf.), lie. *lanktis* „lenkimas; tam tikras įrankis siūlams lenkti“ (LKŽ VII 138) su *leñkti* (inf.) ir pan. (žr. s. v. *dmskins*). Plg. ir s. ind. *mán-tuh* „patarimas; patarėjas“ (: *mán-yate* „jis galvoja“). Žr. dar Mažiulis Baltistica XIV 54 t., plg. Toporov PJ I 366 t. Apie tolimesnę verb. balt. **draz- / *drez-* „drožti, trinti, plėšti“ kilmę žr. s. v. *droanse*.

Nagrinėjant pr. *drastus*, pagaliau, atsimitina ir tai, kad šis pr. žodis iki šiol neturi etimologijos, – žr. Trautmann AS 322 („unklar“), Endzelīns SV 162 („bez etimologijas“), plg. Toporov PJ I 365.

draudieiti „wehret – drauskite“ III 113₃ [69₃₁; = **draudei-* ar **draud'ai-*] imperat. 2 pl. (pasakyme *nidraudieiti* III 113₃ = lie. *nedrauskit* VE 60₁₀ = lo. *ne prohibueritis* Marc. 10₁₄ = *μη̄ κωλ-ύετε* l. c.); *driāudai* „furen sie an (fuhren sie an) – draudė“ III 111₂₂

[69₂₆; = **dr'aud-*] praet. 3 pl. (= lie. *draude* „draudė“ VE 60 = lo. *comminabantur* Marc. 10₁₃ = *ἐπιτιμῆσεν* l. c.): lie. *draūdė draūdžia draūsti* „neleisti, (už)ginti, tramdyti“ (LKŽ II² 662 tt.), la. *drāudēt* „grasinti, drohen“, *drāudi* „grasinimai, Drohungen“ (pl. tantum), *drāudīgs* „drohend“ (ME I 491); dėl. pr. *driaud-* = **dr'aud-* plg. lie. žem. *driaūdė driaūdžia driaūsti* „bausti“ (LKŽ II² 694). Čia pridera dar [su kitu apofoniniu laipsniu – **drūd-*]: la. *drūsme* „Rüge, Strafe“, *drūsmīgs* „schauerlich“, *drudēt* „zittern“ ir kt. (ME I 502, 507, Fraenkel 102). Turime verb. balt. **dreud-* (: **draud-* : **drud-*) „drausti, atbaidyti, sulaikyti ką nuo ko“ (tolimesnę jo kilmę įprasta laikyti neaiškia, žr. ir Toporov PJ I 367 t. ir liter.) ← balt. **dreu-* „t. p.“ (plg. la. *druvas* „die Furcht, Schauer“), kuris yra turbūt iš ide. **dhreu-* „(su)laikyti“ (plg. ME I 491 ir liter.) ← ide. **dher-* „t. p.“ (Fraenkel l. c. ir liter.) > s. ind. *dhār-áyati* „jis (iš)laiko, neša“ ir kt. (Pokorny I 252 tt.). Žr. dar s. v. v. *draugiwaldūnen*, *drūktai*.

draugiwaldūnen „miterben (Miterben) – drauge veldėtojas (kas paveldi drauge su kuo, paveldėjimo bendrininkas)“ III 117₆ [73₅₋₆] acc. sg. – kalkė iš vok. *Miterbe* „t. p.“ (galbūt net paties A. Vilio padaryta): *draugi-* „mit- (drauge, kartu)“ + *waldūnen* „Erbe (veldėtojas)“ (žr. s. v. *waldūns*), plg. dar *sendraugiwēldnikai* (žr.). Plg. panašias lie. kalkes (neol.): *draugdarbininkas* „Mitarbeiter“, *draugpėrgalėtojas* „Mitsieger“, *draūgskundėjas* „Mitkläger“, *draugkeleivis* „Mitreisende“, *draūgkareivis* „Mitkrieger“ ir t. t. (LKŽ II² 654–660), – visur čia turime lie. *draug-* „mit-“ = *draug* „drauge, kartu“ (LKŽ II² 651–652) < *draugē* „t. p.“ (l. c. 655). Šios lie. kalkės, pažįstamos daugiausia R. Prūsijos (bei Klaipėdos krašto) raštams, yra sudarytos pagal vok. žodžius su *Mit-*, nors kai kurios iš jų pvz. lie. *draūgtarnis* „Mitknecht“ DP 536₁₉ (t. y. *drāug tarnis*, bet plg. *bėdri tarnai* „bendri tarnai, die Mitknechte“ DP 536₁₅), *draugtėvainis* „Miterbe“ (A. Baranausko raštai) atsirado pagal lenk. žodžius su *współ-* „draug-“ (: *wspólnie* „drauge, kartu“) – *współsluga* (lie. *draūgtarnis*) resp. *współ-dziedzic* (lie. *draugtėvainis*). Lie. *draug-keleivis* (iš vok. *Mitreisende* „keleivis, vykstantis drauge su kuo“, žr. anksčiau) nėra iš *draūga-s* „Freund“ + *keleivis*, o iš *draūg* (< *draugē*) „kar-

tu“ + *keleivis*. Lie. adv. *draūg* < *draugē* „kartu“ laikytinas žodžio *draugē* „būrys ir kt.“ (LKŽ II² 655 t.) adverbializuota instr. sg. lytimi, plg. kitokių jo lyčių adverbializaciją – lie. adv. *draugėj* „drauge, kartu“ (Ds), *po draūgei* „t. p.“ (LKŽ II² 655) ir kt. [plg. lie. adv. *kartū* „drauge“ (: *kařtas*) bei panašia reikšme vartojamas instr. sg. (ar iness. sg.) lytis lie. (*eikim visi*) *būriū* (resp. *būrỹ*) „drauge, kartu, neišsisklaidžius“, (*eikim visi*) *krūvā* „t. p.“ (instr. sg.; dažniau: *krūvōj* „t. p.“) Ds]. Manyti, kad ir pr. *draugis* suponuoja *ē*-kamenį subst. pr. **draugē* resp. tam tikrą jo adverbializuotą lytį (Mažiulis Baltistica XIV 97 tt.), yra visgi rizi-kinga (plg. ir Mažiulis l. c.). Paprasčiau galvoti, kad pr. *draugiwaldūnen* yra kompozitas, turintis *draugi-* vietoj senesnio **drauga-* [plg. pr. **butitāvs* (vietoje senesnio **buta-*), žr. s. v. *butta tawas*], kurį vesti iš subst. pr. **drauga-* „draugas“ (plg. Toporov PJ I 369) vargu ar derėtų (nes *draugiwaldūnen* tuomet būtų ne „Miterbe“, o „draugo paveldėtojas“). Belieka spėti, kad šis pr. *draugi-* ← **drauga-* yra iš adj. pr. **draugas* „bendras, общий“, plg. pvz. (adj. *beñdras*;) *bendradarbininkas* „Mitarbeiter“ (LKŽ I² 747), *bendrakeivis* „Mitreisende“ (l. c.) ir pan. Čia slypi matyt adj. balt.-sl. **draugas* „(at)laikantis, išstveriantis“ (žr. dar toliau) > „toks (tokia), kuris su manimi (subjektu) bendrai (kartu) laikosi, atsilaiko, išstveria“, iš kurio atsirado: a) adj. pr. **draugas* „toks (tokia), kuris bendrai (kartu) su manimi (subjektu) ką atlieka“ > „bendras“ ir sl. adj. **drugō* „ne aš (ne subjektas)“ > „kitas“ (→ rus. *opyzoŭ* ir kt.), b) subst. lie. *draūgas* „Freund, Genosse, Gefährte“ = la. *drāugs* „Freund“, = sl. **drugō* „Freund“ (> rus. *opyz* ir kt.), plg. subst. la. *biedrs* „draugas“ = lie. *beñdras* „bičiulis, draugas“—iš adj. lie.-la. **bendras* (> lie. *beñdras*); iš adj. pr. **draugas* greičiausiai ir nebuvo atsiradęs subst. pr. „draugas“ (žr. *ginnis*), – tuo atžvilgiu prūsai archaiškesni už lietuvius-latvius ir net slavus. Tas adj. balt.-sl. **draugas* (masc., **-ā* fem., **-ā* neutr.), kuriam artimiausias giminaitis adj. germ. **dreuga-* (> s. isl. *drjúgr* „atlaikantis, stiprus“), yra fleksijos vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt.-sl. **dreug-* „atlaikyti, išstverti“ < ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **dhreugh-* „t. p.“ > germ. **dreug-* „t. p.“ (> ags. *dreogan* „atlaikyti, stengtis“,

go. *driugan* „zu Felde ziehen“ ir kt.). Žr. dar Trautmann BSW 59, Fraenkel 102, Vasmer I 543, Pokorny I 255, Vries 84 t., Benveniste Vocab. I 109 tt., plg. ESSJ V 132; kitaip – Trubačev IR 172, plg. Toporov PJ I 369. Šitas verb. ide. **dhreugh-* kildintinas, galų gale, iš verb. ide. **dher-* (: **dhr-*) „laikyti(s), at(si)laikyti“ (Pokorny I 252 tt.). Žr. dar s. v. v. *drūktai*, *draudieiti*.

-draugiwēldnikai, žr. *sendraugiwēldnikai*.

drawine „bôte (Bütte) – (drevinis) kubilas“ E 393 = **dravinē* nom. sg. fem. Tiesa, vok. *bôte* (E 393) įprasta aiškinti žodžiu (n. v. a.) *Beute* „ein Bienenstock im Walde – (drevinis) avilys“ (Pierson AM VII 580, Nesselmann AM VIII 77, Thes 32, Trautmann AS 323, BSW 60, o pagal juos ir: Būga III 115, Endzelīns SV 162, Toporov PJ I 371) = v. v. a. *biute* „t. p.“ (Lex 22). Bet dar Nesselmannas (AM V 489) išskėlė mintį (nors vėliau nuo jos ir atsisakė – AM VIII 77), kad *bôte* esąs (n. v. a.) *Bütte* „rundes flaches Böttchergefaß – (tam tikras) kubilas“; plg. (dėl reikšmės pateikimo) *Bütte* resp. *Butte* „hölzernes Gefaß, Kübel“ (Paul DW 113) = v. v. a. *büt(t)e* „Gefaß, Bütte“ (Lex 29). Pastarąją mintį palaikė Ziesemeris (PBB XLIV 142 t.), pabrėždamas, kad *bôte* (E 393) priklauso grupei žodžių, reiškiančių ne bitininkystės, o smuklės (su jos gėrimais, rakandais) terminus; bet šis argumentas prieš tą, kad *bôte* (E 393) reiškęs „avilį“, yra silpnokas (E asociac. grupių žodžiai ne visur sudėlioti pagal loginį nuoseklumą!). Prieš vok. *bôte* (E 393) reikšmės „Beute – avilys“ suteikimą, t. y. prieš hipotezę, kuriai įsigalėti padėjo ypač Trautmann AS 323, yra svarbesnis kitas Ziesemerio (l. c.) argumentas: *bôte* siejant su v. v. ž. *būte* „Beute, hölzernes Bienenfaß“ (taip daro Trautmann l. c.), E 393 vok. žodis būtų ne *bôte*, o **bute* (= v. v. ž. *bute*). Ir iš tikrųjų E žodynėlyje nerandu nė vieno vok. žodžio, kuriame raidė *ó* atspindėtų diftongą (ar monoftongą), atliepantią v. v. a. *iu*, – čia raidė *ó* vartojama kitam reikalui: *móle* (E 316), *kynbóm* (E 597), *pfól* (E 489) ir kt. Taigi yra pamato pritarti Nesselmannui (AM V 489) ir Ziesemerio (l. c.), t. y. vok. *bôte* (E 393) geriau sieti su v. v. a. *būte* „kubilas – Bütte“ (Lex 29). Pr. *drawine* „kubilas“

(E 393) = **dravinē* yra sufikso **-inē* (adj. > subst., plg. pr. *aul-in-is*, žr. s. v.) vedinys iš pr. **dravē* (ar su kitokiu kamiengaliu), kurio **-ra-* galėtų būti ir iš **-re-* (plg. Endzelīns SV 23); šis pr. **dravē* sietinas su lie. *drevē* „uoksas (paprastai – pušies) – дупло; uoksinis avilys (uoksas, kaip bičių būstas) – борть; stora pušis bitėms gyventi ar aviliams daryti“ (LKŽ II² 691 t.), *drēvē* „дупло; борть“ (LKŽ II² 692), *drēvis* „t. p.“ (l. c.), *drēvas* „t. p.“ (LKŽ II² 691), *dravis* „t. p.“ (LKŽ II² 664), *drovē* „t. p.“ (op. cit. 743), *drovà* „t. p.“ (l. c.), la. *dreve* „ein Baum, in welchem ein Bienenstock ist“ (ME I 497), *drava* (*drave*, *drevē*) „Waldbienenstock“ (ME I 493), *drāva* „innere Höhlung des Bienenstocks“ (ME I 494). Iš pr. **dravē* „дупло, борть“ + **-inē* atsiradęs pr. **dravinē* „(tam tikras) kubilas“ semantiškai (ir ne vien semantiškai!) gretintinas su lie. dial. *drēv-inē* „medinė statinaitė riebalams laikyti“ (LKŽ II² 692), išvestu iš *drevē* „дупло, борть“ – šių dviejų (t. y. pr. ir lie.) vedinių reikšmė bus atsiradusi panašiu būdu: „uoksas (дупло)“ → „iš nukirsto uokso (drevės) padarytas tam tikras indas“ = „uoksinis (drevinis) indas“ [iš (nukirsto) uokso (drevės) lengva padaryti kubil(iuk)ą ar statin(ait)ę!]. Šitaip išeitų, kad pr. *drawine* (E 393) buvo primityvus (archaiškas) kubilas, plg. *standis* E 394, kuris (skolinys!) galėjo reikšti modernesnį (naujovišką) kubilą, t. y. tokį, kuris padarytas jau ne iš drevės, o iš (lenktų) lent(eli)ų (žr. *standis*); plg. dar pr. *kanowe* E 397 (irgi skolinį!), kuris reiškė „statinę (t. y. bačką alui ir pan.)“, žr. *kanowe*. Žr. Mažiulis Baltistica XV 148 t.

Minėtų pr.-lie.-la. žodžių, reiškiančių „uoksa ir pan.“, kiti giminaičiai yra: lie. *dervà* „sakai; sakinga pliauska; pušies ar eglės kelmas“, *dervē* „sakingas medis; sakai“, *darvà* „sakinga pliauska“, la. *darva* „derva, sakai“, pr. (vv.) *Derw-ayn* (iš pr. **dervā*, reiškusio turbūt „sakus, Teer“). Tolimesni giminaičiai: sl. **dervā* (> s. sl. *drēvo* „medis“ ir kt.) bei **druvā* [> bulg. (sg.) *дръво* „medis“, (pl.) *дръва* „malkos“ ir kt.], germ. **teru-* (> ags. *teoru* „derva“, s. isl. *tyrvi* „Kienholz“ ir kt.) resp. **treu-* (> got. *triu* „medis“ ir kt.); archaiškesnį morfologinį vaizdą išlaikė gr. *δῶρυ* „medžio kamienas; ietis“, s. ind. *dāru* (gen. *dró-h*) „medis“, het. *taru* „medis“. Remiantis šia ir kita medžiaga (ji – labai įvairi, žr. Pokor-

ny I 214–217), įprasta rekonstruoti subst. ide. **deru* (: **doru* : **dreu-* ir pan.) „medis“, kurį A. Kuhnas mėgino (1855 m.) kildinti iš „(nu)plėštas (be žievės)“ – iš ide. **der-* „(nu)plėšti“ (KZ IV 84 tt.). Ši seniai pamiršta A. Kuhno hipotezė, man rodos, yra visiškai priimtina, jeigu kitaip traktuosime šitas problemas darybinį bei semantinį aspektą.

Pradėsime nuo verb. ide. **der-* > s. ind. *dar-* „daryti, kad plyštų, skelti“, gr. *δέρω* „plėšiu odą, lupu“, go. *dis-tairan* „perplėšti“ ir t. t., žr. Pokorny I 206–211. Šio verb. ide. **der-* (: **dr-*) bei jo vedinio verb. ide. **dreu-* (: **drū-*, žr. s. v. *Drusin*) pirmą kartą bei pamatinė reikšmė bus buvusi, rodos, ne „(nu)plėšti, (nu)lupti“ (Pokorny I 206), o „plėšiant skelti“ (bei skeliant „plyšti“) = „(tam tikru būdu) plėšiant skelti medį (medieną, jos žievę)“ resp. „plėšiant skelti medžiui“; iš čia – su ta pamatine reikšme glaudžiai susijusi tolimesnė reikšmė „plėšiant skelti kietą, stiprų dalyką“ (anais akmens amžiaus laikais tokiam skėlimui medis ir buvo kiečiausias bei stipriausias dalykas, nes akmuo buvo skeliamas ne plėšimu, o daužimu) resp. „plėšiant skelti kietam, stipriam (kaip medis) dalykui“ bei „skylant plyšti kietam, stipriam dalykui“. Iš pastarąja reikšme vartoto verb. ide. **dreu-*/**drū* galėjo išriedėti verb. ide. **dreu-*/**drū-* „būti stipriam, kietam (kaip medis)“ (žr. dar s. v. *druwis*), o iš pastarojo – adj. ide. **deru-* (: **doru-* : **dreu-* : **drū-*) „kietas, stiprus (kaip medis)“. Plg. Benveniste Vocab. I 104–108. Gana anksti iš to ide. adj. **deru-* (: **dreu-* ir pan.) „kietas, stiprus (kaip medis)“ formos generis inanimati (> neutrius) atsirado (panašiai kaip pvz. balt. adj. **aru* → subst. **aru*, žr. s. v. *arrien*) substantivum abstractum ide. **deru* (: **dreu-* ir pan.) „kietumas, stiprumas (kaip medžio, medienos)“ (plg. Specht KZ LXV 198 t., LXVI 58 t.). Šitai jo reikšmei konkretėjant, subst. ide. **deru* (: **doru* : **dreu-* ir pan.) virto į „medis (kartu ir mediena)“, iš kurio turime minėtus sl. (**deru* + **-ā* >) **dervā* „medis“, s. ind. *dāru* (gen. *dro-h*) „t. p.“, het. *taru* „t. p.“ ir pan. Iš to paties subst. ide. „medis“ vėliau kai kuriose indoeuropiečių tar-mėse atsirado: a) vienur pvz. gr. *δῶρυ-ς* „medis (ypač ažuolas)“ < „kietesnis (sunkiau skylantis) medis“, b) kitur pvz. balt.

germ. = ide. dial. **deru* (: **dreu-*) „medis, ypač dervingas medis“ = **„medis, ypač spygliuotis (pušis, eglė)“* < **„mažiau kietas (lengviau skylantis) medis“*. Tuo metu, kai šio ide. dial. (balt.-germ.) žodžio paradigmos (**deru* : **dreu-* : **drū-*) apofoninis supletyvumas [o ta paradigma buvo aiškiai supletyvi, plg. pvz. s. ind. *dāru* : gen. *dro-ḥ* (< **dreu-*) : *dru-*] ėmė nykti (taip atsitiko, suprantama, ne vien balt. ir germ. kalbose), iš jos formų ypač adjektyvacijos (pridedant tam tikras galūnes) → substantyvacijos būdu (plg. tai, kas pasakyta s. v. *garian*) atsirado naujų žodžių (subst.), pvz.:

I a) balt. (**deru* + **-ā* >) adj. **dervā* (fem.) „dervingas (medis)“ (plg. sl. **dervo* „medis“ – iš adj. neutr. **deryǎ* < **deru* + **-ǎ*) → subst. **„dervingumas“* > **„derva“* > lie. *dervà* (žr. anksčiau), b) balt. [**drey-i* (plg. balt. **gar-i*, žr. s. v. *garian*) + **-ā* >] adj. (fem.) **dreyiā* „būdingas pušiai, eglei (= dervingiems medžiams), dervingas“ → subst. **„dervingumas (ypač pušies)“* [senoji baltų drevinė bitininkystė susijusi ypač su pušies (o ne kito medžio) drevingumu!] > „борть; дrevě, uoksas“ > lie. *drevě* = la. *dre-ve* (žr. anksčiau);

II a) germ. (**dreu-* + **-ǎ* >) adj. (neutr.) **treuǎ* (plg. lie. dial. *drēvas* „drevė“ – iš adj. neutr. **dreyǎ* < **dreu-* + **-ǎ*) > go. *triu* „medis“ ir kt., b) germ. (**deru-i* + **-ǎ-* >) adj. **teruǎa* „dervingas (medis)“ → subst. **„dervingumas“* > **„dervingas medis; derva“* > s. saks. *tyrvi* „Kienholz“, *tierwe* „derva“ ir kt. ir pan.

Drewancz 1243, *Drawanza* 1243, *Drawanta* 1243, *Drywancze* 1287 (Gerullis ON 30 t.) up. „Drewenz-Fluß, (lenk.) *Drwęca*“, įtekanti į Vyslą (prie Torunės). Šios upės vardas yra, be abejo, prūsiškas, ir jis skambėjo greičiausiai pr. **Druvintīā* (arba **Druvintā*, plg. lie. **Drūvintas*, žr. Būga I 501) > **Druvintā*, kuris ap-lietuvintai – (up.) *Druvinčiā*.

Vak. slavai ši pr. (up.) **Druvintā* išvertė į (vak. sl.) **Druvintā* > [jeigu buvo pr. **Druvintā*, tai jį vak. slavai bus perdirbę į (vak. sl.) **Druvinīā* >] **Drōvęca* > lenk. *Drwęca*, o iš šios (lenk.) lyties atsirado minėtos dk. lytys bei pats vok. *Drewenz*.

Manyti, kad tos dk. lytys atspindi pr. **Drev-* ar **Drav-* (Gerullis I. c., Toporov PJ I 370, Vanagas HŽ 90), negalima, kadangi: a) turime ne tik dk. *Drew-/Draw-* „Druvinčia“, bet ir *Dryw-* „t. p.“ (tai rodo šių dk. lyčių kilmę iš lenk. *Drw-ęca*), b) iš pr. **Drev-/ *Drav-* nebūtų atsiradęs lenk. *Drw-ęca*, c) lytyje dk. *Drawanta* vietoj afrikatos (lenk. *-c-* >) vok. *-z-* (= dk. *Drawan-z-a*) fakultatyviai atsirado *-t-* šią dk. lytį sulotyninant, d) su šita upe, įtekančia į Vyslą (netoli nuo Torunės), Kryžiuočių ordino žmonės susidūrė jau pačioje Torunėje – anuomet lenkų krašte.

Pr. up. **Druvintīā* (> **Druvintā*) yra sufikso *-int-* vedinys iš balt. **drū-/*dreu-* „bėgti, tekėti“, žr. s. v. *Drusin*.

driūdai, žr. *draudieiti*.

drimbis „slower – apdangalas (šydas, skarelė)“ E 483 nom. sg. Vok. *slower* (E 483) = v. v. a. *slōwir* „Schleier“ (Bezenberger, BB XXIII 309 t., Trautmann AS 323) = *sloier* „Schleier, Kopftuch“ (Lex 198 s. v. *slogier*). Pr. *drimbis* „apdangalas (šydas, skarelė)“ (žr. dar *silkasdrimbis*) : lie. *ap-driūnb-ėlė* „skraistė, apsiaustas“ (LKŽ I² 189), *ap-drimb-lė* „t. p.“ (I. c.); pastarieji lie. žodžiai sutinkami tik Ryt. Prūsiose. Plg. tos pačios šaknies (bet kitokios reikšmės!) žodžius lie. *drimbis* „drimba, kas apdribeš“ (LKŽ II² 718), *drimba* „t. p.“ (I. c.) ir daugelį kitų (žr. LKŽ II² 718 t.), lie. *dramblỹs* „nerangus, kas sudribeš“ (LKŽ II² 635) ir t. t. Už pr. *drimbis* „apdangalas“ (pr., o ne balt. vedinys) savo reikšme senesnis yra lie. *drimbis* „kas apdribeš“ (lie., o ne balt. vedinys) ← *drimb-* = praes. *driūmba* (*dreūmba*) resp. praet. *dribo*, inf. *dribti* „kristi, smukti (leistis žemyn), glebti“ (LKŽ II² 700 t.), kuris matyt giminiuojasi su lie. *dreb-* = *drėb-ia* (praes.), *drėbė* (praet.), *drėbti* „krėsti, tēkšti, lipdyti; snigti (šlapiu sniegu)“ (LKŽ II² 670), la. *drēbt* „schlacken (vom feuchten Schneeegstöber)“ ir kt. Čia turime verb. balt. **dreb-* „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“, kuris yra senesnis už balt. dial. **drib-* (resp. praes. *drimb-*), plg. lie.-la. *brid-* „bristi“ vietoj **bred-* „t. p.“ (lie. praes. *brėda*, *breūda*, *brīnda* LKŽ I² 1056; žr. Būga II 244). Taigi vedinio pr. *drimbis* „apdangalas (šydas, skarelė)“ pamatinis žodis pr. verb. **drimb-* (praes.) bus reiškęs „dribti, kristi; dengtis drimbanchiu dalyku =

rūbu (ne kuo nors kitu!)“; plg. lie. pasakymus: *skarēlė šilkinė – tai vis dreimba ir dreimba* („krinta, smunka“) *ant akiū* (Ds), *apkrėšk* („apvilks“) *gerom drabužėm, atrodys geraī* (LKŽ VI 542). Balt. **dreb-* „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ : rus. *дрѣба* „nuosėdos, mielės“ (< *,dribsniai, nuokritos“), *дрѣба* „t. p.“, s. isl. *draf* „t. p.“, go. *drobjan* „drumsti“ ir kt., gr. *τρέφω* „gerinnen machen, ernāhren“, *τρέφεις* „feist“ ir kt., taip pat (su įterptiniu -n-) gr. *θρόμβος* „geronnene Masse“, s. v. a. *tremb-il* „toga, palium“ (plg. pr. *drimbis*) ir kt. (plg. Trautmann AS 323, Endzelīns SV 162, Vasmer I 538, Fraenkel 104, Toporov PJ I 373 t.) < ide. **dhrebh-* „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“. Žr. dar s. v. *dirbinsnan*.

droanse „snerker – griežlė“ E 749 = **dr̥onzē*, t. y. **drānzē* nom. sg. fem. (cirkumfleksiskai pailgintas *-ān-) < **draīzē*. Dėl vok. *snerker* (E 749) plg. Ryt. Pr. vok. *Schmerz* „griežlė“ (Frischbier II 304, Trautmann AS 323) = v. v. a. *snarz* „t. p.“ (Lex 201). Pr. **dranzē* yra galūnės vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš pr. verb. **drenz-* „plėšti“ = lie. *drėžti* „plėšti, dėvėti“ (LKŽ II² 695). Taigi pr. **dranzē* „griežlė“ < *,plėšėja“, plg. lie. *griež(l)ė* (: *griežti* „rėžti, reiben“), *driežlė* „t. p.“ (: *driežti* „plėšti“), *bryzėlė* „t. p.“ (: *brėzinti* „rėžti, pjauti“ Ds), plg. dar lie. *plėšti*, *rėžti* ir pan., turinčius įvairaus paukščių (ir ne vien jų!) „giedojimo“ reikšmes. Pr. **drenz-* „plėšti“ = lie. *drėžti* „t. p.“ (kartu su lie. *drėžti* „plyšti“ = *drėžti*) yra iš balt. dial. **drenz-* (: **drinz-*) „plėšti, plyšti (tam tikru būdu)“, kuris (su intarpinės kilmės *-n-, plg. Fraenkel 106 s. v. *drīžti*) suponuoja senesnį balt. **drėž-* „t. p.“; iš pastarojo išriedėjo lie. *drėžti* „plėšti“ (LKŽ II² 693), *drėž-ėti* „nenoromis ką duoti“ (l. c.; iš *,atplėšiant gabaliukais duoti“), *drėžti* „plėšti“ (l. c.), matyt ir lie. *drėž-ti* = la. *drāzt* (žr. s. v. *drastus*). Tolimesni balt. **drėž-* „plėšti“ giminaičiai galėtų būti: sl. **drasz-* (> rus. *драз-нумь* ir kt.), s. isl. *drák* „Streifen“, s. ind. *dhrājati* „streich, gleitet dahin“ ir pan., žr. Mažiulis Baltistica XV 147. Pr. *droanse* etimologiją kitaip aiškina Trautmann l. c., Būga I 306, Endzelīns SV 162, Fraenkel 104, Toporov PJ I 374 t.

dróffs, žr. *druwit*.

drogis „ror (Rohr) – nendrė“ E 285 nom. sg. galėtų būti **drugis* (ar **drugis*) = lie. *drugys* „drebuly; Fieber; peteliškė, Schmetterling“ (dėl jo žr. Būga III 606 t.) = la. *drudzis* „drebuly; Fieber“, *drudzi* „geflügelte Motten“ = rus. *дрожь* „Zittern“ (< *drugios*), *дрож-нумь* „zittern“ ir kt. < balt.-sl. **drug-* „drebėti“. Dėl pr. **drugis* „nendrė“ < *,drebancioji“ plg. lie. *drebulė* „Espe“ (: *dreb-ėti*); plg. dar lie. pasakymus: *drėba kaip drūgio krėčiamas* (LKŽ II² 752), *drėba muno žirgelis kaip drebulėlė* (LKŽ II² 674). Tolimesnė verb. balt.-sl. **drug-* „drebėti“ etimologija nėra aiški (žr. Trautmann AS 323, Endzelīns SV 163, Vasmer I 540, Pokorny I 275, Toporov PJ I 375 t.). Atsargiai spėtina, kad šis balt.-sl. **drug-/dreug-* „drebėti/drebinti“ yra formantų *-(e)u- ir *-g- išplėsta senesnė šaknis verb. balt.-sl. **d(e)r-* < ide. **dh(e)r-* „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ (žr. s. v. v. *dragios*, *dergė*, *dirbinsnan*, *drimbis*). O gal pr. *drogis* yra (**drugis* =) **drāgis* (Būga I 306) „nendrė“ < *,drebancioji“ – vedinys iš balt.-sl. **dreg-* „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ (žr. s. v. *dragios*).

drowe, žr. *druwit*.

drūktai „fest – drūtai, tvirtai“ III 51₁₈ [35₃₃] adv. (= *macnus* VE 20₁₆ adj. acc. pl.), *drūktai* „feste (fest) – t. p.“ III 65₁₂ [43₂₀] adv. (= *macznai* VE 26₂₃ adv.) – iš pr. adj. **drūkta-* „drūtas, tvirtas“ (žr. dar *podrūktinai*) = kurš. **drūkta-* „t. p.“ > lie. žem. *drūktas*, la. *drūkts* (žr. Būga III 206, 675, Mažiulis ABSI IX 69), taip pat la. (turbūt irgi iš kurš.) *drukts* „kresnas“, *drukns* „kresnas, tvirtas“ [matyt iš **druktn(a)s*]. Šį balt. **drūkta-* (**drukta-*) etimologiškai mėginama sieti su lie. *drūtas* „dick, fest“ (Trautmann AS 323, ME I 503, Fraenkel 107, Toporov PJ I 377 tt.) = pr. **drūta-* (> avd. *Drut-yn*, vv. *Druth-ayn* ir kt. – Trautmann PN 26, Gerullis ON 31 t.), bet šitaip daryti negalima (dėl -k-!). Čia turime greičiausiai skirtingos kilmės du senovinius sinonimus (ir beveik homonimus) – balt. **drūkta-* ir balt. **drūta-*, kurių pirmąją semantinę papildomąją distribuciją (vėliau neutralizuotą, o dėl to vienas iš judviejų turėjo išnykti) lėmė jų darybos pamatas – jų kilmė. Balt. **drūkta-* yra matyt iš „at(si)laikantis, išstveriantis, tvirtas“ – vedinys iš verb. balt.

**dr(e)ug-* < ide. dial. **dhr(e)ugh-* „atlaikyti, išlaikyti, išverti“ (plg. Endzelins SV 163, Pokorny I 254 t., Toporov l. c.), žr. dar s. v. *draugiwaldūnen*. Tačiau balt. **drūta-* bus atsiradęs iš „kietas (kaip medis), stiprus“ – kilęs iš (ide. dial. >) balt. verb. **drū-* „būti kietam, stipriam (kaip medis)“ (žr. s. v. v. *drawine*, *druwis*) ← ide. adj. **dr(e)u-* „kietas, stiprus (kaip medis), (plg. Pokorny I 217; žr. s. v. *drawine*). Tas balt. adj. **drūkta-*, išstumdamas sinonimą balt. **drūta-*, geriausiai išliko vakarų baltų [t. y. prūsų (bei jotvingių) ir kuršių] tarmėse.

drūcktawingiskan „gestrengen (gestreng) – griežtas, kietas“ III 119₁₁ [73₃₂] adj. acc. sg. (= *aschtrąghi* „aštrąjį“ VE 58₁₈) posakyje: *drūcktawingiskan ligan* (III 119₁₁) „griežtą, kietą teismą“. Yra sufikso *-isk-* vedinys iš adj. **drūktaving-*, o jis – sufikso *-ing-* vedinys iš adj. **drūktava-*, kuris – sufikso *-av-* vedinys iš adj. **drūkta-* (žr. s. v. *drūktai*).

-drūktinai, žr. *podrūktinai*.

Drusin, Drusine 1243, *Drusa* 1243, *Drūsen* 1290, vėliau *Drausen-See* (Gerullis ON 31) ež. netoli nuo Elbingo miesto (žr. *Elbinc*). Raidės dk. *-u-* (*-ū-*) → *-au-* (vok. diftongizacija!) ir dk. *-s-* (ne geminatinė!), atspindinti pr. **-s-* (turbūt ne pr. **-z-*), leidžia tose dk. lytys (išskyrus dk. *Drusine*, žr. toliau) atsekti pr. **Drūs-*, man rodos, – *o-*kamienį neutr. (žr. toliau), t. y. pr. ež. **Drūsan* (nom.-acc. sg. neutr.) ar net ir pr. (ež.) dial. **Drūsā* (nom.-acc. sg. neutr. be **-n*, dėl to plg. Mažiulis BS 84–87); aplietuvinant šis pr. ežeras vadintinas: *Drūsas*.

Dėl tos pr. ež. **Drūsa-* (neutr.) rekonstrukcijos plg. Būga III 522, kuris iš minėto dk. (ež.) *Drusa* „Drūsas“ (1243 m.) atstato pr. ež. **Drūsā*, tiesa, ne *o-*kamienį (neutr.), bet *ā-*kamienį (fem.). Tačiau pr. „Drūsā“ laikyti *ā-*kamieniu (fem.) iš tikrųjų nėra pamato: a) hidronimo dk. (ež.) *Drusa* (1243 m.) fleksija *-a* yra ne pr. **-ā* = *-o* (su ja vietoj dk. ež. *Drusa* būtų dk. ež. **Druso* 1243 m.), o lotyniška *-a* (rodanti ne vien pr. **-ā*), b) pr. „Drūsas“, tapdamas hidronimu turbūt iš vak. balt. *o-/ā-*kamienio adj. (žr. toliau), savo kamieniu bei gimine prisiderino prie vak. balt. **ezera(n)* „ežeras“ (*o-*kamienis neutr.).

Šalia pr. ež. **Drūsan* (neutr.) greičiausiai egzistavo ir pr. up. **Drūsā* (fem.; iš *ā-*kamienio adj., žr. toliau), savo ištakomis (ar įtekėjimu) susijusi su pr. ež. **Drūsan* (neutr.), plg. pvz. lie. ež. *Dūsetas* [< **Dusetā* (neutr.) – iš *o-*kamienio adj. (neutr.)] ir iš jo ištekančią up. *Dusetā* [< **Dusetā* – iš *ā-*kamienio adj. (fem.)]; iš tokio tipo baltų hidronimų neretai upės vardas yra senesnis už ežero vardą. Iš pr. up. **Drūsā* nesunku buvo pasidaryti ir gyvenvietės vardą (gvv.) pr. **Drūsā* (aplietuvintai – *Drūsa*), kurį IX a. gale Vulfstanas perteikė *Truso* (SRP I 733) – gana tiksliai (= pr. **Drūsō*, t. y. **Drūsā*).

Lytis dk. ež. *Drusine* „Drūsas“ (1243 m.; o gal ir 1243 m. dk. *Drusin*?) suponuoja pr. ež. (neutr.) **Drūsinan* „t.p.“ (lenkai jį perdirbo į ež. *Družno* „t.p.“; aplietuvintai – *Drūsinas* „t.p.“), t. y. naują to paties Drūso ežero pavadinimo variantą (iš pradžių matyt neplačiai vartotą) – sufikso *-in-* vedinį iš pr. ež. **Drūsan* „t.p.“ (neutr.) ar iš pr. gvv. **Drūsā* „Drūsa“ (= Vulfstano *Truso*), plg. pvz. lie. hidroniminius sufikso *-in-* vedinius iš vietovardžių (žr. Vanagas HD 161 t.).

Pr. ež. **Drūsan* (neutr.) bei up. **Drūsā* (fem.) yra turbūt iš (vak.) balt. adj. **drūsa-* (resp. **drūsā* fem.), o šis – arba fleksijos vedinys iš „sigmatinės“ verbi (finiti) balt. **drū-*lyties, arba sufikso **-s-* vedinys iš to paties verb. balt. **drū-*. Pastarasis galėtų būti verb. balt. **drū-/*dreu-* (: **drau-*) = s.ind. *drāv-ati* „(jis) bėga, teka“ ir kt. (žr. dar s.v.v. *Drewancz, Nadrowia*) < ide. **dreu-* (: **drū-*) „bėgti“ (dėl jo žr. Pokorny I 204 tt.). Manychiau, kad šis ide. **dreu-* (: **drū-*) „bėgti“ yra semantinis homonimas – iš ide. **dreu-* (: **drū-*) „(plėšiant) skelti (skilti), plėšti (plyšti)“ (žr. s.v. *drawine*); dėl „(plėšiant) skelti, plėšti“ → „dumti, skubiai vykti, bėgti“ plg. tipologines paraleles daugelyje kalbų: lie. *skėlti* „t.p.“ (pagrindinė reikšmė – „skelti“), *plėšti* „t.p.“ arba rus. *опамь* „t.p.“ (abiems atvejais pagrindinė reikšmė – „plėšti“) ir t.t. Ide. **dreu-* (: **drū-*) „(plėšiant) skelti, plėšti“, atsižvelgiant į žinomą E. Benveniste'o ide. šaknies teoriją, laikytinas sufikso **-eu-* (: **-ū-*) išplėstu ide. **der-* (: **dr-*), o šis yra greičiausiai ide. **der-* (: **dr-*) „(plėšiant) skelti, plėšti“ (žr. s.v. *drawine*).

***druskins**, žr. *dmskins*.

druwē, žr. *druwīt*.

druwīngin „gleubingen (gläubig) – tikintis“ III 119₁₃ [73₃₃] adj. acc. sg. masc. (= *tikintighi* „tikintijį“ VE 58₂₀); dat. pl. masc. *druwīngimans* „t.p.“ III 121₁₀₋₁₁ [75₂₁] (= *tikinczeiseis* VE 59₁₈ instr. pl.); acc. pl. masc. *druwīn-gins* „glaubingen (Gläubige) – t.p.“ III 45₂₀ [33₁₃] (= *tikintiemus* VE 17₂₁), „glaubige (gläubig) – t.p.“ III 77₁₉ [51₄] (= *tikinczus* VE 33₄). Sufikso *-ing-* vedinys iš *druwis* (žr.) – iš nomen. abstract., plg. lie. *išmintingas* „išmanantis“ (: *išmintis*, žr. Skardžius ŽD 108); arba – iš *druw-īt* (žr.), plg. lie. *prideringas* „priderantis“ (: *priderėti*, žr. Skardžius ŽD 119).

-**druwīntin**, žr. *nidruwīntin*.

druwis „Glaube – tikėjimas“ III 39₁₁ [29₁₉] (= *wiera* „tikėjimas“ VE 14₁₄) nom. sg. masc. (: *stas* ... *Druwis* III 39₁₀₋₁₁), *drōffs* „t.p.“ (= **druvs* ar **drūvs*) I 7₈ [5₂₅] nom. sg. masc. (: *Stas Drōffs* l.c.), *druwi* „t.p.“ III 61₁₈ [41₁₉] nom. sg. fem. (: *sta Druwi* l.c.); acc. sg. *druwin* II 7₈ [11₂₄], *druwien* „Glauben – t.p.“ III 45₁₄ [33₉], III 51₁₉ [35₃₄], III 71₁₀ [47₉], III 73₄ [47₂₅], III 79₈ [51₁₄], III 81₈ [51₃₂], III 119₃₀ [75₁₁], *drūwien* „t.p.“ III 45₁₈ [33₁₂], III 77₁₄ [49₃₅], III 123₂₃ [77₉]. Pr. *druwis* buvo *i*-kamenis (ar *jo*-kamenis, arba iš *i*-kamienio atsiradęs *jo*-kamenis), kurio lytis (*druw*)-*ien* (acc. sg.) atspindi *ē*-kamiene **-en* (o gal *jo*-kamiene *-jan*?) – inovacinę vietoj (*i*-kamenės) **-in* = *druw-in* [ir *jo*-kameniam pr. acc. sg. buvo **-in* (= lie. *mēd-i*) – vietoj senesnės **-jan*]; *ē*-kamenė **-en* į *i*-kamina (taip pat ir į *jo*-kamina) prasiskverbė maždaug nuo XV a., t.y. nuo tada, kai pr. *ē*-kamenių baritoninių vardažodžių kamiengalis **-ē*- tam tikrų linksnių formose išvirto į **-i->*-i*- (tokiu būdu *ē*-kamenas suartėjo su *i*-kameni) pvz. nom. sg. **karp-ē* (= *karp-ē* E, žr. s.v.) *>*-i->-i* (= *karp-i* III, žr. s.v. *kurpe*), gen. sg. **karp-ēs* *>*-īs* *>*-is* (plačiau dėl to atskirai kalbėtina). Pvz. iš acc. sg. **(karp)-in* (inovacinė): nom. sg. **(karp)-i*: acc. sg. *druw-in* lengvai galėjo atsirasti ir nom. sg. *druw-i* šalia (nom. sg.) *druw-is* (žr. anksčiau). Taigi manyti, kad *druw-i* (nom. sg.) suponuoja *ē*-kamiene pr. **druvē* (Toporov PJ I 384), nėra būtina.

Šio pr. žodžio šaknis III katekizme parašyta *druw-* (9X) ir *drūw-* (3X); taisyti *drūw-* į *druw-* (Trautmann AS 324) nedera (*drūw-* paliudyta ne 1, o 3 kartus!), – čia yra pr. **drūv-* (ne **druv-*!). Tokią pat **drūv-* gali suponuoti ir parašymas *druw-* (III, II kat.) ir net *drōff-s* (I kat.) = **drūvs* [dėl *-ō-* = **-ū-* plg. *joes* (II kat.) = **jūs*], žr. Bezenberger KZ XLIV 298, Endzelīns SV 163, Toporov l.c. Endzelynui (l.c., žr. ir Toporov l.c.) atrodo, kad prūsai turėję ir **druv-*, ir (dial.) **drūv-*, o pastarosios segmentas **-ūv-* atsiradęs iš **-uv-* panašiai, kaip la. dial. *-uv->-ūv-* (dėl šio la. dial. virtimo žr. Endzelīns LVG 146 t.). Tačiau pr. **drūv-* balsis **-ū-* iš **-u-* galėtų būti atsiradęs ir dėl kitokių priežasčių (žr. toliau).

Pr. **druvis* resp. dial. **drūvis* (*i-* ar *jo*-kamenis) yra galūnės vedinys iš verb. balt. (**druv-*:) **drū-* „būti tvirtam“ (iš čia ir lie. *drūt-tas*, žr. s.v. *drawine*), taigi pr. **druvis* resp. **drūvis* „tikėjimas“ yra iš **„buvimas tvirtam = tvirtumas“* (žr. toliau). Pr. dial. **drūvis* dėl darybos (ir dėl šaknies balsio pailginimo, t.y. **-uv->*-ūv-*) plg. su lie. *būvis* „buvimas“ (: *būv-o*, *bū-ti*), *mūšis* „mušimas“ (: *mūš-ti*), *brūdis* „bridimas“ = la. *bridis* (: lie. *brid-o* = la. *brid-a*), lie. *dėgis* „nudegimas“ (: *dėg-ti*), be to, (irgi su pailgintu šaknies balsiu!) pr. *boadis* (žr.) = **bādis* [: **bad-* (žr. *embaddusisi*) = lie. *bād-o*, *bad-yti*]. Dėl pr. **druvis* (su nepailgintu šaknies balsiu) plg. pvz. lie. *krātis* „kratymas“ (: *krat-yti*, Skardžius ŽD 64), pr. *brokis* (žr.). Galima būtų spėti ir tai, kad pr. **drūvis* yra iš pr. adj. **druv-* „stiprus“ [plg. lie. *grōžis* „gražumas“ (: *gražūs*) ir pan.], bet tuo patikėti sunkiau, nes yra ir pr. adj. **drūta-* „stiprus“ (žr. s.v. *drūktai*) – gana senas vedinys iš **drū-* „būti stipriam“ (žr. s.v. *drawine*).

Pr. **drūvis* reikšmė „tikėjimas“ iš **„buvimas tvirtam = tvirtumas“* išriedėjo maždaug taip: **„buvimas fiziškai tvirtam“ > *„buvimas dvasiškai tvirtam“ > *„buvimas įsitikinusiam“ > „tikėjimas“*, plg. pr. *drūktai druwīt* „tvirtai tikėti. fest glauben“ (III 65₁₂), lie. *drūtōs ... tikybės* „tvirtai tikėjimo“ (= *drutos ... tikibes* SzPS I 43₂₀₋₂₁), *drūtai* („tvirtai“) *tikekim* (LKŽ II² 772 iš BrP), *trumpaī ir drūtaī* („tvirtai, įtikinamai“) *pasakytā* Ds. Dėl reikšmės plg. dar lie. *tik-ėti* = la. *tic-ēt* „glauben“,

kuri, siedamas su lie. *teik-ti* „fügen“ = la. *tèik-t*, Endzelynas veda iš „fest gefügt sein“ (ME IV 179 t.), t.y. maždaug iš „tvirtam (= drūtam) būti“; be to, – gr. ἰσχυροίζομαι „zeige mich fest, verlasse mich worauf, vertraue“ (: ἰσχυρός „fest – tvirtas“). Savo reikšme bei kilme artimiausias žodžiui pr. **drūv-is* „tikėjimas“ yra germ. **trūw-* [(iš ide. **drū-*, žr. *drawine*)>subst. s.isl. *trú* „Treue, Glaube“ (adj. *trúr* „treu“) ir kt., denominatyvinis verb. s.isl. *trúa* „(pasi)tikėti“ ir kt., žr. Pokorny I 216] resp. **triw-* (iš ide. **dreu-*)>subst. s.v.a. *triuwa* „Treue“ (adj. s. isl. *tryggr* „treu“ ir kt.) ir kt., žr. Pokorny l.c. Kalbant apie šiuos baltų ir germanų semantinius panašumus, verta atsiminti ir tai, kad iš tos pačios ide. **dr(e)u-* išriedėjo „pušis; derva“ irgi tik baltams su germanais (žr. s. v. *drawine*).

-druwisnan, žr. *nadruwisnan*, *podruwisnan*.

druwit „gleuben (glauben) – tikėti“ III 45₁₀ [33₆], III 47₉ [33₂₆], „gleube (glaube) – tikėti“ III 65₁₂ [43₂₀] inf.; praes. 1 sg. *druwē* „gleube (glaube) – tikiu“ III 39₁₈ [29₂₆], III 41₂ [29₃₀], III 43₁₀ [31₂₁], III 45₃ [33₁], III 127₁₈ [79₇], III 129₂ [79₁₃], *druwe* „t.p.“ III 45₉ [33₅], III 127₆ [77₃₂], *drowe* „t.p.“ I 7₉ [5₂₆], I 9₆ [5₃₅], *drowy* „t.p.“ II 7₉ [11₂₅], II 9₆ [11₃₄]; praes. 2 sg. *druwē* „gleubstu (glaubst du) – tiki“ III 127₃ [77₂₉], III 127₇ [77₃₃], III 127₁₉ [79₈], *druwēse* „gleubest du – t.p.“ III 71₁₂ [47₁₁], III 71₁₇ [47₁₆]; praes. 3 sg. (pl.) *druwē* „tiki“ III 61₅ [41₁₀], III 61₁₀ [41₁₄], III 77₁₇ [51₂], *druwe* „t.p.“ I 11₁₆ [7₁₇], II 11₁₆ [13₁₅], II 11₁₇ [13₁₆], III 61₁₁ [41₁₅], III 77₆ [49₃₀], *drowe* „t.p.“ I 11₁₄ [7₁₆]; praes. 1 pl. *druwēmai* III 51₁ [35₂₀]; praes. 2 pl. *druwētei* III 105₂₀ [67₂]. Šis pr. žodis yra *ējo*-kamenis (žr. Endzelīns SV 111, Schmid Verb. 26, Toporov PJ I 385) su lytimi inf. **druv-ē-*, kuri, išvirsdama į **druv-ī-* (= *druw-ī-t*), sutapo su *ī(jo)*-kamiene inf. **-ī-*; pastarąja aplinkybe ir aiškintinas lyties praes. 1 sg. *drow-y* (II) atsiradimas. Pr. **druvē-* (inf.) yra vedinys matyt iš pr. **drūvis* (žr. *druwis*), t.y. denominatyvas (Schmid l.c.), plg. lie. *žygėti* „tue einen (kleinen) Gang“ (: *žygis* „Gang“), *rūdėti* „rūdyti“ (: *rūdis*) ir kt. (Skardžius ŽD 521, Endzelīns LVG 803), *badėti* (: *bādas*), *talkėti* „talkauti“ (: *talkà*) ir pan. (Skardžius l.c.). Plg. (irgi matyt denominatyvą) germ. : s,

isl. *trúa* „(pasi)tikėti“ ir kt. (Pokorny I 216); pagaliau – ir sl. **vēr-īti* „tikėti“ (>rus. *вѣрѹмъ* ir kt.)←sl. **vērā* „tikėjimas“ (žr. Vasmer I 299). Žr. dar *-druwintin*.

du, žr. *tu*.

dubelis „tobel (Döbel) – šapalas“ E 581 = **dubelis* nom. sg. masc. Šitokia pr. *dubelis* reikšmė išplaukia iš to, kad parašymo tvarka *tobel – stroyles* (E 582) resp. *halpvischz – dubelis* (E 581) taisytina į *tobel – dubelis* resp. *halpvischz – stroyles* (žr. Trautmann AS 324, Endzelīns SV 163, Toporov PJ I 386, PKP II 37, išn. 151). Pr. **dubelis* „šapalas“ – iš vok., plg. *tobel* (E 582) = Ryt. Pr. vok. *Dubel* „t.p.“ (Ziesemer II 60 t. s.v. *Döbel*). Galima spėti, kad pr. **dubelis* yra pakeitęs nuosavą pr. **sapala-* „šapalas“ (= lie. *šāpalas* = la. *sapals*, dėl kurio žr. Fraenkel 963): tą pakeitimą galėjo palengvinti fonetinis sąskambis tarp pr. **sapala-* ir vok. *dubel* (iš trijų priebalsių *du* yra visai panašūs!).

duckis, žr. *dutkis*.

duckti „Tochter – duktė“ III 67₄ [43₃₂], III 93₁₄ [59₁₆] nom. sg. fem. = **dukti* (žr. dar *dochti*)<**duktī* [t.y. su nekirčiuotu **-ī* (III kat-mo šnektoje)]<**duktē* (žr. dar *poducere*) = lie. *duktė* : sl. **duktē* (→s.sl. *dbšti* ir kt.). Pr. III kat-mo šnektoje pvz. acc. sg. bus buvęs **duktin* resp. **dukten* (t.y. nebe **dukterin*), plg. pr. III *mūti* (nom. sg.) ir acc. sg. *mūtin* resp. *mūtien* (plg. lie. dial. acc. sg. *dūkte*, gen. sg. *duktės* ir pan., žr. LKŽ II² 811 t.). Balt.-sl. **duktē*<**-ēr* (žr. Mažiulis BS 34 tt.) kartu su germ. **duhtēr* (>go. *daúhtar* ir kt.) suponuoja ide. **dhuktēr*<**dhughtēr* greta ide. **dhughatēr*>s. ind. *duhitā*, gr. *θυγάτηρ* ir kt. Žr. Toporov PJ I 387 t. (ir liter.).

dulsis „spunt – skylė (statinės)“ E 399 nom. sg. Šį pr. žodį versti į „Spund – statinės volė, kaištis“ (žr. pvz. Endzelīns SV 164, Levin SE 65, Toporov PJ I 388), t.y. vok. *spunt* (E 399) semantiškai identifikuoti su dab. vok. *Spund* nederėtų: a) „statinės volė, kaištį“ reiškia pr. *winnis* E 398 (žr.), b) vok. *spunt* čia (t.y. E 399) pavartotas senąja savo reikšme – „Öffnung des Fasses, Spundloch – statinės skylė“ (dėl jos žr. Paul DW

582). Pr. *dulsis* „(statinės) skylė“ galėtų būti skaitomas **dulzīs* ir siejamas su sl. **dǫlžb* (>lenk. *dłuż*, ček. *dluž*, slovėn. *dolž*, rus. dial. *должь* ir kt., – Toporov l.c.), kurio -ž- būtų iš sl. **-zi-* [arba iš sl. **-g(i)-*, santykiuojančio su pr. **(dul)-z-(īs)*, kaip pr. *(bal)-g-(nan)* su pr. **(bal)-z-(inis)*, žr. s.v. *balgnan*]. Sl. **dǫlžb* – bitininkystės terminus *technicus* reiškė ne tik „dangtį (lentelę ir pan.) drevinio avilio (drevės) skylėi uždengti (po medaus išėmimo)“ (žr. Machek LF LI 134, ESČ 121, Toporov PJ I 388 t.), bet matyt ir pačią „drevinio avilio (drevės) skylę“, plg. rus. dial. *должь* „t.p.“ (Toporov l.c.), Paliesės žodį *должь* „t.p.“ (Лексика Полесья, Москва, 1968, 329). Už pirmąją reikšmę pastaroji galėtų būti senesnė, taigi sl. **dǫlžb* < **dulzjos* kartu ir pr. **dulzīs* iš pradžių galėjo reikšti „drevės skylę = išdūlėjusią (išpuvusią) drevės vietą (plyšį)“ (plg. ir Toporov PJ I 389). Dėl to nebesunku šį vak. balt.-sl. **dulž-* laikyti sufikso **-ž-* vediniu iš balt.-sl. **dūl-* (plg. lie. *gargó-ti* „apsidengti suodžių sluoksniu“ → *gargō-ž-is*, Skardžius DŽ 391), reiškusio „pūsti, rūkti; virsti dulkėmis, sausai pūti, trūnyti = išdūlėti (skylėi)“ : lie. *dūl-ti* „dūlėti, virsti dulkėmis, sausai pūti, trūnyti; smilkti“ (LKŽ II² 832), *dūl-ėti* „t.p.“ (plg.: *tai išdūlėjo alkūnės – tuoj skylė bus* LKŽ II² 818; plg. dar: lie. *dūlis* „kas sudūlėje, puvėsis“ LKŽ II² 821) ir kiti baltų bei indoeuropiečių atitikmenys (Fraenkel 109 s.v. *dujā*), suponuojantys ide. **dh(e)u(H)-* (žr. s.v. *dumis*). Plg. ir vieną iš dileminių Toporovo (l.c.) spėjimų. Machekas (LF XLI 132, ESČS 90, ESČ 121) minėta sl. **dǫlžb* (veda iš sl. **dulgio-* ir) sieja su sl. **dolg-ā* [>serb. *dlaga* „lentelė lūžusiai kojai tvarstyti“, ček. *dláha* „t.p. (ir kt.)“ ir pan.], kurio šaknis jau seniai kildinama iš sl. **delg-* < ide. **d(e)lgh-* „skelti, skilti“ (žr. s.v. *doalgis*). Šitaip galvojant, reikėtų spėti: sl. **delg-* „skelti“ → **dolg-ā* „atskėlimas > skala, Holzspan“ (> „serb. *dlaga*“) ir (ide. **d|gh-*) sl. **dulg-* „skilti“ → **dulgio-* „išskilimas > skylė“ (> „ček. *dłuż*“, plg. anksčiau), plg. lie. *skalà* (← *skėl-ti*) ir *skylė* (← *skil-ti*). Jeigu iš sl. **dolgā* išriedėjo reikšmė „serb. *dlaga*“ (ne bitininkystės terminas!), tai iš sl. **dulgio-* „skylė“ turime „ček. *dłuż*“ – bitininkystės terminą, verčiantį spėti, kad sl. **dulgio-* reiškė

ne „išskilimą > skylę“, o „išpuvimą (per kurį patenkama į drevę) > skylę“; tačiau sl. **delg-* resp. **dulg-* reiškė „skelti resp. skilti“ (žr. anksčiau), o ne „pūti, trūnyti“. Šitai rodo, kad sl. **dǫlžb* geriau sieti ne su sl. **dolgā*, o su pr. *dulsis* = **dulzīs*. Vadinas, pr. *dulsis* „(statinės) skylė“ laikyti skoliniu iš sl. **dǫlžb* (Machek LF LI 134, Endzelīns l.c., Levin l.c.) nėra tvirto pamato (žr. ir Toporov l.c.).

dumis „rouch (Rauch) – dūmas“ E 39 = **dūmʹs* (nom. sg.) iš **dūmas*: lie. *dūmai* = la. *dūmi* (pl. tantum), s.sl. *дымъ*, s. ind. *dhūmah*, gr. *θυμός* „draša, aistra“ (< „jaušinimasis“ < „judėjimas“) ir kt. < ide. **dhūmos* – sufikso **-m-* vedinys iš ide. **dh(e)u(H)-* „sklaidyti(s), sukuriuoti(s), judinti (judėti), pūsti, rūk(y)ti ir kt.“ (Pokorny I 261 tt.); ta pati ide. šaknis gali slypėti ir pr. *dulsis* (žr.). Žr. dar s.v.v. *dulsis*, *dusi*, *duktis*.

dumpbis „lo (Lohe = Gerberlohe) – kailiaraugė žievė“ E 512 = matyt **dumbʹs* (nom. sg.), < **dumbas*; skolinys iš lenk. *dąb* „ąžuolas; ąžuolo žievė; žievė kailiams rauginti“ (Sławski I 430), plg. ukr. *дыб* „t.p.“, plg. dar rus. *дыб-умб* „rauginti kailius“ (: *дыб*) ir kt. (Dalj I 498). Plg. lie. *dūbai* „kailiaraugė žievė“ (LKŽ II² 779) < bltr. *дыб* „t.p.“ ir „ąžuolas“; iš čia ir lie. *dūbas* „medžio žievė, luobas“ (l.c.). Pr. *dumpbis* versti į „garbarz“ = „odminys“ (Milewski Sl. Occ. XVIII 35) negalima, nes tam yra *mynix* E 511 (žr.). Plg. Trautmann AS 324, Endzelīns SV 164, Levin SE 65 t., Toporov PJ I 390.

dumsle „bloze (Blase) – pūslė“ E 134 = **dumslē* nom. sg. fem., kartu reiškęs ir „šlapimo pūslė“ (žodis E 134 yra skyriuje E 67 – E 168: „žmogus“), plg. ir vok. *blöze* (E 134) su v.v.a. *blāse* „pūslė, ypač šlapimo pūslė“ (Lex 23), pagaliau, – ir lie. *pūslė* „t.p.“ Pr. **dumslē* „pūslė“ = lie. dial. *dūmslė* „audinio raukšlė, pasipūtimas“ (LKŽ II² 846; taip pat *dūmslis* „t.p.“, *dūmsla* „t.p.“, *dūmslė-tis* „darytis dūmslėms“ ir kt., žr. LKŽ II² 845–847); plg. Trautmann AS 324 t., Endzelīns SV 164, Toporov PJ I 391. Tačiau niekas neatkreipė dėmesio į tai: a) lie. *dūmslė* (ir kiti žodžiai su *dūmsl-*) yra pažįstamas tik žemaičiams, pietiniams vak. aukštaičiams bei daliai dzūkų, t.y. tiems lie. tarmių plotams, kuriuose (arba netoli nuo jų) anksčiau gyveno kuršiai

ir jotvingiai, b) vietoj lie. *dūmšlė* (ir pan.), laikant jį nuosavu (t.y. lie.) žodžiu – sufikso *-slė* vediniu iš lie. *dum-* = *dūm-ti* (vargu ar iš lie. *dumš-*, žr. toliau), lauktinas lie. **dūmšlė* (po *-m-* negali *-slė* virsti į *-šlė*, atsirandančią tik po *-k-* ir pan., žr. Skardžius ŽD 169 t.). Lie. dial. *dūmšlė* (ir pan.) galėtų būti substratinis (bei, iš dalies, adstratinis) palikimas – iš kurš., jotv. (ir pan.) **dumslė* (= pr. *dumsle*), kurį lietuviai, žinodami, kad kurš., jotv. **s* daug kur atliepia lie. *š* (t.y. ne tik lie. *s*), perdirbo į *dūmšlė*, žr. dar Mažiulis Baltistica XV 147 [tiesa, čia dėl panašių sumetimų žodį lie. dial. *jūšė* „žuvies sriuba; prasta sriuba, putra“ buvau palaikęs prūsizmu – buvau iš dalies pritaręs Būgos nuomonei (žr. Būga I 478), tačiau nuo jos dabar esu linkęs visiškai atsakyti. žr. s. v. *iuse*].

Tiesa, galėtume ir kitaip spėti: lie. dial. *dūmšlė* – sufikso *-slė* vedinys iš lie. dial. **dumš-* „pūsti(s)“ (plg. lie. žem. *ūšlė* „didelis ūžimas“ < **ūž-slė*) > lie. dial. (žem., piet. vak. aukšt.) *dumš-* = *duimš-tis* „ką ilgai daryti, gaišti“ (LKŽ II² 847), *dumš-oti* „dunksnoti“ (l.c.), *dumš-uoti* „neaiškiai matyti“ (l.c.) *dumš-inti* „sunkiai eiti“ (LKŽ II² 846); šių lie. veiksmažodžių (galbūt denominatyvų) šaknyje *dumš-* slypi tas pats lie. *dūm-ti* „pūsti“; dėl „pūsti“ > „gaišti ir pan.“ plg. lie. *gaišti*, kilusį iš „pūsti“ (Būga II 285). Vedant lie. *dūmšlė* iš **dumš-slė*, matyt reikėtų ir pr. **dumslė* kildinti iš (pr.) **dums-slė*; bet prūsams šaknį **dums-* (= lie. *dumš-*) sunku įrodyti, ir, be to, pr. **dumslė* paprasčiau (ir patikimiau) vesti iš **dum-slė* (taip iki šiol visi ir daro). O gal lie. *dūmšlė* atsirado iš lie. **dumslė* dėl kontaminacijos su minėta lie. *dumš-??* Iš visų tų spėjimų paprastesnis ir patikimesnis yra pirmasis (žr. dar Mažiulis l.c.): lie. dial. *dūmšlė* (ir pan.) atsirado iš kurš., jotv. **dumslė*, kuris kartu su pr. **dumslė* (= *dumsle*) suponuoja balt. dial. (vak. balt.) **dumslė* (resp. **dumslis* ir pan.) „(išsi-, pasi)pūtimas; pūslė“ – sufikso *-sl-* vedinį iš balt. **dum-* „pūsti(s)“, plg. balt. dial. (lic.-la.) **pūslė* [(= lie. *pūslė*) resp. **pūslis* (= la. *pūslis* „pūslė“) ir pan.] „(išsi-, pasi)pūtimas; pūslė“ – sufikso *-sl-* vedinį iš balt. **pūt-* „pūsti“. Kad balt. dial. **dumslė* ir **pūslė* reikė ir „pūtimą“ (t.y. ne vien „pūslę“), plg. a) Bretkūno žodį *dumslės* „dumplės“ LKŽ II² 844, matyt iš pr. **dumslė*

„pūtimas; pūslė“ (be substitucijos pr. *-s-* į lie. *-š-*), egzistavusio šalia pr. dial. (E 516) *moasis* „dumplės“ (reiškusio ir „maišą“, žr. s.v.), ir b) lie. dial. *pūslė*, reiškiantį ne tik „pūslę“, bet ir „pūtimą“ [plg. pasakymą: *iš taip tol' sviėšą ažuipūtė* („užgesė“) – *tai stipra jo pūslė* („stiprus jo pūtimas“) Ds]. Taigi pr. (ir jotv.) – kurš. **dum-sl-* ir lie.-la. **pū(t)-sl-* yra tos pat reikšmės vediniai – turi tą patį sufiksą ir tos pačios reikšmės (bet kitokios kilmės) pamatinius žodžius; plg. pvz. pr. **ank-tan* „sviestas“ ir lie.-la. **sveid-ta* „t.p.“ (> **sviesta* neutr.) – jų abiejų darybos panašumą (žr. *anctan*). Balt. **dum-* „(išsi-, pasi)pūsti“ > lie. *dūm-ti* „t.p.“ : sl. **dum-* (> s.sl. *dōm-ę* „dumiū, pučiu“ ir kt.), s.ind. *dhām-ati* „pučia“ ir kt., suponuojantys ide. **dh(e)m(H)-* „sklaidyti(s), rūk(y)ti, pūsti“ (Pokorny I 247). Dėl pr. *dumsle* etimologijos plg. Trautmann l.c., Endzelins l.c., Toporov l.c.

dūrai „schew (scheu) – baikštūs“ III 93₁₉ [59₂₀] adj. nom. pl. masc. (= *baukschtais* VE 40₁₇ instr. pl.) suponuoja pr. adj. **dūrs* < **dūras* (nom. sg. masc.), kuris (žr. dar *būrai*) labai primena lie. *dūras* „tylus, nekalbus“ (retas žodis, – LKŽ II² 897) – fleksijos vedinį iš lie. *dūr-ėti* „kyšoti; tylint, nekalbant tūnoti“ (LKŽ II² 899), savo ruožtu, išvesto iš lie. *dūr-ti* „smeigti, besti, kišti; smarkiai jaudinti (dėl skausmo, aštraus skonio ir pan.)“ (= la. *duř-t* „t.p.“); plg. dar (irgi su lie. *dūr-ti* susijusius) lie. *dūr-oti* „akis į žemę įbedusiam būti, niūroti, nekalbėti“ (LKŽ II² 905), *dūr-inti* „akis į žemę įbedusiam eiti, dūlinti“ (LKŽ II² 901) ir kt. Į lie. dial. *dūras* panašios, tik gal savarankiškos kilmės žodžiu laikytinas ir pr. **dūras* „baikštūs“. T.y. šis pr. žodis darybiškai galėtų suponuoti pamatinį žodį – a) pr. **dūr-ētvei* „dūrėti“ = „kyšoti; tylint, nekalbant tūnoti (išsigandus)“, išvestą iš pr. **dūr-tvei* „durti“ arba b) pr. **dūr-tvei* „t.p.“ (jeigu nebuvo pr. **dūr-ētvei* „dūrėti“); pastaruoju atveju pr. **dūras* „baikštūs“ būtų iš **dūr-* „akis nudūręs, tylus, nekalbus“ (plg. lie. *nusigañdes nudūrė akis į žemę ir tylėjo* LKŽ II² 913) arba iš **dūr-* „įdurtas, labai sujudintas“ > „išgąsdintas“ (plg. lie. *bėga kaip indurtas* „bėga labai sujudintas, išgąsdintas“ Ds). Balt. **dūr-* „durti“ : sl. **dūr-* > rus. *дыр-а* „skylė“ ir kt. (Vasmer I 559, Fraenkel 113, Sławski I 208). Balt. **dūr-* „durti“

(iš čia, kaip anksčiau spėta, yra ir pr. *dūr-ai*) vestinas iš balt.-sl. **dūr-* „(at)plėšti (plyšti), lupti“ (žr. toliau). Pastarasis, baltuose išvirsdamas į „durti“, slavuose matyt išliko savo senąja reikšme – sl. **dūr-* „(at)plėšti, plyšti“, t.y. iš čia bus išriedėjęs rus. *дыр-а* „Loch“ ir kt. < „atplėšimas, -plyšimas“ (plg. lie. *plyšys* „Riņ; Loch“ < „atplėšimas, -plyšimas“, *skylē* „Loch“ < „atskilimas, atplyšimas“), turbūt ir rus. *дыр-б* „kvailumas“ (< **dour-*) (< *,siautėjimas“ < *,draskymasis“ < *,plėšymasis“) ir pan. Balt.-sl. (verb.) **dūr-*, kurio *-*ūr-* yra iš *-*r-*, sietinas su balt.-sl. **dūr-* (su *-*ūr-* taip pat iš *-*r-*) resp. **der-* „(at)plėšti, lupti“ > lie. *der-ù dyr-iaū dir-ti* „t.p.“, la. *dir-āt* „lupti“ [= s.sl. (*raz-dir-ati* „perplėšti“], sl. **der-* resp. **dir-* [> s.sl. *der-ō dbr-ati* „(at)plėšti, lupti“ ir kt.]. : germ. (**der-*>) **ter-* resp. (**dṛ-*>) **tur-* (> go. *ga-tair-an* „perplėšti“ resp. *ga-tair-nan* „t.p.“ ir kt.), s.ind. *dar-* „plėšti, skelti“, *dar-aḥ* „skylė, urvas“, *dr-nāti* „plyšta“, gr. *δέρω* „lupu“, kimr. *dar-n* „gabalas“ (< *,atplaišas“) ir kt., – iš ide. **der-* (: **dṛ-* ir pan.) „lupti, skelti“ (Pokorny I 206 tt.).

Pr. *dūr-ai* „baikštus“ (nom. pl. masc.) jau seniai siejamas su rus. *дыр-б* „kvailiojimas, kvailumas“, (**durb-nb*>) *дыр-ноў* „kvailas“, lenk. *dur-ny* „t.p.“ ir kt., o pastarieji – su gr. *θυρόρος* „veržlus, puolantis“ ir kt., visur čia suponuojant sufikso *-*r-* vedinį iš ide. **dheu(H)-* „sklaidyti(s), sukuriuoti(s) ir pan.“ (žr. s.v. *dumis*), žr. Trautmann AS 325, Endzelīns SV 164, Vasmer I 555, Sławski I 180, Pokorny I 267. Tačiau iš tikrųjų rizikinga tokio ide. **dh(e)u(H)-* ieškoti žodyje pr. *dūrai* ir sl. **durb* „kvailumas“ (> rus. *дырб* ir kt.) < **dour-*, nes šiuos pr. ir sl. žodžius galima vesti iš balt.-sl. **dūr-* „(at)plėšti (plyšti), lupti“ (< ide. **dṛ-*, žr. anksčiau). Plg. ir Toporov PJ I 392, nors jis semantinę šių pr. ir sl. žodžių raidą suvokia kitaip.

dūsaisurgawingi „Seelsorgern (dat. pl.) – siela besirūpinantys“ III 87₁₁₋₁₅ [55₂₀₋₂₁] = **dūsaisurgawingi* – sudurtinis subst. iš adj. (= *duschiu rupintojems* VE 37₁₃₋₁₁ dat. pl.) posakyje *swaimans mukinnewingins bhe dūsaisurgawingi* (III 87₁₃₋₁₅) „saviems mokytojams bei siela besirūpinantiems“ – datyvinėje (pl.) konstrukcijoje, kuri išreikšta dat. pl. + acc. pl. + *bhe*

+ ... Vadinas, *dūsaisurgawingi* yra vietoj **dūsaisurgawingins* (acc. pl.). Ši klaida aiškintina tuo, kad fleksijoje *-*ins* A. Vilis nenugirdo (iš vertėjo, arba pats „nenugirdo“) galinio *-*s*, o prieš jį einantį *-*n-* išleido „disimiliaciškai“ – dėl to, kad -*n-* kartojasi tame pačiame žodyje (*dūsaisurgawi-n-g-*) ir kituose šios konstrukcijos (žr. anksčiau) žodžiuose; čia *-*ins* (acc. pl.) buvo perdirbta į -*i*, dėl kurios žr. s.v. *poklusmingi*.

Pr. *dūsaisurgawingi* – dirbtinis (kalkė iš vok.) žodis (subst. ← adj.), kurio sandas *dūsai-* „Seel“ yra nom. sg. **dūsai* „siela“ (plg. nom. sg. *mensai* šalia *mensā*, žr.) – iš pr. **dūsā*, laikytino matyt skoliniu iš lenk. *dusza* (plg. Endzelīns SV 164); žr. dar *dusi*. Antrasis sandas – adj. -*surgawingi* yra sufikso -*ing-* vedinys iš pr. verb. *surgaut* „rūpintis“ (žr.).

dusi „sele (Seele) – siela“ E 153 nom. sg. fem. = **dūsi*; acc. sg. (fem.) *dūsin* „seel (Seele) – t.p.“ III 41₃ [29₃₁] (= *dusche* VE 15₄ acc. sg.), *dusin* „Seelen – t.p.“ III 89₁₁₋₁₂ [57₅] (= *duschias* VE 38₁₀ acc. pl.), *doūsin* „Seele – t.p.“ III 79₁₈ [51₂₂] (= *dusche* VE 34₂ acc. sg.), *daūsin* „t.p.“ III 57₇ [39₁₃] (= *duschias* VE 23₅ gen. sg.), III 81₁₈ [53₄] (= *dusche* VE 35₁ acc. sg.). Kaip rodo E 153 (*dusi*), turime *i-(iā)*kamienį pr. (E) **dūsi* (nom. sg. fem.) > (III) **dūsi* (su *-*i* iš nekirčiuotos *-*i*, dėl kurios žr. s. v. *asy*, žr. dar Levin SE 57, 96); III kat-me gal buvo ir pr. dial. **dūsē* > **dūsi* > **dūsi* (?).

Pr. **dūsi* „siela“ (E, III) laikytinas slavizmu (Berneker PS 288, Trautmann AS, Milewski Sl.occ. XVIII 18, 39, Levin l.c.), atėjusiu iš lenk. (*dusza*) apie IX–X a. (plg. Levin SE 96), plg. slavizmą lie. *dūšiā* „siela, vėlė; psichinė būseną, jausmai, širdis“ (LKŽ II² 925 t.) bei *dūšē* „t.p.“ (Sd); la. *dūša* „psichinė būseną, drąsa ir kt.“, nežiūrint Endzelyno abejonių (ME I 530), greičiausiai yra taip pat slavizmas (Būga I 351, plg. Toporov PJ I 394). Slavizmas lie. *dūšiā* (*dūšē*) yra išstūmęs senesnę lie. **dausiā* „siela, vėlė“ (dėl jo žr. Būga I 553 t.) < ryt. balt. **dausiā* „t.p.“, kurį latviai irgi iškeitė į slavizmą (la. *dūša*). Jau vien iš to, kad yra ryt. balt. **dausiā* „siela, vėlė“ = sl. **dausiā* „t.p.“ (> **duša* „t.p.“), galima spėti, kad ir vak. baltai bus turėję panašią lytį (plg. Mažiulis ZfSI XXIII 167, prielaida Nr. 4), ku-

rios nom. sg. (fem.) forma buvo turbūt **dausī* „siela, vėlė“ (*i-|jā-*-kamenas); pastarėsios šaknį **daus-* pagal lenk. *dusz-* (*dusz-a*) prūsai perdirbo, ir taip atsirado slavizmas pr. **dūsī* „siela“ (bei „vėlė“). Galima būtų spėti, kad pr. **dūsī* yra ne skolinys, o vedinys iš pr. verb. **dūs-* ar **dus-*, – tokią hipotezę, jos pagrindžiamumu ir pats labai abejodamas, išskėlė Endzelynas (ME I 530, Endzelīns SV 164, žr. ir Fraenkel 114, Schmalstieg OP 60, Toporov l.c.). Ši hipotezė iš tikrųjų yra nepagrindžiama jau vien dėl to, kad baltų ir slavų tarmėse mums žinomiems iš balt.-sl. **d(a)u(e)s-* (dėl jo žr. toliau) kilusiems žodžiams „siela, vėlė“ bei „dvasia“ atsekame ne **dūs-* (su nykstamuoju šaknies apofonijos laipsniu!), o tik **daus-* arba **dvas-* (> lie. *dvas-ià* „Geist; kvapas, kvėpavimas“, la. *dvas-a* „kvapas, dvasia; kvėpavimas“) resp. **dves-* (→la. *dvēs-ele* „siela, vėlė“, žr. dar s.v. *nādwēsin*) – su nenykstamuoju šaknies apofonijos laipsniu (!); dėl pr. „dvasia“ žr. *nosēilis*.

Balt.-sl. **daušjā-* „siela, vėlė“ yra fleksijos vedinys matyt iš balt.-sl. **dausa-* „dvasia; kvapas, iškvėpimas“ (plg. Būga I 554, ESSJ V 164) < *,kvapas, iškvėpimas“, o šis – fleksijos vedinys (su šaknies apofonija) iš balt.-sl. verb. **dus-* „iškvėpti, išsispūsti (išeiti kvapui); šnopuoti (keuchen), šniokšti (schnauben, keuchen, rauschen); sukuriotis (wirbeln) ir pan.“ < balt.-sl. verb. **d(a)u(e)s-* „iš(si)kvėpti; šniokšti; sukuriotis(s) ir pan.“ < ide. verb. **dh(e)u(e)s-* „iš(si)sklaidyti, sukuriotis(s); pūsti(s); kvėpti(s) (= „orą pūsti, orui išeiti“) ir kt.“ (Pokorny I 268 tt.), kuris yra sufikso **-(e)s-* vedinys iš ide. **dh(e)u-* „t.p.“ (žr. s.v. *dumis*). Iš minėto balt. (-sl.) **dus-* turime pvz.: lie. *dūs-ti* „außer Atem kommen“ = la. *dus-t* „schwer atmen, keuchen“ (< *,su šniokštimu pūsti orą“) ir kt.; čia pridera ir pvz. lie. (up.) *Dus-età* (→miest. *Dūsetos*) < *,šniokščiančioji-sukuriuojančioji“ (Vanagas HŽ 98 ją be reikalo veda iš *,sušvinkusioji“).

dutkanis „hamster (Hamster) – žiurkėnas“ E 669 nom. sg. taisytinasis **duckis* = Pmd. pr. **dukšs* „žiurkėnas“ = Semb. pr. **dukšs* „šeškas“ > Semb. vok. *Duck, Dock* „t.p.“ (Ziesemer ZfdMa XVIII 155, Endzelīns SV 163, Ziesemer II 120). Šis pr. žo-

dis yra „bez drošas etimologijas“ (Endzelīns SV 163, žr. ir Toporov PJ I 394 t.). Galima spėti, kad ir Pmd. pr. (= E) **dukšs* iš pradžių reiškė „šešką“ (ar net „šešką; žiurkėną“), vėliau išvirtusį „žiurkėną“ dėl to ir tuomet, kai iš sl. buvo paskolintas Pmd. pr. „šeškas“ – *naricie* (žr.). Pr. **dukšs* „šeškas“ yra turbūt iš *,smirdalius“ [plg. lie. *šėškas*, sl. *děx-orb* „t.p.“ (→la. *dukurs* „t.p.“ ME I 512, Būga III 766), žr. Būga II 316, 618, Vasmer IV 270] – fleksijos vedinys iš pr. verb. **duk-* „smirdėti“ < *(„leisti kvapą“ <) „pūsti“ < balt. **dūk-* resp. **dūk-* „pūsti“ > lie. *dūk-ti* „eiti dujoms, kvėptis, vadėtis, garuoti“ (LKŽ II² 812 tt.) resp. *dvak-iū dvōk-ti* „smirdėti“ (LKŽ II² 994 t.), *dvākas* „atsikvėpimas (atsipūtimas); dvokas“, la. *dvaka* „dvokas“ ir kt. (Fraenkel 109) : s. ind. (*saṃ*)*duk-ṣate* „įkuria (ipučia) ugnį“; čia visur slypi ide. dial. **dhyek-*, **dhūk-* (Pokorny I 265), t.y. formanto *-k-* išplėstas ide. **dh(e)u(H)-* „sklaidyti(s), sukuriuoti(s), pūsti, šėlti ir kt.“ (žr. s.v. *dumis*). Balt. **dūk-* (**dūk-*) „pūsti“ galėjo turėti dar reikšmes „šėlti“ (= lie. *dūk-ti* „t.p.“, la. *dūk-t* „t.p.“ ir kt.), *,„drumsti“ [= la. *duk-ans* „graubraun (von Pferden)“ (< *,sudrumstas“) ir kt.] ir pan. Iš čia galima būtų spėti dar ir kitokią semantinę raidą – Pmd. pr. (= E) **dukšs* „žiurkėnas“ būtų iš *,apsukraus“ < *,šėlstančio“ (ar iš tam tikros jo spalvos), žodį Semb. pr. **dukšs* „šeškas“ visgi geriau vedant iš *,smirdaliaus“; šitaip Pmd. pr. „žiurkėnas“ ir Semb. pr. „šeškas“ būtų tokie patys, bet savarankiškai atskirų pr. šnektų vediniai. Žr. dar Mažiulis Baltistica XV 147.

dwai „zwey (zwei) – du“ III 65₈ [43₁₇] „zwo – t.p.“ III 69₂₄ [45₃₃] nom. pl. (acc. reikšme) = **dvai* – pluralizuota (plg. go. *twai*) vietoj senovinio „du, dvi“ balt. masc. **d(u)uō* resp. fem.-neutr. **d(u)uā/ei* (Mažiulis BS 183 t.; plg. dar s.v. *abbai*): lie. *dū, dvi*, la. *divi*, s.sl. *dōva, dōvĕ*, go. *twai*, s. ind. *d(u)vā(u)*, gr. *δύω*, lo. *duo* ir kt. Kad čia turime akuzatyviškai pavartotą pr. *dwai* (nom. pl.) vietoj lauktinios (acc. pl.) **dwanis* (plg. *abbans*, žr. *abbai*), matyt kaltas vok. *zwei* resp. *zwo* (acc. = nom.). Plg. Toporov PJ I 395.

-dwibugūsnan, žr. *perdwibugūsnan*.

dwibugūt „zweyffeln (zweifeln) — abejoti“ III 65₁₂ [43₂₀] inf., taisytina į **dwigubūt* (plg. lie. *ūgabas* „Bettler“, kurį vietoj *ūbagas* „t.p.“ teko išgirsti iš vaiko, dar neišmokusio gerai kalbėti); 3 sg. praes. *dwigubbū* „zweyffelt (zweifelt) — abejoja“ III 77₁₇ [51₂₋₃]. Pr. **dwigubūt* < **dvigub-āt-* „abejoti“ yra vedinys iš pr. adj. **dvigub-* „dvigubas“ (žr. *dwigubbus*), plg. pvz. lie. *kreiv-óti* „kreivinti“, išvestą iš adj. *kreiv-as* (t.y. vargu ar iš lie. **kreivā* „kreivumas“, kaip mano Skardžius ŽD 508). Taigi pr. **dvigub-āt-* „abejoti“ galėjo išriedėti iš (arba ir kartu reikšti) „dvigubinti“, plg. lie. *dvej-óti* „dvigubinti; abejoti“ (LKŽ II² 949 t.). Plg. Toporov PJ I 396.

dwigubbū, žr. *dwibugūt*.

dwigubbus „zwifacher (zwiefacher) — dvigubas“ III 87₂₆ [55₂₉] gen. sg. fem. = **dvigubas* (su *-*a-* pakeistu į -*u-* matyt iš asociacijos su nom. sg. fem. **dvigubū* „dviguba“ < *-*ā*) < **dvigubās*, suponuojanti pr. adj. **dvigubs* < *-*as* (nom. sg. masc.) = lie. *dvigubas*, t.y. sudurtinį žodį iš pr. **dvi-* [= lie. *dvi-* (= s.ind. *dvi-*, s. angl. *twi-*, lo. *bi-* ir kt.)] + **gub-* [< balt.-sl. (verb.) **g(a)-ub-* „lenkti, linkti“ < ide. (dial.) **gheubh-* „t.p.“ (Pokorny I 450)], žr. Būga II 304, Fraenkel 140 ir liter. Plg. s.sl. *dvo-gubъ, su-gubъ* „dvigubas“, toliau — lie. *dvi-linkas*, gr. *δι-πλᾶξ*, lo. *du-plex* ir kt. Plg. Endzelīns SV 164, Fraenkel 140, Toporov PJ I 396. Žr. dar s. v. *gauuns*.

E

eb-, praef., žr. *ab-*.

ebangelion „euangelium (Evangelium)“ III 87₂₀ [55₂₄], III 111₁₈ [69₂₃], „euangelio (abl. sg.)“ III 87₂₁ [55₂₅], III 113₉₋₁₀ [69₃₆], *euangelion* „euangelion (Evangelium)“ III 45₁₂ [33₇] acc. sg. neutr. Čia slypi iš vok. (lo.) *euangelium* (*euangelium*) paskoliintas (su atitinkamai perdirbta fleksija) pr. **evangelijan* (ar **evangel'an*) acc.-nom. sg. neutr. (plg. Schmalstieg OP 80; dėl pr. *-*v-* parašymo raidėmis -*b-* ir -*u-* žr. Endzelīns SV 164: „starp *b* un *v* svārstās arī ipašvārdos“), kurį A. Vilis užrašė *ebangelion* resp. *euangelion* (vietoj lauktinios lyties **ebangelian* resp. **ean-*

gelian ar pan.), nusižiūrėdamas į knyginę (t.y. matyt ne gyvosios kalbės) lytį vok. (= lo.-gr.!) *euangelion* (gr. εὐαγγέλιον): pastaroji už lytį vok. (= lo.!) *euangelium* yra galūne labiau panaši į pr. **evangelijan*. Kad A. Viliui šalia dažnesnės vok. (= lo.) *euangelium* buvo pažįstama ir vok. (= lo.-gr.) *euangelion*, rodo pats III originalas (t.y. vok. tekstas, žr. anksčiau).

ebimmai „begreiff (begreift) — apima, tūri“ III 65₈ [43₁₇] praes. 3 sg. (= *tur* VE 26₁₉ praes. 3 sg.) = *eb-* (žr. *ab-*) + *immai* [(su pridėtiniumi -*i*) žr. s.v. *imt*]: lie. *àp-ima* „begreift“ (pr. *eb-immai* kirčio vieta — galbūt šaknyje).

ebsentliuns „bezeichnet (bezeichnet) — paženklinęs“ III 109₁₀₋₁₁ [69₃₋₄] (= *paszenklinioey* VE 52₈ praet. 2 sg.), III 119₂₀ [75₄] partic. praet. act. nom. sg. masc. = **ebzentlivuns*. Suponuoja verb. **eb-zentlīvei* „pa-, apženklini“ (inf.) = *eb-* (žr. *ab-*) + **zentlī-tvei* (= lie. *žėnkly-ti* „ženklini“), kuris padarytas iš pr. (nom.-acc. sg. neutr.) **zentlan* „ženklas“ [plg. dar žemės ribos akmenį pr. *Kogonassantle* = *Kogonas* (gen. sg.) + *santle* „ženklas“ (Gerullis ON 68, 273) < **zentla-*] < balt. dial. (pr.-lie.!) **žentlā* (nom.-acc. sg. neutr.) > lie. *žėnklas* „Zeichen“. Balt. dial. **žentla* „ženklas“ yra sufikso *-*tl-* (< ide. *-*tlo-*) vedinys iš balt. **žen-* (< ide. **genH-*): balt. **žin-* „žinoti, pažinti“ (< ide. **gn-H-*) > pr. **zin-* (žr. s.v. *ersinnat*); plg. sl. **zname* „ženklas“ (> lenk. *zname* ir kt.), gr. γν-ᾠμα „ženklas, žinojimas“.

ebsignāuns „gesegnet — palaiminęs“ III 109₈ [69₂] partic. praet. act. nom. sg. masc. (= *perszegnoiey* „palaiminai“ VE 52₅₋₈ praet. 2 sg.); partic. praet. pass. nom. sg. masc. *ebsignāts* „gesegnet — palaimintas“ III 105₂₁ [67₃] (= *perszegnotas* „palaimintas“ VE 51₆₋₇ partic. praet. pass. nom. sg. masc.); nom. pl. masc. *absignātai* „gesegnet — palaiminti“ III 115₁₅ [71₂₆]; praet. [Trautmann AS 325 (praes. — Wijk AS 147, Endzelīns SV 118)] 3 sg. *ebsgnā* (t.y. **ebsignā*) „segenet“ (segnete) — laimino“ III 113₈ [69₃₅] (= *szegnoja* „laimino“ VE 60₁₅ = Marc. 10, 16 *benedicebat* = *βλωينو* ChB 80₄₆); 3 sg. opt. *ebsignāsi* „segne — telaimina“ III 133₁₂ [81₁₈]. Suponuoja pr. *eb-* resp. **abzignā-*

-tvei „palaiminti“ (inf.) = *eb-* resp. *ab-* (žr. s.v. *ab-*) + **zignā-tvei* (žr. s.v. *signāt*).

ebsignāsnan „segen (Segen) – palaiminimą“ III 119₃ [73₂₇] (= *perβegnoghima* „palaiminimą“ VE 58₁₂), *absignasnen* „t.p.“ III 109₁₃₋₁₄ [69₅₋₆] acc. sg. fem. (*perβegnoghimas* VE 52₁₁ nom. sg. masc.). Suponuoja *eb-* resp. **abzignāsna* (nom. sg. fem.) – sufikso *-*snā* (žr. s.v. *bousennis*) vedinį iš *eb-* resp. **abzignā-tvei* (žr. s.v. *ebsignāuns*).

-ebwinūts, žr. *niebwinūts*.

edeitte, žr. *īst*.

eden, žr. *bītas idin* ir *īdis*.

***eidenikis**, žr. *wilenikis*.

eykete „kom her (komm her) – eik šen“ GrA 95, *eyckete* GrC, *eikete* „accede – t.p.“ GrF 96; šio žodžio neturi GrG. Čia yra matyt ne pr., o lie. lytis (plg. Hermann NAWG 1949, Nr. 6, 160), kuri galėtų būti = lie. *eiki tē* „eik ten“ (Trautmann AS 326, Endzelīns SV 165, Toporov PJ II 20, PKP II 61). O gal šis *eykete* yra = lie. *eikite* (imperat. 2 pl.), skaičiumi su vok. *kom her* (imperat. 2 sg.) nesuderinta (Grūnavas lietuviškai mokėjo prasčiau negu prūsiškai!).

ēilai, žr. *ēisei*.

einan, žr. *ains*.

eynrencke, žr. *ains*.

-einssannien, žr. *eneissannien*, *iseisennien*.

ēisei „gehest (gehst) – eini“ III 81₁ [51₂₉] praes. 2 sg.; praes. (conj. prasme) 3 sg. *ēit* (*kai ... labban ēit* „kad ... gerai eitū“) III 29₁₉ [25₃], (*kai ... labban ēit* „das ... wol gehe“ = „daß ... wohl gehe“) III 95₃ [59₂₈]; opt. 3 sg. *ēilai* (*kai ... semmai ēilai* „das ... untergehe“ = „daß ... untergehe“) III 121₃ [75₁₅]; imperat. 2 sg. *ieis* „gehe (gehe) – eik“ III 71₂₂ [47₂₀], *jei(s)schen* „eik šen“ GGA (1874) 1239, 2 pl. *ieiti* „gehet (gehet) – eikite“ II 11₁₂ [13₁₃], III 59₁₃ [41₂], *ieithy* „t. p.“ I 11₁₀ [7₁₃]. Čia turime pr. **ei-tvei* (inf.): lie. (inf.) *eī-ti* (praes. 1 sg. *ei-mī* „einu“, 2 sg. *ei-sī* „eini“, *eī-ti* „eina“ ir kt.), la. *iē-t* „eiti“, s. sl. *i-ti* „t. p.“, s. ind. *é-ti* „(jis) eina“, gr. dor. *εἶ-τι* „t. p.“, lo. *ī-re* „eiti“ ir kt. (Pokorny I 293 tt.) < ide. **ei-* „eiti“. Šalia pastarosios buvo

jos apofoninis variantas – šaknis ide. **i-* „eiti“ (Pokorny I. c., taip pat žr. s. v. *perioth*), kuri galėtų slypėti ir minėtose pr. imperat. lytyse: pr. *ieis*, *ieiti* ir pan. (žr. anksčiau) turi matyt *iei-* = **i-ai-* (ar **i-ei-*), plg. gr. *ἴ-σι-ς* (opt. 2 sg.); žr. Endzelīns SV 120, Schmid Verb. 50, 52 t., Toporov PJ II 21 t. (ir liter.). Žr. dar s. v. v. *pareiŋiskai*, *parēit*.

-eiŋiskai, žr. *pareiŋiskai*.

-eisnien, *-eissannien*, žr. *iseisennien*, *eneissannien*.

eyswo „wunde (Wunde) – žaizda“ E 159 nom. sg. fem. = **eizwo-*, t. y. **eizvā* < vak. balt. **eizūā* „(i-, pra)dūrimas“ (plg. pvz. lie. *įdūrimas* „...žaizda“) = „įplyšimas, atsiradęs iš (i-, pra)dūrimo“ [tiksliau: * „tai, kas vibruojant (i-, pra)durta“, žr. toliau] – substantyvų virtusi fem. lytis adjektyvo vak. balt. **eizūa-* „(pra)durtas“ (plg. s. v. *aglo*). Pastarasis suponuoja (tematizuotą) *u-* kamienį balt. **eizū-* „duriantis“, iš kurio turime ir (ryt.) balt. adj. (fem.) **eizī* (*u-*kam.) → subst. fem. **eizī* (*i-*kam.) „(i-, pra)dūrimas“ (plg. s. v. *ennoys*) → la. *ieze* „ledo įplyšimas“ ir pan. Buvo ir adj. balt. (-sl.) **aižū-* „duriantis“ [> lie. *aižūs* „aštrus, skaudus, duriantis“ LKŽ I² 48 s. v. 3., 4., 5. *aižūs*], iš kurio, t. y. iš adj. balt.-sl. **aižū-* → sl. **aižū-* + *-*ā* > adj. (fem.) **aižūā* → subst. **aižūā* išriedėjo s. sl. (ir kt.) *jazva* „žaizda; (į)dūrimas“; būta ir adj. balt. **ižū-* „duriamas, durtas“ (> lie. *ižūs* LKŽ IV 288), jo fem. lytis **ižī* (*u-*kam.) → subst. **ižī* (*i-*kam.) „tai, kas atidurta, atplėšta“ → lie. *yžia* „ledo lytis“ (su pailgintu šaknies balsiu) bei *yžē* „lupena“ = la. *ize* „įplyšimas“ ir pan. Egzistavo ir *o-* kamienis adj. balt. **aiža-* „duriantis“, kurio fem. (*ā-* kamienė) lytis virto į subst. ryt. balt. **aižā* „įdūrimas“ [> lie. *aižā* = la. *aiza* „įplėšimas“ resp. „įplyšimas“ >) „atplaiša“, plg. la. *ie-za* „ledo įplyšimas“, kuris panašiu būdu suponuoja ryt. balt. subst. **eizā* ← adj. **eiza-* „duriantis“. Iš adj. (ryt.) balt. **iža-* „duriamas, durtas“ turime: jo a) fem. (*ā-* kam.) lytis **ižā* → subst. **ižā* „tai, kas atidurta, atplėšta“ (> lie. *ižā* „Eisscholle“) ir b) neutr. lytis **ižā* → subst. **ižā* (> lie. *ižas* „Eisscholle“; plg. rus. dial. neutr. *изво* „aštrumà“ < * „tai, kas duria“). Darybinį santykį minėtų substantyvų ryt. balt. **eizā* : vak. balt. **eizūā* bei ryt. balt. **aižā* : sl. **aižūā* plg. su lie. *yda* : *ydva* „t. p.“ (žr.

s. v. *ennoys*). Visi minėti baltų ir slavų *u-* resp. *a-*kamieniai adjektyvai (dažę ir minėtus subst.) yra vediniai iš balt.-sl. verb. **aiž-*, **eiž-* „vibruojant durti“ resp. **iž-* „vibruojant būti duriamam“ (apie šias lytis žr. s. v. *aysmis*), kurių veldiniai – lie. **aižti* → (frequent.) *aižyti* (*„durstyti, dažnai durti“ >) „aushülsen“ (plg. lie. **basti* → *badýti*, žr. s. v. *embaddusisi*), *eižti* „aižyti“. *iēžti* „t. p.“, *ėižėti* „pleišėti, trūkinėti“, *ižti* „t. p.“ ir pan.

Pr. *eyswo* su minėtais slavų ir kitų baltų žodžiais yra sugretinę ir kiti [Berneker SEW I 277 (pr. *eyswo* be reikalo skaitomas **aizvo*); Trautmann AS 326 ir liter., BSW 68; Endzelins SV 165; Fraenkel 4; Toporov PJ II 22 t. ir liter.; ESSJ VI 57 ir liter.], tačiau jie visi žiūrėjo, pasakytume, tik į tų žodžių etimologinį sugretinimą (betgi jo galimumas ir taip yra beveik savaime akivaizdus!), o ne į svarbiausią etimologijos problemą – į tų žodžių darybos istoriją.

ėit, žr. *ėisei*.

Elbinc 1238 vv.; *Elwing* 1354 bei (vėliau) *Elbing* (up., vv.) ir pan. „Elbingas, (lenk.) Elbląg“ (Gerullis ON 48 t., Nesselmann Thes. 35); Vulfstanas mini (IX a. gale) *Ilfing* „Elbingas“ up. (SRP I 773).

Būga manė, kad dk. (vok.) *Elbing* „Elbingas“ up. esąs iš lenk. *Elbiąg* < **Lьbęgъ* < **Ilbing-*, o šis – iš go. **Ilbing-* (> pr. **Ilbing-*, kurį Vulfstanas užrašęs *Ilfing* „Elbingas“), – Būga III 796. Tokiai nuomonei – Elbingo upės vardas esąs germaniškos kilmės – negalėčiau pritarti, kadangi: a) jis turi sufiksą *-ing-*, ypač būdingą vak. baltų hidronimų darybai, b) Vulfstano *Ilfing*, kuris yra aiškiai germanizuotas (pirmiausia dėl *-f* vietoj originalo **-b-*), gali turėti germanizuotą ir inicialės balsį (t. y. *I-* vietoj **E-*), c) jis (dk. *Elbing*) savo šaknimi (*Elb-*) neatsietinas nuo lie. up. *Eļb-entas* (žr. toliau). Todėl reikia manyti, kad dk. *Elbing* yra baltiškos kilmės – pr. (up.) **Elbinga-* (ar **Elbingā*), žr. ir Gerullis l. c., Toporov PJ II 23 t. (pagaliau plg. ir patį Būgą III 790). Šitą pr. (up.) **Elbinga-* germanizuojant galėjo atsirasti ir ne tik s. angl. *Ilfing* (Vulfstanas), bet ir go. **Ilbing-*, iš kurio matyt ir bus išriedėjęs vak. sl. **Ilbing-* > lenk. **Lьbęgъ* > *Elbiąg* (> *Elbląg*) „Elbingas“ (žr. anksčiau). Sunku

patikėti ir tuo, kad Elbingo vardas būtų atsiradęs iš s. skand. **elbingR* (< šiaur. germ. **alb-* „upė“), – šitokią hipotezę bandė grįsti (1944 ir 1950 m.) Ekblomas (kaip nurodo Toporov l. c.), plg. Rozwadowski, Studia nad nazwami wód słowiańskich. Kraków, 1948, p. 174.

Pr. up. **Elbinga-* (ar **Elbingā*), savo šaknimi sietinas su lie. up. *Eļb-entas*, yra sufikso *-ing-* vedinys turbūt iš [adj. (ar subst.) <-verb., arba tiesiog iš] verb. balt. **elb-/*alb-* „lenkti, linkti“ < ide. dial. **e/olbh-* „t. p.“, kurį galima laikyti formanto balt. **-b-* < ide. **-bh-* išplėstu verb. balt. **el-/*al-* „lenkti, linkti“ < ide. **e/ol-* „t. p.“ (dėl jo žr. Pokorny I 307 tt.; plg. dar s. v. *Alna*). Taip galvojant, su pr. **Elb-* (**Elb-inga-*) resp. lie. *Eļb-* (*Eļb-entas*) etimologiškai gretinamus nomina propria pr. *Alb-icke*, lie. *Alb-aitis*, *Elb-īs*, la. *Eļb-užs* ir kt. (Toporov l. c. ir liter.) reikėtų kildinti iš „sulinkėlis ir pan.“. Jeigu lie. *alp-ti* „ohnmächtig werden“ ir kt. (iki šiol, galima sakyti, neturintys etimologijos) yra iš „sulinkti, suglebti“, tai jie galėtų būti siejami su minėtu balt. **elb-/*alb-* „lenkti, linkti“ (dėl **-b-* : **-p-* plg. pvz. Būga I 448). Dėl visa to hidronimė (up.) pr. **Elb-* = lie. *Eļb-* ieškoti kitokio (homoniminio) ide. **e/ol-* yra gal ir mažiau patikima (plg. s. v. *Alna*).

Šį (up.) pr. **Elb-* = lie. *Eļb-* vesti iš ide. **albh-* „upė“ (Vanagas HŽ 100 ir liter.) nėra geriau už jo kildinimą iš ide. (dial.) **e/olbh-*: evoliuciją ide. **albh-* → (up.) pr. **Elb-* = lie. *Eļb-* paaiškinti kur kas sunkiau nei evoliuciją ide. (dial.) **e/olbh-* → pr. **Elb-* = lie. *Eļb-*; be to, ir paties ide. **albh-* „upė“ (būtent tokia reikšmė!) atstatymas, kuris paremtas iš tikrųjų vien germanų kalbų duomenimis (s. isl. *elfr* „upė“ resp. v. v. ž. *elve* „upės vaga“ ir pan.), nėra nerizikingas: s. isl. *elfr* ir pan. yra nebūtinai iš ide. **albh-*, jie lengviausiai galėjo atsirasti ir iš ide. (dial.) **e/olbh-* (jo reikšmė bei jos evoliucija germanų dialektuose – jau atskirai nagrinėtinas klausimas).

elwas, žr. *alwis*.

em, em-, žr. *en, en-*.

embaddusisi „stecken – (jie) tūno“ III 113₁₅ [71₄]: *en kawijdei debijkun nautin bhe wargan stai gurijnai malnjikiku embaddusi-*

si „in was grosser Not vnd Gefahr die armen Kindlein stecken – kokioje didelėje bėdoje bei pavojuje tie vargšai vaikeliai tūno“ (III 113₁₃₋₁₅); *embaddusisi* „stecket – (jis) tūno“ III 115₂₂ [71₃₁]: *en kawīdsu debijkan powargsennien bhe nautien schis malnijkiks ... embaddusisi* „in was grossem Jammer vnd Noth diß Kindlein ... stecket – kokiam dideliam varge bei bėdoje šis vaikelis ... tūno“ (III 115₂₀₋₂₂). Čia turime pr. reflektyvą nom. pl. (masc.) partic. praet. act. **embadusisi* (kirčio vieta – skiemenyje **-ba-*) < **embadusisi* (XVI a. nekirčiuotas **i* buvo sutrumpėjęs) = **en-badusis-si* „išibėdė“, kur **badusis* „bėdė“ (nom. pl., kaip ir pr. *aupall-usis, imm-usis*) = lie. dial. (*vēd-* *-usys*. Plg. ir Trautmann AS 256 (ir liter.), Vaillant BSL XLIV 132, Fraenkel 41, Stang SBV 39 t., Vergl. Gr. 333, Toporov PJ II 25 t. Tačiau nė vienas iš šių baltoslavistų nepaaiškino svarbiausio dalyko, kuris, Endzelyno žodžiais tariant, yra: „Bet kã te varēja tagadnes indikãtīvu tulkot ar pagãtnes divdabi (un bez kopulas!)?“ (Endzelīns SV 129). Pats Endzelynas (l. c.) pr. *embaddusisi* taisė į **embaddasi* „išibėda“ (*ã*-kam., praes. 3 asm.). Tačiau toks taisymas yra visiškai nepatikimas (plg. ir pvz. Toporov l.c.), be to, ir nereikalingas: Endzelynui (taip pat ir visiems kitiems) nebuvo žinoma tai, kad *stai gurijnai malnijkiku embaddusisi* „tie vargšai vaikeliai tūno (stecken)“ (sakinyje III 113₁₃₋₁₅) savo modeliu neatsietinas pvz. nuo lie. (Ds) *krūmuose arkliai išibėdė* „krūmuose arkliai tūno (stecken)“, kur *išibėdė* „tūno (stecken)“ nepakeičiamas į *išibėda* (jis visiškai nereiškia „tūno, stecken“!); žr. dar Mažiulis PKP II 216. Taigi vok. (intrans.) *stecken* „(jie) tūno“ (ne partic.!), kuris reiškė ir (trans.) „bėda, dūria“, vertimą (ne visai paprastą!) į pr. *embaddusisi* „išibėdė“ (partic. praet.!) = „(jie) tūno, stecken“ (III 113₁₅) reikia laikyti vykusiu – labai gražiu gyvėsios pr. kalbės faktu. Tik jo čia (III 113₁₅) atsiradimo autorius buvo greičiausiai ne pats A. Vilis (ne taip labai gerai mokėjęs gyvąją pr. kalbą), o P. Mėgotas [jį A. Vilis savo laišku (PKP II 242–245) šiai kat-mo vietai versti galėjo būti atgavęs] ar kitas prūsas vertėjas. Iš III 113₁₅ formą *embaddusisi* (pl.!) A. Vilis stereotipiškai perkėlė ir į III 115₂₂ (plg. ir Toporov l. c.), kur yra taip pat *embaddusisi* (pl.

vietoj lauktino sg.); šitą gramatinio skaičiaus vartojimo klaidą A. Viliui (jis nevienur painioja skaičius!) padaryti lengvino ir tai, kad sakinyje III 115₂₁₋₂₂ predikatas (*embaddusisi*) yra gana toli nuo savo objekto (*malnijkiks*).

Pr. *embaddusisi* suponuoja pr. verb., kurio inf. buvo matyt ne (iterat.-intenzyvas) **badī-(tvei)* „badyti, durstyti“ (= lie. *badyti* = la. *badīt*), o **bast(vei)* „besti, durti“ = s. sl. (ir kt.) *bosti* „t.p.“. Šitaip reikia galvoti dėl to, kad pr. *embaddusisi* „tūno“ savo reikšme sutampa ne su lie. *išibėdė* (jis nereiškia „tūno, stecken“), o, kaip minėta, su lie. (dial.) *išibėdė* („tūno“!). Beje, ir lietuviai su latviais bus turėję **badō/*basti* „besti“, kuri suponuoja lie. interj. *bàst* [plg. lie. interj. *kišt* (ir *kýšt* Ds): inf. *kišti*], *bastyti* „kaišioti“ (LKŽ I² 681; taip pat la. *bastīt* „išstumti, išbadyti“ bei lie. liter. *bastytis*) – iteratyvas (intenzyvas) ne iš *badyti* (iterat.!), o iš **basti* „besti“ (t. y. iš **bad-* + **-stīti*). Balt.-sl. **badō/*basti* reiškė „besti (intensyviai)“ – buvo intenzyvas iš balt.-sl. **bedō/*besti* „besti“ (> lie. *bèsti* = la. *best*), apie tai žr. Stang SBV 39–41, Vergl. Gr. 333, plg. Būga II 588. Iš to paties balt.-sl. **badō/*basti* „besti (intensyviai)“ turime išvestą ir pr. *boadis* (žr.), taip pat lie. *badyti* = la. *badīt*; plg. lie. *kasyti* = la. *kasīt* – vedinius iš intenzyvo balt.-sl. **kasti* „drėksti (intensyviai)“ (> lie. *kàsti* = la. *kast*), kilusio iš balt.-sl. **kesti* (Stang l. c.), žr. s. v. *kexti* (plg. dar s. v. v. *accodis, batto* ir kt.). Tokie, t. y. balt.-sl. **badō/*basti* (: balt.-sl. **bedō* : **besti*) tipo faktai (jų, įnešančių naujos šviesos ir į baltų-slavų apofonijos istoriją, galėčiau pateikti nemaža) iš kilmės (bent jau pirmykščiu savo modeliu) yra turbūt sietini su senuoju balt.-sl. „perfektu“ (plg. s. v. *etbaudinons*), tačiau visa tai – jau atskirai nagrinėtina problema. Balt.-sl. **bed-/bad-* „besti, durti“ : go. *badī* „lova, patalas, Bett“ (s. v. a. *betti* „t. p.“, s. isl. *beðr* „t. p.“ ir kt.) < germ. **badja-* „(žemėje) iškastas guolis, Schlafgrube“, lo. *fod-io* „kasu, (ich) grabe“, kimbr. *bedd* „Grab“ (korn. *bedh* „t. p.“ ir kt.), toch. A *pat-, pāt-* „árti, pflügen“, het. *pid-da-i* „kasa duobė“, – čia slypi ide. (t. y. balt.-sl.-germ.-kelt.-italik.-toch.-het.) **bhedh-* (: **bhodh-*) „besti, durti, kasti“, žr. Pokorny I 113 t.

emelno „mispel (Mispel) – amalas, amaras (bot. – toks parazitinis augalas ant medžių), album viscum“ E 646 = **emelno**, t. y. **emelnā*, kuriame slypi sufikso *-nā išplėstas pr. **emel-*, suponuojantis pirmykštį (turbūt ā-kamienį) pr. **emel-ā* (plg. sl. dial. **emelā*, žr. toliau). Santykį pr. *(*emel*)-*n-ā* : (pirmykštė) pr. *(*emel*)-*ā* dėl sufikso (*-n-) ir kamiengalio (jis abiem atvejais – tas pats!) plg. su pr. (*wobal*)-*n-e* (= *-ē) „obelis“ (žr.): pr. (*wobl*)-*e* (= *-ē) „obuolys“ [žr. s. v., ir plg. lie. (*obel*)-*ē*] arba su sl. *(*abol*)-*n-b* „obelis“ (žr. s. v. *wobalne*) : lie. (*obel*)-*is* ir pan. Vak. balt. **emel-ā* = ryt. balt. **emel-* resp. **amel-* (jeigu šis **a-* apofoninis), iš kurios turime (plg. Skardžius ŽD 174) lie. *emalas* „album viscum“ (Sz D¹ 71, SzD 77), *āmalas* „t. p.“ ir „alphis (zool. – toks augalų parazitais)“ bei „ant lapų saldi limpama medžiaga, amalų gaminama; augalų liga (rūdys), tariamai atsirandanti po žaibo be griaustinio; žaibas be griaustinio“ (LKŽ I² 115 t.); tokią pat lytį (kaip ir lie.) bus turėję ir latviai: la. **emala-* (< **emela-*), **amala-* [(*amela-* resp. **amela-*), plg. la. *āmals*], kuri – iš kontaminacijos su la. *āb-uōl-s* „Apfel; Klee“ resp. *āb-ul-s* „t. p.“ (ir pan.) – galėjo būti perdirbtas į la. *amuols* „Mistel; Klee“ resp. *amuks* „t. p.“ ir *emuols* „Klee“ (plg. ME I 71). Šitai galvojant, išeina, kad ryt. balt. (*o*-kamienis) **emela-* „amalas“ (resp. apofoninis **amela-* „t. p.“) tik kamiengaliu skyrėsi nuo vak. balt. **emelā* „t. p.“ : sl. **emelā* „t. p.“ (> lenk. *jemioła* ir kitų vak. slavų), **amelā* „t. p.“ (> rus. *омела*, ukr. *омела* ir kt.), **imelā* „t. p.“ (> **j̃melā* > serb.-chorv. *imela* ir kt.). Šių sl. lyčių (kurių būta gal ne vien ā-kamienių, bet ir *o*-kamienių) santykis yra turbūt apofoninis [tik gal išskiriant lytį sl. (**imelā* >) **j̃mela*, žr. toliau]. Buvo mėginta (vak.) sl. **emelā* > **jemela* vesti iš sl. **imelā* > **j̃mela* (Rozwadowski RS VII 18 t.). Bet čia galima ir kitaip galvoti: sl. **emelā* > **jemela*, pagal liaudies etimologiją kontaminuojamas su verb. sl. **em-* > **jem-* „imu“ (= lie. dial. *jem-ù* „t. p.“) resp. su sl. **im-* > **j̃m-* (= *im-Ń* „imu“), galėjo būti perdirbtas į **imelā* > **j̃mela* (plg. la. „amalo“ kontaminacinę kilmę, žr. anksčiau); plg. ir žinomą hipotezę (nors nepagrindžiamą, betgi ir neatmestą, žr. Vasmer IV 139, Sławski I 560), mėginančią etimologiškai sieti

sl. (**imelā* >) **j̃mela* resp. **omela* su sl. (**im-* >) **j̃m-Ń*, **j̃e-ti* „imti“, – hipotezę, kurios racionalus grūdas ieškotinas, man rodos, ne pačioje etimologijoje, o tame, kad čia suponuotinas liaudies etimologijos faktorius (žr. anksčiau). Balt.-sl. **emel-* resp. **amel-* „amalas“ tolimesnė etimologija nėra aiški – ėšamos hipotezės laikytinos tik nedrąsiais spėliojimais (plg. Fraenkel 9 ir liter., Vasmer l. c. ir liter., Sławski l. c. ir liter.); hipoteze, kad šis balt.-sl. žodis esąs iš priešindoeuropiečių substrato (Machek ESČ 230), irgi nelengva patikėti. Žr. dar ESSJ VI 26 t., Toporov PJ II 26 tt. (ir liter.).

emmen, žr. *amen*.

emmens „name (Name) – vardas“ I 9₁₅ [7₅], II 9₁₅ [13₃], *emnes* (turbūt = **emens*) „t. p.“ III 47₁₅ [33₃₂], III 49₁ [33₃₅] nom. sg. masc.; acc. sg. *emnen* „t. p.“ I 5₆ [5₅], II 5₆ [11₅], II 11₁₄ [13₁₄], III 29₂ [23₁₇], III 49₁₀ [35₈], III 59₁₅ [41₃], III 71₁₉ [47₁₈], III 99₉ [63₁], III 103₃ [63₃₅], III 107₂₄ [67₂₉], III 121₉ [75₁₉], III 133₅ [81₁₃], *emmen* (= **emnen*) „t. p.“ I 11₁₃ [7₁₅], *emnan* „t. p.“ III 27₁₃ [23₁₁], III 51₁₅ [35₃₀], III 123₁₀ [77₁], III 129₁₀ [79₁₈]. Turime nom. sg. masc. *emmens* = **emens*. Lytis *emnes* galėtų būti vietoj laukiamos nom. sg. (masc.) pavartota gen. sg. (masc.) **em(e)-nes* < **emenes* = pr. (*kermen*)-*es* = lie. (*ākmen*)-*ēs* gen. sg., plg. Berneker PS 182, Vasmer II 130; tačiau dėl to, kad *emnes* kontekste pavartota nominatyviškai, geriau ją taisyti į **emens* (nom. sg. masc.), plg. Schmalstieg OP 76, Toporov PJ II 28 (šių *emnes* laikyti gen. sg. lytimi nedrįsta ir Endzelīns SV 67, 165). Acc. sg. (masc.) *emnen* = **em(e)nen* < **emenen*; pastarosios lyties (acc. sg.) fleksija *-*en* vietoj senesnės *-*in* [= pr. (*smunent*)-*in* = lie. (*ākmen*)-*į* < ide. *-*ŋ*] bus atsiradusi pagal pr. *(*emen*)-*es* (gen. sg.) iš santykio (*deiw*)-*as* (gen. sg.): (*deiw*)-*an* (acc. sg.), plg. Berneker PS 182, Endzelīns SV 67. Iš santykio pr. (*deiw*)-*s* (nom. sg. masc.): (*deiw*)-*an* (acc. sg. masc.) = **emen-s* (nom. sg. masc.): *x* (acc. sg. masc.) galėjo atsirasti ir (*x*=) acc. sg. (masc.) **emen-an* > **em(e)nan* = *emnan* (jeigu ši *-an* neskaitytina *-*en*?), plg. Berneker l.c. Pr. **emens* masc. (nom. sg.) kildintinas iš pr. **emen* neutr. (nom.-acc. sg.) < vak. balt. **emmen* (kiti šį pr. žodį kildina iš vak. balt. **inmen*, žr. To-

porov PJ II 29 ir liter.): alb. (tosk.) *emën* (< **enmen-*), sl. (**umen* > **inmen* > **imen* > **jьmę* >) **ime* (> s. sl. *ime*, rus. *имя* ir kt.), s. air. *ainmm* „vardas“ [< **um(e)n-*], go. *namō* „t. p.“, s. ind. *nāma*, lo. *nōmen*, toch. A *ñem*, B *ñom*, het. *laman* (su *l-* < **n-*), gr. *ὄνομα*, arm. *anum* (*anuan* gen. sg. < **onom-*) ir kt. < ide. *(*e/o*)*n(o)m(e)n* „vardas“, žr. Endzelīns SV 165, Pokorny I 321, ESSJ VIII 227 (ir liter.), Toporov PJ II 29 t. (ir liter.). Reikėtų spėti, kad ši ide. *(*e/o*)*n(o)m(e)n* bus paveldėję ne tik vak., bet ir ryt. baltai: (ide. dial. **enmen* >) balt. **enmen* > **emen* ryt. baltuose galėjo išnykti tuomet, kai ryt. balt. **varda-* „žodis“ gavo reikšmę „vardas“ (žr. s. v. *wirds*).
empërri „zusamen (zusammen) – bendrai, krūvoj“ III 107₂₄ [67₂₉] ir (sekančiame sakinyje) III 109₂ [67₃₂] adv. Jeigu jo kirčiuotas skiemuo – pirmasis, tai *empërri* galėtų būti = **empīri* (*-*ī*-perteiktas raide -*e*-) < **empīri* (nekirčiuotas **i* virto į **ī*, žr. PKP II 251 t.), turintis *-*i* matyt vietoj *-*ai* (plg. s. v. *ainawijdi*). Toks pr. adv. **empīrai* „bendrai“ kildintinas iš (adv.) **empērai* „t. p.“ < *„draugėjė, krūvojė“ = (inesyvinė konstrukcija) **em-* (žr. *en*) + („loc.“ sg.) **pērai* „draugė, būrys, krūva“ (žr. s. v. v. *pijrin*, *piru*, *perōni*), plg. PKP II 201 t., išu. 608. Pr. *empërri* kilme įprasta kitaip aiškinti, žr. Trautmann AS 326, 396, Endzelīns SV 165, 224, Toporov PJ II 30 t.

empijreisku „summa (Summa) – bendrumas (suma)“ III 57₅₋₆ [39₁₁], taisytinas į **empijrenisku* (Endzelīns FBR XII 174, SV 165, PKP II 137) ir skaitytinas turbūt **empīrinisku* (žr. toliau). Jis pavartotas prepozicinėje konstrukcijoje *en empijreisku* (III 57₅₋₆), verstoje iš vok. (III 56₅) *in der Summa* (= *sumo* „sumoje“ VE 23₃₋₄). Šitos vok. konstrukcijos lytį *Summa* išversti A. Viliui nebuvo lengva (žr. PKP II 137, išn. 212), ir jam bus tekę pasikliauti P. Mėgotu. Pastarasis lytį vok. *Summa* išvertė į pr. (nom. sg. fem.!) **empīrinisku* (kirčiuotas skiemuo – *-*pī-*), o A. Vilis čia nenugirdo priebalsio *-*n-*, t. y. nugirdo **empīreisku* (su -*e*- = *-*ī-*), ir taip ši lytis atsirado prepozicinėje konstrukcijoje *en empijreisku* (nom. sg. fem., vietoj laukiamos lyties dat. sg. ar acc. sg.). Šio pr. žodžio fleksiją -*u* transkribuoti į *-*ai* (Schmalstieg OP 63, Toporov PJ II 31) negalima; segmentą -*reisk-* (*empij-*

-*reisk-u*) transkribuoti į *-*rėjisk-* (Schmalstieg l. c., Toporov l. c.) nepatikima (būtų ne -*reisk-*, o *-*rīisk-* ar pan.); nuomonė, kad segmentas -*pijr-* (*em-pijr-eisku*) = *-*per-* (Schmalstieg l. c., Toporov l. c.), yra aiškiai nepagrįsta. Pr. **empīrinisku* „bendrumas“ yra substantyvų virtusi lytis adj. (fem.) **empīriniskā* (nom. sg.), suponuojanti adj. (masc., neutr.) **empīriniska-* „bendras, subendrintas“, t. y. sufikso -*isk-* vedinį iš adj. **empīrina-* „t. p.“. Šis adj. laikytinas sufikso *-*in-* vediniu greičiausiai iš adv. **empīrai* „bendrai, krūvoj“ – iš nekirčiuotą **em-* (kirčiuotą **pī-*) turinčios adv. lyties, egzistavusios greta (resp. dial.) kirčiuotą **em-* (resp. nekirčiuotą **pī-*) turinčios lyties adv. **empīrai* „t. p.“ > **empīrai* „t. p.“ (žr. *empërri*). Prepozicinės kilmės adv. **empīrai* (< **empērai*, žr. s. v. *empërri*) formos atžvilgiu vėliau sutapo su pr. *labb-ai* „gerai“ tipo adverbijais ir priartėjo prie adjektyvų; štai kodėl iš adv. **empīr-ai* ir galėjo būti padarytas adj. **empīr-ina-* [plg. lie. *ākl-inas* (iš adj. *āklas* : adv. *aklai*)] bei (plg. Skardžius ŽD 541) verb. **empīrin-(tvei)* „surinkti, subendrinti“ (žr. *empijrint*), jeigu pastarasis nėra sufikso -*in-* vedinys tiesiog iš to adv. **empīrai* (plg. Endzelīns FBR XII 62).

empijrint „versamlet (versammelt) – surinkta“ III 115₁₇ [71₂₈] partic. praet. pass. nom. sg. neutr. (Endzelīns FBR XI 63, SV 165; PKP II 220) pasakyje: *ious schai empijrint estei* „ihr alhie versamlet seid – jūs čia surinkta esate“, plg. lie. *rugiai (yra) sėta* (dėl tokio tipo konstrukcijų žr. Ambrasas DIS 200). Pr. *empijrint* = **empīrint* < **empērintā* (nom.-acc. sg. neutr.) suponuoja pr. verb. **empērin-tvei* > **empīrin-tvei* „surinkti, subendrinti“ (inf.), dėl kurio darybos žr. s. v. *empijreisku*. Manyti, kad pr. *empijrint* yra infinitivus (Trautmann AS 326, Schmalstieg OP 189, plg. Toporov PJ II 31), nėra pamato.

empolijgu „gleichen (gleich) – panašiai“ III 75₇ [49₁₀] adv. pasakyme: *stesmu empolijgu* „desselbigen gleichen – tam panašiai“ (= *schitūgi budu* „šitokiu būdu, šitai“ VE 31₁₀), plg. *stesmu poligu* „deßgleichen – tam panašiai“ III 119₂₁ [75₄]. Kyla klausimas, kodėl tas pats ir tą patį reiškiantis žodis pirmuoju atveju turi, o antruoju neturi *em-* < **en* (žr. *en*), t. y. : a) adv. *empolijgu* „panašiai“ = **empaligu* < **en* **paligu* ir b) adv. *po-*

ligu „panašiai“ = **palīgu*. Prepozicinės konstrukcijos adverbijui **en *palīgu* > **empalīgu* atsirasti akstinas galėjo būti originalo (vok.) žodis *gleichen*, konstrukcijoje *desselbigen gleichen* (III 74₇) resp. *deßgleichen* (III 118₁₇) vartojamas su substantyviškai (plg. Paul DW 251). Šio akstino veikiamas, tolimesnis procesas vyko jau pačioje pr. kalboje: pr. adj. **palīgu* „panašus“ (nom.-acc. sg. neutr.), egzistavęs šalia adv. **palīgu* „panašiai“ [dėl pr. adj. (nom.-acc. sg. neutr.) = adv. **palīgu* žr. s. v. *polīgu*], galėjo būti suvoktas kaip subst. **palīgu* „panašumas“ [(nom.-acc. sg. neutr.) pr. kalboje adj. neutr. substantyvacija dažna!], o iš čia nebesunku atsirasti ir pr. **en *palīgu* (acc. sg. subst.) „į panašumą, на|подобие“ (arba „panašume“, nes ši *-u* galėjo būti suvokta ne tik kaip acc. sg. neutr., bet ir kaip dat. sg. *u*-kamenė lytis, plg. Mažiulis BS 276 tt.) > adv. **empalīgu* „panašiai“, plg. pr. **an* (žr. *en*) **terpiniskan* (acc. sg. subst. iš adj.) „į naudingumą“ > adv. **anterpiniskan* „naudingai“ (žr. *ny anterpinsquan*) arba **en *tikriskai* (dat. sg. subst. iš adj.) „tiesume“ > adv. **entikriskai* „tiesiai, tuoj“ (žr. s. v. *entickrikai*) ir pan.

empriki „wider (wider) — prieš(ais)“ III 89₂₂ [57₁₃], III 89₂₃ [57₁₄], III 97₄ [61₁₄] praef., kuris pavartotas (pagal vok. *wider-*): *empriki stallē* „widerstebet (widerstrebt) — prieš(ais) stovi“ [= „(jis) prieštarauja“] III 89₂₂ (= *prieschtarau* „prieštarauja“ VE 38₁₈₋₁₉), *empriki stalle* „widerstreben — prieš(ais) stovi“ [= „(jie) prieštarauja“] III 89₂₃, *emprikistallaē* (= **emprikistallē*) „widersteht (widersteht) — prieš(ais) stovi“ III 97₄. Pr. *empriki* „prieš(ais)“ yra praef. < adv. **„priekey(je)“* — iš (praep.) *en* + (subst. ar adv.) **priki* (žr. s. v. *priki*).

emprijki stallisnan „widerstandt (Widerstand) — prieš(ais) stovėjimas (pasipriešinimas)“ III 117₁₂ [73₁₀] (kalkė iš vok.) < **empriki* (žr. *empriki*) + **stalisnan* (acc. sg. fem.), kuris yra sufikso **-snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš pr. verb. **stali-tvei* (inf.) „stovėti“ (žr. *stallit*).

emprijki waitiaintins „widersprecher (die Widersprecher) — prieš(ais) kalbančius“ (= „prieštaraujančius“) III 87₁₂ [55₁₉] — iš *emprijki* (žr. *empriki*) ir *waitiaintins*, taisytino į **waitiantins* =

**waitiantins* „kalbančius“ — partic. praes. act. acc. pl. (masc.) lytis (žr. *waitiāt* „kalbėti“).

emprijkin billi „(ich) widersag (ich widersage) — prieš(ais) byloju“ (= „prieštarauju“) III 125₁₂ [77₂₁], *emprijkin billi* „t. p.“ III 125₁₆ [77₂₄], *emprijkin bille* „t. p.“ III 127₂ [77₂₈] praes. 1 sg.; praes. 2 sg. *emprijkinbilli* „widersagstu (widersagst du) — prieš(ais) byloji“ (= „prieštarauji“) III 125₉ [77₁₉] = **emprijkinbilli*. Yra iš **emprijkin* (žr. s. v. *empriki* ir *priki*) ir verb. **bil-* „byloti“ (žr. *billit*).

emprijkisins „gegenwertig (gegenwärtig) — prieš(ais) esantis“ III 115₁ [71₁₅] partic. praes. nom. sg. (masc.); dat. sg. (vietoj acc. sg.) *emprijkisentismu* „gegenwertigen (gegenwärtigen) — prieš(ais) esančiam“ III 117₁₋₂ [73₂]. Yra *emprijki* (*empriki*) „prieš(ais)“ (žr. *empriki*) + *sins* = **sens* < **sent-* (Wijk IF XLVII 162 t., 166 t., Endzelīns SV 126, kitaip Toporov PJ II 33) resp. *sent-ismu*; dėl šio pr. **sent-* „esantis“ plg. s. ind. *san* „esantis“, *sānt-am* „esanti“ ir kt. (Pokorny I 340 tt.), žr. dar s. v. *as-mai*.

en praep., kurį sutinkame ir (*en* >) *em*, pvz.: *emperbandāsnan* III 55₁₄ [37₃₂], *empolijgu* III 115₂ [71₁₆], nors *enprābutskan* III 51₃ [35₂₁], III 85₂ [53₂₅], *en mattei* III 115₂₋₃ [71₁₆] ir kt. Pr. *en* prieš enklitikus sukirčiuotas, pvz.: *ēnmien* III 79₂₀ [51₂₃], III 81₂₀ [53₆], *ēnsien* III 65₈₋₉ [43₁₇], *ēnmans* III 35₁₃ [27₂₂] resp. *ēn mans* III 63₁₄₋₁₅ [43₁], *ēnwans* III 89₆ [57₁], *ēnschan* III 49₁₇ [35₁₄], III 51₁₀ [35₂₆], III 55₂ [37₂₂], *ēnschien* III 49₂ [35₁], *ēnstan* III 45₃ [33₁], III 65₁ [43₁₁], III 75₁ [49₅], III 99₁₁ [63₃], III 103₁ [63₃₄], III 103₁₀ [65₄], III 113₆ [69₃₃], III 121₅₋₆ [75₁₇], III 123₁₀ [77₁], III 123₁₂ [77₂], III 127₁₉ [79₈], III 129₁₀ [79₁₈], bet pvz.: *en sien* III 49₁ [33₃₅], *en mans* III 55₁₂ [37₃₀], *enstan* III 87₂₇ [55₃₁], III 97₂₁ [61₂₉]. Pr. *en* yra ir praef., t. y. *en-*, kuris taip pat gali virsti į (*en-* >) *em-*: *embaddusisi*, *empijrint* ir kt., nors *enmiguns* ir pan.

I. *en* „in (vok.)“: I) su akuzatyvu a) „į“ — *enperbandan* I 11₅₋₆ [7₁₀], *enperbandasnan* II 11₆ [13₈₋₉], *emperbandāsnan* III 55₁₄ [37₃₂], *en nidruwien* III 55₂₀ [39₃], *ēnstan* III 113₆ [69₃₃], *en stan dangon* III 57₁₁₋₁₂ [39₁₆], *ēnstan gallan* III 65₁ [43₁₁], *en deiwas pallaipsan* III 59₈ [39₃₂], *ēnstan swintan perōnien* III 123₁₂

[77₂], *ēnstan ... boūsennien* III 103₁₋₂ [63₃₄], *en wissan swetan* I 11₁₀₋₁₁ [7₁₄], *en wyssan swytan* II 11₁₂ [13₁₃], *enwissan swītan* III 59₁₄ [41₂], *en ainan noseilewingiskan kariausnan* III 123₁₇₋₁₈ [77₅], *en twaians rānkans* III 79₁₈₋₁₉ [51₂₂], III 81₁₈ [53₄], *druwē ... en deiwan* III 127₃ [77₂₉], *druwē tu en ... souman* III 127₇₋₈ [77₃₃], *druwē tu ēnstan swintan noseilin* III 127₁₉ [79₈], *drūwien en deiwan* III 123₂₃ [77₉], *segge as labban en tūsimtōns streipstoos* III 37₁₈₋₁₉ [29₇], *en prābutskan gemmons* III 43₁₁₋₁₂ [31₂₂], *rickawie en prābutskan* III 43₂₅ [31₃₁₋₃₂], III 85₁₄ [53₃₄], *en prābutskan perklantīt* III 113₂₂ [71₁₀], *er en prābutskan* III 123₃₋₄ [75₃₂], *ergi en tīrtin bhe ketwirtin streipstan* III 37₁₅₋₁₆ [29₅], b) prepoziciniām lokatyvui (iness.) reikšti – *endangon* „im himmel“ III 49₈ [35₆], III 51₅₋₆ [35₂₃], III 57₁₆ [39₂₀], *endangon* „im himel“ III 47₆ [33₂₄], III 55₃ [37₂₂], III 65₁₃₋₁₄ [43₂₁], III 95₂₃ [61₉], *endangan* „t. p.“ III 57₆ [39₁₂], *en dangan* „t. p.“ III 133₈ [81₁₅], *endangan* „jm himmel“ II 9₁₇ [13₄], *ændengon* „t. p.“ II 9₁₃₋₁₄ [13₂], *en emnen* „im namen“ III 59₁₅ [41₃], III 71₁₉ [47₁₈], III 107₂₄ [67₂₉], *en emnen* „jm namen“ II 11₁₄ [13₁₄], *en emmen* „t. p.“ I 11₁₂₋₁₃ [7₁₅], *en ... emnen* „in ... namen“ III 99₉ [63₁], III 103₂₋₃ [63₃₅], *ēnstan emnan* „in dem namen“ III 123₁₀ [77₁], III 129₁₀ [79₁₈], *ēnstan* „darein“ III 99₁₁ [63₃], *en prūsiskan tautan* „im land zu preussen“ III 17₂₁ [19₂₁], *en smūnin laikumai* „in ehren halten“ III 31₄₋₅ [25₉], *en wissans ... nautins* „in allen ... nōthen“ III 31₁₄₋₁₅ [25₁₇], *en tikrōmiskan druwien* „im rechten glauben“ III 45₁₃₋₁₄ [33₈₋₉], *en tickrōmiskan ... drūwien* „im rechten ... glauben“ III 45₁₇₋₁₈ [33₁₂], *ēnschien madlin* „inn diesem gebet“ III 49₂ [35₁], *ēnschan madlin* „t. p.“ III 55₂ [37₂₂], *en schan madlan* „t. p.“ III 55₁₇ [39₁], *en schan madlin* „t. p.“ III 57₆ [39₁₁], *ēnschan madlin* „in diesem gebet“ III 49₁₇₋₁₈ [35₁₄], III 51₁₀ [35₂₆], *enschan madlin* „t. p.“ III 53₆ [37₇₋₈], *en swintan noseilin* „im heyligen geyst“ III 63₂₋₃ [41₂₅], *en noseilien* „im geyst“ III 119₃₀₋₃₁ [75₁₁], *en noseilien* „im geist“ III 121₈ [75₁₉], *ēnsien* „in sich“ III 65₈₋₉ [43₁₇], *ēn mans* „inn uns“ III 63₁₄₋₁₅ [43₁], *en tickrōmiskan* „in gerechtigkeit“ III 63₁₉ [43₅], *en ... sijran* „im hertzen“ III 65₂₂₋₂₃ [43₂₈], *en wirdans bhe dilans* „in wortten unnd wercken“ III 69₃ [45₁₇], *en schlāitiskan* „inn sonderheyt“ III 69₁₀ [45₂₂],

„in sonderheit“ III 69₂₄₋₂₅ [45₃₃], *en packan* „im friede“ III 71₂₂ [47₂₀], *en maian krawian* „inn meinem blut“ III 75₁₀₋₁₁ [49₁₃], *en sacramenten* „im sacrament“ III 75₁₈₋₁₉ [49₁₈], III 77₅₋₆ [49₂₉], *en dessimton palasinsnon* III 87₁₈₋₁₉ [55₂₃], *en wirdan* „im wort“ III 87₂₇ [55₃₀], *ēnstan wirdan* „t. p.“ III 103₁₀ [65₄], *enstan mukinsnan* „inn der lehre“ III 87₂₇ [55₃₁], *en pirmannien laisken* „im ersten buch“ III 101₇₋₈ [63₁₆], *en pirmonnien* III 89₃ [55₃₅], *en wissan deiwutiskan* „in aller gottseligkeyt“ III 91₁₇ [57₃₁], *en rikijan* „inn dem herren“ III 93₂₄ [59₂₃], *en labbaiquoitīsnan* „in wollūsten“ III 97₁₃ [61₂₂], *enstan buttan* „im hause“ III 97₂₁ [61₂₉], *ēnstan nacktien* „inn der nacht“ III 75₁₋₂ [49₅], *en ... kīrkis teikūsnan* „in ... kirchenordnung“ III 99₂₋₃ [61₃₂₋₃₃], *en wissans poweistins* „in allen dingen“ III 103₂₆ [65₁₆₋₁₇], *en prakāisnan* „im schweiß“ III 105₁₄ [65₃₁], *en iūrin* „im meer“ III 107₁ [67₁₁], *en vrminan iūrin* „im roten meer“ III 119₁₆ [75₁], *en grikans* „inn sūnden“ III 113₂₀ [71₉], *en gijwan* „im leben“ III 117₁₁ [73₉], *ēnstan swintan arcan* „inn der heiligen archa“ III 121₅₋₆ [75₁₇], *en podruwīsnan* „inn hoffnung“ III 121₈₋₉ [75₁₉], *en wissan etnistin* „inn allen genaden“ III 131₁₂ [79₃₄], *en ... debijkun nautin* „in ... grosser not“ III 113₁₃₋₁₄ [71₃₋₄]; 2) su datyvu resp. „loc.“ (po to gali eiti dat. resp. „loc.“ ar acc., plg. Mažiulis Baltistica IV 28) prepoziciniām lokatyvui (iness.) reikšti: *enstesmu* III 17₁₅ [19₁₅], III 109₁₀ [69₃], III 117₁₂ [73₁₀], *en stesmu* III 97₃ [61₁₄], *enkasmu* III 113₂₁ [71₉₋₁₀], *enkawīdsmu* III 123₁₈ [77₆], *en noūmans* III 109₁₆ [69₇], *en schlaītiskai* III 67₁₉ [45₁₀], *en mattei* III 115₂₋₃ [71₁₆], *enwissai nautei* III 29₄₋₅ [23₁₉], *enstesmu rikijan* III 89₇ [57₁], *en stesmu kīrkis teikūsnan* III 17₂₀ [19₂₀], *en swaiāsmu wirdan* III 51₁₈₋₁₉ [35₃₃], *en kawijdsmu christiāniskan* III 45₁₈₋₁₉ [33₁₂₋₁₃], *entennēismu rikin* III 43₂₀ [31₂₉], *en ainesmu nawnan gijwan* III 65₄ [43₁₃₋₁₄], *en prabuskaī tickrōmiskan* III 43₂₁₋₂₂ [31₂₉₋₃₀], *en wir-demmans dilans bhe pomijrisnans* III 33₁₋₂ [25₂₆], *en kawīdsu debijkun powargsennien* III 115₂₀ [71₃₀], *en swaiāi pērgimie* III 115₂ [71₁₆], *enstesmu wirdai* (dat. + „loc.“) III 97₁₆₋₁₇ [61₂₅], *en mayiey krāuwiey* (ā-kam. dat. + dat. ar o-kam. „loc.“ + „loc.“) II 13₁₈ [13₂₈], pagaliau (*en nederinamas linksniu*) *en Tawa Nousson* „im Vatter vnser“ III 65₁₉ [43₂₄].

II. „an (vok.)“ 1) su akuzatyvu – *ēnman* *pīdimai* „an vns bringen“ III 35₁₃₋₁₄ [27₂₂₋₂₃], *en mans griki* „ahn vnns versūndigen“ III 55₁₂ [37₃₀], *ēnwans gewinna* „an euch arbeiten“ III 89₆ [57₁], *ni ainan warrin ēnmiēn aūpallai* „keine macht an mir finde“ III 79₂₀₋₂₁ [51₂₃], *ni ainan warrien ēnmiēn aupallai* „t. p.“ III 81₂₀ [53₆], *en sien sups swints* „an jhm selbs heylig“ III 49₁₋₂ [33₃₅], *drowy en deywan* „glewbe an gott“ II 7₉ [11₂₅], *en ... soumon* „an ... sohn“ II 7₁₁₋₁₂ [11₂₆], *drowy en ... naseyllien* „gleübe an den ... geyst“ II 9₆ [11₃₄], *druwē en deiwan* „gleube an gott“ III 39₁₈ [29₂₆], *en ... sounon* „an ... son“ III 41₂₁₋₂₂ [31₁₀], *druwē ēnstan ... noseilien* „gleube an den ... geist“ III 45₃ [33₁], *en ... Rikijan druwēt* „an ... herren gleuben“ III 45₁₀ [33₅₋₆], *stan drūwien turri en schans wirdans* „den glauben hat an diese wort“ III 77₁₄ [49₃₅], *en nouson gijwin* „an vnserm leben“ III 113₁₉ [71₈], *en pansadaumannien* „am letzten“ III 59₁₃ [41₁₋₂], *en pansadaumannien* „t. p.“ III 61₉₋₁₀ [41₁₃], *en vschtan* „am sechsten“ III 63₂₃ [43₈], *en dessimton* „am 10.“ III 111₁₉ [69₂₄] (plg. *en dessimton* III 87₁₈, *en pīromniēn* III 89₃), *en tirtan deinan* „am dritten tage“ III 43₂₋₃ [31₁₅], *en tirtian deinan* „t. p.“ III 127₁₂ [79₂], *en maldaisin deinan* „am jūngsten tage“ III 45₂₁ [33₁₄], *polinka en madlin* „bleibet am gebet“ III 97₁₂ [61₂₁], *en ... malnijkas deicton* „an ... Kindes stat“ III 115₂₇ [71₃₅], *en stessei deicktan* „an seiner stat“ III 125₆ [77₁₆], 2) su datyvu (po to gali eiti acc.) – *en swaiāsmu kermnen* „an seinem leib“ III 31₁₂₋₁₃ [25₁₆], *en antersmu sklaitinsnan* „am andern capitel“ III 101₈ [63₁₆], *en tennesmu* „an jm“ III 121₂ [75₁₄], *en stesmu dwibugūt* „daran zweyffeln“ III 65₁₁₋₁₂ [43₂₀], *podingan en stēimans* „gefallen an denen“ III 85₇₋₈ [53₂₉].

III. „zu (auf)“, su akuzatyvu – *teikū ... en prusnan poligon* „schuff ... zum bilde“ III 105₂₂₋₂₃ [67₄₋₅] (plg. *prei prusnas poligon ... teiku* „zum bilde ... schuff“ III 105₂₃), *enstan kērdan* „zu der zeit“ III 111₂₀ [69₂₅] (plg. rus. *в то время*), *en pansdamonniēn* „zu letzt“ III 57₈₋₉ [39₁₃₋₁₄], *en pīrmannin* „zu erst“ III 91₁₃ [57₂₇₋₂₈], „zum ersten“ III 101₄ [63₁₃₋₁₄], *en pīrmannien* „auff's erste“ III 103₃ [63₃₆].

IV. „bei (vok.)“, su akuzatyvu – *en kērdan* „bey zeit“ III 99₁₂ [63₃] (plg. rus. *вóвремя*).

V. „mit“, su datyvu – *empolijgu griku* „mit gleicher sūnde“ III 115₂ [71₁₆].

Praef. pr. *en*- dažnai verčiamas iš (pagal fonetinį sąskambį panašaus) vok. *ein-* (pvz. *eneissannien*, *enkermenints*, *enmigguns*, *ensadints*), vok. *an-* (pvz. *endeirit*, *enimt*, *enkausint*, *enlaikūmai*, *enwackē*); plg. ir praep. *en*: *ēnstan* „darein“ III 99₁₁ [63₃].

Be to, yra praep. (praef.) *an* (tik su acc.) – 1) „an (vok.)“: *drowe an* bet *en* (II 7₉, III 39₁₈, *deiuan* I 7₉ [5₂₆] „glewbe an Gott“ (panašiai pavartotas *an* „an“ I 7₁₁ [5₂₇], I 9₆ [5₃₅]); *an* (III 43₂: *en*) *tirtien deynan* II 7₁₉ [11₃₀] „am dritten tag“ (I 7₁₈ be *an*, t. y.: *tirtin deinan* „am dritten tag“); 2) „gen“: *andangon* I 9₁ „gen himmel“ (II 9₁: *na-* III 43₄: *no*); 3) „in“: *an-dangon* I 9₁₃₋₁₄ [7₄] „jm himmel“ (II 9₁₃: *æn=*, III 47₆: *en-*); *andangon* I 9₁₇ [7₆] „jm himmel“ (II 9₁₇: *en-*, III 51₅: *en-*), *an* (II 13₁₈: *en*, III 75₁₀: *en*) *maian kraugen* I 13₁₈₋₁₉ [7₂₇] „jnn meynem blut“; *anstan naectin* I 13₄ [7₁₉] „jn der nacht“; *anstan naktin* II 13₄ [13₂₀] „jn der nacht“ (III 75₁: *en-*). Žr. dar *anterpinsquan*, *ankaititai*, taip pat *andangonsūn* (s. v. *dangus*).

Pr. *en* (ēn) kartu su kurš. **en* (Būga III 410), la. (praef.) *ie-*, lie. (postpos.) **en* [$>$ (*rañkoj*)-*e*] ir pan. suponuoją balt.-sl. **eñ* „lo.) in“ $<$ ide. **en* „t. p.“ [$>$ gr. *ἐν*, s. air. (**en+i>*) *in* ir kt., žr. Pokorny I 311–314], greta kurio buvo ir ide. **ñ* „(lo.) in“ [$>$ s. ind. (**ñ+i>*) *ni-jáh* „igimtas“ ir kt., žr. Pokorny I. c.] $>$ balt.-sl. **iñ* „t. p.“ $>$ lie. *iñ* „i“. Kokia buvo tarp šių ide. **en > balt.-sl. **en* ir ide. **ñ > balt.-sl. **in* papildomoji semantinė distribucija [gal balt.-sl. **en* turėjo iness. reikšmę, o **in* – ill. reikšmę (plg. balt.-sl. **anta* ir **anti*, žr. toliau)?] ir kodėl ji išnyko (resp. kodėl buvo apibendrintas lietuviams **in > in*, latviams – **en-> ie-*, pr. III kat-me – **en > en*), yra atskirai tyrinėtinas klausimas, tolimesniam dėstymui pagaliau ne tiek labai ir svarbus; čia svarbiau pabrėžti visiškai patikimą dalyką: ne tik pr. *en* (ir kt.), bet ir lie. *in* laikytini didžiai senomis lytimis, kurios suponuoją ne tik ide. **en/*ñ* (šitaip visi ir galvoja), bet ir (ide. **en/*ñ >*) balt.-sl. **en/*in* (žr. toliau).**

Priminsime, kad pr. praep. (praef.) *en* vartojamas visuose katmuose: (106X) *en* resp. (27X) *ēn* (III), (10X) *en* resp. (1X) *æn*

(II), (4X) *en* (I). Praep. (praef.) *an* sutinkamas I (9X), II (2X) ir III (1X) kat-me, plg. kitų praep. bei praef. vokalizmą (žr. s. v. *at-*). Manyti, kad vienkartinis (III 55₂₂) *ankaitītai* (greta *enkaitītai* III 73₂₋₃) „angefochten“ atsirado iš *en-* dėl vok. *an-* įtakos (pvz. Endzelīns SV 94), nėra būtina (žr. toliau). Panašia įtaka aiškinti praep. *an* (I 7₉, I 7₁₁, I 9₆), triskart versto iš vok. *an*, kilmę iš *en* yra aiškiai negalima: 1) turime (4X) *an* (I 9₁₃, I 9₁₇, I 13₄, I 13₁₈], versta ne iš vok. *an*, o iš vok. *in* (*im*), 2) yra (3X) *en* (I 11₅, I 11₁₀, I 11₁₂), verstas iš vok. *in* (*im*), ir (1X) *en* – iš vok. *be-*, 3) *anterpinsquan* (I 5₇; su *an-*) verstas iš vok. *vnnützlich*, o *an* (I 9₁) – iš vok. *gen*. Spėjimu, kad vienoje I kat-mo šnektose buvo *en* resp. kitose **en* > *an*, nelengva patikėti (plg. Endzelīns SV 94, Schmalstieg OP 144, Toporov PJ I 84 s. v. *an*). Šios problemos sprendimui ypač svarbiu faktu laikau I 9₁: *vnsey gobuns andangon* „aufgefaren gen himmel“ (= *vnsei gubons naden-gon* „t. p.“ II 9₁ = *vnsaigūbons no dangon* „t. p.“ III 43₃₋₄), kur *an*, reiškusi „b, ha“, taisyti (dėl *na* II, *no* III) į *na* (taip nedrąsiai spėja Endzelīns l. c. ir liter.) nėra jokio reikalo. Ta frazė (I 9₁) prepozicijos *an* vartosenos modeliu nesiskiria nuo lie. dial. pvz.: (Ds) *paskēlā uñ duñgū* „pasikėlė į dangų (dangaus link), поднялся на небо“. I kat-mo faktai *an* resp. *en* tipologiškai ir genetiškai niekuo nesiskiria nuo gretybių lie. dial. *uñ* (< *añ-*) resp. *iñ* pvz.: (Ukm) *knygà gūli uñ/iñ stālo* ir *ainū* („einu“) *uñ/iñ miēstų* („miestą“) ir kt. (daugiau medžiagos žr. Zinkevičius LD 416 t.); t. y. pr. (I) *an* „b, ha“: *en* „t. p.“ = lie. dial. *uñ* „t. p.“: *iñ* „t. p.“. Šitie lie. dial. *uñ* resp. *iñ* yra iš *uñt* resp. *iñt* arba (šnektose) iš *uñt* resp. *iñ*, kontaminacijos būdu atsiradusių iš *uñt* resp. *iñ(t)*. Pastarųjų kilmė visiškai aiški (jie, be abejo, praindoeuropietiški veldiniai!):

1. Lie. dial. *iñ(t)* „b, ha“ yra iš lie. *iñ* (= lie. liter. *ī*) < balt.-sl. **in*, egzistavusio greta balt.-sl. **en* (žr. anksčiau).
2. Lie. dial. *uñt* (= lie. liter. *añt*) yra iš *untā* < **antā* = lie. dial. (Vs ir kt.) *antā* „ant“ < balt.-sl. **anta* „ant (į kur)“ (ill. reikšmė!) < ide. **anta* „priešais (į kur)“ [> go. *and* „ant (į kur)“ ir kt., žr. Pokorny I 49], greta kurio buvo ir (iness. reikšmės) ide. **anti* „priešais (kur)“ [> s. ind. *ánti* „priešais, arti“, gr. *ἀντί*

„prieš“ ir kt., žr. Pokorny I 48 t.] > balt.-sl. **anti* „ant (kur)“ (iness. reikšmė!). Vėliau balt.-sl. **anta* (> lie. dial. *antā*), pradėjus tam tikrose pozicijose (ypač praef.) nykti balt.-sl. **anti* gali-niam **-i* (jis baltams ir slavams niekur nepaliudytas), perėmė pastarojo semantinį krūvį ir ėmė reikšti „ant (į kur); ant (kur)“. Būtent šitoks balt.-sl. **anta* ir išliko lie. šnektose (žr. anksčiau), o latviams jis, virsdamas į [**ant* (: lie. *añt*) > **an* (: lie. dial. *añ*) >] la. **uo*, visai išnyko.

Panašiai, kaip minėtos lytys lie. dial. *uñt* resp. *iñ* virto tos pačios reikšmės variantais *uñ*||*iñ* (Ukm ir kt.), taip ir vak. balt. [**anta* „ant (į kur); ant (kur)“ >] **ant* resp. **en* (išnykus **in*) davė vienodos reikšmės dubletinę porą pr. **an*||**en* „b, ha“ (žr. dar *na*, *no*), kuri, jos vienam iš dviejų variantų labiau įsigalint, ir atsi-spindi I, II ir III kat-mo šnektose. Atsiradus šiai dubletinei porai (praep./praef.) pr. **an*||**en* [kada ji atsirado, sunku pasakyti (gal XIV–XV a.?), plg. s.v. *ab-*], susidarė ir tokios dubletinės poros: greta senesnio pr. **ab-* atsirado inovacinis **eb-* (žr. s.v. *ab-*), greta senesnio pr. **at-* – inovacinis **et-* (žr. s.v. *at-*), greta senesnio pr. **san* – inovacinis **sen* (žr. s.v. *sen*), greta senesnio pr. **aza* resp. (**aza* >) **az* – inovacinis **eze* resp. **ez* (žr. s.v. *esse*). Visų šių dubletinių porų likimas pr. kat-muose (jų šnektose) iš esmės nesiskyrė nuo dubletinės poros pr. **an*||**en* likimo (žr. anksčiau). Žr. dar s.v.v. *er*, *per*.

Panašiai, kaip iš balt.-sl. **anta* „ha“ resp. **en* „b“ (išnykstant **in*) atsirado pr. **an*||**en* „b, ha“, ir slavuose iš balt.-sl. **anta* resp. **in* (išnykstant **en*; ar **en*, išnykstant **in*) > sl. **ont* „ha“ resp. **in* (ar **en*) „b“ išriedėjo dubletinė pora sl. **on*||**in* „b, ha“, kuri, netekdama varianto sl. **in* (ar **en*), davė: a) sl. (praef.) **on-* „b, ha“ > rus. *он-уча* „autas“ (< „*įjivas*, **antavas*“) ir kt., b) sl. (praep., praef.) **on*, veikiamas sl. (praep., praef.) **už* > *(v)ǫz*, virto į **un* > *(v)ǫn* (plg. dėl pr. **an* virtusį pr. **už* į **unz-* = *uns-ei*, žr. s.v.) > s.sl. *vǫ* (*vǫn-*) „b, ha“ ir kt.; kitaip čia minėtų sl. faktų kilmę aiškina tradicinė, galima sakyti, visuotinai priimta hipotezė (žr. pvz. Vasmer III 142, I 262, Toporov PJ II 39 ir liter.).

enbāndan, -enbānden, žr. *ni enbāndan*.

endāst sien „begibt sich (gibt sich) — įsiduoda“ III 123₁₆₋₁₇ [77₅] pasakyme: *stas endāst sien en ainan noseilewingiskan kariausnan* „der begibt sich in einen geistlichen streit“ (III 123₁₆₋₁₈). Kad čia vok. *begibt sich* (III 122₁₆) reiškia „gibt sich — įsiduoda, įduoda save“, plg. Paul DW 75 (s.v. *begeben*). Pr. *endāst sien* = *en-* (žr. *en*) + *dāst* (žr. *dāt*) ir *sien* (žr.).

endeirīt „ansehen (ansehen) — įžiūrėti“ III 55₃ [37₂₃] (tiksliau — *ni endeirīt* „nicht ansehen“: *nedabotus* „nežiūrėtų“ VE 21₂₁ conj. 3 sg.), *endyrītwei* „t.p.“ III 119₂₉₋₃₀ [75₁₁] (= *pawisdetumbei* VE 59₉) inf.; praet. 3 sg. *endeirā* „sahe (sah) — įžiūrėjo“ III 107₃ [67₁₃] (= *regeia* „regėjo, matė“ VE 51₁₇); imperat. 2 sg. *endirīs* „sihe (siehe) — įžiūrėk“ III 67₂ [43₃₁] (= *weisdek* „žiūrėk“ VE 27₁₂). Šis pr. verb. prefiksą *en-* (žr. *en*) gavo turbūt dėl vok. *an-* įtakos [plg. *endirīs* „sihe ... an“, bet *dereis* „sihe“ (žr.)]. Formos *endyrītwei*, *endirīs* atspindi greičiausiai **endīr-* su **-ī-* (**-dī-*) iš nekirčiuoto **-ī-* (plg. PKP II 251 t.). Esu linkęs manyti, kad formose *endeirīt*, *endeirā* raidėmis *-ei-* perteikiamas irgi tas pats pr. **-ī-* (plg. Schmalstieg OP 203), kuris (nekirčiuotas!) vietoj laukiamo **-ī-* čia atsirado (okazionaliai) turbūt dėl prezentinio **endīr-* (turėjusio gal šakninį kirtį, t.y. kirčiuotą **-ī-*) įtakos, plg. tai, kas pasakyta apie *reykeis* (II) = **rikīs* (su kirčiuotu **-īs*), žr. PKP II 252 (ir išn. 5), 325 (išn. 274); plg. dar parašymą *entēnsīts* (žr.). Tų *endeirīt*, *endeirā* raidžių *-ei-* fonetinę vertę kitaip suvokia Trautmann AS 328, Endzelīns SV 116, 167, Toporov PJ I 330 t., II 40 t. Turime pr. **dirītvei* „žiūrėti“ < **dirētvei* (Schmid Verb. 64): lie. *dyrėti* „žiūrėti, ko nors laukiant, tykant; tykoti, lindėti“ (LKŽ II² 577 t.), *dýroti* „t.p.“ (op. cit. 583 t.), *dairýtis*, la. *dairítis* „umhergaffen“; galbūt pridera dar lie. *dēr-ti* „merktis (apie akis), mieguistam darytis“ (Žem. bei Vak. Lietuva — LKŽ II² 426), *der-iūgà* „apsnūdėlis, tinginys“ (Žem., Vak. Lietuva — LKŽ II² 420); dėl lie. *dyr-ėti*: *der-* (*der-iūgà*) plg. lie. *kyl-ėti*: *kél-ti* (Būga II 253). Čia visur galėtų slypėti šaknis balt. **dir-/*der-* „plėšti“ (> lie. *dīr-ti* ir kt., žr. s.v. *dūrai*), t.y. **-* „akis atplėšti“ (> a) „būti mieguistam, tingiam“ resp. b) „stebėti, žiūrėti“ (plg. Fraenkel 90). Šitai galvojant, nagrinėjamosius pr.-lie.-la. žodžius sieti

su norv. *tira* „gucken“, s.isl. *tírr* „Spähen, Glanz“ ir kt. (Būga l.c., ME I 433, Endzelīns SV 167, Pokorny I 186, Toporov PJ I 330 t.) gal neberekėtų (Fraenkel l.c.).

endirisna „ansehen (Ansehen) — įžiūrėjimas“ III 95₂₄ [61₉] nom. sg. fem. (= *weisdeghima* VE 41₂₀ gen. sg.) = **endirīsna* < **endirīsna* (su kirčiu ant **-rī-*) — sufikso **-snā* vedinys iš **endīrī-tvei* (žr. s.v. *endeirīt*).

endyrītwei, žr. *endeirīt*.

eneissannien „eingang (Eingang) — įėjimas“ III 123₂ [75₃₁] acc. sg. masc. (*īo-kamienis*) — sufikso **-sen-* (> *-san-*, žr. s.v. *bou-sennis*) vedinys iš verb. **enei-tvei* „įeiti“ = *en-* (žr. *en*) + **ei-tvei* (žr. s.v. *ēisei*). Plg. lie. *įeisena* „tam tikras įėjimas“ (LKŽ IV 12), *eisena* „ėjimas“ (LKŽ II 1068), la. *ieiešana* „įėjimas“, *iešana* „ėjimas“ (ME II 76).

engaunai „entpfahne (empfang) — (te)igauna“ III 133₉ [81₁₅], *engaunei* „t.p.“ III 119₅ [73₂₈] (= *apturetu* „gautų“ VE 58₁₄ conj. 3 sg.) praes. 3 sg. ar opt. 3 sg. (Endzelīns SV 115, 167, Stang Vergl. Gr. 349 tt., Toporov PJ II 41 ir liter.) — (inf.) **engau-tvei* = praef. *en-* [(žr. *en*) matyt pagal vok. *en(t)-*] + **gau-tvei* „gauti“ (žr. s.v. *gauums*).

engels „engel (Engel) — angelas“ III 79₁₉ [51₂₂], III 81₁₉ [53₅] nom. sg. masc. < **engelas* (plg. la. *eñgelis* „t.p.“) — iš vok. *engel* „Engel“. Žr. dar *angol*, *rapa*.

engemmons „angeboren (angeboren) — įgimęs“ III 121₄ [75₁₅] partic. praet. act. nom. sg. masc. — iš *en-* [(žr. *en*) matyt pagal vok. *an-*] + **gem-* (žr. s.v. *gemmons*).

engerdaus „erzähler (erzähler) — (pa)sakys (išpažink)“ III 69₂₃ [45₃₂] (= *pašink* „išpažink“ VE 29₈) imperat. 2 sg. (Trautmann AS 328, Endzelīns SV 168, PKP II 296, plg. Toporov PJ II 42 ir liter.) = *en-* (žr. *en*) + *gerdau-* „sakyti“ (žr. *gerdaut*).

engraudis „pagailėk“ imperat. 2 sg. pasakyme *deiwa engraudis* „leyder (leider) — deja“ III 67₂₁ [45₁₁], iš tikrųjų reiškiančiame „dieve, pagailėk, Gott erbarm“. Pr. (inf.) **engraudī-tvei* „pagailėti“ = *en-* (žr. *en*) + **graudī-tvei* „gailėti“: lie. *graudinti* „liūdinti; gailėti“ (LKŽ III 524 t.), *graudenti* „liūdinti; gailėti; grūdinti“ (LKŽ III 523), *graudyti* „liūdinti“ (LKŽ III 525), *grau-*

dūs „liūdnas, gailus; trapus“ (LKŽ III 526 t.), *grūsti* (praes. *grūnda*, *grūndžia*) „liūsti“ (LKŽ III 674) resp. *grūsti* (praes. *grūsta*, praet. *grūdo*) „t.p.“ (l.c.), *grūsti* (praes. *grūdžia*) „graudinti“ (l.c.), *grūsti* (praes. *grūda*, *grūdžia*) „trinti, smulkinti“ (LKŽ III 674 tt.), la. *grūst* (praes. *grūžu*, praet. *grūda*) „grūsti, stoßen, stampfen“, lie. *grūdas* = la. *grūds* resp. *graūds* „t.p.“ ir pan. (žr. Fraenkel 173 t.). Pr.-lie. réikšmės „gailėti“ resp. „liūdėti (liūdnas)“ minėtai atvejais yra perkeltinės iš „grūsti, trinti“ (dėl to plg. lie. *graudūs* „liūdnas, gailus; trapus“). Kiti giminaičiai: sl. **graudā* (> rus. *зпыда* „krūva“ ir kt.), **grud-iti* (> slovėn. *grūd-iti* „griaužti, kankinti“ ir kt.) ir pan., germ. **greuta-* (> s. isl. *grjot* „žvyras, akmuo“ ir kt., plg. v.v.a. *ver-griez-en* „susmulkinti“), **grauta-* (> s. isl. *grautr* „kruopos“ ir pan.), **grutja-* (> v.v.ž. *grütte* „kruopos“ ir pan.). Žr. Trautmann AS 328, BSW 99, Endzelīns SV 168, Fraenkel l.c., Pokorny I 460 t., Toporov PJ II 42 tt., ESSJ VII 147 t., 152. Tuose balt.-sl.-germ. žodžiuose slypi ide. dial. **ghrēud-* „(su)trinti, (su)grūsti“, t.y. formanto **-d-* išplėstas ide. **ghrēu-* „t.p.“ (plg. Pokorny l.c.) > balt. **grēu-* (: **grū-*) „griauti (griūti)“ (žr. *grawus*). Reikia pabrėžti, kad šis ide. **ghrēu-* turi formantą **-d-* tik balt.-sl.-germ. kalbose (plg. Stang LS 24 t.).

engraudisnas „barmhertzigkeit (Barmherzigkeit) – pagailėjimas“ III 115₆ [71₁₉] gen. sg. fem.; acc. sg. (fem.) *engraudisnān* „t.p.“ III 113₁₆₋₁₇ [71₆], *engraudisnān* „t.p.“ III 119₁₄ [73₃₄] (= *sussimilima* „pagailėjimo“ VE 58₂₁), III 119₂₈ [75₁₀] (= *sussimilima* „pagailėjimą“ VE 59₈). Yra sufikso **-snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš **engraudī-tvei* „pagailėti“ (žr. s.v. *engraudis*).

engraudiwings „barmhertziger (barmherzig) – gail(est)ingas“ III 131₁₄ [81₁] adj. nom. sg. masc. – sufikso **-(i)ving-* [*< *-(i)v-* + **-ing-*] vedinys iš **engraudī-tvei* „pagailėti“ (žr. s.v. *engraudis*).

enimmans, žr. *enimt*.

enimmewingi „angeneme (angenehm) – maloniai (malonu), priimtina (priimtina)“ III 57₁₆₋₁₇ [39₂₀] adv. (= *prijm* „priima“ VE 23₁₃ praes. 3 sg.), kuris (dėl *-i* žr. s.v. *ainawidai*) suponuoja adj. **enimevings* (ar **enimavings*) „malonus, priimtinas“ (nom. sg. masc.) *< *enimevingas* „t.p.“ – sufikso **-eving-* (= **-ev-* + **-ing-*)

vedinį iš verb. **enim-tvei* „paimti, priimti“ (žr. *enimt*). Plg. PKP II 139 (išn. 223). Žr. dar s.v. *enimumne*. Plg. Toporov PJ II 45 ir liter.

enimmimaisin, žr. *enimt*.

enimt „auffnemen (aufnehmen) – paimti, priimti“ III 117₈ [73₄] inf.; inf. (supin.) *enimton* „annemen (annehmen) – t.p.“ III 117₃ [73₃]; partic. praet. pass. nom. sg. masc. *enimts* „angenommen – paimtas, priimtas“ III 115₂₈ [71₃₆], III 123₁₃ [77₃], „angeneme“ III 105₂₁ [67₃] (čia *enimts* „paimtas, priimtas“ yra versitas iš vok. *angeneme* „angenehm, malonus, priimtinas“, pastarąjį siejant su tos pačios kilmės žodžiu *angenommen* „paimtas, priimtas“, plg. *enimmewingi*, *enimumne*); partic. praet. act. nom. sg. masc. *enimmans* „angenommen – paėmęs, priėmęs“ III 125₃₋₄ [77₁₄]; praes. I pl. (reflex.) *enimmimaisin* „annemen (nehmen an) – pasiimame, prisiimame“ III 111₁₄ [69₂₀]. Yra pr. **enimtvēi* = *en-* „i-“ (žr. *en*) + **imtvēi* „imti“ (žr. *imt*), plg. lie. *įimti* „paimti, priimti, įgriebti“ (LKŽ IV 82), la. *l̥enemt*.

enimumne „angeneme (angenehm) – maloniai, priimtina“ III 91₁₈ [57₃₂] adv. Taisytinai **enimamne* (Endzelīns SV 168, Schmalstieg OP 84, 169, 224) ir toliau **enimamina* (ar **enimamini*, dėl **-i* žr. s.v. *ainawidai*) adv. = adj. nom.-acc. sg. neutr. (kitaip – Endzelīns l.c., Schmalstieg l.c.), kuris suponuoja buvus adj. (nom. sg. masc.) **en-imaminas* „malonus, priimtinas“ ar (įo-kamienį) **enimaminis* „t.p.“ – sufikso **-ina-* ar **-inja-* vedinį iš **enimamas* (partic. praes. pass. nom. sg. masc.) „paimamas, priimamas“ *< *enim-tvei* „paimti, priimti“ (žr. *enimt*). Ši **enimaminas* resp. **enimaminis* plg. pvz. su lie. *ariaminis* „skirtas arti“ (Užnemunė LKŽ I² 298) *< ariamas* (partic. praes. pass. nom. sg. masc.). Plg. gausius adjektyvinio sufikso lie. *-in-* vedinius irgi iš pasyvinio participio (tiesa, ne praes., o praet.) – *atsineštinis*, *dažytinis*, *degtinis*, *pirktinis* ir kt. (Skardžius ŽD 254 t.), s.sl. *prijetъnъ* „δεκτός (priimtinas, malonus)“ (= rus. *приятный* „malonus“ = lie. *priimtinas* „annehmlich“) *< prijety* „priimtas“ (= lie. *priimtas* „angenommen“) ir kt., gr. *δεκτός* „priimtinas, malonus“; be to, plg. lie. *priimlūs* „priimtinas, malonus“ (LKŽ X 739). Pr. adj. **enimaminas* (resp. **enimaminis*) „malonus, pri-

imtinās“, taip pat ir pr. adj. **enimevingas* „t.p.“ (žr. *enimewingi*), kurie abu yra iš „priimtinās“, reikšmės evoliucijai bus turėjęs įtakos vok. *angeneme* „angenehm, malonus, priimtinās“ (plg. dar s.v. *enimt*).

enkaititai „angefochten (die angefochtene) – įkurstyti, įjaudinti“ III 73₂₋₃ [47₂₃] (= *gundinti* „kurstyti“ VE 30₈ partic. praet. pass. nom. pl. masc.), *enkaititai* „t.p.“ III 55₂₂ [39₅] (= *gundinti* „kurstyti“ VE 22₁₇ partic. praet. pass. nom. pl. masc.) partic. praet. pass. nom. pl. masc. – matyti iš **enkaitētai* resp. **ankaitētai* (plg. Schmalstieg OP 197), kuriam atitinka pr. (inf.) **enkaitētvei* (resp. **ankaitētvei*) – turbūt intransityvas *en-* „į-“ (resp. *an-*, žr. s.v. *en*) + **kaitētvei* „būti kurstomam, jaudinamam“ < * „būti kaitinamam, kaisti“: lie. *kāitē-ti* „kenkti (schaden); trūkti (fehlen)“ (žem., Šk., žr. LKŽ V 78 t.) = la. *kāitē-t* „t.p.“ (ME II 136) < * „būti jaudinamam (dėl ko nors)“ < * „būti kurstomam“ < * „būti kaitinamam, kaisti“ = lie. *kāitē-ti* „kentėti karštį, kaisti“ (LKŽ V 79) = la. *kāitē-t* (intrans.) „brennen, sengen“ resp. (trans.) „heiß machen“ (ME V 136), be to, lie. *kāitinti* „heiß machen; raginti (jaudinti)“ (LKŽ V 80 t.), la. *kāitinat* „erzinti, pykinti, jaudinti“ (ME II 136) ir pan. Pr. **kaitētvei* ir minėti lie. bei la. verbai laikytini vediniais iš balt. verb. **kait-* „būti resp. darytis kaitinamam, karštam“ (žr. dar s. v. *prakāisnan*) > lie. *kaisti* „heiß werden; degti iš pykčio ar šiaip kokio susijaudinimo; rūpintis, rūpėti“ (LKŽ V 68) = la. *kāist* „kaisti; degti iš kokio susijaudinimo“ (ME II 135). Šis balt. verb. **kait-* galėtų būti vedinys iš adj. (= partic. praet. pass.) balt. **kaita-* „karštas, šiltas“ [plg. pvz. lie. *sveikti* „gesund, heil werden“ (iš adj. *sveikas* „gesund, heil“) ir pan.], suponuojančio verb. balt. **kai-* „kaitinti/kaisti, šil(dy)ti“ < ide. dial. **kai-*/**kī-* (ar **koi-*/**kī-*) „t.p.“, iš kurio yra s.v.a. *hei* „sausas, sudžiūvęs“ ir pan., taip pat (su formantu *-d->germ. *-t-) s. isl. *heitr* „karštas“ (→ verb. s.isl. *heita* „heizen“), s.v.a. *heiz* „karštas“ (→ verb. s.v.a. *heizen* „heizen“) ir kt.; plg. Pokorny I 519, Fraenkel 204, Stang LS 25, Toporov PJ I 90. Tas verb. ide. dial. **kai-*/**kī-* (ar **koi-*/**kī-*) yra galbūt iš ide. *(s)*kai-*

[ar *(s)*kei-*] „šviesti (tam tikru būdu)“, plg. Pokorny I 519 (s.v. 4. *kāid-*), 916–917 [s.v. (s)*kāi-*], žr. dar s.v. *skijstan*.

enkausint „anrühren (anrühren) – paliesti, pakrutinti“ III 111₂₁ [69₂₆] inf. (= *dassilitetu* VE 60₆₋₇ supin.) = *en-* „į-“ (žr. *en*) + *kausint* „liesti, krutinti“ < (inf.) **kausintu* (ar ir **kausinti*), egzistavusi greta (inf.) **kausintvei* (dėl inf. pr. *-tu/*-tvei žr. Mažiulis BS 272 t.): lie. *kūš-inti* „lytėti, judinti, krutinti“, *kūš-ti* „pradėti judėti“, *kūš-tėti* „judėti, krutėti“, la. *kus-tēt* „t.p.“ ir pan., s.sl. *kōs-yněti* „delsti“, rus. *куу-емь* „knibždėti, krutėti“ ir kt. (Būga I 449, Vasmer II 242, Fraenkel 321 t. ir liter., Toporov II 47 t.); pr. **kaus-intvei*: lie. *kūš-inti* plg. su lie. *jáud-inti* „judinti“ (LKŽ IV 296 t. s.v. *jáudinti* 3): lie. *jud-inti* „t.p.“. Turime balt.-sl. **kauš-* (: **kuš-*) „judinti (judėti), krutinti (krutėti)“, kuris galbūt yra *-š- formanto išplėstas verb. balt.-sl. **kau-/keu-* (: **ku-*) „lankstyti(s)“ < * „lenkti (linkti)“ > ide. **keu-* „lenkti (linkti), lankstyti(s)“ (Pokorny I 588 tt. s. v. 2. *keu-*); o šis galėtų būti giminė su ide. *(s)*keu-* „lenkti“ > * „dengti“ [dėl jo plg. Pokorny I 951 tt. s.v. 2. (s)*keu-*], žr. dar s.v. *keuto*.

enkermenints „eingeleibt (einverleibt) – įjungtas, įkūnytas“ III 123₁₃ [77₃], *enkērminints* „t.p.“ III 131₂₀₋₂₁ [81₆] partic. praet. pass. nom. sg. masc. suponuoja žodį (inf.) **enkermen-in-tvei* „įjungti, įkūnyti“ – prefikso *en-* (žr. *en*) ir sufikso *-in-* vedinį iš **kermen-* „kūnas“ (žr. *kermens*). Pr. **enkermenintvei* yra kalkė (gal net paties A. Vilio padaryta) iš vok. *einleiben* „einverleiben – įjungti“ (dėl jo žr. Götze 62) : *ein-* (→pr. *en-*) + *leib* „Leib – kūnas“ (→pr. *kermen-s*). Pats vok. *einleiben* „įjungti, prisikirti“ (Götze 62) bei (*ein*) *verleiben* „t.p.“ irgi – kalkė (iš lo. *incorporare*). Plg. dar pvz. lie. *įkūnyti* „paversti kūnu; paversti realybe, realizuoti“ (LKŽ VI 897) – taip pat kalkę, atsiradusią ne be sl. kalbų įtakos (plg. rus. *воплотить* „t.p.“ < s.sl. *vōplōtiti* „t.p.“, kalkiuotą iš gr. *σωματίζω*).

enkopts „begraben – įkastas (užkastas)“ III 43₁₋₂ [31₁₄₋₁₅] (= *pakastas* VE 16₄), III 65₁ [43₁₁] (= *pakasti* VE 26₁₁ nom. pl. masc.), III 127₁₁ [79₁] (= *pakastas* VE 61₁₆), *encops* „t.p.“ I 7₁₇ [5₃₀], *enquoptzt* „t.p.“ II 7₁₇ [11₂₉] partic. praet. pass. nom. sg.

masc. = **enkaps*, kur balsis *-ā- po guturalio *-k- (ir dar prieš labialį *-p-) parašytas raide -o-, plg. Nesselmann Spr. 109, Berneker PS 300, Trautmann AS 329, Stang Vergl. Gr. 30, 38 t. Jeigu spėtųme, kad raidė -o- čia atspindi balsį pr. *-ō- (Endzelīns StB IV 138 t., Endzelīns SV 28, 168) ar pr. *-ā- (Wijk AS 43 t., Schmalstieg OP 180, Toporov PJ II 49 t., plg. Būga III 106), tuomet greičiausiai būtų ne *enkopts* (III), o **enkūpts* [Endzelyno (StB IV 138 t.) spėjimu, kad (balt. *ō >) pr. *ō (> *uo) po guturalių į *ū nevirtes net III kat-mo šnektoje, sunku patikėti, plg. ir Stang Vergl. Gr. 38].

Pr. **enkaps* < **enkaptas* „įkastas“ atliepia verb. (inf.) **enkaptvei* „įkasti“ – prefikso *en-* (žr. *en*) vedinys iš pr. **kap-tvei* „kasti“, turėjusio ir senesnę (žr. toliau) reikšmę „kirsti“ (žr. s. v. *warnaycopo*). Čia suponuotinas balt. **kap-* (praes.), **kāp-* (praet.), **kap-* (inf.) „kirsti; (kertant) kasti“, iš kurio turime ir: a) lie. dial. *kāp-a*, *kāp-ė*, *kāp-ti* „po truputį kapoti“ [(LKŽ V 243) apibendrintas trumpasis šaknies vokalizmas, plg. Kazlauskas LKIG 354 t.], *kap-óti* „dažnai kirsti, skaldyti, duobti“ = la. *kap-āt* „t.p.“ (iterat. iš balt. **kap-ti*, žr. Skardžius ŽD 509 t.), lie. *kap-lỹs* „atšipęs, bukas kirvis, Hacke“ = la. *kap-lis* „t. p.“ (iš **kap-ti* „kirsti“, plg. lie. *grėb-lỹs* – iš *grėb-ti*) ir kt. b) lie. praes. *kāpia* (-a), praet. *kōpė* (-o), inf. *kōp-ti* (vietoj inf. **kap-ti*) bei (su visur apibendrintu ilguoju šaknies vokalizmu, plg. Kazlauskas l.c.) praes. *kōpia* (-a), praet. *kōpė* (-o), inf. *kōp-ti* „kasti į krūvą, kaupiti, apkasioti; laidoti“ (LKŽ VI 352 tt.) = la. praes. *kāpu*, praet. *kāpu*, inf. *kāp-t* „kasti į krūvą, kaupiti, apkasioti; lesti (kapoti)“ (ME II 193 t.), lie. *kāp-as* „Grab(hügel)“ = la. *kap-s* „t.p.“ < *, „sukastas“ = *, „kaupas“ (iš balt. **kap-ti* nepreteritinio **kap-*) resp. lie. *kōp-os* „Dünen“ = la. *kāp-as* „t.p.“ (nom. pl.) < kurš. **kāp-ā* „t.p.“ (nom. sg.; žr. Būga III 209) < *, „sūkasta, sūkaupta“ = *, „kaupas“ (iš balt. **kap-ti* preteritinio **kāp-*) ir kt. Pr. *copte* (*cupte*) „Graben, fossatum – griovys“ (Thes 78) galėtų būti (nom.-acc. sg. neutr.) **kap-ta* ar (nom. sg. fem.) **kap-tā* < *, „tai, kas iškasta“ < *, „iškasimas“, plg. lie. *kliūtas* „kliūtis“ (: *kliū-ti*, partic. praet. pass. *kliū-tas*) < **-tā* (nom.-acc. sg. neutr.) resp. la. *dziūnta* „giminė“ (: *dziūnt-*,

partic. praet. pass. *dziūnt-*), plg. Skardžius ŽD 320 tt. Panašiai aiškintinas prefiksiniis pr. *Auckopte* (*Aucupte*) „Name eines Baches oder Kanals, der von Schaken her in das kurische Haff führt“ (Thes 11, Gerullis ON 12), t.y. jis vestinas iš apelatyvo pr. **aukaptā* „tai, kas iškasta“ (nom.-acc. sg. neutr.) ar **aukaptā* „t.p.“ (nom. sg. fem.). Be to, prūsai bus turėję dar: a) **kapā-* (masc. ar neutr., o gal fem. **kapā*) „tai, kas sukasta“ > *, „kaupas“ > *, „kalnelis“, plg. *(*aukta*)*kap-* „(aukštā)kalnis“ = (*Aucta*)*cops*, (*Auctu*)*kape*, (*Awctum*)*kape* (Thes 11, Gerullis ON 12) bei b) **kapā-* (masc. ar neutr., o gal fem. **kapā*) „tai, kas sukasta“ > *, „kaupas“ > *, „kapo kalnelis“ > *, „kapas“, plg. *capp-yn* „eine Art heidnischer Gräber“ (Thes 65) ir galbūt c) **kāpā* „tai, kas (vėjo) sukasta“ > *, „(kopų) kalnelis“ resp. *, „kopa“, plg. (*Payme*)*kopo* (Semba – Gerullis ON 112), (*Pille*)*cop* „Pilkopiai“ (op. cit. 122) = kurš. **kāpā* (dėl jo darbybos žr. anksčiau).

Atsižvelgiant a) į ryt. balt. **kap-āt(e)i* (> lie. *kap-óti*, la. *kap-āt*) = sl. **kap-āt(e)i* (> s.sl. *kop-ati* „kasti; kapoti“, rus. *кон-ать* „t.p.“ ir kt.) ir b) į ryt. balt. **kap-ā-t(e)i* kilmę iš balt. **kap-t-* „kirsti; (kertant) kasti“ (žr. anksčiau), reikia suponuoti ir sl. **kap-t(e)i* „kirsti; (kertant) kasti“, iš kurio [būtent iš jo, o ne iš sl. **kap-āt(e)i*] atsirado s.sl. *kop-ije* „ietis“ ir kt. (< *, „kirtiklis“, plg. lie. *kap-lỹs* = la. *kap-lis*, žr. anksčiau), serb. *kōpa* „Hau-fen“ (< *, „tai, kas sukasta“, plg. lie. *kāpas* = la. *kaps*, žr. anksčiau) ir kt.

Balt.-sl. **kap-t* „kirsti; (kertant) kasti“ < *, „kirsti“: gr. *κόπτω* „kertu, kapoju“, *κόπος* „smūgis, kirtimas“, alb. *kep* „aptašau akmenis“ (jeigu jis iš **kopō*), n.pers. *kāf-aδ* „(jis) kasa, skelia“ ir kt. < ide. *(*s*)*kep-* „skelia, kerta“, žr. Fraenkel 217 t., Vasmer II 317, 320, Sławski II 450 t., Pokorny I 930 tt., Vaillant Baltistica IV 253, Toporov l.c.

enlaikūmai „anhalten – palaikome“ III 37₆ [27₃₁] praes. 1 pl. (conj. 1 pl. reikšme) = **enlāikumai* (šitaip turbūt taisyтина, žr. Trautmann AS 329, Endzelīns SV 168, Toporov PJ II 50), kuris yra kalkė iš vok. *an-* (→pr. *en-*) + *halten* „laikome“ (→pr. **lāikumai*) = *anhalten*; bet vok. *anhalten* čia (t.y. III 36₅)

iš tikrųjų reiškė „inständig bitten – primygtinai prašome, raginame, įgrasome, graudename“ (plg. Götze 10) = *gaudintumbim* „ragintume, grasintume“ VE 13₁₂; praes. 2 pl. (imperat. 2 pl. reikšme) *enlāikuti* „haltet an – laikote (laikykite)“ III 97₁₈ [61₂₆], kuris yra irgi kalkė iš vok. *anhalten*, čia (t.y. III 96₁₄₋₁₅) reiškusio „laikytis ko nors, nesiliauti darius ką nors“ = *nepalياهوkite* VE 42₁₅₋₁₆. Pr. **enlāikumai* resp. *enlāikuti* turėjo inf. **enlaikūtvei* < (su pagal vok. *an-* pridėtu pr. *en-*) **laikā-tvei* (žr. s. v. *laikūt*).

enlaipints „befohlen – palieptas“ III 111₉ [69₁₇] partic. praet. pass. nom. sg. masc., kur vok. *befohlen* „palieptas“ čia (III 110₉) yra pavartotas reikšme „anvertraut – pavestas (patikėtas)“; dėl to, kad XVI a. vok. *befehlen* reiškė ne tik „paliepti“, bet ir „patikėti“, žr. Götze 23, Paul DW 74. Pr. *enlaipints* suponuoja verb. (inf.) **enlaipintvei* = *en-* (žr. *en*) + **laipin-tvei* „liepti, pavesti“ (< „geisti, norėti“) bei (senesnė reikšmė!) „geisti, norėti“ (žr. s.v. *laipinna*). Prieštaraujant atsargiam Endzelyno (SV 168) spėjimui, reikia manyti, kad ne kas nors kita, o tas pats pr. **laipintvei* „geisti, norėti; liepti, pavesti“ slypi ir lytyje pr. **enlaipina* = *enlaipinne* „anfahen“ III 99₉₋₁₀ [63₁₋₂] praes. 3 pl. (žr. PKP II 193, išn. 554): vertėjas (tulkas) ar pats A. Vilis žodyje vok. *anfahen*, čia (t.y. III 98₉) reiškiančiame „anfahen – pradėti“, pasigavo ne jo pagrindinės reikšmės („pradėti“), o reikšmės „beanspruchen – pretenduoti, geidauti“ (Götze 9), labai artimos žodžio pr. **(en)laipintvei* reikšmei („geisti, norėti; liepti, pavesti“), žr. PKP II 306 (išn. 198) ir s.v. *pallaips*.

enmigguns „geschlaffen (geschlafen) – įmigęs“ III 81₂₂ [53₇] = **enmiguns* partic. praet. act. nom. sg. masc. (čia pavartotas imperat. reikšme) iš *en-* (žr. *en*) + kamieno praet. **mig-* „migo“, plg. lie. *įmigęs*, la. *iemidzis*, – žr. s.v. *ismigē*.

ennoys „calde (das kalte Fieber) – drugys (šaltis – liga, pasi-reiškianti šalčio krėtimu)“ E 158; vok. *calde* (E 158) = v.v.a. *kalde* „gekürzt aus *daz kalte fieber*“ (Lex 103). Yra keletas spėjimų dėl šio *ennoys* kilmės (žr. Trautmann AS 329 ir liter., Endzelins SV 168 ir liter., Toporov PJ II 52 ir liter.). Tačiau jie visi nėra patikimi (plg. ir Endzelins l.c., Toporov l.c.),

nes remiasi ne argumentuotu (grafiškai bei fonetiškai), o konjektūriniu *ennoys* taisymu. Manau, kad *ennoys* nereikia taisyti: jis skaitytinas **enāis* (t.y. **enōis*) ir kildintinas iš **enāiss* < **enāissas* (su cirkumfleksiniu **-ai-*, dėl jo žr. Būga III 108, Mažiu-lis BS 13 t.). Pr. **enaisas* „drugys (liga)“ (nom. sg. masc.) yra iš **„įkarštis“* = **„karštis“* [plg. go. *heito* „drugys (liga)“ : s.v.a. *hizza* „karštis“] < **„įkaitimas, įdegimas“* – fleksijos vedinys iš verb. vak. balt. **enais-* „įkaitusiam darytis“ (plg. lie. *įšalas* „įšalimas“ < verb. *įšalti* „įšalusiam darytis“, plg. dar s.v. *accodis*); o šis vak. balt. (**en-*, „į-“ +) verb. (inf.) **ais-tvei* „kaisti, degti“ = **„karštam darytis (nuo ugnies)“* laikytinas vediniu iš adj. vak. balt. **aisa-* „deginantis, karštas (nuo ugnies)“ (plg. pvz. lie. *sėnti* „senam darytis“ – iš adj. *sėnas*). Bus egzistavęs tokios pat kilmės ir verbum sl. **aist(e)i* „karštam darytis (nuo ugnies)“: iš jo lyties sl. **aista-* „karštu padarytas, -daromas“ (formaliai – partic. praet. pass.) turime sufiksų vedinius sl. **ėst-ėja* (≥ s. ček. *niestějě* „židinyš, krosnis ir pan.“ ir kt.) resp. **ėst-bje* (kitaip juos aiškina ESSJ VI 53 ir liter.). Tas adj. vak. balt.-sl. **aisa-* „deginantis, karštas (nuo ugnies)“ yra sufikso **-sa-* vedinys [plg. adj. lie. **bai-sa-s* (→ *baisūs*) = la. *baiss* ir kt.] iš balt.-sl. verb. **aid-* „deginti“ [ar dar iš senesnio – ide. **ai-* „deginti“ (žr. toliau)?] < ide. **aidh-* > germ. **aid-* (> s.v.a. *eit* „kaitra“ ir kt.), s. ind. *édh-ah* „kuras, malkos“, gr. *αἶθ-ος* „gaisras“, *αἶθ-ω* „uždegu, deginu“ ir kt. (Pokorny I 11 t.). Ide. **aidh-* yra determinatyvo **-dh-* išplėstas ide. **ai-* „deginti, šviesti“ (plg. Pokorny l.c.; žr. dar s.v. *aysmis*) < **H₂ei-*, turėjęs apofoninį variantą ide. **H₂i-*; t.y. buvo ir ide. **H₂i-* + **-dh-* > ide. **H₂idh-* > **idh-* > s. ind. *idh-yáte* „užsidega“, *inddhé* „uždega“ (su infiksu), gr. *ἰθ-αίνεσθαι* „šiltam darytis“ (Hes.) ir kt. (Pokorny l.c.); greta šito ide. **idh-* atskirose indoeuropiečių tarmėse vėliau galėjo savarankiškai atsirasti (pailginant jo balsį **i-*) ir ide. dial. **īdh-* [> s. ind. *īdh-é* „užsidegė“ (perf.), *īdh-riyah* „giedram dangui priklausantis“ ir kt., žr. dar toliau]. Kaip žinoma, baltai ir slavai (ir ne vien jie) balsius ide. **ā* bei **ō* suplakė į vieną balt.-sl. **ā*. Šitaip atsitikus, pagal apofoninę eilę balt.-sl. **ai|*ei|i* nesunkiai galėjo g eta balt.-sl. verb. **aid-*

**id-* „deg(in)ti“ atsirasti ir balt.-sl. dial. – bent jau ryt. balt. **eid-* (: **eisti* inf.) „deginti“ [jį suponuojų dėl lie. *ie-smė* (žr. toliau), kildindamas (kaip ir Endzelynas, Būga, Kazlauskas) lie. *ie* = la. *ie* iš **ei*, o ne iš **ai*], kuris išstūmė senesnę (ryt.) balt. **aid-* „t.p.“ (plg. s.v. *aysmis*). Iš šito ryt. balt. **eid-* „deginti“ su sufiksu **-sa-* buvo išvestas adj. ryt. balt. **eisa-* „deg(in)antis, karštas“ (: vak. balt.-sl. **aisa-* „t.p.“, žr. anksčiau), o iš jo – lie. *iesmė* (*iesmę*) „malkų kiekis, dedamas per kartą į krosnį“ (LKŽ IV 14) < „tai, kas (su)dega (per kartą)“, plg. pvz. lie. *sausmė* „tai, kas sausa“ = „sausra“ (iš adj. *sausas*). Iš ide. **idh-* > balt. **id-* „degti“ → ryt. balt. (dial.) **īd-* „t.p.“ (žr. anksčiau) vedu ir lie. *ýda* „trūkumas, netinkamumas“ (kitaip Fraenkel 181 ir liter.), kildindamas jį iš * „kokio nors daikto netinkamumas (kokiam reikalui), atsiradęs dėl to daikto ar jo dalies apdegimo (nudegimo) resp. (pvz. puodininkystėje) per mažo apdegimo (išdegimo)“, plg. lie. pasakymus: *šitā lentā apdēgus* [po gaisro] – *netiñka lubóm* (Ds), *púodas su ýda* „puodas su juodyme, prastai išdegtas“ (LKŽ IV 7); plg. dar pvz. vok. *Gebrechen* „trūkumas, yda“ – iš * „netinkamumas dėl aplūžimo“. Taigi lie. *ýda* yra iš lie. **īdā* „(ap)degimas“ – substantyvų virtusi fem. lytis adjektyvo **īda-* „(ap)deges“, turėjusio ir *u-*kamienį sinonimą adj. **īdu-* „t.p.“, iš kurio turime a) adj. (fem.) **īdī* (*u-*kam.) → subst. (*ī-*kam.) **īdī* (plg. s.v. *arrien*) > lie. **īdī* ≧ *ýdžia* „yda“ bei b) adj. **īdu-* + **-ā* > adj. (fem.) **īdvā* → subst. lie. dial. *ýdva* „yda“ (plg. s.v. *eyswo*). Tas adj. ryt. balt. **īda-* (resp. **īdu-*) yra vedinys iš ryt. balt. verb. **īsti* (: **īd-*) „degti“ [plg. lie. *kniūbti* → adj. *kniūbas* „(nu)kniubęs“]. Šitas verb. ryt. balt. **īd-* (: **īsti* inf.) „degti“ (vietoj senesnio verb. balt. **id-* „t.p.“, žr. anksčiau) savo kilme susijęs su verb. ryt. balt. **eīd-* „deginti“, kurio diftongas buvo aiškiai ne akūtinis [o cirkumfleksinis, plg. pr. (*enn-*)-*oy-*(*s*) < **-ai-* (žr. anksčiau), s. ind. *édh-ah* (ne **aidh-ah!*) ir kt.], virtimu (dėl **ei* > **ē*) į ryt. balt. **ēd-* → **ēd-* „deginti“ [plg. lie. (acc. sg.) *ie-smę*; tai, kad cirkumfl. → akūt. metatonija buvo ypač būdinga monoftongui ryt. balt. **ē* (o ne jo pirmtakui **ei*), reikėtų atskirai aptarti]: veikiant modeliui tipo ryt. balt. **skēd-* (> lie. *skiesti*, trans.) ↔ **skīd-* (> lie. *skýsti*, intrans.), vietoj

ryt. balt. **ēd-* „deginti“ (trans.) ↔ **id-* „degti“ (intrans.) atsirado ryt. balt. **ēd-* (trans.) ↔ **īd-* (intrans.).

enprābutskan, žr. *prābutskan* (subst.).

enquoptzt, žr. *enkopts*.

ensaddinons, žr. *ensadints*.

ensadinsnan „einsetzung (Einsetzung) – paskyrimas“ III 111₁₀ [69₁₇], „ordnung (Ordnung) – patvarkymas“ III 109₁₃ [69₅] (= *istatimas* „įstatymas, paskyrimas“ VE 52₁₁) acc. sg. fem. yra vok. *einsetzung* kalkė, iš tikrųjų reiškianti „įsodinimą“, – sufikso **-snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš **ensadin-tvei* (žr. s.v. *ensadints*). Plg. dar *enteikūsna*.

ensadints „eingesetzt – įstatytas, paskirtas“ III 101₆ [63₁₅] partic. praet. pass. (nom. sg. masc.) ir (nom. sg. neut.) *ensadinton* „eingesetzt – įstatytas, paskirtas“ III 73₁₈ [47₃₆] = **ensadintan* (= *istatitas* „įstatytas“ VE 30₂₂); partic. praet. act. nom. sg. masc. *ensaddinons* „eingesetzt – įstatęs, paskyręs“ III 119₂₆ [75₈] = **ensadinuns*. Suponuoją pr. (inf.) **ensadintvei* „įstatyti, paskirti“, kuris, būdamas vok. *einsetzen* kalkė, iš tikrųjų reiškia „įsodinti“ – *en-* (žr. *en*) + **sadintvei* „sodinti“ (žr. *saddina*).

ensai „auff (auf) – ant“ III 117₂₃ [73₁₈] praep. pasakyme *immais sten ensai* (III 117₂₃), kalkiuotame iš vok. *niñ jñ auff* „nimm ihn auf – priimk jį“ III 116₁₉ (→ *prieghimk* „priimk“ VE 58₇). Eidamas po *sten*, gali būti taisomas į **unsai* (žr. s.v. *unsey*), žr. Endzelīns SV 169.

ensus „vmb sonst (umsonst) – veltui“ III 89₂₅ [57₁₅] adv. (= *no-prosnai* „veltui“ VE 38₂₀₋₂₁), kuris atsirado matyt iš v.v.ž. *umma sus* „umsonst – veltui“ [ir lietuviai skolinosi (iš sl.) savąjį *noprōsnai* resp. *naprōsnai* „veltui“] > pr. **um(me)zus* (turbūt su pr. **-z-*, o ne **-s-*) > **umzus*, pastarojo pradinį **um-* perdirbant į **en-* (plg. Bezzenberger BB XXIII 305, Endzelīns SV 169) pagal (?) v.v.ž. *en(t)beren* ir *umberen* „t.p.“ santyki (šitaip labai atsargiai spėja Endzelīns l.c.); taigi *ensus* būtų = pr. **enzus*. Bet minėtas perdirbimas greičiau yra paprasta (tarimo) klaida: vietoj pr. **umzus* ar (**umzus*>) **unzus* [prie pr. adv. **umz-* > **unz-* bus prisidėjusi ir asociacija su pr. praep. **unz-* (žr. *unsey*)] galėjo atsirasti **enzus* = *ensus* dėl to, kad prieš jį

einantis žodis *kalbian* = *-iĵan baigiasi diftongu *-an, iš tarimo (po *-i-!) panašiu į *-en; plg. *ensai* atsiradimą iš **unsai* (žr. *ensai*). Plg. Toporov PJ II 53 t. ir liter.

enteikūsna „weise (Weise) – tvarka, darysena“ III 73₅₋₆ [47₂₆; dėl vok. *weise* reikšmės plg. Götze 226] (= *budas* „būdas“ VE 30₁₀₋₁₁), „form (Form) – tvarka, forma“ III 111₃ [69₁₃] nom. sg. fem.; acc. sg. (fem.) *enteikūsnan* „ordnung (Ordnung) – patvarkymas“ III 89₂₂₋₂₃ [57₁₃] (= *jstatimui* „įstatymui“ VE 38₁₉), III 91₂₃₋₂₄ [57₃₆], III 99₅₋₆ [61₃₆], III 111₁₀ [69₁₇]; acc. pl. (fem.) *enteikūsnsans* „orden (Beruf) – pareiga“ III 85₁₈ [55₃; dėl vok. *orden* reikšmės žr. Götze 170] (= *vriedu* „pareigų“ VE 36₁₉). Turime pr. **enteikūsna* (nom. sg. fem.) < *-ā – sufikso *-snā vedinį iš **enteikūtvei* „padaryti, sukurti“ < **enteikātvei* „t.p.“ (žr. s.v. *enteikūton*). Taigi *enteikūsna* tikroji (t.y. darybinė) reikšmė – „padarymas, darysena“, iš jos yra išvestos ir visos minėtos reikšmės.

enteikūton „geordnet – patvarkyta“ III 89₂₁ [57₁₂] partic. praet. pass. nom. sg. neutr. (= *paskirta* „paskirtą“ VE 38₁₈ nom. sg. fem.) = **enteikūtan*; partic. praet. act. nom. sg. masc. *enteikūns* „verordnet – patvarkęs“ III 109₇ [69₁] (= *paskirei* VE 52₅ praet. 2 sg.). Suponuoja (inf.) **enteikūtvei* < **enteikātvei* „padaryti, sukurti“ = *en-* (žr. *en*) + **teikātvei* (žr. *teikut*).

entēnsīts „gefasset – įtrauktas“ III 59₉ [39₃₂] partic. praet. pass. nom. sg. (lauktina: **entensīts*) pasakyme *en deiwas pallaipsan entēnsīts* „į dievo paliepiamą įtrauktas“ (III 59₈₋₉), netiksliai išverstame iš *in gottes gebot gefasset* „dievo paliepime patalpintas, dievo paliepimu aprūpintas“ III 58₉ (= *prisakimu diewa patvirtintas* VE 24₄₋₅) dėl to, kad vok. *gefasset* (III 58₉), t.y. (inf.) *fassen* (resp. *gefasset sein*) bus reiškęs ne tik „patalpinti resp. aprūpinti“ (Paul DW 183), bet ir „įtraukti – einbeziehen“ (žr. Götze 73); partic. praet. pass. nom. pl. masc. *entensītei* „verfasset – įtraukti“ III 97₁₇ [61₂₆] pasakyme *enstesmu wirdai ast wissai pallaipsai entensītei* „tame žodyje yra visi paliepimai įtraukti“ (III 97₁₆₋₁₇), netiksliai išverstame iš *in dem wort sind alle gebot verfasset* „tame žodyje visi paliepimai telpa, slypi“ III 96₁₃₋₁₄ (= *tame bodije wissi prisakimai ussirakin*

VE 42₁₄₋₁₅), nes vok. *verfasset* (III 96₁₄), t.y. (inf.) *verfassen* bus turėjęs reikšmės, panašias (žr. Paul DW 674) į *fassen* (o dėl jo reikšmės „įtraukti“ žr. anksčiau). Turime pr. (inf.) **entensīvei* „įtraukti“, t.y. (*en-* „į-“ +) **tensīvei* „traukti“, kilusio matyt iš *„traukti, tąsyti“ – iteratyvo, padaryto iš pr. **tenstvei* (žr. s.v. *tenseiti*).

enterpen (III 75₁₄ [49₁₅]) pasakyme *ka ast enterpen stawids idis* „was nützet ... solch Essen – kas yra naudinga toks valgis“ III 75₁₄ (= *kokię nauda dara toksai walgimas* VE 31₁₈); *enterpon* (III 17₁₇ [19₁₇]) pasakyme *ka tennēmons enterpon ast* „was jhnen nützlich ist – kas jiems naudinga yra“ III 17₁₆₋₁₇; *enterpo* (III 61₁) pasakyme *ka dāst adder enterpo stai crixtisnai* „was gibt oder nutzt die Tauffe – ką duoda arba naudinga tas krikštijimas“ III 61₁₋₂ [41₇] (= *ka dūsti | alba kokię nauda dūst Chrikschtas* VE 24₁₄). Lytis *enterpo* (III 61₁) greičiausiai taisytina į **enterpon* = *enterpon* (III 17₁₇), kuri kartu su *enterpen* (III 75₁₄) skaitytina pr. **enterpan* bei laikytina adverbiju „naudinga, naudingai“ (kitaip šias lytis aiškina Trautmann AS 329, Endzelīns SV 109, 127, 169, Schmalstieg OP 79, 86, 172, 223, Toporov PJ II 55 tt. ir liter.), atsiradusiu iš „į naudą“, t. y. iš *en* „į“ (žr. *en*) + (subst.) **terpan* „naudą“ (acc. sg.), žr. PKP II 69 (išn. 8), 141 (išn. 231), be to, plg. *ny anterpinsquan* (žr.). Turime pr. subst. (nom. sg. fem.) **terpā* „naudą“ (ar nom.-acc. sg. neutr. **terpan* „t. p.“): lie. *tarpā* „vešlumas, augimas“ = la. *tārpa* „jėga; vešlumas“ (ME IV 149), *tērpa* „jėga“. Pr. subst. **terpā* „naudą“ < *„naudą iš javų“ (plg. pr. **bandā* „naudą“ < *„naudą iš gyvulių“, žr. s. v. *ni enbandan*) darybiškai suponuoja verb. balt. **terp-j***tarp-* „vešėti, vešliai augti“ (> lie. *tařp-ti* „t. p.“), iš kurio atsirado ir minėti lie.-la. substantyvai. Šis balt. verb. yra iš seniausio balt. (verb.) **terp-* (: **tirp-*) < ide. **terp-* (: **třp-*), kuris, jį laikant formanto *-p- išplėstu ide. **ter-* „trinti; trinant sukti, gręžti“ (dėl šito ide. **ter-* žr. Pokorny I 1071 tt.), iš pradžių galėjo turėti reikšmę maždaug „trinti(s); trinant sukti(s), gręžti(s)“ (plg. Jēgers K Z LXXX 54, 56). Tokią reikšmę suponuoti šiam ide. (verb.) **terp-* (: **třp-*), rodos, netrukdo pati medžiaga pvz.: lie. *tařp-ti* „vešėti, vešliai augti“ [< *„gręžtis,

spraustis (dygstant)“, plg. lie. *dýgti* „pradėti augti“ < *„prasi-durti“], *téřp-ti* „sprausti“ (< *„trinant sukti, gręžti“), rus. *mópon* „торопливый человек“ (< *„kas skuba, spraudžiasi“), s. isl. *þarfr* „naudingas“ (< *„patenkinantis“ < *„tinkamas“ < *„tin-kamai nutritas“), s. ind. *ťřpyati, tárpati* „sotinasi, pasitenkina“ (< „pasitenkinti“ < *„darytis tinkamam“), gr. *τέρω* „sotinu, džiuginu“ (< *„pasitenkinti“), toch. AB *tsār-w-* „džiaugtis“ ir kt. Plg. Toporov l. c. (ir liter.).

enterpo, žr. *enterpen*.

enterpon, žr. *enterpen*.

entickrikai „flugs – tuoj pat, tuojau“ III 81₂₁ [53₇] adv., iš tikrųjų reiškęs „tiesiai“ (žr. toliau), yra pasakyme *entickrikai ... enmig-guns* „tuo pat ... įmigęs (užmigęs)“ III 81₂₁₋₂₂, kurį plg. su lie.: *atsigulė ir tiėšiai* („tuo pat, iš karto“) *užmigo* Ds; žr. dar PKP II 168, išn. 377. Greičiausiai taisytinai į **entickriskai* (Trautmann AS 329, Endzelīns SV 169) – prepozicinis adv. [iš *en* (žr.) + subst. (*ā*-kam.) dat.-„loc.“ sg. =] **en-tikriskai* „tiesu-moje“ > „tiesiai“ [plg. *en schlaītiskai* (žr. s. v. II *schlaītiskai*) „ypatingume“ > „ypatingai“, žr. dar s. v. *empolijgu*], kurio *ā*-kamienis subst. **tikriskā* „tiesuma“ (nom. sg.) yra išvestas iš adj. **tikriskā* „tiesus“, o pastarasis laikytinas priesagos *-isk-* ve-diniu iš adj. **tikra-* „t. p.“ (žr. *tickars*). Tuo, kad *entickrikai* yra ne **entickriskai*, o **entickrikai* (plg. Toporov PJ II 57) ar **entickrikai*, sunkiau patikėti.

enwaidinnons „bedeutet (angezeigt) – parodęs“ III 119₂₀ [75₄] partic. praet. act. nom. sg. masc. = **enwaidinuns* – iš: verb. (inf.) **enwaidintvei* „parodyti“ < *en-* „į-“ (žr. *en*) + **waidintvei* „ro-dyti“ (žr. s. v. *waidinna*).

enwaitia „rede an – (i)kaľba“ III 101₂₆ [63₃₁] praes. 3 sg. (= opt. 3 sg., plg. lie. dial.: *rāuna tavē velniai* „terauna, teima tave velniai“) = **enwaitā* – iš praef. *en-* (žr. *en*; pagal vok. *an*) + **waitā* „kaľba“ < **waitiā-*, žr. s. v. *waitiāt*.

enwackē „anruffen (rufen an) – (i)šaukia“ III 85₅ [53₂₇] praes. 3 pl. (= *praschantiemus* VE 36₇₋₈); praes. 1 pl. *enwackēmai* „ruf-fen an (rufen an) – (i)šaukiame“ III 117₁₈ [73₁₄] (= *asch meldzu* VE 58₄), *enwackēimai* „anruffen (rufen an) – t. p.“ III 29₆

[23₁₉] (= *praschitumbim* VE 10₉). Turime **envakē-* resp. **enva-kēi-* (dėl **-ē-* : **-ēi-* žr. Wijk Apr. St. 133 tt., Endzelīns SV 112, 169) < *en-* (žr. *en*; pagal vok. *an*) + **vakē(i)-* = (inf.) **vakētvei* > **vakītvei* „šaukti“, žr. s. v. *wackītwei*.

enwangan „endlich – pagaliau“ III 55₂₂₋₂₃ [39₅] = **envangan* adv. (= *ant gala* „ant galo, pagaliau“ VE 22₁₈) – prepozicinis adv. *en* (žr. *en*) + acc. sg. **vangan* „galas“ (žr. *wangan*). Taigi šio prepozicinio adv. reikšmė „pagaliau, endlich“ išriedėjo iš „į galą“ (plg. *ant gala* „pagaliau“ VE, žr. anksčiau) arba (?) iš „galė, am Ende“ (pr. *en* + acc. gali reikšti ir iness., žr. s. v. *en*); plg. dar pvz. s. v. *entickrikai*. Be to, pr. (**en *vangan* >) adv. **envangan* (= *enwangan*) savo formos (**-an*) atžvilgiu buvo labai panašus į pr. *labb-an* „gerai“ (adv. = nom.-acc. sg. neutr.) tipo adverbijus. Žr. dar *enwāngiskan*.

enwāngiskan „entlich (endlich) – pagaliau“ III 133₇ [81₁₄] adv., t. y. prepozicinis adv. **envangiskan* = *en* (žr. *en*) + acc. sg. (*ā*-kam.) **vangiskan* „į galą“, kur yra abstraktas subst. **vangiskā* (*ā*-kam. nom. sg.), išvestas iš adj. **vangiska-* „galinis“ – su-fikso *-isk-* vedinys iš **vang-* „galas“ (žr. *wangan*), plg. (*enprābutskan* „ewiglich“ <) **enprābutiskan* (žr. s. v. *prābutskan*); plg. dar *enwangan* (žr.). Pagaliau, minėto subst. **vangiskā* galėjo net ir nebūti (?), t. y. adv. **en-vangiskan* galėjo atsirasti tiesiog iš adj. **vangiska-* „galinis“ (adjektyvinis sufiksas pr. *-isk-* labai darus!) pagal modelį: praep. *en* + subst. **-iskan* (*ā*-kam. acc. sg.), kur (*ā*-kamienis) subst. darybiškai yra aiškiai susijęs su adj. *-isk-*. Pr. *enwāngiskan* darybą kitaip supranta Trautmann AS 330, Endzelīns SV 169 („atvasinājums no *enwangan*“), Toporov PJ II 60.

enwertinnewingi „abwendig – nuverčiančiai, nukreipiančiai“ III 37₅ [27₃₃] adv. (= **envertinevingi*) junginyje *enwertinnewingi teckinnimai* „nuverčiančiai (nukreipiančiai) darome“ (III 37₅), pažodžiui išverstame (kalkė!) iš vok. *abwendig machen* „nuverčiamie (šalin), nukreipiamie (šalin)“ (III 36₄₋₅), kuris, eidamas po *abdringen oder* „nutraukiame (šalin) arba“ (III 36₄), laikytinas tam tikru žodžio vok. *abdringen* „nutraukiame (šalin)“ (III 36₄, žr. s. v. *auschpāndimai*) sinonimu; matyt dėl tos priežasties Vilėn-

tas (nepalyginamai geriau mokėjęs lie. kalbą nei Vilis pr. kalbą) originalo pasakymą *abdringen oder abwendig machen* išvertė vienu žodžiu (lie. *attrauktumbim*, žr. s. v. pr. *auschpāndimai*), tiksliau sakant, išvertė tik *abdringen*, o ne ir *abwendig machen* (pastarasis vok. junginys Vilento naudotame originale greičiausiai irgi yra buvęs). Pr. *enwertinnewingi* adv. (dėl *-i* žr. s. v. *ainawīdai*) yra iš adj. **envertineving-* „nuverčiantis, nukreipiantis“ – sufikso **-eving-* (= **-ev-* + **-ing-*) vedinys iš verb. **envertintvei* = (*en-* +) **vertintvei* „versti, kreipti“ (žr. s. v. *wartint*); pastarasis galėtų būti ir iš **vartintvei* (= *wartint-t*, žr. s. v.) su pakeistu **-a-* į **-e-* arba pagal prieš jį einančio skiemens (t. y. *en-*) balsį, arba pagal analoginę balsių kaitą (plg. lie. *sakióti* „sekioti“ ir *sekióti* „t. p.“, žr. Skardžius APh V 59–65). Šiame *enwertinnewingi*, nenagrinėdami pačios jo etimologijos, mėgina entaisyti į **au-* Endzelėns SV 169 (plg. ir Toporov PJ II 61), Trautmann AS 330 (į **ep-* taiso Nesselmann Thes 38); bet tokiems taisymams nėra tvirto pamato.

ep-, žr. *ab-*

epdeiwūtint „beseligen – išganyti, palaimingu daryti“ III 119₃₁ [75₁₂] inf. (= *ischganitumbim* VE 59₁₀) – prefikso *ep-* (žr. *ab-*) ir sufikso *-in-* vedinys iš adj. (**deiwātas* >) **deiwūt-s* „palaimingas, išganytas“ (žr. *deiwuts*), plg. lie. (*ap-*)*truñpinti* „daryti trumpą“ (: *truñpas*) ir pan., žr. Skardžius ŽD 540 t.

epkieckan „laster (Schmähung) – burnojimas, keikimas“ III 55₂₁ [39₄] subst. acc. sg. (= *blyßnimus* „burnojimus“ VE 22₁₆₋₁₇ acc. pl.); kad vok. *laster* (III 54₂₀) buvo ne „yda“ (taip įprasta galvoti), o „burnojimas, plūdimas, Schmähung“, žr. PKP II 137 (išn. 206). Šitas *epkieckan*, siejant jį su lie. *kéik-ti* „plūsti“ ir manant, kad raidės *ie* (*epk-ie-ckan*) esančios parašytos vietoj *ei* [raidžių vietos sukeitimas, plg. pr. *warrein* (žr.) – vietoj **warrien*], gali būti taisomas į **epkeickan* = pr. **epkeikan*, žr. Berneker PS 298, Trautmann AS 330, Endzelėns SV 169 t., Kazlauskas LKIG 55, Nepokupny Baltistica VIII 13, Schmalstieg OP 79, Toporov PJ II 64 t. Toks pr. **epkeikan* „burnojimas“ (acc. sg.) laikytinas fleksijos **-an* (nom.-acc. sg. neutr.) ar **-ā* (nom. sg. fem.) vediniu iš pr. verb. **epkeik-tvei* „apiburnoti, ap-

keikti“ (plg. lie. *apkéik-ti* „t. p.“ LKŽ V 487) ← *ep-* „ap-“ (žr. *ab-*) + **keik-tvei* „burnoti, keikti“ = lie. *kéik-ti* „t. p.“. Pr. **epkeikan* (neutr.) ar **epkeikā* (fem.) dėl darybos plg. pvz. su lie. *āpsukas* „apsukimas“ (LKŽ I² 268) resp. *apsuka* „t. p.“ (op. cit. 267). Pr. **epkeik-tvei* šaknis buvo matyt akūtinė (plg. lie. *kéik-ti*), o jo vedinio **epkeikan* (resp. **epkeikā*) – galbūt cirkumfleksinė (metatonija!), plg. lie. vedinius (iš *kéik-ti*): *keik-alas* „keiksmas“, *keik-smas* ir pan. (LKŽ V 484 tt.); šitaip galvojant, be to, galima net ir štai ką spėti: pr. *epkieckan* = **epkēkan* (raide *-i-* pažymėtas priebalsio **-k-* minkštumas, plg. Endzelėns I. c.) < **epkēikan* (cirkumfleksinė šaknis!), plg. pvz. pr. *semo* (žr.) = **zēmā* < **zēmā* (cirkumfleksinė šaknis!). Verb. pr. **keik-* = lie. *kéik-* turbūt sietinas su lie. žem. *kyk-ā* (*kýkq* acc. sg.) „keikimas, keiksmas“ (LKŽ V 766), *kýk-astēs* „nesutikimai, vaidai“ (op. cit. 767) ir pan. (žr. Fraenkel 234, 252). Šis balt. dial. **keik-* (: **kik-*) yra turbūt onomatopėjinės kilmės, plg. pvz. tokios pat kilmės s. ind. *kek-ā* „Geschrei des Pfauen“ (Fraenkel 234). Kadangi onomatopėjinės kilmės žodžių šaknies forma gali įvairuoti (žr. pvz. Urbutis BEE 25), nėra negalima, kad greta minėto balt. dial. (verb.) **keik-* egzistavo ir panašios reikšmės balt. dial. (verb.) **kek-*; kitaip sakant žodyje pr. *epkieckan* gali slypėti ne **keik-*, o **kek-* (trumpąjį **-e-* rodytų ir digrafą *-ck-*), plg. Endzelėns l.c. Pastaroji pr. *epkieckan* etimologija ar tik nebus patikimiausia.

epmēntimai „beliegen (belügen) – (ap)meluojame“ III 33₂₀–35₁ [27_{10,12}] praes. I pl. (= *apmelūtumbim* VE 12₁₁) – prefikso *ep-* (žr. *ab-*) vedinys, žr. *mēntimai*.

epwarisanan „sieg (Sieg) – apgalėjimas, pergalė“ III 117₁₃ [73₁₁], *epwarrisanan* „t. p.“ III 55₂₃ [39₆] acc. sg. fem. (= *ischgaleghima* VE 22₁₈ acc. sg.) = **epwarisanan* (acc. sg.) suponuoja **epwarisna* < **-ā* (nom. sg. fem.) – sufikso **-snā* vedinį iš verb. **epvaritvei* „nugalėti, apgalėti“ < **apvaritvei* „t. p.“ = **ap-* (žr. *ab-*) + **varitvei* „galėti, pajėgti“ = la. *varēt-t* „t. p.“ [la. kalboje išplitęs iš kurš. (sėl.?)?], plg. la. *uzvarēt* „nugalėti“, *uzvara* „pergalė“, toliau, – (žr. Nepokupny BSS 84 tt.) lie. *ap-galėti* „nugalėti, įveikti“ (LKŽ III 62), bltr. *а́бмацаць* „t. p.“ (Gardj-

no sritis). Pr. **varē-(tvei)* „(iš)galėti, pajėgti“ = la. *varē-(t)* „t. p.“ (žr. Schmid Verb. 74) < balt. dial. **varē-* „t. p.“ bei lie. *varý-(ti)* „(ver)treiben, jagen“ < balt. dial. **vari-* „t. p.“ yra kilę iš balt. **ver-* „sukti, kreipti“ [< ide. **uer-* „t. p.“ (Fraenkel 1197, 1200 ir liter.), žr. s. v. *wartint*] maždaug taip: a) balt. **ver-* „sukti, kreipti“ → balt. dial. **varē-* „suk(inė)tis“ „būti apsukriam, veikliam“ > „būti pajėgiam“ = „(iš)galėti, pajėgti“, iš kurio padarytas ir pr. *warrein* „galia“ bei la. *vara* „t. p.“ (žr. s. v. *warrein*), b) balt. **ver-* „sukti, kreipti“ → balt. dial. **vari-* „daryti, kad suktyši (kryptų) į kur“ (verbum causat., o gal iterat., plg. Fraenkel 1200 ir liter.) > „daryti, kad kryptų, judėtų į kur“ = lie. *varý-ti* „(ver)treiben, jagen“, iš kurio, reiškusio (bei dabar reiškiančio) ir „daryti tam tikrą prieveirtą“, atsirado lie. *vāras* „prieveirta“ (žr. dar s. v. v. *warrein*, *etwēre*). Plg. resp. žr. Toporov PJ II 66 t. (ir liter.).

er „bis – ik(i)“ praep. (+ praep.) – a) *er prei* „biß an (bis an)“ III 51₁₈ [35₃₄] (*schlāit schpartina bhe polāiku mans drūktai en swaiāsmu wirdan bhe Druwien er prei noūson wangan* „Sondern stercket vnd behelt vns fest in seinem Wort vnd Glauben biß an vnser ende“ III 51₁₈₋₂₀ = *Bet mus patvirtin ir palaika macznus Szodije sawa ir Wiero iki gala šiwwata musu* VE 20₁₅₋₁₇), b) *er en* „biß inn (bis in)“ III 123₃ [75₃₂] (*Stas Rikijš pokūnti twaiaian Eneissannien bhe iseisennien Esteinu er en prābutskan* „Der Herr beware deinen Eingang vnnnd Außgang vonn nun an biß inn Ewigkeit“ III 123₁₋₄). Žr. dar *ergi*. Pr. *er* „(vok.) bis“ (+ praep.) = **er* „t. p.“ (+ praep.), Endzelyno (FBR VIII 144, Endzelins SV 95, 170, žr. ir Toporov PJ II 67 t.) laikomas partikula, yra matyt prepozicija „iki“ (+ praep.) (Trautmann AS 330–331, Schmalstieg OP 269), atsiradusi iš partikulos **er* „irgi, taip pat, net“ + praep. → **er* „(la.) pat“ + praep. (plg. Endzelins l. c.) = **er* „(lie.) pat, net“ + praep., kuri virto į (III kat-mo) praep. **er* „iki“ + praep. dėl vok. praep. *bis* „iki“ + praep. įtakos; be to, ir pačioje pr. kalboje bus buvę prielaidų partikulai **er* „(lie.) pat, net“ gauti reikšmę „iki“, plg. lie. *pāt* „...net“ (LKŽ IX 595 s. v. *pāt* 4) bei *nēt* „iki“ (LKŽ VIII 737 t. s. v. 2 *nēt*). Pr. praep. **er* „iki“ < particula **er* „irgi, taip pat, net“ giminiuo-

jasi ne su pr. (praef.) *er-* (žr.), o su lie. *ař* „irgi, taip pat“, *ař* „ob, oder“ resp. *eř* „ob“, la. *ar(i)* „irgi, taip pat“ resp. *er* „t. p.“, *ar* „su“ (ME I 139 tt., 570), lie. *iř* „irgi, taip pat, net“, la. *ir* „t. p.“, gr. *ἄρ, ἄρα, ἕα* „taigi, kaip tik, taip pat“ ir kt. (Endzelin Lat. predl. I 39 tt. ir liter., Trautmann l. c. ir liter., BSW 12, Endzelins SV 170, BVSF 251 t., Fraenkel 15 ir liter., Toporov PJ II 68 ir liter., Pokorny I 62), – visur čia slypi particula ide. **er/*or/*r* (plg. Pokorny l. c., Toporov l. c.). Žr. dar s. v. v. *erains*, *ter*.

er- „iš- (ir pan.)“, praef. – iš vok. *er-*: *erlaikūt* „erhalten“ (žr.), *ernertius* „erzürnet“ (žr.), *ersinnat* „erkennen“ (žr.) ir kt.; bet vok. *erlernen* – pr. *ismukint* „erlernen“ (žr.). Prefiksas vok. *er-* XVI a. jau buvo įėjęs į pačią pr. kalbą, plg. tai, kad prefiksu (pr.) *er-* yra verčiamas ne vien vok. *er-*: *erdērks* „vergiftet“ (žr.), *ertreppa* „vbertretten“ (žr.). Žr. Endzelins SV 95, Toporov PJ II 69.

erains „jeglicher (jeglicher) – kiekvienas“ III 33₂ [25₂₆]. „jederman (jedermann) – t. p.“ III 89₁₇ [57₉], „jeglicher – t. p.“ III 95₁₆ [61₃], „jeder – t. p.“ III 97₂₀ [61₂₈] pron. nom. sg. masc.; dat. sg. *erainesmu* „jederman (jedermann) – kiekvienam“ III 91₈₋₉ [57₂₃₋₂₄]. Turime **eraina-* „kiekvienas“, kilusį iš **er* „irgi, taip pat, net“ > „ik(i)“ (žr. *er*) + **aina-* „vienas“ (žr. *ains*), plg. la. *ik-viēns* „kiekvienas“, lie. *ikvienas* [(j)iekvienas] „t. p.“ (LKŽ IV 35, 344). Plg. Toporov II 70 t. ir liter.

erdērks „vergiftet (vergiftet) – apnuodytas, užterštas, subiaurotas“ III 115₃ [71₁₇] partic. praet. pass. nom. sg. masc.; suponuoja inf. *er-* (žr.) + **derg-tvei* „teršti; biauroti; niekinti, neapkęsti“ (žr. s. v. *dergē*).

ergi „bis – ik(i)“ praep. (+ praep.): *ergi en* „bis ins“ III 37₁₅ [29₅] (*Deiws...kas...stans grikans steisei tāwans kāimaluke ēnstēimans malnijkans ergi en tirtin bhe ketwirtin streipstan* „Gott... der...die sūnde der Vāter heimsucht an den Kindern bis ins Dritte vnd Vierde gelied“ III 37₁₃₋₁₆ = *Diewas...atlanškasis piktenibe Tiewu ant Ssunu ing trecze ir ketwirta gimine* VE 13₁₇₋₂₀). Šis pr. *ergi* yra *er* (žr.), išplėstas enklitiko *-gi* (žr.; plg.

VE 13₂₀ lytį *ing*, irgi išplėstą enklitiko -g). Žr. dar Toporov PJ II 72.

eristian „lam (Lamm) — ėriukas“ E 681 nom. sg. neutr. = *(i)ēri-*stān* < *iēristian — diminut. sufikso *-istian vedinys iš pr. *iēra-, plg. lie. dial. *ēr-isčias* „ėriukas“ (Užnemunė, Skardžius ŽD 332, 765, Būga II 229) ← *jēr-* = *jēr-as* „Lamm“ [lie. *ēr-as* resp. *ēr-iščias* = pr. *er-istian* nuo lie. *jēr-as* atskirti (Fraenkel 121) negalima, žr. Būga II 172, plg. Endzelīns SV 170]. Pr. *iēra- „Lamm“ = lie. *jēras* „t. p.“ (var.: *ėras*, *gēr-iūkas*, *vėras*, žr. Būga l.c.) = la. *jērs* „t. p.“: rus. *яp-ка* „молодая, еще не ягнившаяся овца“, *яp-штина* „ѐrena (ėriuko kailis)“ (iš sl. *jare „ėriukas“), s. rus. *яp-ина* „avies vilna“, slovėn. *jarè* „ėriukas“, serb.-chorv. *jāre* „ožiukas, ožkytė“, *jār-ina* „ėriuko vilna“, bulg. *яpe* „ožiukas“, lenk. *jar-ka* „metinis (metus išmitęs) gyvulys; vasarojus“ ir pan., taip pat s. rus. *яp-a* „pavasaris“, ukr. *яp* „pavasaris; vasarojus“, lenk. *jarz*, t. p., slovėn. *jār* „vasarojus“ ir kt., toliau, — go. *jēr* „metai“, av. *yār-* „t. p.“, gr. *ώpα* „laikas, metai“, lo. *(hō)jōr(inos) > hōrnus „šiemetis“ ir kt. Turime ide. *jēr(o)-, *jōr(o)- „metinis, metai“ (plg. Pokorny I 296 t.). Vadinasi, balt. *iēra- „ėriukas“ = sl. *iēr- „ėriukas; ožkytė ir pan.“ išriedėjo iš „metinis, tų pačių metų, pavasarį atsiradęs gyvulys, Jährling“, žr. Būga l. c., kuris, be to, manė, kad pr. *er-istian*, lie. *ėras* neturi nieko bendra su lo. *aries* „avinas“, gr. *ἄp-ιpος* „ožiukas, ožkytė“ (Būga l. c.). Tačiau nereikėtų visiškai paneigti ir to: žodį ide. *er(i)- „avinas, avis ir pan.“ (> gr. *ἄp-ιpος* „ožiukas, ožkytė“, umbr. *er-ietu* „avina“ ir kt., žr. Pokorny I 326) galėjo baltai ir slavai pagal (ide. > balt.-sl.) *jēr(a)- „metinis“ (žr. anksčiau) perdirbti į balt.-sl. *iēr(a)- „ėriukas, ožiukas“ (plg. Berneker SEW I 447, Pokorny l. c.). Žr. dar Toporov PJ II 72 tt. ir liter.

erkīnina „erledigen (erledigen, frei machen) — išvaduoja“ III 117, [73₈] praes. 3 pl. (vietoj inf. — dėl to, kad vok. *erledigen* III 116, yra inf., formaliai sutampantis ir su vok. praes. 3 pl.) pasakyme *esse ... pikullis warrin ... erkīnina* „iš ... velnio galios ... išvaduoja“ (III 117₈₋₉). Pr. (inf.) *erkīnintvei „išvaduoti“ yra praef. *er-* (žr. *er-*) vedinys iš *kīnintvei „(iš)vaduoti, (iš)veržti (ką iš ko)“,

kuris laikytinas kauzatyvu (ar iteratyvu-intensyvu) — sufikso *-in-* vediniu iš pr. (inf.) *kin-tvei „veržtis“ (plg. pvz. lie. žem. *kỹbin-ti* ← *kib-ti*): la. *cin-itīes* (*„varžytis“ >) „kovoti, grumtis“, *ciņa* (*„veržimasis“ >) „kova“ (plg. Endzelīns SV 170), lie. (up.) *Kin-ē* (< *„veržli, besiveržianti“) ir pan. Iš balt.-sl. *ken- „veržti“ resp. *kin- „veržtis“, kurie bus buvę enantiosemiški [t. y. „at-(si)veržti“ ↔ „už(si)veržti“, plg. Būga I 477 t.], atsirado s. sl. *na-čę-ti* „pradėti“ (< *„atveržti, atrišti“), *kon-ьcb* „pabaiga, galas, tikslas“ (< *„užveržimas“) ir kt. (plg. Trautmann BSW 133 t., ESSJ IV 109) < ide. *ken-/*kŋ- „veržti(s)“ > s. ind. *kan-īnaḥ* „jaunas“ (< *„veiklus, veržlus“), lo. *re-cens* „šviežias, naujas“ (< *„iš naujo veiklus, veržlus“), gr. *ἐγ-χων-έω* „skubu“ (< *„veržiuosi“) ir kt. (plg. Pokorny I 563 t. s. v. v. 3. *ken-*, 4. *ken-*). Iš ide. *ken-/*kŋ- „veržti(s)“ + *k- > *kenk-/*kŋk- „t. p.“ turime: s. ind. *kāñc-ate* „rīša“, s. isl. *há* „kankinti“ < *hanhōn (< *„suveržti, spausti“), s. angl. *hōh* „kulnas“ (< *„kulno sąnarys“ < *„sunėrimas, surišimas, suveržimas“), lie. *keñk-ti* „schaden, wehtun“ (< *„suveržti“), *kank-inti* „quālen“, *kink-yti* „Pferde anschirren“ (< *„suveržti, surišti“), *kenk-lė* „pakinklis, Kniekehle“ (< *„kelio sąnarys“ < *„sunėrimas, surišimas, suveržimas“) ir kt. (plg. Pokorny I 565 t. s. v. v. 1. *kenk-*, 2. *kenk-*, 3. *kenk-*). Žr. PKP II 274. Dėl kitokių pr. *erkīnina* ir pan. kilmės aiškinimų žr. Toporov PJ II 76 tt. ir liter.

erlaikūt „erhalten — išlaikyti“ III 55₁₈ [39₁₋₂] (= *ischlaikiti* VE 22₁₃), „handhaben (schützen, aufrechterhalten) — išsaugoti, išlaikyti“ III 91₈ [57₂₃] inf.; praes. 3 sg. *erlāiku* „erhelt (erhält) — išlaiko“ III 45₁₇ [33₁₁]; partic. praet. act. nom. sg. masc. *erlaikūuns* „erhalten — išlaikęs“ III 45₁₄ [33₉]. Pr. (inf.) *erlaikūt resp. *erlaikūtvei = *er-* „iš-“ (žr.) + *laikūtvei, žr. *laikūt*.

erlāngi „erhöht (erhöht) — išaukština“ III 97₇ [61₁₇] (conj. 3 sg. reikšme; = *paaukschtintu* VE 42₃), „erhebe — (te)iškelia“ III 133₁₇ [81₂₁] (opt. 3 sg. reikšme) praes. 3 sg. = *er-* (žr.) + *lāngi* — galbūt iš *lāngija (Endzelīns SV 170), kuriai atsargiai suponuotinas inf. *lāngītvei. Jis būtų *-ī- sufikso iteratyvinis vedinys (su šaknies vokalizmo kaita) iš pr. verb. *leng- (praes.) resp. (inf.) *ling-tvei (plg. pvz. lie. iterat. *karp-y-ti* ← *keřp-a* resp.

kīrp-ti), kuris galėjo reikšti „supti“ = „kelti ↔ leisti“ (žr. dar s. v. v. *lanxto, lingo*), t. y. pr. (iterat.) **langītvei* „supinėti“ = „kil(n)oti ↔ (žemyn) leisdinėti“ > „kil(n)oti“, plg. lie. (Ds) pasakymą: *visą nāktį vaiką aūt raīkų nešiójau ir kilóju* („supinėjau“). Pr. **langītvei* „kil(n)oti“ vėliau – ar pačioje pr. kalboje, ar dėl A. Vilio kaltės – lengvai galėjo netekti iteratyviškumo, t. y. išvirsti į „kelti“ (pr. *erlāngi* „erhöht, -hebt“ = „iškelia“). Pr. **langītvei* „supinėti“ (> „kilnoti“ > „kelti“): lie. *langóti* „suptis ore, sklandyti“ (Pr. Liet., žem. LKŽ VII 124 t.), *lingúoti* „supti, siūbuoti“, *liñg-inti* „supti(s)“ (LKŽ VII 527), *lung-uóti* „linguoti, siūbuoti“ (LKŽ VII 687), *ling-é* „kartis lopšiui pakabinti“, la. (kurš.) *lengāt* „wackeln“, *luodz-ītiēs* „juodžitiēs“ bei *juodz-īt* „zum Wackeln, Wanken bringen“, *lig-uót* „suptis, siūbuoti“ ir pan. (plg. Berneker PS 143, 303), toliau – rus. (dial.) *лѣг-амѣся* „suptis, siūbuoti“, s. sl. *logъ* „δρουμός“ = rus. *лѣг* ir kt., s. ind. *rañg-ati* „sich hin und her bewegen“ ir kt. < ide. **leng-* „supti(s) ir pan.“, plg. Vasmer II 527 (s. v. *лѣг*), 548 (s. v. *лѣга* I), Fraenkel 331 (ir liter.), Pokorny I 676.

Kitokia etimologija: pr. *erlāngi* „iškelia“ mėginamas sieti su balt. **leng-* „lengvas“ (žr. s. v. *lāngiseilingins*) remiantis semantinėmis paralelėmis vok. žem. *lichten* „kelti“ bei lo. *levāre* „t. p.“ (: *lev-ivis* „lengvas“), žr. Endzelīns l. c., Fraenkel 355, PKP II 190, plg. Toporov PJ II 79 tt. Žr. dar s. v. *lāngiseilingins*.

ermirit „ertichten (erdichten) – išgalvoti“ III 69₂₂ [45₃₁] inf. (= *isch-dumoti* VE 29₇) = [er- (žr.) +] **mīrit* < **mīrīt-* < **mērīt-* resp. **mērītvei* „galvoti, manyti“, plg. *pomirit* „pagalvoti“ (žr.). Yra matyt skolins iš lenk. **mēriti* > *mierzyc* „matuoti; taikyti; ketinti“, plg. lie. *mieryti* „matuoti; taikyti; ketinti“, la. *mērit* „matuoti, taikyti“ – skolinus iš sl. kalbų; žr. Berneker PS 308, Brückner AslPh XX 491, Trautmann AS 331, Milewski Sl. Occ. XVIII 41 (neteisingai suprasta pr. *ermirit* reikšmė). Vasmer II 604, ME II 619, Schmalstieg OP 204, plg. Fraenkel 450, Toporov PJ II 81. Tačiau pr. (*er*)*mīrit* savąja reikšme skiriasi nuo sl. žodžių, dėl to Endzelynas pr. (*er*)*mīrit* linkęs laikyti ne skoliniu, o giminaičiu su sl. *mēriti* ir, toliau, – su s. ind. *mati* „jis matuoja“, gr. *μῆτις* „Rat, Anschlag“, *μῆτι-ἰάομαι* „er-

sinne“, lo. *mētiri* „matuoti“ ir kt. (Endzelīns SV 170, plg. Toporov l. c.). Tačiau Endzelyno nuomone reikia abejoti: pr. *-mīrit* „galvoti“, laikant jį sl. skoliniu, galėjo pačioje pr. kalboje išriedėti (ne iš sl. „matuoti“, o) iš sl. „taikyti, ketinti“ [plg. lenk. (*za*)*mierzyc*], plg. lie. slavizmą *mieryti* „taikyti, ketinti, galvoti“: *nuveiti ir aš mīeriju* (t. y. „taikau, ketinu, galvoju“) Ds.

ernaunisan „ernewerung (Erneuerung) – atnaujinimą“ III 63₅ [41₂₇] acc. sg. fem., taisyti į **ernaunisan*; sufikso *-*snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš *er-* (žr.) + **naunītvei* „(at)naujinti“ (gal iš **naunētvei*?), padaryto iš *nauns* „naujas“ (žr.), plg. lie. *naūjinti* (resp. *naujėti*) ir kt.

ernertimai „erzürnen (erzürnen) – įnirtiname, įpykiname“ III 31₄ [25₈₋₉] praes. 1 pl. (conj. 1 pl. reikšmė) (= *jnartintumbim* VE 10₁₇); partic. praet. act. nom. sg. masc. *ernertius* „gezürnet (gezürnt) – įnirtinęs, įpykinęs“ III 69₄ [45₁₈] (= *rusgeju* VE 28₁₆), *ernertius* „t. p.“ III 69₁ [45₁₅] (= *jrustinojau* VE 28₁₁₋₁₂). Suponuoja verb. (inf.) *er-* (žr.) + **nertītvei* „nartinti, pykinti“ – vedinį galbūt iš subst. pr. **nerti-* „nartas, pyktis“ (žr. *nierties*), plg. lie. *dalyti* (← *dalis*) ir kt. (Skardžius ŽD 534 t.).

erpilninaiti „erfüllet (erfüllet) – pripilninkite“ III 105₂₇ [67₈] imperat. 2 pl. (= *papildikit* VE 51₁₃) suponuoja (inf.) pr. *er-* (žr.) + **piln-in-tvei* „pilninti, pildyti“ – vedinį (causat.) iš *piln-an* (žr.), plg. lie. *pilninti* „daryti pilną, pildyti“ (LKŽ IX 1001).

erschwāigstinaī „erleucht (erleuchtet) – apšviečia“ III 45₁₆₋₁₇ [33₁₁] praes. 3 sg. (= *apshwietcz* VE 17₁₈); partic. praet. act. nom. sg. masc. *erschwāistius* „erleuchtet – apšvietęs“ III 45₁₃ [33₈] (= *apshwiete* „apšvietė“ VE 17₁₈). Šita *erschwāistius* „erleuchtet – apšvietęs“ (III 45₁₃) – galbūt vietoj **erschwāigstius*, kurios segmentą *-iuns* taisyti į **-inuns* (plg. Toporov PJ II 86) vargu ar galima. Iš lyties **erschwāigstius* = pr. **ersvāikstivuns* (PKP II 257) < **ersvāikstivuns*, atmetus jos prefiksą *er-* (žr.), rodos, suponuotinas pr. (inf.) **svaikstī-tvei* „šviesti“ – vedinys greičiausiai iš subst. pr. **svaikstan* „šviesa“ (< **svaist-an* „t. p.“ nom.-acc. sg. neutr., žr. *swāigstan*), plg. pvz. lie. *dūmy-ti dūmij-a dūmij-o* (← *dūmai*) ir pan. Kaip šalia lie. *dūmy-ti* yra *dūmin-ti* (žr. dar Skardžius ŽD 545 tt.), taip šalia pr. **svaiks-*

tī-tvei bus buvęs ir pr. **svaikstin-tvei* (plg. dar s. v. *etbaudinons*), kuri matyt suponuoja (praes.) *erschwäigstinaī* bei *poswäigstinaī* (žr.). Dėl panašių ir kitokių aiškinimų žr. Toporov PJ II 84 tt. ir liter.

ersinnat „erkennen – pažinti“ III 53₇ [37₈] (= *pažinti* „pažinti“ VE 21₅), III 117₇ [73₆] inf.; praes. 1 pl. *ersinnimai* „erkennen – pažįstame“ III 65₁₈₋₁₉ [43₂₄]; praes. 2 pl. *ersinnati* „erkennet – pažįstate“ III 89₆ [55₃₆]. Yra (inf.) pr. *er-* (žr.) + **zināt* (žr. dar *posinnat*) < **zināt-* resp. **zinātvei* „žinoti“ (dėl praes. 1 pl. *-sinnimai* žr. Endzelīns SV 113); lie. *žinóti*, la. *zināt* resp. lie. *pažin-ti*, la. *pa-zit* „pažinti“ < balt. **žin-* < ide. **gñ-* „žinoti“ > go. *kunnan* „žinoti“, (ide. **gñ-* „žinoti“ >) s. sl. *znati* „t. p.“ (aor. *po-zna* = gr. aor. ἔ-γνω), lo. (*g*)*n-ōsco* „pažįstu, žinau“, gr. γι-γν-ώσχω „t. p.“ (redupl.), (ide. **gen-* „žinoti“ →) s. ind. *jān-āmi* „žinau“ ir t. t. (žr. Pokorny I 376 tt.). Turime ide. **g(e)n-* „pažinti, žinoti“, kuris (> balt. **žen-*) slypi ir žodyje pr. **žentlan* „ženklas“ (žr. s. v. *esbentliuns*). Žr. dar Toporov PJ II 86 ir liter.

ertreppa „vbretreten (übertreten) – peržengia“ III 39₂ [29₁₁] praes. 3 pl. (= *perβeng* „peržengia“ VE 14₇) = *er-* (žr.) + **trepā* „žengia“ suponuoja pr. (inf.) **trep-t-* „žengti“ (žr. *trapt*) resp. **trep-tvei* „t. p.“ (plg. lie. *kēpa* praes.: *kēpti* inf.): lie. *trep-ėnti* „trampeln, trippeln, trippelnd gehen, laufen“, *trep-sėti* „t. p.“; interj. *trėp-t* (kojos sudavimui į žemę žymėti) ir kt., rus. *mpen-amb* „tampyti, daužyti, mušti“, lenk. *trzep-ać* „daužyti, mušti“ ir kt., s. ind. *typ-rá-* „judrus, nepastovus“, gr. τραπε-έω „trete, keltere“, lo. *trep-idus* „trippelnd, hastig, ängstlich“ ir kt. < ide. **trep-* „trepenti ir pan.“ (žr. Trautmann AS 450, BSW 329, Būga II 631, Endzelīns SV 266, Vasmer IV 98 t. ir liter., Fraenkel I 119 ir liter., Pokorny I 1094, Toporov PJ II 87 t. ir liter.) – turbūt formanto *-(e)p- išplėstas senesnis ide. **ter-* (: **tr-*), kurio reikšmė atskirai tyrinėtina.

es, žr. *as*.

esketres „stoer (Stör) – eršketas“ (acipenser sturio) E 567 yra galbūt **esketris* (ar **eskētris*) < **esketri's* < **esketras* (ar **eskētras*) nom. sg. masc. (plg. Paul KSB VII 182, Endzelīns

SV 171, Toporov PJ II 88); lie. *ešketras*, Bretkūno pavartotą, geriau laikyti skoliniu iš pr. **esketras* (Žulys Baltistica I 153), perdirbant pr. -s- į lie. -š-. Dėl sl. **esetrō* „eršketas“ (> lenk. *jesiotr*, rus. *ocemp* ir kt.) suponuotinas balt. **ešetras*; manoma, kad pastarasis, veikiamas lie. *erškētis* resp. *erškētis* „Dornpflanze“ tipo žodžių, išvirtęs į pr. **esketras* ir lie. *erškētas* resp. *erškēt-ras* ir pan. (Būga I 328, II 217, Endzelīns SV 171, Fraenkel 122 ir liter., Vasmer III 158, Sławski I 566, Toporov PJ II 90). Bet gal šitaip atsitiko ne pr., o tik lie. (ir la.?) kalboje, nes prūsai turi ne **ersketas* resp. **ersketras*, o **esketras* (prieš *-sknēra -r-l-*): pr. **esketras* (ar **eskētras*) galėjo *-k- gauti iš kontaminacijos senesnio pr. **esetras* (< balt. **ešetras*) su pr. (verb.) **skēt-* „išskėsti (pelekus ir pan.)“ (< balt. **skēt-*, žr. Urbutis BEE 77 tt.) arba su tos pačios šaknies adj. pr. **skētras* „iš(si)-skečiantis, iš(si)skėtęs (pelekus ir pan.)“ = lie. dial. *skētras* „akiplėšiškas“ < * „besiskėčiojantis“. Balt.-sl. **ešetras* senovine šaknimi **eš-* giminiuojasi su lie. *eš-erj̄s* resp. (dial.) *aš-erj̄s*, la. *as-aris*, *as-eris*, lenk. (dial.) *jes-iora* „žuvies kaulai“ ir kt. < balt.-sl. **eš-/aš-* > lie. *aš-trūs*, sl. **os-trō* „aštrus“ ir kt. Žr. Būga I. c., Endzelīns I. c., Fraenkel I. c., Toporov I. c. (ir liter.), ESSJ VI 30 tt. (ir liter.).

esse praep. (su acc. ir dat.), kurio pagrindinė reikšmė yra „von – nuo“, vartojamas ištisai III kat-me. Jo variantas *assa* yra tik I ir II kat-muose – šiais atvejais: I 7_{14,15,19}, I 11_{7,8}, I 13₁, II 13₁; II kat-me randame dar *assæ* (II 11₉), *æsse* (II 11₇), *æse* (II 7₁₅), *hæse* (II 7_{14,19}).

I. „(vok.) von“: 1) „nuo, iš“ (vietos, laiko ir kitokiais atžvilgiais) – a) su akuzatyvu: *assastan swintan naseilin* „vom heiligen Geyst“ I 7₁₄ [5₂₈], *hæse swyntan naseylien* „vom heyligen Geyst“ II 7₁₅ [11₂₇], *esse Swintan Noseilien* „vom Heyligen Geist“ III 41₂₃ [31₁₁]; *esse Swintan Noseilin* „von dem Heiligen Geist“ III 127₉ [77₃₄]; *assastan jungkfrawan Marian* „von Maria der jungkfrawan“ I 7₁₅ [5₂₉], *æsestan jungprawan Marian* „von Maria der jungkfrawan“ II 7₁₅ [11₂₈], *esse stan Jumprawan Marian* „von der Jungfrawan Maria“ III 41₂₃ [31₁₂], *essestan Jumprawan Marian* „t. p.“ III 43₁₂ [31₂₃]; *esse stan skijstan iumprawan Marian* „t. p.“ III

127₉ [77₃₅], *esse Deiwan Tawan* „vom Vater“ III 43₁₁ [31₂₁], *esse Deiwan* „vonn Gott“ III 89₂₀ [57₁₁], *esse Deiwan* „von Gott“ III 65₁₁ [43₁₉], III 101₅ [63₁₄], III 115₂₆ [71₃₅]; *esse wijrau* (sc. *wijran*) III 101₂₁ [63₂₇], *esse Rickijan* „vom HERRN“ III 107 [67₁₆], *esse twaian dēigiskan laban* „von deiner milde Güte“ III 83₁₆ [53₁₉]; *esse adam* „von Adam“ III 113₂₀ [71₈], *esse Adam* „t. p.“ III 121₃ [75₁₅]; *assa gallans* „von den todten“ I 7₁₉ [5₃₁], *hæse gallans* „von den todten“ II 7₁₉ [11₃₀], *esse gallan* „vonn den Todten“ III 43₃ [31₁₆]; *esse gallan* „vom Todt“ III 43₁₅ [31₂₅], III 61₄ [41₈], *esse gallan* „vom Tode“ III 43₂₄ [31₃₁], *esse gallan* „von den Todten“ III 127₁₃ [79₂], *esse stans Gallans* „von den Todten“ III 65₂ [43₁₂]; *assa wargan* „von dem vbel“ I 11₇ [7₁₁], *æsse wargan* „t. p.“ II 11₇ [13₉], *esse wissan wargan* „von dem ūbel“ III 57₂ [39₉]; *esse wissawidiskan wargan* „von allerley vbel“ III 57₆ [39₁₂], *esse grikans* „von Sündt“ III 115₁₂ [71₂₄], *esse wissans grikans* „von allen sünden“ III 43₁₅ [31₂₅], *esse stan warein* „von der gewalt“ III 43₁₆ [31₂₅], *esse stēisan pikullis warrin* „von des Teufels Gewalt“ III 117₈ [73₇], *esse schan powargewingiskan lindan* „von diesem jammer thal“ III 57₁₀ [39₁₅], *esse maians kaūlins* „von meinen beinen“ III 101₁₈ [63₂₅], *esse maian mensan* „von meinem fleisch“ III 101₁₉ [63₂₆], *essetennan* „von jhm“ III 49₁₆ [35₁₃], *esse sīran* „von hertzen“ III 95₁₄ [61₁], *essestan Ebangelion* „vom Euangelio“ III 87₂₁ [55₂₅], *schlāits esse Deiwan* „ohn Gott“ (sc. „ohne von Gott“) III 89₁₉ [57₁₁]; – b) su datyvu (taip pat su dat. + acc.): *Esse kawidsmu* „dauon“ III 105₈ [65₂₇], *esse kawidsmu* „t. p.“ III 105₁₆ [65₃₃], *esse stesmu* „t. p.“ III 105₉ [65₂₈], „von jm“ III 93₁ [59₄], *esse Christo* „vonn Christo“ (čia yra lot. abl. sg.) III 73₁₈ [47₃₆], *esse stesmu klausīwingin* „vom Beichtiger“ III 65₁₀ [43₁₈], *esse stesmu smunentin* „von dem Menschen“ III 101₁₆ [63₂₄], *esse stesmu garrin* „von dem Baum“ III 105₈ [65₂₆]; 2) „apie“ – a) su akuzatyvu: *Assa stan Crixitsnan* „Von der Tauffe“ I 11₈ [7₁₂], *Assæ stan Crixitsnan* „t. p.“ II 11₉ [13₁₁], *Assa Sacramentan* „Vom Sacrament“ I 13₁ [7₁₈], *Assa Sacramenten* „t. p.“ II 13₁ [13₁₈], *esse wissans schins Pallaiipsans* „von diesen Gebotten allen“ III 37₈ [27₃₆], *essestan Teikūsna* „Von der Schöpffung“ (sc. *Teikūsnan*)

III 39₁₇ [29₂₅], *Essestan Jsranckīsnan* „Von der Erlösung“ III 41₁₉ [31₉], *Esse Stan Swintiskan* „Von der Heiligung“ III 45₂ [31₃₅], *Esse Switewiskan Auckstimiskan* „Von Weltlicher Obrigkeit“ III 89₁₅ [57₈], *esse stans malnijkikans* „von den Kindlein“ III 111₁₈ [69₂₃]; – b) su datyvu (taip pat su dat. + acc.): *esse stesmu* „von jm“ III 35₃ [27₁₄], *Esse Steimans Poklusmingins* „Von den Vnterthanen“ III 91₁ [57₁₈], *Esse Steimans Malneijkans* „Von den Kindern“ III 93₂₂ [59₂₂].

II. „aus“ – „iš, nuo“ (su dat. + acc.): *esse stesmu Grikausnan* „auß der Beicht“ III 69₂₂ [45₃₂], *essestan Greiwakaulin* „auß der Riebe“ III 101₁₅ [63₂₃].

III. Kiti atvejai: a) *Essestan* „da ... für“ (= „davor“) III 49₁₁ [35₈], kur *Essestan* iš tikrųjų reiškia „davon – nuo to“, b) *esse stesme rikijas paggan* „vmb des HErrn willen“ (sc. „von wegen des Herrn“) III 91₂₄ [57₃₆], *esse steisei N. Pauson* „von wegen dieses N.“ III 123₉ [74₃₄].

Visiškai aišku, kad pr. *esse* (*assa* ir pan.) reiškė „nuo“ (= vok. „von“), bet jo vartosena nevienur paveikta prepozicijos vok. *von*: a) *esse* reikšmė „apie“, pvz. *Esse Switewiskan Auckstimiskan* „Von Weltlicher Obrigkeit – Apie svietišką vyresnybę“ III 89₁₅ [plg. lie. dial. *papāsakok nu* (≈ nuo) *mókslo* „papasakok apie mokslą“ (Kretinga) ir kt.], gal ir b) veikėjui pasyvinėse konstrukcijose reikšti, pvz. *stai ast esse Deiwan Entaikūton* „die ist vonn Gott geordnet – ji yra dievo patvarkyta“ III 89₂₀ [plg. lie. *kuri wissur nūg Diewa paskirta* „kuri visur dievo paskirta“ (VE 38₁₇) ir kt.].

Taigi III kat-me yra ištisai *esse* (56X). Tą pačią lytį atspindi ir II kat-mas [tik rašoma *æsse* (1X), *æse* (1X) ir *hæse* (2X)], bet jame yra ir *assa* II 13₁, *assæ* II 11₉. Galima būtų spėti, kad lytys (II) *assa* ir *assæ* perkeltos iš I kat-mo (t.y. iš I 13₁ resp. I 11₉), pastarosios žodžio galo vokalizmą perdirbant pagal II kat-mo šnektą; tačiau tokį perkėlimą nėra būtina suponuoti (žr. toliau). I kat-me yra tik *assa* (6X). Plg. kitų praep. bei praef. vokalizmą, žr. s.v.v. *at-*, *en*.

Praep. pr. *esse* (ir pan.) kilmė iki šiol neišaiškinta. Meillet (MSL IX 54 tt., X 142, XI 183 tt., XII 423, 425) iškėlė mintį,

kad pr. *esse* giminiuojasi su lie. dial. *ažù*, la. dial. *az*, sl. *za* ir kt. Tačiau tokia mintis, Endzelynei jos nepalaikius [Endzelīns DI I 323 t. (ir liter.), SV 172], vėliau buvo pamiršta. Kiti pr. *esse* siejo su lo. *ex*, gr. *ἐξ* ir pan. (Berneker PS 289, Trautmann AS 332, Pokorny I 293). Šitai nuomonei rimtą semanti-
nį priekaištą padarė Endzelynas (SV 172), kuris atsargiai spėjo, kad pr. *esse* esąs gal iš **et-* (**at-*) + **-s* ar **-z* (Endzelīns l.c.; ji be naujų argumentų palaikė Fraenkel 20, Toporov PJ II 96). Bet į šią savo hipotezę, negalėdamas paaiškinti pr. *-e* (*ess-e*) kilmės, ir pats Endzelynas žiūrėjo kaip į malum optimum. Iš visų tų hipotezių rimčiausia laikau Meillet'o hipotezę, kurios trūkumus (nurodytus Endzelyno, žr. Endzelīns DI I 323 t.) čia ir mėginasi šalinti.

Pr. *esse* ir pan. (III, II) resp. *assa* (I, II) lengviausiai gali būti skaitomi **eze* (III, II) resp. **aza* (I, II), o II kat-mo (IX) *assæ* suponuoja irgi **aza*, pagal **eze* (II) perdirbtą į **aze*. Iš šių pr. **eze* (III, II) resp. **aza* (I, II) senesnis yra **aza*: pr. **aza* davė dubletinę porą **aza*/**eze* [ir (**aza*>**az*) **az*/**ez*, žr. toliau], iš kurių pvz. III kat-mo šnekoje variantas **eze* išstūmė **aza* (kaip visa tai atsitiko, žr. s.v. *en*). Šitas pr. **aza* „nuo“ yra iš **azā*<vak. balt. **azō* „nuo“ (plg. Mažiulis PKP II 293) = ryt. balt. **azō* „už“ (dėl šios praep. reikšmių ryt. balt. „už“ ir vak. balt. „nuo“ genetinio tapatumo žr. toliau) > lie. **ažuo* (praef. *ažuo-*) > *ažù* „už“ resp. (*ažu*>) *až* [= pr. *es(teinu)*] = la. *az*, taip pat sl. *za*<**zō* (su nykstamuju žodžio pradžios vokalizmo apofon. laipsniu). Lytyje pr. *esteinu* „nuo dabar“ (žr.) randame prie pronominalinės kilmės žodžio *teinu* „dabar“ (žr.) proklitiškai priaugusį ne pr. (**aza*>) **eze* (= *esse*) „nuo“, o sutrumpėjusį jo variantą (**az*>) **ez* „nuo“, plg. lie. (Ds) *aštāt* „užtat, todėl“, kur prie pronominalinio *tat* yra priaugęs ne *ažu* „už“ (dusetiškaiai neturi **ažutat* „užtat“!), o sutrumpėjęs jo variantas *aš*<*až* „už“ (<*ažu*). Kaip lie. dial. (pvz. Ds) *ažu* ir (*ažu*>) *až* yra tos pačios reikšmės dubletai, taip ir pr. **aza* bei (**aza*>) **az* bus buvę semantiniai dubletai.

Balt. **azō* (jo **a-* nelaikytinas neapofoniniu) ir sl. **žō* leidžia atstatyti senesnę balt.-sl. **ežō* [plg. pvz. tai, kas ESSJ VII 30

pasakyta dėl s.sl. (ir kt.) *gor-a* bei lie. *gir-ià* ir pan. šaknies apofoninio santykio kilmės], kuris, atmetus jo tematizacinį elementą (t.y. **-ō*→**-ō*), suponuoja balt.-sl. **ež* „iš“ < **eg* „t.p.“ < ide. **egh* „t.p.“ (+ **-s* > ide. dial. **egh-s* > gr. *ἐξ*, lo. *ex* ir pan.) < **H₁egh*. Dėl ano tematizavimo, kuris galėjo įvykti ir to balt.-sl. **ež* evoliucinėje stadijoje balt.-sl. **ed'z'* ar net **ed'* (evoliucinė grandinė: ide. **g'h* > ide. dial. **g'* > balt.-sl. **d'* > **d'z'* > **ž*, žr. pvz. Georgiev Issl. 36 tt.), plg. panašų tematizavimą lyties (ji, aišku, kitokios kilmės!) ide. (**H₁eg*>) **eg* „aš“ (> lie. dial. *eš* „aš“ ir pan.) > ide. dial. (**eg*+*-ō*→**-ō*>) **egō* „t.p.“ > gr. *ἐγώ* ir kt. (žr. s.v. *as*). Toks balt.-sl. **ež* „iš“ (ar dar balt.-sl. **ed'z'* < **ed'*) pagal koreliaciją „iš“ ↔ „į“ glaudžiai santykiavo su balt.-sl. **en* „į“ bei **in* „t.p.“ (jų dviejų papildomąją semantinę distribuciją tuo tarpu sunku atsekti, žr. s.v. *en*) pasakymuose pvz.: „išėiti į kur“, „įėiti iš kur“, „iš kur į kur“, „į ką iš ko“ ir pan. Tokioje koreliacijoje šiems balt.-sl. **ež* ir **en* (: **in*, žr. s.v. *en*) buvo fonetinės neutralizacijos atvejų: a) balt.-sl. **ez* prieš žodžius, prasidedančius sibilantais (balt.-sl. **ž-*, **š*, matyt ir *s-*), pvz. balt.-sl. **ež*+*šauti* virto į **eš-šauti* „išstumti“ (geminatų anais laikais nebuvo) > **e-šauti* „t.p.“, b) balt.-sl. **en* (: **in*) prieš sonantu **n-* prasidedančius žodžius pvz. balt.-sl. **en*+*nešti* virto į **en-nešti* „įnešti“ > **e-nešti* „t.p.“, greta kurio buvo ir (**in*+*nešti*>**in-nešti*) **i-nešti* „įnešti“. Dėl tos priežasties greta pvz. balt.-sl. **e-nešti* „įnešti“ : **en-dėti* „įdėti“ = **i-nešti* „įnešti“ : **in-dėti* = **e-šauti* „išstumti“ : *ež-dėti* „išdėti“ = $x_1 : x_2$ atsirado balt.-sl. (x_1 =) *i-šauti* „išstumti“ : (x_2 =) **iž-dėti* „išdėti“; iš čia – balt.-sl. praep. (praef.) **iž* > pr. *is*, lie. *iš* (*iž*), la. *iz*, sl. *iz* (žr. dar s.v. *is*). Panašių atvejų – tokių, kuriais baltų-slavų (ir ne tik jų) kalbose vienas praep. (praef.) yra paveikęs kitą praep. (praef.) net fonetiškai, turime ne vieną (žr. pvz. s.v.v. *en*, *unsei*). Tradiciniu spėjimu, kad balt.-sl. **iž* balsis **i-* esąs redukuotas iš **e-* (Vasmer II 120 ir liter., Sławski I 474 t. ir liter., ESSJ IX 6 tt. ir liter.), nesinori (bent jau baltistiniu aspektu) tikėti, plg. pvz. Būga II 243, Trautmann BSW 105, Fraenkel 188.

Tas balt.-sl. (praep./praef.) **ez* „iš“ (kaip ir jo pirmtakas ide. **egh* „iš“), jį semantiškai lyginant pvz. su lie. *iš*, turėjo matyt platesnę reikšmę — maždaug **„iš“ = *„iš nuo“* (tuomet dar nebuvo atskiros žodžio balt.-sl. **„nuo“*, žr. s.v.v. *at-*, *no*), **„iš už“*, **„iš po“* ir pan. Tuo pačiu metu, kai greta balt.-sl. **ež* formavosi balt.-sl. **iž* ir senasis **ež* virto (pridedant **-ō* → **-ō*, žr. anksčiau) į **ežō*, pastarojo reikšmės (paveldėtas iš **ež*) **„iš; nuo; iš už; iš po (ir pan.)“*, iš jų (šių reikšmių) atimdamas sememą **„iš“*, naujasis balt.-sl. **iž* „iš“ performavo į **„nuo“* (vak. balt.) resp. **„už“* (ryt. balt. ir sl.). Iš čia — a) vak. balt. **ežō* „nuo“ > **ažō* „t. p.“, b) ryt. balt. **ežō* „už“ = **ažō* „t.p.“ bei sl. **ežō* „t.p.“ > **žō* „t.p.“.

essei, est, estei, žr. *asmai*.

esteinu „vonn nun an — nuo dabar“ III 123₃ [75₃₂] adv. Iš *es* „nuo“ (žr. s.v. *esse*) ir *teinu* „dabar“ (žr.); plg. rus. *отныне* „nuo dabar“ ir kt. Plg. Toporov PJ II 97 t. ir liter.

estureyto „cudexe (Eidechse) — driežas“ E 776 > **(j)ēstureitā* [t.y. **(j)ēstureitō*]. Turbūt skolinsys iš kaimyninių lechitų tarmių, egzistavusių nuo Vyslos žemupio į vakarus, žodžio **(j)ēstureič-* „driežas“ (plg. polab. *vjestaréiča* „t.p.“), kurio segmentą **-eič-* prūsai perdirbo į (pr.) **-eitā* (t.y. **-eitō* = *-eyto*). Plg. Levin SE 100 t., žr. Toporov PJ II 99 (ir liter.).

et-, žr. *at-*.

etbaudinnons „aufferwecket (auferweckt) — atbudinęs“ III 45₂₂ [33₁₅] partic. praet. act. nom. sg. masc.; partic. praet. pass. nom. sg. masc. *etbaudints* „aufferwecket (auferweckt) — atbudintas“ III 65₂ [43₁₂].

Turime pr. *et-* (žr.) + **baud-in-(tvei)* „budinti“ = lie. žem. *bāūd-in-ti* „raginti, kurstyti“ (LKŽ I² 689), kuris galėtų būti vietoj senesnio pr. **baud-ī-(tvei)* „budinti“ = lie. **baud-ī-ti* „t.p.“ (> lie. žem. *bāūd-y-ti* „raginti, kurstyti“ LKŽ I² 689) = la. **baud-ī-ti* „t.p.“ (> la. dial. *bāud-ī-t* „mėginti, bandyti“) = s.sl. *bud-i-ti* „t.p.“. Plg. pvz. pr. *wart-in-t* „kehren“ ir lie. *vart-ŷ-ti* (= la. *vārt-ī-t*, žr. dar s.v. *erschwāigstinaī*) = sl. **vort-i-ti* (> s.sl. *vrat-i-ti*); plg. dar lie. gretimybės: *āuš-y-ti* „kühlen“ ir *āuš-in-ti* „t.p.“, *ges-ŷ-ti* „löschen“ ir *ges-in-ti* „t.p.“ ir kt. Šitaip

atstatomas balt.-sl. **baudīti* „budinti“ — kauzatyvas (iš pradžių gal intensyvas), kuris laikytinas vediniu matyt ne iš prezentinės lyties balt.-sl. **beudō* (taip galvoja pvz. Trautmann BSW 33), o iš intensyvinės praes. balt.-sl. **baudō*, turbūt suponuojančios pirmąją „perfekto“ lytį balt.-sl. **baud-/*bud-* (plg. „perfektinę“ balt. **laik-* ir pan., žr. Stang Vergl. Gr. 310 tt., Watkins Idg. Gr. III₁ 223 tt.); plg. iš balt.-sl. **bedō* „bedu, duriu“ išvestą intensyvą balt.-sl. **badō* (žr. s.v. *embaddusisi*), kuris savo kilme galbūt irgi susijęs su pirmąją balt.-sl. „perfektu“ (žr. s.v. *embaddusisi*). Taip galvojant, išeity, kad lytis balt.-sl. **beudō* (prezentinė) bus reikšusi **„budžiu“ = *„atlieku tam tikrą budėjimo veiksmą“*, o balt.-sl. **baud-/*bud-* („perfektinė“) — **„budžiu“ = *„esu budėjimo būsenoje“ = („visai nebemiegu“ =) „intensyviai budžiu“*. Iš balt.-sl. **beudō* „budžiu“ yra (**„budžiu“ = *„nemiegu“ > „žiūriu, stebiu“*) s.sl. *bljudō/bljusti* „stebėti“ ir pan., o iš balt.-sl. **baud-* (: **bud-*) „budžiu (intensyviai)“ turime [„intensyviai budžiu“ > **„intensyviai žiūriu, stebiu“ > *„raginu (intensyviai)“ >]* lie. *baudžiū/baūsti* „raginti ir pan., bausti“ (vartojamas daugiau žem., vak. aukšt. ir buv. Ryt. Pr. šnektose), *baūstis* „ketinti ir pan.“ (iš „ragintis“, plg. Būga I 586), la. *baūstis* „išsakymas“ ir kt. (Fraenkel 62 ir liter.). Čia pridera ir pr. subst. *baude* (žr.).

Senės esama ir inkoatyvinės lyties balt.-sl. **bundō* resp. **budnō* „(pa)bundu“, iš kurios yra lie. *bundū/būsti*, la. (**būdu* →) *būstu/bust* „busti“ resp. (sl. **budnō* →) s.sl. (*vəz*) *b-ənq* „pabundu“ ir pan. Minėtosioms balt.-sl. **beudō* „budžiu“ resp. **baud-* (: **bud-*) „budžiu (intensyviai)“ virstant į **„žiūriu, stebiu“* resp. **„žiūriu, stebiu (intensyviai)“*, iš („perfektinės“) balt.-sl. **bud-* (: **baud-*) buvo išvestas balt.-sl. **budjō* „budžiu“/**budēti* „budėti“ (žr. s.v. *budē*). Balt.-sl. **baudīti* „budinti“ virstant į ryt. balt. **„raginti ir kt.“* (žr. anksčiau), iš balt.-sl. **bud-* buvo išvestas ryt. balt. **budīti* „budinti“ [*>* la. *budīt* „t.p.“ bei (perdirbtieji) lie. *būdinti* „t.p.“, la. *budināt* „t.p.“].

Balt. **beud-/*baud-/*bud-* yra iš ide. **bheudh-/*bhoudh-/*bhudh-* „budėti, busti, budinti“ > go. (*ana*) *biudan* „paliepti“ (< **„pa-*

raginti“, plg. la. *baūslis* „paliepimas, įsakymas“, gr. πεύθ-ομαι ir πυνθ-άνομαι „patiriu; budžiu“, s.ind. *bódhati, bódhate* „(pa)-buñda; bũdina; bũdi (nemiega); pãstebi“, av. *baodaiti* „(pa)-stebi“ ir kt. (Pokorny I 150 tt.).

etgimsannien „widergeburť (Wiedergeburt) – atgimimã“ III 117₂₂ [73₁₇] = **etgimsan'an* acc. sg. masc. (plg. *gimsenin*, žr.) – sufixo *-san-* (žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš inf. pr. **etgim-tvei* „atgimti“ = *et-* (žr.) + **gimtvei* (žr. s.v. *gemmons*). Plg. pr. *antersgimsennien* (žr.), kuris versta irgi iš vok. *widergeburť* „Wiedergeburt – atgimimã“. Žr. dar *gimsenin*.

etkūmps „widerumb (wiederum) – vėl, iš naujo“ III 55₁₁ [37₂₉], „t.p.“ III 63₁₇₋₁₈ [43₄] (= *wiel* „vėl“ VE 26₅), *etkūmps naunagemmans* „Widergeborn (wiedergeboren) – vėl naujai gimęs“ III 131₈ [81₄], *etkumps* „wider (wieder) – vėl, iš naujo, atgal“ III 105₁₅ [65₃₂] (= *atpencz* „vėl, iš naujo, atgal“ VE 50₂₂) adv. Taigi medžiaga (svarbu čia atsižvelgti ir į B. Vilentą!) rodo, kad pr. *etkūmps* „vėl“ = „vėl, iš naujo, atgal“.

Šis pr. adv. laikytinas adjektyvo pr. **etkumpas* „atsilenkęs“ (žr. toliau) lytimi nom.-acc. sg. neutr. = adv. **etkump-ã* „atsilenkiančiai, atlenktai“ [= rus. (*xopou*)-o „(ger)ai; (gēr)a“ = lie. (*gēr*)-a „xopoio“) > adv. **etkump* (apie XV a. išnykus trumpajam **-a!*), pagal adj. nom. sg. masc. **etkumps* (< **etkumpas*) perdirbta į adv. *etkūmps* „atlenktai“ > „atgal(iai)“ > „vėl“ (plg. pvz. la. *vêls* „поздно“ – vietoj senesnio la. **vêlã* „t.p.“ nom.-acc. sg. neutr.); plg. Trautmann AS 250. Pr. adv. *etkūmps* „vėl“ darybinei bei semantinei evoliucijai suprasti geriausia paralelė yra la. *atkal* „vėl“, kuris atsirado iš adv. „atgal(iai)“ [plg. lie. žem. *atkal(i)ai* „atgal(iai), atbulai“] < „atsilošusiai, atloštai“ ir suponuoja la. adj. **atkalas* „atsilošęs, atloštas“ (= lie. žem. *ãtkalas* „t.p.“) – fleksijos vedinį iš la. verb. **atkal-* „at(si)lošti, at(si)šlieti“ = lie. žem. *at(si)kal-ti* „t.p.“. Panašiai ir minėtas pr. adj. **etkumpas* „atsilenkęs, atlenktas“ darybiškai suponuoja pr. verb. **etkump-tvei* „atsilenkti, atlinkti“ = lie. *atkuñp-ti* „t.p.“ ir la. *kũmp-t* „lenktis, linkti“. Turime balt. verb. **kump-* „lenktis, linkti (iš to atsirandant tam tikram kampui, išsikišimui ir pan.)“; tos pat šaknies yra dar pr. *kump-int* (*„nu-

lenkti“ >) „nustumti“ (žr. *kumpint*), lie. adj. *kuñpas* „gekrũmt“ = la. *kuñps* „t.p.“, taip pat lie. *kuñpis* „Schinken“, la. *kumpis* „der Krumme“, lie. *kañpas* „Winkel“ ir kt. < balt. **kump-/*kamp-* < ide. **kñp-/*komp-* „lenkti, linkti“ (plg. Pokorny I 525) > go. *hamfs* „kumpas“ ir kt., lenk. *kepa* „krũva, iškilimas“ (< **išlinkimas*) ir kt., gr. *κἀμπτω* „lenkiu, kumpinu“, *κἀμπή* „linkis, vingis“, lo. *campus* „laukas“ (< **išlinkimas, žemuma*). Žr. PKP II 211, plg. Toporov PJ II 105 t. (ir liter.).

etlãikusin „enthalt sich (enthalte sich) – (te)atsilaiko“ III 99₁₃ [63₄] praes. 3 sg. (opt. reikšme) = **etlãiku-sin* < **etlãikũ-sin* = *et-* „at-“ (žr.) + **laikũ* „laiko“ (žr. *laikũt*) ir (reflex.) *-sin* „si“ (žr.).

etneiwings, žr. *etnĩwings*.

etnijwingiskai, žr. *etnĩwingiskai*.

etnijwings, žr. *etnĩwings*.

etnistis „Gnade – malonės“ III 111₁₆ [69₂₂], „Genaden – malonės“ III 115₈ [71₁₀] gen. sg.; acc. sg. *etnistin* „gnade – malonė“ III 51₁ [35₂₀] (= *malone* „malonė“ VE 20₁), III 63₈ [41₃₀], III 97₈ [61₁₅₋₁₆], „Gnade – malonė“ III 93₈ [59₁₀], III 113₁₆ [71₅₋₆], 117₂₉ [73₂₂], III 129₁₉ [79₂₅], „Gnad – malonė“ III 117₂₁ [73₁₇], „Gnaden – malonė“ III 117₅ [73₄], „Genaden – malonė“ III 131₁₂ [79₃₄], „Barmhertzigkeit – gailėstingumã“ III 41₁₃ [31₄] (= *mielaschirdistes* „gailėstingumo“ VE 15₁₄₋₁₅), „Segen – palai(mini)mã“ III 99₁₅ [63₅] (= *perβegnoghima* „palai(mini)mã“ VE 47₁₁), „Gaben – dovana“ III 119₅ [73₂₈], *etnistin* „Gnade – malonė“ III 39₅ [29₁₄], „gnade – malonė“ III 69₈ [45₁₀], „gnaden – malonė“ III 55₈ [37₂₆], *etnistan* „genaden – malonė“ III 57₁₀ [39₁₅].

Pr. *etnistis* kilmę pirmasis gana vykusiai atskleidė Toporovas (VSJ III 116 tt., PJ II 108 t. ir liter.), nors jo aiškinimai nevienur gerokai skiriasi nuo mano samprotavimų (žr. toliau).

Iš anksčiau pateiktosios medžiagos matyti, kad pr. *etnistis* „malonė“ (gen. sg.), žinomas tik iš III katekizmo, yra paliudytas dar tokiomis reikšmėmis: „gailėstingumas“, „palaima, palaiminimas“, „dovana“. Pr. „malonė“ reikia suprasti kaip „gailėstin-

gumą, geradarybę (iš gailistingumo)“ – iš čia ir pr. (*etnīstin*) „gailistingumas“, „palaima resp. palaiminimas“ (= „gailistingumo, geradarybės įgijimas resp. tam tikras teikimas“), „dovana“ (= „geradarybė“). Pr. *etnīstis* „malonė“ = „gailistingumas“ yra iš „pasigailėjimas (Erbarmen)“ = „nebepykimas ar net gero darymas nusikaltusiam“ < *, „atsileidimas (nebepykimas)“ [plg. lie. *ānas greit impy̅ksta, alē greit ir atsileidžia* „jis greit įpyksta, bet greit ir nustoja pykęs (nebepyksta)“] < *, „atsileidimas (tapimas palaidu, atsisukimas)“ < *, „atsisukimas (atsiverpimas)“ (žr. toliau); plg. *etwiēript* (žr.).

Pr. *etnīstis* yra deverbatiškas – sufikso *-sti-* vedinys iš prefiksiniuo intransityvo pr. **etnī-* „at(si)leisti (nebepykti)“ < *, „atsileisti (darytis palaidam, atsisukti)“ < *, „atsisukti (atsiverpti, atsileisti suverptam siūlui)“ (žr. dar *etnī-wings*), kuriame, atmetus prefiksą *et-* „at-“, slypi intransityvinis balt. **(s)nī-* (plg. balt. **skī-*, žr. s.v. *etskiūns*), t.y. **(s)niḡ-a* (praes. 3 sg.) **(s)nī-ti* (inf.) „suktis (verpiamam siūlui)“ = „susisukti (susiverpti, susileisti verpiamam siūlui) ↔ atsisukti (atsiverpti, atsileisti suverptam siūlui)“ (dėl enantioseminijos plg. pvz. s.v. *etwiēript*). Greta šio (intransityvo) balt. **(s)nī-* buvo ir tranzityvas balt. **(s)nēi-* (plg. balt. **skēi-*, žr. s.v. *etskiūns*), t.y. balt. **(s)nēi-a* (praes. 3 sg.) **(s)nē-ti* (inf.) „sukti (verpti siūlą)“ = „susukti (suverpti siūlą) ↔ atsukti (atverpti, atleisti suverptą siūlą)“. Tie du veiksmazodžiai bus išriedėję iš vieno balt.-sl. **(s)nēi-a* (praes. 3 sg.) **(s)nēi-ā* (praet. 3 sg.) **(s)nī-ti* (inf.) „sukti(s) [verpti(s)]“ (plg. tai, kas atitinkamai pasakyta s.v. *etbaudinnons*), iš kurio vėliau a) infinityvo balt.-sl. **(s)nī-ti* pagrindu pagal tipo balt.-sl. **li-ti* (> lie. *lų-ti* ir kt.) **liḡ-a* (praes. 3 sg.) **liḡ-ā* (praet. 3 sg.) intransityvus atsirado intransityvas balt.-sl. **(s)niḡ-a* (praes. 3 sg.) **(s)niḡ-ā* (praet. 3 sg.) **(s)nī-ti* (inf.), b) balt.-sl. **(s)nēja* (praes.) **(s)nēi-ā* (praet.) **(s)nī-ti* (inf.), veikiamas tipo balt.-sl. (**sē-ja* =) **sēi-a* (praes. 3 sg.) **sēi-ā* (praet. 3 sg.) **sē-ti* (> lie. *sē-ti* ir kt.) tranzityvų, išvirto į tranzityvą balt.-sl. **(s)nēi-a* (praes.) **(s)nēi-ā* (praet.) **(s)nē-ti* (inf.). Balt.-sl. (inf.) **(s)nī-ti* [**(s)nēi-a* **(s)nēi-ā*] buvo dat.-„loc.“ sg. forma sufiksiniuo (**-ti-*) vedinio – nominis abstracti balt.-sl.

**(s)nī-ti* „sukimas(is) [verpimas(is)]“ (nom.-acc. sg. neutr., dėl to plačiau žr. Mažiulis BS 288 t.), kuris vėliau davė balt.-sl. **(s)nī-ti + s* > **(s)nī-tis* „tai, kas susukta (suverpta), susisukę (susiverpę)“ [nom. sg. fem., plg. santykį inf. lie. *miř-ti* : subst. lie. *mir-tis* < **mir-ti* „mirimas“ (nom.-acc. sg. neutr.) ir pan., žr. Mažiulis l.c.] > **(s)nī-tis* „siūlas“ > lie. *nų-tis* „nyčių (vienas) siūlas“ [*nų-tys* (pl.) „Weberkette“], la. *nī-ts* „t.p.“, sl. **ni-tb* (> rus. *nu-mb* „siūlas“ ir kt.). Žodžių lie. *nýtis* „nyčių siūlas“ = la. *nīts* „t.p.“ reikšmėje dar atsispindi, nors ir netiesiogiai, senovinė reikšmė „tai, kas susukta (suverpta)“: nytys daromos iš ypač gerai suverptų (susuktų) ir net dvigubai suleistų (susuktų) siūlų.

Iš balt.-sl. **(s)nē-ti* „sukti (verpti)“ (žr. aukščiau atsirado la. *snā-t* „locker zusammendrehen, spinnen“ (dėl šaknies apofonijos plg. lie. *glēb-ti* : *glōb-ti* = la. *glāb-t* ir t.t.), *nā-tns* (adj.) „drobinis“ [← subst. **nāt-* „(audinys) iš lininių verpalų“] ir pan.; galbūt ir balt. **nāt-* „dilgėlė“ yra iš *, „verpimas“ > *, „verpimo augalas“ (dilgėlė – vienas iš senovinio verpimo augalų), žr. s. v. *noatis*.

Patį verpiamą, kaip žinome, nuo seniausių iki pat dabartinių laikų sudaro du pagrindiniai procesai: a) pirmasis procesas – (pluoštelių iš kuodelio ir pan.) tempimas (traukimas) ir b) antrasis (bei svarbiausias!) procesas – (tų pluoštelių) sukimas (verpstu ir pan.). Trumpai sakant, „verpti“ = „tempti (traukti)“ + „sukti“ arba „verpti“ = „sukti temptiant (traukiant)“; o, atsižvelgiant į pagrindinį verpimo procesą, „verpti“ = „sukti“, plg. pvz. lie.: *lig vākaro susuksiu* („suverpsiu“) *šitą kuodėlį* Ds. Balt.-sl. **(s)nēi-a* (praes.) **(s)nī-ti* „sukti(s) = „sukti(s) temptiant (traukiant)“ = „verpti(s)“ yra iš ide. **(s)nēi-/*(s)nī-* „sukti(s) temptiant (traukiant)“, „verpti(s)“, kuriam vėliau (t.y. nebe ide. prokalbėje, o jau atskirose jos idiomose) atsirado lytis **(s)nē-* (o iš čia ir kiti jos apofoniniai variantai) – visai panašiai kaip ir vėlyvesnė (ne seniausia!) lytis balt. **(s)nē-* (žr. anksčiau). Primintina, kad, be šio ide. „sukti(s) temptiant (traukiant)“, buvo ir daugiau ide. „sukimu(si)“: ide. „sukti(s) kišant“ (žr. s.v. *etwēre*), ide. „sukti(s) lenkiant“ (žr. s.v. *witwan*) ir kt.

Iš ide. **(s)nēi-/*(s)nī-* „sukti(s) tempiant (traukiant)“ yra dar: s.ind. *snāy-ati* „apvynioja, aprenčia“ (<*, „apsuka aptraukdamas“), *nī-vī-* „umgebundenes Tuch, Schutz“, gr. *νῆ* „verpia“ (< **σνῆ-ει*), *νῆ-υα* „verpalai, siūlas“ [<*, „kas sūverpta“ <*, „kas sūsukta tempiant (traukiant)“] = lo. *nē-men* „verpalai“, *neō* „verpiu“. v. air. *snīud* „sūka; riša“, kimr. *nyddu* „verpti“, air. *snāth(e)* „siūlas“ (< **snō-*) ir kt. Iš to paties ide. **(s)nēi-/*(s)nī-* „sukti(s) tempiant (traukiant)“ > „(ap)sukamuoju traukimu (tempimu) veikti“ = „adatą su siūlu kišti, po to ištraukti (ištempti) ir apsukus vėl kišti“ = „siūti“ išriedėjo ide. dial. **(s)nēi-* resp. **(s)nē-* „siūti“ > s.v.a. *nāj-an* „siūti“, *nā-t* „siūlė“, go. *nē-þla* „adata“ (<*, „siuvimo įrankis“), s.air. *snā-that* (< **snō-*) „t.p.“ ir kt.

Čia nagrinėjami balt.-sl. („sukti – tempti“ =) „verpti“ vėliau a) rytų baltai iškeitė į **verp-* („sukti – vyti, winden“ =) „verpti“ (žr. s.v. *etwiērp*), b) vakarų baltai – į **spend-* („tempti“ =) „verpti“ (žr. s.v. *spanstan*), c) slavai – į **(s)prend-* („tempti“ =) „verpti“ (> s.sl. *predq* „verpiu“ ir kt.); plg. germ. **spin-* („tempti“ =) „verpti“ (> go. *spinnan* „verpti“ ir kt.).

etnistislaims „gnadenreich – malonės turtingas“ III 63₁ [41₂₄] (= *pilnas malones* „pilnas malonės“ VE 25₁₄) = kompozitas iš (gen. sg.) *etnistis* „malonės“ (žr.) + *laims* „turtingas“ (žr. *laeims*).

etnīwingiskai „gnediglich (gnädiglich) – maloningai“ III 119₂₉ [75₁₁] (= *malonei* „maloniai“ VE 59₉), „t.p.“ III 133₄ [81₁₁], *etnijwingiskai* „genediglich (gnädiglich) – t.p.“ III 81₁₆ [53₃] (= *maloney* „maloniai“ VE 34₂₂), *etnīwingisku* „genediglich (gnädiglich) – t.p.“ III 81₁₃ [51₃₅–53₁], *etnijwingisku* „genediglich (gnädiglich) – t.p.“ III 109₁₅ [69₆] adv., kur pastarųjų lyčių galinis *-u* yra vietoj *-ai* (žr. s.v. *ainawidiskan*). Šis adv. suponuoją adj. **etnīvingiskas* „maloningas“ – sufikso *-isk-* vedinį iš adj. **etnīvingas* (žr. *etnīwings*).

etnīwings „gnediger (gnädiger) – maloningas“ III 51₈ [35₂₅] (= *maloninga* VE 20₇ nom. sg. fem.), „genediglich (gnädiglich) – t.p.“ III 131₉ [79₃₂], *etnijwings* „genedig (gnädig) – t.p.“ III 71₉ [47₈] (= *malonus* VE 29₁₈), „gnedig (gnädig) – t.p.“

III 133₁₆ [81₂₀], *etneīwings* „gnediger (gnädiger) – t.p.“ III 51₂₀ [35₃₄] (= *maloninga* VE 20₁₇ nom. sg. fem.) adj. nom. sg. masc. Pastaba: lytis III 131₉ *etnīwings*, atliepanti originalo žodį (vok.) *genediglich* (jis iš tikrųjų – adv.), šiaip jau galėtų būti adv. (su formantu *-s*, plg. *etkūmps*, žr.), bet ji greičiausiai – adj. (nom. sg. masc.), žr. Trautmann AS 333, Toporov PJ II 110. Turime adj. pr. **etnīving̃s* < **etnīvinga-* „maloningas“ (plg. adj. pr. **etnīvingiska-* „t.p.“, žr. s.v. *etnīwingiskai*) – sufikso *-ing-* vedinį iš adj. **etnīva-* „malonus“ <*, „atlaidus“, kuris – sufikso *-va-* vedinys iš prefiksinio inf. pr. **etnī-tvei* „būti maloniam, atlaidžiam“ <*, „at(si)leisti“ (plg. adj. s.sl. *ljubi-ṽo* ← inf. *ljubi-ti*), žr. s.v. *etnistis*).

etpwērp, žr. *etwiērp*.

etskiūns, žr. *etskiūns*.

etškīmai, žr. *etskiūns*.

etškīsai, žr. *etskiūns*.

etškīsnan „auferstehung (Auferstehung) – atsikėlimą“ III 45₈ [33₃] (= *priekelima* „prikėlimą“ VE 17₉), *etskysnan* „t.p.“ II 9₁₀ [11₃₆] subst. acc. sg. fem. (žr. dar *atskisenna*). Šis **etškīsna* (nom. sg. fem.) < **atškīsna* „atsikėlimas“ – sufikso **-snā* (žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš prefiksinio inf. pr. **atškī-tvei* „atsikelti“, žr. s.v. *etskiūns*.

etskiūns „auferstanden (auferstanden) – atsikėles“ III 43₃ [31₁₅] (= *kelesi* „kėlėsi“ VE 16₈) bei III 127₁₂₋₁₃ [79₂] = *etskyuns* „t.p.“ II 7₁₉ [11₃₀] = *atskiwuns* „t.p.“ I 7₁₉ [53₃₁], *etškīans* „t.p.“ III 43₂₄ [31₃₁] (= *kelese* „kėlėsi“ VE 17₁) partic. praet. act. nom. sg. masc.; praes. 1 pl. *etškīmai* „auferstehen (auferstehen) – atsikeliame“ III 63₁₈ [43₄] (= *keltisi* „keltis“ VE 26); 2 sg. *etškīsai* „fehrest (fährest) – atsikeli“ III 79₂ [51₁₁] (= *kelsiesi* „kelsies“ VE 33₈) – atematinė matyt praes. forma, suponuojanti senesnę turbūt tematinę pr. **skiija* > **skī* (praes. 3 sg.), žr. Endzelīns SV 109, Stang Vergl. Gr. 314, Toporov PJ II 111 (ir liter.).

Yra pr. (inf.) **etškī-tvei* „atsikelti“ = *et-* (žr.) + **skī-(tvei)* < balt. **skī-* „atsiskirti, atskilti“ (Toporov VSJ III 118 t., PJ II 111 t.) – intransityvas, greta kurio bus buvęs ir tranzityvas

balt. **skēi-* „atskirti, atskelti“, kurie suponuoja ide. **skl-* resp. **skēi-* „at(s)iskirti, at(s)skelti“ > s.ind. *chy-ati* „atskelia“, lo. *scio* „žinau“ (< * „atskieriu ką nuo ko“) ir kt. (Pokorny I 919). Tą patį balt. **skēi-* „atskirti, atskelti“ resp. **skī-* „atsiskirti, atskilti“, jau seniai išplėstą sufiksienio *-*d-*, t.y. balt. **skēi-d-* „atskirti, atskelti“ resp. **skī-d-* „atsiskirti, atskilti“ gana gerai (net ir semantiškai) išlaikė žodžiai lie. *skiedž-iu skiesti* „daryti skystą; atskirti“ resp. *skýsta (skýdo) skýsti* „darytis skystam; atsiskirti“, la. *škiēst* „taškyti; eikvoti, švaistyti“ (< * „išskirstyti“) resp. *škiēt* „tirpti; sutrūkti, suskilti“ (žr. dar s.v. *skijstan*), lie. *skied(r)à* „Span, Splitter“ (< * „tai, kas atskirta, atskelta, atplėšta“), la. *škiēsna* „feiner Faden, der sich vom Flachs abteilen läßt, eine Faser überhaupt“ (< * „tai, kas atsiskyre, atitrūkę, atplyšę“), pr. (**skīd-* →) *skijstan* „švarus“ (žr.) ir kt.: s.sl. *čed-iti* „košti“ [< * „atskirti (nešvarumus)“], s. isl. *skíta* „scheißen“ (< * „ausscheiden“), s. ind. *chinátti* „atskelia“, gr. *σχίζω* „(at)skeliu, atskieriu“, lo. *scindo* „skeliu“ ir kt. (Pokorny I 920 t.). Čia pridera dar pr. *scaytan* „skydas“ ir pan. (< * „senovinių laikų lenta“ = * „atskeltinė lenta“) – sufikso -*t-* vedinys iš balt. **skei-*, žr. s.v. *scaytan*.

Iš to, kas pasakyta, išplaukia, kad verb. (balt. >) pr. **skīd-* „atsiskirti, atskilti“ (→ pr. *skijstan*, žr.) resp. **skeid-* „atskirti, atskelti“ iki tam tikrų laikų turėjo sinoniminę porą – didžiai archaiškus (balt. >) pr. **skī-* „atsiskirti, atskilti“ resp. **skei-* „atskirti, atskelti“. Iš tų verb. porų pirmoji vėliau – panašiai, kaip ir lie.-la. prokalbėje – išstūmė antrąją (didelį archaizmą!), kuri savo variantu (balt. >) pr. **skī-* „atsiskirti“ išliko žodyje pr. **etskīvei*.

Kildinant pr. **etskī-tvei* „atsikelti, keltis“ iš balt. **skī-* „atsiskirti“, negalima užmiršti semantinio šios problemos aspekto, kuris iš tikrųjų nėra jau paprastas dalykas. Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į vieną iki šiol nepastebėtą faktą: jeigu reikšmę „atsikelti, keltis“ A. Vilio Enchiridione turi tik prefiksintis pr. verb. (t.y. **et-skītvei*), tai tą pačią reikšmę B. Vilito Enchiridione visais atitinkamais atvejais (žr. anksčiau) turi tik neprefiksintis lie. verb. (t.y. *kéltis*). Be to, svarbu atsižvelgti į

tokį aiškiai gyvősios pr. kalbės (ne religine reikšme pavartotą!) faktą (*ἀπαξ λεγόμενον*) – į prefiksinį pr. (III 79₂) *etskīsai* „atsikeli, kelies (iš lovos)“, versta ne (kaip visais kitais atvejais) iš vok. *aufstehen* (prefiksienio), o iš vok. (III 78₂) *fehrest* (nesufiksienio!), kurį B. Vilentas perteikė, kaip ir kitur, nesufiksiniu lie. (VE 33_g) *kelsiesi* „atsikelsi, kelsies (iš lovos)“. Šitie faktai rodo, kad reikšmė „atsikelti, keltis (iš lovos)“ atsirado ne lytyje pr. **skītvei*, o lytyje pr. **etskītvei*. Jau vien iš to matyti, kad pr. **skītvei* semantiškai negali būti identifikuojamas su lie. *kéltis* resp. *kilti* ir turėjo reikšti ne ką nors kita, o tik „atsiskirti ir pan.“ (žr. anksčiau). Taigi: pr. **etskī-tvei* „atsiskirti“ > * „atsiskirti (nuo guolio, patalo, lóvos)“ (plg. lie. *ānas serga* – *nebesiskiria nuo lóvos* „jis serga – nebesikelia iš lovos“ Ds) > * „išeiti (iš guolio ir pan.)“ (plg. lie. *kaip gēra* – *nebegaliu atsiskirt’ iš namū* „kaip gera – nebegaliu išeiti, išvykti iš namų“ Ds) > „atsikelti, keltis (iš guolio ir pan.)“.

ettrāi, žr. *attrātvei*.

ettrais, žr. *attrātwei*.

etwēre (*Toū etwēre*) „thust ... auff (du tust ... auf) – atveri, atidary“ III 83₁₀ [53₁₅] praes. 2 sg. (= *atweri tu* „tu atveri“ VE 35₁₁₋₁₂); imperat. 2 sg. *etwerreis* „öffne (öffne) – atverk, atidaryk“ III 117₁₉–119₁ [73₂₃₋₂₅]; partic. praet. act. nom. sg. masc. *etwiriuns* „auffgethan (aufgetan) – atvėres, atidareš“ III 117₂₇ [73₂₀₋₂₁]. Lytis *etwēre* (III 83₁₀) parašyta, be abejo, klaidingai: suponuojant pr. **etvēr-*, iš pastarosios būtų ne *etwēre* (III kat.), o **etwīre* (plg. *etwir-iuns*, žr. toliau). Šią *etwēre* įprasta taisyti į *etwere* (Trautmann AS 333, Wijk Apr. St. 9, Endzelīns SV 110, 173, plg. Toporov PJ II 113 ir liter.) = **etvere* < **etver’a* (= lie. *at-veria* 3 sg. pl.). Pr. *etwiriuns* (III 117₂₇) iš **etvīri(v)-uns* atsirado vietoj senesnės **etvīrums* (: lie. *atvėres, atvėrus-*), veikiama lyties praet. (3 sg. pl.) **etvīri* „atvėrė“ = *et-* (žr.) + **vīri* „vėrė“, kuri yra iš **vērē* „vėrė“ [šaknimio kirčiavimo (taigi **-ē* > **-ī* > **-i* III kat.), plg. la. *vēr-t* „verti“], t. y.: pagal **etvīri* „atvėrė“, veikiant *bill-iuns* tipo lytims, vietoj **etvīrums* atsirado **etvīri(v)uns* > **etvīri(v)uns* = *etwiriuns*.

Pr. *etwēre* = (*et-* +) **ver-* „atverti, atidaryti (öffnen)“, kuris, enantiosemiškai (dėl enantioseminijos žr. s. v. *etwiērpt*) būdamas ir „užverti, uždaryti (schließen)“, kartu su lie. *vēr-ti* „schließen ↔ öffnen“ = la. *vēr-t* „t. p.“ aiškiai rodo (enantioseminij) balt. **ver-* „schließen ↔ öffnen“ < ide. **uer-* „t. p.“: sl. **ver-* „t. p.“ [> ček. *za-vřiti* „uždaryti“ resp. *ote-vřiti* „atidaryti“, lenk. *za-wrzyć* „uždaryti“ resp. (su kitu apofoniniu laipsniu) *ot-worzyć* ir kt.], s. ind. *api-vṛ-ṇóti* „uždaro“ resp. *apa-vṛ-ṇóti* „atidaro“, lo. *operio* (< **op-uer-*) „uždarau“ resp. *aperio* (< **ap-uer-*) „atidaru“ ir kt.

Balt. **ver-* „uždaryti ↔ atidaryti (duris ir pan.)“ < ide. **uer-* „t. p.“ yra iš ide. *, „tam tikru būdu užsukti (užvyti) ↔ atsukti (atvyti) duris ir pan.“. Kad šis ide. **uer-*, toks bei išplėstas formantų (žr. s. v. v. *etwiērpt*, *wartint*, *wīrst*), turėjo tam tikro sukimo reikšmę, – yra seniai žinoma (plg. pvz. Pokorny I 1152 t. ir liter.). Ide. **uer-* „(už-, at)sukti“ suponuoja reikšmę „(už-, at)daryti“, kaip vieną iš jo reikšmių, kuri glaudų ryšį su pagrindine ir pirmąją jo reikšme [t. y. su „(už-, at)sukti“] išlaikė gana ilgai ir po ide. prokalbės suskilimo.

Iš ide. **uer-* „(už-, at)sukti“ vėliau atsirado indoeuropiečių kalbose ir kitokios reikšmės žodžių. Šią problemą nagrinėti visų indoeuropiečių kalbų aspektu čia neįmanoma ir, pagaliau, nebūtina. Stabtelisime tik prie baltoslavistinio jos nagrinėjimo, kuris, be to, laikytinas bene tinkamiausia gaire tos semantinės problemos sprendimui ir visų indoeuropiečių kalbų aspektu. O baltų ir slavų kalbų faktai gana aiškiai rodo štai ką: ide. **uer-* „sukti“ > balt.-sl. **ver-* „t. p.“ > „ką nors kiauurai pro ką (per)sukti“ > „su tam tikru (pa)suki(nėj)imu ką nors pro ką (per)kišti, (per)durti“ > „kišti (pa)suk(inėj)ant“ →

a). Lie. *vēr-ti* = la. *vēr-t* „kišti ką nors pro ką (siūlą pro adatos skylutę ir pan.)“, la. *vēr-t* „siuvinėti, siūti“ (< „tam tikru būdu kaišioti adatą su įvertu siūlu“) bei „pinti“ (< *, „tam tikru būdu kaišioti vyteles ir pan.“), lie. *vēr-ti* „durti, smeigti“ bei („durti, smeigti“ >) „diegti, labai skaudėti“, lie. *vār-as* „kartis tvorai tverti“ (viena iš kárčių, iš kurių, jas tam tikru būdu sukūšant, padaroma kártinė tvora) ir kt., taip pat slavų – s. sl. *vъ-vrě-ti*

„ikišti“, rus. *веп-амь* „kišti, slėpti“, *вop* „tvora resp. aptvaras“ (< *, „tam tikru būdu sukūšant karčių tvora resp. ja aptverta vieta“, plg. lie. *vār-as*, žr. anksčiau), *за-вop* „частокол (ir kt.)“ (< *, „į žemę sukūšant rąstų eilę“), *обора* „aptvaras“ = lenk. *obora* „tvartas“ (< *, „aptvaras“, plg. rus. *вop* „tvora resp. aptvaras“, žr. anksčiau), lenk. *wor* „maišas“ (< *, „daiktas, į kurį kas nors kišama“) ir kt. (žr. dar s. v. *aboros*);

b). Lie. *vēr-ti* = la. *vēr-t* „užkišti (užmauti) ką nors ant ko, suverti (karolius ir pan.), daryti virtinę“, lie. *vor-à* „virtinė, eilė (vežimų, žąsų ir pan.)“ ir kt., rus. *вереница* „vora (žąsų, ančių ir pan.)“, s. sl. *ver-igy* (nom. pl. fem.) „grandinė“ (< *, „sūkištos, sumaustytos grandys“) ir kt.

Iš to paties balt. **ver-* „ką nors į ką kišti (pa)suk(inėj)ant“ (žr. anksčiau), tam tikruose kontekstuose vartojamo reikšme „kišti (pa)suk(inėj)ant tam, kad lengviau lįstų sunkiai kišamas dalykas“, atsirado balt. **ver-* „kišti dedant pastangas, naudojant jėgą“ → a) „naudojant pastangas kišti“ „sunkiai kišti“, b) „naudoti jėgą, prievartą“, o iš čia turime vedinius:

a). Lie. *var-yti* „sunkiai įkišti ką nors į ką“ [pvz. (Dusetos): *ilgas kuōlas*, – *suñkiai, alè pasukinèdamas invariaū* „ilgas kuolas, – (jį) sunkiai, bet pasukinèdamas (į šonus) įkišau (įvariau, įspaudžiau batu pievoje)“] bei („sunkiai įkišti“ >) „sunkiai įkalti“, pvz.: (Ds) *aniè èviekai bŭvo leñgva inkált, alè kaip šitą invarýsiu* „tie viny (sc. maži resp. mažesni) buvo lengva įkalti, bet kaip šitą (sc. didelį) įkalsiu (įvarysiu)“. Tos pat kilmės yra ir lie. *var-yti* „treiben“ – iš „stumti“ < „sunkiai kišti“ < „naudojant pastangas kišti“ (plg. Skardžius ŽD 531, Fraenkel 1200). Būga II 323 ir Trautmann BSW 353, remdamiesi la. *vert* „bėgti“, kildino lie. *var-yti* „treiben“ iš „daryti, kad bėgtų“. Tačiau la. *vert* „bėgti“ iš tikrųjų yra matyt tas pats čia nagrinėjamas balt. **ver-*, o jo reikšmė „bėgti“ yra ekspresyvos kilmės – iš *, „durti“ (< *, „kišti“, žr. anksčiau), plg. lie.: *pamātes vilkā, kad vēriau iš miško* (Ds), kur *vēriau* reiškia tą patį, ką ir kitų lie. šnektų žodis *dūriau* „smarkiai bėgau“ (ekspresyvas!).

b). Pr. *warrin* „prievara, jėga“ (acc. sg.) bei tos pat reikšmės jo atitikmenys lie. ir la. kalbose (žr. *warein*, *epwarisan*), plg. Fraenkel 1197 (s. v. *vāras* 1).

etwerpeis, žr. *etwiērp̄t*.

etwērp̄imai, žr. *etwiērp̄t*.

etwerpsannan „vorgebung (Vergebung) – atleidimą“ I 9₉ [7₁], *attwerpsannan* „vergebung – t. p.“ I 15₁ [7₂₉] acc. sg. fem.; acc. sg. masc. *etwerpsennian* „vorgebung (Vergebung) – t. p.“ II 9₉ [11₃₅], *etwerpsennian* „vergebung – t. p.“ II 13₁₉–15₁ [13₂₉], III 45₅ [33₂] (= *atleidima* „atleidimą“ VE 17₈₋₉), III 127₂₁ [79₉] (= *atleidima* „atleidimą“ VE 62₁), *etwerpsennien* „t. p.“ III 61₃ [41₈], III 67₁₆ [45₆], III 71₃₋₄ [47₄], „vergebunge (Vergebung) – t. p.“ III 75₁₁₋₁₂ [49₁₃₋₁₄], „vergebung – t. p.“ III 77₃ [49₂₇], III 77₈ [49₃₁], III 77₁₅ [51₁], *etwerpsennin* „t. p.“ III 65₁₀ [43₁₈], *etwerpsenninn* „t. p.“ III 75₁₇ [49₁₇] (su nereikalingu -n). Pr. acc. sg. fem. *etwerpsannan* (*attwerpsannan*) suponuojama nom. sg. fem. **etverp-sanā* (**atverp-sanā*), o visi kiti atvejai – nom. sg. masc. **etverp-senis* < **etverp-senis*: turime sufikso **-senā* (nom. sg. fem.) resp. **-senis* (nom. sg. masc.), dėl kurių žr. s. v. *bousennis*, vedinius iš inf. pr. **etverp-tvei* (**atverp-tvei*) „atleisti“ (žr. *etwiērp̄t*). Dėl šių vedinių gramatinės giminės plg. Trautmann AS 333 (kitaip – Toporov PJ II 114 t. ir liter.). Žr. dar *etwerpsnā*.

etwerpsnā „vergebung (Vergebung) – atleidimas“ III 75₁₉ [49₁₈] (= *atleidimas* VE 32₅ nom. sg.), III 75₂₁ [49₁₉₋₂₀], *etwerpsna* „t. p.“ III 71₁₂₋₁₃ [47₁₁], „vergebunge (Vergebung) – t. p.“ III 71₁₃ [47₁₁] nom. sg. fem. Toje pačioje pastraipoje (III 75₁₆₋₂₂) prieš *etwerpsnā* III 75₂₁ bei *etwerpsna* III 75₁₉ yra ir *etwerpsenninn* III 75₁₇ (žr. s. v. *etwerpsannan*); tuo stebėtis nereikėtų: pasakymas *Pērwans dāton bhe prolieiton prei etwerpsenninn stēison grīkan* (III 75₁₆₋₁₈) remiasi tekstu III 75₁₋₁₃ (*etwerpsennien* III 75₁₁₋₁₂), kuris yra sukurtas nusižiūrint į jau anksčiau egzistavusį (greičiausiai nespausdintą) tekstą, plg. ir tekstus I 13₃₋₁₉ – I 15₁₋₄ (*attwerpsannan* I 15₁) = II 13₃₋₁₉ – 15₁₋₃ (*etwerpsennian* II 13₁₉–15₁). Pr. **etverp-snā* „atleidimas“ yra sufikso **-snā* (nom. sg. fem.), žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš inf. pr. **etverp-tvei* „atleisti“ (žr. *etwiērp̄t*); žr. dar *etwerpsannan*.

etwiērp̄t „vergeben – atleisti (nuodėmes)“ III 55₁₁ [37₂₉] (= *atleisti* VE 22₆), *etwiērp̄t* „vergeben – t. p.“ (taisytina į *etwiērp̄t*) III 81₁₄ [53₂], *etp̄wērp̄t* „vergeben – t. p.“ (taisytina į *etwērp̄t*) III 117₆ [73₅] inf.; partic. praet. act. nom. sg. masc. *etwiērp̄pons* „vergeben – atleides“ III 129₁₈₋₁₉ [79₂₄]; partic. praet. pass. nom. sg. neutr. *etwērp̄pton* „vergeben – atleista“ III 65₁₈ [43₂₁]; praes. I sg. *etwerpe* „vergebe – atleidžiu“ (*as ... etwerpe*) III 71₁₈ [47₁₇]; praes. 3 sg. *etwiērpei* „vergipt – atleidžia“ (taisytina į *etwiērpie*?) III 45₂₁ [33₁₄]; praes. I pl. *attwerpimay* „verlassen – atleidžiamė“ I 11₃₋₄ [7₉] = *etwērp̄may* „verlassen – t. p.“ II 11₄ [13₇] = *etwērp̄imai* „verlassen – t. p.“ III 53₂₁ [37₁₉₋₂₀] (= *atleidžem* „atleidžiamė“ VE 21₁₈); imperat. 2 sg. *atwerpeis* „verlaß – atleisk“ I 11₂ [7₈] = *etwerpeis* „verlaß – t. p.“ II 11₂ [13₆₋₇] = *etwerpeis* „verlasse – t. p.“ III 53₂₀ [37₁₉] (= *atleid* „atleisk“ VE 21₁₇).

Šio žodžio ligšiolinių etimologinių aiškinimų (Walde-Pokorny I 277, Endzelīns SV 174, Toporov PJ 116 t. ir liter.) didžiausias trūkumas yra tas, kad čia neatsižvelgiama į baltų (ir ne vien baltų) kalbose egzistavusią bei egzistuojančią tipo lie. *rišti* „(su)rišti“ (pagrindinė reikšmė) resp. „atrišti“ (atveju *atrišti* prefikso *at-* tik paryškina žodžio *rišti* reikšmę „atrišti“) enantioseminę (plačiau žr. Būga I 477).

Pr. *etwerp-* (resp. *atwerp-*) „atleisti (nuodėmes)“ < „atleisti“, atmetus prefiksą *et-* (resp. *at-*) „at-“ (žr. *et-*), turi *werp-* = **verp-* „leisti“ su pagrindine reikšme „(at)leisti“ (žr. dar s. v. *etwerpsnā*, *etwerpsanna*, *powiērp̄t*), kuri tam tikrais atvejais buvo enantioseminė reikšmei „nuleisti, išleisti ir pan.“ (žr. s. v. *auwirpis*, *krauyawirps*). Pr. **verp-* „(at)leisti“ atsirado iš **atpalaiduoti*, atlaisvinti“ (žr. ir s. v. *powirps*) < **susuktą dalyką* (virvę ir pan.) daryti laisvesnį, palaidą“ (žr. dar PKP II 27, 75) ir, toliau, – iš balt. **verp-* (: **virp-*) „sukti“ (plg. *etnistis*, žr.), t. y. iš jo enantioseminės reikšmės **atsukti* [egzistavusios greta pagrindinės reikšmės **(su)sukti*“, žr. toliau]; plg. pasakymą lie. žem. (gal iš kurš.) *atveřpk velėnq* (Plungė) „su lopeta įdurk ir atkelk velėnq nuo žemės“ (Skardžius APh III 53, V 160), kur *atveřpti* „(tam tikru būdu) atkelti (velėnq)“ turi *veřpti*, kilusį irgi

iš senovinio **verp-* „atsukti“ [ne iš **verp-* „(su)sukti“!]. Pagrindinė žodžio balt. **verp-* (: **virp-*) reikšmė „(su)sukti“ slypi žodžiuose: lie. *verp-ėtas* „vandens, dulkių, sniego ar oro sūkurys; plaukų susisukimas pakaušyje (Scheitel)“, la. *vērp-ata* „t. p.“, lie. *veřp-ti* „spinnen“ = la. *vērp-t* „t. p.“ (iš **„sukti“*; dėl pr. „spinnen“ žr. s. v. *spanstan*), la. *virp-ēt* „mit Hilfe einer Spindel spinnen; zittern“ = lie. *virp-ėti* „zittern, vibrieren“ [iš **„sukio-ti(s)“*], la. *virp-ats* „Wasserwirbel; gedrehter Haarschopf am Mittelkopf der Menschen, beim Stier usw.; vom Wind zusammen-gedrehtes Korn auf dem Feld“, lie. *varp-yti* „stochern, klauben“ [frequentativum iš lie. *veřp-ti* „stochern, klauben“ (Būga II 398) < **„sukiojant krapštyti“* < **„sukti“*] ir kt.

Buvo ir sl. **verp-* (: **virp-*) „sukti“, iš kurio turime sen. rus. *вѣрп-у* „plėšiu (ir kt.)“ (< **„išveržiu, išsuku“*), rus. *вѣрп* „užpuolimas, apiplėšimas“, ček. *vrápa, vráp* „raukšlė“ (< **„susisukimas“*), slovėn. *vrápa* „odos raukšlė“, lenk. *na-wrop-ić* „pykti“ (< **„suraukti, iškreipti, persukti veida“*), maked. *epanum* „apsukrus“ ir kt.

Balt.-sl. **verp-* (: **virp-*) „sukti“ giminaičiai – s. isl. (**worf* >) *orf* „Sensengriff“, s. ind. *várp-as-* „klasta“ (< **„suktumas“*), toch. A *warp* „aptvaras“, alb. *wrap* „bėgimas“, gr. *ῥέπ-ω* „lenkiuosi, nususuku“ (< **Fρεπ-ω*), lo. *rep-ens* „staigus“ (< **yrep-*) ir kt. (žr. Pokorny I 1156, Fraenkel 1227, Toporov PJ II 117 t.); visur čia slypi ide. **yerp-* (: **yrep-*) „sukti(s)“ – forman-to **(e)p-* vedinys iš ide. **yer-* „sukti(s)“ (žr. s. v. *etwēre*).

etwinūt „entschuldigen – dovanoti, išteisinti, pateisinti“ III 35₃ [27₁₃₋₁₄] inf. (= *ischkalbetumbim* „išteisintume, pateisintume“ VE 12₁₄), kurį darybine reikšme tapatinu su lie. dial. *atkáltinti* „pateisinti“ (LKŽ V 160 t.), t. y.: pr. *etwinūt* = *et-* „at-“ (žr.) + **vinūt* (< **-t-*) „kaltinti“ resp. **vinūtvei* „t. p.“. Čia turime greičiausiai slavizmą: iš vak. sl. **vinovati* „kaltinti“ (inf.) prezentinio kamieno **vinuje-* atsirado praes. pr. **vinūja-*, o iš jo buvo padaryta inf. pr. **vinū-tvei* pagal modelį inf. pr. **peisā-tvei* „rašyti“: praes. pr. **peisāja-* (žr. s. v. v. *peisāton, peisāi*) ir pan., žr. Endzelins FBR II 12, XII 7. Dėl kitokių pr. *etwinūt* kilmės aiškinimų,

kurie laikytini mažiau patikimais, žr. Toporov PJ II 118 tt. ir liter.

etwiriuns, žr. *etwēre*.

euangelion, žr. *ebangelion*.

euangelistai „euangelisten (Evangelisten) – evangelistai“ III 73₂₁ [49₂] nom. sg. masc.

F

falsch „falsch – falšyvai (apgaulingai)“ I 5₂₁ [I 5₁₈] – vok. žodis.

Kitų pr. kat-mų tuose pačiuose kontekstuose yra *reddi* (II 5₂₁), *redde* (III 33₁₅), žr. *reddewijdikausnan*.

valx „falk (Falke) – sakalas“ E 711 nom. sg. masc. = **falks* – iš vok. kalbės – iš medžioklės (sakalais), kurias darydavo Ordino riteriai, terminologijos. Žr. Trautmann AS 334.

G

gabawo „crothe (Kröte) – rupūžė“ E 779 = **gabawo* nom. sg. fem., t. y. **gabavā*, turintis šaknį **gab-* ir sufiksą **-avā*, kurį vesti iš **-evā* (Endzelins SV 44) nėra būtina (plg. ir Toporov PJ II 124). Šitam pr. = vak. balt. **gabavā* šaknimi ir reikšme artimiausias giminaitis yra sl. **gēbā* „rupūžė; varlė“ (> rus. *жаба* „rupūžė“, s. sl. *žaba* „varlė“ ir kt.), laikytinas fleksijos vediniu (su kiekybine šaknies balsio apofonija) iš verb. balt.-sl. **geb-*, iš kurio turime ir žodžio vak. balt. **gabavā* šaknį (su kokybine balsio apofonija) **gab-* (matyt vardažodinė, žr. toliau).

Tam verb. balt.-sl. **geb-* < (verb.) ide. (dial.) **g^heb(h)-*, atsižvelgiant į toliau pateikiamą medžiagą, suponuotina maždaug tokia reikšmė: **„tam tikru būdu nerti (tauchen)“* = „nerti (su tam tikru vibravimu), pirmiausia, vandens gyviams (jie visi slidūs!)“, t. y. **„slidžiam resp. slidžiai (minkštai, tyliai, taip pat vibruojančiai ir pan.) nerti“* su enantioseminėmis reikšmėmis (bei su minėto „slidumo“ ir pan. atspalviais) **„(tam tikru būdu) nunerti ↔ išnerti“* (čia dėl enantioseminijos plg. Būga I 477

t.). Iš tokio verb. ide. (dial.) **g^heb(h)*- bus atsiradę s. isl. *kafa* „nerti“, *kvefja* „(pa)nardinti“, v. v. a. *er-queben* „(už)dusinti“ (< *, „panardinti“) ir kt. (Vries 336, plg. Pokorny I 466), taip pat s. saks. *quappa* „vėgėlė“ (< *, „slidi“ < *, „slidžiai nardanti“), isl. *kvap* „šaltiena, drebučių pavidalo dalykas“ [< *, „slidus vibruojantis dalykas“ < *, „vibruojančiai tarsi pasineriantis (nusi-leidžiantis) bei išneriantis (išskylantis) dalykas“] ir pan., plg. Pokorny I 465–466 s. v. v. 1. *g^hēbh-*, 2. *g^hēbh-*.

Manau, kad tą patį verb. ide. (dial.) **g^heb(h)*- „(tam tikru būdu) nunerti ↔ išnerti“ rodo ir lie. dial. (**geb-* →) *gēb-ti* „geibti“ = „pamažu, tyliai (nu)nykti“ < *, „uždusti panirus“ (kitaip – Būga III 945–947) < *, „nunirti (nunerti)“, taip pat lie. dial. *gēb-enē* „pūslė, spuogas, išbėrimas“ < *, „minkštas (slidus) išnirimas (iškilimas)“. Darybinis santykis tarp lie. *gēbenē* „išbėrimas“ [< *, „minkštas išnirimas (iškilimas)“ – nomen abstractum!] ir sl. **gēbā* „rupūžė“ (bei „varlė“) yra toks pat, kaip santykis pvz. tarp nomina abstracta (deverbativa) lie. (dial.) *mušēnē* „mušimas“ ir *mūšā* „t. p.“. Taigi reikia manyti, kad ir sl. **gēbā* iš pradžių buvo nomen abstractum (deverbativum) – *, „minkštas išnirimas (iškilimas)“ > *, „išbėrimas“, o iš čia atsirado (dėl reikšmės konkretėjimo) sl. *, „gyvis, turintis tam tikrų išbėrimų“ = „rupūžė“ (resp. „varlė“).

Pr. = vak. balt. **gabavā* „rupūžė“ yra matyt iš adj. (fem.) **gabavā* „pūslėtoji, t. y. turinti išbėrimų, iškilimų (išnirimų)“, o šis – sufikso *-av- (prūsams gana daraus!) vedinys greičiausiai iš *u*-kamienio (plg. Specht UID 40) subst. (neutr.) **gabū* „pūslė“ = „tam tikras išpūstumas, iškilumas (išnirimas)“ ← adj. neutr. **gabū* „išsipučiantis (išsipūtęs), išskylantis (iškilęs), išneriantis (išniręs)“, plg. s. v. *arrien*; kitaip sakant, čia turime *u*-kamienio adjektyvą balt. **gabūs* (masc.)/**gabū* (neutr.) resp. [i/(i)jā-kamienio] **gabī* (fem.) „(tam tikru būdu) išneriantis ↔ nuneriantis“ – fleksinį vedinį (su šaknies balsio kokybine apofonija) iš verb. balt. **geb-* „(tam tikru būdu) išnerti ↔ nunerti“; su šituo verb. etimologiškai nesunku sieti lie. ež. *Gab-jīs* ir pan.

Tam verb. balt. **geb-*, kalbant apie ugnį (kaip liepsną – jos liežuvių), iš pagrindinės jo reikšmės *, „tam tikru būdu nunerti ↔

išnerti“ = *, „vibruojančiai (ir pan.) nunerti ↔ išnerti“ (žr. anksčiau) lengvai galėjo atsirasti tolimesnė reikšmė balt. dial. *, „(ugniai-liepsnai) pleventi, rusenti“ > *, „(ugniai) kūrentis“ (t. y. *, „būti ugniai-liepsnai, o ne ugniai-žarijoms ir pan.“), plg. pvz. lie. *ugnėlė gražiai kūrenas* „ugnelė gražiai kūrenasi (= plevena liepsnelė-ugnelė)“ = „liepsnelė resp. liepsna (ji visuomet plevena, rusena) nėra išnykusi“ Ds. Vadinasi, ir šio verb. balt. **geb-* vedinys minėtas *u*-kamienis adj. balt. **gabū-*, tiksliau, – jo fem. lytis [i/(i)jā-kamienė] balt. (adj.) **gabī*, atributiškai derinama su subst. balt. **ugnis* „Feuer“ (fem.!), greta pagrindinės reikšmės (žr. anksčiau) taip pat lengvai galėjo turėti tolimesnę reikšmę balt. dial. *, „(ugnis-liepsna) plevenanti, rusenanti“ = *, „besikūrenanti (ugnis)“. Manau, kad būtent iš čia atsirado subst. balt. dial. **gabī* „plevenanti, rusenanti ugnis“ [i/(i)jā-kamienis] = *, „besikūrenanti ugnis“ = *, „neužgesusi bei neturinti užgesti ugnis“ → lie. *gabijā* „šventoji namų ugnis; namų ugnies dievaitė“ [(i)jā-kamienis, plg. pvz. balt. dial. **ežī* (i-/jā-kamienį, žr. s. v. *asy*) → lie. *ežią* (iā-kamienis)].

Pr. *gabawo* ir jo giminaičių istoriją kitaip suvokia Trautmann AS 334, Endzelins SV 174, Pokorny I 466, Toporov PJ II 124 tt. Lie. *gabijā* ir pan. kilmę irgi kitaip aiškina Būga I 210–211 (juo seka Fraenkel 126 t., S. Karaliūnas, – Žodžiai ir žmonės. Vilnius, 1974, p. 63–68), Toporov PJ II 122 tt. (ir liter.).

-gadint, žr. *pogadint*.

gaydis „weyse (Weizen) – kvietys“ E 259 (žr. dar s. v. *dagagaydis*); *gaide* „weisse (Weizen) – kvietys“ GrG 13, *gayde* „wesze (Weizen) – kvietys“ GrA 9, „wesse, weitzen, triticum (triticum) – kvietys“ GrF 2 (žr. dar PKP II 50, išn. 13, 14).

Šio pr. žodžio kilmės aiškinimas didele dalimi priklauso nuo tokių iki šiol nenagrinėtų klausimų (jų nesprendžia ir Toporov PJ II 128 t.): kokio kamienio buvo pr. (E) *gaydis* (iō- ar -i, ar o-kamienio) bei – svarbiausia – koks šio pr. žodžio darybos būdas?

Pr. (E) *gaydis* laikytinas (i)jō-kamieniu = pr. **gaidīs* (nom. sg. masc.) – fleksijos vediniu (su kokybine šaknies balsio apofo-

nija) iš balt. verb. *geid- „spindėti, šviesti“ (žr. s. v. *gēide*); pr. *gaidīs „kvietytys“ < *, „kas šviečia ir pan.“ dėl darybos plg. pvz. su ryt. balt. *dagīs „dagys“ [(i)io-kamienis] < *, „kas degina“ – fleksijos vediniu iš balt. verb. *deg- „deg(in)ti“. Tokių pr. *gaidīs „kvietytys“ darybos būdą paremia ir ryt. balt. (i)io-kamienis *kveītīs „kvietytys“ (nom. sg. masc.; jeigu jis tikrai baltiškasis) < *, „kas šviečia ir pan.“ – tos pat fleksijos vedinys iš balt. verb. *kv(e)it- „šviesti, mirgėti“ (> la. *kvit-ēt* „žibėti, mirgėti“). Santyki tarp vak. balt. *gaidīs „kvietytys“ ir ryt. balt. *kveītīs „t. p.“ (tas pats darybos būdas, o pamatiniai žodžiai verb. – sinonimai!) galima palyginti su santykiu pvz. tarp vak. balt. (neutr.) *ankta(n) „sviestas“ ir ryt. balt. (neutr.) *sveista „t. p.“, kurių abiejų darybos būdas yra tas pats (sufiksiniis), o pamatiniai žodžiai (verb.) – sinonimai, žr. s. v. *anctan*.

Pr. *gaide* „kvietytys“ (GrG 13) resp. *gayde* „t. p.“ (GrA 9, GrF 2) greičiausiai turi vok. fleksiją -e (pagal vok. *wess-e* „kvietytys“ GrG 13, *wess-e* „t. p.“ GrA 9, *wess-e* „t. p.“ GrF 2) vietoj pr. *-īs ar (*-īs >) *-is: Gr žodynėlyje yra nemąža apvokietintų pr. fleksijų (!). Todėl spėjimas, kad Gr šnekoje (ne E šnekoje!) buvęs pr. *gaidē „kvietytys“ (ē-kamienis, nom. sg. fem., žr. Toporov PJ II 128), laikytinas mažai patikimu, nors šiaipjau jis gal ir nėra visiškai negalimas, plg. pvz. lie. [(i)io-kamienį] *lėpis* „vandens lelija“ (LKŽ VII 367) ir (ē-kamienį) *lėpė* „t. p.“ (op. cit. 363) – fleksijų vedinius iš verb. lie. *lėp-ti* „glebti, vysti“.

Su verb. balt. *geid- „spindėti, šviesti“ etimologiškai sietini ir hidronimai lie. (ež.) *Gaidỹs*, la. (up.) *Gaide* ir pan.

Gaygelyth (ež.), žr. s. v. *gegalis*.

gaylis „wyes (weiß) – baltas“ E 459 adj. (nom. sg. masc.) = *gail's < *gailas „t. p.“, kurio darybos istorija nėra iki šiol nagrinėta; o dėl to ir pati jo etimologija nėra atskleista: visuotinai priimtas teiginys, kad pr. *gaylis* (žr. dar *gaylux*), taip pat *gaydis* (žr.) bei lie. *giždras* ir pan., turintys šaknį iš ide. *g^hhēi-/*g^hhəi- (žr. pvz. Pokorny I 488, Toporov PJ II 132 ir liter.), laikytinas nepagrįstu (šaknis ide. *g^hhēi-/*g^hhəi- iš viso nėra egzistavusi, žr. s. v. *gēide*).

Pr. < vak. balt. (bent jau pr.-jotv.) *gailas „baltas“ kildintinas iš *, „spindintis ir kt.“ (dėl reikšmių žr. toliau) < adj. balt.-sl. *gaila-* „t. p.“, o šis – iš ide. dial. (= balt.-sl.-germ.) *ghoilo- „t. p.“ (žr. toliau), kuris yra sufikso *-lo- vedinys (su kokybine šaknies balsio apofonija) iš verb. ide. *ghei- „spindėti ir kt.“ (žr. toliau) > balt.-sl. *gei- „t. p.“ (žr. dar s. v. *gēide*); plg. pvz. adj. ryt. balt. *daglas (> lie. *dāglas* „deglas“ = la. *dagls* „t. p.“) – sufikso *-la- vedinį iš verb. balt. *deg- „deg(in)ti“. Su adj. ide. dial. *ghoilo- „spindintis ir kt.“ dėl darybos plg. dar adjektyvus sl. *bēlas (> s. sl. *běls* „baltas“ ir kt.) bei balt. (dial.) *bālas (> la. *bāls* „balsvas, blyškus“) – sufikso *-la- vedinius iš verb. balt.-sl. *bē|ā- „blizgėti, švitėti“ (dėl jo žr. s. v. *bītas*).

Tas adj. ide. dial. *ghoilo- buvo *, „spindintis ir kt.“, t. y. jis, be pagrindinės reikšmės *, „spindintis“ (= *, „smarkiai šviečiantis, švysčiojantis“), turėjo ir kitų iš jos išvestų reikšmių – *, „deg(in)-antis (karščiu), karštas“, *, „deg(in)antis (šalčiu), šaltas“, (* „švysčiojantis“ >) *, „smarkiai judantis“ ir kt. (žr. toliau). Tokių reikšmių sambūvį lėmė šio ide. dial. adjektyvo daryba – pamatinis žodis verb. ide. *ghei-, kuris buvo *, „spindėti ir kt.“, t. y. jis, be pagrindinės reikšmės *, „spindėti“ (= *, „smarkiai šviesti, švysčioti“), bus turėjęs ir kitų iš jos išvestų reikšmių – *, „deg(in)ti (karščiu), smarkiai šil(dy)ti“, *, „deg(in)ti (šalčiu), smarkiai šal(dy)ti“, (* „švysčioti“ >) *, „smarkiai judėti“ ir kt. Tokių reikšmių sambūvio bei jų raidos iš *, „spindėti ir pan.“ tipologiją, remdamasis kitais indoeuropiečių kalbų duomenimis, gražiai pagrindė Urbutis BEE 182 tt., 60 t. Tų verb. ide. *ghei- reikšmių raidos iš *, „spindėti“ = *, „smarkiai šviesti, švysčioti“ (pagrindinė reikšmė) esmė iš tikrųjų slypi skirtingų reiškinų giminiškame poveikyje: tiek spindėjimas (stipri šviesa), tiek karštis [degi(ni)mas (karščiu), stiprus šilimas], tiek šaltis [deginimas (šalčiu), stiprus šalimas], tiek smarkus judėjimas ir pan. stipriai (skaudžiai, smarkiai) veikia mūsų jutimo organus (plg. Urbutis BEE 183 t.). Prie visa to dar galima pridurti, kad tą patį verb. ide. *ghei- „spindėti ir kt.“ randu slypintį ne tik žodyje balt.-sl. *gai-la- „spindintis ir kt.“ (t. y. su neasibiliuotu ide. *gh-, žr. dar s. v. *gaydis*,

gēide), bet ir žodyje balt.-sl. **žei-mā* „žiema“ (t. y. su asibiliuotu ide. **gh-*), bet apie tai žr. s. v. *semo*.

Iš to (adj.) ide. dial. **ghoilo-* „spindintis ir kt.“ > balt.-sl. **gaila-* „t. p.“ atsirado ne tik vak. balt. **gaila-* „spindintis ir kt.“ > (bent jau pr.-jotv.) „baltas“, bet ir ryt. balt. **gaila-* „spindintis ir kt.“ > lie. adj. *gailas*, daug kur mūsų tarmėse perdirbtas (žr. Skardžius ŽD 34) į tos pačios reikšmės *u*-kamienį (lie.) *gailūs*. Šio lie. adjektyvo *o*-kamienę (ne *u*-kamienę!) kilmę rodo, be to, ir verb. impers. lie. *gailā* „yra (resp. darosi) gailu-graudu, жалъ“ – iš adj. (*o*-kamieno nom.-acc. sg. neutr.) **gaila* „gailus-graudus, liūdnas“ (< * „spindintis ir kt.“, žr. toliau); iš šio adj., remiantis modeliu *bjaūras* „bjaurus“ → *bjaurėti* (*bjauroti* resp. *bjauruoti*), bus atsiradęs verb. *gailėti* „būti (resp. darytis) gailū-graudū, жалеть“ resp. *gailuoti* „t. p.“ (LKŽ III 30), plg. verb. la. *gailēt* „spindėti, žerėti“ resp. *gailuôt* „t. p.“, darybiškai suponuojančius aiškiai senovinės reikšmės adjektyvą la. < ryt. balt. **gaila-* „spindintis ir kt.“.

Adj. lie. *gailas* (*gailūs*) savo pirmąsios reikšmės (* „spindintis – ir kt.“) pėdsakus geriausiai išlaikė frazėje *gaili rasà* „spindinti – šalta rasa“ (Ds) = „ankstyvo giedro (ne apsiniaukusio!) ryto, kuris paprastai būna vėšiausias (šalčiausias) paros metas, rasa“; plg. dar (iš liaudies dainos): *šiam gailiājam rytely vaikščioj jaunus bernelis* (LKŽ III 31), kur *gailūs rytas* (*gailūsis rytėlis*) yra „giedras (spindintis) bei vėsus (šaltas) ankstyvo ryto metas“. Čia nesunku įžiūrėti senovinę reikšmę „spindintis; šaltas (stipriai vėsus)“, t. y. reikšmių „spindintis“ (pagrindinė reikšmė) ir „šaltas (stipriai vėsus)“ = „deginantis (šalčiu)“ sambūvį (žr. anksčiau).

Remiantis tuo, kas anksčiau pasakyta, taip pat nesunku paaiškinti ir kitų adj. lie. *gailas* (*gailūs*) reikšmių (dėl jų žr. Būga I 601, LKŽ III 20, 60 t.) kilmę, pirmiausia, – tokių jo reikšmių: a) „aštrus-aitrus“ (dėl skonio, kvapo ir pan.) < * „tarsi deginantis“ < * „deginantis (karščiu, šalčiu)“ < * „spindintis; karštas; šaltas“ < * „spindintis ir kt.“, b) „karštas-piktas“ (iš irzlumo ir pan.) < * „karštas – deg(in)antis (karščiu); judrus“ < * „spindintis; smarkiai judantis“ < * „(švysčiojantis <) spindin-

tis ir kt.“, c) „gailus-graudus, liūdnas“ (iš susijaudinimo ir pan.) < * „susijaudinęs, nusiminęs“ < * „(dvasiškai) sujudintas; tarsi atšales“ < * „smarkiai judantis; šaltas“ < * „(švysčiojantis <) spindintis; deg(in)antis (šalčiu)“ < * „spindintis ir kt.“. Frazėje lie. *gailiai veřkia* (Ds ir kt.) deadjektyvinio adv. *gailiai* reikšmė yra „smarkiai, stipriai, labai (sehr)“; dėl tokios reikšmės atsiradimo plg. pvz. la. *spalgs* reikšmės „smarkus, stiprus“ evoliuciją iš „spindintis ir kt.“ (apie tokią evoliuciją žr. Urbutis BEE 184). Panašios semantinės raidos būdu iš balt.-sl. **gaila-* „spindintis ir kt.“ išriedėjo deadjektyvinis adv. s. sl. *dzėlo* (*zėlo*) „smarkiai; labai (sehr)“ (< adj. balt.-sl. **gaila* nom.-acc. sg. neutr.) = s. ček. *zielo* „labai (sehr)“; dėl „smarkiai, stipriai“ > „labai (sehr)“ plg. pr. adv. *sparts* „labai (sehr)“ ir pr. adj. *sparts* „stiprus“, žr. *sparts*.

Iš adj. ide. dial. **ghoilo-* „spindintis ir kt.“ > germ. **gaila-* „t. p.“ atsirado pvz. s. v. a. *geil* „išdykęs“ – iš * „judrus; karštas“ < * „smarkiai judantis; karštas“ < * „(švysčiojantis <) spindintis; deg(in)antis (karščiu)“ < * „spindintis ir kt.“.

Tas pats adj. ide. dial. **ghoilo-* „spindintis ir kt.“ > balt.-sl. **gaila-* „t. p.“ randamas ir onomastikoje, pvz.: pr. ež. (nom.-acc. sg. neutr.) **Gailan* „baltas(is)“ ar (**Gailjan* >) **Gail'an* „t. p.“ (= vok. *Gailen* bei *Geile*, Gerullis ON 35), pr. vv. **Gailagarb-* „baltakalnis“ (= *Gailgarben* bei *Geylegarben*, Gerullis l. c.) ir kt., lie. (< jotv.) ež. *Gáiliekas* „(jotv.) baltasis“, lie. up. *Gailupys*, lie. up. *Gailėšis*, la. up. *Gaiļupite* ir kt. (žr. Toporov PJ II 131 t. ir liter.). Toks balt. **Gail-* bent jau hidronimuose jų atsiradimo laikais dar visoje baltų teritorijoje buvo * „spindintis ir kt.“ [plg. pvz. lie. (< jotv.) ež. *Spindžiūs* „(jotv.) spindintis“]; šitas hidroniminis balt. **Gail-* prūsų-jotvingių (gal ir kuršių?) teritorijoje reikšmę „baltas“ gavo tuomet, kai adj. pr.-jotv. **gaila-* „spindintis ir kt.“ išvirto į pr.-jotv. **gaila-* „baltas“.

gaylux „hermel (Hermelin) – šermuonėlis“ E 661 nom. sg. masc. = **gailuks* < **gailukas* – sufikso **-uk-* vedinys iš adj. pr. **gaila-* „baltas, šviesus“ (žr. *gaylis*), plg. lie. *juodukas* „kas juodas“ (← adj. *juodas*) ir pan. Pr. **gailukas* buvo matyt diminutyvas, plg. ir pvz. lie. *šermuonėlis/širmuonėlis* „Hermelin“ (diminut., –

rečiau *šermuō* „t. p.“, *šarmuō* „t. p.“ ir pan.). Spalvōs (ji šermuonėliui vasarą — rusva, o žiemą — balta) reikšmė atsekama ir žodyje balt. **šermen-* (**šarmen-*) „šermuonėlis“, žr. Būga II 336, Trautmann BSW 300, Toporov PJ II 133.

gaytko, žr. *geytko*.

galbimai „helffen (helfen) — gelbėjame“ III 31₁₄ [25₁₇] praes. 1 pl. (= *pagelbetumbim* VE 11₇); 3 sg. opt. *galbsai* „walt (walte) — tegelbėja“ III 81₅ [51₃₁], *galbse* „hilff (helfe) — tegelbėja“ III 49₇ [35₆] (= *roczik padeti* „teikis padėti“ VE 19₈), „walt (walte) — t. p.“ III 79₅ [51₁₃], „helff (helfe) — t. p.“ III 107₁₈ [67₂₄]. Plg. pr. (inf.) **galb-tvei* (žr. s. v. v. *pogalpton*, *pogalban*). Šis pr. verb. bus turėjęs atematinį praes. — pr. (3 sg./pl.) **galbti* (su **-a-* iš senojo „perfekto“), plg. pr. praes. (2 sg.) *waisei* — (1 pl.) *waidimai* bei inf. *waist* (žr.); gal buvo ir lie. praes. (3 sg./pl.) **galbti*, perdirbtas į lie. praes. (3 sg./pl.) *gēlbtī* (LKŽ III 211) greta inf. *gēlbēti*. Žr. Stang Opusc. 198. Čia pridera ir lie. *gilb-sta gilb-o gilb-ti* „taisyti, gyti, sveikti“ (LKŽ III 297), kildintinas iš „vaduotis nuo ligos“ = „gyti“, plg. lie. *gēlb-ēti* „vaduoti nuo bėdos ir pan.“ ir „gydyti“ (LKŽ III 211).

Verb. pr. *galb-* bei lie. *gēlb-/gilb-* suponuoja verb. balt. **gelb-* (: **galb-* : **gilb-*) „saugoti, vaduoti ką nuo ko“ < „globoti“ < „(ap)glėbti“ < „(su)spausti“, kuris lyties balt.-sl. **glb-* (> **gilb-*) apofonišku tarpininkavimu matyt susijęs su verb. balt.-sl. **gleb-* (: **glab-* resp. **glēb-* : **glāb-*) „(su)spausti“ [> „(ap)glėbti“] > lie. *glēb-ti* (*gleimba*, *glēbo*) „pliuškšti“ (< „susitraukti“ < „susispausti“), *glēb-ti* „apimti, (ap)globti“, *glōb-ti* „umhüllen“ ir kt. (žr. s. v. *poglabū*). Plg. Trautmann BSW 91 t., Pokorny I 359, 360, Toporov PJ II 135 t. Šis balt.-sl. **gleb-* „(su)spausti, (ap)glėbti“ (plg. Trautmann l. c.) resp. **gelb-* „t. p.“ yra formanto balt.-sl. **(e)b-* < ide. **(e)bh-* išplėstas verb. ide. **gel-/*gl-* „gniaužti(s), spausti(s)“ (plg. Pokorny I 357 tt., Fraenkel 157 s. v. *glēžti*), žr. s. v. *gleuptene*.

Verb. pr. *galb-* bei lie. *gēlb-/gilb-* yra mėginta etimologiškai sieti ne su lie. *glēb-ti* ir kt. (žr. anksčiau), o su lie. *gal-ēti* „können, imstande sein“ ir pan. (Hermann Lit. Stud. 70, Fraenkel 144 ir liter., plg. Toporov PJ II 135), kildinamais iš ide. (dial.) **gal-*

(ar **ghal-*) „können“ (Pokorny I 351, plg. Trautmann BSW 77). Jeigu šiam ide. (dial.) **gal-* suponuotina reikšmė „können“ < „būti stipriam“ < „būti standžiam, kietam“ < „būti sugniaužtam, suspaustam“ (tokia semantinė raida šiaip jau galimà), tai jis galėtų giminiuotis su minėtu verb. ide. **gel-/*gl-* „gniaužti(s), spausti(s)“.

galbo, žr. *galwo*.

galbsai, žr. *galbimai*.

galbse, žr. *galbimai*.

galdo „mulde (Mulde) — gelda“ E 365 = **galdō*, t. y. **galdā* (nom. sg. fem.). Kartu su lie. *gēlda* įprastai laikomas skoliniu iš vok. (plg. s. v. a. *gelda*, v. v. a. *gelte* „indas skysčiams“ ir pan.), — Berneker SEW I 292, Trautmann AS 334, Endzelīns SV 174, Fraenkel 144, Vasmer II 43.

Tačiau pr. **galdā* ir lie. *gēlda* yra greičiausiai ne skoliniai, o baltiškos kilmės žodžiai, kuriuos dar 1912 m. Būga susiejo su lie. vv. *Gēld-ėnai*, la. vv. (ir up.) *Dzēld-a* ir pan., taip pat su sl. (**gelba-* >) **žel-bъ* (> rus. *жѣлобъ* „lovys“ ir kt.) ir pan. (Būga I 337 t.). Visiškai pritardamas Būgos nuomonei, Toporovas šiems pr. **galdā* bei lie. *gēlda* pateikė dar daugiau lietuvių bei latvių ir slavų eventualiai giminiškų žodžių (Toporov PJ II 136 tt.), iš kurių čia patikimiausias, man rodos, yra la. *galds* „ein behauenes Stück Holz, ein durch Spalten gewonnenes Brett; Tisch“. Tačiau ir po Būgos bei Toporovo pasilieka neaiškus tų žodžių darybos pamatas.

Pr. **galdā* šaknis buvo matyt akūtinė [kaip ir lie. *gēlda* bei (žr. anksčiau) la. *galds*]: esant čia cirkumfleksiniam **-al-* (ypač po guturalio), būtų E žodynėlyje parašyta greičiau **galdō* (arba **galdō*), o ne *galdo* (žr. Mažiulis BS 13 t.).

La. *galds*, kaip rodo jo pirmoji reikšmė (žr. anksčiau), yra matyt iš „tai, kas atskelta, atrėžta“, plg. jo giminaičiais laikytinus (žr. anksčiau) pr. **galdā* „gelda“ bei lie. *gēlda* „t. p.“ (= „iš vieno medžio išskobtas pailgas indas“ LKŽ III 213), kilusius greičiausiai iš „tai, kas išrėžta (išskobta)“. Į tai atsižvelgiant, galima suponuoti, kad pr. **galdā* bei lie. *gēlda* < **geldā* resp. la. *galds* < **galda-* gali būti sufikso **-dā-* resp. **-da-* vediniai iš verb. balt.-

sl. **gel-* (: **gal-* : **gil-*) „(at-, iš-)rėžti“ (→ sl. **gel-ba-* ir pan., žr. anksčiau) < verb. ide. **gel-* (: **gl-*) „rėžti (spaudžiant)“ < **„spausti rėžiant“* < **„spausti, gniaužti“* (dėl jo žr. s. v. *gleup-tene*).

Tą patį **gald-*, kaip ir pr. **gald-ā* (= *galdo* E), turi pr. (up.) **Gald-apē* [> lie. *Galdāpē* (*Geldāpē*), lenk. *Gołdapa* (*Gołdap*); plg. lie. žem. (šaltinis) *Gald-āpē* bei (up.) *Galdāk-upis* < **Gald-ap-upis*, suponuojančius kurš. (up.) **Gald-apē*. Plg. lie. (up.) *Gėld-upė*, (up.) *Gėlda*, la. (up.) *Dzēlda* ir pan. Daugiau toponiminės medžiagos žr. Toporov PJ II 137, Vanagas HŽ 104, 111.

Galindo 1231 m. (SRP I 737) „Galinda“ – viena iš 11 Prūsijos žemių (sričių), kurios plotas buvo į pietus nuo Bartos tarp Nadruvos, Sūduvos, Sasnos ir mozūrų krašto. Daugiau *Galindos* ir pan. dk. lyčių žr. Būga III 117, Toporov PJ II 138 tt. (ir liter.). Tas dk. *Galindo* aiškiai suponuoja pr. **Galindo*, t. y. **Galindā*; matyt būta ir jo vedinio pr. **galindjiai* > **galind'ai* „Galindos prūsai“ (plg. lie. *Lietuvā* → *lietūviai*). Taigi pr. **Galindā* ir **galind'ai* lietuviškai būtų *Galinda* (dėl intonacijos žr. toliau) resp. *galindžiai* (į *galindžiai* keisti tradicinį visuotinai vartojamą *galindai* dabar nėra reikalo).

Galindų vardą pirmąkart paminėjo senovės graikų mokslininkas Ptolemėjas (II m. e. a.) savo „Geografijoje“ (III, 5, 9): Γαλίνδα; šis gr. žodis, tarpininkaujant kitoms kalboms, gali būti morfologinis perdirbinys (su graikiška fleksija) tiek iš pr. **Galindā* „Galinda“, tiek ir iš (tai gal mažiau patikima) pr. **galindjiai* „galindai“. XI–XII a. rusų metraščiai mini vadinamuosius rytų galindus – *Голандь*, gyvenusius Možaisko bei Gžatsko apylinkėse (žr. pvz. Būga I 410–412, Toporov PJ II 139 ir liter.); šis rus. *Голандь* yra nomen collectivum, atsiradęs matyt iš ryt. gld. **galind'ai* < **galindjiai* „galindai“ (plg. Būga I 410).

Tiek pr. **Galindā* „Galinda“ resp. **galind-* „galindai“, tiek ir rus. *Голандь* < ryt. gld. **galind-* „galindai“ įprasta sieti su lie. *gālas* „pabaiga, pakraštys, kraštas“ ir pan. bei galindų etnonimą kildinti iš **„gale, pakraštyje gyvenantieji“* (žr. pvz. Būga III 117, Toporov PJ II 140 tt. ir liter.). Tačiau tokia hipotezė nėra patikima (žr. s. v. *gallan*). Etnonimas pr. **Galindā* „Galinda“ yra

greičiausiai iš hidronimo pr. (up.) **Galindā* (seniai išnykusio) – sufikso **-ind-* vedinys iš balt. (verbum ar nomen) **gal-*, kurį turi lie. *gāl-vis* „savaime pasidariusi kūdra senės upės vagės vietoje ar užutekyje“, *gel-mė* „giluma“ ir kt. (žr. *gillin*); dėl to sufikso **-ind-* (akūtinio) = lie. *-ind-* (: *-ėnd-* : *-ánd-*) plg. Skardžius ŽD 101–102, Vanagas ŽD 167. Rus. *Голандь* < ryt. gld. **galind'ai* „galindai“ (< **galindjiai*) bus atsiradęs iš etnonimo ryt. gld. **Galindā*, o šis kildintinas iš ryt. gld. up. **Galindā* panašiai kaip ir etnonimas pr. **Galindā* ← up. **Galindā*. Kad ryt. gld. up. **Galindā* ir pr. (gld.) up. **Galindā* bus atsiradę savarankiškai, plg. pvz. rus. up. *Бодѣа* < ryt. gld. **Vad(u)vā* ir lie. up. *Vad(u)vā*.

gallan „todten (Toten) – mirtis“ (vietoj „mirusieji“) III 43₃ [31₁₆] (= *nūmirusiu* VE 16₅₋₆ gen. pl.), „todt (Tod) – mirtis“ III 43₁₅₋₁₈ [31₂₅] (= *smerties* VE 16₁₆ gen. sg.), „tode (Tod) – t.p.“ III 43₂₄ [31₃₁] (= *numirusu* VE 17₂ gen. pl.), „todt (Tod) – t.p.“ III 61₄ [41₉] (= *smerties* VE 24₁₇ gen. sg.), „t.p.“ III 65₁ [43₁₁] (= *smerti* VE 26₁₁ acc. sg.), „todes (Tod) – t.p.“ III 115₄ [71₁₈], „todt (Tod) – t.p.“ III 115₁₃ [71₂₄], „todten (Toten) – mirtis“ (vietoj „mirusieji“) III 127₁₃ [79₂] acc. sg. masc. = **galan*; acc. pl. masc. *gallans* „todten (Toten) – mirtys“ (vietoj „mirusieji“) I 7₁₉ [5₃₁], II 9₁ [11₃₁], III 65₂ [43₁₂] (= *nūmirusiu* VE 26₁₂ gen. pl.) = **galans*; *golis* „tot (Tod) – mirtis“ E 168 nom. sg. masc. = **gal's* (pr. **-a-* po guturalio parašytas raide *-o-*) < **galas*.

Tą dalyką, kad vok. (pl.) *todten* „Toten – mirusieji“ (I 8₁, II 8₁, III 64₂) išverstas ne į pr. (acc. pl.) „mirusieji“ (žr. *aulausins* ir pan. s.v. *aulaut*), o į pr. (acc. pl.) *gallans* „mirtys“ (I 7₁₉, II 7₁₉, III 65₂), Endzelynas aiškino taip: „tulkotąjį laikam ir v. *Toten* aplam noturėjuši par daugzsk. ak. no *Tod*“ (Endzelins SV 174, jam visiškai pritaria Toporov PJ II 143). Šitokiu aiškinimu galima būtų patikėti, jeigu nebūtų štai ko: tas pats vok. (pl.) *todten* (III 42₄, III 126₁₅) yra išverstas (2X) ne į pluralinę, o į singularinę lytį pr. (acc. sg.) *gallan* „mirtis“ (III 43₃, III 127₁₃). Nagrinėjant tuos klausimus iki šiol nebuvo atsižvelgta, kad vok. (pl.) *todten* „Toten – mirusieji“ (I, II, III) – tas, kuris išvers-

tas (5X) į pr. (acc. sg. – 2X) „mirtis“ resp. (acc. pl. – 3X) „mirtys“ [ne į pr. (acc. pl.) „mirusieji“!], yra pavartotas tik frazėje *aufferstanden von den todten* „atsikėlęs iš (nuo) mirusiųjų“ (= *kelesi isch nūmirusiu* VE 16₅₋₆) [ir aiškiai iš jos generuotoje frazėje (1X) *von den Todten aufferwecket* „iš (nuo) mirusiųjų atbudintas“ III 64₂ (= *ischnūmirusiu prikeltas* VE 26₁₂)]. Šita frazė yra iš poterio „Tikiu“ („Credo“), kurį XIV–XVI a. bent jau „tulakai“ (beraščiai bažnyčių vertėjai prūsai) bus mokėję (to buvo reikalaujama iš prūsų, žr. PKP I 23). „Tulakai“, nesuvokdami poterio „Tikiu“ frazės *erstanden von den Toten* „atsikėlęs iš mirusiųjų“ reikšmės (ji – teologinė!), šią vok. frazę dar gerkai prieš XVI a. išvertė (perdirbo) į pr. „atsikėlęs iš (nuo) mirties“ resp. „atsikėlęs iš (nuo) mirčių“, remdamiesi tuo, kad gyvojoje kalboje buvo aiškiai ne frazė pr. „atsikėlęs (pabudintas) iš (nuo) užmigusiųjų (miegojusiųjų)“ (!), o tik frazė pr. „atsikėlęs (pabudintas) iš (nuo) miego“ resp. „atsikėlęs (pabudintas) iš (nuo) miegų“, plg. pvz. lie. *atsikēlēs (pabūdintas) iš miēgo* „atsikėlęs (pabudintas) iš miego būsenos“ resp. *atsikēlēs (pabūdintas) iš miegū* „atsikėlęs (pabudintas) iš ilgo (arba kieto) miego būsenos“ Ds. Ta „tulku“ išverstoji frazė pagal poterį (atmintinai išmokstamų) iš kartos į kartą perdavimo tradiciją prūsiškajame „Tikiu“ bus buvusi vartojama ir XVI a. Iš čia nebesunku suprasti, kodėl prūsų kat-mų autoriai (raštingieji prūsų vertėjai) žodį vok. (pl.) *todten* „Toten – mirusieji“ minėtais penkiais atvejais išvertė į pr. (acc. sg.) *gallan* „mirtis“ resp. (acc. pl.) *gallans* „mirtys“.

Pr. **galas* „mirtis“ artimiausi giminaičiai yra lie. *gālas* = la. *gals*, turintys archainę reikšmę „tas, kuris aštriai duria“ = „(nes-toro ilgesnio daikto aštrus galas-pabaiga =) smaigalys (Spitze)“ ir iš jos išvestas reikšmes „(ilgesnio daikto) galas-pabaiga“ (pvz. lie.: *lazdà tūri du galūs*), „(ploto, žemės galas-pabaiga =) riba, kraštas“, „(gyvenimo galas-pabaiga =) žuvinimas, mirtis“ ir kt. (LKŽ III 54 tt., ME I 592 tt.). Šie pr. bei lie.-la. žodžiai supponuoja balt. **galas* „tas, kuris gelia, duria“ – fleksijos vedinį iš verb. balt. **gel-* „gelti (gilti), durti“ < verb. ide. **gʷel-* (: **gʷl-*) „t.p.“ > lie. *gēlti* (: *gilti*) „durti, gelti“ = la. *dzēlt* „t.p.“,

lie. *gèlā* „gėlimas, didelis škausmas“ ir kt. (žr. dar s.v.v. *gallintwey*, *gulsenin*, be to, – š.v. *galwo*), rus. *жаломъ* „durti, gelti“ resp. *жаломъ* „gailėti(s)“ (< **skaudėti* < **būti geliamam*) ir kt., s.v.a. *quēlan* „kęsti, kentėti“, ags. *cwēlan* „mirti“ ir kt., gr. *βελόνη* „smaigalys, adata“ ir kt. (žr. Pokorny I 470 t.; Toporov PJ II 143 tt. ir liter.).

Vak. baltai, be abejo, bus turėję **mirti-* „mirtis, Tod“ resp. **mir-* (: **mer-*) „mirti, sterben“, kuriuos vėliau išstūmė (dėl tabu) **galas* „mirtis, Tod“ resp. **aulau-* „mirti, sterben“ (žr. s.v. *aulaut*). Vak. balt. > pr. **galas* „mirtis, Tod“ kildinti iš **gyvenimo galas-pabaiga* < **galas-pabaiga* nedera: prūsai „galui-pabaigai“ turėjo visai kitą žodį (žr. *wangan*); o tai reiškia dar ir štai ką: remiantis lie. *gālas* = la. *gals* reikšme „(žemės galas-pabaiga =) riba, kraštas“ (išriedėjusia būtent iš „galas-pabaiga“!), kildinti prūsų galindų etnonimą iš **prūsų žemės gale* (pakrašty) gyvenantys“ ar pan. (Būga III 117, Toporov PJ II 140 tt. ir liter.) nėra patikima (žr. dar *Galindo*). Taigi ir pr. **galas* „mirtis“ bus atsiradęs ne iš **galas-pabaiga*, o iš balt. **tas, kuris gelia, aštriai* resp. *skaudamai duria* > pr. **tas, kuris mirtinai gelia, mirtinai (nu)duria* (sc. „mirties dievas“) > „mirtis“, plg. pvz. lie. *nāras* „(Fluß)taucher“ < „tas, kuris neria (nardo)“ (< verb. *nērti*). Vadinas, pr. **galas* „mirtis“ šiek tiek anksčiau savo reikšme buvo panašus į lie. *giltinē* „Todesgöttin, Tod“ (Pretorijaus *Giltyne* ir pan. yra greičiausiai ne pr., o lie. kilmės žodis, plg. Toporov PJ II 203–204).

gallintwey „tōdten (tōten) – žudyti“ I 5₁₅ [5₁₂], II 5₁₅ [11₁₁], *gallintwei* „t.p.“ III 31₈ [25₁₂] (= *všmuschki* „užmušk“ VE 11₂) inf. = **galintvei* yra sufikso *-in-* vedinys turbūt iš subst. pr. **gala-* „mirtis“ (žr. *gallan*), panašus į lie. dial. *nu-gālinti* „padaryti galą, nužudyti“ (: *gālas* „pabaiga“), plg. la. *galināt* „žudyti, užmušinėti“ (: *gals* „galas“), žr. Toporov PJ II 145 t. ir liter.

gallū, žr. *galwo*.

galwasdelliks „haubtstück (Hauptstück) – galvos dalis“ III 77₅ [49₂₉] (= *galwos dalis* VE 32₁₅) = **galvas* „galvės“ (gen. sg., žr. *galwo*) + **deliks* „dalis“ (žr. *dellijks*) – kalkė iš vok.

Hauptstück „pagrindinė dalis“ (jo *Haupt-* susiejant su *Haupt* „galva“).

galwo „vorvūs (Kopfstück am Schuh) – bato galva“ E 504 = *glawo* [vietoj **galwo*, žr. Trautmann AS XXIII] „houpt (Haupt) – galva“ E 68 nom. sg. fem. = pr. (E) **galvō* „galva; bato galva“ = pr. semb. **galvō* „galva“ > **galvū* „t.p.“ > **galū* „t.p.“ (plg. de Saussure MSL VII 83, Endzelins SV 62; kitaip – Schmalstieg OP 13, plg. Toporov PJ II 147 t.) = *gallū* „heupt (Haupt) – galva“ III 103₂₂ [65₁₃], *gallu* „t.p.“ III 103₂₃ [65₁₄]. Tą patį pr. **galvō* „galva“ perteikia ir *galbo* „haupt (Haupt) – galva“ GrA 45, „caput – t.p.“ GrF 45, be to, – *gaulko* „heupt (Haupt) – t.p.“ GrG 20, suponuojant, kad čia *-ko* anticipaciškai iš *rancko* (GrG 21) ir *-ul-* iš *-lu-* (Hermann NWAG 1949, Nr. 6, p. 164, 152, žr. ir Toporov l.c.); bet šis (GrG 20) *gaulko* galėtų būti ir pr. **galv(i)kō* < **galvikō* „galva“ < „galvelė“ (diminut.), plg. s.v. *geytko*. Žr. dar *galwasdelliks*, *pergalwis*.

Pr. < vak. balt. **gálvō*, t.y. **gálvā* = ryt. balt. **gálvá* (> lie. *galvā*, la. *galva*) = sl. **galvā* (> s. sl. *glava* ir kt.) su šaknies cirkumfleksu iš akūto (metatonija); vak. balt. *gálvā* (t.y. akūtinę šaknį) rodo ir tai, kad yra E *galwo*, o ne **golwo* ar **goalwo* (dėl to žr. Mažiulis BS 13).

Balt.-sl. **galvā* „galva“ gali būti formanto **-ā* išplėstas subst. neutr. (nom.-acc. sg.) **galu* „išsikišimas“ (dėl šitokio **-ā* plg. pvz. balt.-sl. **žeim-ā*, žr. s.v.v. *semo*, *dagis*) ← adj. neutr. (nom.-acc. sg.) **galu* „išsikišęs“ ← adj. **galu-* „t.p.“ (plg. s.v.v. *arrien*, *garian*) < „aštriai duriantis“ < „geliantis, duriantis“, o šis – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **gel-* „gelti, durti“ < ide. **g^hel-* „t.p.“ (žr. s.v. *gallan*). Balt.-sl. **galvā* „galva“ ← **galu* (žr. anksčiau) plg. su arm. *glux* „galva“ ← (ide. dial. **g^hδlu-*). Plg. Karaliūnas Baltistica VI 47 t., Toporov PJ II 148–151; dėl kitokių balt.-sl. **galvā* etimologijų žr. Fraenkel 133 t., ESSJ VI 221 t., Toporovo l.c. nurodytą literatūrą.

Greta minėto adj. (*u*-kamienio) balt.-sl. **galu-* „išsikišęs“ galėjo būti ir adj. (*o*-kamienis) balt.-sl. **gala-* „t.p.“ (plg. subst. balt. **gala-*, žr. *gallan*). Iš čia, t.y. iš (balt.-)sl. **gala-* „išsikišęs, išlin-

dęs“ galėtų būti adj. sl. **gala-* „apnuogintas, plikas“ > **golb* „t.p.“ (> s.sl. *golb* „t.p.“ ir kt.). Dėl **i*,išsikišęs, išlindeš“ > „apnuogintas, plikas“ plg. pvz. lie. pasakymą: *net pečiai ir nugara išsikišę (išlinde)* – *tu gi beveik nuogas (plikas)* „net pečiai ir nugara [pro labai suplyšusius marškinius] išsikišę (išlinde) – tu gi beveik nuogas (plikas)“ Ds; plg. dar reikšmių „apnuogintas, plikas“ ir „išsikišęs“ sambūvį žodžiuose ukr. *золу* „apnuogintas, plikas“ ir (dial.) *зола* „kalno viršūnė (išsikišimas)“ (dėl šio žodžio žr. ESSJ VII 14). Tačiau gal patikimesnė yra kitokia sl. **golb* „apnuogintas, plikas“ etimologija, žr. s.v. *golimban*.

gandams „storch (Storch) – gandra“ E 716 nom. sg. masc. Atrodo, kad taisytinai į **gandarus* (Trautmann AS 335, plg. Endzelins SV 175, Fraenkel 133, Toporov PJ II 152) bei skaitytinai pr. (nom. sg.) **gandar^hs* < **gandars* (žr. s.v. *auwerus*) < **gand^hs* bet **gandran* acc. sg. ir pan.) < **gandras*, plg. pr. *tickars* < **tik^hs* < **tikras* (žr. *tickars*, plg. s.v. *abskande*).

Pr. **gandras* „Storch“ bei lie. dial. (vakarinėse Lietuvos šnektose) *gañdras* „t.p.“ (žr. dar ME I 599 s.v. I *gañdrs*) įprasta laikyti skoliniais iš Ryt. Prūsijos vokiečių šnektų (M. Niedermann, – Festgabe Adolf Kaegi, Frauenfeld, 1919, p. 68 tt., ME I 599, Fraenkel l.c., Toporov l.c.). Tačiau tuo reikia labai abejoti (plg. Specht UID 204, 213, 229, 235). Pr. **gandras* „Storch“ = lie. dial. *gañdras* „t.p.“ yra greičiausiai nuosavas žodis, kilęs iš balt. dial. (pr.-jotv.-kurš.) **gan(d)ras* „tam tikrą balsą, imituojamą interjeksija **gan*, skleidžiantis (šaižiai) paukštis“ – sufikso **-ra-* vedinys iš interj. balt. **gān* (: **gēn*), žr. s.v. *geeyse*.

gannan, žr. *genno*.

gannikan „frewlein (Fräulein) – moterėlė“ III 105₂₅ [67₆] acc. sg. fem. (= *moterischke* VE 51₁₁ acc. sg.) – sufikso *-ik-* vedinys (dimin.) iš pr. **genā* „moteris“ (žr. *genno*).

gantsan „gantzen (ganzen) – visas“ III 115₇ [71₂₀] adj. acc. sg. masc.; gen. sg. masc. *gantsas* „t.p.“ III 115₁₀ [71₂₂]; adv. *gantzei* „gantz (ganz) – vis(išk)ai“ III 133₁ [81₉]. Iš tų visų lyčių len-gvai atstatomas adj. pr. **ganca-* „vis(išk)as“ – iš vok. *ganz*

„t.p.“ atsiradęs sinonimas žodžiams pr. *postippin* (žr.), *wissa* (žr.).

-gaptis, žr. *pagaptis*.

***garbis** – šitaip taisytinai *grabis* „berg (Berg) – kalnas“ E 28 nom. sg. Toks taisyimas yra neabejotinas (žr. dar Trautmann AS XXIII, Toporov PJ II 158), – to reikalauja, visų pirma, pr. -*garb-*, užfiksuotas daugelyje pr. vietovardžių (apvokietintų), pvz. *Gailgarben* resp. *Geylegarben* „Weissenberg“ = pr. **Gailagarb-* „(lie.) *Baltakalnis“ [aukščiausia Sembos vieta (110 m.), esanti Alkų kalvose], *Swentegarben* = pr. **Sventagarb-* „(lie.) *Šventakalnis“ (Bartoje), *Laydegarbe* „(lie.) *Molio kalnas“ (Bartoje), *Laumygarbis* „(lie.) *Laumės kalnas“ (Notangoje), *Laygegarbes* „(lie.) *Laigio kalnas“ (Semboje), *Mantegarbs* „(lie.) *Manto kalnas“ (Semboje) ir kt., žr. Gerullis ON 35 ir kt., Toporov PJ II 156 t.

Pr. E (*grabis* =) **garbis* yra arba pr. **garbīs* (*i*-kamienis), arba pr. **garbī*s < **garbas* (*o*-kamienis, žr. Būga I 330); mažesnė tikimybė, kad jis būtų buvęs pr. **garbīs* (*jo*-kamienis). Galbūt patikimiau spėti, kad čia – pr. (*i*-kamienis) **garbīs* (nom. sg. masc. ar fem.), plg. Specht UID 144, Toporov PJ II 159 (ir liter.). Pr. **garbīs* „kalnas“ yra matyt iš *, „kauburyš“ < *, „nelygumas, iškilimas“ < *, „susisukimas – (reljefo) raižytumas“ – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **gerb-* „suk(inė)ti rėži(nėj)ant“ (žr. toliau), plg. pvz. lie. *brándis* „priebrendusių žirnių ar pupų ankštis“ (LKŽ I² 994) < *, „subrendimas“ ← verb. *brėsti*. Dėl „kauburyš“ < „su(si)sukimas (raižytumas)“ plg. pvz.: lie. *kaūpas* „krūva, kauburyš“ ir pan. (žr. Nevskaja ZfSl XIX 161) turi balt.-sl. **k(a)up-*, išriedėjusį iš pirmykščio (ide.) *, „lenkti(s), suktis“ (Pokorny I 591). Iš to paties verb. vak. balt. **gerb-* galėjo atsirasti ir adj. (*u*-kamienis) vak. balt. **garbu-* „susisukęs-išraižytas“ < *, „nelygus, iškilus“ (plg. pvz. lie. *brandūs* ← *brėsti*, plg. dar s.v. *arrien*), o iš šio – pr. vv. **Garbav-* (> vok. *Garbow*, Semboje), jotv. vv. **Garbu-* > lie. (kaln.) *Garbus* (dėl jo žr. Kuzavinis Baltistica IV 66).

Iš verb. balt.-sl. **gerb-* „suk(inė)ti rėži(nėj)ant“ → lie. **garb-* (nomen ar verbum) + **-an-* (sufiksas) turime lie. (paprastai

pl. tantum) *gárb-anos* „susiraičiusių (susisukusių) plaukų, vilnų ir pan. kuokštai (tam tikri ruožai, rėžiai)“, plg. Fraenkel 135 ir liter.; pr. **garbis* „kalnas“ atsieti nuo lie. *gárbanos* (*gárbanà*) ir pan. (Otkupščikov Baltistica XII 71) nereikėtų. Iš balt.-sl. **gerb-* „suk(inė)ti rėži(nėj)ant“ apofoninio varianto balt.-sl. **gurb-* „suk(inė)ti rėži(nėj)ant“¹ (su **-ur-* < **-j-*) > „suk(inė)ti“ bus išriedėjęs lie. *guřb-ti* „tarpti, vešliai augti“ (LKŽ III 742 t.) < *, „būti susisukusiam, suk(inė)ti“ (plg. lie. pasakymą; *javai net susisukę – tai gerai auga* „javai – vešlūs“ Ds), plg. Būga l.c., Fraenkel l.c. Čia pridera ir lie. *guřbas* „pintinė, krepšys; naminių paukščių ląsta, nupinta (susukta) iš vyčių; narvelis (paukščiams); gardas; tvartas; ir kt.“ (žr. LKŽ III 741 t.), la. *guřba, gurbs* „narvelis (varnėnams); ir kt.“ (ME I 683) < *, „tai, kas supinta, išpinta“ < *, „tai, kas susukta“, plg. Būga III 128, 526, Otkupščikov Baltistica XII 68 tt. (Fraenkel 135 be reikalo atskiria lie. *guřbas* ir pan. nuo lie. *guřbti* ir kt.).

Sl. **gurb-* < **gurb-*, nors ir labai panašus į lie. *guřbas* (plg. Būga II 526), yra savarankiškas vedinys iš verb. (balt.-)sl. **gurb-* „suk(inė)ti rėži(nėj)ant“, semantinės raidos atžvilgiu artimesnis žodžiui vak. balt. **garbis* (žr. anksčiau): sl. **gurb-* > ček. *hrb* „kupra“ (plg. lie.: *kaį pasėno, tai ir susisukė* „... tai ir susikuprojo“ Ds), bulg. *губ* „nugara“ (plg. lie. *kuprà* „kupra; nugara“ Ds), rus. dial. *зуб* „nugara; kauburyš, kalva“ ir kt. (dėl šių pavyzdžių žr. ESSJ VII 199 t.).

Verb. balt.-sl. **gerb-* (: **gurb-/gurb-*) „suk(inė)ti(s)“ yra turbūt iš **suk(inė)ti(s) rėži(nėj)ant* – semantinis homonimas verbū balt.-sl. **gerb-* (: **gurb-/gurb-*) „rėži(nėj)ti(s)“ < *, „rėži(nėj)ti(s) suk(inėj)ant“ (žr. s.v. *gurb-*), išriedėjusio iš senesnio *, „suk(inė)ti(s) rėži(nėj)ant“ [jis vėliau lengvai galėjo išvirsti į *, „suk(inė)ti(s)“ ir *, „rėži(nėj)ti(s)“ ir pan.]. Taigi spėju, kad čia iš pradžių egzistavo ne du (homonimai), o vienas žodis, t.y. verb. balt.-sl. **gerb-* (: **gurb-/gurb-*) „suk(inė)ti(s) rėži(nėj)ant“ < ide. **gerbh-* (: **gurbh-*) „t.p.“ (plg. Pokorny I 386–387, 392) – formanto **-bh-* vedinys iš verb. ide. **ger-* (: **gr-*) „t.p.“, kuri indoeuro-

piečių kalbose atsekame išplėstą ir kitokių formantų, plg. Pokorny I 385 tt.; žr. ir s.v.v. *grandis*, *granstis*, *grandan*.

garian „bom (Baum) – medis“ E 628 nom.-acc. sg. neutr. = pr. **gar'an*; *garrin* „baum (Baum) – t.p.“ III 105₈ [65₂₇] acc. sg. masc. (= *medzia* „medžio“ VE 50₁₇) = pr. **garin* (greta nom. sg. masc. **garis* < **-is*) – vietoj senesnio pr. **gar'an* (= *garian* E 628) < vak. balt. **garjan* (nom.-acc. sg. neutr.). Žr. dar s.v. *Iwogarge*.

Vak. balt. **garjan* „medis“ (neutr.) artimiausi giminaičiai, kaip žinoma, yra lie. *giriā* „(didelis) miškas“ (= la. *dzija*) < ryt. balt. **giriā* (fem.) ir s. sl. *gora* „kalnas“ (lenk. *góra* ir kt.) < sl. **garā* (fem.); savo reikšme archaiškiausias iš jų yra, be abejo, s. sl. žodis. Dėl šių balt.-sl. žodžių kilmės plačiau žr. straipsnį „Ide. **g^uer-* „kelti“ (Baltistica XX 11–14), kurį, šiek tiek pakoregavęs, čia sutrumpintai atpasakosiu.

Tie balt.-sl. žodžiai senovėje bus buvę nomina abstracta (taigi ir singularia tantum) **„iškilumas“* resp. **„iškiluma“* – a) vak. balt. **garjan* „iškilumas“ (ne fem., o neutr.) resp. b) ryt. balt. **giriā* „iškiluma“ bei sl. **garā* „t.p.“ (abu – fem.!), kurie matyt yra substantyvais virtusios atitinkamos lytys adjektyvų balt.-sl. **garja-/gariā-* „iškilus, -i“, **giriā-/giriā-* „t.p.“, **gara-/garā-* „t.p.“. Šie balt.-sl. adjektyvai gali būti fleksijų **-a-/ā-* vediniai iš seniausio balt.-sl. substantivo (su šaknies vokalizmo apofonija), laikytino turbūt nomen actionis (neutr.) **„iškilimas, kalnas“* (aišku, singulare tantum), dviejų formų: a) iš grynojo kamieno formos – iš balt.-sl. **gar* „iškilimas“ (→ adj. fem. **gar-ā* → subst. sl. **garā*) < ide. **g^ue/or* „t.p.“ ir b) iš grynojo kamieno + **-i* formos – iš balt.-sl. **gari* „t.p.“ (→ adj. neutr. **garja-* → subst. vak. balt. **garjan*) resp. **giri* „t.p.“ (→ adj. fem. **giriā-* → subst. ryt. balt. **giriā*) < ide. **g^ue/ori* „t.p.“ resp. (**g^ur+i*) **g^uori* „t.p.“.

Tas subst. ide. > balt.-sl. **„iškilimas; kalnas“* (nomen abstractum neutr. bei singulare tantum) – konsonantinės deklinacijos šakninis žodis ne tik ide. prokalbėje, bet ir seniausiai balt.-sl. prokalbės laikais greičiausiai bus ir turėjęs tik anas dvi formas (generis neutrius < inactivi!) – a) grynojo kamieno

formą ir b) grynojo kamieno + **-i* formą (apie jas žr. Mažiuolis BS 119 tt., 251 tt. ir kitur passim). Iš (grynojo kamieno + **-i* formos) ide. **g^ue/ori* „iškilimas“ resp. **g^uori* „t.p.“ tiesiog (t.y. be jos adjektyvinimo pakopos, kaip balt.-sl.) matyt atsirado *i*-kamieniai av. *ga'riš* „kalnas“ resp. s. ind. *giriḥ* „kalva, kalnas, iškilimas“, alb. (**g^uori->*) *gur* „uola“ ir pan.

Atrodo, kad ide. **g^ue/or* (: **g^ur-*) „iškilimas; kalnas“ yra iš senesnio ide. **Hg^ue/or* (: **Hg^ur-*) „t.p.“ resp. **Heg^ur* „t.p.“ (> het. *ḥekur* „uolos, kalno viršūnė“ ir pan., žr. Ivanov-Toporov ISD 10–12, Toporov PJ II 164 t., Gamkrelidze-Ivanov II 665 t.).

Galima spėti, kad ide. **Hg^ue/or* (: **Hg^ur-* : **Heg^ur*) „iškilimas; kalnas“ buvo nomen actionis (generis inactivi), išvestas iš verb. ide. **Hg^uer-* (: **Hg^uor-* : **Hg^ur-* : **Heg^ur-*) „kelti, aukštyn traukti (resp. būti keliamam, aukštyn traukiamam)“ (tipologinių paralelių „kalnas, kalva ir pan.“ ← „iškilimas“ ← „kelti“ yra daugelyje kalbų!). Tokią šio ide. verb. reikšmę reikėtų laikyti pagrindine ir seniausia; buvo jam, aišku, ir tolimesnių reikšmių. Iš to verb. ide. **Hg^uer-* (: **Hg^ur-* ir pan.) „kelti, aukštyn traukti“ (šitokia reikšmė vėliau išnykusio indoeuropiečių tarmėse) gana anksti turbūt atsirado semantinių homonimų: a) ide. **Hg^uer-* „kelti, aukštyn traukti“ → **„burna* (į burną) traukti, siurbti“ → ide. **Hg^uer-* „(pra)ryti, verschlingen“ > **g^uer-* „t.p.“ (žr. s.v. *gurcle*), b) ide. **Hg^uer-* „kelti“ → „kelti balsą kalbant ar giedant (dainuojant)“ → ide. **Hg^uer-* „šaukti, giedoti; girti ir pan.“ > **g^uer-* „t.p.“ (žr. s.v.v. *gerdaut*, *girtwei*); su tuo pačiu ide. **Hg^uer-* > **g^uer-* „kelti, (aukštyn) traukti“ resp. „būti keliamam (traukiamam)“ → **„sunkų* dalyką kelti (traukti)“ resp. **„būti sunkiai (pakeliamam (traukiamam)“* iš kilmės galbūt susiję s. ind. *gur-ūh* „sunkus“ (< **g^ur-*) = gr. βαρύς „t.p.“ [dėl reikšmės plg. pvz. s. sl. *tęž-bkō* „sunkus“ : s. sl. (*raz*)*tęgō* „(iš)traukiu“] ir kt. (žr. s.v. *girnoywis*).

Dėl pr. *garian* ir kt. etimologijos plg. Trautmann AS 335, Endzelins SV 175, Fraenkel 153, Pokorny I 477 t., Toporov PJ II 163 tt. (ir liter.).

garkity „senf (Senf) — garstyčia“ E 269 nom. sg. fem. = pr. **gar-kītī* — *i/jā*-kamenis žodis (pvz.: gen. sg. **garkitās* < **-iās*, plg. lie. *marti*, *marčiōs*), maždaug XI—XII a. skolinys (su atinkamų priebalsių ir fleksijos substitucija) iš lenk. *gorczyca* „t.p.“ (pagal jo tarimą XI—XII a.), žr. Levin SE 15 (ir kitur passim), plg. Toporov PJ II 165 t. (ir liter.). Plg. slavizmus lie. *garčyčia* „t.p.“ (LKŽ III 120) ir (perdirbinius) *garstyčia* (*garstýčia*) „t.p.“ (LKŽ III 144), *garsvyčia* (*garsvýčia*) „t.p.“ (LKŽ III 145), žr. Fraenkel 138 (ir liter.).

garrewingi „brünstig (brünstig) — karštai“ III 121₈ [75₁₈₋₁₉] adv. (= *karschtas* VE 59₁₈ adj. nom. sg. masc.) = **garavingi* (ar **garevingi*), suponuojantis adj. pr. **garavinga-* „karštas“ (plg. s.v.v. *ainawijdi*, *ainawidai*), kuris galėtų būti sufikso **-aving-* (sudurtinio) vedinys iš subst. pr. **garā* „karštis“ ar **gara-* „t.p.“ (žr. *goro*), plg. Trautmann BSW 79. Bet pr. **garavinga-* „karštas“ yra greičiau sufikso *-ing-* vedinys iš adj. pr. **garava-* „t.p.“, plg. la. *laipnigs* „malonus, meilus“ (iš la. *laipns* „t.p.“), lie. *linksmingas* „linksmas, džiaugsmingas“ (iš lie. *liñksmas*) ir kt., žr. Endzelīns SV 44, Skardžius ŽD 117 t. Toks adj. pr. **garava-* „karštas“ laikytinas sufikso **-av-* vediniu a) iš subst. [pr. **gara-* „karštis“ resp. **garā* „t.p.“ [žr. s.v. *goro*; plg. la. *vask-avs* „apygelsvis (sc. vaškinės spalvės)“, žr. Endzelīns LVG 287, (dėl lie. *-av-*) Skardžius ŽD 379 tt.] arba b) iš adj. pr. **gara-* „karštas“ (žr. s.v. *goro*; plg. adj. s. sl. *istovъ* „ἀληθινός“ ← adj. *istō* „tikras“, žr. Endzelīns SV 44). Dėl pr. *garrewingi* plg. Toporov PJ 166 tt. ir liter.

garrin, žr. *garian*.

gasso, žr. *glasso*.

gasto „stucke“ E 238 nom. sg. fem. = **gastō*, t.y. **gastā*. Vok. *stucke* (E 238), kuris atliepia v.v.a. *stucke* (*stücke* ir pan.) „Teil von, Stück“ (Lex 215), yra tarp *acker* „Acker — ariama žemė, dirva“ (E 237) ir *morgen* „Morgen — margas (toks žemės matas)“ (E 239). Taigi vok. *stucke* (E 238), vadinasi, ir pr. *gasto* (E 238) yra matyt „Ackerstück, ein Stück Land“ = „dirbamos žemės gabalas, sklypas“ (žr. dar Endzelīns SV 175, Toporov PJ II 169, PKP II 23). Šio pr. žodžio kilmė iki šiol yra ne tik neaiški,

bet ir neaiškinta. Vienintelis bandymas ją aiškinti yra V. Toporovo atsargiai keliamoji hipotezė (Toporov PJ II 169 tt.), tačiau ji laikytina, trumpai kalbant, nepagrindžiamu spėjimu. Pr. *gasto* = **gastā* „dirbamos žemės gabalas, sklypas“ yra, man rodos, lydiminės (t.y. miškų) deginimo) žemdirbystės laikų padaras, kilęs iš vak. balt. subst. **gastā* „tai, kas užgesę (užgesinta)“ ← adj. fem. **gastā* „užgesusi“ (sc. žemė), o šis — sufikso **-tā-* vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš (vak.) balt. verb. **ges-* „ges(in)ti“ arba (be apofonijos) iš (vak.) balt. (verb.) **gas-* „gesinti“ (žr. toliau). Šitą vak. balt. subst. **gastā* „tai, kas užgesę (užgesinta)“ dėl darybos plg. pvz. su lie. (Ds) subst. *svilta* „tai, kas prisvilę (prisvilinta)“ [← adj. fem. **sviltā* „prisvilusi (prisvilinta)“ ← verb. *svil-ti*], *naštā* „tai, kas nėšama (nėšta)“ [← adj. fem. **naštā* „nėšama (neštā)“ ← verb. *nėš-ti*] ir pan. (plg. Skardžius ŽD 323 t.).

Taigi pr. **gastā* „sklypas“ semantinė evoliucija bus buvusi maždaug tokia: lydiminės žemdirbystės laikais (dėl jos žr. pvz. P. Dundulienė. Lietuvių etnografija. Vilnius, 1982, p. 33) iš vak. balt. adj. (fem.) **gastā* „užgesusi (užgesinta)“ (sc. žemė) bus atsiradęs vak. balt. subst. **gastā* „užgesusi žemė“ > „užgesęs išdeginto miško plotas“ (jis, aišku, tik užgesęs tinkamas kultivuoti!) = „lydiminės žemdirbystės būdu galutinai paruoštas kultivuoti žemės plotas, sklypas“ > pr. **gastā* = *gasto* (E 238) „dirbamos žemės gabalas, sklypas“. Fr. Kuršaičio žodyne pateiktasis toponimas lie. *Gāstos* „Heirichswalde“ (pl. tantum), kurį Endzelynas atsargiai siejo su pr. *gasto* (Endzelīns SV 175), yra greičiausiai skolinys iš pr. **gastās* (nom. pl.) „sklypai“. Iš to paties balt. verb. **ges-* „ges(in)ti“, man rodos, buvo pasidarę žodį „sklypas“ ir kuršiai. Čia turiu galvoje štai ką. Skuodo rajono toponimas (lie. žem.) *Gēsalaī* [Būgos (III 231) pateiktasis *Gesalaī* taisytinas (A. Girdenio ir I. Remenytės žiniomis) į *Gēsalaī*] yra iš kurš. **Gēsalai*, kurį XIII amžiuje kuršiai tarė **Dzēsalai* (= dk. *Zesele* Būga l.c.), o lietuviai (žemaičiai) — **Gēsalai* (> *Gēsalaī*). Su kurš. **Gēsalai* lietuviai susipažino I tūkstantmečio pabaigoje — tuomet, kai prasidėjo kuršių lituanizacija (XIII amžiuje ji dar nebuvo užsibaigusi), t.y. tuomet,

kai kuršiai priebalsį *g (+ priešakinės eilės balsis) dar nebuvo išvertę į *dz, žr. Mažiulis – Iš lietuvių etnogenezės. Vilnius, 1981, p. 6. Toponimas kurš. *Gēsalai yra matyt iš kurš. (appell.) *gēsalai „sklypai“, kuris – tos pačios šaknies ir panašios semantinės evoliucijos žodis kaip ir pr. *gastās „sklypai“ (nom. pl. fem.) → lie. Gāstos (žr. anksčiau). Darybinį santykį tarp pr. *gastā „sklypas“ ir kurš. *gēsala- „t.p.“ [: balt. *ges- „ges(in)ti“] plg. pvz. su lie. *naštà* „Bürde, Last“ (dėl darybos plg. lie. *svilta*, žr. anksčiau) ir lie. *nēšalas* „t.p.“ (: lie. *neš-* „nešti“). Kaip lie. *nēš-alas* yra vedinys iš verb. praet. (trans.) *neš-* „nešti“ (plg. pvz. lie. *vir-alas* – iš praet. *vir-* „virti“), taip ir kurš. *gēs-ala- (ne *ges-ala-) darybiškai suponuoja kurš. praet. *gēs- < balt.-sl. dial. *gēs- (praet.)/*ges- (inf., praes.) „gesinti“ (trans., žr. toliau). Balt. verb. *ges- „ges(in)ti“ buvo a) balt. verb. *ges- (praet., inf., praes.) „gesti, erlöschen“ (intrans.) → *ges- (praet., inf.)/*gens- (praes.) „t. p.“ > lie. *gēs-o gēs-ti geñs-a* „t. p.“ (LKŽ III 278 tt.) ir b) balt. verb. *ges- (praet., inf., praes.) „gesinti, löschen“ (trans.); iš pastarojo bus atsiradęs balt. dial. (verb.) *gēs- (praet.)/*ges- (inf., praes.) „t. p.“ [ir, pagaliau, net *gēs- (praet., inf.)/*ges- (praes.) „t. p.“], kuri atspindi la. *dzēs-t* „t. p.“ resp. *dzes-t* „t. p.“ [inf., žr. ME I 549 (ir dėl praet., praes.)] ir kurš. *„gesinti“ (žr. anksčiau). Panašiu būdu iš sl. verb. *ges- „gesinti“, egzistavusio greta sl. verb. *ges- „gesti“, bus atsiradęs ir sl. *gēs-, kuri turi s. sl. *žas-iti* „baidyti“ [< *„aplieti gyvą būtybę (tokia senovės žmonėms atrodė ir ugnis) šaltu vandeniu, jo bijančią“ < *„gesinti“] ir pan.

Šalia balt.-sl. verb. *ges- „ges(in)ti“ bus buvęs intensyvas balt.-sl. (verb.) *gas- „gesinti“ (praet., inf., praes.) > lie. *gas-iti „t. p.“ → *ges-yti „t. p.“ (dėl šio lie. verb. žr. Skardžius ŽD 532, 546). Iš tokio balt.-sl. verb. *gās- „gesinti“ (praet., inf., praes.) išriedėjo balt.-sl. dial. (verb. intens.) *gās- (praet.)/*gas- (inf., praes.) „t. p.“, o iš čia atsirado sl. (*gās- >) *gas-iti „gesinti“ (> lenk. *gas-ić* „t. p.“ ir kt.). Tas pats balt.-sl. dial. *gās- (praet.) „gesinti“, man rodos, slypi asmenvardžių lie. *Gās-*tautas* [> rus. *Кзачоомѣ* (1445 m.) ir kt., Būga I 257] ir pan. (žr. dar LPŽ I 694 t.) sande *Gās- < appell. (verb.) *gās- „tramdyti ar pan.“ (< *„gesinti“):

pr. (avd.) *Gas-tartas (> *Gastart* – Trautmann PN 28) yra su *Gās- (ne *Gās-l) < appell. (verb.) *gas- „tramdyti ar pan.“ (< *„gesinti“), dėl kurio žr. anksčiau.

Balt.-sl. verb. *ges- „ges(in)ti“ yra iš ide. *g^hes- „t. p.“ > het. *kiš-t-* „gesti, erlöschen“, toch. A *kās* „t. p.“, B *kas, kās* „t. p.“, s. ind. *jās-ate* „yra išsekęs“ ir kt., žr. Fraenkel 149, Pokorny I 479.

-gattawint, žr. *pogattawint*.

gauuns „empfahen (empfangen) – gavęs“ III 89₂₄ [57₁₄] partic. praet. act. nom. sg. masc. (= *gaus* „gaūs“ VE 38₂₀ fut. 3 sg.) = pr. *ga(u)vuns, jo inf. – pr. *gaū-t- resp. *gaū-tvei (žr. *po-gaūt*) < *gáu-; žr. dar *augauuns, engaunai*.

Verb. pr. *gáu- „gauti“ [< *„pasilenkti ką sau“, žr. toliau] = lie. *gáu-ti* „t. p.“, la. *gaū-t* „gaudyti“ resp. *gū-t* „gauti“ suponuoja verb. balt.-sl. *gāu-/gū- „lenkti(s)“, iš kurio senesnių vedinių yra pvz.: a) verb. balt. (*gu- + *-d- >) *gud- „(pa)linkti“ > lie. *gūsti (gūdo)* „sich gewöhnen“ (iš čia – lie. *gūd-ras* = la. *gud-rs* < *„lankstus, palinkęs prie ko“), pr. (subst.) *gud-ē „tai, kas išsilankstę“ (žr. *gudde*), b) subst. ryt. balt. (*gau- + *-ra- >) *gaur- „tai, kas išlinkęs“ > lie. *gāuras (gaurai)* = la. *gauri* (žr. dar s. v. *gurins*), c) nomen sl. (*gau- + *-t- >) *gaut- „tai (tas), kas sulinkęs“ > lenk. *gut* „kreivas šakotas medis“ ir pan. (Toporov PJ II 177). Žr. dar s. v. *gunsix*.

Verb. balt.-sl. *gāu-/gū- „lenkti(s)“ < ide. *gēu-/gū- „t. p.“ < *geu(H)-/*gu(H)- „t. p.“ → av. *gū-naoiti* „gauna, parūpina“, het. *kuttar* „petys, žastas“ (< *gut^r „tai, kas lankstosi ar sulinkęs“) = lo. *guttur* „gerklė“ ir t. t., žr. Fraenkel 141 t., Pokorny I 393 tt., 403 t., Toporov II 176 t. (ir liter.), Mažiulis PKP II 282 (išn. 108).

Tas pats ide. *gēu-/gū- „lenkti(s)“ galbūt slypi ir verb. balt.-sl. *gaub-/gūb- „t. p.“ (žr. *dwigubbus* ir PKP II 282), kuris, tiesa, įprastai kildinamas iš ide. *gheub(h)- „lenkti(s)“ (pvz. Pokorny I 450); tačiau šis kildinimas remiasi iš tikrųjų tik germanų kalbų žodžiais (žr. pvz. Pokorny l. c.), kurių giminystė su minėtu verb. balt.-sl. *gaub-/gūb- nėra neabejotina (plg. Trautmann BSW 100 t.).

geasnis „snepe (Schnepe) – perkūno oželis“ E 753 nom. sg. masc. = *gēsnis (dėl -ea- = pr. *-ē- žr. Trautmann AS 120, Būga II 291). Pastaba dėl jo reikšmės: vok. (E 753) *snepe* (pr. *geasnis*), šiaipjau galintis reikšti „Schnepe“ = „slanka“ (PKP II 44). kartu su vok. (E 754) *grosenepe* (pr. *slanke*) „große Schnepe“ = „didžioji slanka“ (t. y. „tikroji slanka“ = „slanka“ = „scolopax rusticola L.“, žr. *slanke*) rodo, kad vok. (E 753) *snepe*, vadinasi, ir pr. (E 753) *geasnis* buvo į slanką (tikrąją slanką) panašaus, bet už ją mažesnio paukščio pavadinimas. Pr. *geasnis* „snepe“ bus buvęs greičiausiai „perkūno oželis“ (žr. ir Toporov PJ II 178): iš sėjikų (charadriidae) šeimės paukščių, panašių į slanką (tikrąją slanką), bet už ją mažesnių (Ivanauskas I² 265–276), žmonėms, rodos, geriausiai pažįstamas yra perkūno oželis – *Capella gallinago* (L.), žr. Ivanauskas I² 270–274. Pr. *geasnis* = *gēsnis „perkūno oželis“ kartu su la. *dzēsnis* „juodasis gandra; garnys“ (Berneker PS 251, 290, Trautmann AS 336, Būga III 206, Toporov l. c.) < kurš. *dzēsnis „garnys ir pan.“ < *gēsnis „t. p.“ (plg. Būga l. c.) suponuoja balt. dial. *gē-šnis „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija *gē, skleidžiantis paukštis“ – sufikso *-šn- vedinys iš interj. balt. *gē (: *gā), žr. s. v. *geeyse*.

geauris „wasserrabe (Wasserrabe) – laukys“ E 757 nom. sg. masc. = *g’auris (su cirkumfleksiniu *-āu- < *-aū-). Pastaba: kadangi vok. (E 757) *wasserrabe* „Wasserrabe“ reikšmė nėra aiški, tai ir dėl pr. (E 757) *geauris* reikšmės nėra vieningos nuomonės (žr. Trautmann AS 336, Endzelīns SV 175, Urbutis Baltistica II 182, Schmalstieg OP 20, Toporov PJ II 180 t.). Nežiūrint to, kad vok. (E 757) *wasserrabe* „Wasserrabe“ reikšmė nėra aiški [ji matyt ir E vertėjui prūsui (informantui) buvo neaiški, žr. toliau], vandens paukščio pavadinimui pr. (E 757) *geauris* suponuotina greičiausiai reikšmė „laukys (*Fulica atra* L.)“ (anksčiau spėjau kitaip, žr. PKP II 44). Pr. (E 757) *geauris*, eidamas po pr. (E 756) *witwago* (žr.), gali būti į pastarąjį panašus paukštis – vienas iš vandeninių vištų (Rallidae, žr. dar *droanse*). Iš jų žinomiausias yra laukys (žr. Ivanauskas II 102). E žodynėlio vertėjas prūsas (informantas), tiksliai nesuvokdamas vok. (E 757)

wasserrabe „Wasserrabe“ reikšmės resp. ši vok. žodį suvokdamas kaip „vandens kranklys (varnas)“ = „tam tikras juodas didelis vandens paukštis“, vok. žodį E 757, einantį po vok. žodžio E 756 (žr. *witwago*), išvertė į pr. (E 757) „laukys“ (*geauris*), kuris yra juosvas (tamsiai pilkas, jo galva su kaklu beveik juoda) ir didžiausias iš vandeninių vištų (Ivanauskas I. c.).

Pr. *geauris* „laukys“ = *g’auris kartu su lie. *giaurys* „ilgasnapė vištelė (*Rallus aquaticus* L.)“ (LKŽ III 282) yra iš balt. dial. *geuris, o šis laikytinas onomatopėjinės kilmės žodžiu – sufikso *-r- vediniu iš verb. balt.-sl. *geu-/*gau- „skeisti tam tikrą balsą, imituojamą interjekcijos *geu/*gau“ (dėl laukio balso žr. Ivanauskas II 105) ← interj. balt.-sl. *geu/*gau. Tas pats verb. balt.-sl. *geu-/*gau- < ide. *geu-/*gou- (← interj. ide. *geu/*gou) slypi žodžiuose lie. (dial.) *gau-ti* „staugti“, (Nesselmann Wrtb. 245), *gaū-sti* „skambėti; ošti; zvimbti“, la. *gaū-st(ies)* „sielotis, aimanuoti, guostis“, *gaūra* (*gaūris*) „naras (iš dalies ir kiti artimi vandens paukščiai)“ (ME I 611), *gaū-rēt* „rėkauti“ ir kt., s. sl. *gov-orz* „triukšmas, riksmas“, *gov-oriti* „шуметь; говорить“ ir kt., ags. *ciegan* „šaukti“ (< *kau-jan), gr. γοῶω „aimanuoji, skundžiuos“ (< *gou-) ir kt., žr. Fraenkel 140 t., Pokorny I 403, Urbutis BEE 28–30, Toporov PJ II 180 tt.

geeyse „reger (Reiher) – garnys“ E 718 = *gēisē (ar *gēizē) nom. sg. fem. (su cirkumfleksiniu *-ēi- < *-ei-).

Tiesa, ši pr. *geeyse* įprasta kitaip interpretuoti – a) taisyti į *geerse bei skaityti pr. *gērsē, remiantis lie. dial. *gēršē* „garnys“ (Trautmann AS 336) ir kildinant la. *dzēse* „t. p.“ iš la. *dzērse „t. p.“ (Endzelīns SV 175 t.), b) taisyti į *geense „t. p.“ bei skaityti pr. *gēnsē (*gēnzē), remiantis lie. dial. *gēnšē* (*gēnzē*) „t. p.“ (Būga I 306), c) be taisyčių skaityti pr. *gēsē (*gēzē) „t. p.“, remiantis la. *dzēse* „t. p.“ (Berneker PS 290, plg. Endzelīns l. c.). Pr. *geeyse* tarimas (skaitymas) nėra aiškus V. Urbutiui, plačiausiai ir labai kruopščiai išanalizavusiam lietuvių bei latvių tarmių garnio pavadinimų medžiagą (Urbutis BEE 17–40),

kuria, etimologiškai ją nevienur kitaip interpretuodamas, šiame straipsnyje toliau daugiausia ir remiuosi.

Kad pr. *geeyse* be jokių taisyčių skaitytinas pr. **gēise* (ar **gēizē*) pirmiausia rodo pr. vv. (dk.) *Geizelawken* (*Gaysalaukin* ir pan.) = pr. *Geisēlauk-* (ar **Geizēlauk-*) „garnio laukas“, žr. Gerullis ON 39. Tokiai nuomonei linkęs pritarti Toporov PJ II 185 t., jos nepaneigia ir Endzelīns l. c., Fraenkel 137, Urbutis BEE 24.

Pr. **geisē* (ar **geizē*) „garnys“ laikau onomatopėjinės kilmės žodžiu, suponuojančiu interjekcija balt. dial. **gēi/*gāi* – formanto **-i* išplėstą interj. balt. **gē/*gā*, kuria buvo imituojamas tam tikrų paukščių (tarp jų ir garnio) pasikartojantis tam tikras balsas (plg. Urbutis BEE 21, 25); ji (kaip ir kitos interjekcijos) atliko ir tam tikras verbų (arba nomen actionis) funkcijas, plg. pvz. lie. (Ds): *staīkus tik atskrido ir jau ga-ga-ga* „gandras tik atskrido ir jau kalena (ėmė kalenti)“ [arba „gandras tik atskrido ir jau (prasadėjo jo) kalenimas“]. Tam pačiam reikalui bus egzistavę ir daugiau tos interj. balt. **gē/*gā* variantų: a) interj. balt. **gēn/*gān* (nazalizuota, t. y. formanto **-n* išplėsta interj. balt. **gē/*gā*), b) interj. balt. **gēr/*gār* (formanto **-r* išplėsta interj. balt. **gē/*gā*); plg. Urbutis BEE 25, Toporov PJ II 179.

Taigi pr. **geisē* (ar **geizē*) „garnys“ yra iš ***, „tam tikrą (pasikartojantį) balsą, imituojamą interjekcija **gei*, skleidžiantis paukštis“ – sufikso (**-s-*) **-s-* (ar **-z-* > **-z-*) vedinys iš interj. balt. dial. **gei*. Šios interjekcijos varianto balt. **gē* (: **ge* : **gā*) pamatu bus panašiai atsiradęs subst. balt. dial. **gē-s(n)-* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gē*, skleidžiantis paukštis“, kuris davė a) subst. kurš. dial. **gē-s(n)-* „garnys ir pan.“ > **dzē-s(n)-* „t. p.“ > la. *dzē-se* „juodasis gandras; garnys“, *dzē-snis* „t. p.“ ir b) pr. **gē-snis* „perkūno oželis“ (žr. *geasnis*); plg. didžiai senus interjekcijos balt.-sl. **ge/ga* (: **gē/*gā*) vedinius s. v. v. *gegalis* (žr.), *geguse* (žr.).

Tos interjekcijos varianto balt. **gēr/*gār* pamatu bus atsiradęs subst. kurš. (gal ir pr.) dial. **gēr-sē* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gēr*, skleidžiantis paukštis“ > „garnys ir pan.“, o

iš jo – lie. dial. (vakarinėse Lietuvos tarmėse) *gēršē* „garnys; gervė“ resp. *geršis* „gandras“ bei (kurš. dial. **gērs-* > **dzērs-* >) la. (**dzērs-* →) *dzēstre* „garnys“ resp. *dzēstrs* „gandras“. Man rodos, kad su ta pačia interj. balt. **gār* (: **gēr*) darybiškai susijęs ir lie. *garnys* „*Ardea cinerea* L.“ = la. *gārnis* „t. p.“; plg. labai seną su interj. balt.-sl. **gēr* (: **gār*) darybiškai susijusį žodį pr. *gerwe* (žr.).

Interjekcijos balt. **gēn/*gān* pamatu bus atsiradę a) subst. balt. dial. **gēn-šē* (**gēn-žē*) „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gēn* (nazalizuota **gē*), skleidžiantis paukštis“ > kurš. (gal ir pr.) dial. **gēn-še* (**gēn-žē*) „garnys ir pan.“ > lie. dial. (vakarinėse Lietuvos tarmėse) *gēnšē* (*gēnžē*) „garnys“, b) subst. balt. dial. **gan-(d)ras* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gān* (nazalizuota **gā*), skleidžiantis paukštis“ > vak. balt. (pr.-jotv.-kurš.) **gandras* „Storch“ (plg. pvz. minėtą la. *dzēstrs* „gandras“ greta la. *dzestre* „garnys“) > pr. **gandras* „t. p.“ = lie. dial. (vakarinėse Lietuvos tarmėse) *gañdras* „t. p.“ (žr. s. v. *gandams*); plg. labai seną su interj. balt.-sl. **gān* (**gēn*) < ide. **ghān* (: **ghēn*) iš kilmės susijusį pr. *sansy* (žr.).

gegalis „kleinetūcher (kleiner Taucher) – mažasis naras“ E 759 nom. sg. masc. Šio vandens paukščio (*Colymbus minor*) pavadinimas galėtų būti *o*-kamienis – pr. **gegal's* < **gegalas* „t. p.“ (plg. pvz. pr. E *deywis* = **deiv's* < **deivas*), visai panašus į lie. dial. (Ryt. Pr.) *gegalas* „naras“ (LKŽ III 200; gal iš pr.), taip pat lie. dial. (Bretkūno raštų) *giegals* „t. p.“ (= **gegals*, laikomas prūsizmu, žr. Falkenhahn 203); plg. (irgi *o*-kamienius) lie. *gagalas* „antinas; gandras“ (LKŽ III 13), *gaigalas* „antinas“ = la. *gaigals* „naras; žuvėdra“ (ME I 584) = pr. **gaigal-* „naras ar pan.“ (→ pr. ež. dk. *Gaygel-yth*, Gerullis ON 34), be to, (*ā*-kamienius) la. *gaigala* (*gaigala*, *gaigala*) „t. p.“ (dėl jo žr. dar Būga II 395), *gaigula* „t. p.“ (ME I 583 t.).

Kitose, t. y. ne E žodynėlio, pr. šnektose galėjo šis pr. žodis būti ir *jo*-kamienis (perdirbtas iš *o*-kamienio) – pr. **gegalis* „(mažasis) naras“ (o gal ir E *gegalis* = pr. **gegalis*??), plg. (*jo*-kamienius) lie. *gāgalis* (*gagālis*) „žąsinas“ (LKŽ III 13), la. *gaigalis*

„naras; žuvėdra“, *gaigulis* „t. p.“, be to, (*ē*-kamenius) la. *gaigale* „t. p.“, *gaigule* „t. p.“ (ME I 583 t.).

Turime baltų tarmėse įvairuojančius tam tikrų vandens paukščių pavadinimus, kurie, būdami onomatopėjinės kilmės ir etimologiškai nesuvedami į vieną prolytę (praformą), suponuoja balt. dial. **gegalas*/**gagalas* (**gegalis*/**gagalīs* < **gegalīas*/**gagalīas*) resp. **gaigalas* (**gaigalīs*) ir pan. Jie yra iš **g*, (pasikartojanti) tam tikrą balsą, imituojamą interjekcijos **ge*/**ga* resp. **gai*, skleidžiantis paukštis (paukščiai)“ – sufikso **-al-* vediniai (plg. pvz. lie. *mařm-al-as* „plepys“ ir pan., žr. Skardžius ŽD 172 t.) iš interjekcijos (ėjusios ir verbi funkcijas, žr. s. v. *geeyse*) a) balt. **ge*/**ga* resp. b) balt. **gai* (dėl šių interj. variantų žr. s. v. *geeyse*), tiksliau sakant, a) iš kvaziverbalinės (interj.) šaknies balt. (dial.) **geg-*/**gag-*, abstrahuotos iš reduplikuotos interj. balt. **ge-g(e)* = **ge-ge* (= **ge-ge-ge...*)/**ga-g(a)* = **ga-ga* (= **ga-ga-ga...*) resp. b) iš kvaziverbalinės (interj.) šaknies balt. (dial.) **gaig-*, abstrahuotos iš reduplikuotos interj. balt. **gai-g(ai)* = **gai-ga(i)* [= **gai-ga(i)...*]. Iš tų balt. (dial.) kvaziverbaliųjų (interj.) šaknų (lyčių) bus atsiradęs vienas kitas ir tikrasis verbum, – pvz.: lie. *gag-ėnti* „rėkti *ga-ga-ga...* (apie žąsų, gandrų, gervių ir pan. balsą)“ (LKŽ III 14) ir pan.; plg. dar pvz. lie. *marm-ėti*, kildintiną iš interj. *māř-m(āř)* = *māř-māř* (= *māř-māř-māř...*). Panašiai, kaip balt. **geg-alas*/**geg-alīas* resp. **gag-alas*/**gag-alīas*, bus atsiradęs ir sl. **gag-alas*/**gag-alīas* > **gogolb*/**gogolb* > lenk. *gogoł* „Clangula glaucion“, rus. *гоголь* „Bucephala clangula“ ir kt. [lytyje lenk. *gagoł* „Bucephala clangula L.“ galėtų slypėti interj. balt.-sl. dial. **gan*/**gen* (žr. s. v. *geeyse*), tačiau žr. Nepokupny, Baltistica XI 139]. S. isl. *gagl* „kleine Gans, wilde Ente“ ir pan. (Vries 152) savąja daryba labai panašūs į minėtą balt.-sl. **geg-al*/**gag-al-*, ir jie visi suponuoja interj. (jos variantus) ide. **g(h)ē*/**g(h)ǫ*/**g(h)ǻ* ir pan. (plg. Pokorny I 407).

Balt.-sl. **gegal-*/**gagal-* ir pan. daryba jau seniai aiškinama kitaip: čia egzistuoja dvi nuomonės, dėl kurių žr. (resp. plg.) ME I 583, Fraenkel 128, ESSJ VI 194, Toporov PJ II 188 t. ir liter.

geguse „kukug (Kuckuck) – gegutė“ E 731 nom. sg. fem. (Cuculus canorus) = pr. **geguzē*, kuris kartu su lie. *gegužė* „t. p.“ = la. *dzeгуze* „t. p.“ suponuoja balt. **gegužē* (gal ir dial. **gegužā*) „t. p.“ (iš čia galbūt ir finų kalbų „gegutė“, žr. liter. apud Toporov PJ II 191) = sl. **gegužjā* (ar ir **gegužā*) „t. p.“ → lenk. (dial.) *gżegż-ółka* „t. p.“, s. rus. *жегъз-уля* „t. p.“ ir kt. (Trautmann BSW 81 t., Vasmer II 91 t., Fraenkel 142 t., Sławski I 388 t., Toporov PJ II 190 ir liter., Nepokupny Baltistica XI 139 tt.). Balt.-sl. **gegužjā* „gegutė“ yra, man rodos, iš **g*, tam tikrą balsą, imituojamą interjekcijos **ge-gū* (reduplikuotos), skleidžiantis (gūdžiai) paukštis“ – vedinys (plg. s. v. *gegalis*) iš interj. balt.-sl. **ge-gū* „ku-kū“ (reduplikuotos) + suff. **-už-* (jo vokalizmą priderinant prie šios interj. balsio **-ū*) ← **-ž-* < ide. **-g-* [dėl suff. balt. **(u)ž-* žr. Endzelīns LVG 372 t.]. Plg. pvz. gr. *κόκκυξ* „gegutė“ (= *κόκκυγ-*) – vedinį iš interj. gr. *κόκκυ* „ku-kū“ (reduplikuotos) + suff. *-υγ-* (vokalizmu priderintas prie šios interj. balsio *-ū*) ← *-γ-* < ide. **-g-* [dėl suff. gr. *-(υ)γ-* žr. E. Schwyzer, Griechische Grammatik, I. München, 1939, p. 498].

Dviskiemene (reduplikuota) interj. balt.-sl. **ge-gū* „ku-kū“ (= **ge-gū* „t. p.“ – **ge-gū* „t. p.“ – **ge-gū* „t. p.“ – ...) buvo pamėgdžiojama kukavimo (gūdaus ir labai specifinio gegutės balso) dvisegmentė atkarpa „ku-kū“ (besikartojanti), girdint pirmąjį segmentą aukštesnio tono (interj. balt.-sl. **ge-gū* pirmojo skiemens balsis diezinis), o antrąjį – žemesnio (interj. balt.-sl. **ge-gū* antrajam skiemeniui pasirinktas balsis **-ū* – bemolinis, t. y. „gūdus“ balsis); plg. pvz. lie. (Ds) *ku-kū* „ku-kū“, interjekciją, kurios (su abiejuose skiemenyse esančiu „gūdžiu“ balsiu *ū*), paprastai rečitatyvu tariamės, pirmasis skiemuo (jo balsis *-u-*) yra (dusetiškiams) aukštesnio tono, o antrasis (jo balsis *-ū*) – žemesnio.

Interj. balt.-sl. **ge-gū* „ku-kū“ kartu su interjekcijomis (reduplikuotomis) gr. *κόκκυ* „ku-kū“ (→ subst. *κόκκυξ* „gegutė“), lo. **cucū* „ku-kū“ (→ subst. *cucūlus* „gegutė“), s. ind. **kukū* (ar su kitokiu balsiu vietoj **-ū*) „ku-kū“ [→ subst. (su apofonizuotu

*-u- į *-au-) *kauk- > kok-iláh „indiškoji gegutė“] ir pan. suponuoją, kad bus egzistavusi gegutės (ir ne vien jos) balsą pamėgdžiojanti reduplikuota interjekcija (su „gūdžiais“ priebalsiais ir balsiais) ide. *GV-GV „ku-kū (ir pan.)“, kur *G = ide. dial. *k(h) arba *g(h), o *V = ide. dial. *ū arba kai kurie kiti balsiai.

Į interjekciją (reduplikuotą) balt.-sl. *ge-gū „ku-kū“ < interj. ide. dial. *ghe-g(h)ū „ku-kū (ir pan.)“ yra labai panaši interj. (reduplikuota) ide. dial. *ghu-g(h)ū „t. p.“ (ar su kitokiu balsiu vietoj *-ū) > interj. germ. *guku „ku-kū“ (ar su kitokiu balsiu vietoj *-u), kurios fleksiniu vediniu (su apofonizuotu *-u- į *-au-, plg. s. ind. kok-iláh, žr. anksčiau) laikytinas germ. subst. *gauka- „gegutė“ (> s. isl. gaukr „t. p.“ ir kt.). Vadinasi, germ. *gauka- „gegutė“ kildintinas taip pat, kaip ir balt.-sl. *gegužija (ar ir *gegužā) „t. p.“, iš reduplikuotos lyties.

Iš visa to, kas anksčiau pasakyta, išplaukia išvada: tradicinę hipotezę, kad balt.-sl. *gegužija (ar ir *gegužā) „gegutė“ esanti iš reduplikuotos lyties ide. ge-ghug? „t. p.“, o germ. *gauka- „t. p.“ – iš nereduplikuotos ide. *ghoug- „t. p.“, – tokią hipotezę (Meillet MSL XII 213 t., Trautmann l. c., ME I 540, Vasmer l. c., Fraenkel l. c., Sławski l. c., Stang LS 21, Toporov l. c.), kuri visuotinai priimta, reikia laikyti neįrodoma.

gēide „wartten (warten) – (jie) laukia“ III 85₉ [53₃₀] 3 pl. praes. – frazėje *no swaian labiskan gēide* „auff seine Gūte wartten“ III 85₈₋₉ (= *nussitik geribei iō* VE 36₁₀, *vs winge Szeelestibe czerre ieb Gaide* EC 57₁₂₋₁₃); *giēidi* „warten (warten) – (jos) laukia“ III 83₈ [53₁₄] 3 pl. praes. – frazėje *Wissas Ackis giēidi notien* „Aller Augen warten auff dich“ III 83₈ [53₁₄] (= *Akys wissu ing tawe nussitik* VE 35, *Wuesses Atczes gaide vs thōw* EC 56₈). Pr. *gēide/giēidi* (3 pl. praes.) čia pavartotas iš jo pagrindinės reikšmės „warten – laukti“ išvesta (labai aštima) reikšmė „tikėtis ko“ (plg. pvz. lie. *lāukiau tō, kad tu padarysi* reikšmė „tikėjau si to, kad tu padarysi“ Ds). Čia prisidėjo ir vok. *warten* „laukti ir kt.“, pavartotas šiose Liuterio katekizmo vietose (III 84₇, III 82₈) reikšmė „seine Hoffnung auf etwas setzen“ (plg. Paul

DW 724 s. v. 4. *warten*) = „dėti vi t is į ką, tikėtis ko“; plg. ir minėtus VE bei EC vertimus.

Lytys pr. *gēide* bei *giēidi* „laukia“ bei *giēidi* „t. p.“ (su *gi-* = pr. *g'-) atsirado iš pr. **gēidja* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu *-ēi-) < **geidia* „t. p.“ = lie. *geidžia* „trokšta, begehrt“. Čia etimologiškai pridera ir pr. *sengidaut* „pasiekti, įgyti; sulaukti“ bei *sengijdi* „pasiekia, įgyja; sulaukia“ (žr. *sengidaut*), taip pat la. *gāidlt* „laukti“, s. sl. *židq* „laukiu“ (< **geid-*) resp. *žbd-ati* „laukti“, s. v. a. *gīt* „godumas, gobšumas“ ir pan. Turime balt.-sl.-germ. žodžius (Trautmann BSW 82, Vasmer II 39, Fraenkel 144, Stang LS 21), su kuriais mėginama sieti dar kelt. – pvz. s. air. *giall* „įkaitas“ (Pokorny I 426, Toporov PJ II 192). Dėl tos keltų kalbų medžiagos žr. toliau. o tuo tarpu pasiremsiu Stangu (l. c.), kuris čia įžiūri tie balt.-sl.-germ. izoleksą. Tie balt.-sl.-germ. žodžiai suponuotai abejojant, ide. dial. **gheidh-*, kuriam įprasta suteikti reikšmę „geisti, begehren“ (žr. pvz. Pokorny I 426, plg. Trautmann l. c.), vadinasi, iš jos vesti ir minėtų pr.-la.-sl. žodžių reikšmę „laukti“. Tačiau dėl ide. dial. **gheidh-* reikšmės galima kitaip galvoti, išeinant jau vien iš archaiškiausių indoeuropiečių kalbų – baltų-slavų kalbų dialektologijos duomenų. Šis balt.-sl. **geid-* reikšmė „laukti“ sutinkamas pr.-la.-sl. kalbose, t. y. baltoslaviškosios teritorijos periferijoje, o ne lie. kalboje (čia reikšmė – „geisti, begehren“), kuri visuomet buvo tos teritorijos centrinio arealo dalis (apie senesnių ir seniausių laikų lingvistinės baltų-slavų teritorijos periferinį bei centrinį arealą žr. Mažiulis, Liet. etnogen., 5 tt.). Kadangi periferiniai dialektai (resp. kalbos), kaip žinoma, neretai išlaiko archaizmų daugiau nei centriniai, tai galima manyti, kad trumpai sakant, balt.-sl. **geid-* reikšė ne „geisti“ ar pan. („verlangen; warten“ – Trautmann l. c.), o „laukti“ (prie la. žodžio „laukti“ senovinės reikšmės išlikimo gal prisidėjo ir substratiniai baltai, apie kuriuos žr. V. Mažiulis l.c.). Kaip lie. *geisti* „geisti, begehren“ išriedėjo iš balt.-sl. **geid-* „laukti“ (< ide. dial. **gheidh-*, dėl jo reikšmės žr. toliau), panašiai (bet savarankiškai) ir germ. tos pačios šaknies žodžio reikšmė „geisti“ (pvz. s. v. a. *gīt* „godumas, gobšumas“ < „geidimas“) bus atsiradusi iš *„laukti“. Kelt. žodžiuose – s.

air. *gīall* „įkaitas“ ir kt. slypi turbūt irgi ide. dial. **gheidh-* (žr. anksčiau), bet nelengva pasakyti, ar tas „įkaitas“ išriedėjo iš **(su)laukti*“, ar iš (**,laukti*“ >) „geisti“, ar, pagaliau, net iš (**,laukti*“ <) **,žiūrėti*“ (žr. toliau). Balt.-sl. **geid-* „laukti“, toliau, vedu iš **,žiūrėti* (žvelgti, žvalgytis)“ (plg. pvz. lie. *žiūrėti* „...laukti, tikėtis“ – DLKŽ s. v. 6. *žiūrėti*), plg. lie. *laukti* „warten“ < **,žiūrėti*“ (plg. la. *lūkuotiēs* „žiūrėti, dairytis“), vok. *warten* „laukti“ < „žiūrėti, žvalgytis“ (Paul DW 724), lo. *exspectare* „laukti“ (< **,išžiūrėti*“ : *spectare* „žiūrėti“) ir pan. Tą balt.-sl. **geid-* „laukti“ < „žiūrėti“ < „matyti“ kildinu iš dar senesnio balt.-sl. **geid-* „šviesti“ (plg. pvz. lie.: *māno ākys nebešviečia* „mano akys nebemato“ Ds), plg. lie. *laukti* „warten“ < **,žiūrėti*“ < **,matyti*“ < **,šviesti*“ (Fraenkel 345), pr. *laukit* „ieškoti“ < **,žiūrėti*“ (plg. pvz. lie.: *visuř iš-žiūrėjau, bet neradau* „visur išieškojau, bet neradau“ Ds) < **,matyti*“ < **,šviesti*“, gr. *λεῦσσω* „žiūriu, matau“ < **,šviesti*“, s. ind. *lókate* „(pa)māto, erblickt“ < **,šviesti*“ (: *rócate* „šviečia“) ir kt.

Taigi čia reikia atstatyti ide. dial. **gheidh-* (: **ghoidh-* : **ghidh-*) „šviesti, spindėti“, kuris yra formanto **-dh-* išplėstas verb. ide. **ghei-* (: **ghoi-* : **ghi-*) „t. p.“ > balt.-sl. **gei-* (: **gai-* : **gi-*) „t. p.“ (žr. s. v. *gaylis*). Iš verb. ide. dial. **gheidh-* „t. p.“ > balt.-sl. **geid-* „t. p.“ turime, be to, vedinių – fleksinį vedinį vak. balt. **gaidis* „kvietys“ (žr. *gaydis*), sufiksų vedinius lie. *giēdras* „heiter, klar“ = la. *dzied-rs* „azurblau“ (< ryt. balt. **geid-ras* „skaidrus, šviesus“), lie. *gaid-rà* „giedra“ (subst.), lie. *gaisas* „Lichtschein am Himmel“ = la. *gàiss* „oras“ (< ryt. balt. **gaid-sa-* „skaidrumas, šviesumas“), *dzidrs* „aiškus, šviesus“ ir kt., rus. *жудкуи* „skystas“ ir kt. (sufikso **-k-* išplėstas *u-*kamienis adj. sl. **geidu-* „prasišviečiantis, skaidrus“ – fleksinis vedinys) ir pan.

Tiesa, šiuos nomina, ypač lie. *giēdras* = la. *dziedrs* visi (nuo Fick BB II 187) etimologiškai sieja su gr. kalbės (tik su jos!) žodžiais *φαιδρός* „šviesus, spindintis“, *φαιδιμος* „spindintis“ ir pan., juos kildindami iš ide. **g^hhaid-* < **g^hhāi-* „šviesus, švytintis“ (žr. pvz. Pokorny I 488 t.) bei pabrėždami iš tikrųjų gana didelį

fonetinį ir semantinį panašumą tarp lie. *giēdras* = la. *dziedrs* ir gr. *φαιδρός*. Tačiau vien iš to panašumo daryti išvadą, kad šie lie.-la. ir gr. žodžiai giminiuotusi, nėra nerizikinga, plg. didelį panašumą pvz. tarp het. *kutru-* ir lie. *gudrūs*, nesuponuojantį jų bendros kilmės (žr. Mažiulis – RKEndz. 173 tt., E. Benveniste. Hittite et indo-européen. Paris, 1962).

Tradicinė hipotezė, pagal kurią lie. *giēdras* = la. *dziedrs* ir pan. suponuoja ide. **g^hhāi-*, yra labai įtartiną jau vien dėl to, kad šiems lie.-la. žodžiams giminaičių surandama tik graikų kalboje. Be to, ši hipotezė remiasi ne tiek pačių baltų atitinkamų faktų vidine rekonstrukcija, o gr. žodžiu *φαιδρός* (ir pan.), kuris, tiesa, šiaip jau galėtų suponuoti ide. **g^hhāi-* (bet žr. toliau).

Kildinimui lie. *giēdras* = la. *dziedrs* ir pan. iš ide. **g^hhāi-*, remiantis gr. *φαιδρός* (ir pan.), nepritaria, svarbiausia, štai kas: gr. *φαιδρός* turi diftongą *-xi-* < ide. **-zi-* (Pokorny I. c.), o lie. *giēdras* = la. *dziedrs* turi *-ie-* (cirkumfleksinį!), apofoniškai besikaitaliojantį su *-ai-/-i-* (lie. *gaidrà* „giedra“ : la. *dzidrs* ir kt., žr. anksčiau) ir kildintiną iš (cirkumfleksinio, t. y. trumpojo) diftongo balt.-sl. **-ei-* (: **-ai-* : *-i-*), kuris aiškiai suponuoja ne ide. **-zi-*, o ide. **-ēi-* (: **-oi-* : **-i-*). Taigi reikia manyti, kad lie. *giēdras* = la. *dziedrs* (ir pan.) yra ne ide., o ryt. balt. (ar balt.) prokalbės laikų veldiniai (atsiradę panašiu būdu kaip ir pvz. lie. *gūdras* „gudrus“ = la. *gudrs* „t. p.“, žr. Mažiulis I. c.), nesigiminiuojantys su gr. *φαιδρός* (ir pan.). O tai reiškia, kad atstatyti ide. **g^hhāi-* vien tik iš gr. *φαιδρός* ir pan. yra per daug rizikinga: ši gr. *φαι-* laikytina greičiausiai formanto gr. **-i-* išplėsta šaknimi (verb.) gr. **pha-* (: **phā-*) „žibėti, šviesti“ < ide. **bhā-* (: **bhā-*) „t. p.“ (dėl jos žr. Pokorny I 104–105).

Dėl minėto verb. ide. **ghei-* (: **ghi-*) reikia pridurti, kad jis greita pagrindinės reikšmės **,spindėti, šviesti*“ bus turėjęs iš jos išvestinių (perkeltinių) reikšmių – maždaug tokių: **,greitai judėti (judinti)*“ [dėl „spindėti, šviesti“ > „greitai judėti (judinti)“ žr. Urbutis BEE 60], **,šalti, spiginti*“ (dėl „spindėti, šviesti“ > „šalti, spiginti“ žr. Urbutis BEE 182–184) ir pan. Iš ide. **ghei-* (: **ghi-*) „spindėti, šviesti; greitai judėti (judinti)“ → **,greitai judėti (judinti)*“ atsirado s. ind. (**ghi->*) *hi-nóti* „treibt an,

schleudert“ ir kiti, kuriuos nurodo Pokorny's savo „Žodyne“ s. v. I. *g'hei-* „antreiben, lebhaft bewegen (schleudern) oder bewegt sein“ (Pokorny I 424 t.) ir matyt s. v. *gheis-* (Pokorny I 427). Iš verb. ide. **ghei-* (: **ghi-*) „spindėti, šviesti; šalti, spiginti“ → *„šalti, spiginti“ buvo išvesti indoeuropiečių kalbų žodžiai „sniegas“ bei „žiema“ – tie, dėl kurių žr. s. v. *semo*. Žr. dar Mažiulis, *Ėtimologija* 1986, p. 124 tt. Be to, žr. s. v. *gaylis*.

geygey, žr. *begeyte*.

geigete, žr. *begeyte*.

geygeyte, žr. *begeyte*.

geijwas, žr. *gijwan*.

geitan, žr. **geytys*.

geytye, žr. **geytys*.

geitien, žr. **geytys*.

geitin, žr. **geytys*.

geytko „brott (Brot) – duona“ GrA 12, *gaytko* „panis – t. p.“ GrF 5, *geitke* „brot (Brot) – t. p.“ GrG 16 (žr. PKP II 50), *geitka* „duona“ OT (žr. PKP II 64). Žr. dar Toporov PJ II 193 t. (ir liter.). Čia slypi pr. (dial.) **geitko* (ar ir **geitkē* „t. p.“) „duona“ (nom. sg. fem.), t. y. **geitkā* „t. p.“, kuris pateko ir į Valuinės argo („шнайдерська мова“): *geitka* „duona“ (< pr. **geitkā* „t. p.“, žr. I. A. Dzendzelevskij *Baltistica* XII 168, *Nepokupny BSS* 136). Pr. **geitkā* „duona“ yra iš **geitikā* „t. p.“ < „duonelė, duonytė“ [plg. pvz. lie. dial. *avėlė* „avis“ (Ds) < „avelė, avytė“] – sufikso *-(i)k- (diminut.) vedinys iš pr. **geiti-* „duona“ (žr. **geytys*); tokio sufikso vediniai ypač būdingi pr. Gr dialektui, plg. (Gr) *pipelko* (žr. *pippalins*), *wobelke* (žr. *woble*), žr. dar s. v. *galvo*.

Pr. **geitikā* „duonelė“ (fem.!) aiškiai rodo, kad ir jo pamatinis žodis, t. y. pr. **geiti-* „duona“ buvo femininum (žr. **geytys*), plg. (fem. vedinys iš fem.) lie. *karv-ikė* „karvelė“ (< *kārvė*), sl. **av-ikā* „avelė“ (> s. sl. *ovьca* „avis“ ir kt.) bei lie. *av-ikė* „avelė“ (: balt.-sl. **avi-* „avis“, fem.), lie. *žqs-ikė* „žąselė“ (< *žqsis*), s. sl. *rǫč-bka* „rankelė“ bei lie. *rank-ikė* (: balt.-sl. **rankā*) ir kt. (žr. dar Skardžius ŽD 130 t.). Šie balt.-sl. *-ik- vediniai yra adjektyvinės kilmės: adj. masc. (neutr.) *-ika- (→ *-ikja-

resp. fem. *-ikā- (→ *-ikjā-), žr. Skardžius l. c. Iš čia nesunku suprasti, kodėl balt.-sl. sufikso *-ik- vediniai-diminutyvai savo gimine derinosi prie pamatinio žodžio; plg. pvz. sufikso -el- lie. vedinys-diminutyvus: *bern-ėlis* (masc. – iš *bėrnas* masc.), *merg-ėlė* (fem. – iš *mergà* fem.), *lauk-ėlis* (masc. – iš *laukas* masc.), *lank-ėlė* (fem. – iš *lankà* fem.) ir t. t.

***geytys**, taisomas iš *geytye* „brot (Brot) – duona“ E 339 = **geitīs* < pr. **geitīs* > *geits* „brodt (Brot) – t. p.“ III 53₉ [37₁₀] (= *dūna* VE 21₇) nom. sg. (i-kamienis, žr. toliau); acc. sg. *geittin* „t. p.“ I 11₁ [7₈], I 13₅ [7₂₀], *geitin* „t. p.“ III 73₁₆ [47₃₅], III 75₃ [49₆], „brot (Brot) – t. p.“ III 105₁₄₋₁₅ [65₃₂], *geitien* „brodt (Brot) – t. p.“ III 53₁ [37₃], III 53₈ [37₉], *geytien* „t. p.“ II 13₅ [13₂₁], *geytiey* „t. p.“ II 11₁ [13₆] (sk. **geytien*), *geitan* „t. p.“ III 53₄ [37₆].

Manyti, kad pr. (III) *geits* (nom. sg.) buvo įo-kamienis – kilęs iš **geitīas* (Būga II 684 t., plg. Toporov PJ II 195), negalima: iš tokio (nom. sg.) **geitīas* (ne neutr.!) turėtume pr. **geitīs* (= E *-īs, žr. pvz. s. v. *cuylis*), kuris XV–XVI a. prūsų sembų šnektose būtų išvirtęs į pr. **geitīs* (ne į pr. **geits*, plg. Mažiulis PKP II 251 t.), ir III kat-me turėtume parašytą (nom. sg.) **geitis*, o ne *geits* (III 53₉). Negali būti jis ir o-kamienis (plg. Būga l. c.): tokio kamieno suponavimui (pvz. Trautmann BSW 82) nepritaria minėtos šio pr. žodžio acc. sg. lytys [lytis (acc. sg.) *geitan* III (hapax legomenon!) lengviau paaiškinama kitaip, žr. toliau]. Čia yra aiškiai i-kamienis pr. **geitis* (nom. sg. = **geytys* E), XV–XVI a. prūsų sembų šnektose išvirtęs į pr. **geits* (nom. sg. = *geits* III, žr. dar Mažiulis PKP II 218, išn. 709) bei egzistavęs greta (acc. sg.) **geitin* [= *geittin* I (2X), *geitin* III (3X)] ir **geiten* [= *geytien* II (2X), *geitien* III (1X)] su fleksija *-en, atėjusia iš ē-kamieno bei sutapusia su įo-kamiene fleksija (kilusia iš *-jan). Lytis *geitan* III (1X) atsirado pagal santykį (*deiw*)-s (o-kamieno nom. sg. masc.) : *geits* (i-kamieno nom. sg. masc.) = (*deiw*)-an (o-kamieno acc. sg.) : x, kur x = *geitan* III (1X), plg. Mažiulis l. c. Pr. *dineniskas geits* „kasdieninė duona“ III 53₉ rodo, kad pr. (III) *geits* = pr. (II, I) **geits* (nom. sg.) yra masc. Bet anksčiau – tuomet, kai jis buvo dar grynai i-kamie-

nis (nom. sg.) **geitis* (= E **geytys*), t. y. tuomet, kai jo paradigma dar nebuvo veikiama *o-* ir *jo-*kamienių paradigmu (masc.), šis pr. **geitis* buvo greičiausiai fem. (žr. ypač s. v. *geytko*). Vadinasi, remiantis tuo, kad pr. (III) *geits* (XVI amžius!) yra masc., suponuoti ir žodžiui pr. (E *geytye* =) **geytys* (XIII–XIV amžius!) giminę masc. (pvz. Trautmann AS 336, BSW 82, Toporov PJ II 194 t.), nėra pamato: pr. (E) **geytys* = **geitis*, kaip sakytą, greičiausiai išlaikė senesnę giminę – fem.

Pr. **geitis* „duona“ (fem.) bus atsiradęs iš **,tai, kas daro gyvą, gyvenantį“* (plg. Toporov PJ II 197) – yra sufikso **-ti-* vedinys iš verb. pr. < balt.-sl. **gēi-* „daryti gyvą, gyvenantį“ (plg. subst. s. sl. *žitb* „gyvenimas“, av. *žit-* „t. p.“), egzistavusio greta balt.-sl. **gī-* „darytis, būti gyvam“, plg. pvz. lie. *lie-ti* „daryti liejamą, pilti“ = la. *liēt* „t. p.“ ir lie. *lī-ti* „darytis, būti liejamam“ = la. *līt* „t. p.“ (žr. s. v. *islūms*). Šie verb. balt.-sl. **gēi-* (> lie. *gēi-vėti* „rodyti gyvybės žymių“, la. *dziē-dēt* „gydyti“ ir kt., žr. dar s. v. *gewinna*) ir **gī-* (žr. s. v. *giwan, giwassi*) anksčiau matyt sudarė vieną ir tą pačią paradigmą (**gēi-* su jo inf. **gī-*), plg. Būga II 685. Balt.sl. **gēi-/gī-* < verb. ide. **g^hei-/g^hī-* „daryti(s) gyvą (gyvam)“ > kimr. *bwyd* „valgyti“ (< **g^hei-*), gr. *βέουαι* „gyvensiu“ (< **βei-*) ir kt., žr. Pokorny I 467 tt. Pr. **geitis* „duona“ ypač panašus į rus. *жумо* „javai“ = lenk. *żyto* „rugiai“ ir kt. (dėl jų plačiau žr. Toporov PJ II 195 t.) < subst. sl. **gēita* ar **gīta* (nom.-acc. sg. neutr.), kuris yra turbūt iš adj. (= partic. praet. pass.) sl. **gēita-* ar **gīta-* – sufikso **-ta-* vedinys iš verb. balt.-sl. **gei-/gī-* „daryti(s) gyvą (gyvam)“. Tačiau remiantis šiuo sl. faktu, suponuoti, kad ir pr. „duona“ esąs iš **,javai“* (plg. pvz. Trautmann BSW 82), rizikinga: „javams“ prūsai turėjo atskirą pavadinimą (žr. *arrien*).

gėiwan, žr. *giwan*.

geiwans, žr. *giwans*.

geiwin, žr. *giwei*.

gelatynan „gel (gelb) – geltonai“ E 464 adv. (žr. toliau), taisytinai į **geltaynan* (Trautmann AS 336, Endzelīns SV 176, Toporov PJ II 198) = pr. **geltainan*. Jo forma resp. gramatinė giminė iki šiol nėra išaiškinta: „nek. dz. nom.“ (Endzelīns l. c.),

„Nom. Sg. n.“ (Toporov l. c.); tas pats pasakytina ir apie kitus pr. adjektyvus E 460–468, reiškiančius spalvas.

Pr. **geltainan* laikau adj. nom.-acc. sg. neutr. forma, bet jis čia (E 464) pavartotas adverbiskai, kitaip sakant, **geltainan* čia (E 464) yra (*o-*kamieno) adverbium „geltonai“ = adj. (*o-*kamieno) nom.-acc. sg. neutr. „geltonas“, plg. pvz. pr. **ainavīdan* (adv. = adj. nom.-acc. sg. neutr., žr. s. v. *ainawīdai*). Kad čia (E 464) turime adv. pr. **geltainan* „geltonai“, o ne adj. (nom. sg. masc.) pr. **geltains* „geltonas“ [ar **geltain's*, plg. pr. **gail's* „baltas“ (E 459), žr. *gaylis*], – dėl to kaltas vertėjas prūsas (informantas), kuris žodį vok. (E 464) *gel* „gelb“, reiškusį „geltonas“ (adj.) ir „geltonai“ (adv.), suvokė ne adjektyviškai, o adverbiskai. Panašiu būdu ir kiti spalvas reiškiantys pr. žodžiai E 460–468 laikytini adverbijais. E žodynėlyje tikras adj. tėra vienas – *gaylis* „baltas“ (E 459), kuris iš vok. *wyes* „weiß“, reiškusio „baltas“ (adj.) ir „baltai“ (adv.), išverstas ne adverbiskai, o adjektyviškai dėl to, kad jis (E 459) eina tuoj po substantivo (E 458): adjektyviškai suvoktas vok. (E 458) *wyes*, t. y. „weiß“ = „baltas“ [ne **,weiße*“ = „baltà“ ir ne **weißes*“ = „(neutr.) baltas“!] ir buvo išverstas į pr. adj. (nom. sg. masc.) *gaylis* (žr.).

Adv. (E 464) pr. **geltainan* „geltonai“, kaip sakytą, suponuoja adj. pr. (masc., neutr.) **geltaina-* „geltonas“ (resp. fem. **geltainā-* „t. p.“), kuris laikytinas sufikso **-ain-* vediniu iš adj. pr. **gelta-* „t. p.“ < balt. **gelta-* „t. p.“ > lie. *gėltas* „gelsvas, geltonas“, la. *džėltas* „geltonas“. Tokios pat kilmės ir la. (dial.) *džėlt-ain-s* „t. p.“ (ME I 542) – vedinys iš la. *džėltas* „geltonas“, plg. pvz. lie. *apval-ain-as* „apvalus“ – vedinį iš *āpvalas* „t. p.“ (LKŽ I² 278). Iš adj. balt. **gelta-* > lie. *gėltas* resp. la. *džėltas* atsirado ir lie. *gelt-ónas* resp. la. *džėlt-āns* „geltonas“, *džėlt-ēns* „t. p.“ ir pan.

Adj. balt. **gelta-* „geltonas“ bei sl. **gilta-* „t. p.“ (> rus. *жёлтый* „t. p.“ ir kt.) yra iš adj. balt.-sl. **,blizgantis geltonai, gelsvai* – sufikso **-t-* vediniai iš vieno ir to paties verb. balt.-sl. **gel-/gīl-* „blizgėti (blizginti) gelsvai, geltonai, šviesiai“ < **,blizgėti (blizginti), mirgėti (gelsvai ir pan.)“* < verb. ide. **ghel-/ghl-* „t. p.“, žr. s. v. *dolu*.

Dėl pr. **geltainan* ir kt. etimologijos plg. Toporov PJ II 199 t. ir liter.

gelso „ysen (Eisen) – geležis“ E 522 = **gelzō*, t. y. **gelzā*, nom. sg. fem. < vak. balt. **gelzā* „t. p.“. Jo giminaičiai yra: lie. žem. (fem.) *gelžis* (*gélžj*) „t. p.“ = la. (fem.) *dzēlzs* „t. p.“, lie. (fem.) *geležis* = la. aukšt. (fem.) *dzelezs* „t. p.“, sl. (neutr.) **želězo* „t. p.“ (> rus. *железо* „t. p.“ ir kt.) < sl. **želzo* „t. p.“ < (neutr.) **gelzā* „t. p.“ (Trubačev VSJ II 32, Toporov PJ II 201 ir liter.), be to, – lie. (masc.) *gēležas* „geležies gabalas, geležinis daiktas“, lie. žem. (masc.) *gelžai* „geležies gabalai, geležiniai daiktai“, čia matyt pridera ir sl. (fem.) **gelzā* > **želza* „liauka, Drūse“ (> rus. *железа* „t. p.“ ir kt., dėl reikšmės žr. toliau), lie. *gēležuonės* „pažandės (arklių liga dėl tam tikros liaukos); geležies pjūvenos“, (žem.) *gēlžuonė* (pl.: *gēlžuonės*) „geležgalys, geležies atšaiža; (pl.) smulkios geležies nuotrupos; (pl.) gargažė; (pl.) pažandės (tokia arklių liga)“ ir pan. (žr. LKŽ III s. v. v.), plg. Trubačev, VSJ II 34, Toporov PJ II 202.

Iš substantyvų vak. balt. **gelzā* „geležis“ (fem.) ir sl. **gelzā* „t. p.“ morfologinio santykio darytina, man rodos, išvada, kad šie substantyvai yra kilę iš vieno adjektyvo (plg. pvz. s. v. *garian*) – iš adj. balt.-sl. **gelza-/*gelzā-* „blizgantis (gelsvai ir pan.)“ (dėl reikšmės žr. toliau): a) jo fem. lytis (adj.) **gelzā-* „blizganti“ → subst. vak. balt. **gelzā* „blizgantis daiktas“ > „geležis“ (fem.), b) jo neutr. lytis (adj.) **gelza-* „blizgantis“ → subst. sl. **gelzā* „blizgantis daiktas“ > „geležis“ (neutr.), plg. pvz. balt. (dial.) **dervā* „(sakingas) medis“ (fem.) ir sl. **dervā* „medis“ (neutr.) – substantyvus, kilusius matyt iš adj. balt.-sl. **derva-/*dervā-*, žr. s. v. *drawine*.

Tas pats adj. balt.-sl. **gelza-/*gelzā-* „blizgantis“, t. y. a) jo fem. lytis (adj.) **gelzā-* „blizganti“ bus išvirtusi į subst. sl. **gelzā* „blizgantis daiktas“ > „geležis“ (fem.) > „kietas daiktas“ > „tam tikras sukietėjimas“ > **želza* „liauka“ (plg. lie. žem. *gēlžuonės* „...pažandės“ ir pan., žr. anksčiau), b) jo neutr. lytis (adj.) **gelza-* „blizgantis“ išvirto į subst. balt. dial. **gelza* „blizgantis daiktas“ > „geležis (jos gabalas)“ (neutr.) → lie. (masc.) *gēlžas* (*gelžai*)/*gēležas* (žr. anksčiau). Turbūt iš to paties adj.

balt.-sl. **gelza-/*gelzā-* „blizgantis“ atsirado ir subst. (*i*-kamenis) balt.-sl. dial. **gelžis* „blizgantis šviesumas“ > „geležis“ [> lie. žem. *gelžis* = la. *dzēlzs*, lie. *geležis*, rus. dial. *железь* (< **želzь*, Toporov PJ II 201) ir pan.], plg. pvz. lie. adj. *drūtas* → subst. (*i*-kamenis) *drūtis* „drūtumas“, s. sl. adj. *zobь* „piktas“ → subst. *zobь* „piktumas“ ir pan.

Tam adj. balt.-sl. **gelza-/*gelzā-* suteikiau reikšmę „blizgantis (gelsvai ir pan.)“ dėl to, kad jis, man rodos, yra sufikso balt.-sl. **-ž-* (< ide. **-g-*, žr. s. v. v. *geguse*, *grosis*) vedinys iš verb. balt.-sl. **gel-/*gil-* „blizgėti (blizginti) gelsvai ir pan.“. Iš pradžių, t. y. seniausias baltoslaviškas geležies (gal ir/arba žalvario) pavadinimas galėjo būti žodžių samplaika „blizgantis akmuo (ar pan.)“ = balt.-sl. adj. **gelza- (*gelzā-*) „blizgantis“ (derinamasis atributas) + subst. „akmuo (ar pan.)“, o vėliau tas adj. balt.-sl. **gelza-/*gelzā-* išvirto (resp. buvo perdirtas) į substantyvus (žr. anksčiau). Tikimybė, kad balt.-sl. „geležis“ iš kilmės gali būti susijęs su spalvą reiškusiu žodžiu, pripažįsta (nors balt.-sl. „geležies“ etimologiją ir kitaip suvokia) Trubačev, VSJ 33 t., Toporov PJ II 202 (ir liter.).

Pats adj. balt.-sl. **gelza-/*gelzā-* „blizgantis“ yra turbūt liaudies etimologijos padaras – į šitokį balt.-sl. adjektyvą perdirtas kitų kalbų (balt.-sl. prokalbės kaimynių), dabar sunkiai beatsekamų, žodis (subst.), tarpiniais keliais atėjęs greičiausiai iš Mažosios Azijos [dėl to žr. Ivanov Baltistica XIII(1) 223–230 ir liter.]. Taigi esu linkęs manyti, kad balt.-sl. „geležis“ yra kvaziskolinys („pusiau“ skolinys), plg.: „попытка отыскания внутренних мотивировок названия железа у балтов и славян оправдана даже при принятии точек зрения о заимствованном характере этого слова в и.-евр. языках“ (Toporov I.c.).

gema, žr. *genno*.

gemia, žr. *genno*.

gemmons „geborn (geboren) – gimęs“ I 7₁₄₋₁₅ [5₂₉], II 7₁₄ [11₂₈], III 41₂₃ [31₁₁] (= *gime* „gimė“ VE 16₁), III 43₁₁₋₁₂ [31₂₂], (*gimes* „gimęs“ VE 16₁₂), III 43₁₃ [31₂₃], III 113₂₁ [71₉], III 127₁₁ [77₃₅], *gemmans* „t. p. – gimęs“ III 129₁₆ [79₂₃] (= *atgymde* „atgimdė“ VE 62₁₅) nom. sg. masc. partic. praet. act.; inf. *gemton* „ge-

beren (gebären) – gimdyti“ III 105₄ [65₂₂] (= *gimdysi* „gimdysi“ VE 50₁₂). Žr. dar s. v. v. *ainangimmusin*, *engemmons*, *atgimsannien*, *naunagemmons*, *gimsenin*, *naunagimton*, be to, *ainangeminton*. Acc. sg. masc. (partic. praet. act.) pr. *gimmusin* (= lie. *gimusj*, la. *dzimušu*, žr. s. v. *ainangimmusin*) aiškiai rodo buvus formą nom. sg. masc. pr. **gimuns* (: lie. *gim-ēs*, la. *dzim-is*), kuri dėl kontaminacijos su nom. sg. masc. (partic. praes. act.) pr. **geman(t)s* (= lie. *gemāš* „gimstas“) išvirto į **gemuns* = *gemmons* (plg. Endzelīns SV 128) ir net – rečiau – į **gemans* (dėl šio *-a*-žr. Trautmann AS 257, Endzelīns l. c., plg. Mažiulis PKP II 253) = *gemmans* III 129₁₆ (dėl reikšmės žr. toliau), formaliai sutampančią su partic. praes. act. (nom. sg. masc.) **geman(t)s*. Atvejų su praet. **gem-* (iš praes. **gem-*, dėl kontaminacijos) vietoj senesnės praet. **gim-* galėjo pasitaikyti (pr. kat-mų kalboje) ir verbi finiti sistemoje: tokiai kontaminacijai prielaida – nereti formų sutapimai (pvz.: praet. *billē* „bylojo“ = praes. *billē* „byloja“ ir pan.). Atsiradus atvejų su pr. (**gim-* →) **gem-* preterito sistemoje (verbi infiniti ir turbūt verbi finiti), nesunku buvo atsirasti atvejams su pr. (**gim-* →) **gem-* ir inf. kamiene; šitaip inf. (< sup.) *gemton* (III 105₄) = **gemtun* (dėl reikšmės žr. toliau) vestina iš senesnės (sup.) **gimtun* (= lie. sup. *giñtu*, plg. Trautmann AS 293, Endzelīns l. c.) – su kamienu inf. **gim-*, kurį (ne **gem-*!) aiškiai rodo pr. (partic. praet. pass., nom. sg. neutr.) *gimton* (= lie. *giñ-tas*, la. *dzim-ts*, žr. s. v. *naunagimton*) bei *gimsenin* (išvestas iš inf. kamieno, žr. s. v., plg. dar *etgimsannien*). Taigi turime pr. verbum su praes. **gem-* (lie. *gēm-a* = la. *dzem*), praet. **gim-* (= lie. *gim-ē*, la. *dzim-a*), inf. **gim-* (= lie. *giñ-ti* = la. *dzim-t*) – pr. verbum, kuris, kaip ir lie.-la. verbum, buvo intransyvas, t. y. reiškė „gimti, geboren werden“ < balt. **gem-/ *gim-* „t. p.“. Prūsai turėjo ir tranzityvą-kauzatyvą pr. **gamin-tvei* „gimdyti, gebären“ (ar **gemintvei?*), žr. s. v. *ainangeminton*. Tie verba pr. „gimti, geboren werden“ ir pr. „gimdyti, gebären“ kat-muose pavartoti yra tik verbi infiniti lytimis – partic. (praet. act., praet. pass.) lytimis bei supyno kilmės inf. lytimi, panašia į partic. praet. pass. (acc. sg.) lytį. Visoms toms partic. lytims voikiškajame originale atliepia viena ir ta pati (vok.) partic. *geboren*,

kuri reiškė ne tik „gimdytas“ = „gimęs“, bet ir „gimęs“, „gimtas“. Šitas vok. partic. priklauso sistemai vok. verb. *gebenen* (III 104₃) = *gebären*, kuris reiškė ne „gimti, geboren werden“ (kaip pr. **gim-tvei* „t. p.“!), o „gimdyti, gebären“ (kaip pr. **gamin-tvei* „t. p.“!). Taigi vok. *geboren* yra išverstas a) teisingai į pr. *geminton* „gimdyta“ (žr. s. v. *ainangeminton*), pr. *gemmons* „gimęs“, pr. *gimton* „gimtas“ (žr. *naunagimton*) ir b) klaidingai į pr. (partic. praet. act.) *gemmans* „gimęs“ III 129₁₆ (iš tikrųjų reiškė ne „gimęs“, o „gimęs“!) vietoj teisingo pr. **geminnans* „gimęs“ ar pan. Taip pat ir vok. (inf.) *gebenen* „gebären“ III 104₃ yra klaidingai išverstas į pr. (inf.) *gemton* „gimdyti“ III 105₄ (iš tikrųjų reiškusį ne „gimdyti“, o „gimti“!) vietoj teisingo pr. (inf.) **geminton* „gimdyti“ ar pan. Santykiu lie. *liñkti* (caus.) su *liñkti* remiantis daryti išvadą, kad tas pr. (inf.) *gemton* buvęs tikras kauzatyvas (Trautmann BSW 84, Toporov PJ II 205), aiškiai negalima (juk verb. intrans. pr. praes. **gem-*: praet. **gim-*: inf. **gim-* formos santykiuoja ne taip, kaip lie. *liñksta*: *liñko*: *liñkti*!).

Balt. **gem-* (: **gim-*) „gimti“ išriedėjo iš ide. **g^hem-* (: **g^hem-*), kurio veldiniai yra: (slavams jis gana seniai išnyko), go. *qiman* „atvykti, ateiti“, toch. AB *kām* „t. p.“, s. ind. *gāmati* „jis eina“, av. *jamati* „t. p.“, arm. *ekn* „jis atėjo“ (= s. ind. *āgan* „t. p.“), gr. *βαίνω* „einu, žengiu“ (< **βavjō*), lo. *venio* „ateinu, atvyksiu“ ir kt. (Pokorny I 464 t.). Įprasta manyti, kad šito ide. **g^hem-* pagrindinė reikšmė buvusi **ateiti, atvykti*, o iš čia, t. y. iš verb. **ateiti* (į pasaulį) > **atsirasti, pasirodyti* esąs balt. **gem-* „gimti“ ir semantiškai artimiausi jo giminaičiai – alb. *pre-gjim* „Gastmahl bei der Erstgeburt“ (< **Erstgeburt*), av. *ni-jāmay-einti* „sie bringen zum Gebären“ (su **ni-jāma-* „Geburt“), gr. *ἐ-βαθῆ-ἐγεννήθη* („gimė“) Hes.; žr. pvz. ME I 550 (ir liter.), Pokorny I 463–465, Toporov l. c.

genix „specht (Specht) – genys“ E 742 nom. sg. masc. = pr. **geniks* < **genikas* „t. p.“. Šio žodžio bei artimiausių jo giminaičių lie. *genj̄s* = la. *dzenis* šaknies kilmė yra seniai aiški: čia slypi verb. balt. **gen-* „mušti, kalti“ (žr. s. v. *guntwei*), žr. pvz. Trautmann AS 337, ME I 545, Endzelīns SV 176, Fraenkel 152

t. (ir liter.), Pokorny I 492 t. Tačiau tų pr. ir lie.-la. žodžių darybinių santykių tradicinis supratimas man neatrodo tinkamas (žr. toliau).

Atsižvelgiant į ryt. balt. *genis „genys“ (> lie. genys = la. dzenis) be to, ir žodžio pr. (E 74^a) aytegenis (laikomo etimologiškai gana neaiškiai) sandą -genis imkite kildinant iš pr. *genis „genys“, įprasta manyti, kad pr. genix (E 742) esąs diminutyvas – pr. *genelis“ (pvz. Būga I 152, 157, Endzelīns SV 49). Bet čia išleidžiama iš akių tai, kad pr. „geneliui“ yra pr. aytegenis „kleine-specht (der kleine Specht) – mažasis genys“ (E 745) = „genelis“; vadinasi, pr. genix (E 742), kuris ir verstas iš vok. (E 742) specht „Specht – genys“ (ne iš vok. „der kleine Specht“ = „genelis“!), yra aiškiai ne *genelis“, o „genys“. Apie tai plačiau žr. Mažiulis ZfSl XIX 215 tt., kur, be to, aiškinama, kad pr. aytegenis = *aitagenis sandas *-genis atsirado ne iš subst. (atitinkančio ryt. balt. *genis „genys“), o iš verb. pr. *gen- „mušti, kalti“, žr. dar aytegenis.

Pr. genix „genys“ < *genikas „t. p.“ kildintinas iš *kalikas, mušikas“ = *tas, kuris kala“ (nomen agentis) – laikytinas sufikso *-ik- vediniu iš verb. pr. *gen- „mušti, kalti, daužyti“ < balt. *gen- „t. p.“ (dėl jo žr. s. v. guntwei), plg. tos pačios darybos kitus baltų ir slavų nomina agentis – pvz. lie. (verb. kal- „kalti“ →) kal-ikas „tas, kuris kala“ (žr. s. v. schuwikis). Ryt. balt. *genis „genys“ (> lie. genys = la. dzenis) irgi yra iš *kalikas, mušikas“ = *tas, kuris kala“ (nomen agentis), bet jis – fleksijos (ne sufikso!) vedinys iš to paties (minėto) verb. balt. *gen-, plg. pvz. lie. (kal- „kalti“ →) kalys „tas, kuris kala“ (nomen agentis) = „kalvis“ (LKŽ III 140). Pagaliau ir pr. aytegenis = *aitagenis „mažasis genys“ = „genelis“ yra iš nomen agentis – iš *greitakalys“ = *tas, kuris greitai kala“ (< pr. adj. *aita- „greitas“ + verb. *gen- „kalti, mušti“), plg. pvz. lie. (Ds) prastakalys „tas (kalvis), kuris prastai kala“ (< adj. prasta- „prastas“ + verb. kal- „kalti“) ir pan., žr. dar aytegenis. Tokį mano jau senokai pasiūlytą žodžių pr. aytegenis bei genix darybos supratimą yra palaikęs ir Toporov PJ I 67, II 205 t.

Dėl balt. „genys“ < *tas, kuris kala, daužo (snapu medį)“ plg.: ukr. доббай „genys“ (< *tas, kuris kala“), s. ind. dārvāghāḍḍh „genys“ (< *tas, kuris medį kala“), gr. δρυοκολάπττης „genys“ [< *tas, kuris medį (ąžuolą) kala“] ir t. t., žr. Otkupščikov Ist. slovoobr. 248 t., Toporov PJ II 205 t. ir liter.

genna, žr. genno.

genneniskan „weibischen – moteriška“ III 93₆ [59₉] subst. acc. sg. (= motrischkam VE 40₅₋₆ adj. dat. sg. masc.), neutr. (Trautmann AS 337, Toporov PJ II 207) arba masc. (vietoj senesnio neutr.); iš adj. pr. *geneniska- „moteriškas“ – sufikso *-enisk- (< *-en- + *-isk-) vedinio iš pr. *genā (žr. genno). Plg. Endzelīns SV 176, Toporov l. c. Dėl subst. pr. *geneniska- „moteriškas, moteriškė, moteris“ ← adj. *geneniska- „moteriškas“ plg. subst. lie. mōteriškas „moteriškė, moteris“ (LKŽ VIII 363) ← adj. lie. mōteriškas „weibisch“.

genno „wip (Weib) – moteris, žmona“ E 188 (= *genō, t. y. *genā), gema „fraw (Frau) – t. p.“ GrG 50 (sk. *genna), gemia „hausfrau (Hausfrau) – t. p.“ GrA 21 (sk. *genna), gemia „mater familias – t. p.“ GrF 12 (sk. *genna) nom. sg. fem.; gen. sg. (fem.) gennas „weibes (Weibes) – moteries“ III 87₂ [55₁₁] (= moters VE 37₁₋₂), „weibs (Weibes) – t. p.“ III 103₂₂ [65₁₃]; acc. sg. (fem.) gennan „weib (Weib) – moterį, žmoną“ I 7₆ [5₂₃], „weyb (Weib) – t. p.“ II 7₆ [11₂₂], „weib (Weib) – t. p.“ III 37₃ [27₃₂], III 101₁₅ [63₂₃], III 101₂₃ [63₂₉], „weibe (Weibe) – t. p.“ III 105₁ [65₂₀], „weibs (Weibes) – t. p.“ III 105₇₋₈ [65₂₆], gannan „weib (Weib) – t. p.“ III 35₁₈ [27₂₆], III 41₇ [29₃₄], III 103₁₆ [65₉], III 109₆ [67₃₅]; nom. pl. (fem.) gennai „weiber (Weiber) – moterys, žmonos“ III 93₁₂ [59₁₄], gannai „t. p.“ III 103₂₀ [65₁₂], III 103₂₅ [65₁₆]; acc. pl. (fem.) gennans „weibern (Weibern) – moteris, žmonas“ III 93₅ [59₈], „weiber (Weiber) – t. p.“ III 103₆ [65₁], gannans „t. p.“ III 103₁₅ [65₈]; dat. pl. (fem.) sallūbi gennāmans „ehefrawen (Ehefrauen) – santuokos moterims“ III 93₁₁ [59₁₃].

Pr. (nom. sg. fem.) *genā „moteris, žmona“ (I, II, III) < *genō „t. p.“ (= genno E), t. y. *genā „t. p.“ < balt. *genā „t. p.“ (lie. ir la. kalbose išnyko) < balt.-sl. *genā „t. p.“ (> s. sl. žena

ir kt.) < ide. **g^henā* „t. p.“ > go. *qino* „t. p.“ (< **g^hen-ōn*), arm. *kin* „moteris“, toch. A *šām* „žmona“ bei toch. B *šana* „t. p.“ (< **g^henā*), s. ind. *jāniḥ* „žmona, moteris“ ir kt. (Pokorny I 473 t.). Žr. Toporov PJ II 207 tt. ir liter.

gentar- „Bernstein – gintaras“, dėl medžiagos (iš vokiškų ir lotyniškų šaltinių) žr. Toporov PJ II 211 tt. ir liter. Yra turbūt pr. (nom. sg. masc.) **gintars* < **gintaras* (plg. Būga III 150, Toporov l. c.) < balt. **gintaras* > lie. *giñtāras* (dėl lie. *gentāras*, taisyti- no į *gintāras*, žr. Būga II 703), la. *dziñtars* (iš kurš.), *dzītars*. Balt. **gintaras* (masc.) yra galbūt vietoj senesnio balt. **ginteras* (masc.), o šis – vietoj seniausio balt. **gintrā* (neutr., nom.-acc. sg.). Toks balt. **gin-tra-* (neutr.) laikytinas sufikso (ide. *-*tro-* >) balt. *-*tra-* vediniu nomen instrumenti (neutr.) iš verb. balt. **gin-* „mušti; at(si)mušti, ap(si)ginti“ (žr. s. v. *guntwei*). Dėl tos priežasties ir atsižvelgiant į tai, kad senų senovėje pagrindinė gintaro funkcija bus buvusi magiškoji (o ne estetinė), šiam balt. **gin-tra-* (neutr.) suponuotina reikšmė *, „ap(si)gynimo įrankis“ (pagrindinė) = (tolimesnės reikšmės:) *, „gintarinis amuletas, turintis magišką ap(si)gynimo (nuo tam tikrų blogybių) galią“ = „gintaras“, plg. Toporov PJ II 215.

Sufikso (ide. *-*tro-* >) balt. *-*tra-* vedinys nomen instrumenti balt. **gin-tra-* (neutr.) dėl tos savo specifinės (amuletinės) reikšmės, gerokai artinusios jį prie nomina agentis (ne neutr.!), buvo paveiktas sufikso (ide. *-*ter-* >) balt. *-*ter-* vedinių nomina agentis (dėl sufiksų ide. *-*tro-* ir ide. *-*ter-* bei jų glaudaus genetinio ryšio žr. pvz. Brugmann KGr. 332–335) resp. buvo perdirbtas į balt. (masc.) **gin-tera-s* „apgynėjas“ [pagrindine reikšme (dėl savo *-*ter-* ir dėl masc.) priartėjusį prie nomina agentis resp. nutolusį nuo nomina instrumenti] = (tolimesnės reikšmės:) *, „gintarinis amuletas“ = *, „gintaras“ → **gintaras* „gintaras“. Gal aisčių (prūsų) *forma e aprorum* (Taciti Germania 45₂) dar buvo „gintariniai amuletai“ (patiems aisčiams – nebūtinai šernų pavidalo).

Dėl balt. (neutr.) **gin-trā-* (→ masc. **gin-tera-*) darybos plg. lie. *giñ-kla-s* < (neutr.) **gin-tla-* „ap(si)gynimo įrankis“ (negavusį amuletinės reikšmės) – vedinį iš verb. **gin-* (< balt. **gin-*, žr

anksčiau) + sufikso (nomen instrumenti ide. *-*tlo* >) balt. *-*tla-*, genetiškai susijęs su (nomen agentis ide. *-*tel-* >) balt.-sl. *-*tel-*; plg. dar pvz. lo. *ara-trum* „arklas“ (< ide. *-*tro-*) bei lie. *ár-klas* „t. p.“ (< ide. *-*tlo-*) ir pan., žr. Brugmann l. c. Žr. dar s. v. *gurele*.

Žodis balt. **gintra* (neutr.) → **ginteras* (masc.) → **gintaras* (masc.) yra didžiai senas (tai rodo ir pati žodžio lie. *giñtāras* = la. *dzītars* darybinė struktūra, visiškai išblankusi) – matyt neolito laikus siekiantis žodis (baltų gintaro dirbiniai žinomi nuo neolito), baltų teritorijoje išplitęs greičiausiai iš Sembos. Šis žodis vėliau – skirtingais laikais – iš atitinkamų baltų dialektų pateko ir į kitas rytinės bei centrinės Europos kalbas (pvz.: rus. *янтарь* „gintaras“, vengr. *gyantár* „t. p.“ ir pan.), žr. dar Toporov PJ II 214 tt. ir liter. Žr. dar *glēsum*.

gerbais, žr. *gērbt*.

gerbaisa, žr. *gērbt*.

gerbaiti, žr. *gērbt*.

gērbt „sprechen – kalbėti“ III 121₁₄ [75₂₃], *gerbt* „t. p.“ III 79₁₀ [51₁₅] (= *biloti* VE 33₁₄), III 81₁₀ [51₃₃] (= *biloti* VE 34₁₆), III 83₃ [53₁₁] (= *biloti* VE 35₇) inf. (žr. dar *preigērbt*); imperat. 2 sg. *gerbais* „sprechen (sprich) – kalbėk“ III 107₁₃₋₁₄ [67₂₀], 2 pl. *gerbaiti* „sprecht – kalbėkite“ III 121₂₂ [75₂₈]. Gr lytyse *gerbeis* „beichten“ (GrG 28), *gerbaisa* „beichten“ (GrA 53), *gerbaisa* „confiteri“ (GrF 53) slypi pr. **gerbais* „kalbėk“ (= *gerbais* III 107₁₃₋₁₄).

Turime pr. verb. (inf.) **gērbt* „kalbėti“ < **gērbt-* „t. p.“, egzistavusį greta pr. (inf.) **gērb-tvei* „t. p.“, kurio artimiausias gimnaitis – lie. *geřb-ti* „ehren“ (žr. s. v. *girbin*), be to, semantinės homonimijos būdu sietinas su lie. žem. *geřb-ti* „aptvarkyti, aptaisyti“, la. *garb-ât* „valyti“ ir pan. (dėl jų žr. Jēgers K Z LXXX 57 tt., Fraenkel 147 t., Toporov PJ II 217 t.).

gerdaut = (parašyta) *gerdant* „sagen – sakyti“ III 99₂₂ [63₉] = **gerdaut* inf.; praes. 1 sg. *gerdawi* „(ich) sage – sakau“ III 113₅ [69₃₂] (= *sakau* VE 60₁₁); imperat. 2 sg. *gerdaus* „sage – sakyk“ III 67₁₇ [45₈] (*sakik* „sakyk“ VE 28₅), III 71₂ [47₃] (*sakik* „sakyk“ VE 29₁₄). Turime pr. semb. (inf.) **gerdaut* „sakyti“ <

*gerdaut- „t. p.“, šalia kurio bus buvęs ir pr. semb. (inf.) *gerdaut-vei „t. p.“ (žr. dar *engerdaus, pogerdawie, preigerdawi*). Motiejus Pretorijus (Prātorius, gimęs tarp 1631–1635 m. ir miręs 1707 m.) savo veikale „Deliciae Prussicae“ (XVI, 8) mini, kad buvęs pr. nadr. *girdiu* „ich spreche – sakau“ (žr. Pierson AM IX 163), kuris, man rodos, yra ne pr. *gird'u „sakau“ (< *gird'ō „t. p.“ < *girdjō „t. p.“), o, nusižiūrint į lie. *girdžiū* „ich höre“ bei jo -dž-transponuojant į pr. *-d'-, paties Pretorijaus lituanizuotas (šaknies ir žodžio galo vokalizmo atžvilgiu) pr. (nadr.) *gerdau „sakau, sako“ (< *gerdauja „t. p.“).

Pr. *gerdau-tvei (:*gerdav-) „sakyti“ yra matyt iš *,garsinti“ = *,garsą skleisti (daryti)“ – sufikso *-au- vedinys iš subst. pr. *gerda- „garsas, balsas“ = *,tai, kas giřdima“ = lie. *geřdas* „garsas, gandas, žinia“ (LKŽ III 250), plg. pvz. pr. (verb.) *kar'au-tvei „kariauti“ (žr. s. v. *kariausnan*), lie. *juokáu-ti* „juoką daryti“ (< subst. lie. *juokas*) ir pan. Plg. lie. *gerd-en-ti* „skelbti, garsinti“ (SzD⁵ 60) – sufikso -en- vedinį iš subst. *geřdas* „garsas“ ar iš adj. *gerda- (žr. toliau), plg. lie. *garsén-ti* „garsinti“ < subst. *gařsas* ar adj. *garsa- (žr. toliau). Į pr. (verb.) *gerdau-tvei „sakyti“ < *,garsą skleisti (daryti)“ labai panašus yra lie. dial. *gerdau-ti* „pokštą, juoką daryti“ (SzD⁵ 192) – vedinys iš lie. *gerdas* „pokštas, juokas“ (Sz PS I 361₃), turbūt kilusio iš „garso skleidimas (linksmas)“ < *geřdas* „garsas“ (žr. anksčiau).

Subst. pr. *gerda- „garsas“ = „tai, kas giřdima“ bei lie. dial. *geřdas* „t. p.“ gali būti iš adj. balt. dial. *gerda- (*gerdā-) „giřdimas“, kuris – fleksijos vedinys iš verb. balt. *gerd-/gird- „(iš)girsti, girdėti“ (plg. adj. lie. *liėkas* „atliekamas“ < *leika- „t. p.“ < verb. balt. *leik-/lik- „palikti, pasilikti“); plg. lie. (verb. *gird-* „išgirsti, girdėti“ →) adj. *girda- (*girdā-) „giřdimas“, kurį, man rodos, suponuoja morfologinė substantyvų lie. *giřdas* „gandas“ (= „tai, kas giřdima“) bei *girdà* „t. p.“ (LKŽ III 329) gretybė. Plg. dar lie. subst. *gařsas* „Laut, Schall“ bei subst. *garsà* „t. p.“ (LKŽ III 139), suponuojančius adj. lie. *garsa- (*garsā-) „garsus, giřdimas“ (perdirbtą į lie. *garsùs* „t. p.“, plg. Skardžius ŽD 34) – sufikso *-sa- (*-sā-) vedinį (su šaknies balsio apofonija) iš minėto verb. balt. *gerd-/gird-.

Verb. balt. *gerd-/gird- „(iš)girsti, girdėti“, kurio veldiniai yra lie. (*iš*)*giřsti* „zu hören bekommen, vernehmen“ = la. *dzirst* „vernehmen, hören“ bei lie. *gird-ėti* „hören“ = la. *dzird-ēt* „t. p.“ (dėl pr. „girdėti“ žr. *kirdīt*), bus atsiradęs iš senesnio *,daryti garsą (balsą) girdimą, darytis garsui (balsui) girdimam“ < verb. balt. *gerd-/gird- „kelti garsą (balsą), kilti garsui (balsui)“ < ide. dial. *g^herdh-/g^hrdh- „t. p.“ [→ gal.-lo. *bardus* „bardas (senovės keltų liaudies poetas ir dainius)“, s. air. *bard* „t. p.“ ir kt., arm. *kardam* „keliu balsą“], o šis – formanto ide. *-dh- vedinys iš verb. ide. *g^her-/g^hr- „t. p.“ > balt. *ger-/gir- „t. p.“ (žr. *girtwei*).

gertis „hane (Hahn) – gaidys“ E 763, „weterhan (Wetterhahn) – gaidys (vėjarodis)“ E 203 nom. sg. masc. = *gertis [(i)jo-kamienis]. Reikia priminti, kad šio pr. E žodžio kamiengalio bei pačios darybos klausimas iki šiol nebuvo nagrinėtas.

Pr. (E) *gertis* šiaipjau galėtų būti o-kamienis pr. *gert's < *ger-tas „gaidys“, plg. jo darybinį santykį su pr. *gertā „višta“ (dėl šio darybos žr. *gerto*). Tačiau dėl Gr žodžių „gaidys“ ir „višta“ (žr. toliau) ir dėl semantinių sumetimų (žr. s. v. *gerto*) patikimiau suponuoti: pr. (E) *gertis* yra (i)jo-kamienis pr. *gertis „gaidys“ < *,vištinis (turintis vištą)“ = *,vištos pats“ – fleksijos vedinys iš pr. *gertā „višta“ [plg. pvz. lie. *kuprj̃s* „kuprinis (turintis kuprą)“ < *kuprà*], turbūt pakeitęs kitokį (senesnį) gaidžio pr. pavadinimą (žr. dar s. v. *gerto*). Suponuojant pr. (E) *gertis* „gaidys“ = pr. *gertis „t. p.“, lengviau paaiškinti pr. *gertis* „huen (Huhn) – višta“ GrA 62 bei „gallina – t. p.“ GrF 61 (čia „višta“ yra vietoj „gaidys“, žr. PKP II 53, išn. 38) ir pr. *gerte* „hun (Huhn) – višta“ GrG 41 [manyti, kad čia -e vietoj *-is (PKP II 53, išn. 38), nėra būtina]: *gertis* „gaidys“ (GrA 62, GrF 61) yra matyt pr. (Gr) *gertis „t. p.“ (ar *gertis „t. p.“ < *gertis „t. p.“), o *gerte* „višta“ (GrG 41) – pr. (Gr) *gertē „t. p.“ (ar *gertē „t. p.“ < *gertē „t. p.“), perdirbtas iš senesnio (Gr) *gertā „t. p.“ (= pr. E *gerto*) dėl pr. (Gr) *gertis „gaidys“ (= pr. E *gertis*) pagal santykį su lytimis pr. *-is (= pvz. lie. *nařl-j̃s*) : *-ē (= pvz. lie. *nařl-ē*) = pr. *gertis „gaidys“ : x (= pr. Gr *gertē „višta“). Dėl pr. *gertā

„višta“ (→ pr. Gr **gertē* „t. p.“), kurio vediniu, kaip sakyta, laikau pr. **gertis* „gaidys“, etimologijos žr. s. v. *gerto*.

gertistian „kúchel (Küchlein) — viščiukas“ E 765 dimin. nom. (-acc.) sg. neutr. = pr. **gertistān* < **gertistjan* „t. p.“ — sufikso (dimin.) **-istjan* (plg. s. v. *eristian*) vedinys iš pr. **gert-ā* „višta“ (žr. *gerto*). Manyti, kad pr. *gertistian* esąs vedinys iš pr. *gert-* = *gert-is*/*gert-o* (Toporov PJ II 222 t.), yra netikslu: ir pr. *gertistian* = **gertistān* < **gertistjan* „viščiukas“, ir pr. *gertis* = **gertis* „gaidys“ laikytini vediniais iš vieno ir to paties pr. *gerto* = **gertā* „višta“ (žr. anksčiau ir s. v. *gertis*).

gerto „henne (Henne, Huhn) — višta“ E 764 nom. sg. fem. = pr. **gertō*, t. y. **gertā*. Žr. dar *gertis*, *gertistian*, *gertoanax*, *laucager-to*. Pr. **gertā* „višta“ slypi ir pr. vietovardžiuose, pvz.: pr. (vv.) *Gerten* „hunsfelde (Huhnsfeld) — vištos laukas“ (Gerullis ON 40) = pr. **Gertin-* < appell. **gertin-* „vištinis“ (sc. laukas). Pr. **gertā* „višta“ laikytinas onomatopėjinės kilmės žodžiu su šaknyje (*ger-* = pr. **ger-*) slypinčia interj. balt. **gēr* (: **gār*), kuria buvo imituojamas pasikartojantis tam tikrų paukščių balsas (žr. s. v. *geeyse*), tame tarpe ir (senovės baltų dialektuose) vištų balsas „kar (= kar—kar—kar— ...)“. Subst. pr. **gertā* „višta“ yra iš adj. pr. **gertā* „tam tikrą pasikartojantį balsą, imituojamą interjekcija **gēr* „kar“, skleidžiančioji“ = „karkiančioji“ (sc. paukštė) — sufikso adj. (= partic. praet. pass.) fem. **-tā-* (plg. ir lie. *viš-tā* = la. *vis-ta*) vedinys iš interj. balt. **gēr* (: **gār*), šiuo atveju imitavusios vištinį „kar“ (žr. dar s. v. *geeyse*). Iš to, kad pr. **gertā* „višta“ < „karkiančioji“, ir atsižvelgiant a) į faktą, kad pr. (E) *gerto* „višta“ etimologiškai neatskirtinas nuo pr. (E) *gertis* „gaidys“, ir b) į tą semantinę realiją, kad vištai būdingas karkimas (vištinis „kar“ = „kar—kar—kar—...“), o gaidžiui — giedojimas (plg. iš „giedantis“ kilusius lie. *gaidys* „Hahn“, la. *gailis* „t. p.“, go. *hana* „t. p.“, rus. *nemyx* „t. p.“, ukr. *niven* „t. p.“ ir kt.), — iš visa to išplaukia vienintelė išvada: pr. (E) *gertis* „gaidys“ yra ne iš **karkiantis*“, o iš „vištinis“, t. y. pr. (E) *gertis* = pr. **gertis* — fleksijos vedinys iš pr. **gertā* „višta“, turbūt pakeitęs [gal dėl vok. žodžių „višta“ ir „gaidys“ panašumo, plg. ir vok. (E 764) *henne* „višta“ resp. (E 763) *hane*

„gaidys“] senesnį (kitą) pr. žodį „gaidys“ < „giedantis“ (dabar nebeatsekama), žr. dar *gertis*.

Dėl pr. *gerto* bei *gertis* (žr.) pateiktosios etimologijos šiuo tuo plg. Endzelins SV 177 (s. v. *gertis*), visai kitaip (nepagrįstai) ją suvokia Trautmann AS 337 (s. v. *gertis*), Toporov PJ II 222 (s. v. *gertis*).

gertoanax „habich (Habicht) — vanagas“ E 713 nom. sg. masc. = „Hühnerhabicht, vištvanagis“. Yra matyt pr. **gertōvanaks*, tiksliau, — **gertōvanaks*: prūsų vertėjo (informanto) tartą šio žodžio priebalsį **-u-* (bilabialį!), esantį tarp balsių **-o-* ir **-o-* (patyrusių labializaciją dėl **-u-* įtakos), E žodynėlio autorius suvokė kaip hiatinį (nefonologinį) ir taip jo neperteikė raštu. Pr. (E) *gertoanax* segmento *-oa-* fonetinę vertę anksčiau buvau suvokęs kitaip (žr. PKP II 327 s. v. *vištvanagis*); kitaip ją supranta ir Toporov PJ II 223.

Pr. **gertōvanaks* = **gertōvanags*, t. y. **gertāvanags* < **gertāvanagas* yra compositum iš (kamieno) **gertā-* „višta“ (žr. *gerto*) + **vanagas* „vanagas“ (žr. dar *sperglawanag*) = lie. *vānagas* „(Hühner)habicht“, la. *vanags* „(Tauben)habicht“; yra dar (*ā*-kamienis) la. *vanaga* „t. p.“ (ME IV 468).

Subst. balt. **vanagas* „vanagas“, kurio etimologija iki šiol neišaiškinta (žr. Endzelin KZ LII 112, Fraenkel 1194 ir liter.), man rodos, yra iš (subst.) „tas, kuris smarkiu puolimu (už)muša (resp. pritrenkia) vištą ir pan.“ < adj. balt. **vanaga-* (**vanagā-*) „mušantis, smogiantis, tvojantis“, o šis — sufikso **-aga-* (masc., **-agā-* fem.) vedinys iš verb. balt. **ven-* (: **van-*) „mušti, tvoti, perti“ (plg. lie. *pil-agā* „smarkus lietus“ ← verb. *pil-* „pilti“, žr. Skardžius ŽD 103) < verb. ide. dial. **uē-* (: **uō-* : **uū-*) „mušti, tvoti, perti“ (žr. toliau). Kad subst. balt. **vanagas*, sufikso **-ag-* vedinys, gali būti iš adjektyvo adj. balt. **vanaga-* (**vanagā-*), rodo *o-* ir *ā-* kamienės lie.-la. subst. gretybės: la. *vanags* „vanagas“ < **van-aga-s* „t. p.“ || *van-aga* „t. p.“, lie. *lāud-aga-s* „apsileidėlis“ || *lāud-aga* „t. p.“ ir pan. (Skardžius l. c.).

Iš verb. ide. dial. **uē-* (: **uō-* : **uū-*) „mušti, tvoti, perti“ > balt. **ven-* „t. p.“ turime ir šitokių vedinių (dėl jų žr. Endzelin

KZ LII 110 t.): a) verb. lie. *van-óti* „(mit dem Badequast) schlagen“ (plg. lie. *vaj-óti* „vejoti“ ← *vej-ù* „ich jage nach“), b) subst. la. **(v)uð-ta* < **ván-tā* = lie. *ván-ta* „Badequast“ (plg. lie. *naš-tà* „Tracht“ ← *něš-ti* „tragen“), c) subst. la. **ven-tē* > **vie-te* „Rute zum Schlagen“ → verb. *vietēt* „prügeln“; plg. Fraenkel 1196 (s. v. *vánta*). Tas pats verb. ide. dial. **uen-* (: **uon-* : **uŋ-*) „mušti, tvoti, perti“, be baltų, atsekamas germanų (pvz. go. *wunds* „verwundet“ < **uŋ-tós*), keltų, armėnų kalbose (žr. Pokorny I 1108).

Verb. ide. dial. **uen-* (: **uon-* : **uŋ-*) „mušti, tvoti, perti“ (plg. Endzelin l.c. ir liter., Pokorny l.c.), man rodos, laikytinas semantiniu homonimu, išriedėjusiu atskiruose vėlyvosios ide. prokalbės dialektuose iš verb. ide. **uen-* (: **uon-* : **uŋ-*) „lenkti sukant“ (dėl jo žr. s. v. v. *wangan*, *wingriskan*, *winsus*), tiksliau sakant, iš šio ide. verb. su jo tolimesne reikšme „suduoti, tvoti, mušti“ (kitaip – pvz. Endzelin l.c., Pokorny l.c.). Reikšmių „lenkti, sukti“ ir „suduoti, tvoti, mušti“ sambūvis yra visiškai galimas, plg. pvz. lie. (Ds): *kaip lenkiaũ* (arba: *sukiaũ*) *šūniui pãgaliu, tai net parvirto* „kaip daviau (tvočiau, mušiau) šūniui pagaliu...“.

gerwe „kranch (Kranich) – gervė“ E 715 nom. sg. fem. = pr. **ger-vē*. Jis kartu su lie. *gėrvė* = la. *dzērve* „t. p.“ suponuoja balt. **gėrv(i)ē* „t. p.“ < **gėrvjē* „t. p.“ < **gervjā* „t. p.“, kuris yra gana senas onomatopėjinės kilmės žodis.

Subst. balt. **gėrvjā* „gervė“ (fem.) kildinu iš *jā*-kamienio adj. (fem.) balt. **gervjā* „tam tikrą balsa, imituojamą interjekcija **gėru*, skleidžianti“ (sc. paukštė), o šį laikau fleksijos adj. fem. **-jā* → **-ē*, egzistavusios greta adj. masc. **(i)ias* → **-is* vediniu iš gervių balsa mėgdžiojamos interjekcijos (= quasi verbum bei quasi nomen actionis, plg. s. v. *geeyse*) balt.(-sl.) **gėru* (žr. toliau), plg. pvz. lie. [verb. *kljġk-ti* „laut schreien“ (onomatopėjinės-interjekcinės kilmės) →] adj. (tiksliau: subst. mob.) *kljġkis*, -ė „tas/ta, kuris/kuri klykia“ (LKŽ VI 88) → subst. (masc.) *kljġkis* „vakarinis suopis (Buteo buteo)“ (l. c.) resp. subst. (fem.) **kljġkė* (plg. *kljġk-ēlė* „toks paukštis; klykis“ LKŽ VI 87).

S. rus. *жеравь* „gervė“, serb.-chorv. *žērāv* „t. p.“ ir kt. (žr. Toporov PJ II 223 t.) suponuoja subst. (masc.) sl. **gerāvja-* „t. p.“ (kiti atstato sl. **gerōvja-* „t. p.“ — pvz. Trautmann BSW 87), kuris yra greičiausiai taip pat (kaip ir balt. „gervė“) adjektyvinės kilmės — iš adj. sl. **gerāvja-* (**gerāvjā-*) „tam tikrą balsa, imituojamą interjekcija **gėru*, skleidžiantis“ (sc. paukštis) — sufikso (sl.) adj. **-āvja-* (išvesto iš sl. adj. **-āva-*) vedinys iš gervių balsa mėgdžiojamos interjekcijos (= quasi verbum bei quasi nomen actionis, žr. anksčiau) sl. **geru* [jos „fleksiją“ **-u* rodo matyt ir sl. **(ger)-āv-(jā)-* „gervė“] = balt.-sl. **gėru*.

Šita interj. balt.-sl. **gėru* bus atsiradusi iš **gēr* (dėl jos žr. s. v. *geeyse*) maždaug taip: tam tikras traukiančių [pulke atskrendančių (pavasari) resp. išskrendančių (rudeni)] gervių balsas (skambus, žr. Ivanauskas II 109, 115), pasikartojantis su netrumpomis pauzėmis (#), buvo imituotas interjekcija balt.-sl. **gēr#* (= **gēr#* – **gēr#* – **gēr#* – ...) perteikiant# (pauzę) balsiu *V^{už}* (= užpakalinės eilės balsiu) bei jį identifikuojant su balt.-sl. **u*. Plg. pvz. lie. (Ds) interjekciją – jos variantus *gēr^u* (= *gēr^u* – *gēr^u* – *gēr^u* – ...) bei *gēr^u* (= *gēr^u* – *gēr^u* – *gēr^u* – ...) ir [rečiau su *k-* vietoj *g-*, dėl interjekcinio *g-/k-* = *G-* (gutturalis) žr. toliau] *kēr^u* (= *kēr^u* – *kēr^u* – *kēr^u* – ...) bei *kēr^u* (= *kēr^u* – *kēr^u* – *kēr^u* – ...), imituojančius traukiančių (skrendančių) gervių balsa (balsus). Be to, kalbant apie gervinės interj. balt.-sl. **gėru* formantą **-u*, nereikėtų užmiršti, kad gervė kitais atvejais (ne gervių traukimo metu) skleidžia ir kitokį balsa, kurį galima imituoti interjekcija *krū/grū* (plg. Ivanauskas II 119), t.y. su formantu *-u* = *-ū*.

Traukiančių gervių skambų balsa imituojanti interj. balt.-sl. **gėru* [su skardžiuoju („skambiuoju“!) **g-* (ne su **k-*)] yra gana sena ir suponuoja interj. ide. dial. **gėru* [> arm. **geru-ng-> kṛunk* „gervė“ (dėl jo žr. dar Toporov PJ II 225 ir liter.)] resp. (apofoniškai) **grū* (> lo. *grū-s* „gervė“). Tam pačiam reikalui kituose ide. dialektuose bus egzistavusi interj. (ide. dial.) **gērV^{už}* su **-V^{už}* = **-ā*, t.y. interj. ide. dial. **gēra* (> gr. *γέρρα-voς* „gervė“) resp. (apofoniškai) **grā* (> germ. **kra->* s.v.a. *kra-nuh* „gervė“ ir kt.).

Interjekcija ide. dial. *gērV^{uz} („dvibaze“) — tiek *gēru/*grū, tiek ir *gēra/*grā buvo mėgdžiojamas greičiausiai ne vien gervių balsas, plg. pvz. (interj. *grā→germ. *krā- >) s. isl. krá-ka „varna“ ir pan. Tačiau nėra abejonės, kad interjekcijos ide. dial. *gērV^{uz} pamatas interj. ide. *gēr = interj. ide. *GVS (G = bet koks guturalis, V = bet koks balsis, S=sonantas *-r ir pan.) ir (*GVS<) interj. ide. *GV buvo imituojami įvairių paukščių balsai, taip pat ir kitoki (ne paukščių) garsai, plg. pvz. (interj. ide. *ger→) s. ind. verb. jár-ate „spragsi, ošia, šūkteli“ (= „skleidžia tam tikrą garsą“). Žr. dar s.v.v. geeyse, gegalīs, geguse.

gewineis „knecht (Knecht) — darbininkas, samdinys“ E 191 nom. sg. masc. Yra turbūt *gevinējs<*gevinējas — sufikso *-ēja-vedinys iš verb. *gevinā- (ar *gevin-) „dirbti, darbuotis“ (žr. *gewinna*), plg. lie. *joj-ėjas* „jojikas, raitelis“ = la. *jāj-ējs* „t.p.“ ir kt. Plg. Toporov PJ II 228 t. (ir liter.).

gewinna „(sie) arbeiten — (jie) dirba, darbuojasi“ III 87₂₇ [55₃₀] (= *rupinasi* „rūpinasi“ VE 37₂₃₋₂₄), III 89₆ [57₁] (= *procawoi-ese* „darbuojasi“ VE 38₄) praes. 3 pl. Yra pr. (inf.) *gevinā-tvei (ar *gevin-tvei) „dirbti, darbuotis, vargti (rūpintis) dėl ko“ = „sunkiai dirbti“ — greičiau skolinys iš vok. *gewinnen* „uždirbti“ (plg. Trautmann AS 338 ir liter., Toporov PJ II 228 t., 230 ir liter.), plg. pvz. lie. *dirbti* „arbeiten“ ir *uždirbti* „gewinnen“. Reikšmės „dirbti, darbuotis“ skolinių turi ir kitos baltų kalbos — la. *strādāt* (iš rus., žr. ME III 1084), lie. (dial.) *prociavóti* (iš lenk.). Pr. *gevin(ā)tvei „sunkiai dirbti“ (nesenas žodis — skolinys!) ir pr. *dēlātvei „dirbti, veikti“ (žr. s.v. *dīlinai*) plg. su lie. *prociavóti* „sunkiai dirbti“ (nesenas žodis — skolinys!) ir *dirbti* „dirbti, veikti“.

Kita hipotezė šį pr. (2X) *gewinna* bei (1X) *gewineis* (žr.) veda iš *geivīn- ir sieja su la. *dziēv-āt* „gyventi, dirbti, darbuotis“ (žr. s.v. *giwan*), plg. lie. *gyvėnti* „...; dirbti (apie žemę)“ (LKŽ III 375, 376); žr. Trautmann l.c., Endzelīns SV 177, Toporov l.c. (ir liter.), Kagaine-Bušs *Baltistica* XXI 27 tt. Ši hipotezė už minėtąją nėra geresnė: spėjimu, kad čia pr. *gew-* (3X!) esąs iš *geiv- (žr. ypač Endzelīns DI III₂ 58), visgi nelengva patikėti.

-gi prtc., žr. s.v.v. *beggi*, *digi*, *ergi*, *kāigi*, *neggi*, *niqueigi*; plg. lie. *aṛgi*, *iṛgi*, *taigi*, *kaigi*, *kuṛgi* ir pan. (žr. Hermann Lit. Stud. 103 tt., Zinkevičius LD 436 t). Pr. -gi = lie. -gi yra turbūt iš balt. (gal dial.) *-gī (plg. Būga III 606), o ši — (su pailgintu *-ī) iš balt. *-gī<ide. *-g(h)i (> s. ind. *hi*, gr. -χτ ir pan.), egzistavusios greta ide. *-g(h)e/o (žr. s.v. *anga* ir liter.) bei ide. (gal dial.) *-g(h)u (> s. sl. -gъ ir pan., žr. dar s.v. *anga*). Pr. -gi bei lie. -gi gretinimui su s. ind. *hi* ir pan. nepritaria (man rodos, be reikalo) Toporov PJ II 231.

Atrodo, kad turime partikulos-enklitiko šaknį ide. *g(h)-, išplėstą a) formanto *-i [i-kamienį encl. *g(h)i], b) formanto *-e/o [e/o-kamienį (t.y. tematizuotą) encl. *g(h)e/o], c) formanto *-u [u-kamienį encl. *g(h)u], plg. s.v. *din* [dėl u-kamienio encl. ide. *g(h)u plg. s.v. *quei*].

gīdan „schande (Schande) — gėda“ III 55₂₁ [39₄] acc. sg. fem. (= *giedas* „gėdas“ VE 22₁₆ acc. pl.) su nepaliudyta nom. sg. (fem.) forma (XVI a.) *gīda<(XV a.) *gīdā (žr. dar *nigīdings*) <(XIII–XIV a.) *gēdā (t.y. *gēdō) = lie. *gėda*<balt. *gēdā „gėda, negarbė“ = sl. *gēdā „t.p.“, iš kurio išvestas sl. *žadъnъ (plg. sl. *rōč-ъnъ>rus. *pychnoi* ir pan.) > lenk. *žadny* „bjaurus, šlykštus“ ir kt. (Trautmann BSW 81); čia neatsižvelgsime į galimą paklaidą: gal slavai ir vak. baltai (prūsai) turėjo ne (fem.) *gēdā, o (neutr.) *gēda(n)? Tos pačios kilmės yra dar s. sl. *gadъ* „roplys, šliužas, bjaurybė“, rus. *zad* ir kt. < sl. *gād- (ar *gōd-): šita šaknis santykiauja su minėta balt.-sl. *gēd- kaip pastarosios apofoniškas vedinys. Balt.-sl. *gēd- yra iš ide. dial. *g^hēdh- > germ. *k^hēd- > v.v.a. *quāt* „blogas, bjaurus“, n. nyderl. *kwaad* „blogas, bjaurus, sugadintas“, vok. *Kot* „mėšlas“ ir kt. (Kluge 397). Šį ide. dial. *g^hēdh- reikia laikyti ekskliuzyvia baltų-slavų-germanų izoleksa (Stang LS 21, plg. Trautmann AS 338, Endzelīns SV 177, Vasmer I 381), ir sakyti, kad jis kilęs iš ide. *g^hē(u)dh- < *g^hēudh- (Fraenkel 142 ir liter., Pokorny I 484, Toporov PJ II 231 tt. ir liter.), nematau jokio reikalo (Mažiulis BS 61 tt., plg. Trautmann BSW 81, Stang l.c.). Ide. dial. *g^hēdh- atsirado matyt apofoniškai iš ide. *g^hēdh- „dauž(y)ti, užgauti, (su)ardyti“ (Pokorny I 466) > lie. (intrans.)

geñda gēdo gēsti „(su)irti; prastėti; pūti“ (LKŽ III 276 tt.), v.v.a. *quetzen* „daužti“ (dėl kitų germ. pavyzdžių žr. Kluge 574 t.). Žr. dar s.v. *pogadint*. Šis ide. **g^hedh-* galėtų būti irgi baltų-slavų-germanų izoleksa, nes jo veldiniais laikyti atitinkamus indoiranėnų ir graikų žodžius (dėl jų žr. Pokorny I l.c.) visgi nėra nerizikinga (plg. Mayrhofer I 321 t.). Lie. *geñda gēdo gēsti* kilmę kitaip aiškina Fraenkel 149 t.

-gidaut, žr. *sengidaut*.

gidings, žr. *nigidings*.

giēidi, žr. *gēide*.

gijwan, žr. *giwan*.

gijwans „lebendigen – gyvus“ III 43₇ [31₁₈], *geiwans* „t.p.“ I 9₅ [5₃₄], *geywans* „t.p.“ II 9₅ [11₃₃], *geiwans* „t.p.“ III 127₁₅₋₁₆ [79₄] adj. acc. sg. (masc.) = **g^eivans*. Suponuoja *o-/ā-*kamienį adj. pr. (kat-mų) **g^eivns* „gyvas“ (nom. sg. masc.) < vak. balt. **gⁱivas* = ryt. balt. **gⁱivas* (> lie. *g^yvas* = la. *dzⁱvas*) = sl. **gⁱivas* (> s. sl. *živ^o* ir kt.) < adj. ide. **g^hi^uo-* „gyvas“ (> go. *gⁱus* „t.p.“, s. ind. *jīvāh* „t.p.“ ir kt., žr. Pokorny I 468), kuris – sufikso **-y-* vedinys iš verb. ide. **g^hi-/g^hei-* „daryti(s) gyvą (gyvam)“, žr. s.v. **geytys*. Žr. dar *gijwan*, *giwassi*, *gīwu*, *giwei*, *giwīt*, *giwato*.

gijwin, žr. *giwei*.

gijwis, žr. *giwei*.

gile „echele (Eichel) – gilė“ E 591 nom. sg. fem. = pr. **gilē* ar (arba: ir dial.) **gilē* „t.p.“: lie. *gilė* „t.p.“ ir (dial.) *gylė* „t.p.“ = la. *dzile* „t.p.“ resp. (**dzile* „t.p.“ >) *zile* (*zile*, *zile*) „t.p.“ (ME I 556, IV 732 t.). Dėl lie. dial.-la. **gilē* „t.p.“ spėti, kad čia esąs balt. **gilē* „t.p.“ su *gī-* > lie. *g^y-ti* ir pan. (Būga II 409), yra nepatikima (žr. ir Fraenkel 151, Toporov PJ II 234). Lie. dial.-la. (gal ir pr. ar pr. dial.) **gilē* „t.p.“ yra greičiausiai vietoj senesnio (nors tai ir nelengva pagrįsti) **gilē* „t.p.“ (= lie. *gilė* „t.p.“), kuris suponuoja balt. **gilē* „t.p.“ < **gilijē* „t.p.“ < **gilijā* „t.p.“. Subst. balt. **gilijā* „gilė“ (fem.) yra matyt iš *ā-*kamienio (fem.) adj. balt. **gilijā*, kuris – galbūt *,ąžuolinė, iš ąžuolo atsiradusi (išaugusi) [plg. pvz. vok. (fem.) *Eichel* „gilė“ ir pan. < *,ąžuolo vaikas“ (dimin., fem.)], t.y. fleksijos vedinys galbūt iš šakni-

nio subst. balt.-sl. **gil-/gel-* „ąžuolas (tam tikra ąžuolų rūšis)“ (dėl jo plg. Specht UID 60 t.), apofoniškai lygintino su paradigma pvz. žodžio (tiesa, iš kilmės ne šakninio) balt.-sl. **din-/dein-* (žr. s.v. *deinan*).

Iš to paties subst. balt.-sl. **gel-/gil-* „ąžuolas“ [arba iš jo išvesto adj. *,ąžuolinis“ (plg. adj. balt. **gilijā* „ąžuolinė“, žr. anksčiau)] bus atsiradęs ir adj. sl. **gel-and-a-* „tas/ta, kas ąžuolo (iš ąžuolo)“ = *,ąžuolinis“ [arba – jeigu šis adj. sl. **gel-and-a-* yra vedinys iš adj. – *,tas/ta, kas ąžuolinis (ąžuolinė)“ = „ąžuolinis“] – sufikso **-and-* vedinys (adj.) → subst. sl. (fleksijos vedinys) **gelandis* „tai, kas ąžuolinis“ > „gilė“ (> rus. *железъ* „t.p.“ ir kt.), plg. (*i-*kamienį) sl. **zob* „tai, kas pikta“ = „piktumas“, išvestą iš (*o-/ā-*kamienio) adj. sl. **zob* „piktas“ ir pan.

Subst. balt.-sl. **gel-/gil-* „ąžuolas (tam tikra ąžuolų rūšis)“ suponuoja subst. ide. **g^hel-/g^hl-* „t.p.“, iš kurio išriedėjo sufikso, turinčio **-n-* resp. **-nd-*, vediniai (rodos, savarankiškai nuo žodžio sl. „gilė“, turinčio sufiksą **-and-*, darybos) arm. *katⁱn* „gilė“ [< **g^hel(ə)-en-*, su *-l-* iš gen.], gr. *βάλ-αν-ος* „t.p.“, lo. *gl-āns* (*gl-and-is* gen.) „t.p.“.

Dėl pr. *gile* ir kt. etimologijos plg. Toporov PJ II 234 t. ir liter. **gillin** „tieffen (tief) – gilus“ III 101₁₂ [63₂₀] = **gilin* adj. acc. sg. fem., kuri suponuoja pr. (nom. sg. fem.) **gilī* resp. pr. (nom. sg. masc.) **gilus* = lie. *gilūs*, la. *dziļš*. Turime adj. balt. **gilu-* „gilus“, kildintiną iš *,dubus, įdubęs, išduobtas“ (plg. pvz. lie. *dubūs* „įdubęs, išduobtas; gilus“), – fleksijos vedinį iš verb. balt.-sl. **gil-* „(į)dubti“/**gel-* (: **gal-*) „(į-, iš-)duobti“, kuris slypi ir žodžiuose lie. *gil-mė* „giluma“, *gel-mė* „t.p.“, la. *dzel-me* „sietuva, duburys, gelmė“, *dzel-ve* „Wasserloch im sumpfigen Morast“, lie. *gál-vis* „savaimė pasidariusi kūdra senos upės vagos vietoje ar užtekyje“ (LKŽ III 85; iš *,duburys, giluma“) ir kt., taip pat pr. (up.) **Gil-ijā* (= *Gil-ge*), lie. (up.) *Gil-ijā*, pr. (ež.) *Gil-we*, lie. (ež.) *Gél-vis*, la. (ež.) *Dzel-ve*, pr. (ež.) **Gal-v-* (= *Gol-wen*), lie. (ež. prie Trakų) *Gál-vis* (*Gálvė* – klaidingai) ir kt. [daugiau toponiminės medžiagos žr. Vanagas HŽ s.v.v. (ir liter.)].

Tas verb. balt.-sl. **gel-* (: **gil-*) „[i-, iš-]duobti, (dubti)“, jau seniai išnykęs, yra turbūt iš *, „spaudžiant [i-, iš-]rėžti ir pan.“ < ide. **gel-* (: **gl-*) „t.p.“ < *, „gniaužti, spausti ir pan.“, kuris (ide. **gl-*), išplėstas sufiksų [ide. *-(e)u- + *-bh-], davė ide. (dial.) **gleubh-*/**glubh-* „t.p.“ > balt.-sl. **gleub-* (: **glaub-*)/ **glū(m)b-* „spaudžiant (at-, iš-, i-)rėžti ir pan.“ (žr. s.v. *gleuptene*). Dėl verb. balt.-sl. **gil-* (: **gel-*) „būti iš-, įduobtam“ → adj. balt. **gilu-* „iš-, įduobtas, dubus“ > „gilus“ plg. verb. balt.-sl. **glū(m)b-* (: **gleub-*) „būti iš-, įduobtam“ → adj. sl. **glū(m)ba-* „iš-, įduobtas, dubus“ > „gilus“ (žr. s.v. *gleuptene*).

-**gimmans**, žr. *pergimmans*.

gimmusin, žr. *ainangimmusin*.

-**ginnis**, žr. *perginnis*, *preiginnis*.

-**gimsannien**, žr. *etgimsannien*.

gimsenin, t.y. *naunangimsenin* frazėje *steise naunangimsenin* „der neuen geburt (der neuen Geburt) – to naujo gimimo“ III 63₂ [41₂₅] (= *nauya atgimima* „naujo atgimimo“ VE 25₁₅), kur *naunangimsenin* yra *naunan* „naują“ (acc. sg., žr. *naunagimton*, *nauns*) *gimsenin* „gimimą“ (acc. sg.). Turime pr. (nom. sg. masc.) **gimsenis* „gimimas“ < **gimsenis* „t.p.“ (plg. la. *dzimšana* „t.p.“) – sufikso *-*sen-* (žr. s.v. *bousennis*) vedinį iš inf. kamieno pr. **gim-* „gimti“ (žr. s.v. *gemmons*). Žr. dar *āntersgimsennien*, *etgimsannien*.

gimton, žr. *naunagimton*.

ginnewīngiskan „freundtlich (freundlich) – draugiškai“ III 113₁₀ [71₁] adv. iš adj. **ginevīngiska-* „draugiškas“ (dėl šio adv. ← adj. plg. s.v. *ainawīdai*) – sufikso *-*isk-* vedinys iš adj. **ginevīnga-* „draugiškas“ (žr. *ginnewings*).

ginnewings „freundtlich (freundlich) – draugiškas“ III 85₁₋₂ [53₂₄₋₂₅] adj. nom. sg. masc. (= *gieras* „geras“ VE 36₄) = pr. **ginevīngs* < **ginevīngas* „draugiškas“ – sufikso *-*ing-* vedinys iš adj. pr. **gineva-* „t.p.“, o šis – sufikso *-*ev-* vedinys iš subst. pr. **ginē* „draugas“ (žr. *ginnis*).

ginnis pasakymuose: *mijlas ginnis* „Lieben Freunde (liebe Freunde) mieli draugai (bičiuliai) III 113₉ [69₃₆], III 123₈ [75₃₄] nom. pl.

fem. (voc. pl. réikšme); *labbans ginnis* „gute Freunde – gerus draugus (bičiulius)“ III 53₁₇ [37₁₆₋₁₇] acc. pl. (= *geri prietelei* VE 21₁₄ nom. pl.). Yra dar H. Maletijaus (XVI a. vid.) paliudytas „freundt (Freund) – draugas (bičiulis)“ (rodos, voc. = nom. sg.): *gingis* bei variantai *gnigethe*, *gygynethe*, *geigete* (PKP I 31 ir liter.); čia variantai atspindi turbūt diminutyvinę (sufikso, turinčio *-*t-*) lytį (labai iškraipytą) „draugužis, draugelis“, o *gingis* „draugas (bičiulis)“ galbūt – pr. (iō-kamienį) **ginis* (jeigu baritonas) < **ginis* (ar i-kamienį **ginis*?) arba – gal patikimiau (žr. toliau) – (iō-kamienį) pr. **ginis* (masc.), perdirtą (pridedant masc. *-*s*) iš (fem.) **gini* (jeigu baritonas) < **gini* < **ginē* (ē-kamienį).

Iš pr. (III) *ginnis* (acc. pl.) negalima pasakyti, kokio kamiengalio buvo šis žodis, plg. pr. (acc. pl. III kat.) *nautins* (žr.), *kurpins* (žr.) ir *swīrins* (žr.). Tačiau (nom. pl. fem.) *ginnis* yra arba **ginis* < *-*is* (i-kamienis), arba **ginis* < *-*is* < *-*ēs* (ē-kamienis). Vadinasi, III kat-mo šnekoje (XVI a.) buvo arba nom. sg. fem. **gins* < **ginis* (i-kamienis), arba nom. sg. fem. **gini* (baritonas) < **gini* < **ginē* (ē-kamienis). Turbūt patikimiau galvoti (žr. tolimesnį aiškinimą), kad čia buvo ē-kamienis subst., t.y. pr. **ginē* < vak. balt. **ginjā* (dėl *-*ē* < *-*jā* žr. Kuryłowicz ABSI III 83–88), žr. toliau. Kildinti pr. **ginē* iš **gim(i)nē* bei sieti su lie. *giminē* (Bezenberger BB XXIII 303, Trautmann AS 338, Endzelīns SV 178) nesu linkęs kaip ir Toporovas (PJ II 239), nors pati jo hipotezė (Toporov PJ II 239–240) man ir neatrodo pagrįsta. Manychiau, kad pastarasis mokslininkas be reikalo atmeta Būgos hipotezę (Būga III 701), kurios laikantis, pr. **ginē* sietinas su lie. *gentis* „giminė; giminaitis; bičiulis, draugas“ (LKŽ III 238); į šį lie. žodį savo reikšme greičiausiai panašus buvo ir pr. **ginē*: juk originalo žodis, t.y. vok. *Freund* XVI amžiuje galėjo reikšti ir „giminaitį“ (žr. Paul DW 203). Pr. **ginē* „draugas“ = „draugas, bičiulis; giminaitis“ < *, „giminaitis“ [< **ginjā* (žr. anksčiau) < **gñjā*], kaip ir lie. *gentis* „giminė; giminaitis; bičiulis, draugas“ (< ide. **genti-*), atsirado iš *, „giminė, padermė“ (žr. dar s.v. *dirsos ginthos*), o jų dviejų darybinis santykis labai panašus į santykį pvz. tarp go. (neutr.)

kuni „giminė“ < **gñjo-* ir s. isl. (fem.) *kind* „padermė, giminė“ < **genti-*. Iš santykio tarp vak. balt. (fem.) **ginjā* „giminė“ (< **gñjā*) ir go. (neutr.) *kuni* „t.p.“ (< **gñjo-*) matyti, kad šie du nomina abstracta iš pradžių buvo adjektyvai (plg. pvz. s.v.v. *garian*, *median*).

Vak. balt. **ginjā* „giminė“ ir ryt. balt. **gentis* „t.p.“ (> lie. *gentis*) suponuoja verb. balt. **gen-/gin-* „gim(dy)ti“ < ide. **gen-/gñ-* „t.p.“ (> s. ind. *ján-ati* „gimdo“, lo. *gi-gn-o* „gimdau“ ir kt., žr. Pokorny I 373 tt.); į tai, kad čia iš ide. **g-* yra balt. **g-* (o ne balt. **ž-*), reikia žiūrėti matyt kaip į vieną iš daugelio „kentuinių“ faktų, esančių baltų kalbose (žr. dar s.v. *dirsos ginthos*).

ginniskan „freuntschafft (Freundschaft) – draugystė“ III 125₂₋₃ [77₁₃] subst. fem., acc. sg. = **giniskan*. Turime subst. (fem.) pr. (nom. sg.) **ginisku* „draugystė“ < **giniskū* „t.p.“ < **giniskā* „t.p.“, atsiradusį iš adj. pr. (fem.) **giniskā* „draugiška“: (masc.) **giniskas* „draugiškas“, kuris – sufikso *-isk-* vedinys iš pr. **ginē* „draugas“ (žr. *ginnis*).

***gintars**, žr. *gentar-*.

ginthos, žr. *dirsos ginthos*.

gīrbin „zal (Zahl) – skaičius“ III 121₅ [75₁₆] acc. sg. masc. (= *skaitlaus* „skaičiaus“ VE 59₁₄ gen. sg.); dėl to, kad jis buvo masc. (gal iš neutr.), žr. toliau.

Pr. *gīrbin* „skaičius“ (acc. sg.), remiantis ligšioliniais jo etimologijos tyrinėjimais, kildintinas iš **įraiža ar/ir atraiža* [skaičiavimas iš įraižų (įrėžimų) ar/ir atraižų (pagaliukų ir pan.)] bei sietinas su rus. *жéпéбeй* „gabalėlis (atraiža); burtas“, s. sl. *žrěbьbь* „burtas“ [pirmykštis būrimas iš atraižų (pagaliukų) ar/ir įraižų, plg. pvz. lie. *būrti* „zaubern“ = la. *buīt* „t.p.“ < **kerben* ME I 354], ukr. *жéпéб* „burtas“ ir kt., taip pat su pr. *gērbt* (žr.) „kalbėti“ [< **skaičiuoti* (< **skaičiuoti įraižomis/atraižomis* **įrėžti/atrėžti*!), plg. s. isl. *telja* „skaičiuoti; pasakoti, kalbėti“ ir pan.], lie. *gerbti* „ehren“ (< **skaičiuoti*“, plg. s. sl. *čitq* „skaičiuoju; gerbiu“, *garbě* „Ehre“, gr. *γράφω* „įrėžiu; rašau“ (< **grbh-*), ags. *ceorfan* „įpjauti, įrėžti“ ir kt.; pr. *gīrbin* bei visi čia minėti jo giminaičiai (t.y. balt.-sl.-germ.-gr. žodžiai) vestini, be abejo, iš verb. ide. **gerbh-* (: **grbh-*), kuriam

iš tradicijos priskiriama reikšmė **„rėž(inė)ti“* (tačiau ji, man rodos, tikslintina, žr. toliau). Žr. (resp. plg.) Trautmann AS 338 t. (ir liter.), Trautmann BSW 87, Endzelīns SV 278 (ir liter.), Vasmer II 48 (ir liter.), Fraenkel 147 t. (ir liter.), Pokorny I 392, Toporov PJ II 242 (ir liter.), Gamkrelidze-Ivanov II 624.

Tai tradicinei žodžio pr. *gīrbin* etimologijai, kuri šiaip jau patikimà, trūksta visų pirma štai ko: iki šiol nėra išaiškintas svarbus dalykas – šio pr. žodžio gramatinė giminė bei kamiengalis ir daryba resp. jo darybos pamatinis žodis.

Pr. *gīrbin* (acc. sg.) laikytinas greičiausiai (*i*)*jo*-kamieniu (masc.) žodžiu (kaip ir pvz. lie. *dāgi* „dagys“ acc. sg.), žr. toliau. Jis, t.y. (nom. sg.) **gīrbis* „skaičius“ < **gīrbis* (plg. lie. *dagys*) < vak. balt. **gīrbijas* „į-, atraiža“ iš pradžių buvo matyt adj. (subst. mobile) vak. balt. **gīrbiā-* „į-, atraižinis“ – vedinys (fleksinė daryba) iš subst. vak. balt. **gīrba-* „į-, atraiža“ [plg. pvz. lie. *karias* „karas; kariuomenė“ (= pr. **kar'a-* „kariuomenė“, žr. II *kragis*) ← adj. **kar(i)ā-* „karinis“ ← subst. **kara-* „karas“, žr. Skardžius ŽD 62]. Taip suponuoti verčia to vak. balt. subst. **gīrbiā-* „į-, atraiža“ (< adj. **gīrbiā-*) giminaitis [(*i*)*jo*-kamienis!] sl. subst. **geřbiā-* „t.p.“ (> rus. *жéпéбeй* ir kt., žr. anksčiau), kilęs matyt iš adj., išvesto iš (*o*-kamienio) sl. subst. **geřba-* „į-, atraiža“ (> ukr. *жéпéб* ir kt., žr. anksčiau), plg. Trautmann BSW 87.

Santykis tarp subst. vak. balt. **gīrba-* „į-, atraiža“ (← adj. **gīrbiā-*) ir sl. **geřba-* „t.p.“ (→ adj. **geřbiā-*) yra visai toks pat kaip santykis pvz. tarp subst. lie. *kiřslas* „įrankis kirsti“ (LKŽ V 854) ir *keřslas* „t.p.“ (LKŽ V 621). Iš to galima daryti išvadą: kaip subst. lie. *kiřslas* resp. *keřlas* yra vediniai (sufiksine daryba) iš verbi lie. *kiřsti* (inf.) šaknies praet. *kirt-* (= *kiřto*) resp. praes. *keřt-* (= *keřta*), taip subst. vak. balt. **gīrba-* resp. sl. **geřba-* darybiškai (fleksinė daryba) suponuoja verbi balt.-sl. **gīrb-ti* „rėžti, brėžti“ (inf.) šaknį praet. **gīrb-* resp. praes. **geřb-*.

Pastaba. Šių subst. vak. balt. **gīrba-*/sl. **geřba-* kilmė galėjo būti ir šiek tiek kitokia. Turiu galvoje štai ką: ar tik ne geriau manyti, kad jie (taip pat ir jų vediniai vak. balt. **gīrbiā-* / sl.

**geřbija-*) buvo neutra – subst. neutr. vak. balt. **girban* / sl. **gerban* (būtent su nom.-acc. sg. *-n, žr. Mažiulis BS 86 ir liter.), atsiradę iš adj. neutr. (plg. pvz. s.v. *garian*), suponuojančio adj. vak. balt. **girba-* „į-, atrėžtas“ / sl. **gerba-* „t.p.“, kurie – vediniai iš minėto balt.-sl. verbum (panašiai galima galvoti ir dėl minėtų subst. lie. *kiřslas/keřslas* kilmės).

Verb. balt.-sl. **geřb-* (: **giřb-*) „rėž(inė)ti(s)“ [* „rėžinėti“ = * „sukinėti (vedžioti) aštrų daiktą po koki nors paviršiu“], man rodos, yra iš senesnio balt.-sl. * „rėž(inė)ti(s) suk(inė)ant“ < * „suk(inė)ti(s) rėži(nė)ant“ < ide. **gerbh-* (: **grbh-*) „t.p.“, žr. s.v. *garbis*.

girmis „made (Made) – kirmėlė“ E 786 nom. sg. masc. (ar fem., žr. toliau), įprastai ir, man rodos, visiškai teisingai taisomas į **kirmis* = pr. **kirmis*. Tiesa, dėl tokio taisymo kai kam kyla šiek tiek abejonių [pvz. Endzelīns SV 178 („laikam“), Toporov PJ II 243–245 („**kirmis*, **girmis*??“)], tačiau jos, man atrodo, yra nereikalingos.

Manau, kad klaida – parašymas *girmis* (vietoj **kirmis*) atsirado šitaip: vertėjo prūso (informanto) tartą neskardųjį (duslųjį) pr. **k-* (esantį prieš pr. *-i-) E autorius, veikiamas šio pr. žodžio priebalsių (sonantų) *-*rm-* (esančių po ir prieš tokį patį pr. *-i-) skardumo atrakcijos, suvokė (okazionaliai) kaip skardųjį (ir parašė raide g-). Prie to bus prisidėjusi ir tokia aplinkybė: vertėjo prūso tartą žodyje pr. **kirmis* neskardųjį (duslųjį) pr. **k-* [pr. sprogstamųjų priebalsių opozicija – pagal neskardumą (duslumą): skardumą!] E autorius (aišku, gerai mokėjęs vokiškai) identifikavo (okazionaliai) su neintensyviumu (neįtemptuoju) vok. g [vok. sprogstamųjų priebalsių opozicija – pagal neintensyvumą (neįtemptumą) : intensyvumą!]; į tai atsižvelgiant ir žinant, kad pr. duslieji (neskardieji) ir skardieji priebalsiai E žodynyje dažniausiai rašomi teisingai, reikia manyti, kad E originalo (ne jo nuorašo) autorius bent jau šiek tiek mokėjo prūsiškai [o gal jis buvo raštingas (t.y. gerai mokėjęs vokiškai) prūsas?].

Pr. **kirmis* „kirmėlė“ buvo masc. arba (masc.>) fem., plg. jo artimiausią giminaitį lie. *kiřmis* „kirmėlė“ fem. (LKŽ V 845

t.), kuris (vartojamas ypač žemaičių) pirmykšte savo gimine masc. retai kur mūsų dialektuose besutinkamas (i.c., žr. dar Būga I 364 t.). Pr. **kirmis* „kirmėlė“ = lie. *kiřmis* „t.p.“ = la. **cirmis* „t.p.“ (→ *-is > dial. *cirmis* „t.p.“) = sl. (masc.) **čbrmb* „t.p.“ [žr. ESSJ V 149 t. (s.v. *čbrmbъ*), Toporov PJ II 244] suponuoja (i-kamienį masc.) balt.-sl. **kirmis* „t.p.“ < ide. **kʷrimis* „t.p.“ > s. ind. *kʷrimh* „t.p.“, s. air. *cruim* „t.p.“ (< kelt. **kʷrimi-*) ir pan. (Pokorny I 649). Ide. **kʷrimi-* „kirmėlė“ galėtų būti iš * „tas, kuris graužia“ – sufikso *-*mi-* vedinys iš verb. ide. **kʷer-*/**kʷr-* „graužti, kramtyti“, kuris, man rodos, slypi žodžiuose s.ind. *cār-v-ati* „kraimto...“ ir kt. (dėl jų žr. Pokorny I 642 s.v. **kʷeru-*).

Suom. *kärme* „gyvatė“ ir pan. (baltizmas) bei la. *cërme* „Spulwurm“ ir pan. rodo, kad greta balt.-sl. **kirmis* „kirmėlė“ egzistavo balt. dial. **kermis* „t.p.“ (Būga I 365, ME I 378, Trautmann BSW 134, Toporov PJ II 244), kurių šaknies vokalizmo santykis iki šiol nėra išaiškintas: jis arba visai nenagrinėjamas resp. implicite laikomas apofonišku, arba tokiu laikomas explicite (pvz. Trautmann l.c.). Neaiškumų yra ir dėl sl. „kirmėlės“, t.y. yra dėl sl. **kirvis* „t.p.“ (su *-v-) > **čbrvb* „t.p.“ (įprastinio dabartinėms slavų kalboms) atsiradimo greta senojo sl. **kirmis* „t.p.“ (su *-m-) > **čbrmb* „t.p.“ (dėl tų neaiškumų žr. pvz. ESSJ V 172), žr. toliau.

Man rodos, kad balt. dial. **kermis* „kirmėlė“ (vietoj balt. **kirmis* „t.p.“) atsirado dėl to, kad pirmykštis balt. **kirmis* „t.p.“, seniai praradęs savo darybinę motyvaciją (dėl jos žr. anksčiau), nuo tam tikros epochos buvo imtas suvokti kaip *,kertantis ir pan.“ (plg. pvz. lie. pasakymą: *kiřmėlės iškapójo lapùs* Ds), t.y. buvo imtas darybiškai sieti (čia gal veikė ir tabu) su panašiai skambančiu šaknies verb. balt. *(s)*ker-*/**(s)kir-* „pjauti, kirsti ir pan.“ (žr. s.v. *kersle*) vediniu adj. balt. **kerma-* „(at)pjau-nantis/(at)pjautas, (at)kertantis/(at)kirstas ir pan.“ (bei su šio vediniu subst. balt. **kerm-en-* ir pan., žr. *kėrmens*) > lie. dial. (adj.) *keřmas* „nebetinkamas, susidėvėjęs“ (< *,atplyšęs, atplėštas“ < *,atpjautas, atkirstas ir pan.“), kuris dėl savo reikšmės ir ypač dėl paplitimo geografijos (sutinkamas perife-

rinėse šnektose, žr. LKŽ V 611) yra aiškiai archaizmas (žr. dar s.v. *kērmens*).

Bus egzistavęs ir panašios reikšmės adj. sl. **kerva-* (jo lytis neutr. **kervā* → subst. sl. **kervā* > s. sl. *črěvo* ir kt., žr. s.v. *kērmens*) – sufikso **-va-* vedinys iš to paties verb. balt.-sl. **(s)ker- / *(s)kir-* (žr. anksčiau). Dėl adj. sl. **kerva-* „(at)pjaunantis/(at)pjautas, (at)kertantis/(at)kirstas ir pan.“ santykio su adj. balt. **kerma-* „t.p.“ plg. adjektyvus lie. *šiřvas* „(blau)grau“ / *šiřmas* „t.p.“ = la. *siřms* „(silber)grau“ (žr. s.v. *sirmes*), balt. **pīrmās* „erster“ // sl. **pīrvas* „t. p.“ (žr. s. v. *pirmas*), s. ind. *śyāvāḥ* „tamsiai rudas, tamsus“ // *śyāmāḥ* „juodai pilkas, tamsus“ (žr. s. v. *sywan*) ir kt.

Greta iš to verb. balt.-sl. **(s)ker- / *(s)kir-* išvesto adj. sl. (ne balt.-sl.!) **kerva-* „(at)pjaunantis/(at)pjautas, (at)kertantis/(at)kirstas ir pan.“ matyt buvo tos pačios kilmės senesnis adj. (t. y. ne vien sl.!) balt.-sl. **kirva-* „t. p.“, iš kurio bus atsiradę substantyvai a) balt. (fleksijos vedinys) **kirvja-* „kirvis“ ir b) sl. (turbūt dial.) **kirva-* „pjautuvas“ (žr. ESSJ V 171); čia vargu ar pridera s. ind. *kṛviḥ* „tam tikras audėjo įrankis“ (žr. Mayrhofer I 262). Dėl santykio šitų adj. balt.-sl. **kirva-* : sl. **kerva-* plg. santykį pvz. vak. balt. **girba-* : sl. **gerba-* (žr. s. v. *gīrbin*). Atrodo, kad būtent su šiuo adj. (balt.-)sl. **kirva-* darybiškai siejamas (kontaminuojamas) senasis (balt.-)sl. **kirmis* „kirmėlė“ ir buvo perdirbtas į sl. **kirvis* „t. p.“ > s. sl. *črěvь* „t. p.“ ir kt.; plg. tai, kad balt.-sl. **kirmis* „kirmėlė“ buvo perdirbtas (tik kitaip) ir senovės baltų dialektuose (žr. anksčiau).

girnoywis „quirne (Handmühle) – girnos (rankinės)“ E 317 nom. pl. fem. (žr. toliau). Turime greičiausiai pr. **girnō¹uīs* (su okazionaliū *i*-epenthet., parašytu raide *-y-*) vietoj pr. **girnō²uīs* [su pereiginiu ¹ tarp **-o-* ir **-u-* (bilabialio!)] = **girnōuīs*, t. y. **girnāvis*. Tiesa, Endzelins FBR XV 101 mėgina *girnoywis* taisyti į **girnouwis*, man rodos, irgi skaitytiną **girnō²uīs* = **girnōuīs*, t. y. **girnāvis*.

Hipotezė, kad *girnoywis* = pr. **girnuv-* (Trautmann AS 339, Toporov PJ II 245, PKP II 270, plg. Endzelins SV 178), nėra patikimā: a) *girnoywis*, atmetus raidę *-y-* (žymintiā okazionaliū

i-epenthet., žr. anksčiau), turi segmentą *-ow-* – raides *ow*, kurio mis pr. rašto paminkluose (iskaitant ir nomina propria) paprastai žymimas heterosilabinis pr. (**o¹u = *a¹u =*) **av*, o ne pr. (**uo¹ =*) **uv* (visa tai plačiau kitur aptarsiu, b) pr. *insuwis* (žr.) segmentas *-uw-*, kuriuo baūdoma remti spėjimą *girnoywis* = pr. **girnūv-* (pvz. Trautmann l. c., Toporov l. c.), šio spėjimo iš tikrųjų nė kiek nepalaiko (E žodynėlyje yra ne **insoywis* ar pan., o *insuwis*!).

Seniai žinomas ir neabejotinai teisingas faktas, kad žodis balt. „girnos“ buvo *ū*-kamenis (fem.) – balt. **girnūv- / *girnū-*, man rodos, irgi nepritaria hipotezei pr. *girnoywis* (E) = pr. **girnūv-*, žr. toliau.

Seniausias balt.-sl. girnos (girnapusės, Mühlstein) bei girnų (Handmühle) pavadinimas bus buvęs subst. (= subst.¹) balt.-sl. (nom. sg. fem.) **girnū* „girna (girnapusė)“ (> s. sl. *žrěny*) su (nom.-acc. du. fem.) **girnūvi* „dvi girnos (girnapusės); girnos (Handmühle)“ (dėl šios **-i* žr. Mažiulis BS 258), (nom. pl. fem.) **girnūves* „girnos (girnapusės); girnos (Handmühle)“ resp. (acc. pl. fem.) **girnūvīs* „t. p.“ (dėl šios **-īs* žr. Mažiulis BS 195, 259, 299), (gen. pl. fem.) **girnūvōn* (dėl šios **-ōn* žr. Mažiulis BS 260), (dat. pl. fem.) **girnūmōn(s)* [dėl **-mōn(s)* žr. Mažiulis BS 209 tt. ir liter.] ir kt. Šio subst.¹ dualinės formos balt.-sl. **girnūvi* (nom.-acc. du. fem.), kontaminuojamos su pluraline balt.-sl. **girnūvis* (acc. pl. fem.), pamatu bus gana anksti atsiradęs ir greta minėto subst.¹ balt.-sl. **girnū* „girna (girnapusė, Mühlstein)“ egzistavęs pl. tantum (t. y. leksikalizuoto pluralio) subst. (= subst.²) balt.-sl. (**girnūvi + *-s*) **girnūvīs* „girnos (rankinės), Handmühle“ (nom. pl. fem. > s. sl. *žrěnōvi* „t. p.“ ir pan.) resp. (acc. pl. fem.) **girnūvīs* „t. p.“ bei (gen. pl. fem., išlaikant senovinę formą) **girnūvōn* „t. p.“ ir kt. Balt.-sl. „girnų“ evoliucijos į sl. „giras“ išsamesnį nagrinėjimą atidėdamas kitam kartui, plačiau sustosiu čia prie balt.-sl. „girnų“ → balt. „girnų“.

Greta subst.¹ balt. **girnūves* (nom. pl. fem.) resp. **girnūvōn* (gen. pl.) – **girnūvīs* (acc. pl. fem.) pagal *u*-kamenės fleksijas **-aves* (nom. pl. fem., masc., *u*₁-kamenė) resp. (gen. pl., *u*₁-kamenė) **-avōn* / (*u*₂-kamenė) **-uvōn* (dėl jų žr. Mažiulis BS 297 tt.)

atsirado subst.¹ balt. (dial.) **gīrnaves* (nom. pl. fem.) resp. **gīrnāvōn* (gen. pl. fem.) bei (**gīrnūvīs* →) **gīrnāvīs* (acc. pl. fem.), o dėl to ir greta subst.² balt. **gīrnūvīs* (nom. pl. fem.) susidarė subst.² balt. (dial.) **gīrnāvīs* (nom. pl. fem.) > vak. balt. **gīrnāvīs* (greta **gīrnūvīs*), iš kurio bus išriedėjęs pr. (E *girnoywis* =) **gīrnāvīs* (nom. pl. fem., dėl jo žr. dar toliau).

Tarp balt. subst.² (pl. tantum!) formų **gīrnūvīs*/**gīrnāvīs* (nom. pl. fem. – *i*-kamenė forma) resp. **gīrnūvīs*/**gīrnāvīs* (acc. pl. fem. – *i*-kamenė forma) ir **gīrnūvōn*/**gīrnāvōn* [gen. pl. fem. – ne *i*-, o *u*(= *K*-) kamenė forma] resp. **gīrnū-mōn(s)* [dat. pl. fem. – ne *i*-, o *ū*-kamenė forma] ir pan. buvo prieštaravimas – morfologinis supletyvumas; jis vėliau buvo pašalintas – šio balt. subst.² paradigma (pl. tantum), turėjusi *i*- ir *u*-(bei *ū*-)kamenės formas, vėliau buvo standartizuota, ir tai įvyko skirtingai Baltų dialektuose (to skirtingumo priežastys bus kita proga aptartos).

Formų (subst.²) vak. balt. (nom. pl.) **gīrnāvīs* bei (acc. pl.) **gīrnāvīs* (greta senesnių **gīrnūvīs* resp. **gīrnūvīs*), t. y. *i*-kamenio formų pagrindu šio vak. balt. subst.² paradigma pasidarė matyt ištiesai *i*-kamenė (nebesupletyvi).

Ryt. balt. (subst.²) **gīrnūvīs*/**gīrnāvīs* (nom. pl. fem.) paradigmos supletyvumas buvo pašalintas remiantis formomis ne *i*-kamenio (kaip vak. balt.), o *u*-(*ū*-)kamenio – forma gen. (pl. fem.) ryt. balt. **gīrnūvōn* (su *ū*-kamiene **-uvōn* = *u*₂-kamenė **-uvōn*)/**gīrnāvōn* (turi **-avōn*, atėjusią iš *u*₁-kamenio, žr. anksčiau). Pagal (pvz.) la. (nom. pl.) *rag-uvās* „rogutės“/*rag-avas* „t. p.“ (fem.!) tipo subst. formų ryt. balt. (gen. pl. fem.) **-uvōn*/**-avōn* : (nom. pl. fem.) **-uvās*/**-avās* santykį greta ryt. balt. (gen., pl. tantum) **gīrn-uvōn*/**gīrn-avōn* atsirado *ā*-kamenis ryt. balt. dial. **gīrn-uvās*/**gīrn-avās* (nom. fem., pl. tantum) > la. (dial.) *dziřnuvas*/*dziřnavas* „girnės, Handmühle; malūnas“ (plg. dar s. v. *pelwo*).

La. dial. *dziřn-us* „t. p.“ atsirado vėliau – po to, kai (ryt.) balt. *u*-kamenė (gen. pl.) **-uvōn* (*u*₂-kamenė) / **-avōn* (*u*₁-kamenė) išvirto į **-ōn* (apie tai žr. Mažiulis BS 303 t., idem Donum Balt. 336), o dėl to ir forma ryt. balt. (gen., pl. tantum) **gīrn-uvōn*/

gīrn-avōn* šnektose (ryt. balt.), jos neišvertusiose į *ā*-kamiene (žr. anksčiau), davė ryt. balt. (dial.) **gīrn-ōn* (fem.!). Šios formos, oponuojamos formai *u*-(*ū*-)kamienei ryt. balt. dial. **gīrn-ū-m-* „girnoms“ [dat. pl. fem., t. y. su **-ū-* arba (jeigu po **-m-* jau buvo išnykęs balsis) su **-ū-*] ir pan., pamatu atsirado *u*-kamenis ryt. balt. dial. **gīrn-ūs* (nom. fem., pl. tantum) > la. dial. *dziřnus* „girnės, Handmühle“. Panašios kilmės yra ir (*ā*-kamenis) lie. *gīrnos* „Handmühle“ = la. dial. *dziřnas* < ryt. balt. dial. **gīrnās* (nom. fem., pl. tantum), atsiradęs pagal (gīrnūvōn*/**gīrnāvōn* >) **gīrn-ōn* (gen.) = (**rank*)-*ōn* (gen. pl.) : (**rank*)-*ās* (nom. pl.) = *x*, kur *x* = **gīrn-ās* (nom. fem., pl. tantum). Iš lie. *gīrnos* „Handmühle“ (pl.) turime ir lie. dial. *gīrna* „girnapusė, Mühlstein“ (sg.!), kurio vietoje dažniau yra *gīrnāpusė* „t. p.“, *gīrnakmenis* „t. p.“ (la. *dziřnakmens* „t. p.“) ir pan. (plg. pr. *malunastabis* „t. p.“, žr.).

Minėtas pirmykštis subst. balt.-sl. **gīrnū* „girnapusė; (du., pl.) girnos (Handmühle)“ (fem.) kildintinas iš nomen abstract. fem. (< genus inact.) ide. dial. **g^hrHnū*/**g^herHnū* [< **g^hrHnu(H)* / **g^herHnu(H)*] > germ. (dial.) **k^hernū* > go. (*asilu*)*qairmus* „(asilo) girnos, (Esels)mühle“. Ide. prokalbės dialektuose buvo ir kitokių šio žodžio variantų (žr. Pokorny I 476 t.), pvz.: ide. dial. **g^hreH_u(e)n-* (> s. ind. *grāvan-* „akmuo somai traiskyti“ ir kt., žr. Pokorny I. c.). Tuose variantuose slypi ide. **g^her(H)-* [: **g^hr(H)-*], kuris įprastai laikomas adjektyvu ide. **_sunkus*“ (žr. pvz. Pokorny I. c.), o man atrodo, kad jis – verb. ide. **g^her(H)-*/**g^hr(H)-* [< **Hg^h(e)r(H)-*] „sunkų dalyką kelti“ resp. **_būti sunkiai (pa)keliamam*“ (iš čia lengvai galėjo atsirasti ir reikšmė **_būti sunkiam*“ resp. **_sunkinti*“), žr. Mažiulis Baltistica XX 13 t., be to, žr. s. v. *garian*.

-girrien, žr. *pogirrien*.

girrimai, žr. *girtwei*.

girsnan „leūmut (Leumund) – gyrimą“ III 35₂ [27₁₃] (= *kalbesi* „kalbesj“ VE 12₁₃), „lobe (Lob) – t. p.“ III 93₂ [59₅] (= *schlo-wes* „šlovės“ VE 40₂), „lob (Lob) – t. p.“ III 99₁₀ [63₂] acc. sg. fem. = pr. **girsnan* (acc. sg. fem.). Turime pr. (nom. sg. fem.) **girsnā* „gyrimas“ – sufikso **-snā-* (žr. s. v. *bousennis*) vedinį

(nomen abstract.) iš inf. kamieno pr. *gir- „girti“ (žr. *girtwei*).
Žr. dar *pagirsnan*.

girtwei „loben (loben) – girti“ III 41₁₅ [31₅] (= *schlowinti* „šlovinti“ VE 15₁₇) inf.; 1 pl. praes. *girrmai* „wir ... loben (wir loben) – giriamė“ III 29₅ [23₂₀] (= *schlowintumbim* VE 10₁₋₂). Pr. *gir(twei)* „girti“ = lie. *gir-ti* „t. p.“ = la. *dziř-t* „t. p.“ supo-
nuoja verb. balt. *gir-/ger- „t. p.“ (> verb. lie. *ger- „t. p.“ → *gēr-as* „gut, tüchtig“ < *„giriamas, pagirtas“) < balt.-sl. *ger-/
*gir- „girti, (pa)garbinti, pagerbti“ < *„reikšti kam pagarbą balsu (žodžiais ar giedojimu)“ > sl. *ger-/gir- „reikšti dievams (aukojimo metu) pagarbą (žodžiais resp. giedojimu)“ > „aukoti“ > s. sl. *žbrq* „aukoju“ / *žrėti* „aukoti“ (→ *žbr-bcb* „жрец“) ir kt.

Verb. balt.-sl. *ger-/gir- „reikšti kam pagarbą balsu (žodžiais ar giedojimu)“ bus atsiradęs iš senesnio balt.-sl. *„kelti (aukštinti) balsa“ < verb. ide. *g^her(H)-/*g^hr(H)- „t. p.“ > s. ind. *gr-ṇāti*/*gr-nitē* „šaukia, šaukiasi, (iš)giria“, *gir-* (*gīh*) „šauksmas, gyrimas“, av. *gar-* „pagyrimas, pagiriamoji giesmė“, s. ind. *gūr-tāh* „malonus“ [*<* *„pagirt(in)as“ = balt. *gīr-tas „pagirtas, gelobti“ > lie. *gir-tas* „t. p.“ ir kt.] = lo. *grā-tus* „laukiamas, malonus, dėkingas“ ir kt., žr. dar s. v. *gerdaut* (plg. Pokorny I 478, Toporov PJ II 248 t. ir liter.). Su tais žodžiais gimininti pr. *gērbt*, lie. *geřbti*, pr. *gīrbin* (pvz. Pokorny l. c.) greičiausiai negālima, žr. s. v. v. (ir liter.) *gērbt*, *gīrbin*.

Tas verb. ide. *g^her(H)-/*g^hr(H)- „kelti (aukštinti) balsa“ yra, man rodos, iš ide. *Hg^her(H)-/*Hg^hr(H)- „kelti, aukštyn traukti“ (žr. s. v. *garian*). Šitaip galvojant, išeina, kad pvz. pr. *girtwei* „girti“ kartu su lie. *girti* „t. p.“ = la. *dziřt* „t. p.“ = „kelti (garbinti, aukštinti) ką (žodžiais ir pan.)“ gana gerai išlaikė (resp. ne taip jau labai daug pakeitė) savo praindoeuropietiškąją reikšmę *„kelti, aukštyn traukti“. Žr. dar s. v. *garian*.

Pr. *girtwei* ir kt. etimologiją nevienur kitaip suvokia Toporov l. c. ir liter.

-**gislo**, žr. *pettegislo*.

giwa, žr. *giwassi*.

giwammai, žr. *giwassi*.

giwan „leben (Leben) – gyvenimas“ III 79₁₇ [51₂₀], *gijwan* „t. p.“ III 75₁₉ [49₁₈] nom. sg. (neutr.); gen. sg. *gīvas* „Lebens – gyvenimo“ III 41₁₀ [31₁], III 93₈₋₉ [59₁₁], *geijwas* „t. p.“ III 63₁ [41₂₄]; acc. sg. *giwan* „Leben – gyvenimą“ III 91₁₇ [57₃₁], *gijwan* „t. p.“ III 45₇ [33₃], III 45₂₄ [33₁₆], III 63₉ [41₃₁], III 65₄ [43₁₄], III 117₁₁ [73₉], *geiwan* III 127₂₂ [79₁₀], III 129₂₀ [79₂₅], *gēiwan* III 121₁₂ [75₂₁]. Turime pr. semb. *g^eivan „gyvenimas“ < pr. *gīvan (nom.-acc. sg. neutr.) – substantyvų virtusį adj. pr. *gīvan (neutr.) / *gīva- „gyvas“ (žr. *gijwans*), plg. pvz. subst. pr. *laban (neutr.) kilmę (žr. *labbas*). Vadinasi, pr. (subst.) *gīvan „gyvenimas“ (neutr.) yra iš *„gyvumas“ = *„tai, kas gýva (turi gyvumo ypatybę)“; plg. pr. *giwei* „gyvenimas“, atsiradusį iš „gyvenimas“ = *„gyvenimo procesas“ (žr. *giwei*).

giwantei, žr. *giwassi*.

*gīw(a)s „gyvas“, žr. *gijwans*.

*gīwas „gyvenimo“ (gen. sg.), žr. *giwan*.

giwassi „lebest (lebst) – (tu) gyvenì“ III 29₁₈ [25₃] (= *giwesi* „gyvensi“ VE 10₁₃), III 105₁₂ [65₂₉], *gīwasi* „lebest (lebst) – (tu) gyvenì“ III 95₃ [59₂₈] praes. 2 sg.; praes. 3 sg. *giwa* „lebet (lebt) – gyvena“ III 43₂₄ [31₃₁], III 49₉ [35₇], III 63₂₀ [43₈], III 97₁₃ [61₂₂]; praes. 1 pl. *giwammai* „leben – gyvename“ III 33₁ [25₂₅], III 49₇ [35₈], *giwemmai* „t. p.“ III 51₂ [35₂]; gerund. *giwāntei* „lebending – gyvenant (gyvenančiai)“ III 97₁₄ [61₂₃] (dėl šios lyties žr. Mažiulis PKP II 191, išn. 539).

Yra turbūt pr. *gīva (praes. 3 sg./pl., iš *gīvā) resp. (inf.) *gī-tvei „gyventi“ iš balt.-sl. (dial.) praes. *gīv- „darosi, yra gyvas“ = „gyvena“ (> s. la. *dzīv-u* „gyvenu“, s. sl. *živ-ǫ* „t. p.“ ir pan.) resp. inf. *gī- „darytis, būti gyvam“ = „gyventi“ (> lie. *gý-ti*, s. sl. *ži-ti* ir pan.). Reikia manyti, kad greta šio balt.-sl. (dial.) inf. *gī-/praes. (turbūt ir praet.) *gīv- egzistavo ir tos pačios reikšmės balt.-sl. (dial.) inf. *gī- / praes. (ir praet.) *gīj- (t. y. be *-v-), plg. lie. inf. *gýti* (= la. *dzīt*), praes. *gýja* (< *ginja* < *gīj-) ir praet. *gijo* (= la. *dzija*). Šio balt.-sl. verb. prezentinės (gal ir preteritinės) lyties formantas *-v- savo kilme sietinas matyt su adj. balt.-sl. *gī-v-a- „gyvas“ (žr. *gijwans*), plg. Skardžius ŽD 459. Dėl to verb. balt.-sl. *gī- žr. s. v. *geits*. Plg. Trautmann AS

339, Endzelīns SV 104, 178, Fraenkel 154 t., Stang Vergl. Gr. 452, Toporov PJ II 254 t. ir liter.

giwato „lebin (Leben) – gyvenimas“ E 152 subst. nom. sg. fem. = **gīvatō*, t. y. **gīvatā* = lie. *gīvatā* „gyvenimas, gyvenimo būdas“, kurie kartu su lie. *gyvātas* „t. p.“ = sl. **životъ* (> s. sl. *životъ* „gyvenimas“ ir kt.), man rodos, yra substantyvais virtusio *o/ā*-kamienio adj. balt.-sl. **gīvata-* lytys. Šis balt.-sl. adj. laikytinas sufikso *-at- vediniu a) iš subst. balt.-sl. **gīvā* „gyvumas“ (← adj. **gīva-* „gyvas“, plg. s. v. *gīwu*), plg. Skardžius ŽD 335, arba b) iš verb. balt.-sl. **gīv-* (žr. s. v. *gīwassi*), plg. Toporov PJ II 255 t.

Žr. dar Trautmann AS 339, Endzelīns SV 178, Toporov l. c. (ir liter.).

giwei „Leben – gyvenimas“ III 75_{21–22} [49₂₀] nom. sg. fem.; gen. sg. *gijwis* „Lebens – gyvenimo“ III 123₂₀ [77₇]; acc. sg. *gijwin* „Leben – gyvenimą“ III 113₁₉ [71₈], *geiwin* „t. p.“ I 9_{10–11} [7₂], *gey-wien* „t. p.“ II 9₁₁ [11₃₆]. Yra pr. semb. **geivei* (nom. sg. fem.) su pridėtu -i (žr. Endzelīns SV 64 ir liter.) iš pr. **gīvē* „gyvenimas“ = la. *dzīve* „t. p.“, kurie abu darybiškai sietini ne su adj. balt. **gīva-* (žr. *gijwans*), o su verb. balt. **gīv-/*gī-* „gyventi“ (žr. *giwassi*), plg. pvz. lie. *bėgė* „bėgimas“ (← *bėg-a bėg-ti*). Taigi pr. **gīvē* „gyvenimas“ = la. *dzīve* „t. p.“ bus atsiradę iš „gyvenimas“ = *„gyvenimo procesas“, plg. s. v. v. *gijwan* (žr. dar Mažiulis PKP II 160, išn. 328), *giwato*. Plg. Toporov PJ II 256 ir liter.

giwemmai, žr. *giwassi*.

giwit „lebe“ III 43₂₁ [31₂₉] inf. „gyventi“ (žr. PKP II 124, išn. 131); praes. 3 sg. *gīwe* „lebet (lebt) – gyvena“ III 83₁₁ [53₁₆]. Yra matyt iš (praes. 3 sg./pl.) **gīvē-ja* resp. (inf.) **gīvē-t-/*gīvē-tvei* „gyventi“, kurio prezentinis *-ēi- gali būti ir iš praet. atėjęs, plg. pvz. lie. *tėka tekėjo tekėti* arba *tỹli tylėjo tylėti*, *rỹši* (dial. *ryšėja*) *ryšėjo ryšėti* ir pan.

Pr. **gīvētvei* „gyventi“ yra greičiausiai duratyvas (intensyvas) ir vestinas turbūt iš pr. (subst.) **gīvē* „gyvenimas“ (žr. *giwei*), plg. lie. *sopėti* „skaudėti“, vedamą iš lie. (subst.) *sopė* „skausmas, skaudėjimas“, ir kt. (Skardžius ŽD 524).

Plg. Trautmann AS 339, Endzelīns SV 178, Stang Vergl. Gr. 452, Toporov PJ II 257 ir liter.

giwu „lebest (lebst – gyvenì, gyvuoji“ III 85₁₄ [53₃₃] praes. 2 sg. – iš praes. 3 sg. (pl.) **gīwū* „gyvena, gyvuoja“, kuri yra a) iš **gīvā* „t. p.“ (su *-ā = *-o!) < **gīvāja* „t. p.“, galinčios(?) būti ir iš **gīvōja* „t. p.“ (dėl pr. **ō* → **o* = **ā* žr. Mažiulis BS 21 tt.) arba b) tiesiog iš **gīvō* „t. p.“ < **gīvōja* „t. p.“. Šio verb. infinityvas – **gīvū-tvei* „gyventi, gyvuoti“ < **gīvōtvei* ar **gīvātvei* (t. y. **gīvōtvei*), plg. lie. *gyvuo-ti* „gyventi, laikytis“ (LKŽ III 387) = la. *dzīvuō-t* „t. p.“ (ME I 560) resp. lie. *gīvō-ti* „gyventi“ (LKŽ III 385) = la. *dzīvā-t* „gyventi; dirbti“ (ME I 559).

Pr. **gīvō-tvei* „gyventi, gyvuoti“ yra vedinys iš pr. subst. **gīvan* „gyvumas, gyvenimas“ ← adj. **gīvan* (neutr.) / **gīva-* „gyvas“ (žr. s. v. *giwan*); plg. pr. (verb.) **gīvē-tvei* – vedinį iš subst. **gīvē* (žr. *giwit*). Panašiai, kaip pr. **gīvō-tvei*, bus atsiradę ir lie. *gyvuo-ti* = la. *dzīvuō-t*, kurie, išnykus ryt. balt. neutr. substantyvams (vadinasi, ir deadjektyviniam subst. ryt. balt. **gīvā* „gyvumas“), darybiškai siejami dabar su adjektyvais. Minėtieji lie. *gīvō-ti* = la. *dzīvā-t* bei pr. **gīvā-tvei* (jei čia *-ā- yra senovinis, žr. anksčiau) laikytini vediniais irgi iš deadjektyvinio subst. – iš subst. fem. **gīvā* „gyvumas“ ← adj. **gīvā/*gīva-* „gyvas“ (plg. Skardžius ŽD 508). Dėl neutr. ir fem. adjektyvų substantyvėjimo plg. pvz. s. v. *garian*.

Dėl pr. *giwu* kilmės plg. Trautmann AS 339, Endzelīns SV 178, Stang Vergl. Gr. 452, Toporov PJ II 257 (ir liter.).

-glabū, žr. *poglabū*.

Glande (SRP I 99), vardas (dk. avd.) Prūsijos didvyrio – Didžiamame prūsų sukilime (1260 – 1274 m.) sembų (žr. s. v. *Sambia*) vado. Dėl šio vardo kilmės žr. s. v. *glands*.

glandewingi „getrost – paguostai, nuramintai (nusiraminiusiai), ramiai, drąsiai“ III 47₁₁ [33₂₈] adv. (= *drąsey* „drąsiai“ VE 18₁₃ adv.) vietoj senesnio adv. **glandewingai* „t. p.“ ← adj. **glandewinga-* „paguostas, nuramintas (nusiraminęs)“ (plg. s. v. v. *ainawijdi*, *ainawidai*), kuris yra sufikso *-ewing- (< *-ev- + *-ing-) vedinys iš pr. subst. **glanda-* „paguoda, (nu)raminimas“ ar iš

adj. **glanda-* „paguostas, nuramintas (nusiramines)“ (žr. *glands*).
Plg. Toporov PJ II 258 ir liter.

glandint „trōsten (trōsten) – guosti, raminti“ III 73₄ [47₂₅] inf. (= *palinksminti* VE 30₉) < **glandint-* (inf.), greta kurios bus buvusi ir lytis (inf.) **glandintvei* „t. p.“. Yra turbūt sufikso *-*in-* vedinys iš subst. pr. **glanda-* „paguoda, raminimas“ (žr. *glands*; plg. s. v. *gallintwey*), – Trautmann AS 340, Mažiulis PKP II 205. Šio pr. verb. darybą kitaip suvokia (implicite) Toporov PJ II 259).

glands „Trost – paguoda, (nu)raminimas, pralinksminimas“ III 105₁₉ [67₂] nom. sg. masc. (= *palinksminghimas* VE 51₄) < pr. (o-kamienis) **glandas* (ar *i-kamienis* **glandis*?), galbūt vietoj senesnio pr. (neutr.) **glandan* (?).

Pr. **glanda-* „paguoda“ yra matyt fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb. pr. **glend-* „guosti“ (žr. dar s. v. *glاندint*) < *, „glostyti“ < *, „šveisti“ < *, „blizginti, blizgėti“ (plg. Toporov PJ II 259 ir liter.), žr. toliau (bei plg. toliau pateikto ags. *gladian* reikšmes). Šis verb. pr. **glend-* galėjo – bent jau pr. dialektuose – turėti ir reikšmę „žiūrėti“ (plg. Mažiulis ZfSl XXIX 166 t.) = verb. kurš. **glend-* „žiūrėti“ (> la. dial. *glend-i* žiūrèk“ ME I 625) = verb. sl. **glend-* „žiūrėti“ (> s. sl. *ględ-ati* „t. p.“ ir kt., žr. ESSJ VI 122–124). O gal verb. pr. **glend-* „guosti“ yra „rodyti savo susirūpinimą kitam jo nesekme, vargais ir pan.“ < *, „rūpintis kuo“ < *, „prižiūrėti ką“ (plg. lie. *rūpinti* „...prižiūrėti“ LKŽ XI 994) resp. *, „žiūrėti ko“ (plg. lie. *ānas žiūri tvarkōs* „jis rūpinasi tvarka“ Ds) < *, „žiūrėti“.

Verb. balt.-sl. (dial.) **glend-* „žiūrėti“ vestinas iš *, „blizgėti, žibėti“ (dėl tokios semantinės raidos plg. pvz. s. v. *gēide*) < ide. dial. **ghle(n)d(h)-* „blizginti (blizgėti), žibinti (žibėti)“ > v. v. a. *glinzen* „mirgėti, blizgėti“, v. v. a. *glander* „blizgantis“, v. ž. *glandern* „slysti“ (< „būti slidžiam“ < *, „būti nulygintam, nublizgintam“ < *, „blizgėti“), lie. **gland-* (* „blizginti“ > „lyginti ašmenis“ >) „galąsti“ (> *galąsti*, žr. Fraenkel 130) ir kt. (plg. Pokorny I 431, Fraenkel l. c., Toporov l. c.).

Su tuo pačiu verb. ide. dial. **ghle(n)d(h)-* = **ghled(h)-* [:**ghlod(h)-* resp. **ghlad(h)-*] genetiškai sietini ags. *gladian*

„blizgėti“, reiškės ir „blizginti“ resp. („blizginti“ >) „glostyti“ bei („glostyti“ >) „guosti“, s. v. a. *glat* „lygus; blizgantis“ ir kt., balt.-sl. (**glad-* →) **glād-* „blizginti (blizgėti), lyginti; glostyti“ (> lie. *glósti* „glostyti, lyginti“ ir kt., žr. s. v. *glosto*) ir pan. (plg. Pokorny I 432, Fraenkel l. c., Toporov l. c.). Tas ide. dial. (verb.) **ghle(n)d(h)-* [:**ghlo(n)d(h)-*] yra sufikso *-*e(n)d(h)-* vedinys iš ide. **ghel-* (:**ghl-*) „blizginti (blizgėti), žibinti (žibėti)“ (Pokorny I 429 tt.).

Šalia subst. pr. **glanda-* „paguoda, nu(si)raminimas; pralinksminimas“ galėjo būti ir adj. pr. **glanda-* „(pa)guostas, nuramintas (nusiramines), ramus; pralinksminimas (pralinksminėjas), linksmas“ (plg. pvz. lie. subst. *lañkas* „lenkimas ir kt.“ ir adj. **lanka-* „lenktas“, žr. Skardžius ŽD 35), iš kurio galėtų būti Sembos vado (Didžiajame prūsų sukilime) vardas pr. **Glandas* [(ar **Glandis*) = dk. *Glande* SRP I 99; daugiau pr. asmenvardžių su **Gland-* resp. **gland-* žr. Trautmann PN 34, 140, Toporov PJ II 258], jeigu jis nėra trumpinys, plg. pr. avd. (dk.) *San-glande* ir kt., dėl kurių žr. Trautmann PN 140, Toporov l. c.; tačiau šis pr. (avd.) **Glandas* gali būti ir iš pr. appell. **glanda-* „paguoda“, plg. pvz. lenk. pvd. *Pociecha* ← appell. *pociecha* „paguoda“.

Glappum (acc. sg., lo.) – Varmės vado (Didžiajame prūsų sukilime 1260–1274 m.) vardas (SRP I 99); šis prūsų didvyris, minimas vardu (dk.) *Glappe* „capitaneus Warmiensium“ (SRP I 99), jo pavaldinio (prūso) buvęs išduotas ir 1272 m. kryžiuočių pakartas vienoje Karaliaučiaus kalvoje, nuo to imtoje vadinti dk. (lo.) *Glapponis mons* „Glapo kalnas“ (SRP I), o vėliau – (vok.) *Rollberg* (Karaliaučiuje). Iš vardo (dk.) *Glappum* (su lo. -um) resp. *Glappe* (*Glapp-onis*, su lo. -onis), įprastai perteikiamo lietuviškai *Glāpas*, atstatyti jo originalų (prūsiškąjį) tarimą nelengva (be to, jį atstatyti niekas nėra mėginęs).

Man rodos, kad šiame dk. *Glappum* resp. *Glappe* (jeigu čia -la- nėra = pr. *-le-) slypi pr. (jo-kamienis) **Glabis* [jo skardusis *-b- vokiečio identifiukuotas su intensyviuoju vok. -p- = (*Gla*)-pp-(um) resp. (*Gla*)-pp-(e), plg. s. v. *girmis*], kuris lietuviškai skambėtų *Glābis* (ar *Glabys*). Pr. (avd.) **Glabis* yra matyt iš appell. pr. (subst. mob.) **glabis* „tas, kuris glamonėjamas“ = „glamonė-

jamasis“ ← adj. pr. *glaba- „glamonėjamas“ (← verb. pr. *gleb-/*glab- „glamonėti“, žr. s. v. *poglabū*); plg. pr. (avd.) *Glab-un*, *Glab-une*, *Glab-ute* ir pan. (Trautmann AP 33 t. s. v. v. *Glabot*, *Glabūne*, *Glabute*).

glasso „glas (Glas) – stiklas“ GrA 87, „vitrum – t. p.“ GrF 88, *gasso* „glas (Glas) – t. p.“ (vietoj *glasso) GrG 78 = pr. (jeigu čia raidė -o = pr. *-o) *glaso „t. p.“, t. y. *glasā „t. p.“ = iš vok. *Glas* „t. p.“.

glawo, žr. *galwo*.

glēsum (*glæsum*) „sucinum – gintaras“ (Tacitus Germ. 45, plg. Plinius Hist. natur. XXXVII 42), turintis lo. fleksiją -um, gali būti germanų kalbų kažkokio dialekto žodis *glēsa-/*glēza- „...gintaras“ (plg. ags. *glær* „derva“ ir pan.), plg. (*glasa-/*glaza- >) ags. *glær* „gintaras, derva“, s. v. a. *glas* „stiklas“ ir pan.; čia visur slypi verb. ide. (dial.) *ghlēs- „blizgėti“ (žr. Vries 173, Kluge 259 t.), dėl kurio žr. s. v. *glossis*.

La. dial. *glīsis* (*glīse*) „gintaras“ (ME I 627) yra greičiausiai skolinys (per kurš.) iš pr. semb. (XV–XVI a.) *glīsīs „t. p.“ < (prieš XV a.) *glēsīs „t. p.“, kuris šiaip jau irgi galėtų būti germaniškos kilmės. Daugiau dėl lo. *glesum* (*glæsum*) bei la. dial. *glīsis* (*glīse*), įprastai laikomų germanizmais, žr. ME I 627, Būga II 290–292, Fraenkel 158, PKP I 12, Toporov PJ II 261–263 (ir liter.), plg. Endzelīns SV 5–6, 179.

Tačiau tas vak. balt. *glēsīs galėtų būti ir ne germaniškos, o baltiškos kilmės žodis (plg. Endzelīns SV 6, Fraenkel l. c., J. Kabelka, Baltų filologijos įvadas. Vilnius, 1982, 25). Čia turiu galvoje štai ką: greta vak. balt. *gintaras „gintaras“ (žr. *gentar-*) galėjo būti ir vak. balt. dial. *glēsīs „tam tikra gintaro rūšis“ [gal jis buvo neamuletinis (tik iš jūros gautas resp. visai neapdorotas) pr. „gintaras“ greta amuletinio pr. *gintaras (žr. *gentar-*)] – fleksijos vedinys iš adj. balt. *glēsa- „blizgantis“ ← verb. balt. *glēs- „blizgėti“ (plg. adj. balt. *glōsa- „blizgantis“, galintį būti išvestą iš to paties verb. balt. *glēs- „blizgėti“, žr. s. v. *glossis*). Iš „Gintaro krašto“ (iš prūsų žemės) toks vak. balt. *glēsīs per germanus, jį adaptavusius prie panašaus savo žodžio (žr. anks-

čiau), galėjo patekti net ir į Romą (lo. *glēsum* resp. *glæsum* su lo. -um).

Taip spėjant, išeitų, kad gintaro pavadinimas, kilęs iš verb. ide. dial. *ghlēs- „blizgėti“, yra vak. baltų ir germanų (vieni ir kiti gyveno prie daugiau ar mažiau gintaringų rytinių resp. pietinių Baltijos pakrančių) izoleksa.

gleuptene = (parašyta) *glenptene* „strichbret“ E 247 nom. sg. fem., kuris yra, be abejo, „Streichbrett (am Pfluge, das die aufgerissene Erde umwendet) – verstuvė (plūgo)“, žr. Nesselmann Thes 49, Trautmann AS 340. Šitą *glenptene* (taip skaito Nesselmann l. c., Berneker PS 292) reikia taisyti į *gleuptene*. Kadangi E raidės *n* taisymas į *u* (ir atvirkščiai) nelaikomas net taisymu, tai dauguma tyrinėtojų čia tiesiog skaito *gleuptene* (Trautmann l. c., Būga II 448, Endzelīns SV 179, Fraenkel 180, Schmalstieg OP 20, Toporov PJ II 263 tt.) = *gl'auptenē (Mažiulis PKP II 324), t. y. *gl'aubtenē, kuri mėginama kildinti iš „durch Spalten Hervorgegangenes“ (Trautmann l. c., Būga l. c.), jo šaknį *gl'aub- < balt. *gleub- pagrįstai siejant su s. v. a. *kliob-an* „spalten“, lo. *glūb-ō* „skutu, lupu“, gr. γλῦφ-ω „išrėžiu, iškalu“ ir kt. (žr. ypač Trautmann l. c., Endzelīns l. c., Toporov l. c.); čia atstatomas verb. ide. *gleubh-, ir jam suponuojama reikšmė „pjauti, skelti, rėžti, skusti“ (Pokorny I 401 t., taip pat Toporov l. c.). Bet jam tokią reikšmę priskirti nėra tikslo dėl to, kad ji atstatoma išeinant vien tik iš ide. *gleubh-, o ne iš jo senesnio resp. pirmykščio archetipo: remiantis Benveniste'o žinomąja ide. šaknies teorija, verb. ide. *gleubh- kildintinas iš senesnio ide. *gleu- (su vėliau pridėtu *-bh-), o šis (atmetus sufiksą *-eu- : *-u-) – iš pirmykščio verb. ide. *gl-, suponuojančio verb. ide. *gel- (: *gl-).

Šitas verb. ide. *gel- (: *gl-) bus reiškęs „gniaužti, spausti (tam tikru būdu)“, plg. Pokorny I 357–364 (s. v. 1. *gel-*), kur pateikiama iš indoeuropiečių kalbų daugybė šio ide. verb. veldinių, dažniausiai išplėstų įvairių sufiksų bei formantų. Remiantis tais indoeuropiečių kalbų veldiniais (žr. dar toliau), šio ide. *gel- (: *gl-) „gniaužti, spausti“ reikšmę reikėtų patikslinti maždaug taip: a) „spausti gniaužiant“ resp. „spaudžiant gniaužti“ = „gniau-

žti“, b) *, „spausti braukiant“ resp. *, „spaudžiant braukti“ = *, „braukti (streichen)“, c) *, „spausti kietu daiktu braukiant“ = *, „spausti rėžiant“ resp. *, „spaudžiant rėžti“ = *, „rėžti“ (žr. dar s. v. v. *galbimai, galdo, gillin*). Iš tokio verb. ide. **gl-* (: **gel-*) + (sufiksas) **-eu-* (: **-u-*) > ide. **gleu-* (: **glou-* : **glu-*) turime pvz. s. ind. *glauh* „gniužulas, gniutulas“ (< „tai, kas suspausta, sugniaužta“) ir pan. Iš ide. **gleu-* (: **glou-* : **glu-*) + **-d(h)-* > ide. dial. **gleud(h)-* [: **gloud(h)* : **glud(h)-*] „spausti, gniaužti“ atsirado pvz. v. v. ž. *klōt* „luitas“ (< *, „tai, kas tarsi suspausta, sugniaužta“), rus. *злыда* „luitas, gniutulas“, lie. *glāūsti (glāūdė)* = la. *glāūst* „šlieti, spausti ką prie ko“, taip pat lie. *glāūd-yti* „aus-hūlsen, knacken“ [*< **„spaudyti resp. spaudant rėžyti ką kuo“; iš ide. dial. **gleud(h)-*].

Iš to ide. **gl-* (: **gel-*) + **-eu-* (: **-ou-* : **-u-*) > ide. **gleu-* (: **glou-* : **glu-*) + **-bh-* > ide. dial. **gleubh-* (: **gloubh-* : **glubh-*) „spausti, gniaužti ir kt.“ turime minėtus lo. *glūb-ō* [iš *, „spaudžiant braukti (žieve, odą)“], gr. *γλύβω* (iš *, „spaudžiant rėžti“), s. v. a. *kliob-an* (iš *, „rėžimu skelti“ < *, „spaudžiant rėžti“), lie. *glāūb-ti* „spausti prie krūtinės, glamonėti“ [plg. Stang LS 22] < *, „spausti resp. spaudžiant braukti“] ir kt. Iš to paties verb. ide. dial. **glubh-* (: **gleubh-*) yra ir verb. balt.-sl. **glū(m)b-* „spaudžiant būti (at-, iš-, į-)rėžtam“ (su infiksiniu **-m-* < **-n-*), kurio vediniai laikytini adj. sl. **glūba-* „spaudžiant (at-, iš-, į-)rėžtas; atrėžtas; įrėžtas, išduobtas; dubus; gilus“ bei adj. sl. **glumba-* „t. p.“ (su **-m-* < **-n-* iš verb.): 1. a) iš adj. sl. **glūba-* „atrėžtas“ atsirado subst. sl. **glūb-ā* „tai, kas atrėžta“ (plg. pvz. lie. adj. *sausas*, -ā → subst. *saušā* „tai, kas saūsa“ = „sausumas, sausra“) > **glyb-a* „глыба“, b) iš adj. sl. **glūba-* („įrėžtas, išduobtas“ > „dubus“ >) „gilus“ (plg. s. v. *gillin*) – fleksijos vedinys subst. sl. **glūbi-* „giluma“ (plg. pvz. sl. adj. **zъb*, -a „piktas“ → subst. **zъb* „piktumas“) > **glybъ* „giluma, глыбъ“, c) iš adj. sl. **glūba-* „gilus“ – vedinys adj. sl. **glyb-okъ* „глубокий“.

2. a) iš adj. sl. **glumba-* „į-, išrėžtas, išduobtas“ atsirado subst. sl. **glumba-* „tai, kas išrėžta, išduobta“ > **glōbъ* (> bulg. *гладъ* „выдолбка“ ir kt., žr. ESSJ VI 143), b) iš adj. sl. **glumba-*

(„įrėžtas, išduobtas“ > „dubus“ >) „gilus“ (plg. s. v. *gillin*) – fleksijos vedinys subst. sl. **glumbi-* „giluma“ > *glōbъ* „giluma, глыбъ“, c) iš adj. sl. **glumba-* „gilus“ – vedinys adj. sl. **glōb-okъ* „глубокий“.

Iš to verb. balt.-sl. **gleub-* [: **glaub-* : **glū(m)b-*] „spaudžiant rėžti ir pan.“ bus atsiradęs vak. balt. **gleub-* „t. p.“ > pr. **gl'aub-* „spaudžiant rėž(y)ti, brauk(y)ti“ → pr. (partic. praet. pass.) **gl'aubta-* „(nu)brauk(y)tas“, iš kurio yra sufikso **-in-* vedinys pr. **gl'aubtinē* (dėl darybos žr. dar toliau), anot Endzelīns SV 45, perdirtas į pr. **glaubtenē* „verstuvė“ (= *gleuptene* E). Kad šio pr. žodžio reikšmė savo kilme sietina su *, „(nu)brauk(y)ti“, patvirtina ir pr. *gleuptene* (E 247) atitinkantis originalo žodis – vok. (E 247) *strichbret* „Streichbrett“ [vok. *strich-* „Streich-“ : v. v. a. *strich-en* „streichen“ = „brauk(y)ti!“] = „braukiamoji (skirtoji žemėms nubraukti resp. braukiant nuversti) lenta“. Taigi subst. (< adj.) pr. **gl'aubtinē* (≧ **-enē*) „verstuvė“ iš tikrųjų bus buvęs „braukiamoji“ [= „Streich(brett)“] = „nubraukti (braukimu žemėms į šalį nuversti) skirtoji“ [sc. pr. **lubā* (= *lubbo* E 206) „lenta“ = „(Streich)brett“], dėl darybos plg. subst. (< adj.) lie. *rištīnē* „rišamoji“ = „surišti kasoms skirtasis raištis“ (dėl šio žodžio žr. Skardžius ŽD 265), *riektin-is* „riekiamasis“ = „riekti (duonai) skirtasis peilis“ Ds; dėl reikšmės plg. lie. pasakymą: *verstuvė visiškai aprūdijo ir nebe gerai nubraūkia žemės* „... nubraukimu nuverčia žemes“ Ds. Žodžių struktūros atžvilgiu plg. santykį tarp pr. (**-enē* ≦) **gl'aubtinē* „Streichbrett“ (sufiksiniis žodis) ir vok. *strichbret* (E 247) = *Streichbrett* „verstuvė“ (sudurtinis žodis) su santykiu pvz. tarp lie. *pintinė* „Flechtkorb“ (sufiks. žodis) ir vok. *Flechtkorb* „pintinė“ (sudurt. žodis). Be to, pr. **gl'aubtinē* (kaip terminus technicus) yra semantiškai galbūt dar paveiktas minėto sudurtinio anų laikų vok. žodžio. **glosano** „blintsleche (Blindschleiche) – gluodenas“ E 788 nom. sg. fem. = **glōsanō* (ar **glō'sanō*), t. y. **glōsanā* (ar **glāsanā*). Galėtų būti iš (subst.) pr. **glōsena* (dėl pr. **e* > **a* žr. Endzelīns SV 24, 44) ← adj. vak. balt. **glōsenā-* (fem.) resp. (masc., neutr.) **glōsena-*, o šis – sufikso **-en-* vedinys iš adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ (žr. dar s. v. *glossis*); plg. lie. *gluodenā* „gluodenas“ (ir

gluōdenas „t. p.“ bei la. *gluōdene* „t. p.“ < adj. ryt. balt. **glōden-* (Skardžius ŽD 229) – sufikso *-en-* vedinį iš adj. balt. **glōda-* „blizgantis“ > adj. lie. *gluodas* „lygus, gludus“ (LKŽ III 440), *gluodūs* „t. p.“ (plg. Skardžius l. c.). Tas adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ – sufikso **-sa-* vedinys iš verb. balt. **glād-* „blizginti, blizgėti“ (žr. s. v. *glosto*), kurio fleksinis vedinys – minėtas adj. balt. **glōda-* „blizgantis“ (arba tas adj. balt. **glōsa-* yra fleksijos vedinys iš verb. balt. **glēs-*, žr. s. v. *glossis*). Tuos adjektyvus balt. **glōsa-* (< **glōd-sa-*) ir **glōda-* dėl darybos plg. pvz. su adjektyvais balt. (dial.) **smarsa-* „smirdantis“ (< **smard-sa-*) ir balt. **smarda-* „t. p.“, kuriuos panašiai kaip pvz. balt. adj. **lanka-* ir subst. **lanka-* (žr. Skardžius ŽD 35), man rodos, suponuoja substantyvai (gal net deadjektyvai) lie. *smársas* „smarvė ir kt.“ (: *smarsa* LKŽ XIII 123) resp. *smárdas* „smarvė“ (: *smarda* LKŽ XIII 114, 113) ir pan.

Taigi tiek pr. **glōsen-* „gluodenas“, tiek ir lie.-la. **glōden-* „t. p.“ yra matyt iš **-,blizginti* (gyvatė, angis) resp. *blizgantis* (žaltys)“, plg. dar lie. dial. *žibuljīs* „gluodenas“ (vedinys iš verb. *žib-ėti*), *varinūkė* „t. p.“ [< „vario spalvės (gyvatė, angis), blizginti kaip varis“.

Dėl pr. *glosano* „gluodenas“ bei lie.-la. **glōden-* „t. p.“ etimologijos plg. Būga I 312, 439, II 342, Endzelīns SV 179, Fraenkel 158, Toporov PJ II 266 ir liter.

glossis „horwyde (Haarweide) – gluosnis“ E 604 = **glōsīs* (nom. sg. masc.) kartu su lie. (dial.) *glūosis* „t. p.“ (LKŽ III 441) yra iš balt. (subst.) **glōsīs* „gluosnis“ = „tam tikrās šakų resp. lapų spalvės (atspalvio) medis“ (plg. pvz. *salix alba* L.) < **-,blizgantis medis*“, kuris – matyt fleksijos vedinys iš adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ (žr. s. v. *glosano*); plg. pvz. lie. (subst.) *bāltis* (*bāltis*) „baltas gyvulus ar žmogus“ – vedinį iš adj. lie. *bāltas* „weiß“. Lie. *glūo(k)snis* (su įterptiniu dial. *-k-*) yra sufikso **-(s)ñja-* [ar **-(s)ni-*] vedinys iš lie. **glōsja-* > *glūosis*, plg. s. v. *abskande*. Tiesa, subst. balt. **glōsja-* „gluosnis“ galėtų būti ir šiek tiek kitokios kilmės – ne iš a) adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ ← verb. balt. **glād-* „blizgėti“ (+ **-sa-*) ← ide. dial. **ghled(h)-* „t. p.“ (žr. s. v. v. *glosano, glosto*), o iš b) adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ ←

verb. balt. **glēs-* „blizgėti“ < ide. dial. **ghlēs-* „t. p.“ (→ subst. ags. *glēr* „derva“ ir kt., žr. s. v. *glēsum*). Verb. ide. dial. **ghl-ēs-* „blizgėti“, kaip ir verb. ide. dial. **ghl-ēd(h)-* „t. p.“, nebesunku išvesti iš verb. ide. **ghel-* (: **ghl-*) „t. p.“ (žr. s. v. *glands*). Plg. Būga II 292, 341, Endzelīns SV 179, Fraenkel 158, Toporov PJ II 267 ir liter.

glosto „wetsteyn (Wetzstein) – galąstuvą“ E 373 = **glōstō-*, t. y. **glāstā* (nom. sg. fem.). Pr. „galąstuvą“ = „daiktą, kuriuo (ant kurio) galandama“ yra sufikso **-(s)tā* vedinys iš verb. pr. **glād-* „galąsti“, plg. pvz. lie. *sklāsta* „sklāstis, Riegel“ (LKŽ XIII 970) = „daiktas, kuriuo (už)sklendžiama“ – sufikso **-(s)tā* vedinį iš verb. lie. *sklënd-* „sklęsti, zuriegeln“. Verb. pr. **glād-* „galąsti“ < balt.-sl. **glād-* „glostyti, lyginti“ > lie. *glōstij* (*glōdžia, glōdė*) „glodinti, lyginti“, *glodūs* „glatt(anliegend), glatt gestrichen, sanft“, *glōstyti* „streiche(l)n“, la. *glās(t)it* „t. p.“ ir kt., serb.-chorv. *glāditi* „glostyti, lyginti“ ir kt. (plg. Endzelīns SV 179, Toporov PJ II 267 ir liter.). Šis verb. balt.-sl. **glād-* bus išriedėjęs iš balt.-sl. **glād-|*gled-* „blizginti, blizgėti“ < ide. dial. **ghled(h)-* [: **ghlod(h)-*] „t. p.“, kurio variantas (su įterptu **-n-*) yra ide. dial. **ghlend(h)-* „t. p.“, žr. s. v. *glands*.

Taigi žodyje pr. **glāstā* „galąstuvą“ slypi minėtas verb. balt.-sl. **glād-* (plg. serb.-chorv. *glād-ilo* „galąstuvą“ ir pan.) < ide. dial. **ghled(h)-* [: *ghlod(h)-*], o žodyje lie. *galąstuvą* resp. la. *galuōda* „t. p.“ (su lie.-la. **galand-* iš **gland-*, žr. Fraenkel 130) – verb. balt.-sl. **glend-* < ide. dial. **ghlend(h)-*, ž. dar s. v. *glands*.

glumbe „hinde (Hinde, Hindin) – elnė“ E 62 nom. sg. fem. = **glumbē*. Šis subst. yra iš subst. **-,beragė, baužoji*“ (plg. s. v. *camstian*) – fleksijos vedinys iš adj. pr. **glumba-* „baužas“ [plg. pvz. lie. subst. *baūžė* „beragė, baužoji (karv)“ ← adj. *baūžas*], plg. subst. *ragingis* (E 651) = **ragingīs* „elnias“ < (subst.) **-,raguotis, raguotasis*“ ← adj. **raginga-* „raguotas“ (žr. *ragingis*). Pr. **glumbē* „elnė“ kartu su **ragingīs* „elnias“ yra pr. dial. naujadarai vietoj senujų pr. **elnē* „elnė“ resp. **elnīs* „elnias“ (žr. s. v. *alne*).

Adj. pr. **glumba-* „baužas“, jeigu jis nesietas su adj. sl. **glumba-* „(nu)rėžtas“ (žr. s. v. *gleuptene*), gali būti ekspresyviškai for-

manto *-b- išplėstas adj. pr. *gluma- „t. p.“, kuris kartu su lie. *glūmas* „t. p.“ (LKŽ III 438) suponuoja balt. dial. *gluma- „baužas, bukas“ < balt. (adj.) *gluma- „nulygintas, lygus, slidus“ (> la. *glums* „gleivėtas, slidus“) greta balt. (adj.) *gleuma-/*gluuma- „t. p.“ > la. *glauūms* „lygus, slidus“, lie. (subst. deadjectiva) *gliaūmas* „plėvelė, gleivės“ (< *,slidumas“), *gliaumà* „t. p.“ ir pan. Plg. dar verb. (matyt deadjectiva) lie. *glūmti* „apkvaišti, sutrikiti“ [*<** „atbukusiam, bukam pasidaryti, stumpf(sinnig) werden“], la. *glūmt* „slidžiam, lygiam darytis“.

Adj. balt. *gl(e)uma- „nulygintas ir pan.“ yra turbūt iš *,nutrintas, nubraukytas“ – sufikso *-ma- vedinys iš verb. balt. *gleu- (: *glu-) „briuk(y)ti“ < *,spaudžiant brauk(y)ti“ < ide. *gleu- (: *glu-) „spausti, gniaužti ir pan.“ (žr. s. v. *gleuptene*).

Plg. Endzelins SV 179, Fraenkel 158, Sabaliauskas PIJ 60 t., Toporov II 268 tt. ir liter.

gnabsem „hanfsait (Hanfsame) – kanapės sėkla“ GrG 66, „henff – t. p.“ GrA 32, „cannabis – t. p.“ GrF 23, *gnapsem* „t. p.“ GrC, *gnabsen* „t. p.“ GrH (žr. PKP II 56) = pr. (gen. sg.) *knapjās „kanapės“ (žr. *knapios*) *sēmen- „sėkla“ (žr. *semen*) arba (compositum) pr. *knapjāsēmen- „kanapės sėkla“.

gnigethe, žr. *ginns*.

gnode „teigtrok (teigtrog, Backtrog) – tešlos gelda, duongeldė“ E 338 nom. sg. em. = pr. *gnōtē, t. y. *gnātē (dėl raidės -d- parašymo vietoj *- plg. s. v. *girmis*), kuris yra tarp E 337 „tešla“ ir E 339 „duona“.

Pr. *gnātē „tešla gelda, duongeldė“ iš tikrųjų bus buvęs „minkytuvis, Backmude“ = „indas (įrankis) minkyti (duonai)“ – fleksijos vedinys iš pr. verb. (praet., praes.) *gnāt- resp. (inf. *gnāt- =) *gnatvei „minkyti, spaudyti“ [plg. pvz. lie. subst. *sklendė* „įrankis užsklęsti (durims)“ ← verb. *skleñd-* „sklęsti“] ← (vak.) balt. praet.) *gnāt- resp. (praes.) *gnāt- / inf. *gnas-tvei „spaudyti, maigyti, gnaibyti“ (intens.-iterat.) ← (praet., praes., inf.) *gnat- „t. p.“, kuris laikytinas vediniu iš verb. (ne intens.) balt. (praet., praes., inf.) *gnet- „spausti, mygti, gnybti“ → (praet.) *gnēt- isp. (praes., inf.) *gnet- „t. p.“ → dial. (praet., praes., inf.) *gru- „t. p.“ [dėl verb. (vak.) balt. *gnāt- tokios

kilmės iš seniausio verb. balt. *gnet- plg. evoliuciją pvz. verb. balt. *grāb- iš verb. balt. *greb-, žr. s. v. *grobis*]; iš čia turime vedinius lie. *gnet-ėnti* „maigyti, termentti“, *gnēt-inti* „(su)maigyti“, *gnēt-yti* „lamdyti, maigyti“, *gnēt-yti* „(su)čiupinėti, (su)tepti“, *gnēt-oti* „čiupinėti, termentti“ (LKŽ III 447–448).

Verb. balt. *gnet- „spausti, mygti, gnybti“ = sl. *gnet- „t. p.“ (> rus. *zhem-y* „spaudžiu“ ir kt., žr. dar ESSJ VI 165 t., Toporov PJ II 271) kartu su (*gnet->) germ. *kned- „t. p.“ (→ s. v. a. *knētan* „minkyti, kneten“ ir kt.) suponuoja ide. dial. (valt.-sl.-germ.) *gnet- „spausti, mygti, gnybti“ – sufikso *-et- vedinį iš verb. ide. *gen- (: *gny-) „t. p.“ (dėl jo plg. Pokorny I 370 tt.), plg. pvz. verb. balt.-sl. *sket- „skelti, skirti“ [= *(s)ket- „t. p.“ > lie. (s)kēčia „er breitet aus“ ir kt.] – irgi sufikso *-et- vedinį iš ide. *sek- (: *sk-) „skelti, skirti“ (Urbutis BIE 68–84 ir liter.).

Dėl pr. *gnode* etimologijos plg. Nesselmann Thes 50, Trautmann AS 340, BSW 93, Endzelins SV 179, Pokorny l.c., Toporov PJ II 271 t. (ir liter.).

gobuns, žr. *vnsy gobuns* ir *gūbans*.

golimban „blow (blau) – melsvas, žydras“ E 462 = pr. *galimban adj. nom.-acc. sg. neutr., čia pavartotas kaip adv. „melsvai, žydrai“ (plg. s. v. *gelatynan*). Turime adj. pr. *glimba- „melsvas, žydras“ (t. y. „šviesiai mėlynas“, dėl pr. žodžio tamsiai mėlynas“ žr. s. v. *melne*) < *,melsvas (balsvai)“ < *,melsvai (balsvai) blizgantis“ (dėl reikšmės žr. dar toliau), kuri man rodos, yra sufikso (adjektyvinio) balt.-sl. dial. *-mb- (: *-n- + *-b-, žr. toliau) vedinys iš vak. balt. subst. (i-kaminio) *gali- „tai, kas melsvai (balsvai) blizgantis“ (t. y. subst. *gali-* + *-mb- > adj. *galimba-) ← balt.-sl. (dial.) adj. *gala- blizgantis (melsvai ir pan.)“ (plg. pvz. pr. adj. *auktima- ← subst. *aukti- „tai, kas aukšta, aukštumas“ ← adj. *aukta- „aukštas“, žr. *auktimien*) ← verb. balt.-sl. *gel- „blizgėti“ (žr. s. v. v. *gelatynan, dolu*). Iš to adj. balt.-sl. *gala- „blizgantis“ galio atsirasti ir adj. sl. *golo „apnuogintas, plikas“ (> s. sl. *golo* „p.“), plg. ESSJ VII 15; žr. dar s. v. *galwo*.

Vak. balt. (adj.) **galimba-* „melsvas, žydras“ < **„melsvas (balsvai)“* laikytinas giminaičiu su adj. sl. **galumba-* (ar **galamba-*) „t.p.“ [*>* adj. sl. **golobъ* „žydras (голубой) ir kt.“], kuris – matyt sufikso (adj.) balt.-sl. (dial.) **-mb-* vedinys iš subst. (*u*-kamienio, neutr.) balt.-sl. dial. **galu-* „tai, kas melsvai (ir pan.) blizgantis“ (t.y. sl. subst. **galu-* + **-mb-* > adj. **galumba-*) ← adj. (neutr.) **galu-* „blizgantis (melsvai ir pan.)“ [*u*-kamienis (žr. dar s.v. *dolu*), greta *o*-kamienio adj. balt.-sl. dial. **gala-* „t.p.“, žr. anksčiau] ← verb. balt.-sl. **gel-* (žr. anksčiau), plg. ryt. balt. adj. **kartuma-* „kartuminis, kartus“ – sufikso **-m-* vedinį iš subst. (neutr.) **kartu-* „tai, kas kartu, kartumas“ (t.y. subst. **kartu-* + **-m-* > adj. **kartuma-*) ← adj. (neutr.) **kartu-* „kartus“ (žr. s.v. *aucktimmien*).

Iš sl. adj. **galumba-* „melsvas (balsvai)“ bus atsiradęs sl. subst. **galumbja-* (**galumba-*) „balandis“ (> **golobъ*/**golobъ* „t.p.“), plg. ryt. balt. (subst.) **balandis* „t.p.“ ← adj. **balanda-* „balsvas“ (iš jo ir lie.-la subst. **balandā* „balanda, Gartenmelde“), kuris – matyt sufikso *-(a)nd-* vedinys ir subst. (neutr.) **bala-* „tai, kas blizgantis“ (t.y. subst. **bala-* + **-nd-* > adj. **balanda-*) ← adj. (neutr.) **bala-* „blizgantis“ (> lie. dial. *bālas*, -ā „baltas“) ← verb. balt. **bā-*/**bē-* „blizgėti, švitėti“ (žr. s.v. *būtas*). Iš to, kad yra sl. subst. **galumbja-* (**galumba-*) „balandis“ ← sl. adj. **galumba-* su sl. **-mb-* (adj.) = vak. balt. = **-mb-* (adj.) = adj. **gali-mb-a-* ir turime ryt. balt. subst. **balandis* „balandis“ ← adj. **balanda-* su balt. *-(a)nd-*, žinant, kad balandis (laukinis) yra ne ištisai mėlynas ar ištisai baltas, o melsvai balsvas (resp. balsvai melsvas), – iš visa to galima daryti išvadą: a) adjektyvai sl. **galumba-*/*vak. balt. *galimba-* resp. ryt. balt. **balanda-* bus reiškę ne **„mėlynas“* resp. **„baltas“* ir pan., o **„melsvas (balsvai)“* resp. **„balsvas (melsvai)“*, b) šių adjektyvų sufiksai (sudurtiniai) **-mb-* resp. ryt. balt. *-(a)nd-* čia (spalvų pavadinimuose!) savo darybine reikšme buvo matyt panašūs į (sudurtinis) sufiksus (spalvų pavadinimuose) lie. *-sv-* (pvz. *bal-sv-as* „apibaltis“ = „turintis ir nebaltos spalvos“ ← *bāltas*), *-zgan-* (pvz. *bal-zgan-as* „balsvas“ ← *bāltas*), la. *-gan-* (pvz. *meġn-gans* „juosvas“ ← *meġns* „juodas“) ir pan. Tie ad-

jektyviniai sl.-vak. balt. **-mb-* resp. ryt. balt. *-(a)nd-*, suvokti kaip sl. **-umb-*/*vak. balt. *-imb-* resp. ryt. balt. **-and-* (= balt.-sl. **-and-* : **-end-* : **-ind-*, žr. dar s.v.v. *Galindo*, *gile*), greičiausiai turi tą patį **-n-*, išplėstą formantų **-b-* resp. **-d-*.

Dėl pr. *golimban* etimologijos plg. Endzelins SV 179, Toporov PJ II 273–275 ir liter. Dėl sl. **golobъ*/**golobъ* plg. ESSJ VI 216 t.

golis, žr. *gallan*.

gorme „hiczce (Hitze) – karštis“ E 41 nom. sg. fem. = **garmē* (gal su akūtiniumi **-ar-*) arba **garmē*, t.y. **garmē* (su cirkumfleksiniu **-ār-*) < **garme*. Jis kartu su la. *gaŕme* „eine (geringe) Wärme (ME I 603) suponuoja balt. (subst.) **garmē* „karštis“. Bus egzistavęs ir lie. **garmē* „t.p.“, kurio vedinys yra, man rodos, verb. (ekspresyvas) lie. *garmėti* „tam tikrą garsą skleisti, su tam tikru garsu (triukšmu) ką daryti (marmėti, erzėti, smegti, lėkti, bėgti ir pan.)“ (LKŽ III 137 t.), plg. pvz. lie. *sopėti* „skaudėti“, išvestą iš lie. *sopė* „skausmas“ (Skardžius ŽD 524).

Tas lie. *garmėti* yra matyt iš **„būti karštam“* (plg. lie. *garėti*, žr. s.v. *goro*) > **„būti užvirusiam bei verdančiam“* > **„kunkuliuoti, marmėti“* > „tam tikrą garsą skleisti, su tam tikru garsu (triukšmu) ką daryti“. Šio lie. verb. semantinę evoliuciją bus veikę ir kiti lie. verb. ekspresyvai, ypač lie. *marmėti* „tam tikrą garsą skleisti, su tam tikru garsu (triukšmu) ką daryti (virtti, kunkuliuoti, murmėti, grimzti, lėkti, bėgti ir pan.)“ (LKŽ VII 873 t.). Iš lie. *garmėti* yra išvestas lie. *gaŕmalas* „triukšmas, riksmas; réksnys“ (LKŽ III 136) → lie. *garmālius* „réksnys“ (ibd.) → lie. *gaŕmaliuoti* „gurguliuoti; grimzti; rékti ir pan.“ (ibd.), plg. Fraenkel 134 (s.v. *gāras* – dėl *gaŕmaliuoti*), Toporov PJ II 276 t. (s.v. *gorme* – dėl lie. *garmėti*, *gaŕmaliuoti*).

Balt. **garmē* „karštis“ gali būti fleksijos vedinys (plg. Trautmann AS 341) iš adj. balt. **gaŕma-* „karštas“ (plg. pvz. lie. *laīsvas* → *lāisvė*, dėl metatonijos plg. minėtą la. *gaŕme*), kuris – sufikso **-ma-* (< ide. **-mo-*) vedinys iš balt.-sl. **ger-*/**gar-* „būti karštam“ < ide. **g^hher-*/**g^hhor-* „t.p.“ (žr. s.v. *goro*). Dėl balt. (adj.) **garma-* „karštas“, kuris yra labai senas, plg. alb. (geg.) *zjarm* „šiltas“ (< **g^hher-*), arm. *ĵerm* „t.p.“, gr. *θερμός*

„t.p.“, lo. *formus* „t.p.“, av. *garəma-* „karštas“, s. ind. (subst.) *gharmāh* „karštis“ ir kt., žr. Pokorny I 493 t. Žr. dar Toporov PJ II 276 tt. ir liter.

goro „fuerstant“ E 42, subst. su pr. *-o-, t.y. *-ā (nom. sg. fem.). Jo reikšmė yra greičiausiai „žertuvė“ = „ein Loch auf dem Heerde, um das Feuer einzuscharren“, žr. Trautmann AS 341 (ir liter.), Būga I 159, II 210, Endzelīns SV 179, Fraenkel 134, Stang Vergl. Gr. 25, Toporov PJ II 279, PKP II 16.

Pr. *goro* raidės -o- fonetinė vertė, anot Trautmanno, esanti pr. *-ā- (Trautmann BSW 79, žr. ir Mažiulis PKP II 328). Endzelynas iš pradžių spėjo, kad čia raide -o- žymimas balsis galįs būti iš *-ō- (ME I 29 s.v. *àizguore*, plg. Būga III 693, Karulis Donum Balt. 252). Bet vėliau Endzelynas buvo atsargesnis: jam pr. *goro* – „ar dial. -o- < pirmbaltu a vai ar ō?“ (Endzelīns SV 179). Už šią Endzelyno nuomonę racionališnė yra Stango, kuriam pr. *goro* esąs iš pr. *gār- arba iš pr. *gār- (Stang Vergl. Gr. 25, 26). Prie Endzelyno—Stango nuomonės atsargiai linksta ir Toporov l.c. Toks pr. *goro* fonetinio interpretavimo sunkumas kliudo tinkamai nušviesti šio pr. žodžio darybą, vadinasi, ir pačią etimologiją, kuri šiaipjau nėra nežinoma (žr. toliau). Visi pripažįsta, kad pr. *goro* artimiausia genetinė paralelė yra lie. *gāras* „Dampf“ = la. *gars* „t.p.“. Tačiau niekas neatkreipė dėmesio, kad čia yra matyt pr. *goro* // lie. *gāras* (= la. *gars*) – subst. gretybė, visai panaši į lie. *bradā* // *brādas* (= la. *brads*), *žarā* (= serb. *zōra*) // *žāras*, *lomā* // *lōmas*, pr. *keuto* // lie. *kiđutas*, la. *smarda* (= sl. **smorda*) // *smāřds* (= sl. **smordš*) ir t.t. (Skardžius ŽD 43–45). Kitaip sakant, subst. gretybė pr. *goro* // lie. *gāras* (= la. *gars*) rodo, kad pr. (E) *goro* yra pr. (E) **gārā* (o ne **gārā* ar pan.); tai ypač paremia pr. (III) *gar-ewingi* – vedinys iš subst. pr. (III) **garā* (= E *goro*) ar **gara-* (plg. ME I 604, Trautmann l.c., žr. dar s.v. *garrewingi*), žr. toliau.

Pr. **garā* „žertuvė“ yra iš *,(žarijos, t.y.) kārštos anglys (laikomos žertuvėje, kad neužgestų)“ < *,karštumas, karštis“ > pr. (III) **garā* „karštis“ ar **gara-* „t.p.“ (žr. s. v. *garrewingi*). Vadinasi, turime vak. balt. **garā* „karštumas, karštis“

(ar ir **gara-* „t.p.“) bei ryt. balt. **gara-* „t.p.“ (> lie. *gāras* = la. *gars*), kurie (kaip subst. gretybė!) yra matyt substantyvais virtusios lytys o-/ā-kamienio adj. balt. **gara-* „karštas“ (plg. s.v. *gorme*), o šis – vedinys iš verb. balt.-sl. **ger-/gar-* „būti karštam, degančiam“; plg. pvz. subst. balt.-sl. **lanka-* „lenktumas“ // **lankā* „t.p.“ (> lie. *lañkas* // *lankā* ir kt.) ← adj. (o-/ā-kamienis) balt.-sl. **lanka-* „lenktas“ ← verb. balt.-sl. **lenk-* (plg. Skardžius ŽD 35), plg. dar pvz. s.v. *accodis*.

Iš to verb. balt.-sl. **ger-* (→ sl. **gēr-* → rus. *жар* „karštis“ ir kt.) / **gar-* „būti karštam, degančiam“ yra lie. *gar-ėti* „degti“ (LKŽ III 126 s.v. *sugarėti*) = la. *garētiēs* „zu Ende brennen“, s. sl. *gor-ėti* „degti“ (ir kt.), suponuojantys balt.-sl. **gar-ėti* „būti karštam“ (turbūt duratyvą-intensyvą), kuris santykiuoja su pr. (E) **garā* (= *goro*) panašiai, kaip pvz. lie. *srovėti* „tekėti“ su lie. *srovā* „tekėjimas“. Plg. dar lie. *srovėti* „tekėti“ : *gorėti* „brennen (in der Kehle beim Genuß scharfer Speise)“, kurie yra a) iš lie. *srovėti* resp. *garėti*, paveiktų šaknies subst. lie. *srov-* = *srovė* resp. *gor-* = *gōrė* „das Brennen (in der Kehle beim Genuß scharfer Speise)“, arba b) išvesti tiesiog iš šių lie. subst., plg. Skardžius ŽD 524. Iš lie. *garėti* : *gorėti* = *garuoti* : *x* : *garóti* „garuoti“ (LKŽ III 139): *x*₁ galėjo atsirasti (*x* =) lie. *goruoti* „būti raudonam iš karščio; karštai geisti“ (LKŽ III 485) ir (*x*₁ =) lie. *goróti* „labai norėti, trokšti“ (ibd.); plg. santykį pvz. lie. *dūsėti* : *dūsuoti* : *dūsoti* (žr. LKŽ II² s.v.v.). Turbūt panašiu (bet matyt savarankišku) būdu iš sl. (verb.) **gor-* atsirado sl. (verb.) **gar-* (> serb.-chorv. *gārati* „uždegti“ ir kt.), plg. sl. (nomina) **gar-* (> serb.-chorv. *gār* „suodžiai“, rus. *заяб* „išdegusi vieta miške“ ir kt.); dėl šių sl. faktų žr. ESSJ VI 101–103.

Atrodo, kad minėti šaknies lie. *gor-* (< *-ā-) resp. sl. **gar-* (< *-ā-) nomina yra savarankiški (paralelūs) vediniai iš verb. lie. *gar-* (= *garėti*) resp. sl. **gor-* (= **gorėti*); kaip ten bebūtų, bet iš jų spėti, kad pr. (E) *goro* esąs arba galįs būti (ne vien pr. **gār-*, bet ir) pr. **gār-* (Būga II 210, Skardžius ŽD 494, Stang l.c., Toporov l.c.), nėra nerizikinga (žr. anksčiau). Tiesa, tą spėjimą, kad pr. (E) *goro* = pr. **gārā*, galėtų remti ypač minėtas lie. *gorā*, bet šis yra siauras dialektizmas, atsiradęs greičiau-

siai šalia lie. *garóti* „garuoti“ (LKŽ III 139), veikiama lie. *goróti* (žr. anksčiau), pagal santykį, panašų pvz. į lie. *dujà* „labai smulkus lietus“ : lie. *dujóti* „smulkiai lyti“ (dėl šio lie. verb. darybos žr. Skardžius ŽD 504).

Balt.-sl. (verb.) **ger-/*gar-* „būti karštam, degančiam“ yra iš ide. verb. **g^hher-/*g^hhor-/*g^hhr-* „t.p.“ (jis paprastai laikomas ne ide. verb., o ide. adj., žr. pvz. Pokorny I 493 tt.) → s. ind. *haras* „karštis“, gr. *θέρως* „karštymetis, pjūtis“, *θήρομαι* „(su)šyly“ ir kt. (Pokorny l.c., Fraenkel 134 t.), žr. dar *gorme*.

gosen „ein dreck (Dreck) – išmatos (mėšlas), atmatos, nešvarumai“ GrA 99, „stercus – t.p.“ GrF 100 (šio žodžio neturi GrG); *gosen* taisyti į **gowen* (Trautmann AS 341 ir liter.) nereikia dėl vv. *Gosepelk* (plg. Endzelīns SV 180, Toporov PJ II 280), žr. toliau.

Šis *gosen* yra, man rodos, su apvokietinta (plurališkai) fleksija žodis pr. **gōzēs* (paprastai – pl. tantum), t.y. pr. **gāzēs* „išmatos, atmatos“ (nom. pl. fem.) = lie. dial. (paprastai – pl. tantum) *gōžės* (nom. pl. fem.) „nuosėdos, atliekos“ resp. (*„atliekos“ >) „lukštai (žirnių ir pan.)“ (žinomas iš Užnemunės, žr. LKŽ III 487 t. s.v. *gožė* 2 resp. *gožė* 1), kuris, tiesa, galėtų būti ir iš jotv. **gōzēs* (nom. pl. fem.), t.y. jotv. **gāzēs* (su jotv. **-z-*, perdirbtu į lie. *-ž-*, plg. pvz. jotv. **s*→lie. *š* s.v. *dumsle*). Šito lie. (ar lie. < jotv.) *gōžės* (paprastai – pl. tantum) kilmė čia nebūtinai nagrinėtina: ji visiškai panaši į pr. **gāzēs* (paprastai – pl. tantum) kilmę, žr. toliau.

Pr. **gāzēs* „išmatos, atmatos“ (nom. pl. fem.) kildinu iš pr. subst. **gāzē* „išpilamas, išmetamas dalykas (netinkantis vartoti)“ (nom. sg. fem.), kuris, būdamas (paprastai) pl. tantum (konkrečiai kolektyvinė reikšmė), bus atsiradęs iš abstrakčią reikšmę turėjusio subst. – iš nomen actionis (taigi ir sg. tantum) pr. **gāzē* „(iš)pylimas, (iš)metimas (to, kas netinka vartoti)“, laikytino fleksijos vediniu iš pr. verbum (žr. toliau), plg. pvz. lie. (nomina actionis, vadinasi, ir sg. tantum) *kūlė* „kūlimas“ (← verb. *kūl-ti*), *mūnė* „(linų) mynimas“ (← verb. *min-ti*) ir pan. arba (nomina actionis, jau išvirtusius į konkrečios reikšmės substantiva, vadinasi, nebe sg. tantum) *sklendė* (*„sklendimas“

>) „velkė, Türriegel“ (← sklęsti) ir kt., žr. Skardžius ŽD 71 t.

Tas pr. **gāzē* „(iš)pylimas, (iš)metimas“ (nom. sg. fem. – nomen actionis, sg. tantum) laikytinas, kaip minėta, fleksijos vediniu iš verb. – iš pr. (verb.) **gāz-* „(iš)pilti, (iš)lieti, (iš)versti, (iš)mesti...“ = lie. *gōž-ti* „(iš)pilti, (iš)lieti, (par-, iš)griauti, (par-, iš)versti; greitai, nedailiai eiti“ (LKŽ III 488 t.) = la. *gāz-t* „pilti, lieti; (par)griauti, versti; daužyti“ (ME I 620), be to, lie. *gōž-ti* „klestint skleistis, kerotis (apie augalus), sich wuchernd ausbreiten (von Pflanzen)“ (< *„išsipilti, išsilieti; išsiversti“). Turime (matyt ekspresyva) verb. balt. **gāz-* „pilti, lieti; greitai resp. sunkiai ką daryti (griauti, versti, eiti ir pan.)“ (plg. pvz. lie. *pilti* „t.p.“) = sl. **gāž-* „t.p.“ > serb.-chorv. *gāz-iti* „žengti, bristi“, slovėn. *gāz-iti* „veržtis“ ir kt. (daugiau sl. pavyzdžių žr. ESSJ VI 113, Toporov PJ II 280 t.). Panašiai dėl pr. (Gr) *gosen* etimologijos, tik neliesdamas jo darybos bei morfologijos ir kitaip suvokdamas jo semantinę raidą, galvoja Toporov l.c.

Tas verb. balt.-sl. **gāz-* yra turbūt iš senesnio *„smarkiai ap(si)pilti, ap(sil)lieti vandeniū“ (pvz. *„smarkiam lietui sulyti ką / į smarkų lietu patekti kam“) < *„visiškai sušlapinti ką / visiškai sušlapinti (lietuje, vandenyje)“ < *„išmaudyti/išsimaudyti (lietuje, vandenyje)“ (plg. pvz. lie. *jū lietūs išmāudė* „jis nuo lietaus visiškai sušlapo“) < ide. dial. **g^hāgh-* „panardinti/pasinerti“ (> s. ind. *gāh-ate* „jis pasineria, grimzta, eina gilyn“, žr. ME I 620, Mayrhofer I 334 t., plg. Fraenkel 162 ir liter.), kuris yra matyt formanto **-gh-* išplėstas verb. ide. **g^hā-* „t.p.“ < **g^heH₂-* „t.p.“ (remiantis Benveniste'o žinomąja ide. šaknies teorija) → ide. dial. **g^heH₂-/*g^hH₂-* „t.p.“ + **-dh-* > **g^hādh-* „t.p.“ > gr. *βῆσσα* „klonis, praraja“ (< **bāthja* < **g^hādh-*), *βάθος* „gelmė“ (< **g^hādh-*) ir pan. (plg. Pokorny I 465 s.v. *g^hādh-*).

Pelkės pavadinimas pr. semb. (dk.) *Gosepelk* (Gerullis ON 44) = pr. (semb.) **Gōzēpelk-*, t.y. **Gāzēpelk-* < appell. **gāzēpelk-* (compositum), dėl kurio **-pelk-* „pelkė, bala“ žr. s.v. *pelky*, irgi turi minėtą pr. (subst.) **gāzē-* = (nomen actionis) pr.

*gāzē „(iš)pylimas (išsipylimas), (iš)liejimas (išsiliejimas)“; tai-
gi pr. *gāzēpelk- reikšmė galėjo būti maždaug „išsiliejusi (išsi-
liejanti, patvinstanti), labai pažliugusi (tam tikrais laikotarpiais
labai pažliuganti, patvinstanti) pelkė“ (Semboje pažliugusių
pelkių – nemāža!). Upės pavadinimo lie. *Gožupÿs* pirmasis
sandas *Gož-* yra matyt irgi iš tos pačios, kaip minėtas pr. *gāzē-
-(*pelk-*), kilmės žodžio – iš lie. (appell.) *gāž-, tačiau neaišku,
ar jis buvo adj., ar verb., ar subst. [plg. pr. (subst.) *gāzē-, žr.
anksčiau]. Galbūt geriau spėti, kad tas lie. *Gož-* (*Gožupÿs*) yra iš
adj. *gāža- (ar *gāžu-) „išsiliejantis, patvinstantis“ arba iš (?)
verb. *gāž- „išsilieti, patvinti“; kitaip – Vanagas HŽ 119
(ir liter.).

gotte „ein haus (Haus) – butas (= namas, namai)“ GrA 51, „do-
mus – t.p.“ GrF 51, taisytinas į *botte = botte „haus (Haus)
– t.p.“ GrG 26, GrC [žr. Trautmann AS 95 (išn. 9), PKP
II 51 (išn. 26)], kuris gali būti skaitomas pr. dial. *bute „butas
(= namas, namai)“ < *butē „t.p.“, perdirbtas iš (greta pr.
*butan „t.p.“ egzistavusio) pr. dial. *butā „t.p.“ (= lie. dial.
butà „t.p.“, žr. s.v. *buttan*), plg. pvz. pr. (E) *berzē „beržas“
(perdirbtą iš pr. *berzā „t.p.“, žr. *berse*). Taigi pritarti tam, kad
šio pr. (Gr) *botte* fleksija -e esanti „несомненно испорчена“
(Toporov PJ II 281), nėra didelio reikalo.

-grabis, žr. *wosigrabis*.

grabis, žr. **garbis*.

grabwe „ribbe (Rippe) – šonkaulis“ E 121 nom. sg. fem. Yra pr.
*gravē, tiksliau – pr. *grauē (su bilabialiu *-u-) = *grauē
(plg. *grauwus*, žr.), kurio segmentą *-u- resp. *^uu- (fonologi-
ni), interpretuodamas kaip *-(u)u- (fonetiškai), E autorius
užrašė -b- (= *grabwe*); dėl pr. *u (bilabialis!) perteikimo raide
b atvejų plg. Endzelīns SV 34 t. (ir liter.). Tą patį pr. *gravē
iš *grabwe* kitaip atstato Trautmann AS 341, Endzelīns SV
180, Toporov PJ II 282 t. (ir liter.).

Pr. (subst.) *gravē „šonkaulis“, kuris, be abejo, sietinas su pr.
*gravas „šonas“ (žr. *grauwus*), yra turbūt iš adj. (fem.) *„šoninė“
[gramatinė giminė čia gal derinta prie vok. (fem.) *Ribbe* „šon-
kaulis“?], plg. pvz. lie. (subst.) *piėnė* „tokia piktžolė; ir kt.“ ←

adj. *piėnis*, -ė (iš „pieninis, -ė, pieniškas, -a“) – fleksijos vedinį
iš lie. (subst.) *pienas* (žr. Skardžius ŽD 73); plg. dar pr. (subst.)
grawyne (iš adj., žr. s.v.) ir pan.

gramboale „webil (Käfer) – vabalas (karklavabalis, mėšlavežis
ir pan.)“ E 781 = pr. *gramboalē (t.y. *grambālē) nom. sg. fem.,
matyt iš senesnio pr. *grambōlē (dėl pr. *-ā- = *-o- < *-ō-
žr. Mažiulis BS 13–14 ir liter.) = lie. žem. *grambuolė* „kark-
vabalis, medinis vabalas“ resp. (Užnemunės šnektose) *grambuo-
lÿs* „mėšlavabalis; karkvabalis“ (LKŽ III 509–510), kurie (t.
y. lie. *grambuolė* bei *grambuolÿs*) galėtų būti ir kuršių resp. jot-
vingių kalbos palikimas.

Pr. *grambōlē bei lie. dial. *grambuol-* < *grambōl- yra iš *,va-
balas (karklavabalis, mėšlavabalis ir pan.)“ < *,tas, kuris čež-
(in)a, skreb(in)a, rėžo“ – sufikso *-ōl- vediniai iš verb. balt.
dial. *gramb- „čežėti (čežinti), skrebėti (skrebinti), rėžyti(s)“
(plg. pvz. lie. *žyd-uōl-is* „žydintis svogūnas“ < „tas, kuris žydi“
← verb. *žyd-ėti*) < *,skrebėti (skrebinti), rėž(y)ti(s)“ > lie.
(žem.) (iš)graib-ti „su dideliu apetitu išvalgyti“ (LKŽ III
509) < *,išrėžti“ (ekspresyvas), (žem., Užnemunės šnektose)
gramb-ýti(s) „graibytis, krapštytis; grandyti, krapštyti“ (l.c.);
iš čia (iš lie. verb. *gramb-*) yra ir fleksijos vedinys lie. (Užnemunė)
grambÿs „karklavabalis, grambuolÿs“.

Tas verb. balt. dial. *gramb- „skrebėti (skrebinti), rėž(y)ti(s)“,
atmetus jame esantį infiksines kilmės nazalį *-m- < *-n-, supo-
nuoja verb. balt. *grab- „t.p.“ (žr. s.v. *grobis*).

Dėl pr. *gramboale* ir pan. etimologijos plg. Fraenkel 166 (ir
liter.), Toporov PJ II 284 (ir liter.).

grandan „(dem) manne (Mann) – sutuoktinį, vyrą“ III 107₁₃ [67₂₀]
acc. sg. masc. resp. (nom. sg. masc.) pr. *grandas „sutuoktinis,
vyras“ < *grandas „t.p.“, kurį kildinu iš pr. (subst.) *grandas
„tas, kuris su savimi sujungia moterį (resp. kuris sujungtas su
moterimi) santuokos ryšiams“ = *,sujungėjas resp. sujungti-
nis (sujungtasis)“ ← adj. *granda- „sujungiantis (ką su kuo),
susukantis (ką su kuo) resp. sujungtas (su kuo), susuktas (su kuo)“
< balt. (adj.) *granda- „(su)sukantis, (su)suktas“ (> la. *gruods*
„sukrus, susuktas“). Taigi greta pr. (subst. masc.) *grandas „su-

tuoktinis, vyras“ (nom. sg. fem.) galėjo atsirasti ir pr. (subst. fem.) **grandā* „sutuoktinė, žmona“ [plg. pvz. rus. (subst. masc.) *сынъ* „sutuoktinis, vyras“ ir (subst. fem.) *сынъа* „sutuoktinė, žmona“, žr. dar toliau], tačiau jis greičiausiai nebuvo atsiradęs (bent jau pr. kat-mų šnėktos turėjo kitą reikšmės „sutuoktinė, žmona“ žodį, žr. *sallūban*). Pr. (subst.) **grandas* „sutuoktinis, vyras“ dėl tos jo semantinės raidės plg. pvz. su minėtu rus. *сынъ* (resp. *сынъа*), lo. *coniux* „sutuoktinė, žmona; sutuoktinis, vyras“, išriedėjusiais iš **,sujungtas* ir pan.“. Tą patį subst. pr. **grandas* dėl darybos istorijos plg. pvz. su lie. (subst. mobile) *gaidas*, -à „giedotojas, -a“ (LKŽ III 15) ← adj. **gaida-* „giedantis“ ← verb. *gied-* „giedoti“, (subst.) *paišas* „tas, kuris suteptas, susitepęs“ ← adj. *paišas*, -à „suteptas (susitepęs, išsi-paišęs)“ ← verb. *piēš-* „piešti, tep(lio)ti“ ir pan.

Tas adj. balt. **granda-* „(su)sukantis, (su)suktas“ yra fleksijos vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. **grend-|*grind-* „sukti(s)“ (žr. s.v. *grandis*), iš kurio yra ir pvz. pr. *grandis* (žr.), bet ne pr. *grandico* (žr.), plg. PKP II 208.

Taigi žinomoji hipotezė, kad pr. *grandan* „sutuoktinis, vyras“ galįs būti siejamas su pr. *grandico* (žr.) bei kildinamas iš **,grinda*“ (Lewy IF XXXII 162, Endzelīns SV 180, Pokorny I 459, Toporov PJ II 284, 287), yra visiškai nepatikimà.

grandico „bole (Bohle) – grinda (plati, stora lenta)“ E 632 nom. sg. fem. = pr. **grandiko-* „t.p.“, t.y. **grandikā* „t.p.“. Šis *grandico*, tiksliau sakant, yra „grinda“ = „nuskustas (pašalinant žievę) bei aptašytas, storą lentą primenantis rąstas (plonesnis ar storesnis) grindims, tiltams ir pan. grįsti“ (žr. dar toliau). Manyti, kad pr. *grandico* = **grandikā* esąs diminutyvas iš (niekur nepaliudyto) pr. **grandā* „grinda“ (Trautmann AS 341, Endzelīns SV 49, 180, Toporov PJ II 285) arba jis – „ursprüngliches Deminutivum“ (Trautmann BSW 98), negaliama (žr. dar s.v. *grandan*): *grandico* yra ne **,Brettchen* = **,lenteilė*“ ir net ne **,Brett*“ = **,lenta*“ (žr. *lubbo*), o „Bohle“ = „plati, stora lenta“ = „grinda“. Kelti hipotezę, kad pr. *grandico* – pejoratyvinis diminutyvas, taip pat labai rizikinga (beje, niekas jos ir nėra kėlęs).

Pr. *grandico* „grinda“ = **grandikā* „t.p.“, kuris greičiausiai vietoj senesnio **grendikā* „t.p.“ (dėl pr. **re* > **ra* žr. Endzelīns SV 23), kildinu iš nomen agentis (subst. mobile fem.) **grendikā* (ar **grandikā*) „ta, kuri grindžia ką; ta, kuria grindžiama kas“, jį laikydamas sufikso **-ik-* (žr. pvz. s.v. *genix*) vediniu (gimine fem. priderintu prie pr. **lubā* „lenta“, žr. *lubbo*) iš verb. pr. **grend-|*grind-* „grįsti (kloti grindomis aslą, tiltą ir pan.)“ < **,daryti grindas*“ (žr. toliau). Plg. nomina agentis (iš pradžių – subst. mobilia adj.) lie. *pjov-ik-as|pjov-ik-a* (LKŽ IX 1064) „tas/ta, kuris/kuri pjauna ką“ (← verb. *pjau-ti*), *vēt-ik-as* „tas, kuris vėto ką, vėtytojas“ (← *vēt-yti*), *lip-ik-as* (LKŽ VII 562 s.v. 1 *lipikas* 5 ir s.v. 3 *lipikas*) „tas, kuris lipa“ resp. (dial.) „rąstas su įkirtimais kur nors aukšty n lipti“ (= „tas, kuo lipama“ ← verb. *lip-ti*), pr. **gen-ik-as* „genys“ (< **,tas, kuris kala ką*“ ← verb. pr. **gen-|*gin-* „kalti, mušti“, žr. *genix*) ir kt. (žr. dar Skardžius ŽD 128–129).

Verb. vak. balt. (pr.) **grend-|*grind-* „grįsti“ yra iš balt. **grend-|*grind-* „t.p.“ > ryt. balt. **grend-|grind-* „t.p.“, iš kurio turime verb. lie. *greñd-|griñd-* „t.p.“ [= praes. *greñd-a* (*griñdzia*), praet. *griñd-ė*, inf. *grįsti*, žr. LKŽ III 619] = la. *grist* „t.p.“ bei (vedinius) lie. *grañdas* (ppr. pl. *grandaĩ*) „tilto grindžiamas medis“ = la. (pl.) *gruōdi* „t.p.“, lie. *grandis* (ppr. pl.) „stora lenta“, lie. *grindā* (ppr. pl.) „tilto grindis, stora lenta“ = la. *grida* (ppr. pl.) „Diele, der Fußboden“, lie. *grindis* (ppr. pl.) „medinė aslos lenta“ ir kt. (žr. LKŽ III s.v.v. ir ME I s.v.v.).

Verb. balt. **grend-|*grind-* „grįsti“ < **,daryti* ir kloti grindas (storesnes ar plonesnes)“ bus atsiradęs iš **,daryti grindas* (storesnes ar plonesnes)“ [= „nuskusti (pašalinti žievę) bei aptašyti rąstą (storesnį ar plonesnį) ir net storą kartį grindims, tiltams ir pan.“] < balt.-sl. **grend-|*grind-* < **,nuskusti* bei aptašyti (rąstą, kartį)“ (→ ček. *hřada* „sija; kártis“, lenk. *grzęd-a* „kártis; lysvė“ ir kt., žr. ESSJ VII 120 tt.) < **,(nu)rėžti sukant*“ < ide. dial. **ghrendh-|*ghrñdh-* „t.p.“ (plg. Pokorny I 459 s.v. *ghrendh-*), o šis – formanto **-dh-* vedinys iš ide. **ghren-|*ghrñ-* „t.p.“ (plg. Pokorny I 459 s.v. *ghren-*) ← ide. **gher-|*ghy-* „t.p.“ + **(e)n-*, žr. s.v.v. *grobis*, *grosis*.

Atrodo, kad minėto ide. dial. **ghrendh-/*ghrñdh-* „(nu)rėžti sukant“ veldiniai, tik išlaikę archaiškesnes (už lie. *grįsti* ir pan., žr. anksčiau) reikšmes, yra: lie. (verb.) *grėnd-* [= *grėnd-ė* (*grėnd-o*), *grėndžia* (*grėnda*), *grėsti*] „grandyti, skusti“ (su metatoniui akūtu), (subst.) *grėnd-ymas* „plūktinė klojimo asla“ (< *,nu-grandyta, nuskusta, nurėžyta vieta“), ags. (verb.) *grindan* „sutrinti, suskusti“ ir kt. (Pokorny I 459 s.v. *ghren-dh-*).

grandis „rincke (Ring) – grandis“ E 251 nom. sg. fem. = pr. **grandis*, kuris čia (E 251) eina tam tikros plūgo dalies terminu – „der Grindelring am Pfluge, der den Pflugbaum mit dem Vordergestell verbindet“ (Trautmann AS 342 ir liter.). Žodį pr. E 251 kiti skaito *graudis* ir jį taiso į *grandis* (Trautmann l.c., Endzelīns SV 180, Toporov PJ II 288), tačiau toks skaitymas nėra būtinas (žr. ir Nesselmann Thes 51).

Pr. **grandis* „grandis“ = lie. *grandis* „t.p.“ = la. (subst.) *gruods* (paprastai – pl. *gruodis*) „die Leine, Lenkseil“ (ME I 671) suponuoją a) subst. balt. **grandis* „suktumas, tai kas su(su)kta“ ← adj. balt. **granda-* „su(su)ktas, susisukęs“ [> la. adj. *gruods* „t.p.“, plg. lie. adj. *drūtas* → subst. *drūtis* „drūtumas“ ir pan. (Skardžius ŽD 53)] ← verb. balt. **grend-/*grind-* „su(sisu)kti“ arba – tai gal mažiau patikima – b) subst. balt. **grandis* „su(sisu)kimas“ ← verb. balt. **grend-/*grind-* „su(sisu)kti“, plg. pvz. lie. verb. *breñd-* „brėsti“ → subst. *brandis* „branda, subrendimas“ (Skardžius ŽD 52 t.), jeigu šis nėra iš *,brandumas“ ← adj. **branda-* (ar *brandu-*) „brandus“.

Verb. balt. **grend-/*grind-* „sukti(s)“ giminiuojasi su s.v.a. *kranz* „vainikas“ ir kt., s. air. (**grend-njo-* >) *grinne* „ryšulys, fascis“ (Pokorny I 386) < verb. ide. (dial.) **grend(h)-* „sukti(s)“ < *,suk(inė)ti(s) rėžiant“, kuris yra nazalizuoto sufikso *-*ed(h)-* vedinys iš verb. ide. **ger-* (: **gr-*) „t.p.“ (žr. s.v.v. *garbis*, *grandan*).

Dėl pr. *grandis* etimologijos plg. Trautmann l.c., Endzelīns l.c., Toporov PJ II 288–289 (ir liter.).

granstis „nebiger (Näber, Bohrer) – grąžtas“ E 535 nom. sg. = pr. **granstis*, t.y. **granztis* (masc. ar fem.) [vargu ar **granztis* (*io*-kam. masc.), žr. toliau.

Dėl minėto vok. (E 535) *nebiger* „Näber (Naber), Bohrer – grąžtas“ (žr. Frischbier II 85), kuris yra matyt ankstyvosios n.v.a. kalbos lytis [= *nebiger* „t.p.“, *nebi(n)ger* „t.p.“, žr. Kluge 498 s.v. *Näber*], plg. v.v.a. *nebegēr* (*nabegēr*) „spitzes Eisengerät zum Umdrehen, Bohrer – t.p.“ (Lex 147), s.v.a. *nabagēr* (*nabugēr*) „t.p.“, ags. *nafugār* „t.p.“ ir kt. < germ. subst. (compositum) *,stebulės grėžiklis“ [dėl germ. „stebulė“ (**nabō-*) žr. s. v. *nabis*].

Dėl lie. *grąžtas* „Bohrer“ suponuoti pr. (E) *granstis* „t.p.“ = (*o*-kamienį) **granztis* < **granztas* [kaip pvz. pr. (E) *deywis* = **deivis* < **deivas* (= lie. *diėvas*)] negalima: laikant pr. *granstis* *o*-kamieniu, būtų ne pr. (E) *granstis*, o pr. (E) **granstan* [nom. sg. neutr., plg. pr. (E) *dalptan*, žr.] = lie. *grąžtas* (nomen instrumenti, kilęs iš neutrum, žr. toliau).

Pr. **granztis* „grąžtas“ (matyt *i*-kamienis bent jau iš kilmės) = „tai, kuo grėžiama“ yra sufikso *-*ti-* vedinys iš verb. intens. pr. < balt. (verb. intens.) **granz-* „sukinėti rėži(nėj)ant“ (> iterat. lie. *grąž-au* *grąž-yti* „bohren; drehen“ = la. *gruōz-u* *gruōz-īt* „drehen“), – panašiai kaip pvz. lie. *lanktis* „įrankis siūlams lenkti“ = „tai, kuo lenkiama“ [*i*-kam. (Skardžius ŽD 327) → *lañktis* (*io*-kam., op. cit. 328)] ← verb. intens. **lank-* (žr. s.v. *lanctis*). Subst. pr. **granztis* „tai, kuo grėžiama“ = „tai, kuo sukinėjama (tam tikru būdu)“ iš pradžių bus buvęs *,grėžimas“ = *,(tam tikras) sukinėjimas“ (nomen actionis), plg. lie. (*i*-kam.) *grąžtis* „grįžtė, ryšys“ (LKŽ III 544) = „tai, kas (su)sukinėjama (tam tikru būdu)“ < *,(su)sukinėjimas (tam tikru būdu)“ (vedinys iš verb. intens.), pr. **grenz-tē* „grįžtė“ = „tai, kas (su)sukama (tam tikru būdu)“ < *,(su)sukimas (tam tikras)“ (vedinys iš verb. ne intens., žr. *greanste*).

Iš to paties verb. intens. balt. **granz-* yra ir lie. *grąžtas* „Bohrer“ = la. **gruozta-* „t. p.“ (iškeistas į la. *urbis* „t. p.“) < ryt. balt. **granztā* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr.) – sufikso *-*ta-* vedinys (nomen instrumenti), plg. s. v. *dalptan*.

Verb. intens. balt. **granz-* „sukinėti rėži(nėj)ant“ ← verb. (ne intens.) balt. **grenz-/*grinz-* „sukti(s) rėžiant(is)“ [tokia – pagrindinė – reikšmė, t. y. ir jos atspalvį „(tam tikru būdu) rėžian-

t(is)“ laikau archaiška – praindoeuropietiška], iš kurio turime lie. *gręž-ti* „bohren; sukti“ = la. *griez-t* „sukti“ resp. lie. *grįžti* „suktis (atsisukti)“ = la. **griz-t* „suktis“ (> „sukti“, žr. ME I 658), suponuoja ide. dial. **gřeng(h)-* [: **gr̥ng(h)-*] „sukti(s) režiant(is)“ (> s. isl. *kringr* „žiedas, Ring“, v. v. a. *krinc* „t. p.“ ir kt. Pokorny I 385 t., Vries 330, Fraenkel 167) – formanto **-eng(h)-* [turbūt iš **-en-* + **-g(h)-*] išplėstą verb. ide. **ger-/gř-* „sukti(s) režiant(is)“. Žr. s. v. v. *garbis*, *grandis*.

Toporovas (PJ II 290) mėgina žodžius lie. *grįž-ti* ir pan. pagal Ablautsentgleisung'ą sieti su lie. *gráiz-yti* „gręžioti, sukioti“ (iterat.) ir pan. ir net su bažn. sl. *grěz-a* „confusio“ (subst.) ir pan. Bet šitaip daryti nėra tikslu: a) lietuviai (tuo labiau slavai) nepažįsta Ablautsentgleisung'o *-in-* (> *-i-*) → *-ai-*, o tik (lie.) *-in-* (> *-i-*) → *-ain-*!), b) yra ne tik lie. *gráiz-yti* „gręžioti, sukioti“ (praes. *gráiz-o* – su akūtinium *-ái-*) = la. *graiž-ít* „t. p.“, bet ir lie. *gráiz-yti* „t. p.“ (praes. *gráiz-o* Ds – su cirkumfleksiniu *-ai-*), be to, lie. *grąž-yti* „t. p.“ (praes. *grąž-o*) = la. *gruōz-ít* „t. p.“ (žr. LKŽ III s. v. v. resp. ME I s. v. v.). Tačiau svarbiausia, kad c) yra ne tik lie. *gráiz-yti* (*graiž-yti* Ds) „gręžioti sukioti“ [praes. *gráiz-o* resp. (Ds) *gráiz-o*] = la. *graiž-ít* „t. p.“, bet ir lie. *gráiz-yti* (*graiž-yti* Ds) „rėžyti, pjaustyti (griežiniaus)“ [praes. *gráiz-o* resp. (Ds) *gráiz-o*] = la. *graiž-ít* „wiederholt schneiden“ (žr. LKŽ III 504–505, ME I 636) < ryt. balt. **graiž-* (intens.), kuris yra vedinys aiškiai ne iš balt. (verb.) **grenž-/grinž-* (> lie. *gręž-ti*/*grįž-ti* ir pan.), o iš balt.-sl. (ne intens.) **greiž-* „rėžti sukant“ (> lie. *griež-ti* „t. p.“ ir pan., žr. s. v. *grosis*).

Toporovas (l. c.), be to, neatsižvelgė dar į štai ką: lie. *gręžti* „sukti režiant“ (: *grįžti*) resp. *griežti* „rėžti sukant“ (t. y. „rėžti su tam tikru sukimu“, dėl tokios pagrindinės ir, man rodos, archainės reikšmės žr. s. v. *grosis*) yra kvazihomonimai bei pagrindinėmis savo reikšmėmis artimi sinonimai; tas pats pasakytina ir apie jų vedinius (iterat.) lie. *grąž-yti* „sukioti režiant“ resp. *gráiz-yti* (*graiž-yti*) „rėžyti suk(inėj)ant“, dėl jų (bei jų pamatinių žodžių) didelio panašumo (fonetinio ir semantinio) patyrusius kontaminaciją [ją rodo jau ir minėtas lie. dial. *gráizo graiž-yti* „rėžyti sukant“, turintis *-ai-* (vietoj *-ái-*) dėl *grąžo grąž-yti* [takos]. Dėl

visa to lie. *gráiz-yti* „rėžyti suk(inėj)ant“ (= la. *graižít*) išvirto į lie. *gráiz-yti* (*graiž-yti*) „t. p.“ (= la. *graižít*) ir lie. *gráiz-yti* (*graiž-yti*) „sukinėti režiant“ (= la. *graižít*). Čia dar bus prisidėjęs ir apofoninis santykis balsio lie. *-i-* (= *gr-ĩ-žti* ir dial. iš *gr-ē-žti*) su lie. *-i-* (= *kr-ỹ-pti* ir pan.) : *-ai-* (= *kr-ai-pyti* ir pan.); panašius dalykus nesunku atsekti ir latvių kalboje.

Grassute (moters vardas), *Grasuthe* (vyro vardas) ir pan. (žr. Trautmann PN 36, 182, Toporov PJ II 291 ir liter.) = pr. (avd.) **Grazut-* [čia dk. *-s(s)-* yra matyt pr. **-z-*] < appell. pr. **grazut-* „gražutis, -ė“ – sufikso **-ut-* vedinys iš adj. pr. **grazu-* „gražus“ (plg. lie. *graž-ūt-is*, *-ė*) = lie. *gražūs* „t. p.“ (Būga I 186, Trautmann PN 182, Endzelins SV 180, Toporov l. c.). Turime (*u*-kamienį) adj. balt. **grazu-* „gražus“, mano spėjimu, kildintiną iš **spindintis*, *blizgantis*“ (plg. pvz. v. v. a. *schæn* „gražus; spindintis, blizgantis“) resp. laikytiną fleksijos vediniu (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. **grež-* „spindėti, blizgėti“ [plg. pvz. lie. adj. *platus* „breit“ ← verb. (balt.) **plet-* „plėsti“, iš kurio bus atsiradęs ir la. (adj.) *gřezns* „puošnus“ – sufikso *-na-* vedinys (plg. pvz. lie. adj. *glėbnas* „gležnas“ ← verb. *glėb-ti*). Tas verb. balt. **grež-* „blizgėti“ galėtų būti formanto **-ež-* [< ide. **(e)g(h)-*] vedinys iš verb. balt. **ger-/gř-* „spindėti, blizgėti“ < verb. ide. **gher-/gř-* „t. p.“ [su ide. **gh-*, virtusiu (be asibiliacijos) į balt. **g-*, plg. Pokorny I 441 t. s. v. 3. *gher-*]. Šį verb. balt. **grež-* dėl darybos plg. pvz. su verb. balt. dial. **glėž-* „susispausti“ (> lie. *glėž-ti* „weich, schlaff werden“) – formanto **-ež-* [< ide. **(e)g(h)-*] vediniu iš verb. balt. **gl-/gel-* „t. p.“ < ide. **gel-/gř-* „t. p.“ (žr. Fraenkel 157 s. v. *glėžti*). Iš to paties verb. ide. **gher-/gř-* „spindėti, blizgėti“ yra ir balt.-sl. **žer-* „t. p.“ [su ide. **gh-*, virtusiu (asibiliaciškai) į balt.-sl. **ž-*] > lie. *žer-ėti* „im Glanze strahlen“ ir kt. (Pokorny l. c.). Kad čia (genetiškai toje pačioje morfemoje) vienu atveju iš ide. **gh-* turime neasibiliuotą („kentumišką“) balt. **g-*, kitu – asibiliuotą („satemišką“) balt.-sl. **ž-*, plg. pvz. s. v. v. *balgnan*, *balsinis*.

Pr. (adj.) **grazu-* „gražus“, tiksliau sakant, lie. *gražūs* „t. p.“ ir pan. kilmę kitaip aiškina Toporov KSIS XXXV 73 tt., Kipars-

ky Kratylos XI (1–2) 77 tt., ESSJ XII 96. Žr. dar Fraenkel 165 („Etym. unklar“).

grauden, *grawden* „Benennung einer Art von Wäldern, deren charakteristisches Merkmal nicht mit Sicherheit festgestellt werden kann“ (Thes 51); plg. *ein wildnuss heizt der grauden* (l. c.), kur (dk.) *grauden* yra (vok.) masc. (nom. sg.). Dėl pastarosios priežasties galima spėti, kad čia turime *en*-kamienį pr. žodį – pr. **grauden-* (masc.), kuris bus reiškęs maždaug tai, ką ir jo giminaitis lie. (žem.) *griāumen-ys* „medžių prigriuvęs tankus didelis miškas, giria, Urwald“ resp. *graūmen-ys* „t. p.“ (gal ir pr. **grauden-* buvo pl. tantum).

Šitoks pr. **grauden-* „griaumenys“ kildintinas iš **„tai, kas (pri)griāuta (priversta, privirtę)“* resp. laikytinas sufikso **-en-* vediniu iš verb. pr. **graud-* „griauti, trupinti“ < balt. **grāud-/grēud-* „t. p.“ < ide. dial. **ghrēud(h)-* „trinti, grūsti“, kuris yra formanto **-d(h)-* išplėstas verb. ide. **ghrēu-* „t. p.“ (plg. pvz. verb. ide. dial. **gheidh-* ← ide. **ghei-*, žr. s. v. v. *gēide*, *gaylis*) > balt. **grāu-/grēu-* „griauti, trupinti“ > pr. **grāu-/grāu-* „t. p.“ (žr. s. v. v. *engraudis*, *grauwus*) = lie. *grāu-ti* „griauti“ (LKŽ III 528 t.) resp. *griāu-ti* „t. p.“. Iš pastarojo [matyt ne iš **graud-/grāud-* (taip – Gerullis ON 45, plg. Fraenkel 164 ir liter.)] turime sufikso *-men-* vedinį lie. *graūmen-ys* „griaumenys“ resp. *griāu-men-ys* „t. p.“ (plg. Fraenkel l.c.). Dėl pr. **graud-en-* „griaumenys“ (← verb. **graud-* „griauti, trupinti“) ir lie. *graūmen-/griāu-men-* „t. p.“ (← verb. *grāu-/griāu-* „griauti, trupinti“), atsiradusių iš **„tai, kas (pri)griāuta“*, darybinio santykio plg. pvz. lie. *nėš-en-a* „našta, nešulys“ (LKŽ III 704) ir *nešmen-à* (*neš-mēn-è*) „t. p.“ (LKŽ III 717), atsiradusius iš „tai, kas nešama, nešta“.

-graudis, žr. *engraudis*.

-graudisnas, žr. *engraudisnas*.

-graudiwings, žr. *engraudiwings*.

grauwus „seyte (Seite) – šonas“ E 120. Žodis yra E skyriuje „kūno dalys“, taigi *grauwus* – „kūno šonas (Seite des Körpers)“, plg. E 121 *grabwe* „šonkaulis“ (žr.). Pr. *grauwus*, kurio *-uw-* atspindi pr. **-v-* (tiksliau – pr. **-u-* = bilabialis pr. **-u-*, plg. Endzelīns

SV 34 t., žr. dar *grawyne*), skaitytinas pr. **gravus* (= **grauus* = **grāus*) arba – geriau suponuoti – pr. **gravus* (= **grāus* = **grāus*) < **gravas* (plg. pvz. s. v. *auwerus*), plg. Trautmann AS 342; žr. dar toliau.

Pr. (nom. sg. masc.) **gravas* (ar **gravus*?) „šonas“ (žr. dar *grawyne*) yra iš **„šlaitas, atšlaitė (Abhang), krantas (status)“* [plg. pvz. lie. pasakymą: *šitas* (kalno) *šonas labai statūs* „šitas (kalno) šlaitas labai status“ Ds] < **„tai, kas statu, primena nuogriuvą“* < **„tai, kas nugriuvę“* (žr. dar Mažiulis PKP II 311, išn. 215) – fleksijos vedinys iš verb. pr. **grau-* (galinčio būti ir iš **grāu-*) „griauti“ = lie. *grāuti* „griauti; donnern“ (: **griāuti* „t. p.“ : *grūti* „griūti“, *griūti* „t. p.“, žr. LKŽ III s. v. v.) = la. *graūt* „donnern“ (: *graūt* „griauti; donnern“ : *grūt* „griūti“ : *grūt* „t. p.“, žr. ME I s. v. v.) < verb. balt. **grāu-/grēu-/grū-* „griauti, griūti (su tam tikru trupėjimo, rėžymosi, dužimo triukšmu)“ < ide. **ghrēu-/ghrū-* „t. p.“ < **„trinti(s), trupinti (trupėti), rėž(y)ti(s)“*. Iš čia sl. **gru-xati* (> serb.-chorv. *grū-hati* „mušti, poškinti, trankyti“ ir kt.), lo. *con-gruō* „su-griūvu“ ir kt., plg. Toporov PJ II 293 (ir liter.), taip pat (tik neliečiant pr. *grauwus* kilmės) Trautmann BSW 100, Pokorny I 460, Fraenkel 171; dėl sl. **gru-xati* kitaip – ESSJ VII 154). Tas verb. ide. **ghrēu-/ghrū-* yra greičiausiai sufikso **-ēu-/*-ū-* vedinys iš verb. ide. **gher-/ghr-* „braukti, rėžti(s), trinti(s), trupinti (trupėti)“ (plg. Pokorny I 439 s. v. 2. *gher-*) = **„rėžti(s) suk(ioj)ant“*, žr. dar s. v. v. *grauden*, *engraudis*, *grēnsings*, *grosis*, *grumins*. Pr. **gravas* ← verb. **grāu-* (: **grāu-*) dėl šaknies vokalizmo (ne pr. **grāvas*, o **gravas*!) plg. su giminaičiu la. *grava/grava* „griova, dauba“ ← verb. *graūt/graūt* [plg. la. *krava/kryava* „krūva“ ← verb. *kraūt/kyaūt* „krauti“] greta lie. *griōvā* „dauba“ ← verb. *griāuti* [plg. lie. *krovā* „krūva; ir kt.“ (LKŽ VI 689) ← verb. *krāuti*]. Be to, atsižvelgiant į tai, kad *ā*-kamieniai nomina per adjektyvus istoriškai koreliuojasi paprastai su *o*-kamieniais (ne su *u*-kamieniais!) nomina, dėl (*ā*-kamienio) la. *grava/grava* (bei lie. *griōvā*) reikia manyti, kad jo giminaitis pr. (E) *grauwus* yra ne iš (*u*-kamienio) pr. **gravus*, o iš (*o*-kamienio) pr. **gravas* (žr. anksčiau).

grawyne „tuncbret — šoninė (vežimo lenta)“ E 304 = pr. **gravinē* nom. sg. fem. Vok. (E 304) *tuncbret* yra „Dungbrett, Seitenbrett an Wagen, die zum Düngerfahren benutzt werden“ (Trautmann AS 342 ir liter.); taigi pr. **gravinē* „šoninė“ (sc. **lubā* „lenta“, žr. *lubbo*) čia (t. y. E 304) buvo „šoninė lenta, į vežimą dedama mėšlą vežant“ (žr. dar PKP 26, išn. 75). Pr. **gravinē* yra adjektyvinio sufikso **-inē* vedinys iš subst. pr. **grava-* „šonas“ (žr. *grawus*), plg. pvz. lie. (Ds) *šóninē* „Seitenbrett an Wagen“ — sufikso *-inē* vedinį iš subst. lie. *šónas* „Seite“ (daugiau panašių lie. darinių žr. Skardžius ŽD 263 t.).

greanste „witte“ E 305 = pr. **grēnstē*, t. y. **grēntē* (nom. sg. fem.), kurio reikšmė dėl vok. (E 305) *witte* buvo „Strang aus gedrehten Baumzweigen zum Binden und Hängen“ (Trautmann AS 342 ir liter., plg. dar v. v. a. *wit* „Flechtreis, Strang aus gedrehten Reiser“ Lex 325) = „grįžtė (iš šakų)“. Parašymo *greanste* segmentas *-ean-* atspindi cirkumfleksinį pr. **-ēn-*, kur balsiui pr. **-ē-* (pailgėjusiam iš pr. **-e-*) suponuoti diftongizaciją (Endzelīns FBR II 9, Stang Vergl. Gr. 26) vargu ar būtina. Pr. **grēntē* „grįžtė (iš šakų)“ yra sufikso **-tē-* (gal vietoj senesnio **-ti-*) vedinys iš verb. (ne intens.) pr. **grenz-* „(su)sukti (tam tikru būdu)“ (žr. s. v. *granstis*); plg. panašius vedinius lie. *grįžtē* „suvytas, susuktas į virvę koks daiktas“ (LKŽ III 632) = la. *grizte* „etw. Zusammengedrehtes“ (ME I 658 t.) bei *i-kamienes* (gal senesnes) jų lytis lie. *grįžtis* „grįžtė“ (LKŽ III 635) = la. *grists* „etw. Zusammengedrehtes“ (ME I 658 t.). Plg. dar Toporov PJ II 294 t. (ir liter.).

greiwakaulin „ribe (Rippe) — šonkaulis“ III 101₁₆ [63₂₃] acc. sg. masc. (= *schonkaulia* VE 48₂₀ gen. sg.); *grēiwakaulin* „rieben (Rippen) — t. p.“ III 101₁₃₋₁₄ [63₂₁₋₂₂] (= *schonkauli* VE 48₁₈ acc. sg.) gen. pl. (casus generalis) = acc. sg. (masc.), žr. PKP II 197 (išn. 573).

Turime greičiausiai pr. (III) **krēiwakaulin* (acc. sg. bei casus generalis), kurio nom. sg. (masc.) lytis bus buvusi pr. (III) **krēivakaulis* „šonkaulis“. Šis žodis buvo vartojamas ne visose pr. šnektose (pr. E šnektose „šonkauliui“ buvo kitas žodis, žr. *grabwe*), o gal tik pr. semb. šnektose. A. Vilis to pr. (semb.) **krēiwakaulis*

„šonkaulis“ matyt nežinojo resp. jį išgirdo iš prūsio informanto (gal iš P. Mėgote): lytį pr. **krēiwakaulin* (acc. sg. bei casus generalis) čia (III 101₁₃₋₁₄) A. Vilis fonetiškai suvokė (okazionaliai) kaip pr. **grēiwakaulin* = *grēiwakaulin* (III 101₁₃₋₁₄), o dėl to už dviejų eilučių atsirado taip pat *greiwakaulin* (III 101₁₆). Šiame pr. žodyje priebalsis **k-* į *g-* A. Vilio išverstas (okazionaliai) dėl disimiliacijos (Trautmann AS 342 ir liter., plg. Endzelīns SV 180, Toporov PJ II 298 ir liter.), kurią lėmė kiti fonetiniai faktoriai (dėl jų žr. s. v. *girmis*).

Pr. (III) **krēiwakaulis* (nom. sg. masc.) < pr. *krēiwakaulis* „šonkaulis“ (= lie. dial. **kreiwakaulis* „t. p.“ > *kriūkaulis* „t. p.“, žr. Endzelīns FBR XIX 212) yra esocentrinis kompozitas — iš **kreivas kaulas* (plg. pvz. lie. *aukštākālnis* „aukštas kalnas“, žr. Skardžius ŽD 413), kurio sandas **krēiva-* „kreiva-“ (dėl sandos **-kaulis* ← pr. **kaula-* „kaulas“ žr. s. v. *caulan*) aiškiai suponuoja adj. pr. **krēiva-* „kreivas“ (su cirkumfleksiniu šaknies vokalizmu) < vak. balt. **kreiva-* „t. p.“ = ryt. balt. (lie.-la.) **kreiva-* „t. p.“ [> lie. *kreivas* „t. p.“ = la. **krievs* „t. p.“ (senokai išnykęs, žr. ME I 285) = sl. **krivъ* „t. p.“ (> s. sl. *krivъ* „t. p.“ ir kt.). Adj. balt.-sl. **kreiva-* „kreivas“ yra gana senas (žr. ESSJ XII 173), ir visai patikima, kad jis pr. kalboje (pasižyminčioje archaiškumu!) bus išlikęs. Dėl to, kad vak. baltai resp. prūsai bus turėję adj. **kreiva-* „kreivas“, plg. dar: „wenn die Litauer-Letten und Slawen ein gemeinsames Wort haben, so konnte es auch im Altpreußischen vorkommen“ (Mažiulis ZfSl XXIX 167). Adj. balt.-sl. **kreiva-* „kreivas“ yra iš **susuktas, sulenktas* — sufikso **-va-* vedinys iš verb. balt.-sl. **(s)krei-* „sukti, lenkti“ (> lie. *skriē-ti* „im Kreise bewegen, im Bogen fliegen“ ir kt., žr. Fraenkel 817, Pokorny I 936 t., ESSJ XII 173 t.) < ide. **(s)-krei-* „t. p.“ (Pokorny I. c.).

Žinoma ir kitokia hipotezė: remiantis la. *grēi-zs* „kreivas“ bei *grei-lis* „kreivys“ ir pan., iš pr. (III) *greiwakaulin* (*grēiwakaulin*) atstatomas gyvajai pr. kalbai adjektyvas **greiva-* „kreivas“ (Būga I 307, II 218, III 208, Schmalstieg OP 53, plg. Endzelīns SV 180, Toporov I. c.). Šita hipotezė nėra patikima, kadangi: 1) egzistavo balt.-sl. (vadinasi, ir vak. balt.) adj. **kreiva-* „kreivas“

(žr. anksčiau), 2) nei ryt. baltų, nei slavų kalbose neatsekamas adj. *greiva- „kreivas“, 3) la. *grēizs* „kreivas“ ir pan. yra siauri baltų dialektizmai – vediniai (dėl jų žr. s. v. *grosis*), nieko nesakančios, kad būtų egzistavę adj. pr. *greiva- „kreivas“.

grekoy, žr. *grikan*.

grecon, žr. *grikan*.

grekun, žr. *grikan*.

gremse „nasezule (Nasensäule) – kremzlė (nosies)“ E 87 nom. sg. fem. (žr. dar PKP II 18, išn. 27) = pr. *gremzdē „kremzlė“. Jo, kaip ir lie. *kremzlė* „t. p.“, *kremslė* „t. p.“, la. (*s*)*kriūslis* „t. p.“ ir pan. kilmę nagrinėjant, reikia visų pirma neišleisti iš akių, kad šitie žodžiai priklauso ekspresyviajai leksikai – yra ekspresyviai. Jau vien dėl to pr. (E) *gremse* taisyti į *gremse (Nesselmann Thes 52, Trautmann AS 342) arba skaityti *kremzdē (Būga I 285) nėra jokio reikalo (plg. ir Endzelīns SV 181, Toporov PJ II 301 t.).

Pr. *gremzdē „kremzlė“ bei jo artimiausias giminaitis la. *grēmzdi* „Abschabsel“ (Endzelīns l. c.) laikytini fleksijų vediniais iš verb. balt. dial. *gremzd- (praes.-praet.) su jo (*gremzd- + *-t- >) *gremzt- (inf.) „graužti, skusti, krimsti“, kurio veldinys yra verb. lie. dial. *grémžda* (*grémždžia*, praes.) *grémždė* (praet.) *grémžti* (inf.) „skusti, gramdyti“ greta (senesnių to paties verb. lyčių) *grémžia* *grémžė* *grémžti* „t. p.“ (LKŽ III 564) = la. *grēmzt* „graužti, krimsti“; plg. Endzelīns l. c. ir Toporov l. c. (jiems pasiliko nežinomas lie. *grémžda* *grémždė* *grémžti*).

Turime verb. balt. *gremz- „skusti, trinti, graužti“ – formanto *-ž- vedinį iš balt. *grem- „t. p.“ (žr. Fraenkel 172 s. v. *grōmulas*) < ide. dial. *ghrem- „t. p.“, o šis – formanto *(e)m- vedinys iš ide. *gher-/*ghr- „braukti, rėžti(s), trinti(s), trupinti (trupėti)“ (Pokorny I 458) = *, „rėžti suk(ioj)ant“, žr. dar s. v. *grauwus*, *grīmons*, *grosis*.

Pr. *gremzdē „kremzlė“ bei la. *grēmzdi* „Abschabsel“, kurie, kaip minėta, laikytini fleksijų vediniais iš balt. dial. verb. *, „graužti (skusti, krimsti)“ praes.-praet. kamieno *gremzd-, bus atsiradę iš *, „tai, kas (ap-, su)graužiama, (ap)graužta“; su pr. *gremzdē dėl darybos plg. pvz. lie. *sklendė* „velkė“ < *, „tai, kuo (už)skleū-

džiama, (už)sklēšta“ – fleksijos vedinį iš verb. lie. *sklēsti* praes.-praet. kamieno *skleūd-*. Tie pr. *gremzdē ir la. *grēmzdi* tarpusavy santykiauja panašiai, kaip lie. *kremslė* [iš jo, ekspresyvo, yra matyt ir lie. *kremzlė* (pakeičiant -s- „ekspresyvesniu“ -z-)] ir la. *krēmšli* „Abnagsel“, kurie, būdami vediniai (sufikso -sl-) iš balt. verb. *, „graužti (krimsti)“ praes. kamieno *kremt-, atsirado iš *, „tai, kas (ap-, su)graužiama“; o lie. dial. *krimslė* „kremzlė“ (LKŽ VI 594) bei la. (*s*)*kriūslis* „t. p.“, kaip vediniai (to paties sufikso -sl-) iš to paties balt. verb. praet. kamieno *krimt-, išriedėjo iš *, „tai, kas (ap)graužta“. Dėl kitų šaknies lie.-la. verb. *kremt-|krimt-* „graužti, krimsti“ žodžių (jie – ekspresyviai!) žr. s. v. *krumstus*. Plg. dar Toporov l. c.

grēnsings „beyssig (beißig, bissig) – kandus, graužiantis (barantis) ką dėl ko“ III 87₄ [55₁₃] adj. nom. sg. masc. [= *waidinikas* „kas kelia vaidus, barasi (graužia ką dėl ko)“ VE 37₄], taisytinai į *grēusings* (taisymas raidės *n* į *u* ir atvirksčiai, kaip žinoma, nelaikomas net taisymu) bei skaitytinai pr. *gr’āuzings (su cirkumfleksine šaknimi), plg. Endzelīns SV 181, kitaip – Trautmann AS 342, Toporov PJ II 303 t. ir liter.

Šis pr. *grēusings* „kandus, graužiantis“ = pr. *gr’āuzings „t. p.“ laikytinas sufikso -ing- vediniu matyt iš subst. pr. *gr’auza „graužimas“ (ar su kitokiu kamiengaliu) < *grjauzā „t. p.“ (su cirkumfleksine šaknimi), kuris – fleksijos vedinys (su šaknies metatonija) iš verb. pr. *grjauz- „graužti“ (šaknis akūtinė), plg. pvz. lie. (adj.) *brand-ingas* „brandus“, kuris yra sufikso -ing- vedinys iš subst. lie. *brandā|braūdą* (plg. *brendā|brendą*) „(su)brendimas“ (LKŽ I² 992 t., 1029; plg. Skardžius ŽD 114), o šis – fleksijos vedinys (su šaknies metatonija) iš verb. lie. *brėsti*.

Verb. pr. *grjauz- „graužti“ < vak. balt. *grēuž „t. p.“ = ryt. balt. *grēuž- „t. p.“ | *grāuž- „t. p.“ (> lie. *griauž-ti* „t. p.“ resp. *grāuž-ti* „t. p.“ = la. *grāuz-t* „t. p.“) bei sl. *grūž- „t. p.“ (> s. sl. *gryz-ti* „t. p.“ ir kt.) suponuoja balt.-sl. *grēuž- (*grāuž-)/ *grūž- „t. p.“, kuris yra greičiausiai iš verb. ide. dial. (= balt.-sl.) *ghrēug(h)- [: *ghrūg(h)-] „(dantimis) trinti, trupinti“, o šis – formanto *-g(h)- vedinys iš verb. ide. *ghrēu-/*ghrū- „braukti, rėžti(s), trinti(s), trupinti (trupėti)“ = „rėžti(s) suk(ioj)ant“, iš-

vesto iš verb. ide. *gher-/*ghy- „t. p.“ (žr. s. v. *grauvus*), plg. ESSJ VII 161 [čia pagrįstai atmetamas balt.-sl. *grēūž-/*grūž- „graužti“ tradicinis siejimas su gr. βρῦχ-ω „grikišu (dantimis)“ ir pan].

grikan „sūnden (Sünden) – nuodėmė“ III 79₁₅₋₁₆ [51₁₉] (= *ghrieku* „nuodėmių“ VE 33₁₉ gen. pl.) acc. sg. masc.; gen. sg. (masc.) *grikas* „t. p.“ III 117₉ [73₇]; dat. sg. (masc.) *griku* „sūnde (Sünde) – t. p.“ III 115₂ [71₁₆]; nom. pl. (masc.) *grikai* „t. p.“ III 65₁₂₋₁₃ [43₂₀] (= *ghriekus* „nuodėmės“ VE 27₁ acc. pl.), *grekoy* „sunde (Sünde) – t. p.“ GrA 54, „peccatum – t. p.“ GrF 54, *greki* „sunde (Sünde) – t. p.“ GrG 29 (vietoj **grekoi*); gen. pl. (masc.) *grikan* „sūnden (Sünden) – t. p.“ III 75₁₈ [49₁₇] (= *ghrieku* „nuodėmių“ VE 32₂), III 75₂₁ [49₂₀], III 77₃ [49₂₇], III 77₈ [49₃₁], III 115₂₃ [71₃₃], III 127₂₁ [79₁₀], *grijkan* „t. p.“ III 45₆ [33₂], III 61₃ [41₈], III 75₁₂ [49₁₄], III 119₂₅ [75₇], *grikan* „t. p.“ III 75₁₉ [49₁₈], *griquan* „sūnden (Sünden) – t. p.“ II 9₉ [11₃₅], II 15₁ [13₃₀], *grecon* „t. p.“ I 9₉ [7₁], *grekun* „sunden (Sünden) – t. p.“ I 15₁₋₂ [7₂₉]; acc. pl. (masc.) *grikans* „sūnde (Sünde) – t. p.“ III 37₁₄ [29₄], „sūnden (Sünden) – t. p.“ III 43₁₅ [31₂₅], „sūnde (Sünde) – t. p.“ III 45₂₀ [33₁₄], III 55₃₋₄ [37₂₃], „sūnden (Sünden) – t. p.“ III 63₁₇ [43₃], „sūnde (Sünde) – t. p.“ III 65₉ [43₁₈], III 65₁₅ [43₂₂], „sūnden (Sünden) – t. p.“ III 65₁₇ [43₂₃], III 67₁₉ [45₁₀], III 69₂₀ [45₃₀], „sūnde (Sünde) – t. p.“ III 71₁₉ [47₁₇], „sūnden (Sünden) – t. p.“ III 77₁₆ [51₂], „sūnde (Sünde) – t. p.“ III 81₁₅ [53₂], „sūnden (Sünden) – t. p.“ III 113₂₀ [71₉], „sūndt (Sünden) – t. p.“ III 115₁₂₋₁₃ [71₂₄], „sūnde (Sünde) – t. p.“ III 117₆ [73₉], *grijkans* „t. p.“ III 65₂₁ [43₂₇], III 69₂₁ [45₃₁], III 115₁₁ [71₂₃], *grikans* „t. p.“ III 129₁₇ [79₂₃]. Turime o-kamienį (masc.) pr. semb. **grika-* „nuodėmė“ (II ir III kat-mų šnektose) < pr. **grēka-* „t. p.“ (išlikusį I kat-mo ir Gr šnektose), kuris – skolinys iš s. lenk. **gręx* (ṛ) „t. p.“ (> lenk. *grzech* „t. p.“); plg. lie. *griēkas* „t. p.“ bei la. *gręks* „t. p.“, kurie – irgi slavizmai. Žr. dar Toporov PJ II 306 ir liter.

grikausna „beicht (Beichte) – išpažintis, (nuodėmių) išpažinimas“ III 65₇ [43₁₈] (= *ghriekawimas* „išpažintis“ VE 26₁₇), III 65₈ [43₁₇] (= *ghriekawims* „išpažintis“ VE 26₁₉) nom. sg. fem.; acc.

sg. (fem.) *grikausnan* „t. p.“ III 67₁₅ [45₆] (= *ischpaβinima* „išpažinti“ VE 28₂), III 69₂₃ [45₃₂] (= *pasifβinima* „išpažinties“ VE 29₇ gen. sg.), III 71₄ [47₄] (= *ghriekawime* „išpažintyje“ VE 29₁₅), III 73₆ [47₂₆] (= *ischpaβinima ghrieku* „išpažinties nuodėmių“ VE 30₁₁). Turime nesena (greičiausiai XVI amžiaus, gal net paties A. Vilio ar P. Mėgoto padarytą) nomen actionis pr. (III, nom. sg. fem.) **grikausna* (jeigu kirčiuotas pirmasis skiemuo) arba **grikausna* (jeigu kirčiuotas antrasis skiemuo) – produktyvaus sufikso (šiuo atveju nekirčiuoto) *-*sna* (< *-*snā*, dėl jo žr. s. v. *bousennis*) vedinį iš verb. pr. (III) **grikau-* ar **grikau* (žr. *grikaut*). Plg. nomen actionis lie. *griekāvimas* „išpažintis, (nuodėmių) išpažinimas“ (LKŽ III 593, žr. ir minėtus VE pavyzdžius) – vedinį (naujadarą) iš verb. lie. *griekāuti* (žr. s. v. *grikaut*).

grikaut „beichten – (nuodėmės) išpažinti“ III 65₆ [43₁₅] (= *ghriekautiesi* „išsipazinti“ VE 26₁₆), III 65₁₅ [43₂₂] (= *ischpaβinti* VE 27₃ inf.), III 67₁₂ [45₃] (= *ghriekawima* „išpažinties“ VE 27₂₀) inf. = pr. (III) **grikaut* (jeigu kirčiuotas pirmasis skiemuo) arba **grikaut* (jeigu kirčiuotas antrasis skiemuo, žr. PKP II 251 t.). Yra iš senesnės lyties pr. semb. **grīkaut* (su kirčiuotu arba nekirčiuotu *-i-) < pr. **grēkaut-* „(nuodėmės) išpažinti“, greta kurios bus buvusi ir lytis (inf.) **grēkautvei* „t. p.“. Šis pr. verb. yra sufikso *-*au-* vedinys iš subst. pr. **grēka-* „nuodėmė“ (žr. *grikan*), plg. tokios pat darybos verb. lie. *griekāu-ti* „(nuodėmės) išpažinti“ (VE 26₁₆ bei LKŽ III 593) resp. *griekūotis* „t. p.“ (LKŽ III 593), plg. dar s. v. *gerdaut*. Plg. Toporov PJ II 307 ir liter.

grikenix „sūnder (Sünder) – nusidėjėlis“ III 67₁₈ [45₉] subst. nom. sg. masc. (= *ghrieschnas βmogus* VE 28₆); acc. sg. (masc.) *grikenikan* „nusidėjėlis“ III 71₉ [47₈]. Turime pr. (III) **grikeniks* (nom. sg.) < pr. **grēkenikas* „nusidėjėlis“ (= „tas, kuris daro nuodėmės“), kuris yra nomen agentis – sufikso *-*enik-* vedinys iš subst. pr. **grēka-* „nuodėmė“ (žr. *grikan*), plg. lie. (*griēkas* →) *griek-enyk-as* „nusidėjėlis“, (*būrtas* →) *burt-enyk-as* „burtininkas“ (= „tas, kuris daro burtus“) ir kt. (žr. Skardžius ŽD 141). Plg. Toporov PJ II 307 t. ir liter.

grikimai „sündigen (sündigen) – nusidedame“ III 55₉ [37₂₇] praes. 1 pl. (= *ghrieschijem* „nusidedame“ VE 22₄); praes. 3 pl. (refl.) *grikisi* „versündigen (sich versündigen) – (jie) nusideda“ III 55₁₂ [37₃₀] (= *sughrieschy* „nusideda“ VE 22). Yra pr. (III) **griki-tvei* „nusidėti“ (inf.) < **grēki-tvei* „t. p.“ (= „daryti nuodėmę“) – vedinys iš subst. pr. **grēka-* „nuodėmė“ (žr. *grikan*), plg. lie. (*griėkas* →) *griėky-ti* „nusidėti“ (LKŽ III 593), (*dūmai* →) *dūmy-ti* „rūkyti“ (= „daryti dūmus“) ir pan. Šio pr. verb. lytis praes. 3 sg. (pl.) bus buvusi **grēkiija* „nusideda“ (plg. lie. *griekija* „t. p.“, žr. LKŽ III 593 s. v. *griekyti*) > **grēkiij* „t. p.“ (plg. *sughriesch-y* „nusideda“ VE 22₇) > **griki* > pr. (III) **griki* (iš čia **griki-si* = *griki-si* III 55₁₂), plg. Endzelīns SV 111 (ten pat – dėl lyties pr. *grikimai*).

grīmikan „Lied – giesmė“ III 79_{23–24} [51₂₆] acc. sg. fem. (*giesme* „giesmė“ VE 34_{6–7}) suponuoja (nom. sg. fem.) **grīmiku* „t. p.“ < „*grīmikū* „t. p.“ < **grēmikā* „giesmelė“ (plg. Trautmann AS 343, Endzelīns SV 181, Toporov PJ II 308); dėl pr. „giesmelė“ > „giesmė“ plg. lie.: *ānas daūg giesmēliū prigiedōjo* „jis daug giesmių (dainų) prigiedojo“ (Ds), plg. dar s. v. *geytko*. Pr. **grēmikā* „giesmelė“ laikytinas sufikso **-ikā* vediniu iš subst. feminini (plg. s. v. *geytko*) – iš pr. **grēmā* „giesmė, daina“ (ar **grēmē* „t. p.“ arba **grēmīs* „t. p.“ fem.), plg. Trautmann l. c. (tik jis atstato balt. **grīmā*, plg. ir Toporov l. c.). Pr. **grēmā* „giesmė, daina“ yra iš „giedojimas, dainavimas“ – fleksijos vedinys iš verb. pr. **grēm-tvei* „giedoti, dainuoti“ (su akūtine šaknimi; žr. s. v. *grīmons*), plg. pvz. lie. *gėlā* „gėlimas, didelis skausmas“ ← verb. lie. *gėl-ti*.

grīmons „gesungen – (su)giedojęs“ III 79₂₄ [51₂₆] partic. praet. act., nom. sg. masc. (= *giedoti* VE 34₇ inf.) = pr. **grīmons*, kuris, būdamas tranzityvas (plg. *grīmikan grīmons* III 79_{23–24}), suponuoja matyt ne intrans. **grīmons* resp. (inf.) **grim-tvei* (plg. lie. intrans. *kil-ti* : trans. *kėl-ti*), o trans. **grīmons* < **grēmums* – praet. kamieną pr. **grēm-*, egzistavusį greta praes. **grem-* resp. inf. **grēm-tvei* „giedoti, dainuoti“ (su akūtine šaknimi) = la. *grēm-tiēs* „drohen, sich aufdrängen; ir kt.“ resp. *gremt* (*gremju*, *grēnu*) „murmeln, im Affekte reden“ (ME I 648), lie. *gram-ėti*

„kristi su triukšmu“ ir kt. (žr. dar *grūmins*), sl. **grēm-ėti* (> s. sl. *grēm-ėti* „griausti, dundėti“ ir kt.), **gromō* (> s. sl. *gromō* „griaustinis, Donner“ ir kt.) ir kt. Visi tie žodžiai yra iš verb. balt.-sl. **grem-/grim-(*grum-)* „dundinti (dundėti), poškinti (poškėti)“ [dėl balt.-sl. **grim-/grum-* (žr. *grūmins*) plg. pvz. s. v. *gulsennin*] < ide. **ghrem-* (: *ghrēm-*) „t. p.“ > s. v. a. *gram* „itūžęs, supykęs“ [< **šēlstantis*“ (plg. minėto la. *grēm-tiēs* reikšmę) < **dūndantis*, poškantis“], *grimm* „wild, grausam“ ir kt. (Trautmann BSW 97, ME I 648, Endzelīns SV 181, Fraenkel 163, plg. Toporov PJ II 309 tt. ir liter.).

Dėl pr. **gremtvei* „giedoti, dainuoti“ (žr. dar *grīmikan*) = „skleisti žmogaus balsą (garsą) giedojimu“ < **skleisti tam tikrą garsą* = „šaukti, rėkti ir pan.“ < **kelti tam tikrą triukšmą* < **dundinti/dundėti, poškinti/poškėti* plg. pvz. lie. *dudėnti* „dundėti, pamažu (iš tolo) griausti“ (taip pat „bildėti, trinkėti, poškėti“) bei iš jo atsiradusį lie. dial. *dudėnti* „kalbėti“ (LKŽ II² 791) = „skleisti žmogaus balsą (garsą) kalbėjimu“; plg. dar pvz. lie. *giedōti* reikšmių „giedoti“, „skleisti tam tikrą garsą“ = „šaukti, rėkti (apie vilkus ir pan.)“, „kelti tam tikrą triukšmą (neteptais ratais važiuojant ir pan.)“ sambūvį (žr. LKŽ III 287 tt. s. v. *giedōti*); pagaliau plg. ir minėto la. *gremt* reikšmes.

Ide. **ghrem-/ghrēm-* „dundinti (dundėti), poškinti (poškėti)“ yra greičiausiai iš **dundinti* (dundėti), poškinti (poškėti) su tam tikru trupėjimu“ < **trinti(s)*, trupinti (trupėti)“ = **rēžti(s)* suk(ioj)ant“ – formanto **(e)m-* vedinys iš ide. **gher-/ghrē-* „t. p.“ (plg. Pokorny I 439), žr. s. v. v. *grūmins*, *grauwus*, *grōbis*.

Grīndos (1261 m.), *Grīndes* (1300 m.), *Grynden* (1302 m.), vėliau – *Grīnden* vv. (Labguvos apylinkėse), žr. Gerullis ON 46. Suponuoja pr. semb. (vv.) **Grīndō's* (nom. pl. fem.), t. y. **Grīndās* < appell. pr. **grīndā* (nom. sg. fem.) = lie. *grīndā* „tilto grindis“ ir pan. (žr. s. v. *grāndico*). Žr. dar Toporov PJ II 311 t. (ir liter.).

grōbis „darm (Darm) – žarna“ E 129 = pr. **grō'bis* < **grō'bas*, t. y. *grābas* (nom. sg. masc.), artimiausiai besigiminiuojantis su lie. *grōbas*, kuris yra: a) singularinis (ne sg. tantum, o sg.-pl.-du.) lie. *grōbas*, turintis konkrečią reikšmę = „žarna; šonkaulis“ (LKŽ III 636) ir b) pluralinis (pl. tantum) lie. *grōbai*, turintis

abstraktesnę reikšmę (kolektyvinį pl.) = „žarnos, viduriai; griaučiai, šonkauliai“ (l.c.); lie. *gróbas* paprastai ir vartojamas kaip pl. tantum – lie. *gróbai*. Niekas iki šiol nepastebėjo, kad šitokią (pl. tantum) vartosena reikia laikyti archaizmu, kitaip sakant, singularinis (sg.-pl.-du.) lie. *gróbas* kildintinas iš pluralinio (pl. tantum) lie. *gróbai* (kolektyvinis pl.); panašiai ir pr. **grābas* (→ *grobis* E) laikytinas singulariniu (sg.-pl.-du.) pr. **grābas* (nom. sg. masc.), atsiradusiu iš pluralinio (pl. tantum) pr. **grābai* (kolektyvinis pl.).

Toks (pl. tantum) subst. balt. dial. **grābai* (nom. pl. masc.), kuris gal perdirtas iš (pl. tantum) balt. dial. **grābā* (nom.-acc. pl. neutr.), iš pradžių bus buvęs **,žarnos (viduriai) < *,tai, kas išgriebiama (išimama) < *,tai, kas iškrapštoma, išrėžiama*“ (šitai rodo pati jo daryba, žr. toliau). Tokią semantinę raidą lėmė štai kas: paskerstą gyvulį (nukirtus jam galvą ir kojas) dorojant, pirmiausia atliekamas sunkiausias (sudėtingiausias) darbas – išgriebiamos (iškrapštomos) žarnos [balt. dial. **grābai* „tai, kas išgriebiama (iškrapštoma)“ (pl. tantum) > „žarnos“]. Po to, išėmus (išgriebus, iškrapščius) kitus gyvulio vidaus organus (atlikus šį lengvesnį darbą), pasilieka kaulai resp. griaučiai (su mėsa); iš čia atsirado šiam balt. dial. **grābai* (pl. tantum) kita reikšmė (dial.) – **,griaučiai; šonkauliai*, t.y.: balt. dial. **grābai* „tai, kas pasilieka išgriebus (iškrapščius, išrėžus) žarnas bei kitus vidaus organus“ (plg. lie. dial. pasakymą: *žarnos, kepenos, širdis, blužnis, plaučiai yra vis grobai, arba viduriai* – LKŽ III 636) > **,išgriebtas-išdarytas* (nuo žarnų ir kitų vidaus organų išlaisvintas bei atskirtas) gyvulio kūnas“ = **,griaučiai su mėsa*“ > **,griaučiai (su mėsa)*“ > „griaučiai; šonkauliai“.

Balt. dial. **grābai* (pl. tantum) **žarnos*“ < **,tai, kas išgriebiama (išimama) < *,tai, kas iškrapštoma, išrėžiama*“ yra fleksijos vedinys iš verb. (intens.-iterat.) balt. (praet., praes., inf.) **grāb-* „(iš)krapštyti, krapštant (iš)griebti, (intensyviai, dažnai) griebti“ (> lie. *grób-ti* „gewaltsam ergreifen, rauben“ = la. *grāb-t* „t.p.“) ← (praet.) **grāb-* resp. (praes., inf.) **grab-* „t.p.“ ← (praet., praes., inf.) **grab-* „t.p.“ (> lie. *grab-inėti* „krapš-

tinėti, graibyti“, la. *grab-ēt* „skrebėti, brazdėti“ ir kt., žr. dar s.v. *gramboale*), kuris išvestas iš (ne intens.) balt. (praet., praes., inf.) **greb-* „(iš)krapštyti, krapštant (iš)griebti“ (> lie. *greb-óti* „graibyti“, la. *greb-t* „skobti“ ir kt.) → (praet.) **grēb-* „t.p.“ resp. (praes., inf.) **greb-* „t.p.“ → balt. dial. (praet., praes., inf.) **grēb-* „t.p.“ (> lie. *grēb-ti* „harken; čiupti, griebti“).

Turime verb. balt. **greb-/grab-* „(iš)krapštyti, krapštant (iš)griebti“ = sl. **greb-/grab-* „t.p.“ > lenk. *grzebę* „krapštau; kasu“ ir kt., s. sl. *grobb* „kapas“ ir kt., (verb. **grab-* → **grāb->*) s. sl. *grab-iti* „grobti“ ir kt. Šio balt.-sl. (verb.) **greb-* (: **grab-*) giminaičiai yra go. *grab-an* „kasti“ ir kt., s. ind. *grbh-ṇāti* „jis pagriebia“ ir kt. (plg. Pokorny I 455 t. s.v.v. 1. *ghrebh-*, 2. *ghrebh-*) < verb. ide. **ghrebh-* (: **ghṛbh-*) „(iš)krapštyti, krapštant (iš)griebti“ (plg. Pokorny l.c.) = „(iš)rėžti suk(ioj)ant“, kuris yra matyt formanto **(e)bh-* išplėstas verb. ide. **gher-* (: **ghṛ-*) „rėžti sukant“ (plg. Pokorny I 442 t. s.v. 4. *gher-* ir 443 s.v. 5. *gher-*), žr. s.v. *grosis*.

Dėl balt. dial. **grābai* „žarnos“ (su „kentuminiu“ **g-*) ← **,išgriebti, iškrapštyti, išrėžti (sukant)“* semantikos plg. (lie. *žarnā* = la. *zafna* <) ryt. balt. **žarnā* (su „satəminiu“ **ž-*), kuris yra matyt irgi iš **,tai, kas išgriebta, išrėžta (sukant)“*, suponuojančio tą patį minėtą verb. ide. **gher-* (: **ghṛ-*) „(iš)griebti = **,krapštant (iš)griebti, (iš)krapštyti*“ = **,išrėžti sukant*“, bet apie visa tai plačiau – kitąkart.

grosis „ryf (Reif) – šerkšnas, šarma“ E 58 nom. sg. Įprasta taisyti į **grodis* resp. skaityti pr. **grōd-* (Trautmann AS 343, Endzelīns SV 181, Toporov PJ II 315) bei sieti su lie. *grúodas* „kietai sušalus žemė“ ir s. sl. *gradb* „kruša, ledai“ ir pan. [Trautmann l.c., Endzelīns l.c.; iš pradžių panašiai manė ir Būga I 312 (vėliau jis šitaip nedarė resp. lie. *grúodas* siejo ne su s. sl. *gradb* „kruša“ – Būga II 351 t.)] arba su lie. *grúodas* „kietai sušalus žemė“ bei *grūsti* „stampfen“ ir kt. (Toporov PJ II 315 t.). Pirmiausia reikia pasakyti, kad lie. *grúodas* giminiuojasi ne su s. sl. *gradb* „kruša, ledai“ (ir kt.), o su la. *grāuds* „grūdas“, lie. *grūdas* „t.p.“, *grūsti* „stampfen“ ir kt., lenk. *gruda* „grumstas; gruodas“ ir kt. (Būga l.c., FraenkeI 173 t., Topo-

rov PJ II 315 t., ESSJ VII 101, 147 t.). Be to, lie. *grúodas* nėra iš balt. **grōdas* < **grōudas* (kaip įprasta galvoti), o atsirado vietoj (ar greta) senesnio lie. **gráudas* (= la. *gráuds* „grūdas“, plg. baltizmą suom. *routa* „gruodas“) resp. **grūdas* (= lie. *grūdas*), kitaip sakant, lie. *grúodas* šaknies monoftongas yra ne $uo_1 < *ō_1$, o $uo_2 < *ō_2$, kurio prūsai neturėjo [apie visa tai žr. Mažiulis BS 43 tt., 44 (išn. 6), 49]. Vadinasi, taisant pr. (E) *grosis* į **grodīs* ir jį siejant su lie. *grúodas* (= $-uo_2$ -!), reikėtų laukti ne pr. (E) *grosis*, o pr. (E) **grausis* ar **grusis* (su pr. $*-ū$ -!). Taigi pr. (E) *grosis* negali giminiuotis su lie. *grúodas*. Pagaliau ir pats taisyimas *grosis* į **grodīs* yra niekuo nepagrindžiamas (plg. *glosano*).

Man rodos, kad pr. (E) *grosis* turi $-o-$ = pr. (E) $*-o-$ (monoftongizuotą iš cirkumfleksinio) pr. $*-o-i-$ = $*-āi-$ (= $*-āi-$, t.y. $*-āi-$), plg. pr. (E) *moasis* su $-oa-$ = pr. (E) $*-o-$ < pr. $*-o-i-$ [= $*-āi-$, t.y. $*-āi-$ = lie. $(m)-āi-$ (*šas*), žr. II *moasis*], pr. (E) *semo* su $-e-$ = pr. (E) $*-ē-$ < pr. $*-ēi-$ [= $*-ēi-$, t.y. $*-ēi-$ = lie. $(ž)-iē-$ (*mq*), žr. *semo*] ir pan. Pr. (E) *grosis* yra galbūt i -kamienis (žr. toliau), t.y. pr. (E) **grōsis* < pr. **grōsis* = **grāsis* = **grāsis* [o gal pr. (E) *grosis* raidė $-s-$ = pr. $*-z-$ (?), plg. la. adj. *grēi-z-s*, žr. toliau].

Pr. **grāsis* „šerkšnas, šarma“ kildinu iš $*-,tai, kas užbraukta (užtepta), užrėžta ant ko“$ resp. jį laikau fleksijos vediniu iš adj. vak. balt. **graisa-* (**graisā-*) „tas (ta), kuris (kuri) užbrauktas (užteptas), užrėžtas ant ko“ (plg. pvz. subst. lie. *drūtis* „drūtimas“ = „tai, kas drūta“ ← adj. *drūtas*), o ši – sufikso $*-sa-$ ($*-sā-$) vediniu (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. **grei-* „(už)braukti, (už)rėžti ką ant ko“ resp. (enantiosemiškai) „(nu)braukti, (nu)rėžti ką nuo ko“ (dėl šios enantioseminijos plg. Būga I 477 t.) > lie. *griē-ti* „nuo pieno paviršiaus nubraukti [nurėžti suk(ioj)ant (tam tikru sukimu)] grietinę; ir kt.“ (LKŽ III 594 t.). Šis verb. balt. **grei-* „braukti“ = „rėžti suk(ioj)ant“ (enantiosemiškas) suponuoja verb. ide. **ghrēi-* „t.p.“ > gr. $χρῖω$ „tepu, užtrinu ką ant ko“ ir kt. (plg. Pokorny I 457).

Minėtą adj. vak. balt. **graisa-* dėl darybos plg. pvz. su adj. ryt. balt. **gaisa-* „spindintis, šviečiantis“ (jį suponuoja morfologinė abstraktų subst. la. *gàiss* „oras“ = lie. *gaisas* „pašvaistė“ // lie. *gaisà* „t.p.“ gretybė, plg. pvz. s.v. *garian*) – sufikso $-sa-$ vediniu (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. **gei(d)-* „spindėti, šviesti“ (žr. s.v.v. *gaylis*, *gēide*). Dėl pr. **grāsis* „šerkšnas, šarma“ kilmės iš $*-,tai, kas užbraukta (užtepta), užrėžta ant ko“$ plg. s.v.a. *hrīfo* „šerkšnas, šarma“ (ir pan.) = *hrī-* < ide. (verb.) **krei-* „(už)braukti, (už)trinti (ir pan.) ką ant ko“ resp. (enantiosemiškai) „(nu)braukti, (nu)trinti ką nuo ko“ (plg. Pokorny I 618) > la. *krie-t* „nuo pieno paviršiaus nubraukti (nuimti) grietinę“ ir kt. (plg. Trautmann BSW 141).

Iš to verb. ide. **ghrēi-* „braukti“ = $*-,rėžti suk(ioj)ant“$ > balt.-sl. **grēi-* „t.p.“ turime sufiksų vedinius la. [adj. **grei-la-* „tas (ta), kuris nurėžtas sukta (ppr. netiesiai)“ > $*-,kreivas“$ →] subst. *grei-lis* „kreivys“ ir kt. (žr. dar *greiwakaulin*), sl. (adj. **grai-sa-* „kreivas“ → subst. **grai-sa-* „tai, kas kreiva“ >) **grēxō* „nuodėmė“ (plg. Būga I 307, ESSJ VII 115 t.). Tas pats verb. ide. **ghrēi-* > balt.-sl. **grēi-*, išplėstas formanto (sufikso) balt.-sl. $*-ž-$ [$<$ ide. $*-g(h)-$], davė lie. *griēž-ti* „rėžti (su tam tikru sukimu), pjauti, brėžti“ = la. *griēz-t* „t.p.“ ir kt. (plg. Fraenkel 169), la. (adj.) *grēiz-s* „kreivas“ (plg. la. **grei-la-*, žr. anksčiau) ir pan., [sl. adj. **graiž-a-* „tas (ta), kuris surėžytas, subrėžytas sukta (ppr. netiesiai)“ → subst.] bažn. sl. *grēz-a* „confusio“ ir kt. (plg. ESSJ VII 119 t.).

Atrodo, kad tas pats verb. ide. **ghrēi-*, išplėstas formanto $*-b(h)-$, slypi ir žodyje verb. ide. dial. **ghreib(h)-* „griebti“ [ekspressyviai iš $*-,smarkiai imti“$ < $*-,(su tam tikru sukimu) atrėžti (sau ką nuo ko)“$, plg. pvz. lie. *rėžti*, „... griebti“ arba *griēbti* „... rėžti“] > lie. *griēb-ti*, go. *greip-an* „griebti“ ir pan. (plg. Pokorny I 457 t. s.v. *ghreib-*).

Verb. ide. **ghrēi-* „rėžti suk(ioj)ant“ yra formanto $*-(e)i-$ išplėstas verb. ide. **gher-* (: **ghr-*) „t.p.“ (Pokorny I 439 t. s.v. 2. *gher-*), dėl kurio, išplėsto kitokių formantų, žr. s.v.v. *grandico*, *grauwus* (ir *engraudis*), *grīmons*, *grobis*, *grumins*.

grumins „dunreyn“ E 51. Vok. (E 51) *dunreyn* reikšmė iki šiol nėra tinkamai išaiškinta, o dėl to neleidžiama ir paties pr. *grumins* reikšmę tiksliai nusakyti, nežiūrint to, kad šis pr. žodis visų yra pagrįstai siejamas su lie. *grumėti* „griausti, dundėti“ ir pan. (žr. toliau).

Anot Bezenbergerio (BB XXIII 308), pr. *grumins* „dunreyn“ esąs „dünnere Regen, der ferne Donner“ = „dulksna (smulkus lietus), tolimes griaustinis“, žr. ir Trautmann AS 343. Panaši ir Endzelyno nuomonė: pr. *grumins* „dunreyn“ = „dünnere Regen“ = „dulksna“, bet jo pagrindinė reikšmė buvo si „tolimas griaustinio dundėjimas“ (Endzelins SV 181), t. y. „tolimas griaustinis“, žr. ir Fraenkel 163; plg. Nesselmann Thes 53 („leiser ferner Donner“), ME I 664 („ferner Donner“), Trautmann BSW 97 („ferner Donner“). Iš čia indoeuropiečių kalbų etimologijos žodynuose šiam pr. *grumins* atsirado reikšmė „tolimas griaustinis“ arba tiesiog „griaustinis“, žr. pvz. Pokorny I 458 („ferner Donner“), Sławski I 347 („grzmot“), ESSJ VII 164 („гром“) ir kt.

Tie, kuriems pr. *grumins* „dunreyn“ yra „dünnere Regen“ = „dulksna“ iš „tolimas griaustinis“, semimą „tolimas“ rekonstruoja, visų pirma dėl lie. *grumėnti* „pamažu (iš tolo) griausti, dundėti“, neatsižvelgdami į tai: šis lie. verbum santykiuoja su lie. *grumėti* „griausti, dundėti“ taip, kaip pvz. lie. *bambėnti* „pamažu bambėti“ su lie. *bambėti* arba lie. *birėnti* „pamažu byrėti“ – su lie. *byrėti* ir pan.; be to, pr. *grumins* darybiškai tokio pr. verbum, kuris atlieptų lie. *grumėnti*, nesuponuoja. Tačiau svarbiausias hipotezės, pagal kurią pr. *grumins* „dunreyn“ = „dulksna (dünnere Regen)“ < „griaustinis“ resp. „tolimas griaustinis“, trūkumas yra tas, kad šitaip nepaaiškinamas (ir, man rodos, negali būti paaiškintas) reikšmių „dulksna“ ir „(tolimas) griaustinis“ sambūvis. Tai suvokia ir Toporov PJ II 317 t., kuriam pr. *grumins* „dunreyn“ = „dünnere Regen“ = „dulksna“ galįs būti „громовой дождь“ = „lietus su griaustiniu“; tačiau tuo patikėti irgi sunku: lietus su griaustiniu (perkūnija) būna paprastai ne dulksna (smulkus lietus – dünnere Regen), o smarkus lietus. Šia savo hipoteze abejoja ir pats Toporovas,

kuris labai atsargiai pateikia dar tokius spėjimus: a) arba vok. (E 51) *dunreyn* – pirmąkart žodžių junginio *Donner & Regen* perdirbinys, b) arba šį vok. (E 51) *dunreyn* vertėjas (prūsas) suprato ne kaip „dünnere Regen“, o kaip „Donnerregen“ (Toporov l.c.).

Man rodos, kad vok. (E 51) *dunreyn* yra ne „dünnere Regen“ ir ne pirmąkart žodžių junginio *Donner & Regen* perdirbinys, o sudurtinis žodis: *dun-* (= v.v.a. *dun-en* „dundėti, griausti“ Lex 33) + *-reyn* „lietus“, plg. pvz. v.v.a. *slifstein* „Schleif-, Wetzstein“ < *slif-* (= *slif-en* „schleifen“) + *-stein* „akmuo“. Taigi vok. (E 51) *dunreyn* bus buvęs „griaudžiantis lietus; griaustinis“ (plg. lie. *atgriaudė lietus* „atėjo lietus su griaustiniu“ Ds), kurį vertėjas (prūsas) išvertė į (pr.) *grumins* „griaustinis“ (žr. dar Mažiulis PKP II 16, išn. 15).

Pr. *grumins* „griaustinis“ yra greičiausiai iš (subst.) **gruminas* „t.p.“ ← adj. **grumina-* „griaudžiantis“ – sufikso *-in-* vedinys iš pr. verb. (ar iš subst. ← verb.) **grum-* „griausti, dundėti“ [plg. adj. lie. *tėk-inas* „(bėgte) bėgantis“ = sl. **teč-bnō* ir kt., Skardžius ŽD 239] < balt.-sl. **grum-* (**grim-*)/**grem-* „dundėti (dundinti), poškėti (poškinti) > lie. *grum-ėti* bei *grum-ėnti* (dėl jų reikšmių žr. anksčiau), vok. (iš lie. ar pr.) *grummeln* „dumpf rollend tönen“ (Frischbier I 255), la. *greñtiēs* ir kt., žr. s.v. *grīmons*. Pr. (subst.) **grumins* „griaustinis, Donner“ (nom. sg. masc.) dėl sufikso *-in-* (ne dėl pačios darybos!) ir dėl masc. (ne fem. ar neutr.!) plg. su lie. (subst.) *griaustinis* „Donner“.

grundalis „grundel (Gründling) – grūžlys“ E 578 = pr. **grundalī's* < **grundalas* (ar pr. **grundalīs*) nom. sg. masc., taip pat lie. *grundalas* „grūžlys (Gobio fluviatilis)“, *gruñdulas* „t.p.“, *grundulys* „t.p.“ (LKŽ III 669), la. *gruñdulis* „Gründling“ ir pan. (žr. Toporov PJ II 319 ir liter.) yra skoliniai iš vok. kalbos, plg. vok. (E 578) *grundel* „Gründling“, *Grundel* „t.p.“ (Frischbier I 253 s.v. *Gringel*), v.v.ž. *grundele* „t.p.“ (ME I 665 s.v. I *gruñdulis*). Žr. dar Toporov l.c. (ir liter.).

gruntan „grund (Grund) – pamatas“ III 111₁₃ [69₁₉] acc. sg. masc. (turbūt masc.) su nom. sg. (masc.) **grunts* < **gruntas* „t.p.“ – skolinys iš vok. *grunt* „t.p.“ (plg. *Grund* „t.p.“), plg. la. *gruñte*

(*gruñts*) „t.p.“ – skolinį iš v.v.ž. *grunt* „t.p.“ (Fraenkel 173 ir liter.); lie. *gruñtas* „Grund, Boden“ – skolinys iš lenk. *grunt* „t.p.“ < vok. *grunt* „t.p.“ (Fraenkel l.c.). Žr. dar Toporov PJ II 319 (ir liter.).

gruntpowirpingin „grundlose – (nuo) dugno laisvas“ III 109_{11–12} [69₄] acc. sg. fem., esantis samplaikoje (acc. sg. fem.) *gruntpowirpingin labbiskan* „(nuo) dugno (pamato) laisvą gerumą“ (III 109_{11–12}), verstoje iš vok. (acc. sg. fem.) *grundlose Güte* „bėgalinį (neišmatuojamą) gerumą“ (III 108₁₁), kurią Vilentas išvertė į lie. (acc. sg. fem.) *neischmierūta geribe* „neišmatuotą (bėgalinį) gerumą“ (VE 52₆). Samplaika vok. (acc. sg. fem.) *grundlose Barmhertzigkeit* „bėgalinį (neišmatuojamą) gailėstingumą (pagailėjimą)“ (III 118_{23–24}) išversta į pr. (acc. sg. fem.) *gruntpowirpun engraudisnan* „(nuo) dugno (pamato) laisvą pagailėjimą (gailėstingumą)“ (III 119₂₈ [75_{9–10}]) = lie. (VE 59₈) *didighi sussimilima* „didįjį susimilimą (gailėstingumą)“.

Pr. *gruntpowirpingin* „(nuo) dugno (pamato) laisvas“ (acc. sg. fem.) ir *gruntpowirpun* „t.p.“ (acc. sg. fem.) yra paraidžiui išversti (kalkės) iš vok. (adj.) *grundlos*, jį suvokiant ne *grundlos* „bedugnis, bėgalinis (neišmatuojamas)“, o *grund+los* „dugnas“ + „laisvas“ = „(nuo) dugno (pamato) laisvas“, plg. PKP 211 (išn. 673). Taigi manyti, kad šiuose pr. žodžiuose slypintis socialinis motyvas (Schmalstieg OP 87, plg. Toporov PJ II 320), nėra reikalo.

Pr. *gruntpowirpingin* ir *gruntpowirpun* yra kompozitai, kurių pirmasis sandas *grunt-* (žr. *gruntan*) priderintas prie vok. *grund-* (*grundlos*). Antrasis sandas *-powirpingin* (acc. sg. fem.) yra pr. (adj.) **pavirpingin* „laisvas“ (acc. sg. fem.) – sufikso *-ing-* vedinys iš pr. adj. **pavirpa-/*-ā-* „t.p.“ (žr. *powirps*). Pastarojo nom. ir acc. sg. fem. lytys XVI a. buvo: a) nom. sg. pr. (III) **pavirpū* „laisva“ (arba – jeigu fleksija nekirčiuota – **pavirpu* „t.p.“), b) acc. sg. pr. (III) **pavirpan* „laisvą“, šalia kurios, kontaminuojamos su pr. (III) **pavirpū* (nom. sg.), bus atsiradusi ir gretiminė acc. sg. pr. (III) **pavirpun* „laisvą“ (fem.) = (*grunt*)*powirpun* (III 119₂₈).

gūbans atveju *vnsei gūbans* „auffgefahren (aufgefahren) – užžengęs, nuvykęs“ III 127₁₃ [79₂], *vnsey gobuns* „auffgefahren (aufgefahren) – t.p.“ I 9₁ [5₃₂], *vnseigubons* „t.p.“ II 9₁ [11₃₁], *vnsaigūbons* „t.p.“ III 43_{3–4} [31₁₆] (= *uschβenge* „užžengė“ VE 16₆), **gubans* = *gubans* „gegangen – nuvykęs“ III 79₂₃ [51₂₅] (= *eik* VE 34₆) partic. praet. act. (nom. sg. masc.). Turime lytis pr. (I, II, III) **unzeigūbuns* (prefiksine) resp. pr. **gūbuns* (**-uns* kai kuriais atvejais pakeista į **-ans*, žr. PKP II 252 t.). Žr. dar *pergubuns* (čia gal pridera ir *ka-gub-sche* GGA 1874, p. 1239). Turime verb. pr. **gūb-* „vykti“ (paliudytas tik praet. kamienas!), kurį įprasta kildinti iš pirmykščio verb. pr. **gūb-* (žr. Trautmann AS 344 ir liter., Endzelins SV 181 t. ir liter., Toporov PJ II 321 tt. ir liter.). Tokią hipotezę Endzelynas bandė paremti dar pr. (I 9₁) *gobuns* (hapax legomenon) raidės *-o-* atsargiu taisymu į **-ou-*, tačiau juo ir pats labai abejojo (Endzelins SV 29); man rodos, kad čia raidė *-o-* atspindi balsį pr. **-u-* (< pr. **-ū-*, žr. PKP I 252).

Kadangi pr. (I, II, III) **gūb-* „vykti“ balsis **-ū-* niekur nerašomas *-ou-*, tai šį pr. verbum geriau kildinti ne iš pirmykščio pr. **gūb-* (įprastinė hipotezė), o iš verb. pr. (**gōb-*, t. y.) **gāb-* (plg. Būga III 945 t.), tiksliau sakant, iš verb. pr. **gāb-* (praet., inf., praes.) „vykti“ < **gāb-* (praet., inf.) resp. **gab-* (praes.) „t.p.“, plg. pvz. lie. *vāg-ia* (praes.), *vōg-ė* (praet.), *vōg-ti* (inf.).

Tas verb. pr. **gāb-* (praet., inf., praes.) „vykti“ yra iš verb. balt. dial. **gāb-* (praet., inf., praes.) „čiupti, griebti, imti“ [> lie. *gōb-ia gōb-ė gōb-ti* (ir *gōb-*) „grobti, imti“ (LKŽ III 470 s.v. *gōbti* 3) ← **gāb-* (praet., inf.)/**gab-* (praes.) „t.p.“ [> lie. (DP) *gāb-ia-s* (praes.) resp. (inf.) *gōb-ti-s* „glaustis, griebtis prie ko“ (Kudzinowski Indeks I 242)] ← verb. balt. **gab-* (praet., inf., praes.) „t.p.“ (intens.), greta kurio bus egzistavęs verb. (ne intens.) balt. **geb-* (praet., inf., praes.) „t.p.“ (> lie. *geb-ėti* „išmanyti“ < **būti* imliam“) → **gēb-* (praet.)/**geb-* (inf., praes.) „t.p.“ → balt. dial. **gēb-* (praet., inf.)/**geb-* (praes.) „t.p.“ → **gēb-* (praet., inf., praes.) „t.p.“ > lie. *gēb-ė gēb-ia gēb-ti* „gobti, glemžti“ (LKŽ III 193 s.v. 1 *gēb-ti*). Dėl visa to plg. pvz. s.v. *grobis*. Dėl pr. **gāb-* „vykti“ kilmės iš **čiup-*

ti, griebti, imti“ žr. Mažiulis PKP 259 (išn. 34), plg. dar šio pr. žodžio giminaitį lie. dial. *at-gėb-ti* „atnešti, atgabenti“ (LKŽ III 193 s.v. 2 *gėbti*).

Verb. balt. **gab-* „čiupti, griebti, imti“ (intens.) nesunku kildinti iš verb. ide. **ghabh-* „t.p.“ (> lo. *hab-eo* „turiu, laikau“ ir kt., žr. Pokorny I 407 tt.), bet iš jo kildinti minėtą verb. balt. **geb-* „t.p.“ (ne intens.) yra – dėl šaknies vokalizmo – neleňgva (nors lie. *geb-ėti* ir pan. įprasta vesti iš ide. **ghabh-*, žr. pvz. Pokorny l.c.). Čia galima taip spėti: iš pradžių buvo vienas verb. balt. **gab-*, kuris vėliau pasidarė intensyvas resp. greta jo atsirado (apofoniškai) neintensyvas verb. balt. **geb-*, plg. pvz. s.v. *aysmis*.

-gubbus, žr. *dwigubbus*.

gудde „pusch (Gebüsch) – krūmynas, krūmai“ E 586 nom. sg. fem. = pr. **gudē*. Kad jo reikšmė (pagrindinė) buvo ne „krūmas, keramas“ (kaip norėtų galvoti pvz. Trautmann AS 344, Endzelīns SV 182, Toporov PJ II 327), o „krūmynas, krūmai, Gebüsch“ = „aukštai neaugančių arba dar neužaugusių medžių miškelis (miškas)“, žr. PKP II 282; plg. Fraenkel 174 (s.v. *gūdas*): „preuß. *gудde* heißt nicht „Busch“ im gewöhnlichen Sinne, sondern es ist s.v.a. „Wald, Gehölz“.

Pr. (subst.) **gudē* „krūmynas“ vedu iš **,*„tai, kas išsilankstę (sulankstyta), sulinkę“ (į krūmyną, krūmus įžengti sunkiau nei į mišką!) resp. laikau fleksijos vediniu iš adj. pr. < balt. **guda-* „sulinkęs, išsilankstęs“ (žr. toliau), dėl jo darybos plg. pvz. lie. (subst.) *plikė* „tai, kas plika (išplikę)“ ← adj. *plikas* „nuplikęs“ ir pan. (Skardžius ŽD 72 t.). Šis adj. balt. **guda-* – fleksijos vedinys iš verb. balt. **gud-* „linkti, lankstyti“ (> lie. *gūd-o gūsti* „priprasti prie ko“ < **,*„palinkti prie ko“), iš kurio turime lie.-la. **gud-ra-* „palinkęs prie ko“ (> „pripratęs prie ko“ > lie. *gūdras* „klug“ = la. *gudrs* „t.p.“, plg. Mažiulis RKEndz. 177 tt.) ir pan. Žr. (resp. plg.) dar PKP II 282 (išn. 108).

Kad adj. balt. **guda-* „(su)linkęs“ yra gana senas, rodo ir hidronimai, pvz.: lie. (up.) *Gūd-upis*, la. (up.) *Gud-upe* (abu lengvai gali būti iš **,*„lanksti upė“) ir pan. (daugiau medžiagos žr. Vana-

gas HŽ 125). Tas pats adj. balt. **guda-* „(su)linkęs“, man rodos, slypi bent jau žodyje lie. *gūd-obelė* „laukinė obelis, šunobelė; erškėtinių šeimos krūmas (Crataegus)“ < **,*„prasta (nes laukinė) obelis“ [čia veikė ir lie. *gūdas* „kitos tarmės žmogus; baltarusis“ (dėl jo žr. Karaliūnas, Tarpt. konf. 55 t.) semantika] < **,*„išsilanksčiusi, (netvarkingai) išsikerojusi (nes be priežiūros, laukinė) obelis“.

Tas verb. balt. **gud-* „linkti“ yra formanto **-d-* < ide. **-d(h)-* išplėstas verb. balt.(-sl.) **gū-* „t.p.“ (plg. pvz. balt.-sl. verb. **geid-* ir **gei-* s.v.v. *gaylis, gėide*), dėl kurio žr. s.v. *gauuns*.

Pr. *gудde* etimologija iki šiol buvo kitaip aiškinama, žr. Trautmann AS 344 (ir liter.), Endzelīns SV 182 (ir liter.), Fraenkel l.c., Ekblom RKEndz. 93 tt., Toporov PJ II 327 tt. ir liter.

gulbis „swane (Schwan) – gulbė“ E 717 nom. sg. = pr. **gulbīs* (įo-kamienis, masc.) arba (tai gal mažiau patikima, žr. toliau) pr. **gulbis* (i-kam., fem.).

Pr. *gulbis* „gulbė“ galėtų būti įo-kamienis (masc.) pr. **gulbīs* „t.p.“ = lie. *gulbis* „t.p.“ = la. *gūlbis* „t.p.“ < balt. (įo-kam.) **gulbīs* (< **gulbīas*) „t.p.“ (Trautmann BSW 101), greta kurio nebesunku atsirasti ir lyčiai (ē-kamienei fem.) balt. dial. **gulbē* „t.p.“ > lie. *gulbė* (plg. pvz. lie. *lokỹs : lokė*). Lie. dial. *gulbas* „gulbinas“ (LKŽ III 705) yra naujadaras, atsiradęs greta lie. *gulbė* pagal santykį lie. *draūgas : draūgė* ir pan.

Lie. dial. *gulbis* „gulbė“ (i-kam. fem., žr. LKŽ III 706) yra turbūt ne koks nors perdirbinys iš ē- ar įo-kamienės „gulbės“ (tokį perdirbimą nelengva pagrįsti), o morfologinis archaizmas, suponuojantis seniausią fem. (i-kamienį) balt. **gulbis* „gulbė“, greta kurio vėliau (bet visgi gana seniai) bus atsiradusi ir masc. lytis (t.y. įo-kamienė) balt. (dial.) **gulbīs* „t.p.“ (< **gulbīas*). Taigi manyti, kad pr. *gulbis* buvo ne pr. (įo-kam.) **gulbīs*, o pr. (i-kam.) **gulbis* (Eckert ZfSl XIX 223), neturime tvirto pamato.

Balt. **gulbis* „gulbė“ (fem.) resp. **gulbīas* „t.p.“ (masc.) suponuoja (balt.-sl. **gulbis* „t.p.“ (fem.) resp. **gulbīas* „t.p.“ (masc.) → sl. **kulpis* „t.p.“ (fem.) resp. **kulpīas* „t.p.“ (masc.) > **kьlpь* „t.p.“ (plg. Trautmann l.c., Toporov PJ II 330 tt. ir liter.),

Balt.-sl. *gulbis „gulbė“ (*i*-kam.) yra matyt iš *, „ta, kuri skleidžia tam tikrą balsą, rėkauja“ [t.y. „gulbė giesmininkė, Cygnus cygnus (L.)“] – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. *gulb- „skleisti tam tikrą garsą, rėkauti“ [dėl darybos plg. pvz. lie. *vagis* „tas, kuris vagia“ (*i*-kam.) ← *vōg-ti*] < ide. dial. (balt.-sl.-germ.) *għl̥b(h)-/*għelb(h)- „t.p.“ [> germ. : šved. *galp-a* „rėkauti (kai kuriems paukščiams)“, v.v.a. *gēlpfen, gēlfen* „rėkauti“ ir kt., žr. Vries 170, Toporov PJ II 333], kuris laikytinas formanto *-b(h)- išplėstu verb. ide. *għel-/*għl̥- „t.p.“ (žr. Pokorny I 428), atsiradusiu galbūt onomatopėjiškai. Plg. Trautmann AS 344, Berneker SEW 660 (ir liter.), Vries l.c., Toporov l.c.

Visose baltų kalbose yra nemaža su žodžiu „gulbė“ susijusių toponimų (žr. pvz. Toporov PJ II 333 t. ir liter., Vanagas HŽ 126 t.). Tačiau kai kurie „gulbiški“ hidronimai (seniausi), man rodos, bus atsiradę „negulbiškai“, t.y. tiesiog iš minėto verb. balt.-sl. *gulb-, ir tik vėliau jie buvo susieti su žodžiu „gulbė“.

gulsenin „schmertzen (Schmerz) – skaudėjimą“ III 105₂ [65₂₁] (= *skaudēghimus* VE 50₁₁ acc. pl.), *gulsenien* „t.p.“ III 105₃ [65₂₂] (= *skaudēghime* VE 50₁₂ iness. sg.) acc. sg. masc. Turime *jo*-kamenę pr. *gulsenin (acc. sg. masc.) resp. *gulsen-n’an. Nom. sg. (masc.) lytis buvo pr. *gulsenis (XVI a.) < *gulsenis – sufikso *-sen- (dėl jo žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš inf. pr. *gul-*-tvei* „skaudėti, būti geliamam“ [plg. lie. *gēl-sen-a* „gėlimas, skaudėjimas“ (LKŽ III 219) ← *gēl-ti*] < balt. *gul-/*gil- „durti, gelti, gilti“ [> lie. *gil-ti* „durti, gelti, skaudėti“ = la. *dzil-(ināt)* „stechen“] resp. *gel- „t.p.“ < ide. *g^hl̥- „t.p.“ (dėl ide. *-l-> balt. *-il-/*-ul- plg. s.v. *guntwei*) resp. *g^hel- „t.p.“, žr. s.v. *gallan*. Žr. Trautmann AS 344, Būga l.c., Endzelīns SV 182, Toporov PJ II 334 tt. Pr. *gul-sennin* kildinti iš pr. *gōl- (Kazlauskas LKIG 121) arba sieti su lie. *gul-ti* „sich niederlegen“ (Schmaltieg OP 56) nėra patikima, žr. ir Toporov l.c. (ir liter.).

gunnimai, žr. *guntwei*.

gunsix „būle (Beule) – gumbas (nuo sumušimo)“ E 162 nom. sg. masc. = pr. *gunziks < *gunzikas. Šis ekspresinės pr. leksikos

žodis sufikso -ik- darinys, jeigu jis nėra atsiradęs iš verb., kildintinas iš ekspresinio diminutyvo pr. *, „gumbelis“ (plg. Endzelīns SV 49, Toporov PJ II 338), išvesto iš *i*-kamenio (ar kitokio kamieno) subst. pr. *gunzi- „gumbas“ (dėl pr. *, „gumbas“ → diminut. *, „gumbelis“ > „gumbas“ plg. s.v. *geytko*) = lie. (*i*-kam., masc. ir fem.) *gūžis* „gūžys (Kropf) ir pan.“ < (turbūt) lie. *gunzi- „t.p.“ [plg. Eckert ZfSI XIX 232 (čia pateiktoji lie. medžiaga kai kur tikslintina, žr. Būga I 588–589)]; plg. lie. (*jo*-kam.) *gūžys* „t.p.“, (*ē*-kam.) *gūžė* (*gūžė, gūžė*) „t.p.“ (LKŽ III 767), la. *gūža* „die Gans“ (ME I 687 s.v. I *gūža*) ir pan. (žr. Būga II 353 t.).

Subst. pr. *gunzi- „gumbas (nuo sumušimo)“ kartu su lie. *gūžis* „gūžys ir pan.“ suponuoja subst. balt. (dial.) *gunzi- „tam tikras iškilimas, išlinkimas“ – fleksijos vedinį iš verb. balt. *gunz- (praes., praet., inf.) „(tam tikru būdu) linkti, lenktis“ [> lie. *gūž-ti* „pritūpti (lenktis, apie vištas) ir pan.“ LKŽ III 772 t. s.v. 2. *gūžti*] < balt.-sl. *gunz- (praes.)/*gūž- (praet., inf.) „t.p.“, egzistavusio greta balt.-sl. *gauz- „lenkti“. Iš čia nebesunku paaiškinti kilmę žodžių: lie. *gūž-ulas* „Bündel“ (LKŽ III 774; < *, „tai, kas sulinkę, sulankstyta“), *gūž-ti* „(tam tikru būdu) lenkti“ (LKŽ III 186), la. *guz-a* „gūžys“ (ME I 685) ir kt. (žr. Būga II 353 t.), taip pat sl. (*gunz- >) *gqz-/*gqz-a bei (*gauz- >) *guz- resp. (*gūž- >) *gyž-a [apie jų veldinius slavų kalbose žr. Trautmann BSW 101 t., Sławski I 380 t., ESSJ VII 91 (s.v. *gqz), 224 (s.v. *gyž)].

Tas verb. balt.-sl. *gauz- (: *gūž-) „lenkti(s)“ laikytinas sufikso (formanto) *-z- [< ide. *-g(h)-] vediniu iš verb. balt.-sl. *gau- (: *gū-) „lenkti(s)“ (< ide. *gēu- „t.p.“, žr. s.v. *gauuns*), plg. Sławski l.c. Dėl šio verb. balt.-sl. *gauz- ← verb. balt.-sl. *gau- plg. pvz. verb. balt.-sl. *greiž- „rėžti suk(ioj)ant“ ← verb. balt.-sl. *grei- „t.p.“ (žr. s.v. *grosis*).

Pr. *gunsix* bei minėtų jo giminaičių kilmės neatskleidžia arba ją ne vienur kitaip suvokia: Trautmann AS 344, BSW 101 t., Būga I 329, Endzelīns SV 182, Vasmer I 471 t., Fraenkel 179, Pokorny I 380, 395, Toporov PJ II 340, ESSJ VII 92.

guntwei „treiben — varyti“ III 87₅ [55₁₃] inf.; praes. 1 pl. *gunni-mai* „varome“ III 29₂ [23₁₇].

Pr. **gun-* „varyti“ < vak. balt. **gun-* „akstinti, varyti“ = ryt. balt. **gun-* „t.p.“, iš kurio turime lie. *gùn-d-yti* „kurstyti, prikalbėti“ (< **„akstinti, varinėti“*) = la. *gun-d-īt* „zum Bösen anreizen“ (plg. lie. *stùm-d-yti* = la. *stuñ-d-īt*: lie. *stùm-ti* = la. *stùm-t*, žr. Endzelīns FBR II 9), lie. *gun-ióti* „varinėti, vaikyti“ ir kt. (žr. Toporov PJ II 342 ir liter.). Yra balt.-sl. **gun-* „akstinti, varyti“ > sl. **gun-* „t.p.“ > s. sl. *gъn-ati* „varyti“ (inf.: *žen-ę* praes.) ir kt.

Greta kamieno (šaknies) balt.-sl. **gun-* „akstinti, varyti“ < **„mušti, dauž(y)ti; akstinti, varyti“* egzistavo ir jo variantas balt.-sl. **gin-* „t.p.“ > lie. *giñ-ti* „varyti“ = la. *dzit* „t.p.“ (čia pridera ir lie. *gin-ti* „verteidigen“), s. sl. *že-ti* (inf., *žbn-ję* praes.) „pjauti, kirsti (javus)“ ir kt. Kad tą patį balt.-sl. **gin-* bus turėję ir vak. baltai, rodo pr. (avd.) *Gynne-both*, *Gin-thawte* (Trautmann PN 32, 139) bei *Gyn-thaute* resp. *Tawte-gynne* (Būga III 139) ir pan.

Turime kamieną verb. balt.-sl. **gun-/*gin-* „mušti, dauž(y)ti“, kilusį iš vieno ir to paties ide. **g^hh^h-* „t.p.“ [dvejopas ide. **g^h-* refleksas balt.-sl. kalbose (žr. Ivanov SBG 111 t.), plg. dar s.v.v. *gulsennin*, *gurcle*], kurio apofoninis (ne nykstamojo laipsnio) variantas buvo kamienas ide. **g^hhen-* „t.p.“ > het. *kuen-zi* „(jis) muša“ [: *kun-anzi* „(jie) muša“], s. ind. *han-ti* „(jis) muša“ [: *ghn-anti* „(jie) muša“] ir kt., lie. *gen-ù* „varau“ (praes.) = la. *džen-u* „t.p.“ = sl. **žen-ę* „t.p.“ (žr. dar s.v. *genix*), žr. Pokorny I 491 tt., Gamkrelidze-Ivanov II 740, ypač Ivanov SBG 110 tt.

Dėl verb. balt.-sl. **gen-* (praes.)/**gin-* resp. **gun-* (inf.) „mušti, dauž(y)ti“ bei dėl jo veldinių (ir vedinių) žr. dar Fraenkel 152 t. (ir liter.), Toporov PJ II 342 tt. ir liter.

gurins „armer — vargingas“ III 67₁₈ [45₉] (= *biednas* VE 28₆) adj. nom. sg. masc.; nom. pl. masc. *gurijnai* „armen — vargingi“ III 113₁₄ [71₄]; acc. pl. masc. *gurinans* „armen — vargingus“ III 115₁₁ [71₂₃]. Turime adj. pr. (III) **gurina-* „vargingas“, kuris (su nekirčiuotu **-u-*) gali būti tiek iš (senesnio) **gūrina-* „t.p.“

[dėl pr. **ū* (nekirčiuoto) > pr. (III) **ū* žr. PKP II 251 t.], tiek ir iš **gurina-* „t.p.“

Adj. pr. **gūrina-* „vargingas“ yra sufikso **-in-* vedinys iš *no-*men — (greičiau) iš adj. pr. **gūra-* (ar **gūru-*) „pavargęs, pasilpęs“ arba iš verb. pr. **gūr-* „pavargti, pasilpti“ (plg. s.v. *alkins*). Verb. pr. **gūr-* „pavargti, pasilpti“ kartu su lie. *gūr-ti* (*gūra/gūrsta, gūro*) „glebti, silpnėti, irti; pavargti, pailsti“ (LKŽ III 759, plg. lie. *gūr-ėti* „kiurksoti, styrėti“ ir pan. Urbutis BEE 32 t.) = la. *guñ-t* „matt, schwach werden, abnehmen“ (ME I 684) suponuoja verb. balt. **gūr-* (: **gūr-*) „glebti“ = **„darytis sulinkusiam“*, laikytiną vediniu iš adj. balt. **gūra-* (ar **gūru-*) „sulinkęs“, plg. pvz. verb. balt. **kump-* „linkti, darytis kumpam“ — vedinį iš adj. balt. **kumpa-* „kuñpas, sulinkęs“ (žr. s.v. *etkūmps*, plg. Skardžius ŽD 487).

Adj. balt. **gūra-/*gaura-* „sulinkęs, sulenkta“ < adj. ide. (dial.) **gouro-/*gūro-* „t.p.“ yra sufikso **-r-* vediniai iš verb. ide. **gēu-/*gū-* (žr. s.v.v. *gauuns, gudde, gunsix*), plg. Fraenkel 140 (s.v. *gaūras*), 177 t. (s.v. *gūras*), Pokorny I 397 t., Urbutis l.c., Toporov PJ II 347 t., ESSJ VII 177 (s.v. **gurati*), Mažiulis PKP II 282 (išn. 108).

Dėl čia pateiktos pr. *gurins* etimologijos plg. Toporov l.c. Reikia priminti, kad pr. *gurins* jau nuo seniai įprasta laikyti hibridiniu slavizmu [Trautmann AS 344 t. ir liter., Endzelīns SV 182 (abejodamas)]. Iš čia nesunku suprasti, kodėl nei Būga, nei Fraenkelis, nei kiti neįtraukė šio pr. žodžio į baltų bei indoeuropiečių etimologijos apyvartą.

gurcle „gurgel (Gurgel) — gerklė“ E 97 = **gurklē* (nom. sg. fem.). Bretkūno *gurklē* „gerklė“ — greičiausiai prūsizmas (Falkenhahn 203); lie. *gūrklē* „garankštis“ (Luokė) gali būti kuršizmas (plg. Mažiulis ABSI IX 68, Iš lietuvių etnogenezės, Vilnius, 1981, p. 6): kurš. **gurklē* „gerklė“ > „susiraukšlėjimas, panašus į gerklę (išimtą iš papjauto gyvulio)“ → lie. dial. *gūrklē* „garankštis“. Lie. *gurklỹs* „Kropf“ = la. *gurklis* „Kehle, Kropf“ darybiškai santykioja su pr. (ir kurš.) **gurklē* taip, kaip pvz. lie. *piēnis* „toks augalas“ — su lie. *piēnē* „t. p.“. Kaip lie. *piēnis* ir *piēnē* yra subst. iš adj. *piēnis, -ē* „pieninis“ (Skardžius ŽD 73) ←

subst. *pienas*, taip ir lie. *gurklỹs* (= la. *gurklis*) su pr. (kurš.) **gurklē* yra subst. iš adj. balt. **gurtlīs* (< **-ias*), **-ē* „einantis (-i) priemone (įrankiu) (pra)ryti (verschlingen)“ ← subst. balt. **gurtla(n)* „tai (priemonė), kuo yra (pra)ryjama“ = „gerklė“ (plg. lie. *arklỹs* kilmė, žr. Skardžius ŽD 62) = sl. **gurdlo* „t. p.“ (> lenk. *gardło* „gerklė“ ir kt., žr. Toporov PJ II 349) < balt.-sl. (neutr.) **gurtlā* „t. p.“ [Pastaba. Toks (ir pan.) balt.-sl. archetipas čia ir toliau rašomas su paklaida (dėl **-tl-*): atrodo, kad baltai yra apibendrinę balt.-sl. **-tl-* < ide. **-tl-*, o slavai – balt.-sl. **-dl-* < ide. **-dhl-*, apie tai ir apie ide. **-tl-*, **-dhl-* bei **-tr-*, **-dhr-* didelį funkcinį panašumą žr. Brugmann KG 334 t., Meillet Introd. 273, Slav. com. § 145, 399].

Panašiu būdu ir ryt. balt. **gertlē* (> lie. *gerklē* → lie. *įgerklis* = la. *iedzērkliis*) suponuoja, galų gale, balt. **gertla(n)* = sl. **gerdlo* (> slovėn. *žrēlo* „nasrai, ryklė“ ir kt.) < balt.-sl. **gertlā* (neutr.) „tai (priemonė), kas (pra)ryja ką“ = „gerklė“; taip pat la. *dzirkliis* „varžos įgerklis (die hintere Kammer im Fischkorbe)“ suponuoja balt. (dial.) **girtla(n)* = sl. **girdlo* (> rus. *жерло* „ryklė; (upės) žiotys“ ir kt.) < balt.-sl. **girtlā* „tai (priemonė), kuo yra (pra)ryjama kas“ = „gerklė“ (neutr.).

Taigi šie trys balt.-sl. žodžiai (**gurtlā*, **gertlā*, **girtlā*) buvo artimi sinonimai, o jų semantinę papildomąją distribuciją lėmė jų darybos pamatinis žodis – verb., kuris pirmuoju ir trečiuoju atveju buvo matyt intransityvas (šaknis nulinio balsių kaitos laipsnio!), o antruoju – tranzityvas. Visi trys yra sufikso balt.-sl. **-tla* (neutr. < ide. **-tlo*) vediniai iš balt.-sl. **ger-* resp. **gur-/gir-* „(pra)ryti“ (dėl **-ur-* : **-ir-* plg. s. v. *guntwei*) → lie. *gér-ti* [= la. *dzērt* (: lie. dial. *prā-garas* „praraja; rijūnas“): lie. *gir-dyti* = la. *dziř-dīt*, lie. *gir-tas*], s. sl. (*po*)*žrē-ti* „praryti“ (: *po-žbr-ǝ* „praryju“) < ide. **g^her(H)-* resp. **g^hř(H)-* „(pra)ryti“ (< **g^her-* resp. **g^hř-*, žr. s. v. *garian*) > s. ind. *gir-áti* „(pra)ryja“ ir kt. (Pokorny I 454 tt.).

Greta (*o*-kamenės) balt.-sl. **gertla* (resp. **gurtla*/**girtla* neutr.) bus egzistavusi ir sinoniminė lytis (*ā*-kamenė) balt.-sl. (dial.) **gertlā* (fem.) > lie. *gėrklos* „įgerklis; žiotys, nasrai“ (plg. pluralia tantum: lie. dial. *kárklos* „ėdžios“, *turėklos* „pavadis arkliui

laikyti“ ir kt.), plg. pr. *piu-clan* (žr.) ir *au-clo* (žr.), lie. *bū-klas* „buvimo vieta“ (iš neutr.) ir *bū-kla* „buvimas, buvimo vieta“ (LKŽ I² 1140–1141), lie. *baid-y-klas* „baisenybė, baidyklė“ [< balt.-sl. **-ī-tla* (neutr.) > lenk. *świec-i-dło* „šviesulys“ ir kt.] ir lie. *baid-y-klā* „baidyklė; vieta, kur baido“ (LKŽ I² 556), lo. *pō-culum* „taurė“ (< **-tlom*) resp. *sta-bulum* „buvimo vieta“ (< **-dhlom* > gr. γένε-θλον „ainis; karta“) ir *sū-bula* „yla“ (< **-dhlā* > gr. γενε-θλη „gimtoji vieta“), gr. μέ-τρον „matas“ [= lie. dial. (*gaīs*)-tras „gaisras“ < ide. **-tro* (neutr.)] ir s. ind. *mā-trā* „t. p.“ (= gr. μή-τροᾶ „lauko matas ir kt.“), gr. βόρα-θρον „ryklė; praraja“ [< **g^hřH-* + **-dhro* (neutr.) : **g^hřH-* + **-dhlo* (neutr.) > balt.-sl. **gur-dlā*/**gir-dlā* „gerklė“ : **g^hřH-* + **-tlo* > balt.-sl. **gur-tlā*/**gir-tlā* „t. p.“] ir lo. *late-bra* „slaptavietė“ (< **-dhrā*) ir pan. [gr. -θρον = lie. (*žaiž*)-dras < ide. **-dhro* (neutr.)]. Iš to galima spėti, kad balt.-sl. **ger-tlā* resp. **ger-tlā* (: **gur-/gir-*) „gerklė“ = „priemonė (įrankis) resp. vieta, kur praryjama“ yra substantyvais virtusios adjektyvinės neutr. resp. fem. lytis – adjektyvai „priklausantis (-ti) tam, kuris (pra)ryja“ (plg. s. v. *garian*), kurie bus buvę fleksijų vediniai iš subst. balt.-sl. **ger-tel-* „tas, kuris (pra)ryja“ (nomen agentis) > s. sl. *-tel-ō* (plg. het. *-tal-*), plg. Meillet Introd. 273. Plg. balt.-sl. **-tel-* (nomina agentis) : **-tl-* (nomina instrumenti resp. loci) = s. ind. *-tar-* (*ari-tār-/-tr-* „irkluotojas“) : *-tr-* (*āri-tr-am* „irklas“), gr. (iα)-τήρ „gydytojas“ : (iα)-τρ-(ός) „t. p.“ = gr. -τερ- (μή-τερ-/-τρ- „motina“) : -τρ-(μή-τρ-α „gimdyvė“) ir pan. Šitai leidžia suponuoti ir tai, kad priesagos balt.-sl. **-tel-/*-tl-* (vokalizmo santykis – apofoninis) < ide. **-tel-/*-tl-* žodžiai (nomina agentis ir pan.) iš pradžių buvo konsonantinės deklinacijos.

Natūralu galvoti, kad ši ide. **-tel-/*-tl-* (kaip ir ide. **-ter-/*-tr-* ir pan.) yra iš senesnės ide. (**-t-*) **-el-/*-l-* [plg. gr. -τηρ-/-τρ- (μή-τηρ, -τρ-) : -ηρ-/-ρ- (δᾶ-ηρ ir δαι-ρ-ί < **δαιF-ρ-ί*), kurios vedinių (nomina agentis) reliktiniai atspindžiai galbūt slypi sufiksų lie.-la.(-pr.) *-el-* (: *-al-*) : *-l-* ir pan. vediniuose, pvz. lie. dial. *vėp-el-is* „vėpla“ (< „kas vėpso“) = la. dial. *vēp-el-is* „t. p.“ bei lie. dial. (*pirk*)-*el-(as)* „pirkinys (kas perkama)“ [: lie. *bim̃b-al-as* „gyls (kas bim̃bia)“ = la. dial. *bim̃b-al-s* „t. p.“] :

lie. *vēp-l-īš* „vėpla“ = la. dial. *vēp-l-is* „t. p.“ ir pan. ir kt. (čia, galų gale, ar tik nepridera ir lie. diminutyvai su *-el-/-ël-/-al-*).

H

haltnyka (GrA 68, GrF 67) — klaida vietoj *malnyka* (plg. *malnicka* GrG 53), žr. *malnijks*.

hæse, žr. *esse*.

hest, žr. *asmai*.

hhe, žr. *bhe*.

höfftmannin „heubtleuten (Hauptleuten) — seniūnas“ III 91₂₆ [59₂] (= *storastoms* VE 39₂₃ dat. pl.) acc. sg. masc. (vok. *heubtleuten* III 90₂₄ yra pl.) — skolinys iš v. v. ž. *hövetman* (Trautmann AS 345, Endzelīns SV 182, Toporov PJ II 352).

Витаутас Петрович Мажюлис. ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ПРУССКО-ГО ЯЗЫКА, т. 1. На литовском языке. Вильнюс, «Мокслас», 1987.

Vytautas Maziulis. PRŪSU KALBOS ETIMOLOGIJS ŽODYNAS, t. 1. Redaktorius R. Balčas. Dailininkas E. Karpavičius. Meninė redaktorė V. Kuraitė. Techninė redaktorė N. Marozaitė. Korektorės: J. Kairienė, N. Semionova

ИБ № 2751

Duota rinkti 1987.03.20. Pasirašyta spausdinti 1988.01.06. Formatas 84×108^{1/2}. Popierius — spaudos Nr. 1. Garnitūra — romaninė, 10 punktų. Iškilioji spauda. 22,47 sąl. sp. l., 22,47 sąl. spalv. atsp. 24,8 apsk. leid. l. Tiražas 3000 egz. Užsakymas 611. Kaina 5,40 rb. Leidykla „Mokslas“, 232050 Vilnius, Zvaigždžių 23. Spaudė K. Poželos spaustuė, 233000 Kaunas, Gedimino 10.

Klaidų atitaisymas

Psl.	Eilutė	Išspausdinta	Turi būti
7	13 iš ap.	Dél	*Dél
14	5 iš virš.	chen	chen.
16	1 iš ap.	p.14	p.7, 10, 14
17	4 iš ap.	(B ū g a Aist.	B ū g a Aist.
17	5 iš ap.	B ū g a RR)	(B ū g a RR)
21	18 iš virš.	Юшкевичась	Юшкевича сь
32	10 iš virš.	Sūduva (Sūduva)	Sūduva (Sūdava)
35	8 iš ap.	sub.	sub
39	12 iš ap.	(<i>wjŕ</i>)-a,	(<i>wjŕ</i>)-ai
50	8 iš ap.	„varyti*“	„varyti“
51	3 iš virš.	ZfS	ZfSI
62	2 iš ap.	subst. →	subst. ←
75	5 iš virš.	→ verb.	← verb.
122	6 iš ap.	nu(si)traukiame),	nu(si)traukiame
131	9 iš virš.	(R II 299],	(R II 299,
131	10 iš virš.	19, žr.LKŽ I ² 599).	19), žr. LKŽ I ² 599.
158	11 iš ap.	* <i>brc'kai</i>	* <i>brc'kai</i>
184	6 iš virš.	<i>dhūores</i>	* <i>dhūores</i>
202	10 iš virš.	*-enik-	*-enik-
202	8 iš ap.	<i>diens</i>	- <i>diens</i>
211	9 iš virš.	(apell.)	(appell.)
221	6 iš virš.	dél.	dél
225	13 iš virš.	skeliant „plyš-	„skeliant plyš-
235	15 iš ap.	<i>dbšti</i>	<i>dbšti</i>
245	3 iš virš.	εὐγγέλιον	εὐαγγέλιον
248	1 iš ap.	„Elbingas“	„Elbingas“
269	9 iš ap.	(ein verleiben	(ein)verleiben
296	16 iš ap.	„хорошо“	„(хорошо)о“
303	3 iš virš.	ἀπαξ	ἀπαξ
303	5 iš virš.	(nesu-	(nepre-
347	18 iš ap.	VSJ	VSJ II
362	4 iš ap.	<i>ā</i> -kamienio	<i>iā</i> -kamienio
382	13 iš ap.	-iš,	iš-
388	4 iš virš.	* <i>golobъ</i>	* <i>golobъ</i>
428	9 iš virš.	<i>bhe</i> .	I <i>bhe</i> .

Pastaba: ženklas ∘ žymi ∘ ilgaji.